یا کبیکج یا حفیظ یا بدوح ٥
ع

T. C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
RAĞIP PAŞA KÜTÜPHANESİ
MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 981

1147

وقف هذه النسخة المباركة حسبة لله الملك القدير، مؤلفها
الفقير، محمد مكي الحقير، ووضعها في دار الكتب التي
بناها الوزير الاعظم والصدر الاكرم راغب محمد پاشا
عليه وعلى الواقف انواع الرحمة والغفران
وشرط ان يكون مطالعتها واستنساخها فيها
من غير اخراج منها، وصل اللهم على
سيدنا ونبينا محمد وعلى اله واصحابه
اجمعين، وذلك في اليوم العشرين
من شعبان المعظم لسنة تسع ومائتين
والف

RAĞIP P.
Ka. N.
1131

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد وشكر متعاقب الورود اول واجب الوجود وغايهٔ كل مقصود
حضرت منعم كريم بى علته كه بو هفت ورق زر افشان آسمانى
پرداختهٔ مهرهٔ مهر ابداع و ايجاد و تراكيب سائرهٔ باهرة الاستعارات
مخلوقاتى قلم دست قدرت كامله سيله مصدر كشن اختراع وانشا ايلدى
وصلوة وسلام بى انفصام اول مطلع ديوان نبوت وشهبيت قصيدهٔ رسالت
فريدهٔ منظومهٔ خلقت سرنامهٔ كتاب اصطفى اعنى به نبينا محمد المصطفى
عليه افضل الصلوة ومن التحيات ازكاها حضرتلرينه تقديم واهدا ونجوم
سماء اهتدا اولان آل واصحاب سعادت اشتمال حضراتى ديباجهٔ عنوان الشرف
ترضيه وتسليم قلندقدن صكره نا ودان قلم عاجزانه ايله بو كونه اسقاى
كلستان آمال اولنور كه بو عبد عاجز نابسامان محمد مكى كه قدرونا توان
كوكب المضيئه اسمى ايله موسوم وبين الانام قصيدهٔ برده ديمكله
معروف قصيدهٔ مباركه بى شعرادن بخيفى مرحومه اقتفاء واقتداء بوندن
اقدم تركى لسان ايله تخميسه مبادرت ايتمشيدم لكن ابيات قصيده نك
معناسى معلوم ومنفهم اولمدقجه تخميسك ربطى ولطائف معناسى ظاهر
اولمق ملاحظه سيله آثار مشاهير فضلا اولان معتنى ومعتبر شروح قصيده دن
بعد المطالعه هر بندده بولنان بيان صحت معنى وتدقيقات واستعارات

وانواع

وانواع مجاز وكناياتى اخذ وقواعد كليه سيله محلنده نقل وتسطير ايدوب خصوصا
هر بيتك اعرابنده بازد قلرى احتمالاتدن مختار وظاهر اولان اينجى بر قت
اعراب نحويه سنى بيان ايله اكتفا اولنمشدر لكن كتب نحويه دن وفنون سائره دن
مناسبتله بعضا قواعد كليه سى دخى نقل واجرا اولندقدن نصكره ابياتك عبارت
معناسنى تركى تعبير ايله بعينه ادا ايتمك ايچون لسان تركى ايله شرح ايتمك
مناسب كورلدى خصوصا هر بيتده بولنان صنايع بديعيه بعض شراحك تفصيل
ايلديكى وجهله آخر ابياتده تحرير وهر بيتى وزن عربيه سى وزره تقطيع ايله
اكمال كتابه قدرة النملة بقدرها مفادنجه عاجزانه تشمير ساق قدرت واهتمام
واسمنى توتسل تسميه سيله اتمام مرام اولنمشدر قطعه اميدم خلقدن مكى نه
احساندر نه تحسيندر مجرد خدمت فخر رسلده شوق مطلقدر كه باره عرض
كالا ايله ايتمم نغمنم زائل حذر صد الحذر شرايخفى زير المحققدر حضرت
غفور كنه بخشا بو وسيلهٔ جزئيه ايله جريدهٔ مسودهٔ سيئاتمه قلم عفو
وغفران چكوب دائرهٔ محبت علاقهٔ محمديه دن بر آن دور ومهجور ايتميه آمين
ابتدى شراح ذوى الاحترام عليهم الرحمه اولا ناظم قصيده نور الله مضجعه بانوار
الرحمة والغفران حضرتلرينك حالنى تعريف وتوصيف بعده قصيدهٔ مباركه نك
انشادنك سبب ظاهريسنى ووجه تسميه سنى ذكر وبيان تقديم ايتملريله شارح
معتبر دره المضيئه صاحبى كوردى عليه الرحمه نك اول بابده نقل وتحرير
ايلديكى تفصيلات اختيار اولنوب بو كونه بعبارته نقل وتسطيره ابتدا وابتدار
اولندى ومن الله العون والاحسان كما قال رحمه الله ناظم القصيده فهو الشيخ
الامام المحقق شرف الدين ابو عبد الله محمد بن سعد البوصيرى وهو من
اقليم الصعيد من اعمال مصر القاهره واشتهر بالبوصيرى وهو عالم
محدث اخذ منه الحديث كثير من العلماء العظام ولد سنه ثمان وستمائه وتوفى
فى سنة ست وتسعين وستمائه بمصر نور الله روحه ونور ضريحه وقبره
مزارها هنا الآن وراء قبر الامام الشافعى رحمة الله عليه وكان رحمه الله
من عجايب الدهر فى النظم والنثر وناهيك بنظم البردة الشريفة التى
لا مثل لها وصحب القطب الربانى ابا العباس المرسى من المشايخ الصوفيه
فعادت عليه بركته الى ان فاق اهل زمانه فى العلوم وغيرها كذا فى الشرح

الهمزة للسيد العلى الازهرى و اما سبب نظمه حكى عنه انه قال
اصابتنى خلط فالج فابطل نصفى الاسفل من الحركة ففكرت فى نفسى
ان اعمل قصيدة فى مدح النبى عليه الصلوة والسلام فانشأتها
و تمت فرأيت النبى صلى الله عليه وسلم فى المنام فتوسلت اليه وتضرعت
لديه وسألته كشف ضرى فنادانى ان قم فقد كشف الله عنك الضر
وغفر لك ببركة قصيدتك فانتبهت معافا سليما ببركتها فصادفنى
فى طريقى بعض الفقراء فبدأنى بالسلام وقال لى اسمعنى القصيدة التى
الفتها فى مدح النبى عليه السلام فقلت له اى القصيدة تعنى فقال
التى اولها امن تذكر جيران بذى سلم فقلت من اين هذا فوالله
لم يطلع عليها احد فقال سمعتها البارحة تنشد بين يدى من صنفت
فيه وهو يتمايل كالقضيب وقد عافاك الله وغفر لك ببركتها فلك
البشرى هذا نص كلام المصنف رحمه الله وكان الوزير بهاء الدين
وزير ملك الظاهر فاستنسخها ونذر ان لا يسمعها الا حافيا
مكشوف الرأس وكان يحب سماعها ويتبرك بها هو واهله فرأوا
من بركتها خيرا كثيرا فى دينهم ودنياهم ولقد اصاب الوزير المذكور
رمد وشرف منه على العمى فقيل له فى المنام اطلب القصيدة البردة
وضعها على عينيك تشفى باذن الله تعالى ففعل وعفى لوقته فبركتها
عظيمة واسرارها جسيمة عند طلب الحاجة ونزول المهمات وما من
مريض تليت عليه الا شفاه الله تعالى وكتبوا كتبا فى خواصها ومنافعها
واما اسمها المشهور قصيدة البرده وذكروا فى وجه التسمية بالبردة
ان النبى صلى الله عليه وسلم القى على الناظم بردا حين رآه فى المنام ومسح
بيده الكريمة نصفه المؤف ووجد ذلك البرد على عاتقه فوجه التسمية
ذلك وقيل قصيدة البردة فى الحقيقة قصيدة بانت سعاد لكعب بن
زهير رضى الله تعالى عنه واسمها قصيدة البرءه بالهمزه فحرفها العوام فقالوا
البردة وهذا هو القريب الى العقول لان الناظم برئ بها انتهى وبو تفصيل
ايتمشدر بو قصيدهٔ جليلهٔ اورادصوفيه واذكار موقته طرقيه كبى
بعض كبار مشايخ عظام صبح ومسا قرائت ايلديكنى فتى چوقدر واتكرار نقل

وتحقيقدن

وتحقيقدن ماعدا وقوع ورطهٔ هولناكدن نجات وسلامته وصولدن وتفريج
هموم وصحت مرضى واجابت دعا عاده قرائت واشتغال مجرب ومشهوردر نتكيم
شارح فخر الدين ازهرى بركاته مشهورة وتقرأ للتفريج ووقت الكرب
والدعاء بعده يجاب ديو تصريح ايدره بوندنصكره معلوم اوله كه ناظم
عليه الرحمة والغفران قصيدهٔ مباركه يى اون قسمه اوزره انشاد ايتمكله
شارح مشار اليه صاحب الزبده كوردكه عليه الرحمه بو كونه تفصيل ايدر كه القصيدة
مرتبة على عشرة ابواب الباب الاول فى بيان العشق وابتلاء الناظم بالهوى وهذا
يسمى تشبيبا وهو بيان حسن المحبوب وجماله وكماله وذلك يوجب رقة قلب
السامع ويكون سببا الى سماع الشعر الباب الثانى فى بيان اعترافه بالتقصير
بمتابعة النفس الامارة بالسوء والشيطان الباب الثالث فى الاستغفار
ولا يخفى حسن الانتقال منه الى مدح شفيع المذنبين وهادى المضلين
الباب الرابع فى كمالات سيد الكائنات ومعجزاته الباب الخامس فى الاستعانة
والالتجاء الباب السادس فى القرآن الكريم الباب السابع فى المعراج والمعجزات
الباب الثامن فى مدح المجاهدين من المهاجرين والانصار الباب التاسع
فى عرض الحاجة على الممدوح والمناجات من المولى الباب العاشر فى الصلوة
على النبى المختار ديو ابواب قصيدهٔ نك ترتيب وضعيسنى دخى تعيين ايتمشدر
فى بيان وزن القصيدة معلوم اوله كه نظم واشعار اصطلاحده كلام موزونه
عبارتدر اولمغله انشاد اولنان شعرك وزنينى بيلمك وتقطيع وزحافاتنى معرفت
اقدم امور دن اولديغنه بناء اولا قصيدهٔ مباركه نك فنى بحردن اولديغنى
شرح وتعيين وبعده كلديكجه محلنده هر بيتى تقطيع وبيان مناسب كورلمشدر
ايمدى اشبو قصيدهٔ مباركه نك وزنى بحر بسيطدندر كه هر بيتى دورت مستفعلن
ودورت فاعلن وزننده مركبدر بو تقديرجه هر بيتك اجزاسى سكز اولور
علم عروضده مصرع اولك آخر جزئنه عروض ديرلر مصرع ثانينك آخر جزئنه
ضرب ديرلر اشبو بحر بسيطك عروضى وجد ضربى التيدر اولكى عروضى
اولكسى بر بيتك ايكى مصرعنده هر بر مصرعك آخر جزئى خبن علتى ايله معلول
كلمشدرنتكيم ابن حاجب عروضنده وللبسيط ثلاث اعاريض وست العروض
الاولى تأتى بحسب الاستعمال مخبونة فيكون الوزن بعد الخبن فعلن ولهذا العروض

آخر ضرب م

ضربان الاول مثل العروض في الخبن دیمشدر، یعنی بحر بسیطك عروض
اولنك ضرب اولی شو وجهله كلور كه هر بیتك مصرع اولنك آخر جزئنه كذلك مصرع
ثانینك آخر جزئنه خبن علتی عارض اولوب اول مصرعینك آخر جزءلری كه آنلره
عروض وضرب دیرلر، فاعلن وزنی اوزره ایكن فَعِلُنْ وزننده كلور، زیرا
خبن اولی ساكنی حذفه دیرلر فاعلن وزننده اول ساكن اولان الف حذف
اولنوب یعنی مخبون اولدقده فَعِلُنْ قالور پس بحر بسیطك اوچ عدد اعاریضنده
ضرب اولی تفصیل اولندیغی اوزره در، سائر اعاریضنك بو محلده بیانی آیله
تشویشدن احتراز اولندی علم عروضده مفصلدر، بو مقامده معرفتی لازم اولان
اشبو عروض اولك ضرب اولیدر كه قصیدهٔ مباركه اشبو عروض اولك ضرب
اولندندر. الی تمام القصیدة هر بیتك مصرع اولنك ومصرع ثانیسنك آخر
جزءنه خبن علتی عارض اولمق بطریق اللزومدر. انفكاكی یوقدر كذلك خبن
علتی بیتك حشونه یعنی سائر اجزالرینه دخی عارض اولور لكن عروضنه وضربنه
عارض اولدیغی كبی لزوماً دكلدر بلكه حشونه یعنی سائر جزءلره كاه عارض اولور
وكاه عارض اولمیوب سالم كلور مثلا خبن علتی بیتك عروض ضربندن ماعدا اولان
مُسْتَفْعِلُنْ وزننه كاهی عارض اولوب اول ساكنی اولان سین حذف اولنمغله
مُتَفْعِلُنْ قالور، اشبو مُتَفْعِلُنْ علم عروضده مستعمل اولمغله مُفَاعِلُنْ
وزننه نقل اولنور. كذلك فاعلن جزءنه دخی خبن علتی عارض اولور
فعلن كلوب وبیتك اجزاء سائرهسنده دخی كاهی مفاعلن وكاهی فعلن كلور
بوكه قیاساً بیت اولدر. امن تذكر جیران بذی سلم، مصرعی بحر بسیطك وزنی
مقتضاسنجه جزء اولی اولان مُسْتَفْعِلُنْ وزننه خبن كلمكله مفاعلن وزننده كلدی
وجزء ثالثی مستفعلن وزنی اوزره سالم كلمشدر. جزء رابعی كه عروضده
فاعلن وزننده كله جك ایكن وجوباً ولزوماً فعلن وزننده مخبون كلوب
اَمِنْ تَذَكْ مَفَاعِلُنْ كُرِجِي فَعِلُنْ رَانٍ بِذِي مُسْتَفْعِلُنْ سَلَمِ فَعِلُنْ وزنی اوزره
مخبون كلمشدر كذلك بیت مرقومك مصرع ثانیسی اولان مزجت دمعاً جری
من مقلة بدم، مصرعنده جزء اولی بحر بسیطك وزنی مقتضاسنجه مُسْتَفْعِلُنْ
ایكن خبن كلوب مفاعلن وزننده كلدی جزء ثانی فاعلن وزننده سالم كلدی
كذلك جزء ثالثی مُسْتَفْعِلُنْ وزننده كلمشدر، اما جزء رابعی اولان ضرب

فاعلن كله جك ایكن خبن لزوماً عارض اولمغله فَعِلُنْ كلوب مصرع ثانی
مَزَجْتَ دَمْ مَفَاعِلُنْ عاً جَرٰى فَاعِلُنْ مِنْ مُقْلَةٍ مُسْتَفْعِلُنْ بِدَمِ فَعِلُنْ
وزننده كلمشدر بوكه قیاساً جمیع ابیات قصیدهده تقطیع اولنور خلاصهٔ
كلام قصیدهٔ جلیله تفصیل اولندیغی اوزره بحر بسیطك عروض اولنك
ضرب اولندندر علل وزحافاتدن انجق خبن علتی عارض اولور عروض وضربنه
خبن من غیر انفكاك الی تمام القصیدة عارض اولوب سائر اجزاسنه خبن
كاهی عارض اولور وكاهی سالماً كلور قال الشیخ نور الله مضجعه وقدس الله
سره   اَمِنْ تَذَكُّرِ جیرانٍ بِذِی سَلَمِ   مَزَجْتَ دَمْعاً جَرٰى مِنْ مُقْلَةٍ بِدَمِ
قوله امن تذكر لفظنده اولان همزه استفهام تقریریدر انكاری دكلدر
مدخولنده شك ایچوندر یعنی متكلم همزهنك مدخولنده شك ایدر
همزهنك مدخولی مشكوكی اولدیغنی افاده موضعنده استعمال اولنور
اول مدخول كاه اسم اولور، ازیداً ضربت كبی ضرب زیدمیدر آخر كسنه
میدر متكلمك مشكوكی اولمغله مفعول اولان زیددن سؤال ایدر كه
شك مفعولده اولمش اولور وكاه اول مدخول فعل اولور، نحو اضربت
زیداً كبی ضربده شك ایدر ضرب واقع اولدیمی اولمدیمی دیو وكاه مدخول
فاعل اولور، ءانت ضربت كبی یعنی بو مقامده مشكوك اولان تذكردر
یعنی قائل شك ایدر، سبب مزج دم تذكرمیدر یاغیریمیدر یقیناً معلوم
دكل مشكوكدر دیمك معناسنی اراده وقصد ایدر. صنعت بدیعیهدندر
وقد ینزل العالم بمنزلة الجاهل لنكتة، بو مقامده دخی سبب مزج دم
تذكر جیران اولدیغنی یقیناً بیلور ایكن نكتهٔ خفاء حب ایچون قائلك
كویا مشكوكی اولمغله تجاهلاً سؤال قیلندی یعنی قائلك بو تجاهلانه
سؤالنه نكته بو محلده خفاء حبدر كه بین العشاق اخفا محبت غایت
معتبر ومقبولدر، من تذكر من حرف جردر تعلیل ایچون كلور لام جاره
كبی. بو مقامده دخی من كلمهسنك مدخولی اولان تذكر علتدر حرف
علت اولان من كلمهسنك متعلقی اولان مزجت فعلنه ناظمك من
كلمهسنی تقدیمی علیتنه اشارت ایچوندر شرح مواقفده تقدم بش
قسم اولمغله بر قسمی دخی تقدم بالعلیت اولدیغی مصرحدر.

تذكر شيئ بعد النسيان ذكردر. بو مقامده مراد ذكر بالقلبدر كه
شيئ خاطره كتوروب خطور وتفكر مقوله سيدر واقعده كريه عشاقه
علت وسبب اكثريا تذكر وقلبه خطور جانان اولمغله اشك جشمي
خونله مزجك علتي تذكر اولديغي ومزجك معلوليتي ظاهردر تذكر
لفظي جيران كلمه سنه مضافدر مصدرك مفعولنه اضافتي قبيلندندر
جيران جارك جمعيدر. قوكشيلر ديمكدر. اصل جوراندر واوك
ماقبلي مكسور اولمغله يايه قلب اولنمشدر. ميزان كبي جيرانده اولان
تنوين تعظيم ايچوندر قوله بذي با حرف جردر في معناسنه دركقوله تعالى
ان اول بيت وضع للناس للذي ببكة مباركا وهدى ذي صاحب معناسنه در
اسماء ستة معتلة مضافه دندر ولازم الاضافه در دائما اسم جنسه
مضاف اولور ضميره وعلمه اضافتي نادردر احوال ثلثه ده اعرابي
بالحروفدر. بو مقامده حرف جر ايله مجرور اولوب علامة جري يا ايله در
محذوف كائنين كلمه سنه متعلق جيران لفظنك صفتيدر قوله سلم بالفتحتين
صاحب معناسنه اولان ذي كلمه سنك مضاف اليهيدر سلم اسم جنسدر اشجاردن
بر نوع شجرك اسميدر بو اعتبارله معني اصل وضعنه نظراً در لكن بو مقامده
تركيب اضافيدر كه بين الحرمين بر موضعدر لكشايه ذي سلم علم وضع اولنمشدر
سلم ديدكلري اشجار موضع مرقومده كثرتي سبب تسميه در بلادمزده
بونك نظيري جنارلي وكوازلي قريه لي وجيقلي سيران كاهيدر.
بو تقديرجه ذي سلم تركيب اضافي مبني محلا مجرور صفتيدر. جيران
كلمه سنك دينور قوله مزجت تاء خطابده فتح وكسر روايتدر.
بكسر التا اولورسه نفسه خطابدر بالفتح اولورسه مذكوره خطاب
اولمغله نفسدن تجريد اولنمش كندونك عشق وافراط حزننه مماثل
بر شخصه خطابدر صنايع بديعيه دن صنعت تجريد اعتباريله در قاعده
تجريد خاتمه ده تفصيل اولنمشدر. مزجت مزج يمزج باب اولي
اولان نصر ينصردن قرشدرمق كه خلط معناسنه در قوله دمعا
مزجت فعلنك مفعوليدر. دمع كوز ياشيدر حزندن اولورسه حار
اولور. فرح وسروردن اولورسه بارد اولور ديمشلر قوله جرى

فعل ماضيدر

فعل ماضيدر جرى يجري جريا سال يعني آقدي معناسنه در تحتنده
ضمير مستتر فاعليدر. دمعا كلمه سنه راجعدر. مزجت جمله سي دمعا
كلمه سنك صفتيدر دمعا لفظنده اولان تنوين تكثير ايچوندر قوله
من مقلة مترجم صحاح وان قولي مرحوم المقلة ميمك ضمي وقافك
سكونيله شول كوزده اولان باغدركه كوزك آقيله قره سن جمع
ايدر شراح قصيده المقلة الشحمة الجامعة للبياض والسواد ديمش
وان قولي شحم شينك فتحي وحانك سكونيله انده حاصل اولان ياغ كه
ايچ ياغنه دخي متناولدر الشحمة واحديدر. ذكر اولنان ياغك
بر پاره سي معناسنه شحمة الاذن قولقده كوپه اصدقلري يومشاق
يردر بو تفصيل ايدر ظاهراً مراد كوز ياغنك محفوف ومستوري
اولان بياض وسواد عيني مجموعيدر كه دمع اندن خروج وجريان ايدر
من مقلة جار مع المجرور جرى فعلنه متعلق غير صريح مفعوليدركه
مفسرين ظرفيدر تعبير ايدرلر قوله بدم كلمه سنده با مع معناسنه در
جار مع المجرور مزجت فعلنه متعلقدر خلاصه معنا بيت قاعده تجريد
مراعات ايچون مزجت بالفتح قرائت ايدوب ديمكدركه ايها الشخص
المجرد العاشق والمحب الحريق الصادق كوزكدن جاري اولان كوز
ياشني قانله مزج ايلدك. يعني خون آلود ايلدك اشبو مزجك سببي
وعلتي ندر بانكه خبر وير. ذي سلم ديدكلري موضعده اولان جيران
واحبابي تفكر وتذكر ميدر آيا سبب. يعني اطراف مدينه طاهره ده
موضع مرقوم بادي دلربانك كشت وكذار ايلديكي اماكن متبركه دن
سكاني قديم الايامدن برو جيران واحباسندن اولمغله انلري تذكر
سببيله آتش عشق جانسوز اشتياق آتشكده دلده بر وقت
دخي فروزان اولمغله اشك جاريي خون آلود ايلدك. يعني قان
اغلمقده سن ديمك اوله شراح قصيده مباركه دن محشي بيضاوي
شيخ زاده عليه الرحمه شرح قصيده شريفه ده ما سبب اختلاط
دمعك الجاري من مقلتك بالدم اهو تذكر جيران ذي سلم.
ام هبوب الريح الى آخره عبارتيله ما لمعناي بيني بيان اتمشدر

خلاصهٔ مقال صاحب سعادت واصل رب العزة محبوب خدا نور چشم
انبیا علیه الصلوة والسلام افندیمزك عشق و محبتی ایله قان اغلدیغنه
اشارت خفیه ایله مدایح اوصاف علیه‌یه بوصیری مرحوم کوزلجه
شروع و ابتدا ایتمشدر رحمه الله علیه رحمةً واسعةً واسکنه بقرب
جوار نبیه علیه افضل الصلوة والتحیة * بوندن صکره کلشن طرازِ
حدایق شرح و بیان اولان بو عاجز کمتر دخی بوستان مقالات
مکی نا توانك قصیدهٔ مشروحه‌یی ضعیفانه و مستمندانه ایلدیکی
تخمیسدر که سماط پر نعمای عام الشمولِ فیوضات الهیه‌یه تخمیس مبارك
ایله ابتدا و انشاد ایتمشدر که تبرکاً هر بیتك شرحی تمامنده ذکر و تسطیری اختیار اولندی

تخمیس

چیقر میوهٔ دردِ دلدن مسالك حرمی ∴ همیشه یادایدوب احبابِ یارِ محترمی
عجب بو کریهٔ حسرت بو اشكِ منبذمی ∴ اَمِن تذکّرِ جیرانٍ بذی سَلَمِ
* مزجت دمعاً جری من مقلةٍ بدمِ *

اَمْ هبّتِ الرّیحُ مستفعلن رِیحٌ مِن فاعلن تِلقاءِ کاظمةٍ مستفعلن ظِمةٍ فعلن
وَاَوْمَضَ البرقُ مفاعلن برقٌ فی الظ فاعلن ظلماءِ مِن مستفعلن اِضَمِ فعلن
اَمْ هبّتِ الرّیحُ مِن تِلقاءِ کاظمةٍ ∴ وَاَوْمَضَ البرقُ فی الظّلماءِ مِن اِضَمِ

قوله ام هبّت ام حرف عاطفه در هبّت بیت سابقده کی امن تذکّر اوزرینه
معطوفدر * اوّلا معلوم اوله که کلمهٔ ام ایکی قسمدر * قسم اوّل ام متصله
معناسی بعد الاوّل ثانیدن استفهام ایچوندر * و ام متصله معادل و مساویکه
مقابل استرکما قال النحاة * ان المستفهم بالهمزة وام انما یطلب تعیین احد
المحتملین لتحقق الوجود دیمشلردر ∴ اما ام منقطعه یا اوّلی ابطال ایچوندر
یا اوّلدن انتقال ایچوندر * معادل و مقابل ایستمز کذلك ام متصله احد
متساویینده استعمال اولنور * و همزهٔ استفهامدن خالی ولمازا و احد متساوینك
برینه همزه بی ولمایدر و متساویك آخر ام کلمه‌سنه ولی ایدر * ان الطلب مع ام لاحد
الامرین اللذین علم ثبوت احدهما من غیر تعیین دیمشلر بونك تفصیلی ∴
بو وجهله در که متکلم احد امرینك وقوعنی بیلور * یعنی علم متکلمده امرین متساویدر لکن
اول امرینك واقع اولان قنقیسیدر شك ایدر علی التعیین انی بلمز ایمدی بو مقامده

تفهیم

تفهیم ایچون بو مثال فهمه اقربدر مثلا ضابط اوکنده زید و عمرو محاربه
ایدنك ضابطه قارشو قومشلر ضابط طائفه‌سی بونلردن برینی ضرب ایلمش دیو
متکلم ایشیدوب یقیناً انلردن برینك ضرب اولندیغنی بلکه عندنده زید و عمرودن
برینك لا علی التعیین مضروب اولدیغی متساویدر لکن مضروب احد متساویینده زید می
یوخسه عمرو میدر علی التعیین بلمیور مشکوکی اشبو تعییندن سؤال ایچون
ا زید مضروب ام عمرو دیو تعیینی سؤالی ام متصله ایله در که قنقیسیدر ضرب
اولنان تعیین طلب ایدر قاعدهٔ نحویه بودر ایمدی بو مقامده ام متصله
اولدقده متساویندن برینی همزهٔ استفهامیه‌یی ولی ایدن تذکّر کلمه‌سیدر
اخر متساوی ام لفظنی ولی ایدن هبّت فعلیدر استفهاملردن مراد ذکر
اولنان متساوینك برینی مخاطبك تعیینیدر و مدخول حرف استفهام اولان
اول متساوینك هر بری سبب مزج دمدر * یعنی کوز یاشی قانله مزجنك
سببیدر مدخول اوّل اولان تذکّر سبب باطنیدر مدخول ثانی اولان
هبّت سبب ظاهریدر ایمدی ناظمك اشكِ چشمی خونله آلوده ایتمه‌سنك بیت
اوّل ایله سبب باطنیسندن سؤال ایتمشیدی بعده اشبو بیت ثانیده سبب
ظاهریسندن سؤال ایدر * زیرا مزج دمعك هبوب ریح خارجده موجود
سبب ظاهریسیدر تذکّر کبی امر معنوی دکلدر ایمدی تردید بین الامرین اولور
بو مقامده امرك بری تذکّر احبابدر * و بری هبوب ریحدر که دمعی خونله
مزجك سببی بو ایکی امردن بریدر متکلم بالاده تفصیل اولندیغی اوزره
اشبو احد امرینك وقوعنی بیلور * لکن وقوع بولان قنقیسیدر ∴
علی التعیین بلمکله احد امرینیدن بو وجهله سؤال ایدر ام متصله
یه ذاهب ولمغله بیوردر * واو للعطف ام علی حقیقتها فیکون الترديد — شارح شیخ زاده
بین الشیئین ام کلمه‌سندن قسم ثانی ام منقطعه‌در کلمهٔ بل کبی کلام
سابقدن یا اضراب یا انتقال ایچوندر ∴ بو مقامده ام منقطعه اولمق
مرجوحدر قوله هبّت الریح هبّ یهبّ هبّاً کلور * ترکیده دوزکار
اسمك فارسیده وزان اولمق هبوب ریح معناسنه‌در * ریح مؤنث
سماعیدر ولمغله هبّت دیو صیغهٔ تأنیث ایله در معلوم اوله که ام
متصله‌ده قاعده بودرکه * اکر ام متصله‌یی اسم ولی ایدرسه ∴

ام متصله ده لابد اولان همزه‌یی دخی اسم ولی ایدر. واکر ام متصله‌یه
فعل ولی ایدرسه همزه‌یی دخی فعل ولی ایدر ایمدی بو مقامده ام متصله‌یه
هبّت فعلی ولی ایلدی همزه‌یی اسم اولان تذکّر ولی ایتمکله قاعدهٔ مزبوره‌یه
مخالف اولدی پس هبّت فعلنده اسم ایله تأویله محتاج اولمغله بعض
شرّاح زمخشری‌دن نقل ایله آشبو هبّت فعلنک جزء مفهومی ولا حدثکه
معنای مصدریدر. آشبو حدث معناسنه هبّت کلمه‌سی من غیر تقدیر اَنْ تجرید
اولنمشدر پس ام عاطفه ایله معنای مصدریکه هبوبدر تذکّر اوزرینه
معطوفدر ام من هبوب الریح تقدیرنده‌در دیمشلر ایمدی معطوف علیه
اولان تذکّر اسم در مصدر در هبوب دخی ولمغله قاعده‌یه موافق
اولمش اولور. یعنی هبّت فعلی مصدر معناسنه مستعملدر اقامة الفعل مقام
المصدر قبیلندندر. ام متصله ایله بیت سابقده اولان تذکّر اوزرینه
بو وجهله معطوفدر نته کیم شارح مصنّفک وحاصل المقام ان المزج
امر معلوم لاشبهة فیه وانما الشبهة فی سببه أهو تذکر الخلان بذلک
المکان او هبوب الریح من منزل الحبیب فلفظة ام یحتمل الاتصال علی
تقدیر اقامة الفعل مقام المصدر علی طریقة قولهم وتسمع بالمعیدی
خیر من ان تراه دیمشدر. یعنی تسمع سماعک معناسنه‌در ریح رایحک
مفردیدر اهل حکمت ریح هوای متحرکه‌در جوّ سماده تا کرهٔ نارهٔ وارنجه
خالی محل ولمیوب هوا ایله مملو اولمغله متحرک اولان هوایه ریح دیرلر
بعض شراح جانب قبله‌دن بدأ ایدیب طرف مقابلنه طوغرو حرکت ایدوب وزان
اولان هوایه صبا تسمیه ایدکلریدر دیدی وبعض شراح وقت استوای لیل
ونهارده وزان اولان هوا ایله تخصیص ایدیجهان نما صاحبی مرحوم کاتب
چلبی بو وجهله تعیین وتفصیل ایدیکه شماله یلدز جنوبه قبله شرقه کوده
طوغروسی غربه باطی شرقا ایله شمال اراسنه پویراز شرقا ایله جنوب اراسنه
کشتله جنوبا ایله غربا اراسنه لودوس غربا ایله شمال اراسنه قره‌یل
دیرلر دیمش یعنی مهبّا اعتبار ایله اسماء ریاحی بیان ایدی بونلرک بینهاسنده
شعبات ریاح وارد در هوانک هر برینک طبیعتلری مقتضاسنجه حیوانات
ونباتنه منافعلری وتأثیرلری انکاراولنماز قوله تلقاء بکسر التاء جانب

اسم

معناسنه در حرف جر ایله مجرور در هبّت فعلنه متعلقدر قوله کاظمة
مدینهٔ منوره شرّفها الله تعالی الی یوم الآخرة نک اسمیدر تلقاء کلمه‌سینه
مضاف الیهیدر اضافت بمعنی اللامدر قوله واومض البرق فعل وفاعلدر
بو محلده اولان واو عاطفه او معناسنه عاطفه‌در مانعة الخلودر
مانعة الجمع دکلدر نته کیم تفصیلی کلور او مض مقدما هبّت فعلنده
تفصیل اولندیغی اوزره تأویل مصدر ده ایماض البرق معناسنه جمله‌سی
ام هبّت اوزرینه معطوفدر. ایماض البرق لمعان برق دیمکدر. یقال
اومض البرق یومض ایماضا اذا لمع. برق اسمدر من برق السیف دیمشلر
برق تلألؤ سیف کبی آفقده کاهی طرف سماده ظاهر اولان شعاعک
اسمیدر براق اولدیغی سبب تسمیه‌در. اما حقیقتنی حکما شو وجهله بیان
ایتمشلر که قد تصاعد من الارض الی السماء مع البخار دخان فیحتبس
فی السحاب فیحصل من تمزیقه ومصاککته صوت هو الرعد ونار لطیفة
هی البرق ونار یة کثیفة هی الصاعقة دیمشلر قوله فی الظلماء جار
المجرور. او مض فاعلی اولان برق کلمه‌سندن حالدر کائنا فی الظلماء
دیمکدر. یاخود موصوف محذوف برق کلمه‌سنک صفتیدر. برق کائن
فی لیلة الظلماء تقدیرنده‌در ظلما ضد نور اولان ظلمتدن اظلمک
مؤنثیدر قوله من اضم جار مع المجرور مقدر کائن کلمه‌سنه متعلق
محلا مرفوع او مض کلمه‌سنک فاعلی اولان برقک صفتیدر اضم بکسر
الهمزة مدینهٔ منوره‌یه قریب بر وادینک یاخود اول حوالیده بر جبلک
اسمیدر ایمدی ناظمک ظاهر عبارتی کوز یاشنی خونله مزج ایلدک کوزکدن
جاری اولدی معناسیدر لکن چونکه مجرد کوز یاشنی خونله مزجک چندان
لطف معناسی اولمغله قانله مخلوط کوز یاشیله بکا ایلدک دیمک اولور
خلاصهٔ معنای عبارت بیت درکه بیت سالفده تفصیل اولندیغی اوزره ناظم
کندودن تجرید اولنمش شخصه خطاب ایدرکه خونله کوز یاشنی لوده ایلدک
چشمکدن ریزان اولدی. یعنی عاشق حسرت کشیدهٔ شیدا بو رتبه قانلو
اغلمغه سبب ذی سلم نام موضعده اولان احباب یار قدیمی یاد ایدوب تذکر میدر
یوخسه دار الهجرة العلیه مدینهٔ منوره جانبندن ریح وزان اولوب

ايصال

مصرع كل اى نسيم صبا كوى ياردن نه خبر، منطوقنجه روايح شميم كوى جانانى سكا ايلديكند نميدر. قان اغلمغه سبب اشبو ايكى مردن بريدر بونده يقينم واردر معلوممدر لكن قنقيسيدر كسببجينه آنى بلمم سؤال ايدرم ديمك اولور. بو تقريره واوه مض كلمه سنده واو عاطفه او معناسنه اولديغنه بناءدر كه ترديد بين الامرين اولور متكلم اشبو امرينده بريكسبب اولديغنى بيلور لكن قنقيسيدر كسببعينه بلمكله كسبدن سؤال ايتمش اولور. نته كيم بيان اولنديكى معلوم اوله كه بو مقامده ام متصله ايله سؤال مزبور سبب بكادندر كما هو الظاهر بو خسه بكادندر كليدر شارح شيخ رحمه الله واومض عبارتنده اولان واو عاطفه كندو معناسى ولان عطف معناسنه اولمق احتماليه دخى ذاهب اولمش تكلفا ولمغله ترك اولنمشدر كما قال العاو للعطف فيكون الترديد بين ثلثة اشياء؛

تخميس

ايدركن آهم ايله كويى يار منقبتك ؞ دلك تحتر ايله آتش الدعهر جهتك
صباى وبردى پيامك وجاى تسليتك ؞ ام هبت الريح من تلقاء كاظمة
؞ واومض البرق فى الظلماء من اضم ؞

فما لعينى مفاعلن نبك ان فاعلن قلت اكففا مستفعلن همتا فعلن
وما لقلبى مفاعلن بك ان فاعلن قلت استفق مستفعلن يهم فعلن
فما لعينيك ان قلت اكففا همتا ؞ وما لقلبك ان قلت استفق يهم

فما قولنده فا فصيحه در اشبو فاء فصيحه فاء عاطفه اقسامندندر شارح شيخ زاده دخى فصيحه اولمغه ذاهبدر ايمكى معانى فادن بو محلده مختار اولان فصيحه اولمغله فاكلمه سنك جمله اقسامنى بيان ايدم لم معلوم اوله كه، فاء عاطفه نك مدخولى اكر بو محذوف معطوف عليه اوزرينه عطف اولورسه ما اول محذوف اولان معطوف عليه معطوف اولان مدخول فانك سببى اولورسه اول معطوفه داخل ولان فاء مزبوره يه فصيحه ديرلر سبب تسميه. لافصاحه عن المحذوف ديمشلردر كقوله تعالى وقلنا اضرب بعصاك الحجر فانفجرت. كلمه مباركه سى محذوف ضرب كلمه سى اوزرينه عطف اولنمشدر كه فاء اول سبب محذوفدن مفصح ومخبردر. زيرا انفجارك سببى ضرب اولديغى ظاهردر. واكر محذوف اولان معطوف عليه اول مدخول فا اولان معطوفه سببدكل ايسه فاء تعقيبيه ديرلر.

واما اكر

واما اكر معطوف عليه محذوف اولميوب مذكور اولورسه ومعطوفه سبب ايسه اول معطوفه داخل اولورسه فايه فاء تسبيبيه ديرلر. واكر اول مذكور اولان معطوف عليه مدخول فايه سببه كل ايسه فاء تفريعيه ديرلر. فاما اكر اول مذكور اولان معطوف عليه معطوفك شرطى اولورسه فاء جزائيه شرطيه ديرلر ان كانت الشمس طالعة فالنهار موجود كبى نته كيم بو مقامده فما لعينيك عبارتى محذوف اولان ان كنت تنكر حبا شرطى اوزره عطف اولديغى صورتده فاء شرطيه در. بعضلر فاء فصيحه شرطيه دردى ديمشلر قال الشيخ فالفاء فصيحة لافصاحه عن الشرط المحذوف يعنى ان كنت تنكر المحبة والود فما لعينيك ان اردت منهما الامساك عن البكاء سالتا وما لقلبك ان طلبت منهما الافاقه يهم فى دوية التحير انتهى بو تقرير اوزره فما لعينيك عبارتنك اعرابى فاء شرطيه در كلمه ما استفهاميه تعجبيه سكون اوزره مبنى محلا مرفوع مبتدا لعينيك جار مع المجرور محذوفه حدث وحصل فعلنه متعلق محلا مرفوع مبتدا انك خبريدر كاف خطاب مضاف اليهدر مبتدا مع خبره جمله سى شرط محذوف اولان ان كنت تنكر حبا اوزرينه معطوفدر ايمدى ديمك اولور كه سن عشقكى انكار ايدرسن فما لعينيك ياكوزلريكه نه اولديكه يترا غلمه دبسك طورميوب كريان اولمقده ودخى قلبكه نه حادث اولديكه اى قلب كندوكه كل ديسك متحير اولوب حيران اولمقده عشق وجدانيات دندر اثارى ايله ظاهر ومعلوم اولور سنده عشق اولديغى بو اثار ايله ثابت وظاهردر ديمك اولور قوله وما لعينيك كلمه سنده ما استفهاميه تعجبيه در نته كيم قوله تعالى مالى لا ارى الهدهد، ايه كريمه سنده اولديغى كبى معلوم اوله كه كلمه ما اولا استفهاميه تعجبيه اولور ثانيا موصوله اولور كقوله تعالى والسماء وما بنيها ثالثا موصوفه اولور كاه جمله ايله صفتلنور ربما تكره النفوس من الامر كبى وكاه مفرد ايله صفتلنور مررت بما يعجبك كبى اى بشئ معجب رابعا صفت اولور اضرب ضربا ما كبى خامسا مصدريه اولور كقوله تعالى وضاقت عليهم الارض بما رحبت اى برحبها بضم الراء وهو السعة سادسا شرطيه اولور، ما تصنع اصنع كبى اشبو اقسام سته اسم اولمادر لكن حرف ولان ما ايكى قسمدر، اولكى ماء كافه در شى مقناسنه در.

لاحظ لها من الاعراب والعمل وعلامتها ان تكتب متصلة بالكلمة المذكورة
قبلها نحو لاسيما ونعماهي اي نعم شيء كبي قسم ثاني ماء نافيه در كقوله تعا
وما الله بغافل عما تعملون قوله عيني تثنيه در كاف خطابه اضافت ايله
نون ساقط اولمشدر تثنيه نك اعرابي حالت رفعنده الف ايله در كقوله تعا
فيهما عينان تجريان حالت نصبنده وجرنده يا ايله در نحو رايت عينين كعيني
الغزالة ونحو فما لعينيك اعرابي بو صورتده فاء عاطفه ما استفهاميه تعجبيه
سكون اوزره مبني مبتدا در لعينيك لام جاره عيني تثنيه حالت جرى يا ايله
حصل فعلنه متعلق محلا مرفوع خبريدر مبتدا مع خبره جمله سى محلا
منصوب استفهام سابق اوزرينه معطوفدر كاف خطاب مبني محلا مجرور عيني
كلمه سنك مضاف اليهيدر قال مولانا جامي قدس سره من وما اذا كانتا
استفهاميتين تأتي فيهما الوجوه الثلثة المذكورة في كلمة كم الا انها لا تأتي
فيهما الرفع على الخبرية فانه لا يقع بعدهما الا الفعل ولا تصلح الفعل
للابتدائية يعني كلمة ما مؤخر مبتدا به مقدم خبر اوله ماز كلمة كم ده اولديغي
كبي باقي وجوه اعرابده كلمة كم كبيدر ديمكدر يعني كم كلمه سنك وجوه اعرابنك
بري مبتدا اولمقدر اكا بناء بو محلده ما محلا مرفوع مبتدادر ديو اعرابي اختيار
اولندي قوله ان حرف شرط قلت فعل ماضي مخاطبدر مع فاعله جمله سى محلا
مجزوم فعل شرط خطاب بانفسه باسالف الذكر شخص مجرده خطابدر اكففا
امر حاضر تثنيه در عينينه خطابدر كاف خطاب ايله ادغام جائزدر كف دندر
منع معناسنه در يقال كففت نفسي عن شرب الخمر اي منعتها همتا همي همي دن
اصلي هميتا ايدى قلبت الياء الفا لتحركهما وانفتاح ما قبلها ثم حذفت الالف
حملا على المفرد همتا فعل ماضي تثنيه در فاعلي عينينه راجع تا ضميردر مع
فاعله جمله سى مجزوم المحل جزاء شرط فعل شرط جزاء شرط جمله سى جملهٔ
شرطيه محلي يوق ما قبلني مفسر جملهٔ تفسيريه در يا خود جملهٔ استينافيه در
قال في المصباح الجملة الابتدائيه لا محل لها من الاعراب ثم الجملة المستأنفه
نوعان احدهما الجملة المفتتحة بالنطق ابتداء نحو زيد قائم ومنه الجملة
المفتتحة بها السور والثاني المنقطعة قبلها نحو مات فلان رحمه الله
ويخص البيان ثبوت الاستيناف بما كان جوابا بالسؤال المقدر معلوم اولكه

جملهٔ استينافيه

جملهٔ استينافيه كاه جملهٔ ابتدائيه ديرلر وكاه سؤال مقدره جواب
اولان جمله يه ديرلر بو دخي اوج نوعدر حاشيهٔ بيضاويده
شيخ زاده عليه الرحمه كوزل تفصيل ايدر كما قال ذكر في كتب
المعاني ان الاستيناف ثلثة انواع الاول ان يكون السؤال عن سبب الحكم
مطلقا كما في قوله قال لي كيف انت قلت عليل سهر دائم وحزن
طويل فقوله سهر دائم جملة مستأنفة وقعت جوابا عن سؤال
سبب علته ما هو فانه لما قال انا عليل توجه ان يقال ما سبب علتك
فاجاب عنه سهر دائم وليس السؤال عن سبب خاص لهذا الحكم كان يقال
هل سبب علتك كذا وكذا اي سبب علتك سهر وصداع ام خفقان
وغيرهما من الاسباب المخصوصة والنوع الثاني ان يكون السؤال عن سبب خاص للحكم
السابق كما في قوله تعا وما ابرئ نفسي ان النفس لامارة بالسوء
فالجملة المؤكدة بلفظة ان جواب عن السؤال الخاص لعدم تبرئة
نفسه كانه قيل هل النفس لامارة بالسوء فقيل نعم لامارة بالسوء
والتاكيد دليل على ان السؤال عن السبب الخاص والنوع الثالث ان لا يكون
السؤال عن سبب الحكم بل عن شيء غير السبب كقوله تعا قالوا سلاما قال سلام
فانه لما حكى ان الملئكة قالوا لابراهيم عليه السلام سلام توجه ان يقال
فماذا قال ابراهيم فجواب الملئكة قال لهم سلام فهو جواب عن السؤال
غير السبب ايمدى بو مقامده تقدير اولنان سؤالك تقريري شويله
اولهكه مخاطب اولان معهود شخص مجرد عاشق كويا سؤال ايدركه
اى ناظم تعجب ايلديكك نه در عينينك نه سنه تعجب ايلدك ديمش يعني
فما لعينيك عبارتنده ما استفهاميه تعجبيه اولمغله شخص مخاطب
عينينك حالنه تعجب ايتمش اولدى پس متعجب منه نه اوله ديو سؤال
كلمكله بو سؤال مقدره ناظمدن جواب ان قلت اكففا جمله سيدر يعني
ناظم ديركه عينينك حالندن تعجب واستغراب ايلديكم شودركه سن
انلره اكففا ديركافيدر بكادن ممنوع اوليكز ديسك انلر دخي
زياده بكا ايدر پس ان قلت اكففا جوابا ولديكه ان قلت استينافيه در
همتا سيلان ايتديلر ديمكدر فعل ماضي تثنيهٔ مؤنثدر همي سال

معناسنه در یقال همی الما اذا سال همتا نك عینینه نسبتی مجاز عقلیدر
ماهوله سنك غیریه نسبتدر . زیرا سیلان ایدن عین دكلدر بلكه ..
عینینده حال اولان كوز یاشیدر . سال المیزاب قبلندندر كه آقن میزاب
دكلدر حال اولان ماء مطردر وما لقلبك ده ما اقسام سالفه الذكره
كذلك استفهامیه تعجبیه در لقلبك جار مع المجرور مقدر حدث او حصل فعلنه
متعلق مرفوع المحل مبتدا اولان كلمه ما نك خبریدر مبتدا مع خبره جمله سی
فما لعینیك او زرینه معطوفدر قلب مبدأ حیاة الحیوانیه اولان اعضاء ..
رئیسه دن تحت سره آیسرده شكل صنوبریده بر عضولك اسمیدر ان قلت
عبارتنده كلمه ان حرف شرط قلت فعل و فاعل اولمغله فعل شرطدر قوله
استفق استفاق یستفیقدن امر حاضردر . استفاق افاق ایكیسی ..
بو معنایه در سكردن و یا غیر حالدن صحوه دیرلر . استفق جمله سی كمامر
مقول قولدر . یهم هام یهیم همیا وهما یا صیغه سندن فعل مضارع مجزومدر
حرف جازم اولان ان ایله یا ساقط اولمشدر . لم یقل كبی تحتنده ضمیر
فاعل قلبه راجعدر هام تحیر معناسنه در یقال هام الرجل من عشقه آی
صار كالمجنون منه وقلب هایم ومستهام ای متحیر دیرلر یهم جمله سی جزاء
شرطدر یعنی ان قلت حرف شرط وفعل شرط یهم جزاء شرط جمله سی جمله شرطیه
محلی یوق جمله سی تفسیریه در . یا خود سؤال محذوفه جواب اولان استینافیه در
نته كیم مصرع اولده تفصیل مرور ایلدی محصول معنا بیت آی شخص عاشق
پر درد محبتكی سن كتم وانكار ایتمك امیدنده سن یاد وچشم كریانكه نه
حال اولدیكه اغلمقدن ممنوع اولك . یعنی یترا غلدك دیسك همتا
سیلان و جریان ایدر و قلبكه نه حال اولدی كه سكر و وجد عشقدن
ایلكندو كه كل دیسك یهم متحیرا اولور . بو ایكی حالت ابتلای عشق
ومحبته تمام دلیلدر نیجوه دردمند درد عشقكی كتم واخفا ایتمك
امید ایدرسن دیمك اوله قال حضرت الشیخ رحمه الله ایها الصب الباكی
اسفا والمحترق فی نار الحیرة لهفا كیف تطمع اخفاء حالك مع هذین
الشاهدین اعنی مع كون قلبك هائما وعینیك باكیة تفصیلی ایله شرح بیا
بیوردمشلردر . صنایع علم بدیعدن بو بیت مباركده شراحك بولدقلری

صنعة بدیعیه یی بوكونه تعداد ایتمشلردر كما قالوا و فی البیت من البدیع
المقابلة ، ویسمی الطباق والتضاد وهو بین اكففا وهمتا وبین
استفق یهم وفیه مراعاة النظیر بجمعه بین العین والقلب لان
الاول علامة ظاهرة والثانی علامة باطنة ومجاز الحذف فی همتا

تخمیس

خیال یشرب وبطحا او كوی یاردا . كر نجمقلك خیاله سرشك اولور دریا
شورتبه ایندی آثر باكه آتش سودا . فما لعینیك ان قلت اكففا همتا
وما لقلبك ان قلت استفق یهم .

أیحسب الصب مفاعلن صب ان فاعلن ن الحب من مستفعلن كتم فعلن
ما بین من مستفعلن سجم فعلن منه ومض مستفعلن طرم فعلن
أیحسب الصب أن الحب منكتم . ما بین منسجم منه ومضطرم

همزه استفهام تعجبیه یا خود استفهام انكاری توبیخیدر شارح شیخ زاده
والاستفهام لانكار التوبیخی بمعنی لا ینبغی ان یكون كقولك اتعصی ربك
دیمش یحسب فعل مضارعدر حسب یحسب التنجی بابندندر ظن ایچوندر یقال
یحسب ذا ظن ایكی مفعوله تعدی ایدر افعال قلوبدندر صب اصلنده
صبب در باء اولی ثانیده ادغام اولنمشدر . من صب یصب صبابة كلور
صبابة شوق ورقة الهوی والمحبة وحزن العشق معناسنه در صب كلمه سی
ذات مع الصفة ایله تعبیر اولنان صفة مشبهه در كما قالوا الصفة المشبهة
ما اشتق ، ای صفة اشتق من فعل لازم ، كالحسن المشتق من فعل حسن
اللازم لمن قام ذلك الفعل به علی معنی الثبوت لا بمعنی الحدوث احتراز
عن قائم وذاهب وصیغتها مقصور علی حسب السماع ولا یضبطه قیاس
پس بو محلده صب ذات محبدر كه عاشق معناسنه در قوله ان حروف
مشبهه دندر الحب كلمه سنده الف لام عهد خارجیدر ناظم ایله مخاطب
بیننده معهود ومعلوم اولان حب یا خود جنس ایچوندر حب محبتدر
اسم ان در خبری منكتم كلمه سیدر جمله سی محلا منصوب سادمسد المفعولین
یحسب فعلنك مفعولیدر یحسب جمله سی ابتدائیه در انكار استنادكیمدر
ما بین كلمه سنده ما نوعین كلام ایچون زائده در بین ظرف مكانیه دن در

مضاف استعمالی ولنمغله معرب منصوب اولوب منكتم كلمه سنك مفعولی
فيه‌يدر منسجم كلمه سنه مضافدر انسجام انصباب معناسنه در من سجح
الدمع سجوما اذا قطر وسجحت العين اذا سال دمعها **قوله** منه جار مع المجرور
منسجم كلمه سنه متعلق مفعوليدر چونكه دمع منسجم عاشقك دمعيدر
پس منه كلمه سنده ضمير بارز صبه راجع اولور ياخود منه كلمه سنده جار
مجرور ظرف مستقردر محذوف كائنا كلمه سنه متعلق منسجم كلمه سنك موصوفی
اولان محذوف دمعدن حالدر ياخود محذوف دمعه راجع منسجمده مضمر ضميردن
حالدر **قوله** ومضطرم منسجم اوزرينه معطوفدر مضطرم منه ديمكده
منه كلمه سی بقرينة الاولى محذوفدركه قلب مضطرم صبتك يعنی عاشقكدر اضطرام
اشتعال معناسنه در من صرمت النار اذا اشتعلت من باب فرح در مضطرمك
موصوفی محذوف قلبدر سؤال ايتمشلر قلبك اضطرام واحتراقی محسوس دكلدر
امر مخفيدر مشاهد ومحسوس اولميان شی نيجه علامات محبتدن اولور جواب
ابن سينا قانونده يازمشدركه فاذا اشتعلت الاعضاء الاصلية وخصوصا
القلب كان من ذلك هذا المرض الذی هو الدق ثم لا يفلح من بلغ انتهاء الذبول
وقلما يقبل العلاج الا ما شاء الله قولی وزره آتش قلب مشتعل ومضطرم اولديغی
منبع الحيات الحيوانی اولديغنه بناء اسباب علتده قدر اولان اشتعال وحرارت
زائده قلبه تشبث ايتمكله وجودده ضعف ورقت ووجهده صفرت وهزال
اضطرام قلبك خاصه لازمه سندن اولمغين مستبددن سببه انتقال طريقيله
احتراق قلبه استدلال اولنوب اضطرام قلب ظاهر وآشكار اولور يعنی اضطراب
واشتعال قلب نه قدر محسوس دكل ايسه دخی اسباب علاماتيله معلوم اولور
محصول معنا بيت عاشق شيدا عجبدركه عشق ومحبتك اشاعت وظهورينه
موجب اولان كندودن يعنی كندونك اشك سيال وقلب بريانی بيننده
محبتی مكتوم ومستوردر ظن ايدر بو ايكی علامت كه اشك جاری وقلب
سوزان دردِ محبتك علامات ظاهره سندن ايكن ديمك اوله بو معنی همزه
تعجبيه تقديری اوزره در ياخود محبتك ظهورينه موجب اولان انسجام دمع
واضطرام قلب بيننده محبتی عاشق نيچون منكتم اولور ظن ايدر بو يله ظن
لايق دكلدر بو يله ظن ايتمسون ديمك اوله انكار توبيخی معنا سنه ::

شيخ زاده عليه الرحمة لا ينبغی ان يكون معنی سنی وبرو كقولك اتعصی ربك
مثالنی كتورمشدر **قال الشراح** وفی البيت من البديع الجناس اللاحق بين
الصب والحب والمقابلة بين المنسجم الذی هو من اوصاف الدمع المشبه بالماء
والمضطرم الذی هو من اوصاف النار المضاد للماء والمجاز بالحذف والانسجام
والمماثلة الوزنية بين منكتم ومضطرم ومنسجم ...

تخميس

دلبرا آتش ايله ديده آشكر يزدر چون ۔ ميان آتش وآب ولدی عشقه حكمت كون
نيچون دوشر عجبا قيد كتمه هر دون كون ۔ ايحسب الصب ان الحب منكتم
۔ ما بين منسجم منه ومضطرم ۔

لَوْلَا الْهَوَى **مُسْتَفْعِلُنْ** لَمْ تُرِقْ **فَاعِلُنْ** دَمْعًا عَلَى **مُسْتَفْعِلُنْ** طَلَلٍ **فَعِلُنْ**
وَلَا اَرِقْتَ **مَفَاعِلُنْ** لِذِكْرِ **فَعِلُنْ** الْبَانِ وَالْ **مُسْتَفْعِلُنْ** عَلَمِ **فَعِلُنْ**
لَوْلَا الْهَوَى لَمْ تُرِقْ دَمْعًا عَلَى طَلَلٍ ؛ وَلَا اَرِقْتَ لِذِكْرِ الْبَانِ وَالْعَلَمِ

لولا شرطيه اولور يعنی شرطك وجودی ايله جوابك امتناعنی اقتضا ايدر
كذلك حرف تخصيص اولور ای لطلب بازعاج نحو لولا تستغفرون الله كذلك
كذلك حرف عرض اولور ای لطلب برفق نحو لولا اخرتنی الى اجل قريب حرف توبيخ
اولور فلولا نصرهم الذين اتخذوا من دون الله قربانا آلهة ای فهلا نصرهم
اشبو قسم اخيرده لولا فعله داخل اولور ابتداده بو محلده لولا شرطيه در
شرطيه‌در اولان لولا مبتدايه داخل اولور مدخولی اولان مبتدانك خبری وجوبا
محذوف اولور بو محلده دخی موجود كلمه سی خبر محذوفدر تقديری لولا الهوى موجود
فيك ديمكدر **قوله** الهوى محبتدر تقديرا مرفوع مبتدادر الف لام جنس ايچوندر
مبتدا مع خبره جمله سی ابتدائيه در لم ترق ناظم نفسنده مجرد شخصه خطاب
ايدوب غيبيدن خطابه التفات اولور لم ترق فعل مضارع مجزومدر فاعلی ضمير مستتر
انت جمله سی لا محل لها من الاعراب ساد مسد الخبر لولانك جوابيدر لولا حرف
شرط وفعل شرط جزای شرط جمله سی سؤال مقدره جواب اولان جمله استينافيه‌در
ذكر آنی محصول معنا بيت اشبو سؤال مقدره جوابدر **نته** كيم تفصيلی كلور دمعا
لم ترق فعلنك مفعوليدر دمع ماء العين كه اشك چشمدر تنوين تكثير ايچوندر
كثرة دموعه اشارتدر علی طلل جار مجرور ارقت فعلنه متعلق مفعوليدر

طلل دارخرابه‌دن بعد الانهدام بقیه قالان آثاردر تنوین تحقیر ایچوندر .
یاخود تنوین مضاف الیهدن عوضدر ای طلل بیت الحبیب دیمکدر علی استعلائیه‌در
اراقهٔ دمع اثاردار اوزرینه اولدیغنی مفیددر . بو محلده بعض شراح
هذا جار علی عادة العشاق من المجیء الی منازل المحبوب فیسکبون الدموع حزنا
واحترافا دیمشدر قوله ولا ارقت بناء الخطاب فعل ماضی مخاطبدر فاعلی
تاء خطاب ضمیر بارزدر . لم ترق اوزرینه معطوفدر . ارق یرق ارقا کفرح
یفرح فرحا اذا سهر قوله لذکر البان لام حرف جردر . ارقت فعلنه متعلق
تعلیلیه‌در . بانی تذکر سهره علت اولدیغنی افاده ایچوندر ذکر برشیئك
قلبده بعد الذهول ینه قلبه خطوردر . بان کلمه‌سنه اضافتی مصدرك مفعولنه
اضافتی قبیلندندر بان ترکیده سکوت دیدکلری موزون القد حسن الهیئه بر شجر
مشهوردر شعراء عرب قامت محبوبی استوا و لطافتده بانه تشبیه ایدرلر حتی
بعض شعرا لفظهٔ بین که فراقدر فرقتدن کمال حذر و حشیتلریبا ضمننده
بیت ومن مخافة بین کنت احذره . آن اذکر القد کی لا اذکر البان .
دیمشدر نته کیم شعراء روم و عجم قد جانانی سروه تشبیه ایدرلر .
مصرع سرو قدت که از چمن جان برآمده کبی . العلم فتحتین ایله بان اوزرینه
معطوفدر ترکیده طاغ فارسیده کوه دیدکلریدر . لکن بان حجازده شجر
بان آنده کثرت اوزره اولان مسیره کاه لطیفدر . علم کذلك حجازده بر جبل
معروفدرکه آنلر منازل محبوب و سیرانکاه خوبان عرب اولمق اوزره بعض
شراح نقل ایدر . بان کلمه‌سنده بعض فضلا استعارهٔ مصرحه‌یی تصریح ایتمشدر
یعنی قامت محبوبه‌یی استقامت و لطافتده شجر بانه تشبیه ایدوب
مشبه به دالی اولان لفظ بانی ذکر ایدوب مشبه اولان قامت جانانی
مراد ایدر مقام عشق و محبت و وصف جانان اولدیغی قرینه‌درکه مراد معنای
مجازیدر بو بیتده ارقت لم ترق محسنات بدیعیه‌دن صنعت جناسدر .
معلوم اوله که مقدما اوائل کلامده تقریر اولنمش ایدیکه جملهٔ شرطیه استینافیه
اولمغله بو بیت سؤال مقدره جوابدر دیمش ایدك ایمدی سؤال مقدرك
توجهی بو وجه اوزره اوله که ناظم بیت سابقده صب ایله تعبیر ایلدیکی
عاشقده کی انسجام و اضطرامی چونکه محبتنه دلیل قیلدی و عاشق کتم

عشقله

١٢

عشقله دائما مأمور اولمغله عاشق طرفندن بر سؤال کلدیکه انسجام
واضطرام همان عشقدن اولمغه منحصر دکلدر علت رمد و سائر علل
حاره و عارضهٔ امراض مقوله‌سندن اولسون بونکله وجود عشق و محبته
دلالت ثابت اولماز دیو توجه ایدن سؤال مقدره بو بیت جواب و برهان
اولور . یعنی ای عاشق شیدا سنده انسجام و اضطرام بر وجه محرر آخرشیئه
اولمق احتمالی اولمغله بیت سابقده سنده محبتك ثبوتی دیه لم که چکدم .
ظاهر اولمسون . لکن اکر سنده عشق و محبت اولسه محبوبك دار و دیارینك
خرابه‌سنی کوردکده حرکت سودای عشق ایله کریان اولوب و اول اثار دار خرابه
اوزرینه اغلیوب بالفعل کوز یاشنی اراقه و اساله ایتمز ایدك و سیرانکاه
دلبر باده اولان شجر بانی و جبل سالف الذکری تذکر ایدوب خاطره محبوبك خطور
ایتمکله کوزکه اونجه کیجه‌لری سهره مبتلا اولماز ایدك بونلر دلیل قوی محبتدر
دکلیدر دیو محصول بیت تغییر دلیل مثلو جواب اولوب جملهٔ شرطیه استینافیه
اولدیغی ظاهر و لولا به جواب اولور . واقعده محبوبك ترك ایدوب کیدن خرابه زار قالان
دار خرابه‌سنك منهدم احجار و جدرات و اثار بقیه‌سا یره‌سنه مخصوص وار وب شو مرتبه
کریان اولمق که کوز یاشنی اول اثار خرابه‌یه اراقه و اجرا عشق و محبتدن غیری‌نه‌یی
مقتضی اولور . تمام مخاطبده وجود عشقه اماره‌در قال الشارح وفی البیت من البدیع
الجناس المطلق بین ترق وارقت وفیه الالتفات من الغیبة الی الخطاب وفیه الموازنة
فی الاصل بین البان والعلم وفیهما مراعات النظیر کانه قال الشجر والجبال

تخمیس

خیال قدك ایدلدکه او یار بیبدلك . کوزنده سرو سهی خار چشم پر علك
همیشه منزل جانان تخیل و آمالك . لولا الهوی لم ترق دمعا علی طلل
و لا ارقت لذکر البان والعلم .

فکیف تن مفاعلن کر حب فعلن با بعدما مستفعلن شهدت فعلن
به علی مفاعلن ك عدو فعلن ل الدمع ول مستفعلن سقم فعلن
فکیف تنکر حبا بعدما شهدت . به علیك عدول الدمع والسقم .
شارح شیخ زاده الفاء للفصیحة والنتیجة دیمشدر فانك ما سبقده اقامی
فما العینیك بیتنده مرور ایتمشدر ایمدی بو مقامده فا فاء فصیحه‌در .

مدخولی ولان تنکر جمله سی محذوف اذا کان الامر کما ذکر اوزرینه معطوفدر
دیمشلرنته کیم تفصیل معناسی کلور قوله فکیف تنکر قال المولا نا جامی رحمه الله
کیف لکائنة الحال استفهام حال شئ وصفة فالمراد بالحال صفة الشئ
لا زمانه فان کان بعد کیف اسم فهو فی محل الرفع بالخبریة نحو کیف زید
ای علی ای حال هو وان کان بعده فعل نحو کیف جئت فهو محل النصب
علی الحالیة ای علی ای حالة جئت راکبا او ماشیا ۞ وقد یستعمل للشرط نحو
کیف تجلس اجلس انتهی ۞ بو مقامده کیف دن صکره فعل اولمغله اعرابی کیف
فتح اوزره مبنی محلا منصوب تنکر کلمه سنك فاعلندن حالدر ۰ کیف علی وجه
التعجب استفهام انکاریدر کما قال درة المضیئة کیف اسم مبنی علی الفتح ۞
منصوب المحل علی الظرفیة او علی الحالیة من فاعله دیمشدر ۰ تنکر فعل
مضارع مخاطبدر انکاردندر ۰ فاعلی مستر انت جمله سی محذوف سالف الذکر
فاذا کان الامر کما ذکر اوزرینه معطوفدر حبا مفعولیدر بعد ظروف مکاندن
مبهمدن ظرفدر مکان مبهم جهات ستة ولان قبل بعد فوق تحت یمین
یسار وما معناها اولاندر ۰ بونلرده قاعدهٔ نحویه بونلر اکر مضاف استعمال
اولنورسه ومضاف الیه مذکور اولورسه فتح اوزره مبنی اولوب محلنه کوره
فعل مذکورك ویا فعل مقدرك ظرفی اولور ۰ لا طائل تحته کبی ۰ واکر
مضاف الیه محذوف اولورسه اشبو ظروف ضم اوزره مبنی اولوب محلا منصوب
فعلك ظرفی اولور ۰ دیباجه لرده اولان وبعد کبی ۰ واکر مضاف استعمال
اولنیوب ومضاف الیهی کلیا متروك ومنسی اولورسه بحسب العوامل معربدر
رب بعد خیر من قبل کبی لکن معلوم اوله که بو مذکورات اکر جهات ستة
ظرف اولورسه در ۰ یعنی کندوده ظرفیة معناسی اولان فی معناسی کنه رکیده
دیدکلریدر ۰ وفارسیده در کلمه سیدر ۰ بو ظرفیت معناسی قصد اولنورسه دد
اما کاهی جهات ستة ظرف اولمیوب اسم اولورسه که ظرفیت معناسنده استعمال
اولنماز کقوله تعالی تجری من تحتها الانهار قوله تعالی وهم من بعد غلبهم
سیغلبون ۰ آیت کریمه لرنده اسم اولمق اوزره استعمال اولنمشدر جهات الستة
بو صورتلرده بحسب العوامل معرب اولورنته کیم من تحتها من ایله مجروردر
کما فی کتاب الضوء والحاصل ان الظروف بعضها لازم الظرفیة فیکون منصوبا

ابدا

ابدا نحو عند وسوا وسواء من الظروف المکان وذات ومرة من المکان ۰
وبعض الظروف یستعمل اسما وظرفا نحو الجهات الست من المکان نحو امامك خیر
وراءك ۰ ما شهدت به ماء مصدریه در ۰ یاخود ماء موصول ۰ یاخود زیاده در
دیمشلر ۰ اولا ماء مصدریه اولدیغی صورتده شهدت علم یعلم بابندن
فعل ماضیدر شهادتدندر حضور معناسنه اولان شهود دن دکلدر
العدول شهدت فعلنك فاعلیدر مصرع ثانیده اولان به ضمیری حب
کلمه سنه راجع اولوب با ایله محلا مجرور شهدت فعلنه متعلق مفعولیدر
علیك کذلك کاف علی ایله محلا مجرور شهدت فعلنه متعلق اولوب ۰
مفعولیدر بو محلده شهدت فعلنك ایکی عدد مفعولی ولان علیك وبه
کلمه لری شهدت فعلنك فاعلی ولان عدول اوزره تقدیمی اول ایکی ۰
مفعولك ذکرنه اهتماما درکه بری ضمیر محبت وبری کاف خطاب ایله
عاشقدر بونلر تقدیم ایله اهتمامه الیقدر دیمشلر ۰ شهدت جمله سی
جملهٔ فعلیه تأویل مصدرده بعد کلمه سنك مضاف الیهیدر بو مقامده
بعد کلمه سی ظرفدر مایه مضاف استعمال اولنمغله منصوب اولوب شهدت
فعلنك ظرفیدر اعرابی بو وجهله در ۰ واما اکر ماء موصول اولورسه
شهدت جمله سی اعرابدن محلی یوق ماء موصولك صله سیدر ماء موصول مع صلته
محلا مجرور کذلك ظرفك مضاف الیهیدر ۰ بو صورتده به ضمیری ماء موصوله
کیدر ۰ واکر ماء زائده اولورسه به ضمیری حبه راجع اولوب شهدت
جمله سی محلا مجرور کذلك ظرف ولان بعد کلمه سنك مضاف الیهیدر شهدت
فعلنده استعارهٔ تبعیه وارد دیمشلر فائده قال فی البیان ان کان المستعار
مشتقا فالاستعارة تبعیه لجریان الاستعارة فی اللفظ المستعار
بعد جریانها فی المصدر دیمشلر ایمدی شهدت فعلنك مصدری ولان شهادت
دلالت معناسنده اولدقده نصکره اول مصدر اولان شهادتدنکه
دلالت معناسنده ایدی لفظ مستعار اولان شهدت فعلی مشتق قلندی
شهدت دخی دلالت معناسنده بطریق الاستعاره استعمال اولندی ۞
قرینه سی دمع وسقم شهادته ملایم اولمیوب بلکه اشك وسقم ۞
محبتك علامتی ومحبته دلالت ایتمکله قرینه درکه شهادت معناسی

ماوضع له سنده استعمال اولنمشدر بلکه استعاره طريقيله دلت
معناسنده مستعملدر دينور عدول عدلك جمعيدر عدل حقى اوزرينه
برامرى آقامه در، يقال عدل فى الامر اذا اقامه على الحق، بوكه بناء شاهد
عادل ديرلر حق اوزره اقامت شهادت ايتدكلرينه بناءدر عدول جمع
صيغه سيله مافوق الواحد مراد ايتمك جائزدر ولعله عدولك بو محلده دمع
وسقم اولان امرينه اضافتى قرينه سيله عدولدن مراد نحو مافوق الواحد
ايكى مرددر ديمك ظاهردر اول ايكى امرك برى دمع وبرى سقمدر عدول محذوف
موصوفك صفتيدر آى شهود عدول ديمكدر بعض شراح والعدول جمع عدل
مصدر عدل يقال عدل فى الامر اذا اقام على الحق وعدل اليه آى مال اليه
والعدل بمعنى العادل ولهذا جمعه واراد بالجمع ما فوق الواحد بقرينة الاضافة
ديمشدر دمعدن مراد قطرات الدمعدر كوز ياشى معناسنه درننه كيم بيت
سابقده مفصلدر، عدولك دمعه اضافتى بيانيه دركه حمل ممكندر آى
عدول هى الدمع ديمك صحيحدر الدمع ده اولان الف لام جنس ايچوندر ديمشلر
فقيرك ملاحظه مده حرف تعريفدر اولان لام عهد خارجى اولوب معهود بين المتكلم
والمخاطب بيت متقدمده مذكور منزل محبوب اوزرينه اراقه اولنان معهود دمعدر
پس معناى محصول بيته اوفق ظن ايده رم ايمك بو محلده اولان دمعله مراد
بيت سابقده اولان معهود دمعدر كه طلل منزل محبوب اوزرينه اراقه
اولنان دمع اولمش اولور، پس بو بيت ايله اول معهود دمعك شهود عدولدن
اولديغنى بيان اولور، وسقم دمع اوزرينه معطوفدر سقم فتحتين ايله مرض
وخسته لك معناسنه در ايمكى الف لام بروجه محرر عهد خارجى ولمق احتماله نظرله
سابق الذكر فكيف كلمه سنده اولان فانك فصيحه اولماسنه اوفق اولور ايمكى
فا فصيحه اولدقده بهر حال محذوف اوزرينه معطوف ولعله بعض شراح بو مقامده
ملاحظه اولنان محذوف معطوف عليهى در، فاذا كان الامر كما ذكر، عبارتيدر كه
محذوفى كما ذكر ايله مراد بيت سابقى آنكله ثابت ولان مخاطبده كى وجود عشق
ومحبتدر ديمشلر بو تقديرجه فكيف تنكر حبا، اول حذف وتقدير اولنان، فاذا
كان الى آخره اوزرينه عطف اولنديغى صورتده فاذا كان الامر كما ذكر، ديمك
بعنى اى عاشق بيت متقدم ايله سنده محبت اولديغى شهود عدول ايله ثابت

اولديسه

اولديسه فكيف تنكر مقام جوابده اولدقده محصول معناى بيت فاذا كان الامر
كذلك يعنى بيت سابقده انجه سنده محبت اولديغى ثابت اولديسه فكيف
تنكر لك، عجيبدر كه حبنى يعنى عاشق اولديغكى نيچه انكار ايدرسن سنك
اوزرينه عدول دمع وسقم محبتله بعد الشهاده، يعنى شهود العدول اولان
دمع وسقم يعنى كوز ياشى وخسته لك بويله شهادت ايتدكدنصكره
عشق ومحبتنى نيچه انكار ايدرسن استبعاد وتعجب اولنور ديمكدر وايمكى بو تحريرات
وتفصيلات فكيف كلمه سنده اولان فا فصيحه اولديغى تقديرا اوزره در يعنى فا فصيحه عاطفه
ايله اشبو بيت محذوف فاذا كان الامر كذلك اوزرينه معطوف اولديغى تقديرا اوزره در.

تخميس

كوزلكدن جوكبى جارى بجدا ولحسرت ؞ يوزلكده زردى رنج محبت وفرقت
نبتى عشقه بو يوزدن ويرلكجه صورت ؞ فكيف تنكر حبا بعدما شهدت
؞ به عليك عدول الدمع والسقم ؞

وَاَثبَتَ اَلْ مَفاعِلُنْ وَجْدَخَطَّ فاعِلُنْ طَى عَبْرَةٍ مُسْتَفعِلُنْ وَضَنًى فَعِلُنْ
مِثْلَ الْبَهَا مُسْتَفْعِلُنْ رِعَلى فَعِلُنْ خَدَيكَ وَالْ مُسْتَفعِلُنْ عَنَمِ فَعِلُنْ
وَاَثبَتَ الْوَجْدُ خَطَّى عَبْرَةً وَضَنًى ؞ مِثْلَ الْبَهارِ عَلى خَدَّيكَ وَالْعَنَمِ

واثبت واو عاطفه در بو بيت سابقه وسننه عطفدر اثبت اثباتدندر كه اظهار
اظهر معناسنه در، وجد حزن معناسنه در شيخ زاده عليه الرحمه وجد ناسه
مستولى اولان حزنده مستعملدر ديمش بعض شراح والوجد حرقه يجدها الناس
عند وجدان مفارقة المحبوب او عند رؤية ما يذكره ايله تفسير ايتمشلر،
خطى خطك تثنيه سيدر اضافتله نون ساقط اولمشدر، تثنيه نك حالة
نصبى يا ايله اولمغله اثبت فعلنك مفعوليدر عبرة قطره وزننده در،
عين مهمله مفتوحه وسكون با ايله كوز ياشيدر عبرة خطى كلمه سنك مضاف
اليهيدر اضافت بيانيه در عبره مطلقا كوز ياشيدر لكن ناظمك مرادى
خونله آلوده اولان كوز ياشيدر كه اشبو اشك خون آلودى مصرع ثانيده
مذكور عنمه اولان قرمزى اغاجه تشبيه ايدر كما سيجى ايمكى اقتضا ايدركه
عبرة قوللى ايله مرادى خون آلود اولان كوز ياشى اوله اشبو اراده سى
ابيات سالفه ده مزجت دمعا بدم بيتنده اولان كلامنه فهم اولنديدكه

عبرة ایله مرادی خونله آلوده کوز یاشیدر وضنی مرضدر واو عاطفه در
ضنی تقدیرًا مجرور اولوب خطی کلمه سنك مضاف الیهی اولان عبرة اوزرینه
عطفا ولنمشدر معطوف معناده معطوف علیهك محلنده قائم اولدیغنه
بناءً ضنا دخی عبرة کبی خطینك تحتنده داخل وخطی ضنایه دخی
شامل اولمغله خطیندن مراد هم عبرة وهم ضنا اولمش اولور زیرا
اضافت بیانیه محضه اولمغله حمل صحیح اولمق شرطدر که الخطین
هما العبرة والضنی دیمکدر بو صورتده عاشقك وجهنده ثابت اولان
ایکی امر اولور بری خط عبرة وبری خط ضنی یعنی درد محبت وجه
عاشقده ایکی خط اظهار ایلدی خط اول عاشقك حدنده یول یول
آقن قانلی کوز یاشیدر نته کیم تفصیلی کلور خط ثانی مرض عشقله صرارب
وجهنده کی صفرتدر که ذکر سبب اراده مسبب قبیلندندر ضنی که مرضدر
ذکر اولنوب سببی اولان صفرة وجه مراددر کما قال الشارح یرید ان الوجد اثبت
خطین علی خدیك هما العبرة وضنی کما قال بعضهم والاولی ان تجعل الخطین عبارة
من الحالتین الحاصلتین من الوجد وهما العبرة والضنی فیکون الضنی علی هذا
معطوفا علی العبرة انتهی مثل کلمه سی فتحله اولان خطینك حالدر یاخود
خطینك صفتیدر مثل کلمه سی دخی بهاره مضافدر بهار صاری کولدر
علی خدیك علی حرف جردر خدی تثنیه در کاف خطابه اضافتله نون ساقط
اولمشدر حالة جری یا ایله مجرور اولمغله اثبت فعلنه متعلق مفعولیدر
والعنم جار ایله بهار اوزرینه معطوفدر وآن قولیده العنم شاعرك بمخضب
رخص کان بنانه عنم علی اغصانه دیدیکی قولی اشجار قسمندن اولدیغنه شاهددر
دیمش بو مصرع شعرله تفصیلندن مستفاددر که عنم قنه لی بنان محبوبه یه
تشبیه اولدیغی اوزره عنم قرمزی شجر اوله بو صورتده عاشقك قانلی
کوز یاشنی اول قرمزی شجر عنمه تشبیه اولور یاخود شارح شیخ زاده نك
عنم شجر لها ثمرة حمراء تشبه بالاصابع المخضوبة دیدیکی اوزره ناظم
علیه الرحمه خون آلود اولان اشك چشم عاشقی ذکر محل اراده حال قبیلندن اولمق حال
اعتباریله عنمده حال ولان قرمزی ثمارده تشبیه ایدر اثمار مذکوره
دیارمزده مشهور عناب مثللو اولمق کرکدر حتی ندیم مرحوم بیت کدلبك کاهجنده

دست

دست مخنا سنی وپوب دانه عناب ایله روحه غذا ویرمزمیسن یعنی
دلالتلا یدر ایمدی عاشقك وجهنده بربرینه متصل بیلك کبی ممدودًا
جریان ایدن خونله آلوده قطرات اشکی خطه تشبیه ایتمشدر که ایکی
عدد خطك بری بودر ایکنجی خط بالاده ذکر اولندیغی اوزره ناظمك
صاری کله تشبیه ایلدیکی ضنادر یعنی حسنلکدن عاشقك وجهنده
ظهور ایدن صفرتدر ایمدی خطین ایله مراد ضنی وعنم اولوب اشبو ایکی
شیده عبارت اولان خطیدن مثل لفظی حال اولمقده یعنی ای عاشق
شیدا وجد محبت سالف الذکر ایکی خط که بری خط عبرتی وبری خط
صفرتی وجهکده صاری کل کبی وشجر عنم کبی یاخود ثمر عنم کبی اولدقلری
حالده اثبات واظهار ایلدی لف ونشر مشوش اوزره ما لی مخاطب ولان
عاشقك درد عشق ایله بکزی صاده روب وجهنده ظاهر اولان صفرتی
کمال اصفرارده صاری کل مثلی وخونله آلوده کوز یاشی حمرتده عنمك
مثلیدر دیمك استر واثبت الوجد واو عاطفه ایله بیت سابقده اولان
تنکر فعلنه معطوفدر کیف کلمه سی تعجب واستفهام ایچوندر اولوب ماینبغی
ان یکون معناسیله شیخ زاده علیه الرحمه نك تفسیری بیت سابق شرحنده
کذا ایتمشدر ایمدی بو بیتده اولان اثبت فعلی محل مرقومه برمنوال
محرر عطف اولندقده ایکی بیتك معناسی مزج ایله محصول المعنا بیت
ای شخص محب شیدا مبتلا اولدیغك محبتی نیجه انکار ایدرسك عدول
دمع وسقم سنك اوزریکه شهادت ایتدکدن صکره ووجد وحزن
وملامت کوز یاشنی قرمزی شجر مثللو ودرد عشقله اصفرارده صاری
کل کبی وجهکده ایکی خط اثبات واظهار ایلدی نیجه انکار ایدرسن
تعجب ایدرم انکار لایق دکلدر انصاف بودر که بو شهادات وعلامات
بتندکدن صکره محبتی انکار ایتمیوب اقرار ایدرسن دیمك اوله نته کیم
شیخ زاده کیف تنکر المحبة بعد شهادة عدول الدمع والسقم علیك
واثبات الوجد خطین من العبرة علی خدیك ومن الضنی فان حمرة دمعك
مثل العنم واصفرار لونك مثل بهار فلا بدّ لك من الاقرار دیمش کذلك بعض
شراح یرید ان الوجد اثبت خطین علی خدیك هما العبرة والضنی وهما مثل البهار

والعنم فخطّ العبرة مثل العنم لانها ممتزجة بالدم فيكون احمر مثل العنم وخطّ
الضنى مثل البهار لانه يكون اصفر مثل البهار ففيه لف ونشر على غير الترتيب حاصلى
محصول معناسی افاده ایدرلر علیهم الرحمة بعض شراح بو بیتده بر معنای آخر احتماله
ذاهب اولوب بو وجهله بیان و تفصیل ایدر کما قال واضافت الخطّی الی
العبرة من قبیل اضافة المشبه به الی المشبه ای اثبت الوجد العبرة التی فی الخطین
فی الاستطالة والاستواء علی صحیفة الوجنتین وضنی بالفتح عطف علی الخطین
وقوله مثل البهار بالنصب حال او صفة من الخطین والضنی معاً ومعنی البیت
ایها الشخص المحب لاینبغی لك انكار المحبة بعد شهادة الشاهدین العدلین من الدمع
والسقم وبعد اثبات الوجد واظهاره علی خدیك الخطین من العبرة التی كالعنم
فی الحمرة والضنی الذی كالبهار فی الصفرة ومن انكرجبه ولخفاه اظهده
دمع عینه وضناه وفیه من البدیع مراعاة النظیر بجمعه بین العبرة والضنی

تخمیس

صرّدی صولدی رخلیدر دعشقه کولدسن ∴ دم سرشكی لعل ایدی حسرتك دِله
كمسوخ وذرد ایلدی یازدی خطوط عشق ومحن ∴ واثبت الوجد خطّی عبرة وضنی
، مثل البهار علی خدیك والعنم ،

نَعَمْ سَرَیٰ مَفَاعِلُنْ طَیْفُ مَنْ فَاعِلُنْ اَهْوٰی فَاَرْ مُسْتَفْعِلُنْ رَقَنِی فَعِلُنْ
وَالْحُبُّ یَعْ مُسْتَفْعِلُنْ تَرِضُ الْ فَعِلُنْ لَذَّاتِ بِالْ مُسْتَفْعِلُنْ اَلَمِ فَعِلُنْ
نَعَمْ سَرَیٰ طَیْفُ مَنْ اَهْوٰی فَاَرَّقَنِی ، وَالْحُبُّ یَعْتَرِضُ اللَّذَّاتِ بِالْاَلَمِ

قوله نعم قال مولانا جامی نعم حرف ایجاب مقررة لما سبقها ای محققة لمضمونه
استفهاماً كان او خبراً فهی فی جواب أقام زید وفی جواب لم یقم زید بمعنی
لم یقم زید وبلی فی جواب الم یقم بمعنی قام زید فمعنی بلی فی جواب الست
بربكم انت ربنا ولو قیل فی موضع بلی ههنا نعم لكان كفرا بلی مختصة
بایجاب النفی یعنی بنقض النفی المقدم ویجعله ایجاباً صاحب دده شارح كوردی
ننه كیم دیمشدر كه نعم لتقریر ما سبق نفیاً واثباتاً من غیر تغییر وتبدیل
بخلاف بلی ویقال فیه حرف اعلام اذا وقع بعد الاستفهام نحو هل قام زید
فهو دائماً یقوم الجملة الجوابیة قوله نعم كلمه سی ما سبقی مقرر حرف ایجابدر مقام مع
سری فعل ماضیدر سری یسری سریٰ كهدی اصلی سَرَیَ در ری كبی

كیجه

كیجه یورمك معناسنه در فعل لازمدر تعدیه سنده سری به و اسری بر و اسراه
دیرلر طیف مرفوع فاعلیدر طیف لغتده برشینك صورتیدر كه اوشیدن
خبر ویرر صاحب قاموس الطیف الخیال الطائف فی المنام دیمشدر بو معنی
سری لفظنه مناسبدر كه سری سیر فی اللیلدر شیخ زاده علیه الرحمة مطلقا
خیال معناسنه در دیمش سری جمله سی محلی یوق جملهٔ استینافیه در كه سؤال
مقدره جوابدر مَنْ موصوله در غالبا ذوی العقوله استعمال اولنور ∴
من اهوی هَوِیَه دندر بالقصر وبالكسر یهوی هوی اذا احب اهوی فعل
مضارع نفس متكلم در جمله سی محلی یوق من موصولك صله سیدر لابد منه
اولان ضمیر محذوفدر من اهواه تقدیرنده در من موصول جمله سی محلا
مجرور طیف كلمه سنك مضاف الیهیدر فارقنی اسهرنی وایقظنی معناسنه در
تأریقدن فعل ماضیدر تحتنده ضمیر فاعلی طیفه راجعدر و ضمیر بارز متصل
اولان ضمیر متكلم تقدیراً منصوب مفعولیدر مع فاعله جمله سی فاء عاطفه ایله
سری جمله سی اوزرینه معطوفدر فارقنیده اولان فا سببیه در زیرا معطوف علیه
مذكوردر وهم معطوفك سببیدر طیفك سراسی یعنی كیجه كلمسی و وصولی
سبب ذهاب نوم اولدوغنی افاده ایدر قوله والحب یعترض واو حالیه در حب
مبتدادر حرف تعریف جنس ایچوندر یعترض فعل مضارعدر فاعلی حبه راجع ضمیردر
جمله سی ارقنی كلمه سنك تحتنده طیفه راجع فاعل ضمیرندن حالدر اعتراض
شیئین متلازمین بیننه شیئك دخولیدر بو محلده مراد دخوله لازم كلن
فصلدر اللذات جمع مؤنثدر نصبی جر ننه محمولدر یعترض فعلنك مفعولیدر
لذت ادراك الملایم الم ادراك المنافر دیمشلر بالالم قولنده با سببیه در
یعنی محبت صفا و راحت ایله الام بیننه كیروب لذت و راحته وصولدن
منع ایدر دیمك اولور زیرا المحبة یلازمه المحنة بو مقامده الم محبت
ایله مراد عاشق بیچاره یه توارد ایدن شدائد حسرت واشتیاق ایله سهر
واضطراب واكدار وافكاردر نعم كلمه سنده ایكی احتمال وارددننه كیم
بالاده نقل اولنان قواعد نحویه منطوقنجه نعم كلمه سنك ما سبقی كاه استفهام
اولور نعم كلمه سی اول استفهام سابقی تقریر ایچون اولور كاه ما سبق
خبر اولور استفهام خبری تقریر ایچون اولور بو بیتده كلمهٔ نعم

استفهام سابقی تقریر ایچون اولمق مختار اولدیغی شیخ زاده علیه الرحمه نك
کلامندن مستفاد درکه بیوررر نعم حرف ایجاب لما سبق وهو الاستفهام عن
تحقق الحب فالحاصل انه استفهم منه على سبيل الانكار وثلبت عليه الآيات
الدالة على انه عاشق بحيث لم تجد الى الانكار سبيلا وهل تخفى مع العبرات
سرا فقال نعم على ما ظننتم ایمدی بو افاده وبو تقدیر اوزره محصول معنا بیت
شویله تقریر اولنور که ای شخص مجرد عاشق کوز یاشنی قان ایله مزج ایدوب
اجرا ایلدك وعدول دمع وسقم سندن عشق ومحبته شهادت ایلدی ، وقانلی
کوز یاشنی ودخی رد عشقدن اصفرار وجهی ایکی خط کبی وجد ومحبتکی
اظهار ایلدی بو مذکورات عاشق اولدیغه علامت وامارات داله درکه انکاره
مجال بوقدر بوندنصکره ینه محبتی اقرار ایتمزمیسن دیو اولان استفهامه اول
شخص مجرد عاشق جوابنده ابتحق نعم لفظنی تکلم ایلدکده نعم لفظی لسان
ترکیده اویله در بلی دیمك مقامنده درنته کیم اقام زید مثالنده استفهامه
جواب نعم اولدیغی کبی که قام زید دیمکدر ، بو مقامده دخی نعم کلمه سی
اویله در دیمك مقامنده اولور ، زیرا نعم کلمه سی اقام زید جوابنده نعم
دینلدکده قام زید دیمك اولدیغی قول تحریراتده ملا جامیدن نقل اولنمش
ایدی ، بو محلده دخی نعم دیمك حالی على ما قلت دیمکدر پس اعرابی نعم حرف
ایجاب على ما قلت مبتدا خبر جمله سنك محلی یوق جملۀ استینافیه در ، لکن نعم کلمه سی
اول مقدر حالی على ما قلت جملۀ استینافیه نك محلنه قائم در ، اشبو بیتده دخی
نعم کلمه سی الحال على ما قلت جمله سی مقامنه قائمدر ، وبو جملۀ جوابیه نك محلی یوق
استفهامه جواب در دیرلر ، یاخود اعرابنده نعم جمله سی اعرابده محلی یوق جمله
ایجابیه دیرلر پس نعم کلمه سی استفهام سابقی تقریر ایچون اولدیغی ظاهر اولور
لکن بو مقامده بر سؤال کلور که استفهام سابقی نفی در نفیی نعم ایجاب
ایلدکده محبتی عدم تقریری مفید اولور پس محبتی اقرار ایتمزمیسن استفهامی
تقریر اولدقده نعم اقرار ایتمم حالم اویله دکلدر دیمك مقامنده اولور ، .
مقصود ایسه اقرار ایدرم دیمك اولمالیدر دیمشلر ، بو سؤالك دفعی نعم کلمه سی
ما سبقی تقریر ایچون اولمق لغة در یوخسه عرفا کاهی خلافی ولور دیمکله در ،
نته کیم متوسط صاحبی رحمه الله دیمش فنعم مصدقة لما سبقها من الكلام مثبتا

كان اومنفيا

كان اومنفيا استفهاما كان اوخبرا تقول لمن قال قام زيد ولمن قال ما قام
زيدا والم تقم زيد نعم فنعم تصديق لما قبله هذا بحسب اللغة دون العرف
الا يرى انه ان قيل لك اليس لي عندك كذا اما لا فقلت نعم لا لزمك القاضي
تغليبا للعرف دون اللغة دیمشدر ایمدی نعم کلمه سنده احوال بو وجهله درکه
تقریر اولندی کلدك سری کلمه سنی شیخ زاده سؤال المقدر جوابا ولان جملۀ
استینافیه اولمق صورتنده ذکر ایدرنته کیم بیوردر فالحاصل انه استفهم منه
على سبيل الانكار ثم كان سائلا قال كيف كان الحال فاستأنف بقوله سری
بو تقدیرجه معنی اول شخص مجرد عاشق تفصیل ولندیغی اوزره نعم دیمکله
بلی اویله در محبته مبتلایم دیو استفهام سابقی تصدیق ایلدکدن بر سؤال استفسار
کلدیکه ای عاشق چونکه کندکدن اولان محبتی اعتراف وتصدیق ایلدك اولدرد
محبت ایله آیا نه حالده سن دردمند دیو توجه ایدن مقدر سؤال استینافیه یه
جوابنده سری طیف الخ دیدی یعنی محبوبمك خیالی کلدی وبنی یومدن بیدار ایلدی
خواب وراحتم کندی حالی بو که محبت لذائذ وصفانك بیننه الم واکدار ایله
معترض ولوب وتحلل ایدوب فاصل اولور یعنی محبت بر حالدر که کرلك الغم وکرك
سائر لذائذدن عاشقی محروم ایدر شمدی حالم بو منوال اوزره در دیمك
مآلنده اولور مختار اولان دخی بو معناده امادرة المضيئه صاحبی علیه الرحمه
صاحبی علیه الرحمه نك بو بیت عسیر المعنانك بیاننده تحریری بو وجهله درکه
دیمشدر نعم حرف تصديق اذا وقع بعد الاخبار ويقال فيه حرف اعلام اذا
وقع بعد الاستفهام نحو هل قام زيد فنعم ههنا حرف اعلام لوقوعه بعد الاستفهام
السابق المراد به بيان اسباب المحبة فكانه قال نعم سبب مزج الدمع بالدم
احد هذه الاسباب المذكورة وهو سرى طيف المحبوب الذى كالبرق الخاطف
فى السرعة والمغيب یمشدر ، بو قول اوزره استفهام سابق مزج دمعك احد
اسبابندن سؤال واستفهام اوله یعنی دیمك اوله که مزج دمعك احد اسبابندن
اولان خیال محبوبك سکا کلمه سیمیدر مزج دمعك سببی ایمدی بو بر سؤالدن
واستفهامدر بو سؤاله جوابا ولان نعم سرى طيف الخ مصرعنده کی نعم
کلمه سی بو اویله در دیمك مقامنده در نته کیم هل زيد قائم استفهامنك
جوابنده نعم کلمه سی زید قائم دیمك مقامنده اولدیغی کبیدر قوله سری

من اهوى الخ كلامى اول جوابى تفصيلدر بعض شراح نعم كلمه سى خبر سابقى مقرردر ديمش لكن مختار اولان اولا تفصيل ولديغى اوزره نعم كلمه سى بو بيت مباركده استفهام سابقى مقرر اولمقدر وفيه من البديع رد العجز على الصدر

تخميس

فراق وحسرت الوب خواب راحت بدنى ∴ دوشمده كورمكه ده قالم اكرچه سنى

اسير بستر ماتم اولیكه خواب قنى ∴ نعم سرى طيف من اهوى فارقنى

والحب يعترض اللذات بالالم

يا لائمى مستفعلن فى الهوى فاعلن عذرى مع مستفعلن ذرة فعلن

منى الى مستفعلن ك ولو فعلن انصفت لم مستفعلن تلم فعلن

يا لائمى فى الهوى العذرى معذرة ∴ منى اليك ولو انصفت لم تلم

يا حرف ندا لائم لام يلوم لوما وملامة اسم فاعلدر تقديرا منصوب مناديدر حقيقتده موصوف محذوف شخصا كلمه سنك صفتيدر محذوفه اعتمادا اسم فاعل عامل اولور پس فاعلى تحتنده مستتر مقدر اولان موصوفه راجع ضميردر ∴ مفعولى مضاف اولديغى ياء متكلمدر كه تقديرا مجرور لائم كلمه سنك مضاف اليهيدر في الهوى لائم كلمه سنه متعلقدر هوا محبت معناسنه در قوله العذرى بضم العين المهملة والذال المعجمة بنى عذره منسوب بر قبيله نك اسميدر محبت معناسنه اولان الهوى كلمه سنك صفتيدر هوى العذرى حب شديد مفرط معناسنده ∴ استعمال اولنور سببى قبيله مزبوره نك نسوانى ملكه حسن جمال وشبانى مستعدجريحه محبت اولمقده صاحب كمال اولمغله حب مفرطه ابتلا ايله سنلرى اربعينه قبل وصول انتقال ايدر كلمشلردر بعض شراح العذرى عبارتنك اعرابنده محذوف تقديرى ايله فى الهوى المحبوب العذرى ديمكدر ديوب شو وجهله بيان وتقرير ايدر كه قبائل عربدن بنى عذرته كمال حسن وملاحتده بين القبائل مسلم اولمغله مصرع كيمدر نظيرك واردر ∴ سن حسنيله بردانه سن ∴ مفادنجه ايجلرنده نهايت رتبه ملاحتده حسن وجمال صاحبى نيجه جانانلر بولنديغنه بناء محبوب عذرى كمال حسنله متصفه اطلاق اولنه كلديكى اعتبار ايله فى الهوى العذرى ديمك لفظ محبوب تقديرى ايله فى المحبة المحبوب العذرى ديمك اولور بو تقدير اوزره العذرى كلمه سى محذوفك صفتيدر ديمشلر حكاية قبيله

عذريه نك بالاده تحرير اولنديغى اوزره ابتلالرى بيانى ضمننده اصمعيدن بو بلاغت وفصاحت اوزره روايت اولنمشكه انه مر بقبيلة بنى العذرة فاضافه بعضهم وجر محبته بالاضافة فكانت لمضيفه بنت رشيق القد صبيح الخد فصيح الكلام ببيت وليس لها عيب سوى انه ضيفها ∴ يعاب بنسيانه الاحبة والوطن ∴ يقول الاصمعى خرجت من بيت المضيف لاتفرج با فى اهلهم فرأيت شابا ضعيفا كالهلال ∴ ونحيفا كالخلال فتلوح اسرار المحبة من اسرته ∴ لا ينطفى نيران قلبه بقطرات عبراته فسألت الحضار عن حاله ∴ قالوا الحبيبة التى انت فى بيتها ∴ وما راها منذ سنين وله من فراقها آه وانين فمضيت الى البيت طالبا للمرام وقلت يا راحة جراحة كل جريح قد جئت اليك متشفعا فى امر هذا الشاب فترحم اليه باستمالة قلبه المصاب وردى قرة عينيه بنور الجمال ∴ قالت صلاحه فى فراقنا فبعد اللتيا والتى قبلت الحاح منى فذهب الى المحب وقلت استعد ∴ لمشاهدة المحبوب فبين ذلك هاج الغبار من جانب الحبيب فغشى عليه ووقع ∴ فى التراب فقالت يا سليم القلب انه لا يطيق مشاهدة غبار نعالنا فكيف يطيق مطالعة جمالنا انتهى معلوم اوله كه نعوذ بالله تعالى بو مرتبه عشق ومحبت ماسوايه قلبك كمال تعلقندن عبارتدر ولمغله خطاء فاحش اولديغى ظاهردر ∴ مصرع خيالك ديدهدن نقشك دلى بكينه دن چيقمز ∴ مفادنجه خيال محبوبى بر آن قلبدن اخراج ايدممكله جلوه كاه انوار جمال الله اولان قلب كبى نظركاه الهيى او مقوله خيال باطل وفرط حب ماسوا ايله دائما تلويث ايتمك حب الدنيا رأس كل خطيئة حديث شريفى منطوقنجه حب دنيانك كمال مرتبه افراطى ايله اتصافدر بامر الله تعالى مبتلاى عشق ماسوى نيجه نيجه مهالك واضطرابدر رذائل ومحن لا يطاقه مبتلا اوله كلديكى مجرب كائناتدر ناظم قصيده مرحوم شيخ حضرتلرينك بالجمله ايراد ايلديكى محبت واشتياق اول محبوب رب العالمين مفخر موجودات افنديمز صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرينك وسيله حيات ابديه اولان علاقه محمديه ايله عشق ومحبتلريدر كه اول حبيب اكرمه محبت الله محبتدر خلقت انسانيه يعنى دنيايه كلمده دخى مراد بو طريق ايله وبو وسيله كليه ايله قرب ووصال حقه كسب واستعداددر قوله معذرة كالهى مصدر ميمى اولمق اوزره استعمال اولنور عذر يعذر عذرا ومعذرة ذال معجمه نك كسرى

وتخيله جائزدر وكاهي صرف اسم اولوب كلامدن ما يتعذر به اسمي اولور ؛
يعني اعتذار ايدن كسنه عذرني افاده وبيان ايچون متكلم ايراد ايلديكي كلامه
معذره درلر ايمدي اكر مصدر ميمي اولورسه محذوف فعل امر اولان اقبل فعلنك
مفعوليدر متى كلمه سي جار مع المجرور سالف الذكر محذوف اقبل فعلنك مفعولي اولور
اليك كلمه سنده كذلك جار مجرور معذرة لفظنه متعلق معذرة كلمه سنك مفعولي
اولوب تقديري اقبل مني اليك معذرتي اي عذري ديمكدر يعني اعتذارمي قبول
ايله مألنده اولور . ياخود محذوف اعتذار فعلنك مفعول مطلقي اولوب اعتذر
معذرة تقديرنده در . فاما اكر معذرة مصدر ميمي اولميوب ما يتعذر به اولان
كلمه نك اسمي اولورسه فعل محذوفك مفعول بهي اولور تقديري اقول معذرة ديمكدر
اي اقول كلاماً بما يتعذر به ديمك اولور لكن بو احتمالده مصرع ثانيده اولان مني اليك
عبارتنده تكلفه محتاجدر . مناسب اولان اول تقرير اولنان معذرة مصدر ميمي
اولمق اوزره اعراب اولنور عصام رحمه الله نسبتده تمييزدر ديمش ؛ بو مقاملرده
شراح اعرابي بياننده قتي چوق احتمالات يازمشلر آدمه مطالعه دن فتور كتورر
مختارني ذكر ايله اكتفا اولندي . ولو انصفت لو حرف شرطدر انصفت عدالت
معناسنه در انصافدندر فعل مخاطبدر مع فاعله جمله سنك محلي يوق فعل شرط . لم
حرف جازم تلم فعل مضارع مخاطبدر مع فاعله جمله سي جزاء شرط تلم لومدن
طعن معناسنه در فعل شرط مع جزائه جمله سي شرطيه لا محل لها من الاعراب جمله
مستأنفه در كه ما قبلني تاكيد وتقريردر . يعني ما قبلنده مذكور اولان ابياتده
ذكر اولنان عشق ومحبت عاشقده اختياري اولميوب خصوصا بر محبت كه هواي
عذري اوله نيجه تحمل اولنور . بو مقوله اراده واختياردن خارج حالات
اضطراريه يه انصاف ايدرسن يعني انصاف بودركه لوم وطعن ايتمزسن
ديو بو وجهله ما سبقي لم تلم جمله سي تاكيد اولور . بو بيت مبادكده لا ايم
ولم تلم عبارتلريله صنايع بديعيه دن رد العجز على الصدر اولديغي كبي ؛
في العذري ومعذرة عبارتنده تشبيه بالمشتق ايله جناس اولور محصول معناي
بيت اي بني هواي عذريه ده يعني حب مفرطده لوم وطعن ايدن بنده ساكه
اولان اعتذاري يعني معذرة وعذرمي اكر انصاف ايدرسن قبول ايدرسن . لوم
ايتمزسن . يعني يا ارباب طعن وتشنيع سكا اعتذار ايدرمكه بنم مبتلا اولديغم

عشق ومحبت شواهل قبيله عذريه يه آز وقتده هلاكه ايصال ايدن
هواي محبت وآره بن ايشته اويله محبته مبتلايم بويله مبتلايه لوم وطعن
انصافه كلدر مألنده اوله پس ديمك اولور كه اصلنده محبت اضطراريدر . ؛
خصوصا كه هواي عذريه اوله انصاف ايتميوب نيجه لوم ايدرسن وفيه
من البديع جناس الاشتقاق في يا لائمي ولم تلم والتسلب الصوري والايجاب
والجناس المطرف في لم تلم والجناس المطلق في العذري ومعذرة

تخميس

اولورسه نالفوا ولسون هواي عشقله تن ؛ بو يولده فيض خدادرنه شبهه درد محن
محبت ازلي صانمه اختيارله سن ؛ يا لائمي في الهوى العذري معذرة

منى اليك ولو انصفت لم تلم ،

عدتك حا مفاعلن لي لا فعلن سري بمس مستفعلن تتر فعلن
عن الوشا مفاعلن ة ولا فعلن داي بمن مستفعلن جسم فعلن

عدتك حالي لا سري بمستتر ؛ عن الوشاة ولا دائي بمنحسم

عدت عدا يعدو عدواً وعدواناً فعل ماضي مؤنثدر اصلي عدوت ايدي واو
حرف علت متحرك ما قبلي مفتوح الفه بعد القلب الف حذف اولنمشدر معلوم
اوله كه اشبو عدتك كلمه سنده شراح اوچ وجهله معنايه ذاهب اولمشلردر
اولا عدتك كلمه سي دلت معناسنده استعاره تبعيه اولمقدر ايكنجي
حذف وايصال اوزره معنادركه حذف معتبر اولان حرف جر
حروف جارة دن عن كلمه سي اولمق وار اوچنجي الى كلمه سي اولمق وار . ؛
نته كيم دره صاحبي عدتك كلمه سي بنفسه متعديه دركيجا وز معناسنه
وبو معنا ايله دلت معناسنده استعارۀ تبعيه در ديمش استعارۀ تبعيه
فعلده اولان استعاره يه ديرلر ديدكلري استعاره اولا اول فعلك
مصدرنده جريان ايدوب بعده اول استعاره اجرا اولنان مصدردن
فعل مستعار مشتق قلنور بو قاعده اوزره اولا عاشقك حالنك دلالتي
كمال ظهورده واشتهارده عدوكه تجاوزه تشبيه اولنوب عدو دلالت
ايچون مستعار اولدقده مصدر اولان عدوده دلالت معناسنه
استعاره بعد الاجرا عدودن دلت معناسنده عدت فعلي مشتق

قلنمغله عدوت فعلنده دلکت معناسنه استعارهٔ تبعیه بولنور عدتک حالی
دیمک دلتنک حالی علی سری دیمک اولوب نطقت الحال کبی استعارهٔ تبعیه
اولور بو معنا شارح مزبور تقدیم ایدر کما قال وحال الشیء ما یفهم
من ذلک الشیء بالقرآئن الخارجیة من العوارض وعلی هذا یکون عدتک
بمعنی دلتنک حالی علی سری فیکون العد ومستعارا للدلالة استعارةً
تبعیة کما فی نطقت الحال بعضیلر حذف ایصال قبیلندن اولدیغنه ذاهب
اولدقلرینی شارح مشارالیه نقل ایدر ایمدی اولا حذف وایصالی بنا ایدن لر
معلوم اوله که فعل کندوده اولان معنانی مفعوله بنفسه ایصال ایده ممکله
اول معنانی حرف جر واسطه سیله ایصاله محتاج اولور، بو مفعول محذوف
حرف جر ایله عربک استعمالی ایدن کلدیکی فعللرده حذف وایصال وارددر
درلر. بو حذف ایصال سماعیدر ایمدی مصنف عدت کلمه سنده عربک
حذف وایصال ایله استعماللرینه مطلع اولمغله بو بیتده حرف عن
یاخود الی کلمه لرینی حذف وایصال ایله معنی مراد ایدوب عدتک حالی
عنک الی غیرک ای تجاوز حالی عنک الی الغمازین معناسنده اولور. زیرا
عدوک اصل معناسی تجاوزدر. لکن بو محلده حذف وایصال اولمغله محذوف
عن ایله استعمال اولندیغی تقدیرجه بر وجه محرر تجاوز حالی عنک الی غیرک
دیمک اولدقده حالندن شکایتدر که کندونی تجاوز وغیریلره واصل اولدی
دیمک اولور کما قال فی الدرة قیل فی عدتک حذف وایصال لانه یقال عدا
عنه جاوزه وعدی الیه سعی الیه ای عدت الحال عنک الی غیرک فهو شکایة عن
حال نفسه بان ستره قد تجاوز عنه وفشی بین الناس یعنی حالم سکا واصل
اولدی وسندن مثلا غمازلره تجاوز ایلدی دیمک حال عشقم سره معلومک
اولدی وغیریلرک دخی معلومی اولدی دیوب بین الناس حالم افشا اولدی
دیو کندو نفسندن شکایتدر شو معنایه شکایت که ابیات سابقه ده.
ناظم ای شخص مجردعاشق سنده محبت وارد شهود عدول ایله وجهکده ولا
خطی ایله کذا وکذا ثابت ایکن فکیف تنکر دیوب [illegible] نیجه انکار ایدرسن
دیدکده اولدخی علی ماسبق انکاردن [illegible] دق آخر الامر نعم سری
بیتی منطوقنجه هوی وابتلاسنی اقرار ایدوب حتی خیال محبوبک دخی کیجه لرده

کلوب

کلوب خوابدن محروم ایتدیکنی دخی اعتراف دن صکره طعن ولوم ایدنلره اعتذار
ایدوب درد محبتی وابتلایی کتم واخفا ایدمجک حال قالممغله حال نفسندن شکایت
ضمننده بو بیت ایله لائمه خطاب ایدرکه عدتک حالی حالم سکا بالغ وسنک
معلومک اولدی وسندن بحوب غیریلرک دخی یعنی جمله ناسک معلومی اولدی کتم
ایدمجک حالم قالمدی دیمک اولور. بو صورتده عدتک کلمه سنده حذف وایصال
عن کلمه سیله اولمش اولور. بو تقریر اوزره معنی طبعه ملایم وظاهر اولمغین
اما حذف وایصال احتمال ثانی اوزره الی کلمه سیله اولمق اعتباریله اولورسه
شویله تقریر اولنور که مقام عاشقک حزن وانکساری مقامی اولوب فعل ماضی
اولان عدتک کلمه سی دعا موضعنده استعمال اولنمغله بددعا ایدرکه.
عدتک حالی الیک یعنی حالم سکا کچسون سن دخی بنم کبی عاشق ودردده مبتلا
اوله سن دیمک اولور ایمدی حذف وایصال قاعده سی اوزره اشبو حرف الی تقدیری
ایله اولان معنی شیخ زاده علیه الرحمه نک دخی مختاریدر نته کیم تفصیل ایدر
عدت الیه ای سری الیه وعلیه ای ظلم وعنه ای تجاوز وبدون الصلة بمعنی
سار سریعا والظاهر دعاء علی اللائم ای ابتلاک الله بمثل ابتلائی به یعنی عدی
علی ایله استعمال اولنورسه ظلم معناسنه دالّ وعن ایله استعمال اولنورسه
تجاوز معناسنه در بدون الصله استعمال اولنورسه سری سریعا دیمکدرکه
عدو لغتده قوشمقدر. بو مقامده الی محذوفدر. عدت الیک بددعادر نته کیم
تفصیل اولندی قوله حالی مؤنث سماعیدر اکا بناء عدت فعلی صیغهٔ مؤنث ایله
کلمشدر تقدیراً مرفوع عدت کلمه سنک فاعلیدر یاء متکلمه مضافدر حال الشیء
ما یفهم من ذلک الشیء بالقرآئن الخارجیة من العوارض ایله تعریف ایدرلر. یعنی
شیئک عوارضیدر عارض قائم بنفسه اولان جوهر ایله قائم اولان شیدر.
حال عرضدن عامدر بو مقامده مراد عاشقه عارض اولان احوال عشق ومحبتدر
عدتک جمله سی مع فاعله بیت سابقک علتیدر دیمشلر، لا سری بمستتر عبارتنده
لا کلمه سی بمعنی لیسدر نته کیم شارح مصنفک ولا هذه بمعنی لیس وبهذا ادخل
الباء فی الخبر دیمشدر. سری تقدیراً مرفوع اسمیدر لانک مستتر مخفی اولاشینه
دیرلر. بمستتر باء زائده در مستتر لانک خبریدر جمله سی حال لفظندن حالدر
عدتک جمله سی تأکید اولوریا خود بدلدر معلوم اوله که حرف زائده ده قاعده درکه

قاعده فی حرف الزائد

زائده اولان حرف جرك مدخولی مجرور اولور لکن بو محله متعلق ولماز بحسب
العوامل معرب اولورنته کیم بمستتر بازائد لفظا مجروردر لا نك خبریدر
عن الوشاة وشاة لفظاً مجرور بمستتر کلمه سنه متعلقدر وشاة بضم الواو
بضم الواو واشینك جمعیدر واشی غمازه دیرلر الف لام جنس ایچوندر یا خود
استغراق ایچوندر ولا دائی داء مرضدر انجسام انقطاعدر ولا دائی بمنجسم
لا سری بمستتر اوزرینه معطوفدر کما قال فی الدرة ولا هذه زائده او عاملة
وما بعدها اما عطف المفرد علی المفرد او عطف الجملة علی الجملة وکلمة لا بمعنی
لیس وان المراد بالحال والسر الداء واحد وهو الم العشق فعبر عنه بالسر لخفائه
وبالداء لما فیه من الالم للقلب والحال اعم منهما بوندن صکره معلوم اوله که الی
کلمه سی تقدیری ایله حذف وایصال عدتك فعلنك بدء معناسنی مفید
اولدیغنك تفصیلی کذا ایلدی اما عن کلمه سی تقدیری ایله حذف وایصال
بیاننده صاحب تزه بالاده سبقت ایلین تفصیلندن صکره دیمشدرکه فلما
ذکر الاعتراف بالمحبة واراد الاعتذار والانصاف لاجل المودة علله بقوله
عدتك حالی ای بلغك ووصل الیك وتجاوز عنك الی غیرك دیو تقریرنده
مستفاد اولان عن کلمه سیله عدتك فعلنده حذف وایصال اولنه نته کیم
تفصیلی کچمشدر بعده معنای بیتی بیاننده صاحب درة والمعنی یا ایها اللائم
فاقبل معذرتی واترك لومتی وانصف فی حالتی فانه قد بلغك وعلمت ان سری
قد فشی بین الواشین وان دائی غیر منقطع فانی الآن محل المرحمة لا محل اللوم
دیمشدر محصول معنا بیت ایتها اللائم بنم حالم سنی تجاوز ایلدی یعنی سکا
بالغ وسنك معلومك اولدی وسندن غیریده دخی تجاوز ایلدی بنم سرم غمازلردن
مستور دکلدر بین الواشین افشا اولمشدر وبنم دردم کسلمز منقطع دکلدر
یعنی دردعشق بندن کسلوب کیتمز دردمندم محل مرحمتم یوخسه محل لوم تکلم
دیمك اوله کذلك بعض شراح حذف وایصال عن کلمه سی اعتباریله اولدیغی
تقدیرجه محصول معنا بیتی شو وجهله تقریر ایدرکه تجاوزت عنك قصتی ایتها
اللائم وبلغت الی الوشاة فلا سری بمستتر عنهم ولا دائی وهو العشق بمنجسم
دیمشدر واختر بما شئت من التقریرات بوندن صکره معلوم اوله که وجملة البیت
لا محل لها من الاعراب تعلیل للبیت الاول دیمشلر یعنی عدتك حالی فعل وفاعلدر

جمله سی بیت اولك علتیدر ایمك علتا اولدیغی شو وجهله که بیت اولاده
یا لائمی فی الهوی الخ نظمنك مضمونی ای لائم بن مهلك اولان هوای عذری یه مبتلا
اولدم بن تو بابده معذورم انصاف بودرکه بکا سن طعن ولوم ایتمیه سین
نیچون زیرا بنم حالم سنك وغیریلرك معلومی اولدی مستور اوله جق شی بنم
قالدی وبو دردم هلاکه مؤدی اولان هوای عذریه درکه غیر منقطع یعنی بندن
کسلوب کیتمسی محال مرض لا علاجدر بو یله درده مبتلا یه لوم اولنماز لازم
کلور معناسیله بیت سابقك بو وجهله علتیدر دیمك ممکندر زیرا بو مقوله
تخیلاته مبنی محللرده ادنی ملابسه ایله لزوم تصوری کفایت ایدر
منطقده شعر تخیلاتدن مرکب قضایادر دیمشلر وفیه من البدیع
المقابلة بین الستر والستر والوشاة المظهرین وحسن التقسیم بین وشاة
لا یمکنه معهم الکتمان ولا یمکن انقطاعه

تخمیس

مُحبتك نیجه اولور کتمی سر مُشتهرهْ ∴ جکرمی عاشق ولاز طعن دشمنك کدرهْ
بلنده دردم نه لطفی وانحذرهْ ∴ عدتك حالی لا سری بمستتر
عن الوشاة ولا دائی بمنجسم

مَحَضْتَنِی الْنُ مَفَاعِلُنْ نُصْحَ لا فَاعِلُنْ کِنْ لَسْتُ اَنْ مُسْتَفْعِلُنْ مَعُهْ فَعِلُنْ
اِنَّ الْمُحِبْ مُسْتَفْعِلُنْ بَ عَنِ الْ فَعِلُنْ عُذَّا لِ فِی مُسْتَفْعِلُنْ صَمَمِ فَعِلُنْ
مَحَضْتَنِی النُّصْحَ لَکِنْ لَسْتُ اَسْمَعُهُ ∴ اِنَّ الْمُحِبَّ عَنِ الْعُذَّالِ فِی صَمَمِ

محض خالص معناسنه در یقال محضه الود یمحضه محضا خالصا کذلك یقال
عرق محض ای خالص النسب دیمکدر شیخ زاده المحض من الشئ الصرف
الخالص دیمشدر محضتنی فعل مخاطبدر فاعلی تاء مخاطبدر مفعولی یاء
متکلمدر النصح بضم النون نصیحت معناسنه در محضتنی فعلنك مفعول
ثانیسیدر باکه سن نصیحت محضه ایلدك یعنی ما لا ینبغیدن صاف
وخالص اولان نصیحتی باکه ایلدك دیمکدر نصح ینصح نصحا ونصاحة
یقال اذا خلصه لکن کلمه سی بلا تشدیددر حروف مشبهه دن دکلدر
بلکه مخففه درکه حرف عاطفه درکه بهر حال نفی ایله استعمال
اولنوردر اگر عطف المفرد علی المفرد اولورسه لکن نفیدن صکره ذکر

اولنور. واكر عطف الجمله على الجمله اولورسه قبل النفى وبعد النفى كلمك
جائزدر كما قال مولانا جامى رحمه الله لكن لازمة للنفى والايجاب فان كان
لعطف المفرد على المفرد فهى نقيض لا اى لايجاب ما انتفى عن الاول نحو
ماجاءنى زيد لكن عمرو قد جاء و بعد الاثبات لنفى ما بعدها نحو جاءنى
لكن عمرو لم يجئ فعلى كل تقدير غير مستعمل بدون النفى انتهى. بو محلده لكن
لعطف الجمله على الجمله در. واثباتدن صكره ذكر اولنمغله ما بعدى منفى
اولور. لست افعال ناقصه دن نفى در اسمى ضمير متكلم جمله سى محضتنى
جمله سنه جمله مستأنفه در ما قبلنده استدراك ايدر اسمعه اقبله
معناسنه در سمع الله لمن حمده كبى در. يعنى نصيحت قبول ايتمم ديمك
اولور. اسمع فعل مضارع نفس متكلم در مع فاعله جمله سى محلا منصوب
لست فعلنك خبريدر شارح مصنفك ديمشكه واسمعه مجاز عن القبول
فليس النفى مجرد السماع بل المطلوب بالنفى هو ملزومه اعنى القبول انتهى
يعنى لكن كلمه سى كلام سابقدن نشئت ايدن وهمى دفع ايچون موضوع .
اولمغين بو محلده دخى كلام سابق خالص نصيحت اولمغله بوندن بو وهم
تولد ايدركه مخاطب بهر حال او نصيحتى دكليوب قبول ايليه زيرا نصيحت
خالصه در پس كلام سابق اشبو توهمدن خالى اولمغله لكن كلمه سى
اشبو كلام سابقدن تولد ايدن وهمى دفع ايدر. يعنى لكن لست اسمعه
جمله سى و نصيحتى بن دكلمم و قبول ايتمم معناسنده جمله مستأنفه
مستدركه اولور ان المحب ان حروف مشبهه دندر. المحب باب افعالدن
اسم فاعلدر ان كلمه سنك المحب منصوب اسميدر فى صمم جار مع المجرور محذوف
كائن كلمه سنه متعلق محلا مرفوع خبريدر ان مع خبره جمله سى جمله تعليليه
يعنى نصيحتى دكليوب قبول ايتممنك البته بر سببى و علتى اولمالى پس
عاشق لوم و طعن ايدنلردن صمم اولمه سى نصيحتى استماع ايتممه نك
سببيدر. واقعده صمم ايشتممه نك سببى اولور يعنى ظاهر دركه لكن
بالواسطه عدم قبول نصيحتك دخى سببيدر ايمدى عاشق صمم اولمق
عدم قبول نصيحتدن كنايه اولور عن العذال بضم العين والذال المعجمة.
عاذلك جمعيدر عذلدندر. عذل لوم و طعن ايدنلردركه عذل لوم

معناسنه در

معناسنه در جار مع المجرور مؤخر صمم كلمه سنه متعلق مفعوليدر
زيرا صمم مصدر در مصدرك معمولى ظرف اولسه مصدر اوزرينه تقديمى
جائزدر صمم صم يصم صمما و صمما اذا انسد و ثقل سمعه ديمشلر صمم
صاغرلقدر ظرفيتى افاده ايدن فى ايله استعمالى محبتك مبالغه ايله
صممك اولوب قطعا او نصيحتى استماع ايتممه سنى افاده ايچوندر كويا.
عاشق صمم ايچنده محاط و صمم ظرف كبى محيط در ديمك اوله محصول
معنى بيت حق بو كيم سن بكا خالص نصيحت ايلدك لكن بن نصيحت دكلمم
زيرا عاشق لوم و طعن ايدنلردن صاغرلقده در. يعنى نصيحتدن
بر رتبه ده كران كوشدركه كويا ايشتممك ظرف كند و مظروفدر قطعا
عذالك طعنى عاشقك قولاغنه كيرمز ديمك اوله يعنى عشق احوالى
اضطراريدندر بكا طعن ايده يورلر ديو متأثر اولوب عاشق تخليص
جانه قادر ميدر. بر وجهله قادر دكلدر خلقك تعييب و تشنيعى
عاشقك قولاغنه دخى كيرمز مألنده اوله معلوم اوله كه بعضيلر
عشق و محبت اختياريدر. و بعضيلر اضطراريدر ديمشلر اختيارى
دينلر عشق ديدكلرى هواى نفسه تابع استحكام هوادر اضطرار
يوقدر حتى جناب حق جل شانه اول هوادن نفسنى نهى ايدنلرى
مدح ايلدى. اكر اضطرارى اولسه قبولنه نهيه قدرتلرى اولمازايدى
نته كيم بيورمشدر واما من خاف مقام ربه و نهى النفس عن الهوى
فان الجنة هى المأوى. هوا اختيارى اولديغنه بناء نفسنى هوادن
نهى ايدنلرى مدح ضمننده جنت ايله موعود اولديلر عشق دخى هواى
نفسك افرادندن اولمغله آيت كريمه نك مشمولى اولور ايمدى اكر هواى
عشق اضطرارى اولسيدى مدح توجه ايتميوب اندن كنديني منع ايدنلر
مدح اولنماز ايدى ديديلر. اما عشق اضطراريدر دينلر عطشانك
مايه جبعا نك طعامه شوق و محبتى كبى لكن كبيدر صبر ايدن مزمضطر
اولوردر ة المضيئه صاحبى قوله تعالى ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا
آيت كريمه سنى كثير من السلف عشق ايله تفسير ايتديلر ديو نقل ايدوب
نهى النفس عن الهوى آيت كريمه سنده اولان هوادن مراد هواى نفس تامة

بالسوء دديو خسه عشق و محبت معناسنه اولان هوا دكلدر ديوب ٭ بو صورتده عشق آيت كريمه ده اولان هوا نك مشمولى اولمامغله اضطرارده ذاهب اولنلر طرفندن فريقا ولهٰ جواب نقل ايدوب بعده بعض علمانك دخى طائفتين بيننده محاكمه لرينى شو وجهله بيان ايدركه عشق و محبته مؤدى اولان مبادى و اسباب حق بودركه اختياريدر مثلا محبوبه امعان نظر و صورت جمال مستحسنه سنى دائما تخيل و تسليط فكر بونلر جمله اسباب ابتلادندر بو اسبابى رضا و اختيار ايله اتيان ايدنلر مسبب اولان عشق و محبته مبتلا اولور پس بو اسبابه مسبب ولا عشقده ترتبى اضطرارى اولور ديوب بو وجهله عشقك اضطرارى اولديغنى ترجيح ايتمشلر ٭ واقعا ابن سينا قانوننده العشق مرض سوداوى يجذبه الانسان الى نفسه بتسليط فكرته عليه ديديكى بونى مؤيددر ٭ ابيات سابقه دن يا لائمى فى الهوى العذرى بيتى شرحنده بو مقامه دائر كلام سبقت ايتمش ايدى فى الحقيقة عشق و محبت انجق غاية كل مقصود اولان محبوب حقيقى ولجب جناب كبريايه اولمقدر لايق اولان ٭ زيرا عشق وصول حقده ارباب سلوك بيننده اسهل طريق و اقدم وسائل و اعظم مطالبدر نته كيم ديمشلر شعر

باغى كه بهار دوسرا زيربر اوست ٭ جوبى كه چمن آربقا برك تر اوست
كنجى كه غناى ابدى نقش زر اوست ٭ عشقيست كه اكسير فنا خاك در اوست
ازهر دو جهان سير شدن ما حضر اوست ٭ كبار مشايخ صوفيه دن بعض اهل كمال

قصيده خمريه شرحنده بيورمشكه الواصلون الى الحق سبحانه و تعالى على قسمين اهل الجذب بالسكر من شراب المحبة المسلوبون عن انفسهم الغارقون فى بحر الجمع فانخلع عنهم ربقة العلم والعقل وهم الذين قامت عنهم احكام الشريعة و اداب الطريقة فهؤلاء سكان قباب العزة وقطان ديار الجبروت ليس لهم خبر بوجودهم فكيف يشتغلون بالغير والقسم الثانى سلبوا عن انفسهم اولا بعد الوصول ثم اعادهم الحق تعالى الى ما كانوا عليه فعادوا الى احكام الشريعة و اداب الطريقة فاجمع مشايخ الصوفيه قدس الله اسرارهم انه لا مقام للعبد تسقط عنه

التكاليف

التكاليف الشرعية من الحلال والحرام واجمعوا ايضا على انه لا يصح النهايات الا بصحة البدايات وفيه من البديع التهكم والاستدراك والدليل والاقتباس من الحديث والطباق بين اسمه وصمم والمقابلة الملحقة بين المحب والعذال

تخميس

جهانى شهرت عشقم چون ايلدى مملو ٭ هجوم ايدنجه عدو لوم وطعنه هر سو
صيانت ايليوب الحق بنى آيا حق كو ٭ محضتنى النصح لكن لست اسمعه
ان المحب عن العذال فى صمم ٭

انى اتهمت مستفعلن ت نصيى فعلن ح الشيب فى مستفعلن عذلى فعلن
والشيب اب مستفعلن عد فى فعلن نصح من الت مستفعلن تهم فعلن

انى اتهمت نصيح الشيب فى عذلى ٭ والشيب ابعد فى نصح من التهم

ناظم بو محلده نفسك اطاعتدن خارج اولوب نصيحت قبول ايتميوب كمال غلبه و خيانتنى بيان و نفسدن شكايته مقدمه انتقال ايتمشدر زيرا كلامده بر اسلوبدن آخره انتقال بلاغت و فصاحتدن اولديغنى شارح شيخ زاده بو وجهله تقرير ايدركه ومن ههنا انتقال من بيان حال المخاطب الى حال النفس والانتقال فى الكلام من اسلوب الى اسلوب يكون لحسن تطرية لنشاط السامع وما اعجاز كلام رب العزة وهو قرآنه الكريم وفرقانه العظيم الا لاتصافه فى هذه الاساليب ديمشدر قوله انى اتهمت ان حروف مشبهه بالفعلدندر يا متكلم تقديرا منصوب اسميدر اتهمت اتهامدندر آو تهمت ايدى واو تايه قلب اولنوب ادغام اولنمشدر اتهمت فلانا بكذا اى نسبته الى التهمه والكذب ديرلر شيخ زاده اتهمت فلانا بكذا اى نسبته الى ما يورثه العار ديرلر ديمش اتهمت مع فاعلى جمله خبر اندر انه مع خبره بيت سابقلرده مرور ايدن عدم سماعدن تعليلدر ياخود واو عاطفه تقديرى ايله بيت اوله معطوفدر ديمشلر نصيح لفظا منصوب اتهمت فعلنك مفعوليدر نصيح فعيل بمعنى فاعل ناصح ديمكدر شيبه اضافتى صفتك موصوفه اضافتى قبيلندن اضافت بيانيه در كه مضاف اليهى مضافه حمل صحيحدر شيب ناصح ديمك صحيحدر شيب بياض شعردر وندن شاب رأسه يشيب شيبا ومشيبا اذا ابيض شعره ديرلر بو مقامده لفظ شيبده استعاره بالكنايه وارد ديمشلر ٭ اولا خطيب مذهبى اوزره استعاره بالكنايه تشبيه

مضمر فی النفسدر کویا ناظم نفسندہ شیبی ناصحه تشبیه ایلدی ؛ شو
وجهله که بیت موی سفید اولدی عیان آچ کوزك کوکل ؛ تاکی بو خواب غفلتا آغردی
سحر یری ؛ مفهومنجه ای غافل عمرك منقضی اولدی مقدمات انتقال کوروندی
نیچون توبه وانابت واعمال صالحه ایله تدارك قیدنده اولمازسن دیو نصح وپند ایتمکلہ
ناظم رحمه الله کندو نفسندہ شیبی ناصحه تشبیه ایلدی ؛ بعده مشبّه بهدن اولان
ناصحك لوازمندن اولان نصحی مشبّه اولان شیبه اثبات ایتمکله قرینهٔ استعاره
بالکنایه بو وجهله ملاحظه اولنور علی مذهب الخطیب نته کیم علم بیانده مفصلدر که
انشبت المنیة اظفارها ؛ کلامنده استعاره مکنیه بو صورتا اوزره در که متکلم
کندو نفسندہ منیه یی که موتدر اسده تشبیه ایلدی بعده اسدك ملایمی
ولازمی اولان آظفاری منیه یه اثبات ایلدی که اظفارها دیدی پس
معلوم اولدی که متکلم کندو نفسندہ وضمیرنده منیه یی اسده تشبیه
ایلمش که اظفاری منیه یه اثبات ایلدی ؛ زیرا منیه ده اظفار اولماز اظفار
اسدك ملایمی ولازمیدر ؛ بو قرینه در که منیه یی اسده تشبیه ایلمش ایمدی
منیه کلمه سنده استعاره بالکنایه بو وجهله متحقق ولور معلوم اوله که ؛
استعارهٔ بالکنایه ده خطیب مذهبی فهم واجرایه اسهل وقبوله اوفقدر جمهور
وسکاکی مذهبی اوزره محتندہ اجرا عسیر وفائدهٔ زائده بو قدر کما مر قوله فی نصح
کلمه سنده اولان حرف جر ومن التهمی کلمه سنده اولان حرف جر ابعد کلمه سنه
متعلقدر ابعد فعل تفضیلدر مفضّلٌ علیهه محتاج اولمغله مفضل علیهی محذوفدر
من کل ناصح اولمق مناسبدر تقدیری ابعد من کل ناصح فی نصیحته من التهمة والکذب
دیمکدر دیمشلر ، بو محلده مفضّلٌ علیهی ناظم ذکر ایتمیوب حذف ایلدیکی عمومه
افاده سی ایچوندر نته کیم الله اکبر ده اکبر من کل شیء دیمکدر علم نحوده بو قاعده
مبینه در که کاهی فعلك مفعولی حذف اولنور که لیذهب فی هن السامع الی کل
ما یصلح للمفعولیة ویفید العموم دیدکلرینه قیاسادر ؛ التهم بضم التا وفتح
الها جمع تهمتدر لغتده تهمت شیئی خلاف مقصوده حملدر مثلا عابد حقنده عبادت
ایچون نماز قیلار سفهاء ناس مقصودی عبادت دکلدر ریا قصد ایدر دیوب اوتمك
نماز قیلمسنی مقصودنك خلافنه حمل کبیدر ، والشیب ابعد جمله سی حالیه دره مصرع
اولده مذکور اولان شیبك حالدر بو مقامده شیبه راجع ضمیر مقامی ایکن

ناظم شیبی اعاده ایدوب مکرر ذکر ایلدیکی شان شیبه تفخیم وتعظیم ایچوندر
خصوصا اعادهٔ ذکر ایله نفسه ناصحی ومخبر موتی تذکیر ایدوب ایقاظ
ایچوندر دیمشلر محصول معنا بیت ناظم علیه الرحمه ناصحه بو وجهله خطاب
ایدر که ما سبقده بر چوق لوم وطعن ایلدك وخالص نصیحتلر ایتدك لکن تحقیقا
بن ناصح شیبی باکا ایلدیکی لوم وطعنده کذب ایله اتهام ایلدم حالبوکه شیب نصیحتده
اتهام کذبدن وبالجمله تهمتلردن ابعددر یعنی ناصح شیب که بر آن بندن منفك
اولمیوب پیش نظرمده لسان حال ایله ای غافل مقدمات فنا وعلامات وهن وجود
وضعف قوی ظهوره کلدی بودار امتحانده سفر وانتقال وقتلری کوروندی
توبه وانابت ایله اولدقجه تلافی ما فات قیدنه نیچون دوشمزسن دیو لیل ونهار
لوم ایله نصیحت ایدرکن تحقیق بن اول ناصحی کذب ایله اتهام ایلدم نصیحتن قبولی
ترك ده قالدیم مع هذا که ناصح شیب دائما کوزمه اوکنده طوروب تمام جای عبرت
ونصیحتده اتهامدن جمله دن ابعددر دیمك ولور اما اکر ابیات سابقه یه
بو بیتی ربطله معنی مراد اولورسه ما حصل معنی بو وجهله تقریر اولنور که ای
ناصح سن باکا خالص نصیحت ایلدك لکن بن ناصح شیبی دخی کلیوب کذب ایله اتهام وکلامنی
کذبه حمل ایدرکن ما سبقده بو سنك مبتلای عشق اولدیغمه طعن ولومنی استماع
وقبول ایدرمیم بونده فهم ایلکه ناصح شیبك نصیحتنی قبول ایتمین کیمسه عذالك
طعن ولومنه اعتبار ایدرمی ایتمز ما النده اوله وفیه من البدیع التصدیر وجناس
الاشتقاق فی التهمت والتهم ونصیح ونصح والتکریر فی الشیب والاستعارة والتذییل

تخمیس

اساس جسم ضعیفه هرم ویریب خللی ؛ بنای طاقتی یقدی ذلازل زللی
کتوردی بو خسارتله یادمه اجلی ؛ انّی اتهمت نصیح الشیب فی عذلی
والشیب ابعد فی نصح عن التهم ؛

فاَنّ امّ مفاعلن ما دقی فاعلن بالسّوء ما اتّ مستفعلن تعظت فعلن
من جهلها مستفعلن بنذی فعلن الشّیب والـ مستفعلن هرم فعلن
فانّ امّارتی بالسّوء ما اتّعظت ؛ من جهلها بنذیر الشّیب والهرم ؛
قصیده مباركه نك ابتداسندن بو محله کلنجه احوال عشق ومحبتا ولمق آوزده
شراح باب اول اعتبار ایتمشلردر ؛ بوندن صکره باب ثانیدر که اماره بالسوء

اولان نفسه متابعتله تقصيراته اعتراف بياننده در فاء ده فاء تعليليه در
انّ حروف مشبهه دندر، امارةٌ مبالغه اسم فاعلدر نصّارة وعلّامة وزنى
اوزره معناسى زياده امر ايديجى ديمكدر نصّارة مبالغه ايله نصرت ايديجى
مفرد مؤنثدر اماره‌نى ضد نهى اولان امردندر مفعولى ولان ياء متكلمه
مضاف اولمغله تقديراً منصوب اسم انّ در فاعلى تحتنده مضمر محذوف موصوفه
راجع ضميردر موصوف محذوف نفسدر بو محلده ناظم نفسدن امارة بالسّوء ايله
تعبير ايتديكى قرآن كريمده انّ النفس لامّارة بالسّوء وارد اولديغنه ابتناءً در
مصنّف موصوف مزبور نفسى ذكر ايتميوب صفتنى ذكر ايلديكى نفسك بو صفت ايله
اتصافنك كمالنه وشهرتنه اشارت ايچوندر كويا امارة بالسّوء نفسه اسم وعلم
اولمشدر بر رتبه ده كه ذكره حاجت يوقدر ديمكدر استر شارح شيخ زاده عليه الرحمه
نفس اماره‌نى بياننده بيوردر اعلم انّ النفس هى معدن الاخلاق الذميمة مودعة بين
جنبى الانسان اى جميع جسده وهى امّارة بالسّوء مجبولة على ضدّ الروحانيات
المخلوقة من الملكوت الاعلى فانّهم يأمرون بالخير وينهون عن الشرّ وهى مخلوقة من الملكوت
السفلى كالشياطين وهم لا يأمرون الا بالشرّ ومن طبعهم التمرّد والاستكبار ولهذا تأبى
النفس عن قبول الموعظة ولها سبع صفات الكبر والحرص والشهوة والحسد
والغضب والبخل والحقد فمن زكّى عن نفسه هذه الصفات فقد وصل الى درجات الجنان
كما قال الله تعالى قد افلح من تزكّى ومن لم تزل نفسه عن هذه الصفات بقى فى دركات جهنّم
كما قال الله تعالى وقد خاب من دسّيها قوله بالسّوء جار مع المجرور امّارة كلمه‌سنه متعلقدر
ساء يسوء سوءً دن برلره تجن برفنا فعل ايلسه ما اتّعظت ماء نافيه در اتّعظت فعل
ماضى مؤنثدر اتّعاظدندر اتّعاظ نصيحت معناسنه ولان موعظه دندر
ضمير متصل بارز فاعليدر امّارة كلمه‌سنه راجعدر اتّعظت جمله‌سى انّ كلمه‌سنك
خبريدر انّ مع خبرها جمله‌سى فاء تعليليه ايله بناء محضتنى النصح مصرعنه
اولان عدم سماعه يا خود بيت سابقده اولان انّى اتّهمت فعلنه جمله تعليليه در
ديمشلر بعض شرّاح فاء عاطفه در انّ مع خبرها جمله‌سى سالف الذكر انّى اتّهمت
جمله‌سى اوزرينه معطوفدر ديمش من جهلها من تعليليه در من ايله مجرور
اولوب اتّعظ يه متعلقدر جهل مصدردر فاعلى ولان ضميره مضافدر ضمير
امّارة كلمه‌سنه راجعدر بندير جار مع المجرور اتّعظت كلمه‌سنه متعلقدر شيبه

مضافدر

مضافدر صفتك موصوفه اضافتى قبيلندندر بلكه مشبهه بهك مشبهه
اضافتى در، الشيب المنذر ديمكدر كالبديع بمعنى المبدع در كه نذير منذر
معناسنه در يا خود نذير مصدردر انذار معناسنه نكير انكار معناسنه
اولديغى كبى بو تقديرده اضافت بمعنى اللام اولوب شيب كلمه‌سنده
استعارهٔ مكنيه بولنور كويا ناظم شيبى منذره تشبيه ايدوب مشبّهٌ
اولان رجل منذرك ملايمى اولان انذارى قرينهٔ استعاره اولمق اوزره
شيبه اثبات ايلدى انذار تخويف معناسنه در هرم فتحتين ايله وان قوليد
ياشى زياده اولوب پير اولمق معناسنه در ديمش بالاده ذكر اولنديغى
اوزره فانّ كلمه‌سنده فا تعليليه اولديغى صورتده فانّ امّارةٌ جمله‌سى
بعض شرّاح بيت اسبقده اولان محضتنى دن علّتدر وبعضيلر بيت سابقده
اولان انّى اتّهمت نك علتيدر ديمشلر، افادهٔ معناده بويله تقرير ايدركه
ايّها الشيخ الناصح انّى لا اقدر على سماع نصيحتك لانّ نفسى امّارة
بالسّوء ما اتّعظت من فرط جهلها بوعظ الواعظين فلا تلمنى من لطفك
لانّى معذور تقديرنده در ديمشلر وبعض شرّاح هذا تعليل لقوله انّى
اتّهمت نصيح الشيب والمعنى انّ نفسى التى هى امّارة بالسّوء لم تأخذ الوعظ
بسبب جهلها بتخويف الشيب اياها ديمش شيخ زاده فالمعنى انّ نفسى
الامّارة بالسّوء ما قبلت الوعظ من نذير الشيب فتمادت فى غواية الجهل
والهرم ديو معنى ويرر لكن فقير كمقدرنك تصورنده فانّ امّارتى
محذوف معلولك علّتى اولمق ربط معناده غايت ملايم اولور ظن اولنور
مثلا محذوف اولان معلول لا تلومنى يا خود لا تعيّبنى مثللو اوله،
ايمدى اشبو محذوفى ملاحظه سيله محصول معنى بيت اى شيخ ناصح سنك
نصيحت محض وخالصكى استماع وقبول ايتمدم واتهامده دور وبعيد اولا
ناصح شيبى بن كذب ايله اتهام ايلدم بنى تعييب ايتمه زيرا تحقيق بنم نفس
امّارة بالسّوءم كمال جهلندن اخافهٔ شيب وهرم ايله متّعظ اولماز
يعنى نصيحت قبول ايتمز بويله بر خبيثدر ديمك اوله وفيه من البديع
مراعاة النظير والمقابلة مع حسن الانتقال الى ذكر معاقب النفس
بعد ان كان فى خال المحبة والمخاطبة اللائم المسمّى بالالتفات

وهو اسلوب من احسن اساليب البلغا فی کلامهم ؛ **تخمیس** ؛

مؤاخذ ذنبیجه بونا صحا وبور دهشت ؛ بوسن سالده معاصی یتربکا خجلت

ملامت ایتمه بنی ایله حالمه شفقت ؛ فان امارتی بالسوء ما اتعظت

؛ من جهلها بنذیر الشیب والهرم ؛

ولا اعد مفاعلن ت من ال فعلن فعل الجمی مستفعلن لقری فعلن

ضیف الم مستفعلن مر بر ا فعلن سی غیر مح مستفعلن تشم فعلن

ولا اعدت من الفعل الجمیل قری ؛ ضیفا الم برأسی غیر محتشم

وا و عطفی ایچوندر اتعظت او زرینه معطوفدر لا زائده در لاء زائده نفی

سابقی تاکید ایدر ، زیرا معطوف علیهده اولان لا کلمه سی معطوفده اولان اعدت

کلمه سنی دخی نفی ایدر لاء ثانیه حاجت یوقدر مجرد تاکید اولور اعدت فعل ماضی

مؤنثدر حاضر لمق معناسنه اولان اعداددندر ، اعدت فعلنک فاعلی ضمیر

بارز نفس اماره یه راجعدر ، من الفعل اعدت کلمه سنه متعلق ظرف لغودر کلمه

من ابتدائیه در ، الفعل بکسر الفا اولورسه اسمدر افعال عباددن اولوب

عبددن صادر اولان عملدر فتحله اولورسه مصدردر اشلمک معناسنه

اولور ، فعل یفعل فعلا کلور ، بو معناده فانک فتحیله وکسریله استعمالی ولنود

بونک تفصیلی توضیحده تفصیل اولنمشدر که فعل عبد حاصل بالمصدر معناسنه

اولمق وار یاخود مصدر معناسنه اولمق وار در ، اولکی خارجده موجوددر مثلا

قیامدن حاصل اولان هیئتدر ، ایکنجی اول هیئتی ایقاعدر که اول ایقاع

لا موجود ولا معدوم قبیلندن حالدر قصد قلب واراده جزئیه ایله

تفسیر ایدرلر مقدمات اربعه ده اولان مباحثک مبناسی بودر بو مقامده

فعل ایله مراد عبادات وسیئاتی قصد واراده وایقاعدر که عبدک مدار

مؤاخذه سی وثوابه وعقابی عند الماتریدیه اول حال قبیلندن اولان قصد

قلب واراده جزئیه در ، جمیل حسن معناسنه در ، قری بکسر القاف تقدیرا ؛

منصوبدر عصی کبی ، اعدت فعلنک مفعولیدر قری کلمه سی مصدر معناسنه

اولور ، ضیافت ایتمک معناسنه در ، واکر حاصل بالمعنی المصدر اولورسه

ما قری به الضیف من الطعام معناسنه در ، یعنی مسافره حاضرلنان طعامک

اسمیدر الضیف بالجر مضاف الیهدر ، ولا اعدت قری ضیف دیمک مسافرلرم

طعامنی حاضر لامدم دیمکدر ، ضیف مسافره درلر جمعی اضیاف کلور ،

ضیفده استعاره مصرحه وارد ناظم کندونک صاچ وصقالی اغرمه سندن

عبارت اولان شیبی بر محله نزولده مسافره تشبیه ایلدی بعده مشبه

اولان ضیفی ذکر ایلدی کندو رأسنه نازل وعارض اولان شیبی مراد

ایلدی باشه نزول مشبه اولان شیبک لوازمندندر ضیفه اثباتی قرینه

استعاره درکه مسافردن مراد شیب ایمش یوخسه مسافر باشه اینمز

خانه یه اینر ، رأیت اسدا فی الحمام قبیلندن اولور ، لفظ قری که طعام

وضیافتدر مشبه به اولان ضیفک ملایمی ولغاه ترشیح اولور ، الم فعل

ماضیدر ، الماملدن نزول معناسنه در تحتنده فاعل ضمیری ضیفه راجعدر جمله سی

ضیفک صفتیدر ، برأسی با فی معناسنه حرف جردر رأسی تقدیرا مجرور الم

فعلنه متعلقدر ، غیر لفظا منصوب الم فعلنک فاعلندن حالدر

یاخود لفظا مجرور ضیفک صفت بعد الصفتیدر ، محتشم کلمه سنه ؛

مضافدر شیخ زاده علیه الرحمه الاحتشام الاستحیاء بالاحترام فمعناه ان

نفسی ما هیئت شیئا من الاعمال الصالحات لضیافة ضیف کریم نزل برأسی

ای ما تابت النفس عن ضلالها القدیم ولم تعد من الرجوع الی الله تعالی قری

الضیف الکریم دیمش بعض شراح محتشم بصیغة الفاعل الاستحیاء مع

الاحترام ای غیر مستح منی فی نزوله برأسی وعدم استحیاء الضیف فی نزوله دلیل

علی کرمه فی عادة العرب دیمش لکن ذوق مضیئه صاحب فاضل علیه الرحمه نک

اختیار وتقریری بو وجهله در کما قال والاحتشام یستعمل فی عرف العام بمعنی

العظمة والاحترام ای غیر متعظم فی نزوله وهذا المعنی انسب والمعنی ان نفسی الامارة

بالسوء ضیعت خلاصنا الاعمار فی الملاهی والمناهی وما هیأت شیئا من الافعال

المستحسنة الجمیلة ولا اعدت عملا من الاعمال المرغوبة الجلیلة فما تصلح لقری

ضیف غیر متعظم ولا متکبر بل هو متواضع نزل برأسی من تواضعه ولطفه

بلا تکبر وحاصله التأسف علی عدم استحیائه من الشیب النازل بالرأس والتحسر

علی عدم توقیره وتقویته زاد السفر ظاهر معنا عبارت بیت نفس اماره م

کبر وتعظمی یوق یعنی کبرا یتمیوب کمال تواضعندن تنزل ایدوب باشمه

نزول ایدن مسافر شیبک حسن عملدن ضیافتنی حاضرلمدی یعنی نفس اماره

بالستوئم وعظ ونصیحت ایله متعظ اولماز ودخی کبرا یتمیوب هر یره تنزل
ایدر یعنی جمله نك باشنه کلن صاج صقالی آغرمه سی مسافری باشمه نزول ایتدی
اول مسافره فعل جمیلدن :. یعنی نعم اعمال صالحه دن ضیافتینی حاضر ایتمدی
دیمك اوله بو معنی غیر محتشم عبارتندن اولا احتشام تعظم وتکبر معناسنه
اولدیغی وزده در لکن عربده بر عادت وار برکسنه نك خانه سنه اوطمیوب
صقلمیوب بی تکلف نزول ایدن مسافر عندلرنده معتبر اولمغله اوبله مسافره
کریم اطلاق ایدرلر ایمش پس محتشم استحیا معناسنه اولان احتشامدن
اولورسه معنی تحقیق نفس آماده م باشمه نازل اولوب قوناندن مسافر کریمك
اعمال جمیله دن ضیافتنی حاضر لمدی دیمك اولور ایمدی احتشام لفظندن
تعظم یاخود استحیا معنالری اعتباریله بالاده تقریر اولنان ایکی وجهله
محصول معنا بیتك ما لخلاصه سی صائبك چون گذشتی از رباط تن دگر معموره
نیست :. زاد راهی برنمیدآری ازین منزل چرا :. بیتی مفادنجه پیر اولدم اختیار
اولدوم صاج صقال آغردی ایام انتقال دار بقا وسفر اخرت کوروندی نفس
اماره م بو وقت ایچون عبادات وطاعاتدن برشی حاضر ایتمدی یعنی اختیار
اولدوم پیرلك کلدی چوکدی بر عمل صالحم یوقدر یوناسقی مفیداولور :.
فیه من البدیع مراعاة النظیر والاستعارة والتذییل والتضمین :.

تخمیس

بو نفس ظالم ایدر هر آن اهانتی اجرا :. اکرچه عزتایله باشه قوندر اما
مسافرك نه ایدر حقی لایقن اجرا :. ولا اعدت من الفعل الجمیل قری
. ضیف الم براسی غیر محتشم .

لو کنت اع مستفعلن لم ان فعلن بی ما اوق مستفعلن قره فعلن
کتمت سر مفاعلن رگ بدا فاعلن لی منه بالمستفعلن کتم فعلن

لو کنت اعلم انی ما اوقره :. کتمت سرا بدا لی منه بالکتم

ذکر فی الجامی کلمة لو لانتفاء الثانی لانتفاء الاول وهذا لازم معناه
فانها موضوعة لتعلیق حصول امر فی الماضی بحصول امر آخر مقدر فیه فاذا
قلت لو جئتنی لاکرمتك فقد علقت حصول الاکرام فی الماضی بحصول المجیء مقدر فیه
فیلزم انتفاءهما معا بو محلده لو حرف شرطدر کنت مع فاعله جمله سی

اعرابده محلی یوق فعل شرطدر . اعلم افعال قلوبدن ایکی مفعوله تعدی
ایدر کنا ولمفعولین اصلنده مبتدا وخبر ایدی کما ذکر فی النحو افعال
القلوب ظننت علمت حسبت الی آخره تدخل علی الجملة الاسمیة اعنی المبتدأ والخبر
لبیان ما یکون تلك الجملة عبارة عنه من ظن او علم وقال البعض تدخل تلك
الافعال علی الجملة الاسمیة لبیان الشیء الذی یکون تلك الافعال مشتقة
عنه یعنی علمت تدخل فی الجملة لاجل بیان العلم وظننت لبیان الظن ولعل هذا
احسن من الاول وتنصب هذه الافعال جزئی الجملة الاسمیة المسند والمسند
الیه علی انهما مفعولان لها ومن خصایصها ابطال عملها اذا توسطت بین
مفعولیها او تأخرت لاستقلال الجزئین الصالحین لان یکونا مبتدأ وخبرا
انتهی قوله انی همزه نك فتحیله حروف مشبهه دندر . یا مبنی تقدیرا منصوب
ان کلمه سنك اسمیدر ما نافیه در اوقره فعل مضارع نفس متکلمدر توقیردن
تعظیم معناسنه در تحتنده مضمر ضمیر فاعلیدر ضمیر بارز متصل مبنی محلا
منصوب مفعولیدر . اوقره جمله سی جمله فعلیه محلا مرفوع ان کلمه سنك خبریدر
ان مع خبرها جمله سی علمت فعلنك ساد مسد المفعولین محلا منصوب مفعولیدر
علمت جمله سی محلا مرفوع کنت فعلنك خبریدر . کتمت فعل وفاعلدر کتم ستر
واخفا معناسنه در کتمت الشیء کتما وکتمانا ستر ته دیمکدر سرا کلمه سی
کتمت نك مفعولیدر سر امر مخفی یه دیرلر :. بو محلده امر مخفی صاج وصقالده
ظهور ایدن بعض بیاض شعرلردر که اختیارلق مقدماتندندر شراح سرا
مستورا معناسنه در دیمش بو معنا اوزره دخی مرادینه ظهور ایدن بیاض
شعرلردر که انلر پرده سواد ده مستور ایدی کتمت جمله سی محلی یوق
جواب شرطدر جمله شرطیه لا محل لها من الاعراب جمله مستانفه در بدالی
ظهر لی دیمکدر . بدا فعل ماضیدر فاعلی ضمیر تحتنده مستتر سرا کلمه سنه
راجعدر جمله سی سرا کلمه سنك صفتیدر منه من حرف جردر هاء ضمیر متصل
مبنی محلا مجروردر بدا کلمه سنه متعلقدر ضمیر بیت سابقده اولان ضیفه
یاخود شیبه راجعدر . والکتم فتحتین ایله نباتاتدن براوتدر که بعض
شی ایله قاردشدروب خضاب ایدرلر صقال بویاسی یاپارلر آق صقال
سیاه اولور . بالکتم کلمه سنده با حرف جردر مع المجرور کتمت فعلنه متعلقدر

محصول معنا عبارت بیت اگر بن باشمه نزول ایدن اومسافره توقیر واحترام ایتمیه جکمی بلیدم
یعنی شیبک حقی ولایقی اولان توبه وعباداته مراعاة ایتمیه جکمی بلیدم ‹‹
انی بکا ظاهر اولان ستری یعنی امر مستوری که بیاض شعر لحیه در خضاب
ایله واخفا ایدردم ‹‹ لکن بلمدم ایتمدم یعنی توقیر ایتمیه جکمی بلمدیکم ایجون
مستور ایکن ظهوره کلن بیاضلری بویایوب سیاه ایتمدم بویله ناسک
طعن وعتاب ولومنه مبتلا اولدم که ‹‹ اوغلانجق اینمز ایتدیکنی آق صقالله
منطوقنجه خلقک لسان حال ایله بره آق صقالنی اوطانمز باقهله ارتکاب
ایتدیکک ایشلره دیو عتاب وتحقیر لرینه مستحق اولدم دیمک اوله ‹‹ فیه
من البدیع الطباق فی کتمت سرا بدالی والجناس المطلق فی کتمت بالکتم

تخمیس

بیاض چیقدی ایشی عمرک عاقبت هرسو ‹‹ آغردی لحیه ولی عبرت المدم سرمو
عتاب ایتمه بکا غافلم آیا خلق کو ‹‹ لو کنت أعلم انی ما اوقره
کتمت سرا بدالی منه بالکتم

من لی برد مستفعلن دجما فعلن ج من غوا مستفعلن یتها فعلن
کما برد مفاعلن دجما فعلن ح الخیل بال مستفعلن لجم فعلن

من لی برد جماح من غوایتها ‹‹ کما یرد جماح الخیل باللجم

بو بیت نفسدن شکایتدرکه وعظ ونصیحت کلمز نذیر موتدن خوف ایتمز
غوایت وضلالتده قالدی بیت یارب بزه برار بولنور همت ایدرمی ‹‹
یوخسه کونمز بویله ضلالتله کچرمی ‹‹ ما آلنجه انقیاد امر حقه وطاعاته
اقدام ایدرمدن درس ظهوری امیدیله ناظم علیه الرحمه تضرع وتمنی وتعطفی
مفید حرف استفهام کتوروب بیوردکه من لی برد من حرف استفهام سکون
اوزره مبنی محلا مرفوع مبتدا لی کلمه سنده لام حرف جر یاء متکلم تقدیرا
مجرور مقدر یضمن یاخود تکفل یاخود یعاون مقوله سنه متعلقدر جار مع
المجرور محلا مرفوع مرقوم مبتدانک خبریدر ‹‹ برد با حرف جردر فی معناسنده
رد کلمه سی بالیله مجرور سالف الذکر محذوف یضمن ویعاون فعلنه متعلقدر ‹‹
رد ارجاع واعاده معناسنه در جماح کلمه سنه مضافدر جماح مصدردر قچن فرس
صاحبنه انقیاد ایتمز سرکش اولوب کم الماز لجام اوردور مزحرون اولدیغی

عرب جمح الفرس راکبه جموحا وجماحا دیرلر ‹‹ اذا ابی منه وغلبه دیمشلر
بو معنی جموح فرسده اولورسه در اما جموح انسانده اولورسه جمح الرجل
اذا رکب هواه وعسر رده فهو جامح دیرلر بو مقامده ناظم اسم فاعل
صیغه سیله کتورمیوب جماح لفظی ایله کتوروب نفسی مصدر صیغه سیله
توصیف ایدوب نفسک مصدر صیغه سیله تعبیری نفسک کمال مرتبه جماحت
ایله اتصافنه اشارت ایجوندر کویا نفس عین جماح اولمش رجل عدل کبی
اولور پس جماح جامح معناسنه اولوب جامح حرون وانقباددن خارج فرس
معناسنه اولان لفظ جماحده استعاره مصرحه وارددر دیمشلر زیرا بو بیتده
مشبه ذکر اولنمشدرکه ذکر اولنان انجق مشبه بهدر یعنی جامح دیمک
اولان جموح لفظی ناظم ذکر ایدوب تشبیه علاقه سی سبیله نفس اماره یی
مراد ایتمکله جماح لفظنده استعاره مصرحه بولنور کویا نفس اماره یی
جامحه که یعنی فرس سرکش وحرونه تشبیه ایلدی مشبه به اولان جماح که
جامح معناسنه درکه ذکر ایلدی مشبه اولان نفسی مراد ایلدی مشبه
اولان نفسک ملایمنده لازمی اولان غوایتی جماحه اثبات ایلدی قرینه استعاره
درکه جماح ایله مراد نفسدر یوخسه فرس حرون مراد دکلدر ‹‹ زیرا غوایت
وضلالت نفسک لوازمندندر ‹‹ فرس ایله ضلالتک مناسبتی یوقدر نته کیم
فی الحمام قولی قرینه استعاره درکه رأیت اسدا فی الحمام مثالنده اسد
ایله مراد رجل شجاع ایمش ‹‹ زیرا حمامده اولمق رجلک ملایمیدر ولوازمندندر
یوخسه حمامده اولمق ایله اسدک مناسبتی یوقدر ‹‹ بو مقامده نفسی فرسه
تشبیه وخیل ایله تعبیردن ناظمک مرادی نفسک مطیتنک فارقوبها
حدیث سعادتده نفسدن مطیه ایله تعبیر بیورلدیغنه تبعا کاوردیمشلر
من غوایتها من حرف جردر ابتداء غایت ایجوندر رد کلمه سنه متعلقدر ‹‹
غوایت ضمیره مضافدر ضمیر مبنی تقدیرا مجرور مضاف الیهدر غوایت کیده
ازغونلقدرکه فتحله مصدردر ضلالت معناسنه در غوی یغوی ‹‹
غوایة وغیا اذ غوی وطغی دیرلر غوایت کلمه سنک مضاف الیهی اولان
ها ضمیری جماح کلمه سنه راجعدر ضمیر تأنیث کتورلدیکی جماح ایله مراد
مؤنث سماعی اولان نفس اماره نک تأنیثنه بناء در نفسی غوایتندن

رد ایلك معناسی غوایت وضلالتدن سمت صلاحه صرف وتحویل ایلدکمازرد
کاف مثل معناسنه محلا مجرور سالف الذکر رد کلمسنك صفتیدر یاخود محلا
مرفوع مبتداء محذوف هو کلمسنك خبریدر تقدیری هو مثل رد الخیل دیمکدر مبتدا
مع خبره کنلك مصرع اولدن اولان رد کلمسنك صفتیدر دماء مصدر تیدر . ترد
فعل مضارع مجهولدر جماح فائم مقام فاعلیدر . باللجم ضمتین ایله در حرف جر
ترد کلمسنه متعلقدر حرف جر اولان با استعانت ایچوندر لجم لجامك
جمعیدر لجام ترکیده گم دیدکلری نسنهدر که ضبط ایچون خیلك اغزینه
وضع ایدرلر معروفدر لجام لفظ معربدر فارسیده لکامدن تعریب اولنمشدر
تعریب اولدرکه لفظ عجمینك بعض حروفنی مخرجده او لحرفه قریب اولان
اخر حرف مناسبینه تبدیل ایدوب عربی قیلمقدر عرب تعریبی کندولره تکلمده
تسهیل ایچون ایدرلر نته کیم لکام عجمیدر حرف کاف مخرجده کندویه قریب
جیمه تبدیل اولنمشدر نطق وتکلمده سهولت هر قومك ترکیبده سلیقه
والفت طبعنه منوطدر ظاهر معنای عبارت بیت آه کیمدر او کیمسه بنم ایچون
التزام ایدیجی ضامن اوله بنم جماحمی . یعنی حرونت وسرکشلك ولانت
انقیاددن خارج نفس اماره می غوایتدن رد ایلیه یعنی غوایت وضلالتدن
دوندروب طریق هدایت وسلامته رد وارجاع ایلیه نته کیم حنیلك
انقیاددن خارج حرونت وسرکشلکی وجودوم ویاد باشی کبی مواضع
مهلکهدن شاه راه مقصد وسلامته لجام ایله رد وارجاع اولندیغی
کبی یعنی آه کیمدر او ذات عالیقدر صاحب همت معدن کرامت باکه غالب
مطلق انقیاددن خارج حرونت وسرکش جماحمی یعنی نفسمی سلوك غیا
ومعصیت وضلالتدن سمت طریق مستقیمه هدایت وطاعته وسلامته رد
واعاده یه ضامن ولوب همت والتزام ایلیه دیمکدر نته کیم درة المضیئه
فلفظ من للاستفهام فیه معنی الاستعطاف والتضرع والتأسف علی حاله
وما فات منه من العبادة دیمشدر . ترکی تعبیرده منآه تأسف وحزن
مقامنده استعمال اولنور اکبناء ترکی تقریرده آه لفظیله تعبیر اولندیغی
معلوم اولسه بو بیت غراده اشارت وار در که تزکیه نفس یالکز عقل ایله اولمیه
زیرا نفس اماره بالسوء دکمه حال ایله سمت صلاحه وانابته کیتمز بهر حال

بو مرشد کامل عزیزك همت وعنایتنه احتیاج مقرردر دیوب ویله بر صاحب
همته نحسروان تمنی یه اشارت وتضرع ایله اظهار حزن وکندو حالنه
تأسف اوله بو معنا لرده ثابت مرحوم کوزل اظهار حزن وتأسف ایدر

یا الهی شکسته و زارم ⁂ کافر نفسدن کوفته دم
بنی قول کبی نفس اماره ⁂ قوللنور معصیتده همواره
چکدیکی هوسده منقه دهیم ⁂ دل مجرمله بر انقه ده یم
نه بلادر بو انکرك قهری ⁂ نه دو کنمز خزینه در نهری

لکن شارح شیخ زاده علیه الرحمه تمام شیخانه وادیبانه قیتی اعلا بیان
حقیقت ایدر حیث قال یعنی من یضمن لی برد الجماح عن طریق الغوایة الی سنن
الصلاح کما یرد جماح الخیل عن الغیا فی مهلکه الی طریق المقصد بلجامها وفی
هذا البیت اشارة الی ان ریاضة النفوس المعبر عنها بالتزکیة اصل جمیع
الفلاح کما قال الله تعالی قد افلح من زکیها وهی لا یتیسر الا بر ائض عالم بقوانین
الریاضة فانضم علی الطالب سجال الافاضة ولا تظنون ان تزکیة النفس
یتیسر بطریق العقل کما ظنت الفلاسفة وغیرهم من الجهال وشرعوا فی تزکیة
نفوسهم بالریاضیات والمجاهدات علی العمیا فوقعوا فی الشبهات والضلالات فان
تزکیة النفوس لمعالجة الابدان فکما لا یجوز للمریض استعمال الادویة الا
بنظر حاذق کذلك تزکیة النفوس لا یتیسر الا بنظر نبی او ولی وهذا احد
اسرار بعثة الانبیاء علیهم السلام . ولهذا بعثهم الله تعالی لیزکوا بعلاج
الشرایع نفس کل قنوط ویؤس فالناظم رحمه الله تعالی یتمنی من یضمن
له بهذا الشان ویرد جماحه عن غوایة الطغیان فالاستفهام للتمنی والاستعطاف
واظهار التأسف والاستعانة بکل احد انتهی بعض شراح من کلمسنی استفهام
استبعاد ایچوندر دیمش نحو اتضرب زیدا وهو اخوك قبیلندن
استفهام انکاری اولور . بو صورتده من لی برد کلمه سنده لام حرف جردر
مقدر یضمن لی ویکفل لی فعلنه متعلقدر من یضمن لی دیمك اولورده معنی
بنم ایچون جماحمی یعنی حرونت وسرکشلکله انقیاددن خارج نفس اماره می
غوایت وضلالتدن سمت صلاح وهدایته صرف ورد ده کیم ضامن اولور
یعنی کیم تکفل والتزام ایدر کیمك نه حاجتی بویله تکفل ایدر یو قدر .

دیمکدر مصرع اول مصرع ثانی مآلی اوزره ننه کیم جماح خیل سرکش وخرونی
لجام ایله صوب سلامته رد وصرف اولندیغی کبی بنم دخی جماح ضلالته سمت
صلاحه صرف ورده کیم تکفل ایدر کیمسه تکفل ایتمز تکفل ایدر ضامن اولور کیمسه
یوقدر دیمکدر بعض شراح والغرض من الاستفهام استبعاد رده الی الطریق القویم
والمعنی ان رد النفوس عن المعاصی لیس من طوق البشر وانما هو شان القوی
ذو القدرة عباراتیله تفصیل ایدر لکن کبار شراحک مختاری مقدما تفصیل ولنان
معانی لطیفه اولدیغی ظاهردر دنیه من البدیع التکریر والاستعاده وحسن التعلیل

تخمیس

قَنی اوِ دایِضِ خیل طَرِیق فوزهُدا ∴ که اوردی خالکِ ضلاله بنی سَمندهَوا
رَجایِ تربیَةِ نفسِل بیک دیدم آیا ∴ من لی بردِّ جماحٍ من غوایتها

• کما یردّ جماح الخیل باللجم •

فَلا تَرُمْ مفاعِلُنْ بِالْمَعا فاعِلُنْ صی کَسْرَشَه مُسْتَفعِلُنْ وَتِها فعِلُنْ
اِنَّ الطّعا مُسْتَفعِلُنْ مَ یُقَو فَعِلُنْ وی شَهْوَةَ النَّ مُسْتَفعِلُنْ نَهِم فَعِلُنْ

فَلا تَرُمْ بِالْمَعاصی کَسْرَ شَهْوَتِها ∴ اِنَّ الطَّعامَ یُقَوّی شَهْوَةَ النَّهِمِ

فلا ترمده فا شرطیه در ننه کیم ماسبقده شرحنده فانک اقسامی تفصیل
اولنمش ایدی که معطوف علیه محذوف اولوب وشرط اولورسه فاء فصیحه شرطیه
دیرلر، بو محلده دخی فلا ترم شرط اولان محذوف معطوف علیه اوزرینه
عطف اولنمشدر تقدیری اذا عرفت احوال النفس من الغوایة وعدم الانقیاد
فلا ترم، ای فلا تطلب دیمکدر شارح شیخ زاده والفاء یفصح عن شرط
محذوف یفهم مما سبق ای ان کنت عرفت ان النفس الامارة حریصة علی الشرور
والقبایح فلا تطلب باستعانة المعاصی کسر شهوتها دیمشدر لا ترم فعل
مضارع در نهی حاضردر، رام یروم روما دیرلر، روم طلب دیقال رام
اذا طلب بالمعاصی باستعانتا ایچون حرف جردر، لا ترم فعلنه متعلقدر
لا ترم جمله سی محذوف اولان سابق الذکر شرطک جوابیدر معاصی معصیتک
جمعیدر طاعتک خلافیدر دره المضیئه صاحبی کوردی بو محلده شهوتها
قرینه سیله معاصیدن مراد بطریق الکنایه طعامدر دیمش ومعنای بیتی
بروجه آتی ذکر ایتمشدر ننه کیم کلور کسر لفظا منصوب لا ترم فعلنک

مفعولیدر

مفعولیدر کسر شیء قطع واجزاسنک بعضیسنی تفریق ایتمکدر امور
محسوسه ده اولور، اما شهوت امور عقلیه دن اولمغله بو محلده کسر
کلمه سی شهوتی ازاله وابطال معناسنده استعمال اولنمغله کسر لفظنده
استعاره مصرحه واردر کویا ناظم شهوت نفسی ابطال ایتمکی شیء محسوسی
قطع واجزاسنی تفریقه تشبیه ایلدی بعده تفرقه اجزا یه موضوع اولان کسر لفظنی
ذکر ایلدی ابطال شهوت مراد ایلدی شهوة لفظنی نفسک ضمیرینه اضافت
قرینه استعاره در شهوتها ده اولان ضمیر نفسه کیدر شهوت ضمیره مضافدر
ضمیر مبنی محلا مجروردر شهوت کلمه سنک الیهیدر ایمدی شارح مشار الیهک
معاصی لفظندن بطریق الکنایه مرادی طعامدر دیدیکنه کوره شویله
تقریر ایتمشکه والمعنی فلا تطلب بالطعام الکثیر کسر شهوت النفس الامارة
بالسوء لان الطعام یقوی شهوة الاکول فیتقوی علی المعاصی ویعرض
عن الاخلاص دیو معنا ویرمشدر قوله کسر لفظا منصوب لا ترم فعلنک
مفعولیدر کسردن مراد ما سبقده تفصیل اولندیغی اوزره بطریق الاستعاره
ابطال وازاله در شهوتها کسرک مضاف الیهیدر شهوت نفسک بر شیئه
کمال شوقله طلبنه دیرلر ضمیر نفسه راجعدر شهوتک مضاف الیهیدر
ان الطعام ان بالکسر حروف مشبهه دندر الطعام الف لام عهد ذهنیده
طعام ان کلمه سنک اسمیدر یقوی تقویتدندر قوی ایدر، زیاده ایدر دیمکدر
تقوی فعل مضارع فاعلی تحتنده ضمیر طعامه راجعدر شهوت مفعولیدر،
جمله سی ان کلمه سنک خبریدر ان مع خبره جمله سی جمله تعلیلیه در یعنی
مصرع ثانی مفهومی مصرع اولده اولان ولا ترم نهیینک علتیدر کویا
ارسال مثل قبیلندندر، زیرا مصرع ثانیده اولان طعام لفظنده کنایه
یوقدر بلکه طعام کند و معناسنده مستعمل اولمغله ارسال مثلدر،
النهم شهوت کلمه سنک مضاف الیهیدر نهم فتح نون وکسر ها ایله ذات
مع الصفة ایله تعبیر اولنان صفة مشبهه در، نهم اکول اولان کمسنه در
معلوم اوله که بو مصرعده مذکور اولان کرک طعام وکرک نهم لفظلری
معنای حقیقتلرنده مستعملدر ظاهرا کنایه واستعاره وتشبیهدن نسنه
یوقدر لکن ارسال مثل طریقیله مصرع ثانیده مذکور طعامی لذات

نفسانیه دن اولان عیش وعشرت وصفا وغیرها مشتهیات لنفسه
ضمنا تشبیه چیقدیغی کبی نفسی دخی بهیم اولان اکوله تشبیه ضمنی
ومعنوی چیقار بو ارسال مثل بین الشعرا غایت مقبول ومشهوددر
حتی صائبک اکثر اشعاری ارسال مثل ایله در محصول معنای بیت
نفسک شدت واشتها ایله ایستدیکی عیش وعشرت واقبال وذوق وصفا
ومال وغیرها من امثالها جمیع مشتهیاتنی کندودن دریغ ایتمیه یم ویره یم
اوله که نفس اماره یه شبع تام کلوب منهیاتندن اولان لذائذ مذکوره دن
تبری واستنکاف ایده دیوب بو معنای طلب وامید ایتمه که اکول اولان
ذاتک طعام اشتهاسنی ارتوب اشتهاسنه قوت ویرور کسر وابطال ازده
قالدیرمق اوله بو بیت دلارادن منفهم اولان فائده بودر که انسان
نظم نابی کبی کوردمسه حکومتکده جاه آوازه * دولتندن کوریدور اولدقجه اکراه اوزره
بو امکخانه عالمده کورلمشمی عجب * کیمسه نک نائل کام اولدیغی دلخواه اوزره
ماانجه نه مرتبه ده جاه ودولت وعیش وصفا لر له عمر کچورینه کیشی دنیاده
کام الوب دفع آرزو ایدم مزوایتدم دیه مز دیدیلر دخی زیاده سویلر بلکه شوق
وآمال یوما فیوما زیاده اولدیغی چوقا دمدن مشاهده در * لذائذ دنیا
ومزخرفاتنه ماسوایه نفس اماره اکول آدم کبی طویمیوب وبرحال ایله انلردن
غنی وشبع حاصل اولمیوب مکر سر توحید وسیر وسلوک ایله وهمت مرشد
کامل ایله تصفیهٔ قلب میسر اولوب حب ماسوادن نهما امکن تخلیص کریبان
جان ناتوان میسر اوله فیه من البدیع المقابلة فی کسر شهوتها وحسن التعلیل

تخمیس

طویرمی نفس حریص اشته نعمتک لحیا * ضیافت اولسه اکر مطبیله صبح ومسا
ندکلو جکسک کاسه سماط برنعما * فلا ترم بالمعاصی کسر شهوتها
* ان الطعام یقوی شهوة النهم *

والنفس کالط مستفعلن طفل ان فاعلن تهمله شب مستفعلن ب علی فعلن
حب الرضا مستفعلن ع وان فعلن تفطمه ین مستفعلن فطم فعلن
والنفس کالطفل ان تهمله شب علی * حب الرضاع وان تفطمه ینفطم *
واو عاطفه در النفس مبتدا کالطفل محذوفه متعلق خبریدر جمله سی بیت سابقده

اولان الطعام اوزرینه معطوفدر الفلام عهد خارجیدر بو محلده نفسدن
مراد بیت سابقده واقع شهوتها ضمیرنک مرجعی ولان معهود نفس اماره در
فلا ترم بالمعاصی کسر شهوتها وان النفس کالطفل ان تهمله الخ تقدیرنده اولوب
بیت سابقده اولان مصرع اوله تذییل واتمام مقوله سی احوال نفسی بیان اولوب
بلکه مصرع اولک بو دخی علتی اولور بعض شراح واو استینافیه در النفس
کلمه سنده اولان الفلام جنس ایچوندر النفس مبتدادر کالطفل خبریدر
مبتدا مع خبره جمله سی جملهٔ استینافیه در که نفسک حال وشانی
بر کونه دخی بیانه شروع وابتدا دردیمش معلوم اوله که بو محللرده بحوث
عنه اولان قنغی نفسدر بلمک موقوف علیه مقوله سی اولمغله بیانی
بو وجهله در که نفس انسانیه نک ترقیسی اعتبار ایله دورت مقامی واردر
مقام اماره کما قال الله سبحانه ان النفس لامارة بالسوء مقام اللوامیة
کقوله تعالی ولا اقسم بالنفس اللوامة مقام الملهمیة قوله تعالی ونفس
وماسویها فالهمها فجورها وتقویها مقام المطمئنة کقوله تعالی یا ایتها
النفس المطمئنة ارجعی الی ربک ایمدی ما تقدمده بوده ذکر اولنان نفسدن
مراد اماره تبدیع بالسوءدر قوله ان تهمله ان حرف شرط تهمل فعل مضارع
مخاطب فاعلی مخاطبه راجع ضمیر مستتر انت در ضمیر بارز متصل که هادر
تقدیراً منصوب مفعولیدر ضمیر طفله راجعدر تهمل جمله سی فعل شرطدر
ایمدی فعل شرط جزاء شرط جمله سی جملهٔ شرطیه اعرابدن محلی منصوب
طفل کلمه سندن حالدر یاخود سؤال مقدره جواب ولا جملهٔ استینافیه در
یعنی نفس طفل کبیدر دیدکده سؤال کلدیکه وجه شبه ندر نه شیده
طفله بکزر جواب ان تهمله الخ جملهٔ استینافیه اولوب وجه شبهی بیان
اولور تهمل اهمالدندر اهمال ترک معناسنه در شب کبر معناسنه در
فعل ماضیدر تحتنده فاعل ضمیری طفله راجعدر جمله سی جزاء شرطدر
بعض شراح شب بمعنی کبر فقال شب الغلام یشب بالکسر شبا وشیوبا
کبر لازم ومتعدد دیمش واه قولیده الشباب شینک فتحیله شابک
جمعیدر یکتلک معناسنه ده کلور الشاب یکت دیمکدر الشیبه
شینک فتحی ویانک کسریله یکتلک معناسندر شاب کبی یقال شب

من الباب الثانی شبابًا وشیبةً دیمش ایمدی بو معنالره نظرًا قصیده ده
شب مجهول صیغه سیله اولمغله شبّ علی حبّ الرضاع عبارتنك معناسی
رضاعك محبتنده یكتلنور . یعنی یكت اولور کیدر رضاعی آیرلمز
دیمك اولور . اصل شب کلمه سنك معناسی بودر . لكن شارح مشار الیه
شب معناسنه لازم کلن کبر معناسنه دردیدیکی اصل شب کلمه سنك
لازم معناسیله تفسیر اولور . زیرا طفل سن شبابه وصولنده بهر حال
بیومكدن خالی اولمغله بیومك لازم کلور . علی حبّ حرف جر شبّ
فعلنه متعلقدر مفعولیدر یاخود مقدره متعلق اولوب شبّ فعلنك
فاعلندن حالدر تقدیری حال کونه حریصًا علی حبّ الرضاع دیمك اولور
حبّ شیئه میل ومحبتدر . رضاع رضع یرضع رضاعًا سمع یسمع
سماعًا کبی مصدردر . رضاع تدیدن یعنی ممه دن شرب لبنه دیرلر
الرضاع والرضیع الولد الذی یرضع امه بمصّ ثدیها درلر ان تفطمه
فطمدن درفطام الصبی فصاله عن امه یقال فطمت الامّ ولدها .
فصلته عن الرضاع در . بومقامده فطم چوجوغی ممه دن کسمكدر
فطیم صبید رجمعی فطم در . سریرایله سرر کبی ان حرف شرطدر .
تفطمه فعل مضارع مخاطبدر فاعلی انت ضمیریدر مفعولی متصل اولان
ضمیر بارزدر جمله سی فعل شرط ینفطم فعل مضارع فاعلی ضمیر تحتنده
مستتر طفله راجعدر جمله سی جزاء شرطدر فعل شرط جزاء شرط
جمله سی جملهٔ شرطیه . ان تهمله اوزرینه معطوفدر محصول معنای
بیت بو مآلده در که بر شیئه اعتبار ایدوب میل ایله محبت ومواظبت
ایتمكه واندن ینه منقطع اولوب تبرّیده نفس طفل کبیدر آنی
سن اعتبار ومیل ومحبت ایتدیكك شیده ترك واهمال ایته .
زیرا طفل اکر حالنه ترك واهمال ایدرسن محبت رضاع اوزره
کبیر اولور . یعنی کبیر ایكن دخی ممه امر یاخود رضاعك
محبتنده یكتلنور یعنی یكت اولور کیدر ینه ممه امر . واکر
رضاعدن فطم وقطع ایدرسن منفطم اولور یعنی کسرسن
ممه دن کسلور خلاصهٔ معنی یا طالب حق بو نفس امارهٔ بالسوءك

معاصی

معاصی ولذات ومشتهیاتنه مساعده ایله شهوتنی کسروابطال
ایده رم طلبنده وامیدنده اولمه بلكه تزکیه ومجاهده ایله انی
سن مشتهیاتندن فطم وقطعه سعی ایله که نفس طفل کبیدر اکر طفلی
اهمال ایدوب رضاعده ترك ایدرسن علی محبت الرضاع شاب اولور . یعنی شاب
اولور کیدر ممه نك اوستنه دوشن چوجوق کبی رضاعه محبت اوزره اولوب
ایرلماز . یاخود علی محبة الرضاع کبیر اولور یعنی بیور کیدر . رضاعی
سووب آیرلماز . اما رضاعدن ترك ایتمیوب طفلی ممه دن کسرسن کسیلور نفس
بویله در مألوفات طبیعیه سی ولان لذات کاذبات منهیه دن صرف ایدرسن
منصرف اولور تفوز بالسعادات . واکر اهمال ایدوب حالنه قیوب بیارسه یابسون
دیوب قطع ومنع ایتمزسن فسادات وضلالتده انهماکده قالور نجات متصور اولماز
وفیه من البدیع التشبیه والمقابلة بین تهمله وتفطمه والرضاع والفطام والجناس
المضارع بین شب وحب والمشتق بین تفطمه وفطم ومراعات النظیر بین الطفل
والرضاع وینفطم وحسن البیان والتعلیل والسهوله وبمکن العافیه والتقسیم
فان الطفل لیس له غیر هذین القسمین اما الاهمال واما الفطام والانسجام والابداع

تخمیس

تلذذ ایلمه راس خطیئه دن اصلا . همیشه نیشنی نوش ایجره کیزلمش دنیا
کوکل لذائذ ایچنده فوقالمسون زیرا . والنفس کالطفل ان تهمله شبّ علی
. حبّ الرضاع وان تفطمه ینفطم .

فاصرف هواها مستفعلن هاوحا فاعلن ذر ان تولّ مستفعلن لیه فعلن
ان الهوا مستفعلن ما تولّ فاعلن لی یصم او مستفعلن یصم فعلن
فاصرف هواها وحاذر ان تولیه . ان الهوی ما تولی یصم او یصم

فا شرطیه در فاصرف صرفدن منع معناسنه در فعل وفاعل جمله شرط .
محذوفنه جوابدر تقدیری نفس اماره نك حال وشاننی بیلدکسه ونه کونه
اولدوغنی اکلدکسه انك هواسنی صرف ایله دیمكدر . یاخود فاصرف
جمله سی بیت مقدمده مذکور لاترم اوزرینه عطف ایچوندر هوی تقدیرا منصوب
فاصرف فعلنك مفعولیدر ها ضمیر منفصل مبنی محلا مجروردر هوانك مضاف الیهیدر
جمله سی لاترم اوزرینه معطوفدر هو امیل النفس الی خلاف الشرع الشریفه بهشتلو شیخ زاده

هوا عرفنده مصلحتنی خارج عاقبتی محمود اولیوب وخیم اولان امره اطلاق
ایدرلر دیمش حاذر احذر معناسنه در حذر ایله دیمکدر . یحاذر دن امر در
قاعده در که امر حاضر فعل مضارع مجزوم لفظی اوزره جاریدر . اکر فعل
مضارعك حرف مضارعتندن صکره کلن حرفی متحرك اولورسه امر حاضرنده
حرف مضارعت ساقط اولوب باقی مجزوم اولدیغی حالده امر حاضر اولور . یفرح
فعلنده حرف مضارعت ساقط فرح مجزوماً امر حاضر اولور . کذلك یحاذر دن
قاعده مزبوره ایله حاذر کلور . واکر حرف مضارعتده صکره کلن حرف
ساکن اولسه حرف مضارعت حذف اولنوب یرینه الف وصل کتوریلوب آخری
اسکان اولنور یضرب دن اضرب علم یعلم دن اعلم کلور . بو محلده حاذر
فعل وفاعلدر حذر معناسنه امر حاضردر مبالغه بابندن اولان مفاعله دن
اولمغله زیاده حذر ومبالغه ایله احتراز ایله دیمك اولور . ان المفاعلة
اذا لم یکن للمشارکة تکون للمبالغة حاذر جملهسی جملهٔ سابقه اولان اصرف
اوزرینه معطوفدر ان تولیه ان مصدریه در تولیه فعل مضارع مخاطبدر
ان ایله منصوبدر فاعلی انت ضمیریدر تولی قبول ولایت معناسنه در . زیرا
تفعل بابی مطاوعت ایچون کلور شارح درة المضیئه فهو بمعنی قبول الولایه
لانه لمطاوعة التولیة دیمشلر . تولی کلمهسی ایکی مفعوله تعدی ایتمکله
مفعول اولی ضمیر بارز متصل مبنیدر محلا منصوب مفعولیدر تولیتك مفعول
ثانیسی محذوف علیك در تقدیری ان تولیه علیك دیمك اولور . یعنی نفسك
هواسنی کندو اوزریکه والی قلمقدن حذر ایله دیمك اولور قال الصرفیون
ان باب التفعل یجیء للدلالة علی اصل الفعل نحو توسدته ای تخذته وسادة
تولی کلمهسی قبول ولایت معناسنه کلور . زیرا تفعل بابی کاهی مطاوعت ایچون
استعمال اولنور شارح دده فهو بمعنی قبول الولایة لانه لمطاوعة الولایة
دیمشدر نته کیم بعض شراح حاذر ان تجعل الهوی والیاً وسلطاً علیك
دیمشدر یاخود انك ولایتنی قبول ایتمکدن حذر ایله دیمکدر ان تولیه جملهسی
حاذرك مفعولیدر . تولیه کلمهسینك شرحنده شیخ زاده علیه الرحمه بیوردیکه
ولاه العمل ای قلده حذف المفعول لقصد التعمیم مع الاختصار او من قبیل
تنزیل المتعدی منزلة اللازم ای یجعله ذا ولایة وضمیر تولیه للهوی

وتولی

وتولی الامر تقلده والتزمه وصار والیاً علیه دیمشدر وآن قولیده الولایة
کسرله برنسنه نك صاحبی ولمق التولیة بوزن التربیة برکسنه یی برایشه
والی قلمق یقال ولاه الامیر عمل کذا یعنی فلان عمله انی عامل قیلدی
التولی فتحتینله ولامك کسریله وتشدیدیله بر عملی عهدسنه المق یقال
تولی العمل ای قلده سیبویه ایتدی ولایة فتحله مصدر کسرله اسمدر امارة
ونقابة کبی دیمش یمکی ان تولیه تولیه دن مأخوذدر که تولیه اعطاء
الولایة والامارة در لر مثلا طرف سلطانیدن برکسنه بر مملکته والی بالخصوص
حاکم الشرع نصب اولنسه اول کمسنه یه ولایت ویرلمش دیرلر . لکن عرفده
اکر حاکم الشرع نصب اولندی ایسه مولی تعیین اولنمش دیرلر . اکر اول
بلده یه امیر یعنی پاشا وامثالی نصب اولندی ایسه والی نصب اولنمشلر دیرلر
اکر اول مولی تعیین اولنان ملا کندو طرفندن اول مملکتده برینی
استخلاف ایدوب یعنی نائب نصب ایدرسه اربه لقلرده اولدیغی کبی اول
نائبه خلافة مولی دیرلر . حتی نائبلر امضالرنده المولی بخلافة یازدقلرینك
معناسی بودر شارح حنفی بوکونه تفصیل ایدرکه والتولیه قد یستعمل
بعن وهی حینئذ بمعنی الاعراض والفرار وجاء بمعنی الاستقبال ومنه
قوله ولکل وجهة هو مولیها ای مستقبلها وبهذا المعنی یتعدی بالی وبمعنی
تقلید الامر یقال ولاه العمل ای قلده وایاه وبهذا المعنی یتعدی بنفسه
الی مفعولین وقد یستعمل بعلی بمعنی الحکومة یقال تولی علیه بمعنی حکم علیه
ومنه الولی والوالی قال الله تعالی انما ولیکم الله ورسوله والذین امنوا
الذین یقیمون الصلوة ویؤتون الزکوة وهم راکعون وهو ح لازم ولعله
یکون مضمنا معنی الاستیلا فانه متعد بعلی قوله ان الهوی ان بالکسر
حروف مشبهه دندر الهوی لفظی مرعهدخارجیدر هوی تقدیراً منصوب اسمیدر
ان درما تولی ما اسمدر شرطیه در ان شرطیه معناسنه در ان تولی دیمکدر
کندودن صکره ایکی فعلی جزم ایدر . تولی فعل مضارعدر تحتنده فاعل ضمیری
هوایه راجعدر جملهسی محلا مجزوم فعل شرطدر . تولی فعلنك مفعولی محذوف
ضمیردر ای ما تولاه دیمکدر . یصم رفع یا وکسر صاد وسکون میم ایله فعل
مضارعدر افعال بابندن اصماددندر اصلنده یصمی ایدی علامة جزم ایچون

يادوشمشدر آخرننك سقوطى ايله مجزومدر فاعلى تحتنده ضمير كذلك هوايه
راجعدر مفعولى حرف شرط اولان ما كلمه‌سيدر يصم جمله‌سى محلا مجزوم جزاء
شرطدر فعل شرط جزاء شرط جمله‌سى جملهٔ شرطيه محلا مرفوع ان كلمه‌سنك
خبريدر ان مع خبرها جمله‌سى مصرع اولده اولان اصرفه وحاذره جمله‌سنه
تعليليه‌دره وآنده هلاك ورسواى اولمق تمام هواى نفسده موجب
احتراز وعلت صرفدر بو اعراب درة المضيئه صاحبنك تحقيقيدر لكن
شيخ زاده عليه الرحمه ما اسم موصولدر مايه راجع ضمير محذوفدر ما تولاه
تقديرنده در يا خود دائمه در ما دام تولاه ديمكدر ديمش شارح مصنفك
ما توليه ما هذه اما شرطيه اى الهوى ان تولى اى صار واليا يصم وبمعنى
ما دامدر ديمش شرطيه اولورسه معناسى اكر هواى نفس اوزرينه حاكم
اولورسه يصم هلاك ايدر ديمك اولور وجه ثانى اوزره معنا هواى نفس
مادامكه اوزريكه حاكم اوله يصم ديمك اولور يصم يقتل ويهلك معناسنه‌دردر
يقال اصمى الصيد اذا قتله فى مكانه دن مأخوذدر ديمشلر يصم يانك ضمى
وصادك كسريله در صحاحده يقال صمت الصيد اذا رميته وقتلته وانت
تراه قيد اتمشدر. آو يصم يعد وزننده بفتح الياء وكسر الصاد والميم
سابق يصم اوزرينه معطوفدر معطوف عليهه اعرابده مطابقت ايچون يصم فعلنك
آخرى مجزوم اولمق لازم ايكن مكسور كلديكى ضرورة وزن ايچوندر يصم
كلمه‌سى عيب كتوردر ديمكدر وصم يصمه صمة وصما اذا عابه وكسر وقطع ديمشلر
تركى تعبيرده كسوب بچمك يعنى تعييب وفصل ايتمك اما بعض آخر شراح
يصم بفتح الياء من الوصم وهو الاستقام من السقم فان الهوى اذا تولى على
النفس تقتلها او يسقمها معناسنه ذاهب اولمش محصول معنا عبارت بيت
نفس اماره‌نى هواسندن صرف ومنع ايله واوزريكه آنى والى قلمقدن حذر ايله
تحقيق اول هواى نفس اكر تولى ايدرسه يعنى والى وآمر اولورسه سكا
يصم آهلاك ايدر. آو يصم يا معيب ورسواى عالم ايدر ديمك اوله خلاصهٔ
معناى بيت طفل رضاع وقطع وفصامنه كونه مستعد ايسه نفس دخى عبادات
وطاعات حقه وكذلك فسق وفجور وضلالته اويله مستعد در ايمدى سن نفسنك
هواسنى صرف ايله هواى نفسى كندوكه والى وآمر ايتمكدن مبالغه ايله حذر ايله

زيرا

زيرا هواى نفس سكا تولى ايدرسه يعنى اكر اوزريكه والى وآمر اولورسه
يا اهلاك ايدر يا معيب ورسواى عالم ورذيل ايدر. بو ايكيسندن برنده
البته حلوق يوقدر جمعنده منافات اولمغله هم اهلاك وهم معيب
ورذيل ايتمكدن دخى مانع يوق سالف الذكر ايكى مصيبتك ايكيسى
دخى اصابت ايتمك ممكندر وفيه من البديع التكرير من هواها والهوى
والجناس الاشتقاق فى توليه وتولى وجناس التحريف بين يصم
ويصم والمقابلة بين صرف الهوى وتوليه. **تخميس**

ويردى خرابه سنى حكم ظالم بدخو ؛ كه اوله حاكم ملك دلك براسكى عدو

نه در بو نفس خيشه بو رتبه ده تكبو ؛ فاصرف هواها وحاذر ان توليه

ان الهوى ما تولى يصم او يصم

وراعها مفاعلن وهى فى الاعمال سائمة مستفعلن فعلن
وان هى استحلت المرعى فلا تسم مستفعلن فاعلن مستفعلن فعلن

وراعها وهى فى الاعمال سائمة ؛ وان هى استحلت المرعى فلا تسم

واو عاطفه‌در راعها جمله‌سى بيت سابقده حاذر فعلنه معطوفدر راعى
يراعى دن راعها امر حاضردر مراعات وحفظ ايت ديمشلر فاعلى ضمير
تحتنده انت مخاطب عامه راجعدر ها ضمير تقديرا منصوب نفسه راجع
مفعوليدر. قال الجوهرى يقال الحمار يراعى الحمار اى يرعى معها وآن قوليده
الرعاية والى ولايتى ضبط ايتمك يقال رعى الامير رعيته رعاية بر كسنه‌نك
حرمتن صاقلمغه ديرديمش ايمدى راعها رعايتدن امر حاضردر بو خسه رعيدن
امر كلدر. زيرا رعيادن امر ارع كلور راع كلمز كذلك وآن قوليده الرعى
رانك فتحيله وعينك سكونيله مصدر اوتلمق معناسنه‌در يقال رعيت الابل ارعاها
رعيا ورعى اوتلمغه دخى ديرلر يقال رعى العير الكلاء بنفسه رعيا عير حماره دلو
انتهى وهى واو حاليه‌در هى ضمير منفصل مبنى محلا مرفوع مبتدادر فى الاعمال جار
مع المجرور سائمة كلمه‌سنه متعلقدر حصر ايچون تقديم اولنمشدر سائمة لفظا
مرفوع مبتدانك خبريدر مبتدا مع خبره جمله‌سى راعهاده اولان مفعول ضميرندن
حالدر ها ضميرى تقديرا منصوب راع كلمه‌سنك مفعوليدر نفسه راجعدر
وآن قوليده السائمة يانك كسريله يباندن اوتليان طوار المسومه ميمك ضمى

واوڭ فتحی وتشدیدیله کودیلر آتلر ومنه قوله تعالی والخیل المسومة
وبعض بعض شراح بو بیتك معناسنده دیمشدرکه وراعها من المراعات بمعنی
الحفظ شبه الاعمال بالعشب فی النفع استعارة مکنیه واثبات الرعی والسوم
لها تخییل وفی ضمیر النفس استعارة مکنیه واثبات الاستحلاء تخییل والمعنی الزم
محافظة نفسك وراعها فی حال اشتغالها بالاعمال الصالحات وامنعها
حین وجدت المرعی حلواً لذیذاً فان رعیتها فی صالحات الاعمال ومهذبات الاخلاق
فراعها وارفق بها ولحفظها عن الاعمال الصالحات وعلیك بواطن الامور
وایاك وظواهرها فان العسل المسموم حلو لذیذ ظاهراً وسم قاتل باطناً شارح
فاضل شیخ زاده علیه الرحمه فمعنی البیت راع النفس فی اشتغالها بالاعمال عما
هو مفسد من الریاء والعجب والغفلة والضلالة وان عدت النفس بعض التطوعات
حلواً واعتادت به والفت فاجتهد فی ان تقطع نفسك عنها واشتغل بما هو اشق
علیها لان اعتبار العبادة انما هو بامتیازها عن العادة ولان البلوغ الی
قاصیة الکمال فی ارتکاب مشقة النفس دیو معنی ویردی فاما بر معنا لطیف ملاحظه سی
ممکندرکه ناظم علیه الرحمه مصرع اولده سائمة کلمه سنده حرف تشبیهی حذف ایدوب
کالسائمة دیمك مراد ایدر یاخود رجل عدل قبیلندن نفس سائمه در مراد ایدر یعنی
نفسی یابانده بلا راعی اوتلیان طوارده تشبیه ایتمشدر . بوندن مقصودی دیمك
استرکه یبانده بلا حافظ و راعی اوتلیان طوار یعنی سائمه سقوط وهلاکی
مظنون اولان یوکسك یرلرده اوتلمقدن ومضر بلکه مسمومه اولان اعشاب
وکلادن تناول ایتمکدن وبو مقوله مهالکدن حفظ وحراسته مرعای قدیمه
سلامته سوق ایدر راعی اولمدیغی صورتده قضادن خالی ومعیوب کیدن ردك
تلف وهلاکی اولمق مقرردر نفس دخی بو سائمه کبیدر حفظ وحراسته محتاجدر
سن نفسی اعمال صالحه سنده مفسدلرندن وریادن حفظ ایله رعایت ایله معناسی
اوله قوله وان واو عاطفه در ان شرطیه ایچوندر هی ضمیر منفصل مبنی محلاً
مرفوع مبتدادر ضمیر نفسه راجعدر استحلت فعل ماضی مؤنث غائبه در تحتنده
فاعل ضمیری نفسه راجعدر جمله سی فعل شرطدر استحلت اصلنده استحولت
ایدی واو حرف علت الفه بعد القلب التقاء ساکنینی دفع ایچون الف حذف اولنمشدر
استفعال بابی وجدان ایچون کلور کما قالوا ولاصابة الشیء علی صفته نحو استعظمته

ای وجدته عظیماً تنبیه کبیر بعض شراح وان حلت النفس المرعی حلواً فلا ترعها
کما یقال استحلی الشیء وجده حلواً دیمش المرعی تقدیراً منصوب استحلت فعلنك
مفعولیدر مرعی ترکیبده دخی مستعملدرکه فلان قریبنك مرعاسیدر دیرلر .
حیوانات رعی اولنان یرلردر . بعضیلر مرعادن مراد علف وکلا مقوله سی
اوتلردرکه ذکر محل اراده حال قبیلندندر دیمش فلا تسم فا جزائیه در . زیرا
قاعده درکه جزاء شرط نهی اولسه یاخود امر یا جمله اسمیه یا فعل ماضی اولسه
جزاسیه فانك دخولی واجب اولور فلا تسم نهی حاضردر رعیدن نهی در رعی ایتمه
دیمکدر . بو مقامده نهیه لازم کلن منع معناسنده کنایه مستعملدرکه منع ایله دیمکدر
مع فاصله جمله سی جزاء شرطدر شراح من سامت الماشیة سام یسوم سوماً ای رعت
واسامها اذا اخرجها للرعی دیمش ایمدی بالاده تفصیل اولندیغی اوزره حرف تشبیهی
حذف ایله نفسی یابانده کزوب کندو کندویه اوتلیان حیوانه تشبیه ومرعادن مراد
بطریق الاستعارة المصرحه اعمال اولدیغی اعتباریله ولا تسم کلمه سی لازمی اولان منع
معناسنده کنایه اولمق اوزره مصرع اولك ابتدا عبارت معناسی بعده خلاصه مال مفهومی
تقریری بو وجهله درسن نفسی رعایت وحفظ وحراست ایله نفس عمللرده سائمه اولدیغی
حالده دیمکدر معنای عبارت بودر لکن مآل مقصود بو وجهله تقریر اولنورکه .
اولا اعمال ایله مراد اعمال صالحه اولدیغی شارح شیخ زاده نك بالاعمال عما هو مفسد
من الریاء الخ قولی بالاده سبقت ایلدی ایمدی دیمکدرکه نفس اعمال صالحه صورتنده
ایلدیکی عمللرده سائمه در یعنی یابانده کندو کندویه بلا راعی ولا حافظ اوتلیان
طوار کبیدرکه مثلا اعمال صالحه دیو ایلدیکی عمللردن نمازنده سهو وخطا ونیجه
مفسدات ایله افساد صلوة ایدر کذلك مثلا خلقه ظلماً مال آلوب وقف وخیرات
ایتمك مراد ایدر وریا ایله نیجه عبادت ولحن وخطا ایله قرآن کریمی تلاوت کذا
وکذا بو مثللو نیجه اعمال صالحه ایدرم صانوب معصیته مستغرق اولور . سن انی
رعی ایله یعنی بو مقوله مفسدات وریا وموجب معصیت اولان اعمالدن حفظ ایله
اکثر رعایت ایله که . فویل للمصلین الذین هم عن صلاتهم ساهون تهدیدی رب تال یدد
ورب تال یلعنه القرآن حدیث شریف نبویدر ریا شرك خفی وظلم عباده
متوقف اوقافدن نه خیر اولور دیو بو مقوله عمللردن سن انی حفظ وحراست
وضبط واکاه ایتمك ایله محافظه ایله مصرع ثانی واکر نفس مرعای حلو بولورسه

يعنی ومقوله اعمال کندو یه طتلو کلورسه اوتلمه دن منع ایله دیمك اولمچونکه
مرعادن مراد بطریق الاستعاره اعمال ایدی یعنی ومقوله صورتا عبادت ، اما
حقیقةً جهل ومعصیت بلکه شرك خفی اولان اعمالدر اکر نفس حلاوت ولذت
بولورسه سن انی منع ایله که عبادت دیو بالفت ومداومت ایتمه سیله
غریق سیئات ومعصیت اولمیه ناظمك فی الاعمال قولندن مرادی ذکر اولندیغی
اوزره ظاهرا عمل صالح حقیقتده مصیبت اولان اعمال اولدیغی راعها کلمه سیله
رعایت ومحافظه ایله دیو امر ایلدیکندن ظاهر ومستفاددر . زیرا نفسی اعمال
صالحه ده حفظ وضبط وحراستك معناسی اولدیغی کبی مصرع ثانیده فلا تسم
عبارتیله اعمال صالحه دن نهی هیچ جائز دکلدر اماده فی الاعمال قولنده اولان
اعمال ایله مراد ضبط وحراسته ورعایته واحتیاطه محتاج اولان اعمال
ایمش که راعها قولیله ناظم امر ایلدی بو مقوله اعمال بهرحال اعمال سیئه
اولور دیمك ظاهر عبارتدر ، بو بیت صعب المنالك شرحنده بعضیلر دخی یعنی
علیك بمراعات النفس فانها مطیتك وارفق بها اذا کانت راغبة فی ریاض
الاعمال الصالحات وان وجدت النفس المرعی حلوا فلا ترعها وعالجها
بالتکالیف الشاقة لئلا تعتاد بالتنعم المفضی الی الکسالة والمؤدی
الی البطالة دیمشدر فاختر بما شئت من المعانی وفیه من البدیع جناس
الاشتقاق بین سائمة وتسم وراعها والمرعی ورد العجز علی الصدر
فیهما ولذا لمریات براعیه مکان سائمه ومراعاة النظیر بین سائمه والمرعی

• کم حسنت مستفعلن لذة فاعلن للمرء قا مستفعلن تلة فعلن •
• من حیث لم مستفعلن یدر ان فاعلن السم فی الد مستفعلن دسم فعلن •

کم حسنت لذة للمرء قاتلة ، من حیث لم یدر ان السم فی الدسم

کم حسنت قولنده کم کلمه سنك استفهامیه وخبریه ایکی قسم اولدیغی تحقیق
هر برینك معناسی آخردن تفریق وکرکی کبی معنالرینی واعرابنی ذکر وتفصیله
محتاج اولمغله شیخ زاده علیه الرحمه نك تفسیر بیضاوی حاشیه سنده
سوره بقره ده بالمناسبه تحریری نقل وبوکونه ذکر اولنور که حیث قال لفظة کم
استفهامیه وخباریه تدلان علی عدد معدود فالاستفهامیه کنایه عن عدد مبهم
عند المتکلم معلوم فی ظنه عند المخاطب والخبریه لعدد مبهم عند المخاطب وربما

یعرفه المتکلم ومعناه التکثیر واما المعدود فهو مجهول عند المخاطب فی
الاستفهامیه والخبریه فلهذا احتاج کل منهما الی ممیز یبین المعدود ممیز
الاستفهامیة منصوب مفرد لانه العدد وممیز الخبریه مجرور باضافتها
الیه ویجوز ان یکون ممیز المجرور مفردا للتکثیر ویجوز ان یکون جمعا .
لانها کنایة عن العدد الکثیر انتهی معلوم اوله که کم کلمه سی ایکی قسمدر
اولکی استفهامیه در که انکله عدددن سؤال اولنور ممیزی منصوب اولور
مثلا کم رجلا عندك دیمك عدد رجلدن سؤالدر ایکنجی کم خبریه در که جامی
مرحوم کثیرا ایله تعبیر ایدر ممیزی مجرور اولور نحو کم رجل یذهب الی
الجهاد یعنی چوق آدم سفره کیدر غزا ایدر کلور ونحو قوله تعالی کم من
فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة . بونلرده عدددن سؤال اصلا ملاحظه اولنمز
بو قدر ایمدی معنالری معلوم اولدیسه کله لم اعرابنه قال ملا جامی فکم
الاستفهامیة المتضمنة معنی الاستفهام ممیزها الذی یدفع الابهام من جنس
المسؤل عنه منصوب علی التمییز مفرد وکم الخبریة فممیزها مجرور بالاضافة
یکون مفردا تارة نحو کم رجل عندك ومجموع اخری نقول کم رجال عندك .
وتدخل من فی ممیز کم الاستفهامیه والخبریة تقول کم من رجل ضربت وقوله
تعالی کم من قریة اهلکناها وکل من کم الاستفهامیة والخبریة یقع منصوبا
ومجرورا ومرفوعا دیمشدر ، بونك قاعده سی بودر که اکر کم کلمه سندن صکره
کندو یه که ممیزینه راجع ضمیری مشتمل اولمیان فعل یاخود شبه فعل
مذکور اولورسه یعنی کندودن صکره فعل مذکور اوله لکن ضمیر مذکوردن
عاری اوله کما قال رحمه الله کل واحد من کم الاستفهامیه والخبریة یکون
بعده فعل وشبه فعل غیر مشتغل عنه بضمیره یکون منصوبا معمولا
علی حسب هذا الفعل وعمله لا یکون الا بحسب الممیز وذلك انك تقول
کم یوما ضربت فکم منصوب علی الظرفیة مع اقتضاء الفعل ان یکون کم
مفعولا به ومفعولا مطلقا وغیر ذلك من المنصوبات فتعیینه لاحد المنصوبات
انما هو بحسب الممیز یعنی کم سکون اوزره مبنی محلا منصوب اولور کندودن
صکره مذکور فعل مهودك علی حسب هذا الفعل معمولی اولور ، بونك معناسی
بودر که کمك ممیزی اول فعلك نه کونه معمولی اولمق اقتضا ایدرسه کم اول

فعلك اوكونه معمولی اولور. مثلا فعل معهود كمك ممیزنی معناده كندویه
مفعول به ایتمك اقتضا ایلسه كم او فعلك مفعول بهی اولور نحو كم رجلا
ضربت مثالنده فعل غیر مشتغل بضمیره كه ضربت كلمه سیدر كم لفظنك
ممیزی اولان رجل كلمه سنی معناده كندویه مفعول به اولمغی اقتضا ایدر.
پس كم سكون اوزره مبنی محلا منصوب ضربت فعلنك مفعولی اولور رجلا لفظا
منصوب كمك ممیزیدر دیمك اولور. واكر فعل مذكور اول ممیزی كندویه ظرف
اولمقلغی اقتضا ایلسه نحو كم یوما ضربت مثالنده كم محلا منصوب ضربت
فعلنك ظرفیدر یوما كمك ممیزیدر. واكر مفعول مطلق اولماسنی بحسب المعنی
اقتضا ایدرسه كم ضربة ضربت كبی كه كم منصوب المحل ضربت فعلنك مفعول
مطلقی اولور ضربة كمك ممیزیدر. زیرا فعل معهود بو مثالده كم كلمه سنك
ممیزی اولان ضربة لفظنك كندویه بحسب المعنی مفعول المطلقی اولمغی
اقتضا ایتمكله كم كلمه سی ضربت فعلنك مفعول مطلقیدر دینولدی ایمدی
بو مثاللر كم استفهامیه نك مثاللریدر اما كم خبریه یه مثال كم رجل ملكت
قولنده ملكت فعل رجل كلمه سنی بحسب المعنی مفعول به اولمغی اقتضا ایدر
پس كم سكون اوزره مبنی ملكت نك مفعول بهیدر رجل لفظا مجرور كم خبریه نك
ممیزیدر. ونحو كم یوم ضربت كم ضربت نك ظرفی اولور. یوم لفظا مجرور كم
خبریه نك ممیزیدر. ونحو كم ضربة ضربت فی المفعول المطلق ایمدی كم كلمه سنك
تقدیرا منصوب اولمسنك صورتی بودر اما كم كلمه سنك صورة وقوع جری كم
مطلقا حرف جرك مدخولی اولورسه یاخود مضاف الیه اولورسه كم تقدیرا
مجرور اولور كما قال رحمه الله كل واحد من كم الاستفهامیه والخبریة وقع
قبله حرف جر نحو بكم درهما اشتریت فی الاستفهامیه او بكم رجل مررت
فی الخبریة او مضاف نحو غلام كم رجلا ضربت وعبد كم رجل اشتریت فمجرور
بحرف الجر او الاضافة. مثال اولده كم حرف جر ایله محلا مجرور اشتریت
فعلنه متعلقدر جار مع المجرور محلا منصوب مفعول بهیدر. درهما كمك ممیزیدر
مثال ثانی اولان صورت اضافتده غلام ضربت فعلنك مفعولیدر.
مضافدر كم كلمه سنه كم تقدیرا مجرور غلام كلمه سنك مضاف الیه در
رجلا ممیزیدر ایمدی بو مذكورات كم كلمه سنك منصوب ومجرور اولمه سنك

صورتیدر

صورتیدر فاما مرفوع اولمه سنك صورتی سالف الذكر ایكی صورتك
دفعی عندنده در كما قال رحمه الله والا فمرفوع ای ان لم یكن بعد كم
فعل غیر مشتغل عنه بضمیره ولا ما قبله حرف جر او مضاف فمجرور وقال
المتوسط قوله والا مرفوع اشارة الی مواضع كونهما مرفوعین ومعناه ان
لم یكن بعده فعل غیر مشتغل عنه بشیء آخر ولا قبله حرف جر ولا اسم مضاف
فكم مرفوع فی ذلك المواضع بانه مبتدأ ان لم یكن ظرفا نحو كم رجلا اخوتك
وكم رجل قام وخبر مبتداء ان كان ظرفا ونحو كم یوما سیرك. ویعلم كونه ظرفا
بالممیز. فان كان الممیز ظرفا كان كم ظرفا والا فلا انتهی ایمدی خلاصه ما
ذكر بودر كه صورت اولاده كم منصوب اولوب ممیزی كاه مذكور وكاه
محذوف اولوب كندندن صكره ذكر اولنان فعلك معمولیدر كما ذكرنا صورت
ثانیه كم حرف جر یاخود اضافت ایله مجرور اولمسیدر صورت ثالثه كم كلمه سی
مبتدا وما بعده خبر یاخود بالعكس مقدم خبر مؤخر مبتدا اولوب مرفوع اولمسیدر
مصنف ابن حاجب علیه الرحمه نك كل واحد من كم الاستفهامیه والخبریة
یقع منصوبا ومجرورا ومرفوعا دیدیكی شبو صور ثلاثه در ایمدی بو محلده
كم خبریه در كثیرا معناسنه در ممیزی محذوف مرة كلمه سیدر قوله
حسنت تفعیل بابندن فعل ماضی مؤنث غائبه در تحتنده فاعل ضمیری
نفسه راجعدر كرچه حسنت كمدن صكره مذكور فعلدر لكن كمك ممیزی
اولان مرة كلمه سنه راجع ضمیر اولمغله ان كان بعده فعل غیر مشتغل عنه
بضمیره صادق اولوب وممیزی اولان محذوف مرة كندودن صكره مذكور
سالف الذكر حسنت فعلنك مفعولی اولمق اقتضا ایتمكله كم سكون اوزره
مبنی محلا منصوب ما بعدنده مذكور غیر مشتغل بضمیره اولان حسنت فعلنك
مفعولیدر واكر محذوف دیدیكمز ممیز تحسینا تقدیر اولنورسه اول
ممیز فعل مذكورك مفعول مطلقی اولمق اقتضا ایتمكله كم كلمه سی
بو صورتده محلا منصوب حسنت فعلنك مفعول مطلق اولور شیخ زاده
محذوف اولان ممیزی حرف جر ایله تقدیر ایدوب كم منصوب المحل بالظرفیه
ای كثیرا من المرات حسنت دیمشدر حسنت دیمك كوزل كوسترد یمكدر
دیمشلر قوله لذة لذت الملك مقابلیدر كذلك ما یلتذ به اولان شیئه

طرد عنه ایدرب

دخی اطلاق ایدرلر طعام لذیذ معناسنه اولور للمرء حسنت فعلنه
متعلقدر مرء ترکیبده کیشی تعبیر ایدرلر فارسیده مرد در قاتلة کلمه سی
لذة کلمه سنك صفتیدر من حیث من حرف جردر حیث ظرف مکاندندر
جهة معناسنه استعمال اولنور من جهة العلم دیمك اولور وکاهی تعلیل
ایچون استعمال اولنور من اجل عدم العلم معناسنی مفید اولور لم یدر
فعل مضارع مجزومدر دری یدری درایة ودریا دیولر اذا علم دیمشلر
اصلی دری یدری رمی یرمی کبی واما المضارع فی الناقص فیسکن اللام
فی الرفع ویسقط فی الجزم قاعده سیله یدری یاسی ساکن قلندی بعده حرف جازم
ایله یا حذف اولندی لم یدر اولدی لم یدر فعل مضارع فاعلی تحتنده ضمیر
مرء کلمه سنه راجعدر لم یدر جمله سی حیث کلمه سنك مضاف الیهیدر
ان السم ان حروف مشبهه دندر السم اسمیدر سم زهردر فی الدسم
حرف جار کائن محذوفنه متعلق ان کلمه سنك خبریدر ان مع خبره
جمله سی لم یدر فعلنك مفعولیدر اکر لم یدر لم یعرف معناسنه اولورسه
اما اکر لم یدر ایکی مفعوله تعدیه ایدن افعال قلوبدن لم یعلم معناسنه اولورسه
جمله مذکوره یعنی ان مع خبره جمله سی سادّ مسدّ المفعولین لم یدر فعلنك
مفعولیدر زیرا لم یدری کلمه سی افعال قلوبدن ایکی مفعوله تعدیه ایدن
لم یعلم معناسنه در دسم وان قولیده الدسم فتحتین ایله چرویش یاغیدر
دیو تصریح ایدر چرویش ترکیده آت یاغیدر بعض شراحك دسم ما یلتذ به
النفس ویتشوق الیه مجازدر دیدیکی تأیید ایدرکه آت یاغی بین العرب
اطعمه لذیذه دن اوله ایمدی محصول معنا بیتی بیانده شراحك تقریری بو وجهله
درکه بعض شارح زینت النفس لذة للمرء وهی لیست بلذة وانما یصیر سببا
لهلاکها فی الدارین من جهة ان المرء لایدری ان السم فی الدسم فتأکله
فاذا هی سم دیمشدر درة المضیئة صاحبی بویله تقریر ایدرکه والمعنی
ان النفس الامارة بالسوء لغایة رغبتها فی استیفاء اللذات وفرط
محبتها لنیل الشهوات لم تلتفت الی حقیقة الحال ولم یتوجه الی المآل
فکثیرا من المرات حسنت وزینت بحسب الظاهر وهو سم قاتل فی الباطن لعدم
درایتها ان فی الدسم سما قاتلا دیدی شارح فاضل شیخ زاده علیه الرحمه بو بیت

بیت سابقك

بیت سابقك مصرع ثانیسندن استفهامدر یعنی مصرع ثانیسنده نشأت
ایدن سؤاله جوابدر کویا ناظم مصرع ثانیده اکر نفس مرعادن لذت
آلورسه سن انی رغبتدن منع ایله دیدکده برسؤال کلورکه چونکه رغبتی
لذت المش قوّه عی ایلسون نیچون فلا تسم دیو بر رغبتی منع ایدرسز دیدکلرنده
جواب نفس لذت آلوب حلاوت بولدیغندن منع شو ملاحظه ایله درکه نفس چوق
کره انسانه لذت قاتله یی استحسان ایدر کوزل کوستوردحال بوکه انسانك
تحسینی سم طعام لذیذ ایچنده اولدیغنی بلمدیکی جهتندر یاخود بلمدیکی
ایچوندر دیمك اوله نته کیم شارح حنفی علیه الرحمه بیوردر من حیث اما یتعلق
لمحذوف اوبقاتلة او حسنت والمعنی حال کون ذلك التحسین او القتل
حاصلا من جهة عدم دراکه کذا لاجل کذا وقال الشارح المصنف فکم هذه
اما استفهامیة والاستفهام للتجهیل ای انت لا تعرف کید النفس فانها تحسن
ما یهلك ایاك ومیزها محذوف ای کم مرة او خبریة ای کثیر من المرات والمعنی
کم زینت النفس لذة للمرء بحسب الصورة وهی لیست بلذة فی الحقیقة بل هی تصیر
سببا لهلاکها من جهة انه لایدری ان السم فی الدسم فیأکله فیهلکه فیه من البدیع
الجناس المطرف بین السم والدسم وهو ما زاد احد رکنیه علی الآخر بحرف
فی اوله کما ان المذیل ما زاد علی الآخر بحرف فی الآخر وتسمیته بالمطرف
هو ما علیه القوم وهو احسن من تسمیته بالناقص ومراعات النظیر بین
الدسم وقاتلة وبین لذة والدسم وحسن التعلیل فی قوله من حیث لم یدر

وَاخْشَ الدَّسا مُسْتَفْعِلُنْ یِسَ مِنْ فَعِلُنْ جُوعٍ وَمِنْ مُسْتَفْعِلُنْ شِبَعٍ فَعِلُنْ
فَرُبَّ مَخْ مُسْتَفْعِلُنْ مَصَةٍ فَعِلُنْ شَرٌّ مِنَ الْتْ مُسْتَفْعِلُنْ تُخَمِ فَعِلُنْ
وَاخْشَ الدَّسایِسَ مِنْ جُوعٍ وَمِنْ شِبَعٍ ،، فَرُبَّ مَخْمَصَةٍ شَرٌّ مِنَ التُّخَمِ

واخش قولی راعها اوزرینه معطوفدر خشی یخشی دن واخش امر حاضردر
خوف ایله دیمکدر دسایس مفعولیدر بعضیلر نزع خافض اوزره
منصوبدر من دسایسها دیمکدر دیمش دسایس دسیسه نك جمعیدر خدعه ومکر
وکزلو فتنه معناسنه در حقیقتده مراد آفات نفسدر بعض شراح وهی الفتنة
الخفیة التی لا یطلع علیه کل احد من دسست الشیء فی التراب اخفیته قال الله تعالی
وقد خاب من دسیها ای اخفاها فی الصدور دیو تفصیل ایتمش الف لام جنس ایچوندر

عمل واعتقاده شامل مطلقا جنس دسیسه مراد اولور من جوع جار مجرور
دسایسه متعلقدر یاخود مقدر کائن کلمه سنه متعلق اولوب دسایسک صفتیدر
جاع یجوع جوعًا فهو جائع کلور آجلق معناسنه در، ومن شبع من جوع اوزرینه
معطوفدر بکسر الشین وفتحها شبع یشبع شِبْعًا وشبعًا علم بابندن مصدردر
شبع جوعک ضدیدر، من شبع کلمه سنده اولان حرف جر اعاده اولندیغی
جوع وشبعدن هر بری مستقلا منشأ آفات اولوب هر برندن احتراز وخشیت
ایتمکه تنبیه ایچوندر منشأ آفات ولمقده ایکیسنک جمعنه حاجت یوقدر
دیمک اولور، دسایس جوع یعنی جوعدن اولان دسایس سوء خلق وحدّه
وغضب وسوء الاعتقاد بالله تعالی وحدوث الکلال فی العبادات والملال وعلّة
الدق والزبول والامراض والخیالات الباطلة الفلسفیه وغیرهادر بعضیلر
افات الناشیة من الجوع تضر بالقلب والروح والدین دیمشلر اما دسایس شبع
قسوة قلب وغفلت وکسل وکرانی وثقلت وضیق قلب وغلبهٔ شهوت ومغلوبیت
لنفس الامّارة واطفاء نور قلب وارتفاع یقین وسوء ظن وسوء اعتقاد وغیر
ذلک دیمشلر، بونلر جملهٔ آفات جوع وشبعدندر، فرب فا تعلیلیه در جوعدن
خوف وخشیت ایتمک ایله ایلدیکی امرک علتیدر، رب کلمه سی عند البصریین
نکره داخل اولور، واول مدخولی اولان نکره یا مفرد ایله یا جمع ایله صفتلنور
واول نکرهٔ موصوفده عامل ولان فعل غالبا محذوف فعل ماضیدر که حرف جر
اولان رب اول فعل محذوفه متعلق اولور، اول فعله جواب رب دیرلر فرب
مخمصة وجدتها تقدیرنده در بعض شراح رب زائده در مخمصة لفظا مرفوع
مبتدادر، شر خبریدر بحسبک درهم قبیلندندر دیمشلر اما کوفیون عندنده
رب اسمدر کم کلمه سی کبی تقدیرا مرفوع مبتدادر، شر خبریدر مخمصة مضاف
الیهیدر، ای کثیر من المخمصة شر من التخم تقدیرنده در، بو قوللر کلفت اولمغله
مختار بودر دیمشلر مخمصة مصدردر مسغبة وزننده شدت جوعدر، یقال
حتی خمص بطنه اذا التصق علی ظهره بعض شراح مخمصة نهایة الجوع الذی بعدها
الموت ولهذا اباح الله تعالی المحرمات فی تلک الحالة دیمش ناظم جوعی شدت ایله
قید وتوصیفی ایلدیکی شر شدت جوعده در، زیرا جوع قلیلده شر یوقدر، آفات
الناشیه من الجوع المفرط هو یضر بالقلب والروح والدین دیمشلر معلوم اوله که

ناظم

ناظم جوعک بیاننه فرب مخمصة ایله مبادرت ایلدی اما شبعک بیاننه
تعرض ایتمدی یعنی جوعدن خوف واحتراز ایله امر ایلدیکنک علتنی بیان ایلدی
شبعک دسایسنک واندن احترازک علتنی بیان ایتمدی که شبعک دسایس
ومضرتی ظاهردر اما جوعک مضرتی ودسایسی خفیدر، زیرا جوع
شعار صالحلندندر وفی الجوع الحکمة والعلم دیمشلردر، الجوع نور والشبع
نار بیورلمش وبالجمله کبار اولیاء الله جوع ایله اتصافلری مشهوددر، کذا
وکذا ظاهر اولان جوعک آثار حسنه سیدر اما دسایسی مخفی اولمغله
جوع مطلقا مقبول ومؤتمن اولوب محل خوف وحذر اولمق مظنه سی
دفعه محتاج اولمغله ناظم فرب مخمصة قولی ایله جوعک علت احتراز
وخشیتنی بیاننه مبادرت ایلدی، زیرا جوعک آفات ودسایسی مخفیدر
اما شبعک آفات ودسایسی اکثر من ان یحصی ظاهر وآشکار اولمغله اندن
خوف واحترازه علت بیاننه حاجت یوقدر فی الحقیقه دسایسی وآفات
ومخاطرات ومهالکات مبدئی اکثریا شبع اوله کلمشدر حتی بعض شراح
افراط ایدوب قیل لو سئل اهل القبور ما سبب اجالکم لقالوا جمیعا التخمة
دیمش بطنک عدوک ضروب امثالندندر، شر فعل تفضیلدر شراح یقال
فلان شر الناس ولا یقال اشر الناس دیمشلر یعنی فعل تفضیل ابتدای انصر
وزننده اولور اعتراضنه جوابدر شر لفظا مرفوع مبتدا، محذوفک خبریدر
ای هی شر دیمک اولور، مبتدا مع خبر جمله سی مخمصة کلمه سنک صفتیدر
من التخم من حرف جر التخم مجروریدر، شر کلمه سنه متعلقدر التخم
کلمه سنده ایکی احتمال واردر اولکی کلمنک جمعی اولان کلم کبی تخمه نک
جمعی اولمق ایکنجی تخم اصلنده تخمة در کلمة کبی مفرددر ضرورت وزن ایچون
تا حذف اولنمشدر، تخم اولک ضمی ثانینک فتحی ایله در کذلک مفردی اولان
تخمة دخی اولک ضمی ثانینک فتحیله در، تخم وخمدن مأخوذدر تانک اصلی
واودر تکلة کبی وخم هواده اولان تعفن سوء مزاجدر دیمشلر،
وافعده هوای وخیم مشهوردر تخمة کثرة اکل وفرط امتلادن حاصل
علل معدیه دن بر مخاطرلی علة مهلکه نک اسمیدر بو نظم بدیعه بین
الجوع والشبع والمخمصة والتخم مطابقت اولمغله صنایع بدیعیه دن

صنعت تطبیق بولنمق ممکندر بیتک خلاصه معناسنده بعض شراح دیمشکه
والمعنی کن خائفاً من الآفات الناشیة من الجوع ومن الشبع ولا تکن ناعماً آت
الجوع علی الاطلاق جید حسن فان کثیراً من المجاعة ... شر من الشبع التام
المفضی الی المرض والموت درة المضیئة صاحبی خلاصه معنای بو صورتده تقریر
ایدرکه والمعنی ایها الطالب احترز عن حیوانیة فی جمیع الاحوال ولا تغتر بالجوع
والشبع فان للنفس فیهما مکراً وکیداً خفیاً لا تطلع علیه فتزل قدمک بعد
ثبوتها ، وقل اللهم ثبت قدمی علی الصراط المستقیم معناعبارت بیت جوع شبعدن
حاصل اولان حیله دن یعنی نفسک جوع وشبعدن حاصله اولان حیله وفتنه سندن
خوف وخشیت ایله زیرا چوق جوع مفرط وارد رکه تخمه دن زیاده شردر یعنی
قبیح بولورسک یعنی همان جوعدر دیوب محسنات ظاهره سنه نظر ایدوب
دسایس وآفات خفیه سندن امین اولمه شبعدن خوف ایتدیکک کبی جوعدن
دخی زیاده خوف واحتراز ایله ، زیرا نیجه جوع مفرط وارد رکه امراض
مهلکه دن اولان تخمه دن زیاده شر وقبیحدر دیمک مآلندر اوله وفیه
من البدیع الطباق بین الجوع والشبع والمخمصه والتخم ومراعات النظیر

وَاسْتَفْرِغِ الدَّ مُسْتَفْعِلُنْ دَمْعَ مِنْ فَاعِلُنْ عَيْنٍ قَدِ امْ مُسْتَفْعِلُنْ تَلَأَتْ فَعِلُنْ

مِنَ الْمَحَا مَفَاعِلُنْ رِمِ وَالْ فَعِلُنْ زَمْ حِمْيَةَ النْ مُسْتَفْعِلُنْ نَدَمِ فَعِلُنْ

وَاسْتَفْرِغِ الدَّمْعَ مِنْ عَيْنٍ قَدِ امْتَلَأَتْ ... مِنَ الْمَحَارِمِ وَالْزَمْ حِمْيَةَ النَّدَمِ

واو عاطفه واخشی اوزرینه معطوفدر ، استفرغ استفعال بابندن امر حاضردر
تخلیه وتفریغدن افرغ معناسنه در ، الدمع فعل امرک مفعولیدر کوز یاشیدر
من عین جار مع المجرور استفرغ فعلنه متعلقدر یاخود محذوفه متعلق اولوب
دمعک صفتیدر تنوین تحقیر ایچوندر محارمه نظر ایله مملو اولان عین
تحقیره شایسته در دیمکه اشارتدر ، قد امتلأت قد تحقیق ایچوندر
امتلأت فعل ماضی مؤنثدر افتعال بابندندر ، فاعلی هو ضمیری عینه
راجعدر عین مؤنث سماعیدر امتلا فراغک ضدیدر طولدی مملو اولدی
دیمکدر ، من المحارم من ابتدائیه در لام جنس ایچوندر محارم حرام معناسنه
اولان محرمک جمعیدر حتی نکاحی صحیح اولمیوب حرام اولان اقربایه
ذی رحم دیرلر قاضی عضد امتلاء دمعدن مراد کثرت ذنوبدر دیمش

یعنی عینک

یعنی عینک حرام ایله ممتلی اولماسنک تکثیر ذنوب ومعصیت ٤٠
لازمیدر ، زیرا عین یا محرماته نظر ایدر معصیتله مملو اولور یاخود
سائر موجب معصیت اولان علایق وما سوایه ومشتهیات نفسه نظر ایدر
بیت هوای نفسه بادی نکاهم اولمشدر ، بوتیرینه بکا کندو تیر کشیمدندر ،
منطوقنجه او نظر عین جهتندن ارتکاب معصیت سببیله عین نه قدر محارم
ایله مملو اولورسه معصیت وکناه دخی اول قدر کثیر اولمق لازم کلور
بو لزوم ایله مراد امتناع انفکاک معناسنه لزوم منطقی دکلدر بلکه
محاذاتله اولان لزوم عرفیدر ایمدی ملزوم اولان امتلاء عینی
ذکر ایدوب لازمی اولان ذنوب ومعصیتی لزوم علاقه سیله اراده
مجاز مرسل اولور دیمش کنایه یه ذاهب اولمدیغنک سببی کنایه ده
معنای حقیقیی اراده ایتمک ممکن اولمق شرطدر ، بو محلده ایسه عینک
حقیقة محارم ایله مملو اولمه سی متصور دخی دکلدر نته کیم کثیر
الرماد کثرت مسافردن اقتضا ایتمکله مضیفدیمکدن کنایه در ،
لکن اول مضیف اولان شخصک حقیقتده مطبخنده رماد کثیر اولمق
محال دکلدر ، اما مجازده قرینهٔ مانعه وارد رمعنای حقیقیی اراده
ممکن دکلدر ایمدی کنایه ایله مجاز بو جهتدن فرق اولنور والزم دوه دخی
بابندندر ثبوت وعدم انفصال معناسنه اولان لزومدن امر حاضردر ملازمت
ایله ایرلمه دیمکدر ، واو عاطفه ایله واستفرغ اوزرینه معطوفدر الزمت
الشیء الزمه لزوماً اذا لم یفارقه دیمشلر ، حمیة الندم بکسرة الحاء
المهملة وسکون المیم لحتما واحتراز دره رحمه کبی حمی یحمی حمیاً وحمایة
وحمی المریض مما یضره منعه منه دیمشلر ، والندم بتحریک الدال الندامه
من ندم علی فعل ندماً من باب الثانی وآن قولیده الندم پشیمان اولمق
دیمش حمیة لفظی ندم کلمسنه مضافدر اضافت بیانیه در ، زیرا مضاف
الیهی مضافه حمل صحیح در ، الاحتماء الذی هو الندم دیمک صحیحدر
کذلک اضافت بمعنی من در دیمشلر ، یعنی ندامتدن اقتضا ایدن احتما
واحتراز در ، بو حسنه لمصلحة اولان احتما دکل دیمک اولمغله معنای
لطیف اولور مثلا شرب خمر کندونک علتنه مضر اولان کمسنه علتنک

تزايدندن خوف مصلحتی ایچون شرابدن حمیه واحترازایمه سی لمصلحة
حمیه در بوخسه توبه وندامتدن ناشی حمیه دکلدر ننه کیم :.
شیخ زاده علیه الرحمه والحمیة الاحتماء واضافتها الى الندم اما بیانیة
ای الاحتماء الذی هو الندم وان یکون بمعنی من ای الاحتماء الحاصل
من الندم والناشی منه لا الناشی من مصلحة دیمشدر بو قوله شارح
مصنفك اعتراض ایلمش بقوله وذهب بعض الشارحین الى ان هذه
الاضافة اما بیانیه واما بمعنی من ای الاحتماء الناشی من الندم وهو
الندم لا الناشی من مصلحة دنیویة وهو غلط فاحش لان المسطور
فی النحو ان الاضافة البیانیة هی التی بمعنی من وکلامه غلط من جهة انه
زعم ان الاضافة البیانیة قسیمة للذی بمعنی من دیوب شارح تحریره
بو وجهله اعتراض ایدر لکن جواب بو وجهله ممکندرکه شیخ زاده
رحمه الله تصویر معناده الاحتماء الذی هو الندم دیوب بلا واسطه
کلمهٔ من حمل ولندیغی بیان ایدرکذلك من واسطه سیله دخی حمل
ممکندر دیوب بو مقامده ایکی طریق ایله تعبیر ممکن اولدیغی الاحتماء
الحاصل من الندم دیمکله افاده مراد ایدر . بو مناسبتله قواعد اضافتی
ذکر و بیانه عاجزانه بو وجهله ابتدا اولنور قال مولانا جامی علیه الرحمة
الباری والمضاف الیه کل اسم حقیقة او حکماً یشتمل [illegible] یضاف الیها
نسب الیه شیء بواسطة حرف جر لفظاً او تقدیراً کما فی مررت بزید [illegible]
حالکونه ذلك المقدر مراد من حیث العمل بابقاء اثره وهو الجر نحو غلام
زید وخاتم فضة وضرب الیوم بخلاف قمت یوم الجمعة فانه وان نسب الیه
القیام بالحرف المقدر وهو فی لکنه غیر مراد اذ لو ارید لا تجر والاضافة
اما معنویة ای منسوبة الى المعنی لانها تفید معنی فی المضاف تعریفاً
او تخصیصاً ولفظیة ای منسوبة الى اللفظ فقط دون المعنی لعدم سرایتها
الیها قال فی المتوسط الاضافة المعنویة على ثلثة اقسام لان المضاف
الیه ان لم یکن جنس المضاف ولا ظرف المضاف کانت الاضافة بمعنی اللام
وان کان المضاف الیه جنس المضاف بمعنی انه یصدق علیه انه مأخوذ منه
قال السید ای المضاف الیه صادق على المضاف کانت الاضافة بمعنی من

وان کان

وان کان المضاف الیه ظرف المضاف نحو ضرب الیوم کانت الاضافة بمعنی فی
والحاصل ان المضاف الیه اما مباین للمضاف وح ان کان ظرفاً له فالاضافة بمعنی
فی والا فهی بمعنی اللام واما مساو او اعم مطلقاً فالاضافة ممتنعة . واما
اخص من وجه فان کان المضاف الیه اصلاً للمضاف فالاضافة بمعنی من والا فهی
ایضاً بمعنی اللام واعلم انه لا یلزم فیما هو بمعنی اللام ان یصح التصریح بها
بل یکفی افادة الاختصاص الذی هو مدلول اللفظ قولك یوم الاحد
وعلم الفقه وشجرة الاراك بمعنی اللام ولا یصلح اظهار اللام فیه وبهذا
الاصل ترفع الاشکال من کثیر من مواد الاضافة اللامیة والاضافة
بمعنی فی قلیل فی استعمالاتهم وتفید الاضافة المعنویة تعریف المضاف
مع المضاف الیه المعرفة وتفید تخصیص المضاف مع المضاف الیه النکرة
نحو غلام رجل فان التخصیص تقلیل الشرکا ولا شك ان الغلام قبل
اضافته الى رجل کان شریکا بین غلام رجل وغلام امرأة فبالاضافة
خصص بونده صکره اضافت معنویه ایله لفظیه نك وتعریف واقسامنك
حفظ وضبطی ایچون خلاصه سی بو وجهله درکه مضاف صفت اولورسه
ومعمولنه مضاف اولورسه ضارب زید حسن الوجه کبی اضافت لفظیه
اولور بو بله اولمازسه اضافت معنویه اولور :. یعنی مضاف صفت
اولمازسه خاتم فضه غلام زید کبی :. یاخود صفت اولمش لکن :
معمولنه مضاف اولمامش مضارع مصر وکریم البلد وفرید العصر کبی
بو ایکی صورتده اضافت معنویه اولور :. بو اضافة معنویه ده مضاف
الیه مضافك ظرفی اولورسه بینهماده تباین اولوب اضافت بمعنی فی
اولور :. ضرب الیوم کبی اعضربی واقع فی الیوم :. واکر مضاف الیه مضافه
مباین اولورسه یاخود مضافدن اخص مطلق اولورسه یاخود اعم
من وجه اولورسه . لکن مضافك اصلی اولمازسه بو اوچ صورتده :.
اضافت بمعنی لام اولور غلام زید علم الفقه کبی فضة خاتم کبی :. واکر
مضاف الیه مضافدن اعم من وجه اولورسه لکن مضاف الیه مضافك
اصلی اولورسه اضافت بمعنی من اولوب اضافت بیانیه اولور :. اکر
بو صورتده اصلی اولمازسه اضافت لامیه اولور ننه کیم بیانی اولندی

اما مضاف الیه مضافه مساوی اولورسه یاخود اعم مطلقا اولسه
اضافت ممتنعه درلیث اسد احد الیوم کبی ایمدی بو مقامده حمیة الندم
اضافت معنویه دکلدر زیرا صفة اولان حمیه کندی معمولنه مضافدر
واضافت بیانیه دخی دکلدر زیرا مضاف الیهی مضافه حمل ایکی وجهله صحیحدر
اولکی حمل شیخ زاده علیه الرحمه الحمیة الاحتما واضافته الی الندم بیانیة
ای الاحتماء الذی هو الندم تعبیری ایله صحة حملی تقریر ایدر ایکنجی
من واسطه سیله دخی حمل صحیح اولدیغی کذلک شیخ زاده
علیه الرحمه ای الاحتماء الحاصل من الندم ایله بیان ایتمشدر قاضی
عضد حمیه کلمه سنده استعارهٔ مصرحه وارددیمش بو وجهله که ناظم علیه الرحمه
مبتلای معصیتک مهالک ضلالتدن خلاص اولمق ایچون ترک معصیت ایلدیکنی
مریضک خوف هلاک ایله مضر اولان طعامدن پرهیز واحترازینه تشبیه
ایلدی بعده مرضانک مضراتدن اجتنابنه موضوع اولان حمیه لفظنی
ذکر ایلدی مبتلای معصیتک ترک معصیت ایلدیکنی مراد ایلدی پس حمیه
کلمه سنده بو وجهله استعاره مصرحه اولوب الندم کلمه سی قرینهٔ مصرحه
اولور بو محلده سؤال ایتمشلر بعض کناه مجرد کرم عفو الهی ایله مغفور
اولور و بعض کناه وارددر که یالکز ندامت ایله ساقط اولماز تائب اولوب
صریحا توبه ایتمکه توقف ایدر ناظم توبه ایله تصریح ایتمک کرک ایدی
جواب توبه اشیاء ثلثه دن مرکبدر نته کیم التوبة هو الندم على الفعل فیما
مضى وترک الذلة فی الحال والعزم على عدم العود فی الاستقبال دیمشلردر
ایمدی ندم توبه نک اعظم اجزاسندن اولمغله ذکر جز و ارادهٔ کل طریقیله
ندم ایله مجازا توبه یی اراده ایلدی نته کیم حدیث شریفده عرفة بیورلمش
حج شریفک اعظم ارکانندن اولان عرفه ایله حج شریف مراد اولدیغی
کبی یاخود حدیث شریفده الندم توبة بیورلدیغنه بناء تبرکا
ناظم علیه الرحمه ندم دخی توبه اولدیغنه حدیث نبوی ایله نازکانه اشارت
قصد ایدر بو بیت بلاغتنمای عسیر المنالک خلاصهٔ معناسنی تقریرده
شیخ زاده علیه الرحمه دیمشدر که یعنی یا من فی عینه امتلاء المحرمات وفی
قلبه مرض الغفله فعلیک باستفراغ الدموع والبکاء لان الاستفراغ
هو العلاج

هو العلاج للامتلاء کذلک شارح قصیده مصنفک رحمه الله ومعنى
البیت کن ساعیا فی افراغ الدمع من عین صارت ممتلئة من الحرام والزم
طریق التوبة التی هی الندم ولا تفارق الاحتماء الحاصل من الندم وامتلاء
العین من المحرمات عبارت عن کثرة الذنوب الحاصلة بسببها وکثرة العوایق
والعلایق الناشیة من سببها فلا تنظر بعد ذلک الى المحرمات اصلا والزم طریق
الجوع عما صدر منک فی الازمنة الماضیة من النظر الى المحرمات دیمش وبعض شراح یعنی
ایها العبد المقید بقید المعاصی اسکب الدمع من عین مملوة من الحرام والزم توبة لاستغفار
کی تخلص نفسک من العذاب ایله تعبیر ایلمش ظاهر معناء عبارت بیت محارم و سیئات الله
تحقیق مملو اولان چشمکدن کوز یاشنی ولک افراغ ایله و پرهیز و حمیهٔ
ندامتی التزام ایله بوندن قطعا منفک اولمه یعنی العینان تزنیان
وسائر احادیث شریفه مفادنجه تعلق نظر واسطه سیله انجذاب درونده
ناشی تلذذات منهیه وسائر ماسوایه اولان میل قلب وتعلقات سببیله ارتکاب
ایلدیکک محارم و سیئاتی درکاه مغفرة پناه الهیده کوز یاشی
دوکوب استفراغ اشک نیاز ایله کریان اولوب عفو وازاله یه سعی
ایله وحمیهٔ ندامته ملازمت ومداومت ایله دیمک اوله لکن
محارمی ضمنا مریضک سبب هلاکی اولان اخلاط ردیه یه تشبیه ایدرک
استفراغ لفظی اصطلاح حکماده موجب علت اولان اخلاط ردیه نک
ازاله ده مستعملدر نته کیم استفراغ باعث حیات و عافیت مریض
اولدیغی کبی درکاه حقده تضرع وابتهال ایله کوز یاشی دوکمک
مبتلای علل معصیته سبب عفو ومغفرت و باعث حیات ابدی
اولدیغنه ایما و اشارت ایدر والتزام حمیه ایله امردن مراد مرضانک
واصل سرحد صحت وسلامت اولملرندن پرهیز وحمیه یه ملازمت و مواظبت
واجبه حالده الزم اولدیغی کبی توبه وندامتی دخی التزام و قطعا منفک
اولمیوب ملتزم اولاقا وزده تنبیه ایچون ناظم رحمه الله والزم حمیة الندم دیو
امر ایدر دیمک خلاصهٔ معنی اولمق ممکندر لکن اشعار ترکیه ده جمعیت تعبیر
اولنان مناسباتدن استفراغ امتلاحمیه مسلم شعراولان لطائفدندر فیه من البدیع
الطباق بین الاستفراغ والامتلاء ومراعات النظیر بینهما وبین الحمیه

تخميس

کتوردی جانه هزار سوء معصیت علّت ٭ بودرده چاره نه در دیو ایستدم شفقت
دیدی طبیب هدایت کر کسه کر صحت ٭ واستفرغ الدمع من عین قد امتلئت
من المحارم والزم حمیة الندم ٭

وخالف الن مفاعلن نفس والش فاعلن شیطان واغ مستفعلن صیهما فعلن
وان هما مفاعلن محضاک فاعلن النصح فاتّ مستفعلن تهم فعلن

وخالف النفس والشیطان واعصهما ٭ وان هما محضاک النصح فاتّهم

واو عاطفه در خالف مفاعله بابندن امر حاضردر مخالفت موافقتک
ضدیدر خطاب ناظمک نفسندن مجرّد شخصه در نته کیم ابیات سابقه لرده
تفصیلی سبقت ایلدی ٭ یاخود توجه خطاب صالح اولان هر کسه در والنفس
مفعولیدر الف لام عهد خارجیدر ابیات سابقه ده مذکور تعدیسندن
فریاد اولنان نفس امّاره بالسوءدر والشیطان نفس اوزرینه عطفدر ٭
شیطان استکبارده حدّنی تجاوز ایدن متمرّد اطاعتدن خارج جبّاره درلر
انس وجان ودوابه اطلاق اولنور عربیّه یه شیطان تسمیه سی تمرّد
واطاعتدن خروجنه بناءدر شیطان من شطن یشطن ای بعد عن الطاعة
دیمشلر ٭ بو اعتبار ایله منصرفدر ٭ اکر شاط یشیط دن اولورسه هلاک
معناسنه غیر منصرف اولور ٭ بو محلده مراد درکاه حقدن مردود اولان
شیطان علیه اللعنه در واعصهما امر حاضردر ایکنجی بابدن عصیاندن ٭
مشتقدر امر سابق اوزرینه معطوفدر عصیان امر ونهیه امتثالی ترک ایدر ٭
وان هما ان حرف شرطدر بهر حال فعله داخل اولور هما ضمیر منفصل محلّا
مرفوع فعل مفسّر اولان محذوف محضاک کلمه سنک فاعلیدر محذوف محضاک
فعلندن اولان کاف مفعولیدر محضاک مع فاعله فعل شرطدر مفسّر اولان
محضاک مع فاعله ومفعوله جمله سی اعرابدن محلّی یوق محذوف محضاک
فعلنک مفسّریدر قال المتوسط کلمتا ان ولو یلزم دخولهما علی الفعل لفظًا
او تقدیرًا نحو ان ضربت ضربت وتقدیرًا نحو قوله تعالی وان احد من المشرکین
استجارک ٭ فاحد مرفوع بانه فاعل لفعل محذوف وهو استجارک ای استجاد یفسّره
الظاهر ولیس بفاعل لفعل بعده ویؤید ذلک انک لا تقول ان قومک یضرب زیدًا

بل نقول

بل نقول ان قومک یضربوا محض خالص دیمکدر النصح مفعولیدر نصیحت
معناسنه در ٭ یعنی انلر سکا نصیحتی نه قدر خالص وصافی محض اخلاصدن
ایدرلرسه سن انلری اتهام ایله فاتّهم جواب شرطدر اشبو جواب شرط دلیلدر که
ان کلمه سی شرطیه در یوخسه ان وصلیه دکلدر ٭ زیرا ان وصلیه نک جزا وجزاسی اولماز
فاتّهم فا جزائیه در ٭ اتّهام دن امر حاضردر فاعلی ضمیر مخاطبدر مفعولی ضرورة وزن
ایچون محذوفدر هما ضمیریدر ٭ فاتّهما دیمکدر اتّهام کذب وخیانه وجرمه نسبتدر فاتّهم
جمله سی جزاء شرطدر حرف شرط مع جزائه جمله شرطیه مقدّر ان لم یمحضاک
اوزرینه معطوفدر تقدیر کلام ان لم یمحضاک او یمحضاک فاتّهما ای انسبهما
علی الکذب والخیانة دیمکدر ٭ یاخود منصوب اولور واعصهما ده اولان مفعول
ضمیرندن حالدر قاضی عضد علیه الرحمه بیورمشلر که مطالب نفس حظوظ وصفا وشهوات
عاجله وراحت دنیادر مقاصد شیطان لعین معصیت وخذلان انسانی القادر
یعنی مطالب نفسانیه نک وشهوات عاجله نک جمله سی مطلقا شرعا منهی دکلدر تعدد اطعمهٔ
نفیسه خصوصا حلویات سکریه لباس فاخره وسیر وصفای کلذار وبساتین
جمله مشتهیات نفسدن بو مقوله لرده وخالفهما دیوب نفسه مخالفت ایله امر اقتضا
ایتمز زیرا بونلر منهیاتدن دکلدر دینورسه جواب نفسه مطلقا مخالفت منهیاتدن
قورتلوب خلاصه سببدر اول علته مطلقا مخالفت ایله امر ایلدیکه دائم الاوقات
هر امورده نفسه مخالفتی عادت ایدنه حتی آفاتدن امین اوله سن معناسنه در دیمش
لکن فقیر جوابده ملاحظه م بودر که چونکه بو بیتده مذکور نفسدن مراد تعریف
عهد خارجی واسطه سیله ابیات سابقه دن فانّ امّارتی بالسوء ما اتّعظت
مصرعنده اولان نفس امّاره بالسوءدر بلکه سائر ابیاتده اولان نفس
نقدر مذکور ایسه جمله سی نفس امّاره بالسوءدر ٭ سوءدن مراد مناهی واعمال
سیئه اولدیغی ظاهردر یعنی سوء ایله امر ایلدیکی خبیثه مخالفت اولنمازده
نه اولور صنفین موافقت ایتمه مخالفت ایله دیو امرک تمام محلیدر جواب
صحیح بر اولمق کرک ٭ زیرا امّاره بالسوء اولدیغی حیثیتدن نفسه ٭
مخالفت واجبدر ٭ نفس وشیطانک صورتا محضا خلوص ومحبتدن
صادقانه نصیحتنی شیخ زاده علیه الرحمه بو کونه تصویر ایدرکه فربما
یدعوک الشیطان الی الطاعات ویحرصک علی العبادات ویزین عبادتک

وزين عبادتك فى عينك حتى يجعلها لك معبوداً ويصيرك عن حضرة الحق
مردوداً حتى تكون ممن قيل فيهم افرأيت من اتخذ الهه هويه واعرض عن الله
وعبد سواه وهذا حالك مع عدوك الحاضر عندك حيناً والغائب عنك احياناً
فكيف يكون حالك مع اعدى عدوك الذى بين جنبيك وهو اقرب اليك فلا تعتمد
على نصايحه لان الفوز فى مخالفة النفس ديمشدر معلوم اوله كه ناظم رحمه الله
وان محضاك ديوب شكره استعمال اولنان ان كلمه سى كوستريكدن مرادى نفس
وشيطانده محضا خالص حقيقتاً ولمق اوزره نصيحت امر مشكوكدر انلرسكا
نصيحت محضه واظهار خلوص ايدرسه اعتماد ايتمه انلرى سن كذبه نسبت وحيله يه
حمل ايدوب كذب ايله متهم نصيحتلرينى قبول ايتمه ديمكدر بو بيتك بعض شراح
خلاصه معناسنى بو وجهله تقرير ايدركه ان شرطيه وجواب الشرط فى قوله
فاتهم اى اخلصا لك النصيحة عن محض الاخلاص فاجعلهما متهما بالغرض ولا تقبل
قولهما انما ذلك عن غرض وكيد وهذا اعنى جعل انْ شرطية انسب لان المعنى
ان مخالفة النفس والشيطان ينبغى ان يكون امراً لازماً للانسان لا يفارقه
فى حين وآوانٍ وامّا هما اذا اظهر الاخلاص فاتهم اياهما ولا تقبل ذلك
منهما لابتنائه على المكر والحيلة على ماهو دأب الاعداء معناى عبارت بيت
خلاصه سى نفس وشيطانه مخالفت ايله وانلره اطاعت وانقياد ايتميوب عاصى اول
وعصيان ايله ، واكر انلر سكا نصيحت محضه خالصه ايدرلرسه سن انلرى اتهام ايله
كذب وحيله يه نسبت ايله عداوته حمل ايله يعنى نفس وشيطانك سكا عداوتلرى
ايات بينات ايله ثابت اومقوله بيّن العداوة اعدايه اعتماد محل اولورمى انلره
اقتضا ايدن دائما مخالفت وعدم انقياددر صفتين كلام ونصيحتلرينه اينانوب
انلره موافقت واطاعت ايتمه ديمك ما لنده اوله فيه من البديع مراعات النظير
بين المخالفة والعصيان وبين النفس والشيطان والمقابلة بين النصح والاتهام

ولا تُطِعْ مفاعلن منْهُما فاعلن خَصْماً ولا مُسْتَفْعِلن حَكَماً فعلن ،
فَانْتَ تَعْ مفاعلن رِفُكَ فعلن دَالْخَصْمِ وَالْ مستفعلن حَكَمِ فعلن ،
وَلَا تُطِعْ مِنْهُما خَصْماً وَلَا حَكَماً ، فَانْتَ تَعْرِفُ كَيْدَ الْخَصْمِ وَالْحَكَمِ

واو بيت سابقده مذكور اوامر ثلثه دن بيرينه عطف ايچوندر لا تطع
بعض شراح الاطاعة الامتثال والانقياد طوعا ديمشدر لا تطع نهى حاضردر

ضدعصيا

ضد عصيان اولان اطاعتدندر فاعلى ضمير مستتر انتدر خصماً مفعوليدر
ولا حكماً بالتحريك خصماً اوزرينه معطوفدر حكم حاكم معناسنه در حكما
نفسه نظرله در خصماً شيطانه نظرله درنته كيم قوله تعالى انه لكم عدو
مبين بيورلدى منهماده من ابتدائيه در لا تطع كلمه سنه متعلق مفعوليدر
لكن بعضيلر من بيانيه در محذوفه متعلقدر خصماً وحكماً كلمه لرندن حالدر
اشبو من بيانيه ايله اولان منهما كلمه سى من ايله مبين اولان خصما وحكما اوزرينه
تقديم اولندبغى تخصيص ايچوندر يعنى البته نفس ايله شيطان طرفندن اولان
خصم وحاكمه اطاعت ايتمه ديمك اولور تقدير كلام لا تطع خصماً ولا حكماً
كائنين من جهتهما ديمكدر. يعنى نفس وشيطاندن اولان خصم وحكمه اطاعت
ايتمه ديمك اولور شارح قصيده شيخ زاده عليه الرحمه ان فى قوله تعالى ومن
يعش عن ذكر الرحمن نقيض له شيطاناً فهو له قرين ، ان فى الاية الكريمة اشاره
الى ان كل من يكون سبباً للاعراض عن ذكر الله فهو للمرء بمنزلة الشيطان وقس
عليه حال جذب النفس وجنوده ديمشدر شيخك اشبو كلامنك تفصيلى
بو وجهله دركه مثلا دليل فسق وفجوره ارباب هوا خصوصا عباد الهك بغير حق
مالك المغه ساعى اولان بر جمله وسائر بومقوله نفس وشيطاندن يعنى
انلر طرفندن اولان خصم وحاكمه اطاعت ايتمه زيرا بونلر جنود نفس
وشيطاندر. بيتك مفادى بونلره اطاعت ايتمه دن نهيدر. لكن بومعنا
مقصوده مغاير اولور. زيرا مقصود نفس وشيطانه اطاعت ايتمه معناسيدر
بوخسه انلر طرفندن اولنلره اطاعت ايتمه ديمكله نفس وشيطانه اطاعت
ايتمه ديمك چيقمز ديو اعتراض ايلمشلر. بومقامى بياننده شارح دده المضبثه
بيورر قوله منهما متعلق بمحذوف هو حال من خصماً وحكماً ومن للبيان قدم
عليهما للاهتمام والتخصيص اى لا تطع خصماً ولا حكماً كائنين من جهتهما
كالمبتدعة والفسقة والظلمة لان قوله مكر وتلبيس وفعله كيد وتدليس
لان محب العدو عدو وخصم اما شارح مصنفك سؤال وجوابى بو وجهله
تحرير ايتمشكه فان قيل فالنهى انما ورد على اطاعة ما هو من جنودها
لا عليها انفسها وهو المطلوب قلنا هذا لازم بالطريق الاولى كقولهم
مثلك لا يبخل خاتمه ده بومقام مفصلدر بو دخى معلوم اوله كه ناظم

اولان مه

منهما قید ایله خصم وحکمی انجق نفس وشیطاندن اولمغله قید ایلدی
نفس وشیطاندن اولان خصم وحاکمه اطاعت ایتمك دیمکدر یوخسه
غیریلرین اولان مطلقا خصم وحاکمه اطاعتدن منع مراد مزدکلدر دیمك
استر . زیرا بعض خصم واردر که الحب لله والبغض لله مفادنجه آدمك
کمال ارتکابنه بناء بغض ایدر . ومناهیدن زجر وخصومت ایله منع وتحکم
ایدر بومقوله دن اطاعتدن منع اولنماز کذلك حکما ولا تطع نفیندن
داخل ایکن صراحة لاء نافیه کتورمیه نه حاجت دیبور سه جواب خصم
وحکمدن ایکیسنه بردن معا اطاعت ایتمه علی حدة علی حدة بلامعیة اطاعت
ایدرسك مانع دکلدر وهمندن دفع ایچوندر . زیرا او لا حکما قولنده صراحة
لاء نافیه کلمسه بومعنی توهم اولنور . منهما قولنده اولان من کلمه سی
تجریدیه دردیمشلر . یعنی نفس وشیطانده خصم وحکم ایکی شخص تجرید
وانتزاع اولنور انلره اطاعت ایتمکی اوزره امر ایدر استعاره :.
تجریدیه نك تفصیلی خاتمه ده محرردر قوله فانت کلمه سنده فا تعلیلیه در
انت ضمیر منفصل مبنی محلا مرفوع مبتدادر . تعرف فعل مضارع مخاطب
فاعلی ضمیر تحتنده انت در معناسی سن بیلور دیمکدر کیده مفعولیدر
کید حیله دیمکدر بعض شراح کید مکردر . ومکر خفیة برکسنه یه مکروه
ایصالنه دیرلر دیمشلر . تعرف جمله سی محلا مرفوع مبتدانك خبریدر :.
مبتدا مع خبره جمله سی جمله تعلیلیه در که لا تطع جمله سنك علتیدر
الخصم مضاف الیهدر والحکم فتح حا وکاف وکسر میم ایله کیده
اوستنه معطوفدر کید کلمه سنك اخری منصوبدر والحکم دخی اخری
منصوب اولمق اقتضا ایدردی . زیرا کیده اوزرینه معطوفدر . رعایت
قافیه ایچون میم مکسور اولمشدر حکم بفتح الکاف حاکم معناسنه در
الف لام عهد خارجیدر که مصرع اولده مذکور اولان خصم وحکمدر مراد
محصول معنا بیت ایتها الشخص المستمع نفس وشیطاندن اولان خصمه وحاکمه
اطاعت ایتمه . زیرا اول نفس وشیطان طرفندن اولان خصم وحاکمك
کید ومکرین سن بیلورسن تعریفه حاجت یوق یعنی بر خدعه ومکرکه خصم
وشیطاندن اوله آنی سن بیلورسن هیچ اکا اطاعتمی اولورصقین

خطا ایدب

خطا ایدب انلره اطاعت ایتمه بوخسه دردمند بغی وضلالتده قالوب عذاب
ابدیه یه مستحق اولورسن دیمك اوله :.

استغفر الـ مُسْتَفْعِلُنْ لاه مِنْ فَاعِلُنْ قَوْ لٍ بلا مُسْتَفْعِلُنْ عَمَلٍ فَعِلُنْ
لقد نسب مَفَاعِلُنْ تُ بِهِ فَعِلُنْ نَسْلًا لِذِي مُسْتَفْعِلُنْ عُقُمٍ فَعِلُنْ

أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ مِنْ قَوْلٍ بِلَا عَمَلٍ :. لَقَدْ نَسَبْتُ بِهِ نَسْلًا لِذِي عُقُمِ

قصیدۀ مبارکه دن باب ثانی اعتبار اولنان متابعت نفس وهوا وکید ومکر
شیطانی ایله صدور ایدن جرم وتقصیراته متعلق ابیات بدیعه بومحلده رسیده
اتمام اولوب باب ثالثه ناظم علیه الرحمة بوبیت ایله شروع ایدرکه اعتراف ایلدیکی
تقصیراتدن عفو واستغفاری متضمندر قوله استغفر الله استغفر بفتح الهمزة
فعل مضارع نفس متکلمدر غفردن مأخوذدر غفر ستر معناسنه در ستر عفو در :.
استغفار طلب مغفرتدر استغفر الله لذنبه ومن ذنبه همزه نك کسریله
بمعنی واحددر ستر ذنوب عفو معناسنه در استغفر الله دیمك اللهدن عفو .
طلب ایدرم دیمکدر نته کیم درة المضیئه صاحبی استغفر مأخوذ من
الاستغفار وبمعنی طلب المغفرة دیمشدر . الله لفظ شریفی لفظا
منصوب استغفر فعلنك مفعولیدر جمله سی جمله ابتدائیه در معلوم اوله که
الله لفظ کریمنك معناسنی فهم وتحقیق لجب واقدام اموردندرکه :.
ارکان دیندن اولان کلمه شهادتده مدار تصدیق وایماندر وتوجه ودعا
واستمدادلرده مطمح نظر قلوب اولدوغندن ماعدا کبار صوفیه قدس الله :.
اسرارهم حضراتنك اخذ دست اراده وتصفیه وسلوکلرنده ذکر الله اقدم
وسائل وبالخصوص خواجکان قدس الله اسرارهم حضراتنك طریقه علیه لری
دوام حضور ایله ولفظه جلالی ذکر قلبیدن عبارت اولمغله بواسم جلیلك
معنای شریفنی واصل وضعنی علی وجه التحقیق امکانی مرتبه علم ومعرفت
ایله ذکر وفکر وتوجهده نتیجه اسرار الهیه وآثار انوار مکاشفات معنویه
ظهوراتی محققدر :. بیضاوی وکشاف وکتب حواشیده نقل وعاجزانه
تحریر وبیانه متوسلا باسمه الشریف ومبتدأ باسم الله الرحمن الرحیم
مبادرت اولنمشدر ومن الله التوفیق معلوم اوله که لفظه جلالك اصلی ولا
اله کلمه سی مشتقدر بالاتفاق لکن کشاف اسمدن مشتقدر ابل ابلاکبی دیمش

بيضاوى وصفدن مشتقدر ديمكله اختلافلرى بونده دربعضيلر مشتق منه
آلِهَ بفتح اللام بأَلِهَ اِلهاً ديمش اشتقاق بيلمكه محتاج اولدقلرى قاعده اُنه
اشتقاق شيء من آخر عبارة عن كونهما مختلفين بالصيغة دون المادة مع كون
معنى الشيء الاخر غير خارج عن الاول كعالم وعلم فانّ العلم جزء من العالم
وكذا فى سائر المشتقات نقل من كاذرونى ايمدى مشتق منه اولان آلَهَ عَبَدَ
معناسنه در، بوندن مشتق اولان اِلَه فِعال وزننده در، وفِعال بمعنى مفعول
بويله اولنجه اِلَه مألوه معناسنه اولوب معبود ديمك اولور ديمشلر كما قال
البيضاوى رحمه الله اشتقاقه من آلَهَ اِلاهةً والوهيّةً بمعنى عَبَدَ قال
الشيخ المحشى اشتقاقه من اِلَه بفتح اللام من باب فتح اِلاهةً بكسر الهمزة
ومدّ اللام فاِلَه بمعنى المألوه أى المعبود كالكتاب بمعنى المكتوب معلوم اولديكه
مشتق منه اولان اِلَه كلمه سى معبود بالحقه ومعبود بالباطله اطلاق
اولنور دنته كيم كفره معبودلرى اولان اصنامه اله اطلاق ايدرلر قوله تعالى
ومن يدع مع الله الهاً آخر، بيورلديغى دخى والهكم اله واحد ايله معبود
بالحق مراددر خلاصه تعالى بومقامده اوچ امر كه اِلَه الاله الله بونلرى
اولا فرق ومعنالرينى معرفة وتمييزه محتاجدر ايمدى اِلَه لفظى منكرا
بغير لام تعريف معبود بالحق ومعبود بالباطل اطلاق اولنور دعامدر
مفهوم كليدر مطلقا معبود ديمكدر عند البيضاوى وصفدر راسم دكلدر
حتى كلمهٔ توحيدده لا اله لفظندن مراد مطلقا معبود مفهوم كلى سيدر
امّا لام ايله اولان الاله كلمه سى معبود بالحقده غلبه استعمال ايله
معبود بالحقه علم اولمشدر قال شيخ زاده قد يكون بعض الاعلام،
اتفاقيا اى يصير علما لا بوضع واضع معيّن بل لاجل الغلبة وكثرة
استعماله فى فرد من افراد جنسه ديمشدر ايمدى الف لام ايله اولان الاله
لفظى تفصيل اولنديغى وذده غلبه استعمال ايله واجب الوجود جلت عظمته
حضرتلرينه علم اولدقدن صكره تخصيص تأكيد قصد اولنمغله الاله كلمه سنك
همزه سى حذف ايدوب ايكيسى برجنسدن لاملر ادغام اولنمغله الله
لفظى كريمى ذات حقه مؤكدا مخصوص اولمقاوزده علم اولمشدر، ذات
حقدن غيريده استعمال اولنديغى يوقدر، واولنماز الاله لفظى اصلنده

معبود بالحقده وغيريده استعمال اولنديغى شرآحك غلبه استعمالى عبارتندن
منفهمدر پس الف لام ايله الاله لفظنك بعد الاعلال تخصيص وتأكيد قصد
اولنان لفظهٔ جلال ايله فرقى بو وجهله اولور كه الله لفظ شريفى غيريده قطعا
استعمال اولنماز واولنمدى لكن الاله كلمه سى غيريده استعمال اولنمشدر
بومعنالرى صدر الدين زاده كوزل تحقيق ايدر حيث قال قوله والاله فى
اصله يقع لكل معبود ثم غلب على المعبود بالحق اى غلب هكذا معرفا باللام
على الذات المخصوصة الذى يعبد على الحق لا على هذا المفهوم الكلى فصار المعرف
باللام اى الاله علما للذات المخصوص بالغلبة ثم اريد تأكيد الاختصاص
بالتغيير فحذفت همزة الاله وادغم اللام فصار الله وجعل بحذف الهمزة
مختصّاً بالمعبود بالحق فههنا ثلثة اسماء اله والاله والله فاله باق على
عمومه يقع على كل معبود وقال عز وجل ومن يدع مع الله الهاً آخر وقال
لو كان فيهما آلهة والاله بالالف واللام اطلق على غيره اطلاق النجم
على غير الثريا ثم غلب على المعبود بالحق فصار علما له بالغلبة فيصرف اليه عند
الاطلاق كسائر الاعلام الغالبة وامّا الله فلم يطلق على غيره اصلا
هكذا حقق المقام انتهى قال ملا خسرو ان لفظة الله بحذف الهمزة يختص
بالمعبود بالحق لم يطلق على غيره فى الجاهلية والاسلام واله فى الاصل هو المنكر يطلق
لكل معبود ثم غلب الاله معرفاً باللام على المعبود بالحق اى لذات المخصوص فصار
علما بالغلبة وصار الله مختصّاً بالمعبود بالحق فالاله قبل الهمزة وبعده
علم لذات المقدس لكن قبل الحذف اطلق على غيره اطلاق النجم على غير الثريا وبعده
لم يطلق على غيره اصلا محشى بيضاوى كازرونى رحمه الله محاكمه وكوزل
تحقيق ايدر حيث قال حاصل الكلام انّه لو كان المعنى المراد من لفظة الله هو
المفهوم الكلى لم يصح الحكم للتوحيد بمجرد الكلمة المذكورة والحال ان النبى
صلى الله عليه وسلم والخلفاء وسائر السلف رضى الله عنهم حكموا بالتوحيد
بل القول لو كان الاسم الشريف موضوعاً للمعنى الكلى هو المعبود بالحق
لزم ان يكون معنى لا اله الا الله لا معبود الا هذا المفهوم الكلى وليس
كذلك واذا قيل ان المراد ما صدق عليه هذا المفهوم وهو ذاته المخصوص تعالى
يرد عليه انّه اذا كان كذلك لم يحكم بانّه موضوع اولا لذاته تعالى لا لانه

يختص به بغلبة الاستعمال وهذا يؤيد بان الاسم الشريف موضوع لخصوص
ذات ثم ان الشريف العلامة قال الاستقراء دال على ان كل حقيقة متوجهة اليها
الاذهان قد وضع فيها اسم تجري عليها احكامها وصفاتها واليه اشار من قال
من العلماء اذا كان الله صفة وسائره صفات يلزم ان العرب لم يبق شيئا
من الاشياء المعتبرة الاسمية ولم يسم خالق الاشيا ومبدعها وهذا محال
وهذا دال على وجوب ان يكون لفظة الله اسما في الاصل ولا يكفي ان يكون وصفا
صار في حكم الاعلام بغلبة الاستعمال كما ذكر المصنف انتهى يعني بيضاوينك
اصلنده صفتدر اسم دكلدر ديديكنه كوره عرب ذات حقه علم وضع ايتمش
اولور بعده غلبة استعمال ايله علم وضعي استعمالده حاصلدر يوخسه غلبه
استعمالده اول علم وضع اولنمق اقتضا ايدر بو ايسه عربه نسبتله محالدر
ديو بيضاوينك اله كلمه سي صفتدر اسم دكلدر ديديكنه كازروني اعتراض
ايتمشلر ولور ايمدي خلاصه مقال لفظه جلال ذات حقه علم مختص اولوب قيل
تأكيد الاختصاص اله كلمه سي مشتقاتده اولديغنده كشاف وبيضاوي اتفاق
ايتمشلردر لكن كشاف اله اسم در اسمدن اشتقاق وجاد ايدر عرب اتل يقع
ابالة اذا احسن القيام بمصالح الابل در ديو اسمدن اشتقاقنه استدلال ايدر
بيضاوي وصفدر وله يأله دن مشتقدر ديو التي عدد احتمالات ايله مشتق
منهي كتاب بيضاويده تفصيل ايتمشدر بعض شراح امام اعظم وامام محمد وامام غزالي
اسم اولوب ذات واجب الوجوده علم اولديغنده اتفاقلري نقل وبيان ايتمشلردر
كما قال الله اسم ذات مستجمع لجميع الصفات ديرلر يعني سائر صفاتي التزاما لا مطابقة
جامع در ديمشلر مستجمع لجميع الصفات ديمك يعني جمله صفاتك ذاتله صفة
ناعت معناسنه قيامي وجميع صفات مظاهر ذات ولمسي اعتباريله اولمق كولشي
معلوم اوله كه كتب كلاميه ده قيامك ايكي معناسي وارد اولكي معناسي تبعيت في
التحيزدر كه عرضك جوهر ايله قيامي كبي بو قيام صفاتحقده تصور اولنماز
زيرا تحيزا اقتضا ايدر ايكنجي معناسي صفة ناعت معناسنه قيامدر كه صفاتباري
ذات حقله بو معناجه قائملردر صاحب ترم بو اسم عاليشانك بياني ذيلنده ديمشكه
روى محمد بن الحسن عن ابي حنيفة قال الاسم الاعظم الذي اذا دعي به اجاب هو الله وقال
ابو بكر ابن العلاء سئلت سهل بن عبد الله التستري عن اسم الاعظم فقال هو الله

قلت قيل اذا سئل به اعطى ونحن نسأله ولا يعطينا فقال لو سألته
وقلبك فارغ عن كل شيء الا من مناجاته لاجابك في الوقت انتهى المقال في لفظة
جلاله قوله من قول جار مع المجرور استغفر فعلنه متعلق مفعوليدر قول كلام
معناسنه در من تبعيضيه در ياخود اجليه در بلا عمل لا لفظي غير معناسنه در
مذهب مختارده عامل دكلدر عامل با در قول لفظنه متعلقدر ياخود محذوف
كائن كلمه سنه متعلق قولك صفتيدر معناسي ويله قول كه غير مقارن للعمل
ديمك اولور لقد نسبت لام قسم محذوفه جوابدر اي الله لقد نسبت
ديمكدر افصحنده توطئه للقسم كتوريلان لامك مدخولي ولان جمله نك
محلي يوقدر قسم محذوفه لام علامتدر ديدي قد حرف تحقيقدر نسبت
نسب ينسب دن فعل وفاعلدر عزو ايلدم ديمكدر نسبت جمله سي قسم محذوفك
جوابيدر بعض شراح نسبت جمله سي سؤال مقدره جوابا ولان جمله استينافيه در
كويا سؤال كلدكه قول بلا عمل منهي وكريه ميدر كه استغفار ايدرسن
ديدكلرينه جواب نيجه كريه دكلدر كه عظيمه ولد نسبت ايتدم طلب محال عقلا خارجا
عقلا خارج اولان شيئي طلب عاقل استغفار ايتمك لازمدر ديمك اولور ياخود جمله
فعليه استغفر الله جمله سنك تعليلي اولور اشبو احتمال ثاني مختاردر جمله تعليليه
اولمق مناسبدر شارح درة المضيئة استينافي بيانده والجمله استينافي كانه
قيل ما لك تستغفر من الامر بالخير وهو مندوب اليه فاجاب بان القول العاري عن
العمل تستجلب الذم وينسب قائله الى شيء يستكرهه اللبيب ديمشدر جار مع المجرور
نسبت فعلنه متعلقدر ضمير قول كلمه سنه راجعدر اي بالقول الخالي عن العمل ديمكدر
نسلا نسبت فعلنك مفعوليدر نسل لغتده سقوط معناسنه در ولد دخي بطن
امدن ساقط اولمغله اصطلاحده نسل ولد معناسنه دردي ديمشلر بعض شراح
ذريه معناسنه دردي بو ناهب اولدي ذي اسماء ستة معتله مضافندندر
حالة جري يا ايله در لام ايله مجروردر نسبت فعلنه متعلقدر لام اختصاص
ايچوندر بعض شراح واللام بمعنى الى لان حرف الجر ينوب بعضها عن بعض ديمش
ذي كلمه سنك مذكرلكي موصوف مقدر شخص اعتباريله در زيرا ذي كلمه سنك
مؤنثي ذاتدر وصاحب معناسنه اولان ذي لفظي عقم كلمه سنه مضافندندر قوليده
عقم عينك ضمي وقافك سكونيله رحم منسد اولوب طوغرمامغه ديرلر

وعقیم طوغرماین عورته دخی دیرلر. عقیم شول کمسنه درکه انک ولدی
اولمیه دیمش قاضی عضد العقم بضمتین جمع عُقم بسکون القاف بسبب العقم
انسداد فم المشیمة بسبب نبات لحم فی فمها فلا یقبل المنی دیمشدر. یعنی عُقم بضم
العین وسکون القاف عقمک مفردیدرکه جمعی ضمتین ایله در بعض شراح بو مقامده
تشبیه ضمنی وارد ردیمش کما قال جعل المصنف القول بلا عمل کولد ذی عقم فی
عدم وجود کل واحد منهما فاة القول بلا عمل کالمعدوم فی عدم الاعتداد به
نکانه لم یقله فنسبته الیه کنسبة الولد امرأة عقیمة وهو کذب فاستغفر الله
منه فیکون التشبیه ضمنیاً لا صریحاً فی عدم الامکان معنا عبارت الله عظیم
الشانندن ستر ومغفرت استرم قول بلا عملدن یعنی کندیدم عمل صالح یوق
ایکن آخره قول ونصیحتدن استغفار ایدرم. زیرا خدا حقیچون بو قول ایله
بن عقیم صاحبنه تحقیق ولد عزو ایتدم. یعنی بویله نتیجه وتأثیری محال
قوله تعالی کبر مقتا عند الله ان تقولوا ما لا تفعلون. منطوقنجه مقتِ که
بغض حقه لیاقت کبی امر منکر ونهی ارتکاب ایتدم عفو ومغفرت طلب ایدرم
دیمک اوله مصرع ثانیده لقد نسبت کلمه سنده اولان لام قسم محذوفه جواب
اولوب قسم محذوف جمله سی استغفاره جملهٔ تعلیلیه اولدیغی تقدیرآ و زره
معنی تقریر اولنمشدرکه لفظاً زیادتر کیده لا نه مقامنده در. وفیه من البدیع
الاستعارة التمثیلیة والطباق بین النسل والعقم

آمَرْتُكَ اُلْ مفاعِلُنْ خَيْرَ لا فاعِلُنْ كِنْ مَا ائْتَمَرْ مُسْتَفْعِلُنْ تُ بِهِ فَعِلُنْ
وَمَا اسْتَقَمْ مفاعِلُنْ تُ فَمَا فَعِلُنْ قَوْلِي لَكَ اسْ مُسْتَفْعِلُنْ تَقِيمِ فَعِلُنْ
آمَرْتُكَ الْخَيْرَ لٰكِنْ مَا ائْتَمَرْتُ بِهِ ∴ وَمَا اسْتَقَمْتُ فَمَا قَوْلِي لَكَ اسْتَقِمِ

بو بیت سابق الذکر جملهٔ اولی اولان نسبت فعلنه مرتبطدر واو عاطفه ترک اولندیغی
ایکی جمله بیننده کمال اتصال اولسه عطف اولنمیوب فصل اولنوردکما قال فان کان
بین الجملتین کمال الاتصال لکون الثانیة بیاناً للاولی فالفصل قاعده سنه
بناء در بو مقامده دخی امرتک جمله سی جملهٔ اولی اولان لقد نسبت جمله سنی بیاناً
وتفسیراً ولمغله بینلرنده کمال اتصال اولدیغنه بناء واو ترک اولنوب جملهٔ ثانیه
جملهٔ اولیدن فصل اولنمشدر قوله امرتک نفس متکلم در تا ضمیری فاعلیدر جمله سی
بیت سابقده اولان نسبت جمله سنی بیاندر امرتک فعلی ایکی مفعوله تعدی ایدر

مفعول اولی

مفعول اولی کافدر مفعول ثانیسی الخیر کلمه سیدر یاخود الخیر نزع خافض
اوزره منصوبدر امرتک بالخیر دیمکدر خیر عاقبتی محمود اولان شیدر ابیات
سابقه قرینه سیله امر ایلدیکی خیردن مراد مخالفت نفس وشیطان اولمق ظاهر
عبارتندرکه مسفوداتن مخالفت محمود العاقبه در نه شبهه لکن تشدید ایله
اولورسه یعنی ثقیله اولورسه حروف مشبهه بالفعلدندر اسندرالک ایچوندر
یعنی کلام سابقدن نشأت ایدن وهمی دفع ایچوندر ∴ بو مقامده دخی
کلام سابق امرتک الخیر درچونکه ناظم خیر ایله امر ونصیحت ایلدی
توهم اولندیکه ناظم کندو دخی خیر ایله متصف اوله پس بو توهمی لکن
ما ائتمرت به قولیله دفع ایلدی یعنی امر ایلدیکم خیر ایله بن مؤتمر
اولمدم یعنی امتثال امر خیر ایتمدم دیمک اولور ما نافیه در. ائتمرت افتعال
بابندن فعل وفاعلدر ائتمار امره امتثال معناسنه در. لکن کلمه سنک اسمی
محذوف ضمیر شاندر لکنه دیمکدر. ائتمرت جمله سی محلا مرفوع حرف لسندرک
خبریدر. لکن مع اسمها وخبرها کلام سابقدن نشأت ایدن توهمی دفع ایچون
جملهٔ استینافیه در. به کلمه سنده با حرف جردر. ائتمرت فعلنه متعلقدر ضمیر
امرتک بالخیر جمله سنک مضموننه راجعدر یاخود الخیر کلمه سنه راجع اولور
لکن بو محلده بلا تشدید خفیفه اولوب حروف عاطفه دن اولمق دخی
احتمالدر معلوم اوله که لکن کلمه سی تشدید ایله اولورسه رکیک اولور
بلا تشدید بیت سلیس اولور. حرف عاطفه اولدقده لازمهٔ للنفی در ∴
وعملدن ملغی در دیمکه بو مقامده عاطفه اولدقده امرتک الخیر وما ائتمرت
به دیمک اولور. وما استقمت واو عاطفه در امرتک الخیر اوزرینه معطوفدر
یوخسه ما ائتمرت اوزرینه معطوفدکلدر ما نافیه در. استقمت بمعنی
الثبات استقامتدندر فعل وفاعلدر استقامت بر لفظدرکه امتثال اوامر
واجتناب نواهی یی جامع اعمال حسنه واخلاق حمیده وعقاید حقه یه شاملدر
شیخ زاده علیه الرحمه الاستقامة هی الثبات علی مقتضیات الاوامر والنواهی
التی جاء بها محمد المصطفی صلی الله علیه وسلم ومراعات هذا المقام فی غایة
الصعوبة دیمشدر بعض شراح وصفنده اطرا ایدوب والاستقامة عبارة
عن الثبات عن فعل الخیرات وترک المنهیات واستقم امر یسکب منه العبرات وکذا

قال فخر الكائنات صلى الله عليه وسلم شيبتني سورة هود وذلك لأن فيه
قول الله تعالى فاستقم كما امرت بيورلمشدر بو اعظام ايدر استقمت فعلنك
مفعولی محذوفدر على الامر كلمه سی ياخود على الخير لفظلريدر بعضيلر فعل لازم
معناسنه تنزيل اولنوب مفعولنه التفات اولنمامشدر زيرا مقصود مجرد
استقامتدر ديمشلر فما قولی فاشرط محذوفه جوابدر كه شرط محذوفدر اذا كم
استقم دريمدر ما استفهام انكاريدر توبيخ واستبعاد ايچوندر محلا مرفوع مبتدا
قولی ياء متكلمه مضاف تقديرا مرفوع خبريدر مصدر فاعلنه مضافدر
لك لام حرف جر كاف خطاب محلا مجرور قولی كلمه سنه متعلقدر استقم
فعل امردر لفظی مراد محلا مرفوع قولك مفعوليدر مبتدا مع خبره جمله سی
اعرابدن محل يوق شرط محذوفك جزاسيدر بو استفهام توبيخ ايچون اولوب
انكار واستبعاد وغيرها چوق معنا توكد ايدر ديمشلر مثلا كندنك كلبتقامت
اولمايجه سكا مستقيم اول ديو قولمده نه فائده اصلا فائده سی يوقدر
لايق ولانه بويله قولی سويلمكدر زيرا بلا اتصاف سن مستقيم اول
ديمك قتی مستبعددر ٭ دركو بو مقوله معانی تصور اولنور بونده اشارت
وارد ركه وعظ ونصيحتی ايله كندو متعظ اولميان كمسنه نك وعظ
نصيحتنده نه تأثير اولور ونه بر فائده يه منتج اولور حديث سعادتده وارد
اولمشكه ان الله تعالى قال لداود وعظ نفسك فان اتعظت فعظ الناس
معنا عبارت بيت سكا بن خير ايله امر ايتدم يعنی محمود العاقبه اولان
شیء ايله متصف اول ديو امر ايتدم كه او شی مخالفت نفس وشيطاندر ٭ لكن
بن او امر خيره امتثال ايدوب مؤتمر اولمدم ٭ يعنی موجب نصيحتمله
اتصاف ايتمدم واتمادم يوق كذلك مستقيم اولمدم سكا مستقيم اول
سوزم غريب ومستبعددر ٭ بويله سوز سويلنور می لايق بودركه سويلنيه
ديو استفهام انكاری توبيخ واستبعاددر بو معنا ايله تقرير اولنمق گركدر
قسم من البديع فيه جناس الاشتقاق بين امرت وائتمرت وكلستقمت واستقم والنفي والايجاب فيهما والاستدراك

وَلا تَزَوَّ مَفَاعِلُنْ وَدْتُ قَبْ فَاعِلُنْ لَ الْمَوْتِ نَا مُسْتَفْعِلُنْ فِلَةً فَعِلُنْ
وَلَمْ اُصَلْ مَفَاعِلُنْ لِسِوَى فَعِلُنْ فَرْضٍ وَلَمْ مُسْتَفْعِلُنْ اَصُمِ فَعِلُنْ
وَلَا تَزَوَّدْتُ قَبْلَ الْمَوْتِ نَافِلَةً ٭ وَلَمْ اُصَلِّ سِوَى فَرْضٍ وَلَمْ اَصُمِ

واو عاطفه در لا حرف نفيدر تزودت بيت سابقده اولان ما استقمت
جمله سنه معطوفدر تزودت فعل وفاعلدر ٭ زاددن اولان تزودندر
التزود هو الاشتغال لتهيئة الزاد ديمشلر ايمدی زاددن مراد اهل سفرك
احضار ايلديكی زاد راه ديدكلری طعامدر ناظم عليه الرحمه مسافرخانه عالمدن
بی زاد وزواد طريق هولناك آخرته بركون دفعة ظهور ايدن جلك
عزيمته اشارت ايدر ننه كيم صائب بو معنايی كوزل ادا ايتمشدر بيت چون
كذشتی از رباط تن ديكر معموره نيست ٭ زاد راهی برنمی داری ازين منزل چرا ٭
كذلك كاتبی عليه الرحمه عجب نصيحت ايدر بيت كود زاد ره عاقبة الامری كاميا
٭ بو كار كاهه بردخی كلمك محال اولور ٭ قبل ظروف مكان مبهمدن قبل وبعد
وتحت وامام ويمين وشمال اولان جهات ستدن قبيلندندر قاعده بودركه
ظرف مكان مبهم ظرفيت اوزره استعمال اولندقده مضاف اليهی اولان
كلمه اكر مذكور اولورسه ظرف فتح اوزره مبنی اولوب فعلك يا معنای
فعلك ظرفی اولوره يعنی مفعول فيهی اولور اول فعل كاه محذوف اولور كاهی
صراحة مذكور اولور ٭ رأيت طائرا فوق غصن كبی ظرف فعل مذكور اولان
رأيت فعلنك ظرفيدر ٭ وفوق كل ذی علم عليم ٭ فعل محذوفك ظرفيدر
واكر ظرفك مضاف اليهی محذوف اولورسه ضم اوزره مبنی اولوب محلا
منصوب كذلك فعلك ويا معنای فعلك ظرفی اولور ٭ ديباجه تأليفاتده
اولان وبعد كبی كه مضاف اليهی الحمد كلمه سيدر محذوفدر اقول بعد الحمد
ديمكدر واكر مضاف اليهی نسيا منسيا متروك اولورسه ظرف بحسب العوامل
معرب اولور ربت بعدٍ خير من قبل كبی لكن كاه اشبو جهات سته اسم اولمق
اوزره استعمال اولنور يعنی بو جهات ستة فعل مذكورك ظرفی اولمقدن
استعمال اولنماز كه مفعول فيه اولماز قوله تعالى تجری من تحتها الانهار
من بعد غلبهم سيغلبون حرف جاره ايله معربدر ايمدی بو محلده قبل
كلمه سنك مضاف اليهی مذكور اولمغله فتح اوزره مبنی اولوب تزودت
فعلك ظرفی اولور الموت مضاف اليهدر موت ضد حيات ديدكلری نسنه
كوره وجودی اولور قال الله تعالى خلق الموت والحيوة آيه كريمه سی
منطوقنجه خلق تعلق ايتمكله موجود اولوب وجودی اولور اكر الموت

عدم الحيات ديدكلرينه نظراً عدمی اولورکه • العدمی ما يدخل فی مفهومه
العدم ديرلر • بومقامده الموت کلمه سنده استعارهٔ مکنيه وارددر ديمشلر
بو استعاره نك قاعده و تفصيلی ظلمت سنة من لحيی الظلام بيننی شرحنده
مفصلدر بو محلده تقريری بو وجهله درکه ناظم عليه الرحمه موتی مخاطره
ومهالك عظيمه يی حاوی اولمقده کند و نفسنده طريق بعيده تشبيه ايدوب
ايدوب لفظ مشبه اولان موتی ذکر ايليوب تشبيه مضمر فی النفسه علامت
وقرينه اولمق ايچون مشبه به اولان طريقك ملايمی اولان تزودی ذکر ايلدی
که مشبه به اولان طريق سفرك لازميدر • زيرا زاده راه بهر حال طريق
لوازمندندر پس موت کلمه سنی ذکر و اطلاق ايدوب طريق بعيد و مهالکی
مراد ايتمکله موت کلمه سنده استعاره بالکنايه متحقق اولور نافلة تزع :•
حافضنبت اوزده منصوبدر بنا فلة ديمکدر • تزودت فعلنك مفعوليدر
بعض شراح محدوفه طاعت کلمه سنك صفتيدر ياخود تزودت فعلنه • اتخاذ
معناسنی تضمين ايله مفعولا ولمق جائز اولمغله بو طريق ايله نافلة
تزودت فعلنك مفعوليدر ديمشلر • اولا تضمين نه در تعريف ايدهلم
قال شيخ زاده فی حاشية البيضاوی التضمين ان يقصد بلفظ فعل معناه
الحقيقی و يلاحظ معه معنی فعل آخر فهو مستعمل فی معناه الحقيقی مع حذف
حال مأخوذ من الفعل الآخر اعتماداً علی قيام القرينة اللفظية الدالة
علی المحذوف كقوله تعالی لتكبروا الله علی ما هديكم آية كريمه سنده كبّروا
فعلی علی ايله صله لنماز بو قرينهٔ لفظيه ايله اقتضا ايدر كه فعل
آخر ضمنی فعل كبّروا اده ادراج و تضمين اولنمش كه اول فعل مضمّن
حمدت فعليدر علی ايله صله لنور و اول فعل آخردن كه حمدت فعليدر
بر محذوف حال اخذ اولنمشدر كه اول حال مأخوذ حامدين كلمه سيدر تقديری
فكبّروا الله حامدين علی ما هديكم ديمكدر بومثالده مضمّن فيه اصل اولوب
مضمّن حالا ولديغنه كوره دراما بعض اوقات مضمّن اصل اولوب مضمّن
فيه حالا اولور كما قال وقد يعكس و يجعل المتروك اصلا والمذكور حالا
وتبعاً كقوله تعالی الذين يؤمنون بالغيب ای يعترفون به من المؤمنين
ای حال كونهم مؤمنين قال السيد قدس سره اذ لو لم يقدر لكان

مجازاً

مجازاً عن الاعتراف لا تضمیناً ایمک بومقامده نافلة کلمه سنه تزودت
فعلنك بنفسه عدم تعديه سی قرينهٔ لفظيه در که تزودت فعلنده
آخر فعل تضمين اولنمشدر اول فعل اتخذت کلمه سيدر مضمّن اولان اتخذت
اصل قلنوب مضمّن فيه اولان تزودت فعلندن حال اخذ اولنديغی قاعده اوزره
تقديری ما اتخذت نافلة تزودا قبل الموت ديمك اولور نافلة کلمه سنده تنوين
وحدت ايچوندر بر نافلة دخی تهيئه و تزود ايتمدم نوافل کثيره نرده قالدی
ديمك اوله نافله لغتده زياده معناسنه در شرعده ما زاد علی الواجبدر
لا فرض و لا سنة مؤکده ديمشلر • لکن عبدی مقام محبته موصل بر قربتدر که
حقنده مفخر موجودات عليه الصلوة والسلام حضرتلرينك بيوردقلری :•
مصابيحده نقل اولنمشکه قال رسول الله صلی الله عليه وسلم حاکيا عن الله
سبحانه ما يقرب المقربون بمثل اداء ما افترضت عليهم ولا يزال العبد يتقرب
الی بالنوافل حتی احببته فاذا احببته کنت سمعه الذی يسمع به و بصره الذی
يبصر به الحديث ولم اصل فعل مضارع متکلمدر اصلنده اصلی ايدی حرف
جازم ايله يا ساقط اولمشدر • مراد صلوة شرعيه درکه ارکان و افعال
مخصوصه دن مرکب عبادت مخصوصه در يوخسه لغتده دعا معناسنه اولان صلوة
مراد دکلدر • سوی بکسر السين غير معناسنه در اعرابی عصی کبی تقديريدر
اکر فتح سين ايله اولورسه مکان معناسنه اولوب فتح اوزره مبنی محلا
منصوب اولوب ظرف اولور جاء القوم سوی زيد ای مکان زيد ديمکدر :•
وکاه سوی مستوی معناسنه ظرفا اولوب جلست سوی زيد ديمك زيدك
برابرنده يعنی مستوی سنده اوتوردم ديمکدر فنفی معناده اولديغی استعمالا
قرينه سيله معلوم اولور • بومقامده سوی تقديراً منصوب اصلی فعلنك
مفعوليدر غير معناسنه در فرض کلمه سنه مضافدر فرض لغتده تقدير معناسنه
شرعده ما ثبت بدليل قطعی لا شبهة فيه و يکفر منکره در مراد صلوة خمسة
مفروضه در • ولم اصم صومدن مأخوذدر صوم لغتده مطلقا امساکدر
شرعده امساك مخصوص درکه اکل و شرب و جماعدن امساکدر مع النيه دروا و عاطفه در
اصم فعل مضارع مجزوم منفی متکلمدر فعل و فاعل جمله سی اصل و زرينه معطوفدر
بومقامده ما قبلی قرينه سيله لم اصل فعلنك مفعولی اولان سوی فرض صومی

عبارتی اعتماداً علی القرینة المعینة حذف اولنمشدر مفهوم بیت ظاهر اخبردر
لکن حدیث شریف منطوقنجه موجب قربیت وموصل حق اوله جق نوافلدر
وطاعاتدن غفلت ایله ضایع اولان اوقات عمر نازنینه تأسف وتحسردر
دیمشلر معناً عبارت بیت قبل الموت برنافله یی زاد راه اتخاذ وتهیئه تدارک
ایتمدم صلوة وصیام مفروضه دن غیری نماز قلدم ونه صائم اولدم
دیمکدر ظاهر معنا بو وجهله در لکن حقیقتده چونکه بو نشئه ده غایة
کل مقصود تقرب ووصول الی الله اولمغله حدیث سعادتده لایزال یتقرب
عبدی الی بالنوافل حتی احببته واذا احببته کما مر الی آخره منطوقنجه عبدی
مقام محبته موصل وموجب قربیت ووصول اولان عبادات نوافلدن تزود
ایتمیوب غفلت وتقصیرات ایله عمر گرانمایه یی هدر وتلف واضاعت ایلدیکنه
واصل مقصودا اولان سعادت ابدیه دن محروم قالدیغنه ناظمک تأسف واظهار
حزن ونفسنه ملامتنی اعلاندن وفیه من البدیع مراعات النظیر بین النافلة
والفرض والصلوة والصوم

الباب الرابع هو المقصود من انشاد القصیدة

ظلمتُ سُنْ مفاعلن نَةَ مَنْ فعِلن احی الظلا مستفعلن مَ الی فعِلن
ان اشتکتْ مفاعلن قدما فعِلن هُ الضرَّ مِنْ مستفعلن وَرَمِ فعِلن

ظلمتُ سُنّةَ مَنْ احیَ الظلامَ الی ... ان اشتکتْ قدماهُ الضرَّ من وَرَمِ

ناظم قصیده علیه الرحمه استغفار وتقصیراتنی مفیدا اولان باب ثالثی تمام ایدوب
انشاد قصیده دن مقصود بالذات اولان ممدوح خدا سلطان الانبیاء حبیب
کبریا مفخر کائنات علیه افضل الصلوة افندیمزک مدایح علیه ومعجزات سنیه لری
بیاننه اشبو باب رابعدن شروع وابتدا ایله ... بیت

ما ان مدحتُ محمداً بمقالتی ... لکن مدحتُ مقالتی بمحمدِ

مصداقنجه اکتساب شرف وسعادته اقدام بیورمشدر روح الله روحه ونوّر
ضریحه معلوم اوله که شعرای روم وعجمک قصیده لری ابتداسنده تغزّل
ویا بهاریه وغیرها مقوله سنده مدایح ممدوحه مناسبتله انتقال ایلدکلری بیته
گریزگاه دیرلر بو بیته دخی اشبو قصیدهٔ غراده گریزگاه مقامنده در
علم بدیعده حسن التخلص دیدکلریدر قوله ظلمت فعل وفاعلدر جمله سی
ابتدائیه در ظلم شیئی موضع لایقنه وضع ایتمامکدر وبر معناسی دخی

نقصان ایتمکدر

نقصان ایتمکدر یعنی بن ظلم ایتدم نقصان اوزره اولدم دیمک اولور خلاصه
ترک ایتدم معناسنده عبارت اولور سنت ظلمت کلمه سنک مفعولیدر سنت
لغتده طریقدر اصطلاحده الطریقة المسلوکة فی الدین مطلقا دیمشلر غلبه
استعمال ایله پیغمبر افندیمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک قولا ویا فعلا وارد
اولوب واجب ولا فرض اولمیان شیدر درر صاحبی السنة شرعا ما واظب علیه
النبی صلی الله علیه وسلم مع ترکه مرة او مرتین وحکمه الثواب بالفعل والعتاب
بالترک دیمشدر مَنْ کلمه سنه مضافدر مَنْ ذوی العقولده استعمال اولنور
ایمدی ظلمت کلمه سنک سنة شریفه یه اسنادی شو وجهله درکه یعنی سنت شریفه نک
حقی انکله قیام وعمل ایکن انی ترک ظلمدر که حقیله قیام ایتمکدر فان
الظلم علی احد ترک القیام بحقوقه دیمشلر اشبو معنی ظلمک تعریف اولی
اعتباریله در اما ظلمک تعریف ثانیسی اعتباریله معنی سنت شریفه ایله
عملده نقصان وقصور ایلدم دیمک اولور ایمدی ظلمت کلمه سنک مشتق منهی اولان
ظلم کلمه سنک ایکی تعریفنه کوره ظلمت کلمه سنک سنت شریفه یه اسنادی
بو معنالر اعتباریله در مَن اسم موصولدر مبنیاتدن اولان اسم موصولک تعریفنده
ملا جامی رحمه الله الاسم الموصول ما لا یکون جزءً تاماً الا بصلة وعائد وصلته
جملة خبریة او ما فی معناها کالاسم الفاعل والمفعول والعائد ضمیر عائد الی
الموصول ومن یکون موصولة نحو اکرمت من جاءک ویکون استفهامیة نحو من
غلامک وشرطیة نحو من تضرب اضرب وموصوفة اما بجملة نحو من جاءک
قد اکرمته او موصوفة بمفرد نحو کفی بنا فضلا علی من غیرنا حب النبی محمد ایانا
کبی بو مقامده اسم موصولدر صاحب سعادت افندیمز صلی الله علیه وسلمدن
من مبهم ایله تعبیری شان معالی پناه رسول الهه تعظیم ایچوندر احیی
فعل ماضیدر احیادن مشتقدر افعالدندر فاعل ضمیر تحتنده مستتر هو
مَن موصوله عائد ضمیردر احیی جمله سی لا محل لها من الاعراب من موصولک
صله سیدر اسم موصول مع صلته جمله سی جملهٔ اسمیه محلا مجرور سنة کلمه سنه
مضاف الیهیدر ظلام ذهاب وزننده احیانک مفعولیدر ظلامدن مراد
لیلدر که لیلک ظلام لازمیدر لیل ملزومدر ذکر لازم اراده ملزوم
علاقه سیله مجازدر چونکه ظلامدن مراد لیلدر لیلی احیا عبادتله تا بصباح

اشتغال ايله بيدار اولمقدن عبارتدر. بو معناده احيا كذلك مجازدر نته كيم
احيى السماء، وقتل البخل كلامى عربك مجازات قبيلندندر اولديغى كبيدر بعض شراح
وقد يطلق الاحيا على عدم النوم في الليل قال الشاعر فاحييت ليلى في ارتقاب وصاله
فلم يأت لكن حين نمت تأتى. الى حرف جردر ان مصدريه در اشتكت افتعال بابندن فعل
ماضى مؤنثدر شكايتدن مشتقدر شكايت ايتدى. واذا وياء المدّه كندو يه اصابت ايدن شيدن
غيرى حالنى اعلامدر. قدماه ده قدما قدمك تثنيه سيدر ضميره مضاف اولمغله
نونى ساقط اولمشدر بو حسنه تثنيه قدمان ايكى تثنيه نك حالة رفعى الف ايلهدر
جاء الزيدان كبى حالت نصبى حالت جرى يا ايله در قدماه مرفوعدر اشتكت فعلنك
فاعليدر قدم مؤنث سماعى ولمغله اشتكت فعل مؤنثدر اشتكت جمله سى
تأويل مصدرده حرف جر ايله مجروردر. جار مع المجرور محلا منصوب احيى فعلنك
مفعوليدر الضر نزع خافض ايله وزده منصوب اشتكت فعلنه متعلق مفعوليدر.
من ضر ديمكدر ضر نفعك ضديدر بو محلده مراد اضطراب حالدر بعض شراح
ضر شدت محنتدر ومنه قوله تعالى رب انى مسنى الضر وانت ارحم الراحمين
ايوب عليه السلام ديمش دره المضيئه صاحبى كوردكى رحمه الله اشتكت فعلنك
قدمايه نسبتندن ديمشكه. واسناد الشكاية الى القدم باعتبار لسان الحال كما قيل
لسان الحال انطق من المقال ومجاز عقلى بمعنى ظهور الورم فيها. انتهى شارح
مشار اليهك مرادى قدما كلمه سنده استعاره بالكنايه اولمقدر كه نطقت الحال
قبيلندن اولور قوله من ورم جار مع المجرور محذوف كائن كلمه سنه متعلق ضرده حالدر
يا صفتدر. ورم مقتضاى طبيعت ولموجب زحمت وثقلت واضطرابدن اعضاء انسانيده
ظهور ايدن نفخه در كه تركيده شيش ديرلر چوق شيدن اولور شارح مصنفك ديمشكه
فهذا البيت اشارة الى المذكور فى الرواية ان رسول الله صلى الله عليه وسلم.
لما انزل عليه القرآن كان يتعب فى الطاعة والعبادة قائما على القدمين حتى تورمت
قدماه وقال الشارح روى عن عايشة رضى الله عنها قالت قام رسول الله
صلى الله عليه وسلم بآية من القرآن ليلة فان قلت كيف يصح منه الشكاية صلى الله عليه وسلم
لاسيما فى العبادة قلت المراد بيان شدة الوجع والالم العائدين الى قدميه الشريفين
من كثرة القيام فى الظلام وصوره بصورة الاشتكاء مبالغة فى تلك الشدة ولذلك
اسند الاشتكا الى القدمين تحاشيا عن اسناده اليه صلى الله عليه وسلم بو بيت معناده

بيت سابقه

بيت سابقه مربوط اولديغى لطف معنادن ظاهردر. بيانى سو وجهله تفصيل
اولنوركه سنت رسول عليه الصلوة والسلام چوقدر. بو بيتده مذكور اولان سنتدن
مراد بيت سابقده كذا ايدن نافله در كه اودخى سنة سنيه دندر ايمكى خلاصه كلام
بو در كه ايواه مطلوب اصلى اولان وصول الى الله باعث وقربت ولان عبادت
نافله يى ترقد ايتميوب سنتى ترك ايتدم برذات معالى پناهك سنتنى ترك ايتدمكه
مبارك قدم شريفلرى ضرر و زحمتدن تورم ايدنجه نوافل عباداته قيام ايدوب
احياى ليل ايدركى يعنى عبادات حقله تا بصباح بيدار اولوردى ديمك اوله
دره المضيئه صاحبى ديمشكه ومعناه انى تركت سنة النبى الذى تورمت قدماه من كثرة
قيام الليل فى طاعة الله فلفظ البيت اخبار ومعناه انشاء للتأسف على مافات منه.
من العبادة القربة يس اظهار حزن وتأسف اولور معنا عبارت ايواه ايواه ترك ايلدم
سنتنى برذات عاليقدرك كه احياى ليل ايدركى مبارك قدم شريفلرى تورمدن اولان
اضطراب حالدن شكايت ايدنجيه دك. يعنى عبادت حقده طول الليل قائم وبيدار
اولوركى احياى ليلدن مراد بودر وفيه من البديع حسن التخلص فانه قد يخلص فيه
باسلوب لطيف الى مدائح ممدوحه عليه الصلوة والسلام على الوجه الاكمل والاسلوب الاجمل
حيث كان فى ذكر بلاء النفس ومكايد الشيطان وخدعته فبين ان ذلك انما هو بسبب
مخالفة سنته عليه السلام، وان الطريق الى التخليص من تلك المكايد والبلايا يكون
باتباع سنته والاهتدا بطريقته. وحسن التخلص ان يستطرد الشاعر المتمكن من معنى
الى معنى آخر يتعلق بممدوحه بتخلص سهل يختلسه اختلاسا رشيقا دقيق المعنى بحيث
لا يشعر السامع بالانتقال من المعنى الاول الا وقد وقع فى الثانى لشدة الممازجة بينهما حتى كانهما
افرغا فى القالب الواحد فان الشاعر قد يتخلص من نسيب او غزل او وصف روض او وصف
طلل او معنى من المعانى او وصف حرب الاحسن ان يتخلص الشاعر من الغزل الى المدح
وفيه المقابلة الملحقة بالطباق بين ظلمت واحيى وبين السنة والظلام وفيه
جناس الاشتقاق بين ظلمت وظلام فان الظلم مشتق من الظلام قال عليه الصلوة والسلام
الظلم ظلمات يوم القيامة. تخميس

جهانى يشتر لحظه اوب بو نفس هوا . كرانخوابى غفلتله كچدى صبح ومسا .
نيجه نا اسف ايتمين ايتميه مى واويلا . ظلمت سنة من احيى الظلام الى .
ان اشتكت قدماه الضر من ورم .

وَشَدَّ مِنْ مَفَاعِلُنْ شَغَبٍ فَعِلُنْ اَحْشَائَهُ مُسْتَفْعِلُنْ وَطَوَى فَعِلُنْ
تَحْتَ الْحِجَا مُسْتَفْعِلُنْ رَةِ كَشْ فَعِلُنْ حًا مُتْرَفِ الْ مُسْتَفْعِلُنْ اَدِ مِ فَعِلُنْ
وَشَدَّ مِنْ شَغَبٍ اَحْشَائَهُ وَطَوَى ⁂ تَحْتَ الْحِجَارَةِ كَشْحًا مُتْرَفَ الْاَدَمِ

واو عاطفه در شدّ فعل ماضیدر شدّ ربط قوی معناسنه در من حرف جر لام
معناسنه در شغب جار ایله مجرور شدّ کلمه سنه متعلق مفعولیدر شدّ فعلنک فاعلی
تحتنده ضمیر بیت سابقده اولان من موصوله راجعدر جمله سی احشی اوزرینه معطوفدر
شغب فتح شین وغین معجمه ایله جوعدر کقوله تعالی او اطعام فی یوم ذی مسغبة ای
جوع احشاءه وان قولیده الحشی حانک فتحی والفک قصریله اباکوکمکلرک التنده
اولان نسنه لرکه اعضاء داخله در الاحشاء همزه نک فتحی والفک مدیله جمعی ذکر
اولنان عضولر معناسنه در دیمش بعض شراح احشا جمع حشی وهو ما کان داخل
الجوف من الامعا وغیرها ایله تفسیر ایتمش وبعض آخر هو الامعاء دیوب امعایه قصر
ایتمش وطوی واو عاطفه در طوی فعل ماضیدر طوی یطوی طیًّا کلور طی دورمک
ودوشورمک معناسنه در تحتنده اولان فاعل ضمیری کذلک مَنْ موصوله ⁘
کیدر جمله سی شدّه اوزرینه معطوفدر تحت الحجارة تحت ظروف مکاندن مبهمدندر
ظرف استعمال اولنمشدر اسم مذکوره مضاف اولمغله فتح اوزره مبنی محلا منصوب
طوی فعلنک ظرفیدر یعنی مفعول فیهیدر الحجارة کلمه سنه مضافدر وان قولیده الحجر
فتحتین ایله طاش الاحجار همزه نک فتحی ایله جمع قلتی الحجار حانک کسریله بونلرک
ایکیسی ده حجرک جمع کثرتیدر بعض شراح والتاء فیه لتأنیث الجمع وتاکیده واراد بالجمع
ما فوق الواحد او الجنس لاضمحلال معنی الجمع باللام دیمشدر کشحًا مفعول طویدر وان قولیده
کافک فتحی وشینک سکونیله بوکور له قصبه اکونک ما بینی وبعضیلر مطلقا ⁘
بوکور له تفسیر ایتمشلر دیدی بعض شراح هو الجنب دیمشدر مُتْرَفَ الْاَدَمِ ⁘ اُتْرِفَ
يُتْرَفُ اِتْرَافًا فهو مترف وذلک مُتْرَفٌ وزننده اسم مفعولدر ترف نعومه
معناسنه در یعنی یوموشق ونرم دیمکدر شارح مصنفک یقال رجل متنعّم
لطیف البدن دیمشدر مترف کشحک صفتیدر یاخود کشحدن حالدر زیرا
مترفک ادم لفظنه اضافتی اضافة لفظیة در نحوده مبین اولمشدرکه
اگر مضاف معمولنه مضاف صفة اولورسه یعنی اسم فاعل یا اسم مفعول
یا صفة مشبهه اولورسه اضافت لفظیه اولور ضارب زید مجروح الفؤاد

حسن الوجه کبی بو اضافت لفظیه نه تعریف افاده ایدر ونه تخصیص انجق
تخفیف افاده ایدر دیمشلر ⁘ اشبو محلده دخی مترف اسم مفعول اولمغله
مفعولنه مضافدر ادم همزه نک ودالک فتحه لریله ادمة جمعیدر جلد
معناسنه در ترکیده یوش بوکور تعبیر ایتدکلری کشحک مترف الادم صفتیدر
یعنی اویله بوکور که جلدی نرم ولطیف ایدی دیمک اولور قال بعض الشراح وفیه
اشارة الی ما روی عن النبی صلی الله علیه وسلم انه ربما شدّ احشائه بالحجارة ویطوی
کشحه الناعم الادیم لاجل الجوع والمخمصة علی ما هو المشهور وکذلک قاضی عضدده
درة المضیئه صاحبی نقل وبو وجهله ایدرکه قال عضد الدین مترف الادم
صفة کشحا لان الاضافة لفظیة بمعنی الحال الحکایة عن الحال الماضیه وفی
عطف طوی علی شدّ ایذان بانه علیه السلام کان لم تقنع بشدّ الاحشا بل طوی
الکشح الناعم الجلد تحت الحجارة ایضا والکشح الناعم الجلد اذا طوی تحت الحجر
یتألم صاحبه غایة الالم فیعلم منه انه علیه السلام قد اصابه من الم الجوع ما
یکون اشدّ من هذا الالم لانه علیه السلام رام دفع هذا الالم بذلک الالم ⁘
وهذا غایة الریاضة قیل الحکمة فی شدّة الحجارة یسکن بعض الم الجوع لان
حرارة المعدة تندفع بالطعام فاذا فرغت المعدة من الطعام واشتغلت برطوبة
الجسم یحصل التألم ویشتدّ الحرارة فاذا انضم الاحشی علی المعدة بوضع الحجر
وتخمد نارها بعض الخمود فیقلّ الالم ایمدی بو بیتده لازم سابق الذکر اولان
ما فی اظهار حزن وتأسف بیتده مذکور احشا اوزرینه معطوف اولمغله ⁘
خلاصۀ معنای بیت ایواه ودخی بن سنت شریفه سنی ترک ایتدم بر ذات کریم
الشانک که نیل قرب الهی شوقیله جوعدن یعنی احشا دجوع بیورمغله ⁘ الی
ودخی جوعی تخفیف ایچون امعاء شریفه لرینی شدّ وبند بیورلر ایدی
ونرم ولطیف الجلد مبارک کشحلرینی حجاره نک التنده دوشوردلر ایدی
دفعا لالم المجاعة ولنیل القرب الیه سبحانه وتعالی دیمک اولور وفیه مراعاة النظیر بین شدّ وطوی والکشح والاحشاء
الادم وفیه الجناس المعنوی وهو القسم الثانی منه وهو جناس الاشارة تخمیس

شَهِ سریر رسالت ومقصد اقصی ⁂ نه رتبه اولدی رضای خداده بابرجا
عطا اولنمش ایکن اکا نعمت دنیا ⁂ وشدّ من شغب احشاءه وطوی
⁂ تحت الحجارة کشحا مترف الادم ⁂

وَرَاوَدَتْ مَفَاعِلُنْ هُ الْجِبَا فَاعِلُنْ لُ الشُّمُّ مِنْ مُسْتَفْعِلُنْ ذَهَبٍ فَعِلُنْ
مِنْ نَفْسِهِ مُسْتَفْعِلُنْ فَأَرَا فَعِلُنْ هَا أَيَّمَا مُسْتَفْعِلُنْ شَمَمِ فَعِلُنْ

∴ وَرَاوَدَتْهُ الْجِبَالُ الشُّمُّ مِنْ ذَهَبٍ ∴ مِنْ نَفْسِهِ فَأَرَاهَا أَيَّمَا شَمَمِ ∴

واو عاطفه در شده اوزرینه عطف ایچوندر، راودته ده راود فعل ماضی مؤنثدر، مراوده دن مشتقدر مفاعله بابنده مُراوَدَه، رَوْد دندر ∴ طلب معناسنه در، یقال راده یروده، رودا اذا طلبه دیمشلر راودته جمله سی شده اوزرینه یاخود طوی اوزرینه معطوفدر ∴ الجبال راودته نك فاعلیدر جبلك جمعیدر الف لام عهد خارجیدر مکهٔ مکرمه اطرافنده واقع معهود ومعلوم جبلدر ننه کیم حدیث شریفده کلور الشم بالضم جبلك صفتیدر اَشَمّك جمعیدر حُمْر احمرك جمعی اولدیغی کبی اَشَمّ عالی ومرتفع دیمکدر ∴ من ذهب جار مع المجرور محذوف کائن کلمه سنه متعلق جبالك صفت بعد صفتیدر یاخود کائنا کلمه سنه متعلق حال اولور عن نفسه جار مع المجرور مراوده کلمه سنه متعلقدر ضمیر حضرت ممدوح کائنات افندیمزه راجعدر، راوده عن نفسه دیمك جبال ذهب پیغمبر افندیمز علیه الصلوة والسلامدن طلب ایلدیلر که انلرك اولهلر وانك مرادی اوزره اولهلر، یعنی جبال من ذهب رسول اکرم افندیمز ایچون اولمغی کندودن طلب ایتدیلر لکن ترکیبده مستعمل ولان جان وکوکلدن طلب ایتدی دیمك حق تعبیر اولمق ولمق کرك زیرا نفس جان وکوکلدن عبارتدر شارح قصیده شیخ زاده یقال راوده عن نفسه طلب منه ان یکون له وعلی مراده من راودته التی هو فی بیتها عن نفسه دیمشدر کذلك شارح سابق الذکر مرحوم شیخ زاده حاشیهٔ بیضاوی سنده تفصیل ایدر که قوله تعالی وراودته التی هو فی بیتها، یعنی امرأة العزیز التی کان یوسف فی بیتها طلبت منه ان یوافقها والمراودة المطالبة الواقعة بین اثنین بحیث یرید احدهما ان یحمل الآخر علی شیء لا یریده الآخر والمراودة وان کان بین اثنین الا ان المراد بها الطلب الواقع من واحد مأخوذة من الرود وهو الطلب ومعنی عن نفسه ای من اجل نفسه یقال فلان نخاصم عن فلان ای من اجله کذلك شارح قصیده مرحوم مصنفك دیمش والمعنی جاذبت الجبال الشاهقة العالیة الکائنة من ذهب حضرت النبی صلی الله علیه وسلم عن نفس تلك الحضرة حیث ترید الوصول الی ذاته ∴

وتمنی

وتمنت ان تجد القبول لدی جنابه لکن النبی علیه السلام عجل الی الاعراض عنها وتکبر وارتفع معها تکبر من استخفه بشیء قوله فاراها فا عاطفه ایله ∴ مراوده اوزرینه معطوفدر ∴ فاء تعقیبیه کتوردیکی پیغمبر افندیمز علیه الصلوة والسلامك مطالبهٔ جبالدن بلا توقف درعقب اعراض واستنکافنی ارائت واظهار ایلدیکنی افاده ایچوندر، اری ارائتدن فعل ماضیدر کوستردی دیمکدر ایکی مفعوله تعدی ایدر مفعول اولی ضمیر بارزدر که جباله راجعدر قوله ایما شمم ایماده ما زائده در، ای مصدر محذوف شمما کلمه سنك صفتیدر، فاراها شمما ای شمم تقدیرنده حقیقتده ارانك مفعول ثانیسی سالف الذکر محذوف شمما کلمه سیدر کتب نحوده متوسطده مبتدا ای وایة استفهام ایچون اولور ایهم عندك وایهم عندك کبی وشرط ایچون اولور ایهم یکرمنی اکرمه کبی موصوفه اولور یا ایها الرجل کبی موصوله اولور ایهم اشد علی الرحمن عتیا کبی صفة واقع اولور مررت برجل ای کامل فی الرجولیه کبی بو مقامده دخی ای لفظا مرفوع محذوف شمما کلمه سنك صفتیدر قال فی القاموس الشمم محرکة القرب والارتفاع فی الجبال المصدر شم یشم شمما کفرح یفرح فرحا وان قولیده شمم فتحتین ایله یوکسك اولان طاغه دیرلر ایمدی ترکیبده برشیئه تنزل ایتمیوب صورة استغنادن ترفع ایتمك معناسیله تعبیر اولنمغله تقدیر کلام اری النبی صلی الله علیه وسلم ارتفاعا او بعدا کاملا دیمکدر که ملائمعناسی تقریری ای کلمه سندن اقتضا ایدر معلوم اوله که بو بیت پرلطافت اشبو احادیث شریفه یه اشارت اولور که صاحب سعادت حضرت رسالت پناه علیه الصلوة والسلام بیورمشلر که عرض علی بطحاء مکة ذهبا فقلت لا یا رب ولکن اجوع یوما واشبع یوما فاذا شبعت حمدتك واذا جعت تضرعت الیك ودعوتك وعن عائشة رضی الله عنها قالت ما شبع رسول الله صلی الله علیه وسلم ثلاثة ایام تبعا من خبز حتی مضی لسبیله وکان یدعوا علیه الصلوة والسلام، اللهم اجعل رزق آل محمد قوتا بعض شراح دیمشکه ثم انه یجوز ان یکون هذا حقیقة بان خلق الله تعالی جبالا من ذهب وامرها ان تعرض نفسها علیه ففعلت انتهی لکن حائز قصب السبق بلاغة ناظم علیه الرحمه وراودته الجبال عن نفسه عبارتیله سورهٔ یوسفده اولان سالف الذکر آیهٔ کریمه یه اشعار مراد ایدر که حضرت زلیخا پیغمبر یوسف علیه السلامه نه مرتبه علاقه ومحبت ایدوب

کندویه میل والتفاتی بابنده نه دکلو شوق وخدعه ودلفریبلك سمتنه بذل
مقدور ایتدیسه حضرت یوسف علیه السلام دخی کمال اعراض وتبری واظهار
ترفع واستنکاف ایلدیکی کبی جبال ذهب دخی مقام زلیخاده مراوده لر ایتدکی
حضرت عالی شان علیه الصلوة والسلام جناب یوسف علیه السلام کبی ترفع واستبعاد
واستنکاف ایله قطعاً التفات بیورمدیلر دیو تشبیه خفی ومعنوی ایله مدح ،،
رسول المهدی ذهی اقتباس ضمنی وانطاق الهیدد معنا عبارت بیتك التونده جبال
عالیلر سیدکائنات علیه الصلوة والسلام افندیمزك اولوب کندویه میل والتفات
وقبوللرینی زجان ودل کمال شوق ومحبت ایله طلب ایتدیلر پیغمبر افندیمز ترفع.
واستغنا ایله اعراض وعدم قبولنی جبال درعقب اراءت یعنی اظهار واعلام
بیوردیلر دیمك اولور. بو تقریر راوده ته ضمیری سرور کائنات افندیمزه ارجاعی
تقدیری وزرده در لکن بیت سابقده ظلمت سنة من مصر عنده ولان من کلمه سنه
ضمیرك رجوعی احتمالی ایله معنا یواه سنة شریفه سنی ترك ایلدم برذات کریمه
کی التونده جبال عالیلر کندویه میل والتفاتنی وقبوللی طلب ایتدیلر الی آخر
التقریر لکن احتمال ثانی محل بعیده عطفلی تکلف محتاج اولمغله مرجوح اولمق کرك

تخمیس

ویریردی حق کادنیایی هب بلاتعب ∴ ولیك رأینه قصرایتدی جمله طلبن

قبوللی ایلدی ابحق مقاصدك سببن ∴ وراودته الجبال الشم من ذهب

∴ عن نفسه فاراها ایما شمم ∴

واکدت مفاعلن زهده فاعلن فیها ضرو مستفعلن رته فعلن

ان الضرو مستفعلن رة لا فعلن تعدو علی ال مستفعلن عصم فعلن

∴ واکدت زهده فیها ضرورته ∴ ان الضرورة لا تعدو علی العصم ∴

واو عطف ایچون در اکدت تاکیددن مشتقدر تفعیل بابندندر تاکید محکم ایتمك معناسنه در
اکدت فعل ماضی مؤنثدر بعض شراح تقریر وتثبیت معناسیله شرح ایتمشدر زهده
لفظا منصوب مفعولیدر ضمیره مضافدر ضمیر صاحب سعادت افندیمزه راجعدر زهد
لغتده رغبتك ضدیدر بعض شراح والزهد فی اللغة الترك وقلة الرغبة وفی الاصطلاح
علی مراتب اعلاه رفض ما سوی الله تعالی رغبته ویسمی الزهاد زهادا لقلة رغبته
فی الدنیا دیمشلر شارح درة المضیئه دیمشکه الزهد نوعان مقدور للعبد وغیر مقدور له

فالنوع الاول

فالنوع الاول ثلثة اشیا ترك طلب المفقود من الدنیا وتفریق المجموع منها
وترك اختیارها وارادتها والنوع الثانی کونها باردة علی قلب الزاهد بحیث
یخلع قلبه عن المحبة فیها والمیل الیها وهذا بمحض عنایة الله تعالی لکن الاول
تمهید للثانی فان العبد اذا اتی بالاشیاء الثلثة علی الاخلاص یکون الدنیا
باردة علی قلب الزاهد والباعث علی ترکها معرفة حقایقها وآفاتها فیها جار
مع المجرور اکدت فعلنه متعلقدر فیها ده ضمیر جباله یاخود کلام قرینه سیله
مقامدن مفهوم دنیایه راجعدر ضرورته بالرفع اکدت فعلنك فاعلیدر ضمیره
مضافدر ضمیر محلا مجرور مضاف الیهیدر ضمیر سیدکائنات علیه الصلوة والسلام
افندیمزه راجعدر ضرورة احتیاج معناسنه در اکدت جمله سی بیت سابقده ∴
راودته اوزرینه معطوفدر. ان بالکسر حروف مشبهه دندر الضرورة بالنصب
اسمیدر لا تعدوا عدواندندر که ظلم معناسنه در تعدا علیه عدوا وعدوانا دیمك
ظلمه وتعداه دیمکدر اصلنده تعدو بحرکة الواو در غزا یغزو کبی ما قبل آخره
متحرك اولمغله واو ساکن قلنمشدر لا تعدوا فعل مضارع در فاعل تحتنده مستتر
ضمیر ضرورته راجعدر جمله سی ان کلمه سنك خبریدر ان مع خبره جمله سی مصرع اولك
تعلیلیدر یعنی صاحب سعادت علیه الصلوة والسلام افندیمزك زهدنی ضرورتی تاکید
وتثبیت ایلدیکنك علتی اولور. بعضیلر جمله استینافیه در یعنی سؤال مقدره
جوابدر دیمشلر کویا برقائل شدت احتیاج وار ایکن دنیادن نیچه اعراض اولنور
ضرورة واحتیاج آدمی دنیادن اعراضه قومی دیمش جوابنده ان الضرورة ∴
لا تعدوا علی العصم دیمش اولور بعض شراح ان الضرورة لا تعدوا علی العصم
بیان ان الضرورة لا تؤثر فیمن عصمه الله تعالی عن الالتفات الی الدنیا التی هی اعدی
عدو الله دیمش علی العصم جار مع المجرور لا تعدوا کلمه سنه متعلقدر العصم عصمتك
جمعیدر عصمة لغتده لا ابق ولمیان شیئه منعدر دیمشلر اصطلاحده ملکة تمنع
المتصف بها عن الفجور ایله تعریف اولنمش بعضیلر العصم جمع عصمة وهو لطف
یفعله الله تعالی بعبده یوفقه به لفعل الخیرات طرا ویحفظه به عن رکوب
المحرمات قطعاً وقیل العصم بمعنی المعصوم بارادة اسم المفعول من المصدر ∴
شراحدن مصنفك وصاحب درة المضیئه علیهما الرحمة بو بیتده لا دانك معناسنی
تحقیقده حق بودرکه موفق اولمشلردر انده اعلا افاده وبیانده براعة تحریر

اظهار عجز [illegible] عبادته نقل وتفصيلی اختيار اولندی كما قالوا يريد الناظم ان
من خصايصه عليه السلام انه كلما اشتد احتياجه الى الدنيا اشتد قلة رغبته على عكس
ما يتعارفه الناس لان الناس اذا اشتد احتياجهم الى شیء القواشر اشرهم عليه
وسعوا فی تحصيله سعيا كاملا وحضرة النبی عليه السلام كلما كان احتياجه اشد كان
اجتنابه عنها اكثر ولحترازه عن الميل اليها اقوى روی عن ابن عباس رضی الله عنه انه قال
كان رسول الله صلی الله عليه وسلم يبيت هو واهله الليالی المتتابعة طاويا
لا يجدون عيشا مصرحدر كه شمائل شريفده وكان فراش النبی صلی الله عليه وسلم
الذی ينام عليه من ادم حشوه من ليف وكان وسادته الذی يتكا عليه كذلك
وعن عايشة رضی الله عنها انما كان فراشه الذی ينام عليه ادما حشوه من ليف
وكان عليه السلام ينام احيانا على سرير مرمول ومصنوع بشريط حتى يؤثر فی جنبه
وكانت الفاقة احب اليه من الغنى ولم يبث شكواه الى احد وكان يظل جايعا
وهذا الفقر والاحتياج منه عليه السلام لكمال زهده فيها وعدم رغبته لها
لا لعجزه اتفق العلماء على ان من قال النبی عليه السلام فقير محتاج يكفر فظهر
ان ضرورة ذلك الحضرة يؤكد اجتنابه عنها ولما كان هذا اعنی كون شدة
الاحتياج سببا لقوة الاجتناب امرا غريبا حاول اثباته بالبينة والبرهان
فقال ان الضرورة لا تعدو على العصم ای لا يستبعد هذا فان من عصمه الله
من التلوث بالدنيا كيف تضره ضرورته واحتياجه فقد جف القلم بما هو كائن
والعصم جمع عصمة وهی حفظ الرب تعالى للعبد على الوقوع فيما يضره بحو نفخ
لفحه وفی قوله ان الضرورة لا تعدو على العصم تنبيه على ان ترك الدنيا
لا يتيسر الا بفضل من الله ومحض توفيقه بل قلة الرغبة وترك الارادة
القلبية لا يتيسر الا بتوفيقه فان ذلك امر يتعلق بالقلب ولا مقلب للقلوب
الا هو نعم على البشر ان يجتهد فی اسبابه باكتساب مقدماته وما هی تمهيد وتوطئة
لوجوده وان ليس للانسان الا ما سعى ولذا قال العلما ان العبد اذا اتى بالاشياء
الثلثة المذكورة فی النوع الاول من الزهد ای اذا اتى بخلوص النية وصفاء الطوية
اورثه هذه برودة الدنيا على قلبه انتهى شرحهما كذلك بعض شراح خلاصة
معنا بيتی غايات على المعالی تقرير ايدر حيث قال المعنى انه كان مع شدة احتشائه
من الجوع تحت الحجارة واضطراره الى ما يضطر اليه البشر لا يلتفت الى جبال

الشتم

الشتم من الذهب كان ذلك مؤكدا لزهده صلی الله عليه وسلم فان الاعراض
عن الشیء مع شدة الاحتياج اليه دليل جلی على الزهد فی ذلك الشیء ثم بين
عدم الالتفات مع شدة الاحتياج بان الضرورة والاحتياج لا يغلبان
العصمة ولا يستويان عليها لا سيما من هو مؤيد بالآخرة خير لك من الاولى
ولسوف يعطيك ربك فترضى عن ابن عباس رضی الله عنه انه لما قبض النبی
صلی الله عليه وسلم كانت درعه مرهونة عند يهودی على ثلثين صاعا من شعير ففكها
علی رضی الله عنه بعد وفاته ومن ثم قال له صلی الله عليه وسلم فی ايام حياته انت
قاضی دينی وعن عايشة رضی الله عنها انه قال ليأتی على آل محمد شهر لا يخبزون
فيه خبزا ولا يطبخون فيه برمة عن عايشة رضی الله عنها قال يا عايشة
رضی الله عنها ما لی وللدنيا انما انا والدنيا بمنزلة رجل نزل تحت
شجرة يستظل بها فلما انتهى الفیء ارتحل ولم يرجع اليه خلاصة معنا عبارت
بيت جبال ذهبدن عدم رغبت وترك واجتناب ضرورة واحتياجی تأكيد
ايلدی يعنی ضرورة واحتياجی مشتد اولدقجه ما سوى اللهی ترك ودنيايه
عدم رغبتی دخی مؤكد وزياده اولدی سؤال كلديكه ضرورة واحتياج
كشينك زرد وسيمه رغبتنی تأكيد ايدر ديوخسه التوندن اعراض واجتنابی
تأكيد ايتمز بو نه غريب بر عكس كلامدر دينورسه جوابنده ان الضرورة
لا تعدو على العصم يعنی بو سنك ديديكك بزلره نسبتله در يوخسه
من طرف الله معصوم اولنلر محفوظ اولوب تجاوزله اتصافدن منع ايدر
ملكه صاحبی ضرورة تعدی وعدوان ايدمز بلكه اوليه ذاتك احتياج وضرورة
جبال ذهبدن بلكه دنيادن اعراض وعدم رغبتنی دخی زياده ايدوب تأكيد
ديملك اوله وفی البيت من البديع رد العجز على الصدر والتكرير فی الدنيا

تخميس

نه دكلو قلبنه صنق ضرورت ايتسه غلو ۞ اولور مؤكد اعراض ما سوى همسو ۞
فوما دی صون خدا ميل دنيوی سرمو ۞ واكدت زهده فيها ضرورته ۞
ان الضرورة لا تعدو على العصم ۞

فكيف تد مفاعلن عوا الى الد فاعلن دنيا ضرو مستفعلن رة من فعلن
لولاه لم مستفعلن تخرج الد فاعلن دنيا من ال مستفعلن عدم فعلن

وكيف تدعو الى الدنيا ضرورة من * لولاه لم تخرج الدنيا من العدم
واو بيت سابقده اكدت اوزرينه عطف ايچوندر معطوف ومعطوف عليه
خبرا وانشاء اختلاف فى مانع عطف دكلدر كيا استفهام لخبار معناسنه در
ديمشلر كيف استفهام انكاريدر استبعاد وانكار ايچوندر معناسى لا تدعوا
ديمك اولور الاعراب كيف فتح اوزره مبنى محلا منصوب مؤخر تدعوا كلمه سنك
ظرفيدر وقال مولانا جامى كيف للحال والمراد بالحال الصفة الشئ لا زمان الحال
كما توهمه بعض الشارحين قال المفصل وكيف جار مجرى الظروف ومعناه السؤال
عن الحال تقول كيف زيد اى على اى حال هو وتستعمل الشرط نحو كيف تجلس
اجلس فان كان بعده اسم فهو فى محل الرفع بالخبرية عنه وان كان بعده فعل
مثل كيف جئت فهو محل النصب على الحالية اى على اى حال جئت راكبا او ماشيا
قال فى المتوسط وكيف من الظروف الزمان لانه سؤال عن حال المسؤل عنه
فى زمان الحال قال فى الدرة المضيئه كيف للاستفهام الانكارى فى محل النصب
ظرف لتدعو وقدم عليه لتضمنه معنى الاستفهام وكونه حالا من فاعله بعيد اى
ما تدعوا فى حال من الاحوال الى الدنيا ضرورته عليه السلام انتهى الى الدنيا جار مع
المجرور تدعوا كلمه سنه متعلقدر * دنيا ادنى نك مؤنثيدر عليا اعلا نك مؤنثى
اولديغى كبى دنى يدنو ادنو دن در لر اذا قرب دنيا دخى بزه نسبتله آخرتدن قريب
اولديغى وجه تسميه در ياخود اخس وادنا معناسنه اولان دناءتدن مشتقدر
بعضيلر الدنيا ما يشغلك عن التقرب الى المولى ديمش ضرورة بالرفع تدعوا *
كلمه سنك فاعليدر ضرورة احتياج معناسنه در ضرورة كلمه سى من موصوله
مضافدر فائده لولانك اعراب وتفصيلى بو وجهله در كه قال مولانا جامى رحمه الله
لولا لها صدر الكلام يلزمها الفعل لفظا نحو لولا ضربت زيدا او تقديرا نحو
لولا زيدا ضربته ولولاك لما خلقت الافلاك فمعناه اذا دخلت على الماضى
التوبيخ واللوم على ترك الفعل ومعناه فى المضارع الحث على الفعل والطلب له
قال النحويون ان لولا حرف يقتضى امتناع جوابه لوجود شرطه فيكون حرف
شرط ويختص بالجملة الاسمية المحذوفة الخبر غالبا نحو لولا زيد لاكرمتك *
ويكون تارة حرف تخصيص وطلب بازعاج او برفق فيختص المضارع او بما فى تأويله
نحو لولا تستغفرون الله ونحو قوله تعالى لولا اخرتنى الى اجل قريب وتارة حرف

تخصيص فيختص بالماضى نحو قوله تعالى فلولا نصرهم الذين اتخذوا من دون الله
قربانا الهة * بو مقامده لولا شرط ايچوندر نته كيم لولا زيد لهلك عمرو مثالنده
لولا حرف شرط زيد مبتدا در خبرى محذوف موجود كلمه سيدر جمله سى لا محل لها من الاعراب
فعل شرطدر لهلك عمرو جمله سى جزاء شرطدر * بو تقدير و تمثيل ضميرى ولى اتمديكى
صورتده در * اما اكر لولا كلمه سنه ضميرى ولى ايلسه اول ضمير بهر حال مرفوعدر كه
مقامنه نائب ضمير مرفوع اولوب مبتدا اولور قال الشارح مصنفك اذا ولى لولا
ضمير فحقه ان يكون ضمير رفع نحو لولا انتم لكنتم وذهب الجمهور وسيبويه الى ان
لولا جار مجرى حرف الجر الزائد غير متعلق لشئ وموضع المجرور بها رفع بالابتدا
والخبر محذوف يعنى بو محلده دخى لولا جاره در ضمير تقديرا مجرور بها در جار مع
المجرور غير متعلق لشئ مبتدا در خبرى محذوف موجود كلمه سيدر * لولاه هو موجود
ديمكدر ضمير فخر كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر * لم تخرج فعل مضارعدر
معلوم ومجهول اولمق جائزدر الدنيا تقديرا مرفوع فاعليدر من العدم جار مع المجرور
تخرج فعلنه متعلقدر عدم وجوده سابق اولان حالدر وجودك ضديدر وجود
عدمدن خروج وتكون وثبوتدن عبارتدر شارح درة المضيئه خلاصه معنا
بياننده ديمش والمعنى ما رغبت ضرورته عليه السلام الى الدنيا الدنية لانها خلقت
لاجله وخرجت من العدم الى الوجود بسببه فالاحتياج اليها غير معقول
وبعض شراح والمعنى انه لا تدعوا الى الميل الى الدنيا احتياج من لولا وجوده
الشريف لم يخرج الدنيا وما فيها من العدم الى الوجود فان ما هو من طفيل
متفطل على الشئ تابع له مترتب عليه تمتنع لجاءه الحاجة والاضطرار اليه لا سيما
اذا كان ذلك الاصل مجبولا على الاستغنا والترفع وكان ذلك الامر حقيرا
قليلا بالنسبة الى علو همته بالاضافة الى علو قدره ديمشدر معنا عبارت بيت
نيجه رغبت ميل ايتدى بر دنيايه بر ذات كه بلك ضرورة واحتياجيكه اكر اول ذات
جليل القدرك وجودى ثابت وموجود اولمسه يعنى موجود اولمجق اولمسه * دنيا
عدمدن چيقمزدى * يعنى عدمدن فالوجوده وجوده كلمزدى خلاصه بر ذات كريمك
كه وجوده كلمسى اراده اولنميه ايدى دنيا خلق اولنوب وجوده كلمز ايدى *
يعنى مقصود ازلى انك وجودى ايدى وجود دنيا بويله ذاتك موجود
اولمسنه متوقف ومحتاج ايكن ضرورة حال واحتياج دنيايه اويله ذاتك

نبجه رغبت ومیل ایندررایدی وه مزغایت بعیددر نه احتمال دیمك اوله

تخمیس

نو توقف ایتدی اکا خلقت جهان کهن ∴ بل احتیاج نه طرفدن تحقق ایلدیسن
ضرورت علت غائیه اولدوغندن ایکن ∴ فکیف تدعوا الی الدنیا ضرورة من
لولاه لم تخرج الدنیا من العدم ∴

محمد مفاعلن سید ال فاعلن کونین وال مستفعلن ثقلی فعلن
ن والفریـ مفاعلن قین من فاعلن عرب ومن مستفعلن عجم فعلن
محمد سید الکونین والثقلیـ ∴ ن والفریقین من عرب ومن عجم

قوله محمد بالرفع مبتدا محذوفك خبریدر تقدیری هو محمد دیمك اولور ویا مبتدا مع خبره جمله سؤال مقدره جواب ولان جمله استینافیه در یاخود محمد بالجر بیت سابقده اولان من موصوله دن بدل در مبدل منه توطئه اولوب مقصود بالذات بدل اولدیغی قاعده سی تعریفدن مستغنیدر بعض شراح بو مقامده ولا یخفی ما فی هذا الانتقال الی اسم الممدوح بلفظ محمد من اللطافة بعد ذکر الاوصاف الکریمه دیمشدر یعنی اسم محمد خصال حمیده سی کثیر اولان ذات دیمك معناسنه اولدیغنه نظرا در معلوم اوله که لفظ محمد پیغمبر آخر الزمان سید الانبیا افندیمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك علمیدر تبرکا باسمه الشریف غیره دخی علم ایدوکلشلردر قال فی الدرة معناه المحمود المشکور مرة بعد اخری لانه اسم مفعول من المضاعف من التفعیل الذی بناؤه للتکثیر کالمکرم الذی اکرم مرة بعد اخری فهو المحمود فی الدنیا بما نفع به الخلق من الهدایة والعلم والحکمة والمحمود فی الآخرة بشفاعة عند ربه فصار علما له صلی الله علیه وسلم لوجود هذا المعنی فیه حق بو کیم رسول اللهك عامه یه نفعنك نهایتی اولمدیغی مسلمدر نته کیم قاضی بیضاوی علیه رحمة الغفارك دیباجه بیضاوی تمامنده ∴ فیا واجب الوجود صل علیه صلوة توازی غناءه عبارتنده حواشی بیضاوی غنا بفتح الغین المعجمه نفع معناسنه در واقعده رسول محترم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك عامه کائناته نفعنه نهایت اولمغله بیضاوینك کلام مزبوری کمال کثرة صلواته بلکه صلوة بیحد ونهایته اشارتدر دیمشلر ایمدی شارح مشار الیهك مما نفع به الخلق دیدیکی مؤید اولور ∴ وآن قولیده الحمد ذمك نقیضیدر المحمدة میملرك فتحلریله حمد ایتمك معناسنه

مصدردر التحمید مبالغه ایله حمد ایتمك المحمد میمك ضمی وحانك فتحی ∴ ومیم ثانینك فتحی وتشدیدیله خصال حمیده سی چوق اولان کمسنه المحمدة میم اولك فتحی وحانك سکونی ومیم ثانینك کسریله خصلت حمیده که مذمتك مقابلیدر دیمش قال بعض الشراح محمد علم للحضرة المصطفویة وهی صیغة مبنیة للمبالغة قیل مشتق من الحمد لانه کان صلی الله علیه وسلم کثیر الحمد لله تعالی وقیل مشتق من المحمدة فانه کان صلی الله علیه وسلم کثیر المحامد وکان الناس یحمدونه علی محامده ویؤید قول الثانی ما ورد فی وجه التسمیة ان عبد المطلب رأی فی منامه سلسلة بیضاء خرجت من ظهره لها اربعة اطراف فی السماء والارض والمشرق والمغرب واذا اهل الخافقین یتعلقون بها فعبر بمولده یتبعه اهل المشرق والمغرب واهل السماء والارض لکثرة محامده فلما ولد صلی الله علیه وسلم سمی بهذا الاسم لذلك فکان فوق ما رأی وما یبعد علی هذا ایضا ان یقال انه مشتق من الحمد قوله سید الکونین سید سیادتدندر سیادت علو وارتفاع معناسنه دریقال المقدم القوم سید لانهم تحت حکمه وهو عال علیهم دیمش بعضیلر السید صفة مشبهة من ساد یسود سیادة اذا صار سیدا وسید القوم اجلهم واعظمهم دیدی سید لفظا مرفوع محمد لفظنك صفتیدر کونین کلمه سنه مضافدر کونین تثنیه در حالت نصبی وجری یا ایله کونیندن مراد دنیا واخرتدر مصدر مفعول معناسنه در مکونین دیمکدر ∴ الدرهم ضرب الامیر کبی یعنی موجودین مخلوقین معناسنه در مکونن دنیا و آخرت وما فیهما یه صادق اولور ∴ سیدك کونین کلمه سنه اضافتی معنویه در اضافه لفظیه دکلدر زیرا سید لفظی صفة مشبهه در معمولنك غیره مضاف اولدیغنه بناء اضافتی اضافه معنویه در پس سید لفظی اضافتدن تعریف کسب ایتمکله محمد لفظنه صفت اولمسی جائز اولور زیرا سید لفظی بو محلده اگرچه صفت مشبهه در لکن معمولنه مضاف دکلدر ∴ ضارب زید کبی بلکه کریم العصر ومصلح البلد کبی معمولنك غیره مضافدر اضافه لفظیه اولماز بلکه اضافه معنویه اولور اضافت بمعنی اللامدر یاخود بمعنی فیدر بو تفصیلدن مراد بعضیلر سید الکونین عبارتنده سید اهل الکونین تقدیر ایتمشلر شو معنایه ذاهب اولمشلر که سید صفة واقع الحق

اضافتدن تعریف و تخصیص کسب ایتمکه محتاجدر ∴ زیرا سید لفظی محمده
صفت اولمجق محمد معرفه در ∴ صفت ایله موصوف بیننده مطابقت
شرطدر سید صفت مشبهه در ∴ اضافتی لفظیه در اضافت لفظیه انجق
تخفیف افاده ایدر تعریفا فاده ایتمز که حتی سید لفظی محمد لفظنه
صفت واقع اوله پس اهل تقدیرا ایتمکه محتاج دیمشلر ∴ لکن صفت مشبهه
معمولنه مضاف اولورسه اضافت لفظیه اولور یوخسه معمولندن غیره
مضاف اولورسه اضافت لفظیه اولماز بلکه معنویه اولور ∴ انلر اضافت
اضافت معنویه اولماسندن غفلت ایله اهل تقدیرینه حاجت وار در دیدکلری
خطادر دیمک استرلر ∴ زیرا صفت مشبهه بو مقامده معمولنک غیره مضافدر
تعریف کسب ایتمشدر ∴ والثقلین کونین اوزرینه معطوفدر من عطف الخاص علی
العام قبیلندندر ∴ زیرا کونیندن مراد وما فیهما اولدیغی ذکر اولنمش ایدی ∴
ثقلین انس ایله جندن هر بری حیاً ومیتاً ارضه ثقلت ویردکلرینه
بناء ثقلین دیمشلر ∴ والفریقین معطوفدر ثقلین اوستنه یاخود کونینه
معطوفدر فریق طائفه و جماعت معناسنه در ∴ من عرب جار مجرور ظرف
مستقردر ∴ یعنی کائن اولان محذوفه متعلقدر فریقیندن صفت واقع
اولمشدر ∴ یاخود حال اولور من عجم عبارتنده کلمهٔ من کتوردیکی فریقینک
هر برینک مستقلا سیدی اولدیغنی بیان ایچوندر یا وزن ایچوندر دیمشلر
درّة صاحبی العرب والعجم بفتحتین وبالضم والسکون اسم جنس لهذه
الطائفتین والاعراب منهما سکان البادیة دیمشدر وآن قولیده العرب
فتحتین ایله ناسدن بر طائفه در که اکا نسبت اولندقده عربی دیرلر ∴
العرب عیننک ضمی و رانک سکونیله والعرب واحد کالعجم والعجم عش
عجمدن مراد فریق عربدن ماعدا جمیع فرق انسانیه یی شامل وصادقدر
قال بعض الشراح العرب هو الذی استوطنوا المدن والقری العربیة ∴
من استوطن البادیة ویقال لهم البدو وایضا قال صاحب المغرب الاصح
انهم نسبوا الی عربة بفتحتین وهی موضع من تهامه لان اباهم اسماعیل نشأ
بها دیمشلر ∴ فریقین که عرب وعجمدر ثقلینده داخل ایکن تخصیص بعد التعمیم
ایلدیکی شرف و تعظیم ایچوندر واقعده ∴ نوع انسان اشرف اولدیغی مسلمدر که ∴

عرب عجم

عرب عجم نوع انساندر بلکه اضافدندر قال الشیخ زاده علیه الرحمة والدلیل
علی انه صلی الله علیه وسلم سیدهما قوله علیه الصلوة والسلام انا سید
ولد آدم ولا فخر وقوله تعالی کنتم خیر امة اخرجت للناس وفضله علی الثقلین
ویستفاد من قوله لی مع الله وقت لا یسعنی فیه ملک مقرب ولا نبی مرسل
وفضله علی الکونین یعرف مما اشیر به وهو قوله عز وجل ∴ وما رمیت اذ رمیت
ولکن الله رمی ∴ ان الذین یبایعونک انما یبایعون الله ایمک چونکه بو بیت
دلالده هو محذوف مبتدا لفظهٔ محمد خبر مبتدا جمله سی سؤال مقدره جواب
جملهٔ مستأنفه دیو تقریر سؤال وجواب ایله خلاصهٔ معنا بیت مصرع سابق
اولان لولاه لم تخرج الدنیا من العدم منطوقنجه علت غائیهٔ خلقت موجودات
و باعث ایجاد کائنات دیو وصف ایدیکک اول صاحب سعادت کیمدر دیو سؤال
و رجاء اعلام ایلدکلرنده جواب بیت نبی افضل و اکمل محمد مرسل ∴ نجمهٔ ذات
مبجل خلاصهٔ موجود ∴ صلی الله علیه وسلم افندمزدرکه دنیا و آخرت وما فیهانک
و انس و جنک و طائفهٔ عرب و عجمک سید ذی شانی و امیر جلیل العنوانیدر
دیمک اولور ∴

تخمیس

ایرنْ قدمی عَلی تاج عرشه ما ثَذینْ ∴ مقام قربه که بوقاندن هیچ متی ایلماینْ
صُورتِ رسنْ عشقله کیمدر او قرة العینینْ ∴ محمد سید الکونین والثقلی
ن والفریقین من عرب ومن عجم ∴

نَبِیُّنا الْ مفَاعِلنْ آمِر الن فَاعِلنْ ناهی فَلاَ مُسْتَفعلنْ احدُ فَعِلُنْ
اَبَرَّ فِی مَفَاعِلُنْ قَوْلِ لاَ فاعِلُنْ مِنْهُ وَلاَ مُسْتَفعِلُنْ نَعَمِ فَعِلُنْ
نَبِیُّنَا الاٰمِرُ النّاهی فَلاَ اَحَدُ ∴ اَبَرَّ فِی قَوْلِ لاَ مِنْهُ وَلاَ نَعَمِ

درّة المضیئه صاحبی بیت سابقه بو بیتی ربط و مناسبتلری بیاننده
بو وجهله تفصیل ایدرکه لما ذکر الناظم انه علیه السلام سید الکونین
علی الاطلاق اخذ فی عدة لوازم السیادة من الصفات العظام تقریرا لمعنی السیادة
ولهذا اختار الامر والنهی لانهما لا ینبأنیان الا من سید یطاع امره یسمع کلامه
واضافه الی نون الجمع ∴ فقال نبینا نبی خبر معناسنه اولان نبأدندر فعیل
بمعنی مُفعِل بکسر العین مخبر دیمکدر ∴ بشیر بمعنی المنذر اولدیغی کبیدر نبینک
اصلی نبیءٌ در قلبت الهمزة یاءً وادغمت دیمشلر هو المخبر دیمکدر اصطلاح ∴

اهل شرعده کندویه وحی الهی اولان ذات مکرمدر سواء انزل الیه کتاب
اولم ینزل اما رسول کندویه وحی الهی اولوب وهم کتاب انزال اولنان در رسول
رسالتدن اسم مفعولدر ارسلدن لغتده مرسل دیمکدر نبی ایله بینلرنده معنای
اصطلاحیلری اعتباریله عموم وخصوص مطلق واردر که رسول خاصدر نبی
عامدر هر رسول نبیدر اما بعضی نبی رسول دکلدر قوله نبی لفظاً مرفوع
محمد لفظ جمیلنک صفتیدر نبی جمع متکلم ضمیرینه مضافدر الآمر اسم فاعلدر
امر ایجی دیمکدر ناهی کذلک اسم فاعلدر نهی ایدیجی دیمکدر ایکیسی دخی نبی
کلمه سنک صفتیدر امرک ونهیک مأمور بها ومنهی عنها لرینی ذکر اتمدیکی هر امر
بالمعروف ونهی منکره تعمیم وشامل اولسون ایچوندر الآمر بکل معروف والناهی
عن کل منکر تقدیرنده اولور حقیقتده آمر وناهی جناب کبریادر لکن اوامر
ونواهی الهیه نک مبلغی پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندیمز اولمغله ملابسه سنه اسناد
قبیلندن اسناده مجاز اولور فلا احد عبارتنده لا لیسه مشابه اولان لادر
قال فی النحو خبر ما ولا المشبهتین بلیس فی النفی والدخول علی الجملة الاسمیة
هو المسند بعد دخولهما علیه وخبریة ما ولا وکذا اسمیتهما لغة حجازی واما بنو تمیم
لا یذهبون الی اعمالهما فلا یجعلون الخبر خبراً لهما ولا الاسم اسما لهما بل هما مبتدأ
وخبر علی ما کان علیه قبل دخولهما وعلی لغة الحجازیین جاء التنزیل قال الله تعالی
ما هذا بشرا وما هن امهاتهم انتهی کذلک لا ریب فیه آیه کریمه سنده بعض قرائتده
ریب رفعله قرائت اولنوب لا لیسه مشابه اولان در ریب اسمیدر فیه خبریدر
دیمشلر لکن اصل قرائت نصبله در که لا نفی ایچون اولان لادر ریب فتح اوزره مبنی
محلا منصوب اسمیدر ایمدی بو محلده لا لیسه مشابه اولان لادر احد بلا تنوین لفظا
مرفوع لانک اسمیدر زیرا لا کلمه سی اسم فعل ولان لیس لفظنه مشابه اولان
لادر اسمی مرفوع اولور ابر نصبله خبریدر جمله سی جمله اسمیه در لغت حجازیه
اوزره اعرابی بو وجهه اوزره در اما بنو تمیم لغتی اوزره لا عامل دکلدر مجرد
حرف نفیدر احد مبتدادر ابر مبتدانک خبریدر نته کیم درة المضیئه ده دیمش
الفاء للعطف علی الجملة ما قبلها ولا بمعنی لیس واحد بالرفع اسمها وقد افاد العموم
واما بالنصب خبر لا ای اصدق وان قرأت بالرفع فقد ابطلت عمل لا فیکون خبر
المبتدا معلوم اوله که فلا احد کلمه سنده اولان فا تعقیبیه در فانک اقسامی تفسیر

کشافده

کشافده مبیندر که فاء الفصیحه هی التی حذف عنها المعطوف علیه مع کونه
سبباً للمعطوف من غیر تقدیر حرف شرط فان لم یحذف مع کونه سبباً سمی فاء
التسبیب وان لم یکن محذوفا ولا المعطوف علیه سبباً یسمی فاء التعقیب وان کان
المعطوف علیه محذوفا لکن المعطوف سبباً یسمی فاء التفریعیه وان کان المعطوف
علیه شرطاً یسمی جزائیه سواء کان المعطوف علیه محذوفا او مذکورا ایمدی معلوم
اوله که بو محلده فانک مدخولی سابق الذکر لغت حجازیه ویاخود لغت بنی تمیم
مذهبی اوزره جمله اولدقده یعنی احد کلمه سی لانک اسمی ابر خبری اولوب جمله
اولمق وار علی لغة حجازیه یاخود لا کلمه سی عامل اولمیوب احد مبتدا ابر خبری
اولمق اوزره علی لغة بنی تمیم جمله اولمق وار پس بهر تقدیر اشبو ایکی صورتده اولا
جمله بیوت سابقده ن سید الکونین ویاخود نبینا الآمر الناهی جمله سنه معطوف
اولدقده فلا احد جمله سنده اولان فا تعقیبیه در که معطوف علیه مذکوردر
وهم معطوفه سبب دکلدر رخاشیه بیضاویده شیخ زاده علیه الرحمه سوره نساده
دیمش که الفاء قد یکون للتعقیب والتعقیب علی وجهین الاول ان یکون مضمون ما بعد
الفاء عقیب مضمون الجملة التی بعدها کلاما مرتبا علی ما قبلها فی الزمان نحو قام زید
والثانی ان یکون المذکور بعدها کلاما مرتبا علی ما قبلها فی الذکر کقوله تعالی
ادخلوا ابواب جهنم خالدین فیها فبئس مثوی المتکبرین قال المصنف فان قیل لم آثر
هذا اعنی کونه علیه الصلوة والسلام بارا فی قول لا ولا نعم وما وجه الاختصاص قلنا
انما آثر ذلک تاکیداً لمعنی السیادة وتقریراً لکونه آمراً وناهیاً وکان نفیه نفیاً
واثباتاً اذ لو انقلب احدهما علی الآخر لکان ذلک یضعف فی السیادة والهمة لان
ذلک یوهم انه لا یقدر علی امضاء قوله وابقائه علی حاله کما نشاهد من رؤساء زماننا
انتهی احد کلمه سنی بعض شراح اصلنده وحد ایدی واو همزه یه قلب اولندی نته کیم
اقتت اصلنده وقتت ایدی دیمشدر ابر اسم تفضیلدر اصدق معناسنه در غیر
منصرفدر علت منع صرف وزن فعل ایله وصفدر بر کلمه سی برقاچ معنایه کلور اولا
صدق معناسنه یقال بر فلان فی یمینه ای صدق فیما حلف ای لیس بحانث ایکنجی
احسان معناسنه کقوله تعالی برا بوالدیه ای محسنا لهما اوچنجی خیر معناسنه قوله تعالی
لن تنالوا البر حتی تنفقوا الخ دردنجی قبول معناسنه قولهم حجة مبرورة ای
مقبولة وبمعنی الصلاح یقال بر الرجل ای صلح فی قول بلا تنوین جار مع المجرور

ابرّ کلمه سنه متعلقدر لا حرف نفیدر لفظی مراد قولك مضاف الیهیدر مصدرك
مفعولنه اضافتی قبیلندندر قولك فاعل ضمیر مستتر وکذر قوله دیمکدر قولك
ظرف محذوفدر که عند نفی الاشیا تقدیرندندر منه جار مع المجرور ابرّ فعلنه
متعلقدر منه ضمیری سرور کائنات علیه الصلوة والسلام حضرتلرینه راجعدر
ولا نعم کلمه سی قول لفظنك مضاف الیهی ولان کلمهٔ لا اوزرینه معطوفدر ای
فی قول لا نعم فی اثبات الاشیا والایجاب تقدیرندندر بعضیلر لاء زائده در
لا احد کلمه سندن اولان نفیی تاکید ایچوندر دیمش ایمدی قوله نبیّنا بیت
سابقدن اولان محمد سید الکونین عبارتندن محمد لفظ شریفندن صفت
اولدیغی صورتنده یاخود نبیّنا قولی مبتدای محذوفك اولان هو ضمیرنك خبری
اولورسه معنای عبارت بیت اول سید الکونین محمد علیه الصلوة والسلام آمر وناهی پیغمبریمزدر
یعنی طرف حقدن خبر ویره نمزدر لا قولندن یعنی من طرف الله نفی ونهی ایلدیکی
قولندن ولا نعم من طرف الله ایجاب وامر ایلدیکی قولندن اندن صادق یعنی براحد
یوقدر خلاصه حق طرفندن کرك اوامر وکرك نواهی هر نه خبر ویردیسه اندن
ابرّ واصدق براحد یوقدر یعنی سائر پیغمبرلر دخی صادقدر لکن اول
سید الکونین اولان بزم پیغمبریمز کبی اَصدق وابرّ براحد یوقدر دیمك اوله
یاخود یعنی ول سید الکونین آمر وناهی ولان پیغمبر افندیمز نفی ایلدیکی شیده
یعنی برکره لا اولماز دیو نهی ونفی ایلدیکی قولنده کذلك نعم دیوب قبول
ایلدیکی قولندن اندن یار واندن اصدق براحد یوقدر انکیچون تخلف وتلون
محالدر دیمك دخی ممکندر وفی البیت من البدیع الطباق بین الآمر والناهی
وبین لا ونعم ومراعات النظیر بین نبیّنا وبین الآمر الناهی والتکریر فی لا

تخمیس

ظهور شرع شریفك محل خیر مُدُنْ ‪ ∴ ‬ اَمانْ اُمّته اولدر او خیر حصن بدن
کلام معجزی آثار صدق علم لدن ‪ ∴ ‬ نبیّنا الآمر الناهی فلا احد
∴ ابرّ فی قول لا منه ولا نعم ∴

هُوَ الحبی مَفَاعِلُنْ بُ الذی فَاعِلُنْ تُرجی شَفَا مُسْتَفْعِلُنْ عَتُهُ فَعِلُنْ
لِکُلِّ هَوْ مَفَاعِلُنْ لِمِنَ اَلْ فَاعِلُنْ اَهْوَالِ مُقْ مُسْتَفْعِلُنْ تَحَمِ فَعِلُنْ
هُوَ الحَبِیبُ الَّذِی تُرجی شَفَاعَتُهُ ‪ ∴ ‬ لِکُلِّ هَوْلٍ مِنَ الاَهْوَالِ مُقْتَحَمِ

هو ضمیر

هو ضمیر منفصل مبنی محلاً مرفوع مبتدادر الحبیب خبریدر حبیب محبتدن
مشتقدر فعیل بمعنی مفعول اولمغله محبوب دیمکدر الف لام عهد خارجیدر
ضمیر اداة قصردن اولمغله ضمیر مرجعی ولان پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندیمزه
حبیبیّت مقصورا اولمش اولور صفتك موصوفه قصری قبیلندندر وقصر حقیقیدر
ای هو الحبیب او هو حبیب الله لا غیره من الانبیاء علیهم السلام دیمك اولور معلوم اوله که
بو بیتده اولان قصر حبیبیت صفتنی پیغمبر علیه الصلوة والسلامه قصردر
وقصر افرادی ایله قصردر که کویا مخاطب اول صفهٔ حبیبیتی انبیاء سائره ده
دخی بولنور اعتقادنده ایمش بین بو تقدیر اوزره هو الحبیب عبارتی قصر افرادی
اولور یعنی مخاطبده اول ایله اعتقاد اولمغه نظرله قصر افرادی اولور بو
قصر الصفة علی الموصوف بقصر الافرادی قبیلندن اولور ایمدی بو محلده
هو الحبیب دیمك ای لا حبیب الا هو دیمکدر کقولنا الله هو الرزاق الا هو
دیمك اولور بو محلده اولان قصرك تعریف ومباحثی خاتمه ده مذکوردر الذی
اسم موصولدر ترجی صیغهٔ مجهول اوزره فعل مضارعدر رجادندر امل امید
معناسنه در شفاعته نائب مقام فاعلیدر ضمیره مضافدر جملهٔ ترجی اسم موصولك
صله سیدر اسم موصول مع صلته جمله سی حبیب کلمه سنك صفتیدر شفاعت غیری
غیری ایچون طلب عفو یاخود طلب فضل وعنایتدر شفاعته ضمیری اسم موصوله
راجعدر شراح شفاعت حقنده دیمشلر که ∴ وللنبی صلی الله علیه وسلم شفاعات
کثیرة قال الله تعالی ولسوف یعطیك ربك فترضی قیل هی ارجی آیة فی القرآن
ولا یرضیه الا دخول جمیع امته الجنة قال المصنف ان الشفاعة نوعان
شفاعة تعم الخلائق طرا وشفاعة مخصوصة تعم قوما دون قوم وجمیع دون جمع
فالنوع الاول مرتبهٔ حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم وهو منفرد به لا مجال للغیر
ان یحوم حولها والنوع الثانی لسائر اصحاب الشفاعة قوله لکل کلمه سنده لام ترجی
فعلنه متعلقدر لام عند معناسنه کلدیکی کبی فی معناسنده دخی مستعملدر
کل کلمه سی کل افرادیدر کل مجموعی دکلدر زیرا مراد بر فرد فالمعنی اوزره
هر بر هولدن دیمکدر قالوا لفظة کل قد یکون افرادیا ای کل واحد وقد
یکون مجموعیا ای کلهم نته کیم توضیحده کل رمانٍ مأکول عبارتنده کل لفظی
کل افرادیدر جمیع افراد رمان مأکولدر دیمك صحیح اولور اما کل الرمان مأکول

کلامی کل مجموعیدر صادق دکلدر. زیرا رمانك مجموعی ماکول دکلدر که قشری دخی مجموعه داخلدر تا رك قبلی غی یمنز هول مصدردر وان قولیده هول بفتح الهاء وسکون الواو قورقمق یقال هاله الشیء یهوله هولا اذا افزعه یعنی بو محلده هول هائل معناسنه اسم فاعلدر هول عظیم دیمکدر. زیرا تنوین تعظیم ایچوندر تعظیمی مفیدا ولدیغنه دلیل من الاهوال جمعی ذکرا ولندیغیدر که مصدرا ولان هول جمعیدر دیمشلر. زیرا مصدر جمع اولنمق نوع قصد اولندقده در نه کونه و نه نوعه مصیبت اولسه شفاعتی مامولدر دیمک اولور شارح مصنفك کوزل تفصیل ایدر کما قال قوله لکل هول ای داهیة عظیمة وبلیة قویة وفی توصیف الهول بکونه من الاهوال تنبیة علی زیادة التعظیم ورمز خفی الی عظم الهول وفخامته حیث استحق ان یعد فردا من الاهوال قوله مقتحم بفتح التاء اسم مفعولدر هول کلمه سنك صفتیدر مقتحم فیه دیمکدر. دکه حذف وایصال قبیلندندر کقوله تعالی ذلك وعد غیر مکذوب وقول العرب الماء مشترك ای مشترك فیه دیمکدر و قال المصنف الاقتحام الدخول فی وسط الشیء یقال اقتحم النهر ای دخل نفسه فیه کما قال الشیخ زاده علیه الرحمه یقال مقتحم فیه ای مدخول فیه یعنی لکل خطب یقع الانسان بعض شراح الاقتحام الدخول وقلما یستعمل فی الدخول فی موضع من شان الداخل ان یدخل فیه انما یستعمل فی الدخول فی المداخل الضیقة والمواضع الحرجه خلاصه معنا بیتی بعض شراح بو وجهله تقریر ایتمشدر که المعنی ان محمدا علیه الصلوة والسلام هو الحبیب المتصف بکونه مرجو الشفاعة عند کل شدة من الشدائد فی الدنیا والآخرة قد ادخل فیها الانسان بما قدمت یداه وجنت علیه نفسه کذلك ده ده صاحبی دیمشدر که المعنی ان النبی صلی الله علیه وسلم حبیب الله تعالی الذی یرجی شفاعته عند الشدائد الواردة علی الانسان یوم القیمة فی الحشر قال علیه الصلوة والسلام شفاعتی لاهل الذنوب من امتی وان زنی وان سرق علی رغم انف ابی الدرداء معنا مبارك بیتی اول سید الکونین ونبینا المحترم حبیبیت کندویه مقصود اولیله بر محبوب الهیدر که انك شفاعتی اهوال ده هر مخاوف وبلیات مدخول فیها ده رجا وامید اولنور خلاصه شفاعت وامدادی هر حالة ممحضه واضطراب و وقوع مصائبه بلیاتده مرجو ومامولدر و دریغ دکلدر کرك اهوال ومصائب دنیویه وکرك اخرویه جمله سنده

محبوبیت

محبوبیت الهی حسبیله شفاعتی مقبول وبی دریغدر دیمك اولور ∴ ∴ ∴

دعا الی الـ مفاعلن لاه فال فاعلن مستمسکو مستفعلن ن به فعلن
مستمسکو مستفعلن ن بحب فعلن لن غیر من مستفعلن فصم فعلن

دعی الی الله فالمستمسکون به ∴ مستمسکون بحبل غیر منفصم

دعی یدعو دعاء ودعوة اذا طلب دعی فعل ماضی در دعوت ایتدی دیمکدر تحتنده نا علی ضمیری حبیب اکرم و نبی محترم علیه الصلوة والسلام راجعدر مفعولی تعمیم ایچون محذوفدر. دعی کل احد یاخود دعی الخلق تقدیرنده در. الی الله جار مجروری دعی کلمه سنه مضاف تقدیریله متعلقدر ای دعی الی معرفة الله او الی طریق طاعة الله بومثللو تقدیرا اولنور نته کیم پیغمبر حق رسول مجتبی علیه الصلوة والسلام افندیمز نص شریف قطعی اولان ادع الی سبیل ربك بالحکمة والموعظة الحسنة وجادلهم بالتی هی احسن آیة کریمه سی مفادنجه دعوة الی الحق حکمه ایله وعظ وجدل ایله مامور اولمشدر حتی بعض کبار محققین بو آیة کریمه ده ادله ثلاثه یه اولان برهان وخطابت وجدل اوچ عدد ادله عقلیه یه اشارت واردر بالحکمه قول شریفی برهانه وموعظة الحسنه خطابته وجادلهم جدله ایمادر دیمشدر بومقامده تفصیل و بیانه بو حقیر پر تقصیر شو وجهله اهتمام ایتمشدر که اولا برهان قضایای یقینیه دن مرکب اولان قیاسدر قضایای یقینیه نك تعریفلری و تفصیلاتی مبینده محللرنده استحضار اولنور تطویله ما نحن فیه مخلدر. بو محلده تعدادی کافیدر که قضایای یقینیه اولیات مشاهدات متواترات حدسیات مجربات قضایا قیاساتها معهادر. بونلردن مرکب اولان قیاسه برهان دیرلر. یقین محض افاده ایدر شائبه شبهه دن مبرادر ثانیا خطابتدر که مشهورات ومظنونات اولان قضایادن مرکبدر مشهورات اول قضایادر که خلق بیننده مشهور ومسلم اولوب هر کس مضمونی اقرار واعتراف ایدر مثلا قتل نفس بغیر حق قبیح والعدل حسن کبی وکشف العورة عند الناس قبیح ومذموم کبی قضیه لرك مضمونی هر کس اقرار وتصدیق ایدر مشهورات بودر. کذلك مظنونات اول قضایادر که یحکم بها العقل مع تجویز نقیضها تجویزا مرجوحا ایله تعریف ایدرلر خطبا و واعظلرك اقوالی اکثر بو مقوله دندر که خلق واعظه حسن ظن اوزره اولوب کذب اختیار ایتمز

مأمول ایله هر بر وعظ ونصیحت ایدرسه تسلیم وقبول ایدرلر ٭ رد وانکار
ایتمزلر اول واعظك وعظ وکلامی حقا ولمق طرفنی ترجیح ایدرلر ٭ لکن حق
اولممق طرفنی دخی تجویز ایدرلر ٭ یعنی حق ولممق احتمالی واردر لر مظنوناتدن
اولور ٭ حتی اکثر مسائل شرعیه دخی مظنوناتدندر مثلا امام اعظم
رضی الله عنهك ذاهب اولدیغی مسائل عملیه‌نك بر نجی حق اولدیغنی اعتقاد وقبول
ایلدك انکله امور دینمزده عمل ایتمکده یوز مع هذا امامك اول مسائلده قولی
حقا ولدیغی مظنوناتدندر ٭ لکن امام اعظم تابعیندن ومعلوم عقلیه ده ونقلیه ده
کمال وزهد واتقاسنه بناء جمله نك حسن ظنی ولمغله کلامنی ومذهبنی
قبول وحق بودر دیو اعتقاد واما م اعظمه تقلید ایلدك لکن خطا اولمق
احتمالی واردر دیدیکمز مظنوناتدن اولدیغنه بناء در نته کیم مذهب شافعیه دی
خطادر حق اولمق احتمالی واردیدیکمز کبی شافعیه دخی بونك عکسی‌یوزده دکی
شافعی اولنلر مذهب شافعی حق خطا اولمق احتمالی واردیرلر ایمدی منطقده بیانی
وتفصیل اولندیغی اوزره بو ایکی نوع قضایادن که مشهوداتدن ودخی مظنوناتدن
مرکب اولان قیاسه خطابت تسمیه ایتدکلرینی مرحوم سیجاقلی نشر طوالعنده ٭
یازمشدرکه ٭ اما مقدمات الخطابت فمنها الظنیات وهی مقدمات یحکم بها العقل
مع تجویز نقیضها تجویزا مرجوحا ومنها المشهورات وهی قضایا اعترف بها الجمهور
لمصلحة عامة متعلق بنظام احوالهم مثل العدل حسن اوبسبب رقة مثل
مواسات الضعفا محمودة اوبسبب حمیة مثل کشف العورة عند الناس مذموم والغرض
من الخطابة ترغیب السامع فیما ینفعه من تهذیب الاخلاق ومن امر الدین اوجینی
جدلدرکه خصم عندنده مسلم ومقبول ولان قضایادن مرکب اولان قیاسدر
الزام خصم افاده ایدر خصمك عندنده دخی حق ومسلم اولمغله ملزم اولوب قبول
ایدر محقق مشار الیه آیة کریمه ده جدل کلمه سی معنای لغوی اعتباریله مناظره وجدال
وجه احسن ایله معناسنه اولمق اوزره مراد ایتمش دیمك دخی ممکندر بومذکوراته
متعلق قال فی الاصول مواد الحجج هی قضایا التی یتألف منها الحجة اعلم ان القضیة
باعتبار کونها جزءا من الحجة یسمی مقدمة ومبدأ فالحجة العقلیة ٭ اما ان یکون
مقدماتها قطعیة یسمی برهانا عند الفلاسفة ودلیلا عند المتکلمین لکن بمعنی
الاخص لان الدلیل بالمعنی الاعم یطلق علی البرهان والخطابة وغیرها ٭ واما

مقدماتها

مقدماتها ظنیة اومشهورة یسمی خطابة عند الفلاسفة وامارة عند المتکلمین
ایمدی سید الانبیاء علیه الصلوة والسلام افندیمز عباد الهی طریق حقه ولان ایمان
واطاعته دعوت ایله مأمور اولدقلرینی مبین اولان سالف الذکر آیة کریمه ده ٭ حقیم
مسطور بالحکمة قول شریفی برهانه والموعظة الحسنة خطابته وجادلهم
جدله اشارت اولمق احتمالی واردر دیدکلرینك تفصیلی اشبو مذکوراتدن وانفعا
قرآن کریم سالف البیان ادلۂ عقلیه‌دن دخی خالی اولمدیغی جهتدن نکونه معجزۂ
کبری اولدیغی بوندن قیاس اولنه قرآن کریمده سالف الذکر خطابتی شرح مقاصدده
سعد العلامه بوصورتله تصریح ایدرکه حیث قال ان قوله تعالی لو کان فیهما
آلهة الا الله لفسدتا حجة اقناعیة والملازمة عادیة علی ماهو اللایق بالخطابیات
ای الاقیسة المنسوبة الی الخطابة وهی الادلة المؤلفة من مقدمات مقبولة اومظنونة
اومنهما فان العادة جاریة بوجود التمانع والتغالب عند تعدد الحاکم ایمدی
بو تحریراتدن مراد حقیر آنه من ناظم علیه الرحمه‌نك دعی الی الله الخ بیتی ایله نبی
آخر الزمان خاتم الانبیاء پیغمبر ذیشان علیه الصلوة والسلام افندیمزك
سالف الذکر وادع الی سبیل ربك بالحکمة الخ آیة کریمه‌سی منطوقنجه ادلۂ
عقلیۂ مذکوره ایله دخی دعوته مأمور اولدیغنی ایما واشارت آرزو ده ٭
ایتدیکنی شرح وبیان اولوردر قوله فالمستمسکون فاء شرط محذوفه جوابدر
مستمسکون اسم فاعل جمعیدر مبتدادر حالۂ رفع واو ایله دربه جار مع
المجرور مستمسکون‌ه متعلقدر ضمیر صاحب سعادت علیه السلامه راجعدر
تمسك یاپشمقدر تشبث معناسنه دخی کلوردیمشلر مصرع ثانیده اولان
مستمسکون کذلك اسم فاعلدر مبتدانك خبریدر مبتدا مع خبره شرط محذوفه
جوابدر سؤال ایتمشلر مبتدا مستمسکون کذلك خبر دخی مستمسکون اولدقده مبتدا
خبرك عینی اولوب مفید اولماز جواب متعلقلری اعتباریله احدهما آخره ٭
مغایردر یعنی اولکی تمسك صاحب سعادت افندیمزه دراکنجی تمسك حبله
تمسکدر متعلق اعتباریله بینهماده مغایرت ظاهردر دیمشلر شرط محذوفك
تقریر مجراسی نادعی حضرة الرسول الی الله فالمستمسکون به مستمسکون
بحبل غیر منفصم دیمك تقدیرنده در ٭ بحبل جار مجرور مستمسکون ثانیه
متعلقدر حبل ایپدر بعض شراح حبل لفظنده استعارۂ مصرحه واردر دیمش تقریری

بو وجهله دیکن ناظم علیه الرحمه کرداب مهالك ضلالتده قالمش عباد اللهی ساحل فلاحه ایمان
وهدایته دعوت ایتمك ایله مأمور اولان داعی الی الحق رحمة للعالمین علیه الصلوة والسلام افندیمزی
نجاة وسلامته ایصال ایچون چاه عمیقه دوشمشلری کنار سلامته اخراج ایدن حبل متینه تشبیه ایدوب
مشبه به اولان حبل لفظنی ذکر ومشبه اولان سرور کائنات علیه الصلوة والسلامی مراد ایتمکله
ناظم علیه الرحمه استعارۀ مصرحه ایتمشدر مصرع اول سباق کلام قرینۀ استعاره اولور لکن ظاهر
اولان بو محلده تشبیه بلیغ اولمقدر نتهکیم درة المضیئه صاحبی بو وجهله تحریر ایدوب قال
وفیه تشبیه بلیغ حیث شبه المستمسك بالنبی بالمتعلق بحبل وثیق کامل فی الوثوق وحصول
الاعتماد ورجاء الخلاص به تشبیها للمعقول بالمحسوس ویحتمل الکلام الاستعارة المصرحة
بان شبه الداعی بحبل وثیق یتوصل به الی المقصود وقوله غیر منصرم ترشیح للاستعارة
دیمشدر قوله غیر منصرم غیر کلمه سی حبلك صفتیدر منصرمه مضافدر غیر منصرم غیر
منقطع دیمکدر حبلی بو صفت ایله یعنی غیر منصرم صفتی ایله توصیفدن مرادی دین
محمدینك الی یوم القیام منقطع اولمیوب دوام ومتانتنه اشارتدر شارح مصنفك
محصول معنا بیتی بو وجهله تقریر ایتمشکه قوله فالمستمسکون ای اذا کان داعیا الی الله
ومرشدا للخلایق اجمعین کان المتشبثون بذیله والملتزمون بطریقه یتشبثون
بحبل غیر منقطع وعقب الصفات السابقة بحدیث الدعوة الی سبیل الله لان هذه الدعوة
مؤکدة مقرونة لها یعنی من کان داعیا للحق فهو المستحق لان یکون سیدا علی الاطلاق
فیجب ان ینقادوا له ویمتثلوا امره معنا عبارت بیت اول پیغمبر ذیشان نبی محترم
خلقی ایمان واطاعت حقه دعوت ایلدی ایمدی دعوتنه اجابت ایدوب اول نبی محترم
یاپشوب دامننه تشبث ایدنلر برحبل متینه یاپشدیلر که غیر منقطعدر تمسك
ایدنلر مهالکدن قالمازابدی نجات وسلامت بولور دیمك اوله وفی البیت من البدیع
التکریر والاقتباس والاستعاره والتقسیم ⁖

تخمیس

سوندی نقد هدایتله بنجه کاس نهی ⁖ عزتو بحر کنهه اهل حیرت و وهی
جه ضلالته دوشمش بودکلو روسیهی ⁖ داعی الی الله والمستمسکون به
⁖ مستمسکون بحبل غیر منفصم ⁖

فَاقَ النَّبِیّ مُسْتَفْعِلُنْ یینَ فِی فَاعِلُنْ خَلْقٍ وَفِی مُسْتَفْعِلُنْ خُلُقٍ فَعِلُنْ
وَلَمْ یُدَا مَفَاعِلُنْ نُوهُ فِی فَاعِلُنْ عِلْمٍ وَلَا مُسْتَفْعِلُنْ کَرَمٍ فَعِلُنْ
فَاقَ النَّبِیِّینَ فِی خَلْقٍ وَفِی خُلُقٍ ⁖ وَلَمْ یُدَانُوهُ فِی عِلْمٍ وَلَا کَرَمٍ

فاق فوقدندر اعلالی قال کبیدر یقال فاقه وفاق علیه اذا زاد علیه
من شیء دیمشلر بعض شراح لغتده فائق عالی دیمکدر دیدی فاق فعل ماضیدر
تحتنده فاعل ضمیری پیغمبر علیه الصلوة والسلامه راجعدر النبیین نبینك جمعیدر
لام استغراق ایچوندر یقال فاق الرجل اقرانه اذا علاه بالفضائل والشرف
دیمشلردر النبیین فاقه نك مفعولیدر فعل مع فاعله جمله سی استینافیه در
فی خلق فاقه یه متعلقدر خلق بفتح الخا خلقت ظاهره در ما بعدی قرینه در که
مراد خلقت ظاهره اوله زیرا خلقت عامدر خلقت ظاهره وباطنه یه عام
وشاملدر خلق ثانی ایله مراد خلقت باطنه در شراح الخلق بالفتح الصورة
وبالضم السیرة کما یقال من قبح خَلقه ساء خُلقه دیمشلر بعض شراح المراد
بالخلق حسن الصورة من تناسب الاعضاء والالوان والاشکال وبالخلق
حسن السیرة من العلم والعمل والحکمة والشفقة وغیرها من محاسن الاخلاق
وقیل المراد من الاول الکمالات الظاهرة المحسوسة وبالثانی الکمالات الباطنة الغیر
المحسوسة پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندیمز خلقت وهیئتده واعتدال وتناسب اعضا
وسائر محسناتده اکمل الناس اولدیغنك تفصیلی شمائل شریفه ده در روی عن جابر
بن سمرة انه قال رأیت رسول الله صلی الله علیه وسلم فی لیلة اضحیان وعلیه حلة حمراء
فجعلت انظر الی وجهه والی القمر فهو احسن فی عینی من القمر عن عایشة رضی الله عنها
قالت وقعت الابرة من یدی ذات لیلة فدخل النبی علیه السلام فوجدتها من ضوء
وجهه الکریم قوله وفی خلق بضم الخا جار مع المجرور کذلك فاق فعلنه متعلقدر
فی خلق کلمه سی قوله فی خلق اوزرینه معطوف اولوب محاسن ظاهره محاسن باطنها
آیاتیله علامانندر اولدیغنه بناء پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندمز کمالات
ظاهره وکمالات باطنه ده جمیع انبیاء عظامه فائق اولدیغی بیان اولنمشدر کیم
روایت اولنمشکه ان رجلا سئل علیا عن خلق رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال
کیف قدرت ان اصف لك ما عظمه الله تعالی من خلقه حیث یقول وانك لعلی خلق
عظیم کذلك اخلاق کریمه فخر کائنات علیه الصلوة والسلامده بعض شراح یازمشلر که
عن انس قال لما قدم رسول الله علیه الصلوة والسلام المدینة اخذ ابو طلحة بیدی
فانطلق بی الی رسول الله علیه السلام فقال یا رسول الله ان انسا غلام کیس فلیخدمك
فخدمته فی الحضر والسفر فوالله ما قال لی لشیء صنعته لم صنعت هذا هکذا

ولا لشیء لما صنعه لم لم تصنع هذا هكذا فعلم ان بیمنه وبرکته علیه الصلوة والسلام
وصرف همته الی انس وهو صبی حین سلم الیه حفظ الله انسا ان یصدر عنه شیء
یکرهه رسول الله صلی الله علیه وسلم وکذا روی عن انس کان رسول الله صلی الله علیه وسلم
احسن خلقاً وعن عایشة قالت ما کان احسن خلقا من رسول الله صلی الله علیه وسلم
ما دعاه احد من اصحابه ولا من اهل الا قال لبیك فلذلك نزل الله تعالی وانك لعلی خلق
عظیم وکذلك روایتنا ولتمسکه کان صلی الله علیه وسلم لا یغضب لنفسه بل یغضب اذا
انتهکت حرمات الله وکان اکثر الناس تواضعاً یقضی حاجة اهله ویخفض جناحا
للضعفة ویجالس الفقراء ویواکل المساکین وکان اکثر دعاءه اللهم احینی مسکیناً
وامتنی مسکیناً واحشرنی فی زمرة المساکین وما سئل شیئاً قط قال لا وکان
اشد حیاءً من العذراء فی خدرها انتهی قوله ولم یدانوه فعل مضارع جمع مذکردر
لم یقربوه دیمکدر مفاعله بابندن مداینة مصدرندن مشتقدر مداینة مقاربة
معناسنه در نته کیم آیة کریمه ده دنا فتدلی ای قرب ایله مفسردر یدانوه نك
فاعلی تحتنده نبیین کلمه سنه راجع ضمیردر یدانوه ده اولان ضمیر بارز فعلك
مفعولیدر ضمیر صاحب سعادت افندیمزه راجعدر درة المضیئه صاحبی دیمشکه ولما
کان فیه توهم قرب مرتبتهم الی مرتبته علیه الصلوة والسلام کما یوهمه قوله فاق
رفعه بقوله ولم یدانوه فی العلم ولا کرم ای لم یقاربوه فی شیء من الاخلاق
الظاهرة والباطنة التی من جملتها العلم والکرم قوله فی علم جار ایله فی خلق
اوزرینه معطوفدر کذلك فی کرم دخی بویله در تنوین ایکیسنده دخی تعظیم ایچوندر
حقیقتا لحواجه کائنات علیه الصلوة وافضل التحیات افندیمز علوم اولین
وآخرینی عالم خصوصا علم لدن سلطانی دیدکلری وصف شریفلرنده مسلمدر ناظم علیه الرحمه
پیغمبریمز علیه السلامك اشرف الانبیا اولدیغنه دلیل مقامنده ولم یدانوه فی علم
دیمشدر زیرا غیرلرده اولان صفاتك اشرفی ایله متصف اولان ذات بهر
حال اول غیرلردن اشرف اولور صفت علمدن اشرف صفت اولمدیغنه علما اتفاق
اتمشلر بو صفت اشرفده اکا تقرب دخی قادر اولمینلر اوزرینه اشرفیتی رتبه ده
اولور بوندن قیاس اولنور نته کیم مصنفك دیمش ولما کان ههنا مظنة ان یقال
اذا کان مرتبته اعلا من مراتبهم فمرتبتهم هل هی قریبة بدرجته ام لا اجاب بنفی
القرب بقوله ولم یدانوه تنبیها علی عظم التفاوت وتباین الدرجات علمك اشرف

اشیا اولدیغنی امام رازی شویله بیان ایتمش که ان العلم اشرف شیء من الاشیاء
التی یصیر سبباً للفضل علی الغیر ولو کان اشرف منه لفضل الله تعالی بذلك آدم
علی الملائکة حین قالوا اتجعل فیها من یفسد فیها ویسفك الدماء انتهی علومدن اکرم
کرم دخی اشرفیتده علمه قریبدر ولعله صفت کرمك ذکری اختیار اولندی شراح
قصیده دن حسن الحنفی رحمه الله بو وجهله تحقیق مقام مدحده سؤال وجواب ایرادکه
فان قلت لم خص الناظم صفتی العلم والکرم من بین سائر الصفات قلت لما کان
المقام تفوقه علی سائر الانبیاء وذلك التفوق انما هو فی النبوة انما یتم ویتکمل
بکمال الاستفاضة والافاضة وکمالها انما یتم بکمال صفتی العلم والکرم اقتضی
المقام نفی قرب النبیین منه فی تلك الصفتین فضلاً عن ان یساویه احد منهم
فیما اذا فاقهم فیهما فقد فاقهم فی سائر الصفات لکونهما اتم الصفات الحمیدة واسمی
النعوت الکمالیة انتهی خلاصته المدایح شیخ زاده علیه الرحمه بو وجهله حسن
ختامه موفق اولمشدرکه کما قال وانما بان خلقه وخلقه وعلمه وکرمه قد اشیر
الیه فی بعض الآیات وورد فی الاخبار الثابتة من الثقات والاصل فی جمیع
ذلك قوله تعالی وعلمك ما لم تکن تعلم وکان فضل الله علیك عظیماً وتوضیحه
ان الله تعالی فضل الانبیاء بعضهم علی بعض فاعطی لکل نبی فضلا ثم جمع الفضل
کله وزاد علیه حتی صار فضلا عظیما فاعطاه نبینا وقال وکان فضل الله
علیك عظیماً ثم فقی الی حسن خلقه وجمال طلعته بقوله تعالی والضحی واللیل
اذا سجی حیث اشعار الضحی من وجهه صلی الله علیه وسلم واللیل من صدغه الزکی
واقسم بهما وکفاك شاهداً قوله علیه السلام انا املح وحسبك فی عظمة
خلقه قوله وانك لعلی خلق عظیم ودلیل علی انه من الجمیع اعلم قوله تعالی
وعلمك ما لم تکن تعلم وزیادة شرفه الم نشرح لك صدرك وناهیك
فی کونه اکرم من ارباب الجود والکرم قوله انا اکرم ولد آدم صلی الله
تعالی علیه وسلم فی کل وقت وحین انتهی معنای عبارت بیت اول سید الانبیا
ولان پیغمبر عالیشان جمیع انبیایه خلقت جلیله سنده که حسن صورت
وتناسب اعضا وحسن اشکال وتمام ملاحت اوزره خلق اولنمقده
کذلك حسن خلق وطیب الاعراق ومحاسن اخلاقده وحسن سیرتده فائق
وعالی اولدی وانلر یعنی انبیاء عظام اول عالی حضرته علم وکرمده

یاقلمز مدیلری مساوی اولمق ترده ده قالدی چونکه شرف ذات اشرف صفات
ایله رتبهٔ اتصافه تابع اولمغله اشرف جمیع صفات اولان علم وکرم ایله اتصافی
بو رتبه ده که انبیا اول رتبه اتصافه تقرب دخی ایده مدکلری صورتده سائر انبیایه
نسبت شرف ذات علیهسنک شرفیتی بر رتبه ده اولمشلر اولورکه سائری اول رتبه شرف
ذاته تقرب دخی ایده مزلر خلاصه انبیاء عظامه ایکی وجهله فائق وعالیدر
بری خَلقا وخُلقا وبری شرف صفات ایله اتصافدر لکن بو رتبه اتصافکه سائر انبیاء
کرام اول رتبه یه نائل اولمق دکل تقرب دخی ایده مزلر مألنده اوله وفی البیت
من البدیع الجناس المحرف ومراعاة النظیر والتقسیم والمقابلة

تخمیس

طوغوب وشمس هدی آچدی معرفت افقن ٭ آلوب تسابق ایله هر فضائلک طرقن
ردای عزت حق زین نور ایلدی عنقن ٭ فاق النبیین فی خلق وفی خُلق
٭ ولم یدانوه فی علم ولا کرم ٭
وکلهم مفاعلن من رسو فاعلن ل الله مل مستفعلن تمس فعلن
غرفا من ال مستفعلن بحر او فاعلن رشفا من الد مستفعلن دیم فعلن
وکلهم من رسول الله ملتمس ٭ غرفا من البحر او رشفا من الدیم
واو عاطفه در کل کل افرادیدر دینورسه کل واحد من الانبیا دیمکدر واکر
کل مجموعی اولوردر مجموع الانبیاء من حیث المجموع دیمک اولور کل لفظا مرفوع مبتدادر
جمع ضمیر نه مضافدر ضمیر بیت سابقده نبیین کلمه سنه راجعدر ملتمس مبتدانک
خبریدر مبتدا مع خبر جمله سی استینافیه در یاخود کائن محذوفنه متعلق اولوب
فاعلندن یاخود مفعولندن حالدر یا جملهٔ سابقه اوزرینه معطوفدر
من رسول الله مؤخر ملتمس کلمه سنه متعلقدر قصر ایچون تقدیم اولنمشدر ای منه
علیه السلام لا من غیره دیمکدر رسول فعول بمعنی مفعولدر مرسل معناسنه
ارسال دنلدر رسول انزال کتاب ایله بعث اولنان ذات عالیقدردر لفظهٔ
جلاله رسولک مضاف الیهیدر غرفا وقوله رشفا ملتمس کلمه سنک مفعولیدر
ملتمس کلمه سی مبتدا اولان کلهم لفظنک خبری اولدیغنه بناء مبتدایه
اسم فاعل خبرا ولمغله استناد ایتدیکنه بناء عامل اولمشدر التماس
بو محلده لغة معناسی اولان مطلقا طلب معناسنه در معنای اصطلاحی

مراد دکلدر

مراد دکلدر زیرا اصطلاحده التماس متساوی الرتبه اولان ذوات
بینلرنده کی طلبدر پیغمبریمز علیه الصلوة والسلام سلطان المرسلین
اولدیغی ایچون ارتبا بدر غرفا بالفتح مصدردر غرف الماء یغرفه اذا اخذه
بیده قراءة ابو عمرو وقوله تعالی الا من اغترف غرفة بالفتح والباقون
من القراء قرؤا بالضم نقل اولنمشدر بو محلده غرفا من البحر غایت قلتدن
وجزئی اولمقدن کنایه در نته کیم ترکیده دریادن قطره دیرلر شارح شیخ زاده
یقال غرف الماء بیده واغترف منه ای اخذه منه ملاء کفه غرفا دیمش من البحر
کلمه سی غرفا لفظنه متعلقدر لکن مصرع اولده مذکور اولان رسول کلمه سندن
بدل اولمق مرجحدر ملتمس کلمه سنک مفعولی اولمق دخی محتملدر قوله اورشفا
رشف مصدردر رشف الماء یرشفه بالضم اذا مصه دیمشلر یعنی ترکیده
امک معناسنه اولان مصدردر بعضیلر اغزله صو المغه دیرلر دیمش غرفا اوزرینه
معطوفدر او کلمهٔ مانعة الخلو در جمعنده عناد یوقدر منع بو ایکیسندن خالی
اولمقدر من الدیم بکسر الدال کل نعیم دائم دیمشلر جار مع المجرور رشفا کلمه سنه
متعلقدر دیم نعم وزننده در دیمه بکسر الدال الممدوده دیمه نک جمعیدر
دیمه کیجه وکوندز دوام اتصال اوزره باریده اولان مطردر خلاصه شیخ زاده علیه الرحمه
محصول معنای بیتی افاده ده دیمشکه قوله غرفا او رشفا اما مفعول ملتمس والالف واللام
فی البحر والدیم بدل من المضاف الیه ای من بحره وهو سره وقلبه وباطنه ومن
دیمه ای فاضته فیکون معناه انهم ملتمسون فی کل امر واما حال لان بمعنی اسم الفاعل
ای غارفان او راشفین ای ملتمسین منه المطالب والمقاصد فی کل حال کونهم
الملیین او کاملین وقوله من البحر یجوز ان یکون بدلا من قوله من رسول الله
فیکون هو البحر للعلوم والدیم الفیاضة ومن شأنه الافاضة ومن الانبیاء
الاستفاضة عنه علیه السلام وبعض شراح بو وجهله معنی ویرمشکه حیث قال
ان جمیع النبیین غارفون من بحر علمه الزاخر راشفون من شئ سحاب فضله الماطر
شیئا قلیلا بالنسبة الی کمالاته ومقاماته وان کان ذلک بالنسبة الیهم امرا عظیما
وخیرا کثیرا فان غرف الغارف ورشف الراشف بالنسبة الی البحر والدیم شئ قلیل
وان کان ما یرشف ویغرف فی حد ذاته وبالنظر الی الغارف والراشف کثیرا عظیما
هذا ان جعلت البحر والدیم عبارة عنه صلی الله علیه وسلم ویکون التعبیر عن آخذ

مفعول صح

بعض بالغرف من البحر وعن اخذ بعض بالرشف من الديم اما دُرّة المضيئه صاحبی
بو وجهله تفصیل معنی ایدرکه لما اراد الله تعالى خلق العالم خلق روح محمد صلى الله
عليه وسلم اولا من نور جماله الاحدى كما قال عليه السلام اول ما خلق الله روحی وقال
انا من الله والمؤمنون منی ثم نظر اليه نظر المحبة فعرق ذلك النور حياء من الله
تعالى فقطرت منه قطرات فخلق منها ارواح الانبياء ثم خلق من نور ارواح الانبيا
ارواح الاوليا ثم منها ارواح المؤمنون ثم منها ارواح عصاة المؤمنين الخ فاذا
عرفت هذا فنقول معنى قوله وكلهم من رسول الله ملتمس انهم ملتمسون من بحر
وجوده الوجود ومن فيض جوده الكمال والجود لانه عليه السلام اصل الوجود الظاهر
والباطن والجود باسره محتاج اليه عليه السلام فی الوجود والكمال فوجود الاشيا
وكمالاتها عند وجوده وكماله كالغرفة من البحر او قطرة من المطر كما قال غرفا
من البحر او رشفا من الديم . انتهى فقير ضعيف بو بيت لطيف معجزه پيرانك معانی
غامضه سنده ملاحظهء عاجزانهم بودر كه اولا من البحر ومن الديم عبارتلرنده اولان
الف لام مضاف اليهدن عوض ولمغله من بحره ومن كرمه ديمكدر . ضمير پيغمبر افندمزه
راجعدر . بحر لفظنده استعارهء مصرحه واردر تفصيلی بو وجهله دركه ناظم عليه الرحمه
صاحب سعادت عليه الصلوة والتحية افندمزك معرفة اللهدن اولان علم وكمالنی
ظاهر ازخار عظيم وبی پايان اولمقده بحره تشبيه ايلدی مشبّه به اولان بحری
ذكر ايلدی علم ومعارف الهيهء رسول اللهی مراد ايلدی كذلك ديم لفظنده دخی
استعارهء مصرحه واردر يعنی ناظم ذات سلطان كائنات عليه الصلوة والسلام افندمز
هادیء امت وعالمه عين رحمت اولمغله فيض كرمی جمله يه دائما ساری وواصل اولمقده
اولان كرم رسول اللهی روی ارضه ومافيهايه باعث قوام وحيات اولان امطار
متصله يه تشبيه ايلدی مشبّه به اولان ديم لفظنی كه امطاردر ذكر ايدوب
مشبّه اولان كرم رسول اللهی مراد ايتمكله ديم لفظنده دخی استعارهء مصرحه
متحقق اولور بيتا ولده ذكر وتصريح اولنان فی علم وفی كرم ايله مراد بحر كبی اولان
علم رسول الله وامطار متصله كبی اولان كرم رسول الله اولديغنی بو استعارهء
مصرحه لرضمنا تفسير وبيان مقامنده در تفصيلی بو وجهله دركه بيت اولده .
ولم يدانوه فی علم ديمش ايدی يعنی انبياء كرام علمده انكله مساوی اولمدقلرنی كه
مساواته يقين دخی اولمديلر ديدی بو كلامی بيان وتفسيره محتاج اولمغله

مشتبه اولان صح

اشبو بيت جليل معجز اداده وكلهم من رسول الله الخ ايله ناظم عليه الرحمه بو وجهله
بيان ايدركه انبياء كرامده اولان علم ومعرفة الله جمله سی علوم ومعارف محمديه دن
طلبلری ايله كندولره واصل اولمشدر . لكن علم محمديه يه نسبت ولعلوم محمديه يه
كندولره واصل ولوب نائل اولدقلری بحردن قطره در مع هذا اول قطره بيديكمز
علم ومعرفت انبيانك ذاتلری مقتضاسنجه نه مرتبه كلی عظيم وكثير اولديغی
ظاهردر يعنی علوم انبيا علم محمديه يه نسبت بو مرتبه لرده بحردن قطره
اولدقده پيغمبر عليه الصلوة والسلام ساير انبيا علمده نيجه قريب اولورده ولم يدانوه
فی علم كلامی حق وصحيح اولديغی ظاهر اولور كذلك ولم يدانوه فی كرم كلامنك
او رشفا من الديم قولی بيانا وتفسيرا اولديغی تفصيل مذكوره قياس اولنه بولكی
كلمه ده اولان استعاره لرك قرينه سی انبياء عظامك حقيقة بحردن غرف
وديمدن رشف طلب ايتديلر ديمك مراد اولمديغی قرينهء ظاهره دركه بحردن
مراد علم ومعرفت رسول الله وديم ايله مراد كرم وفيض محمديه در يوخسه .
حقيقة معهود بحر ومعهود امطار مراد اولمديغی ظاهردر غرف ورشف كلمه لری
شیء جزئيدن كنايه در . زيرا بر آوج صويه مص ورشفه امر جزئی اولمق لازم
كلور الكناية لفظ اريد به لازم معناه تعريفی هر برينه صادق اولور ايمدی بيت
سابقه ربط معنا مناسبتيله معنا بيت ديمك اولور كه انبياء عظام رسالتپناه
عليه الصلوة والسلام افنديمزه ولم يدانوه فی العلم والكرم يعنی علم ومعرفة اللهده
وكرمده متساوی اولمقده كل تقرب دخی ايده مديلر پس طلب معرفة الله مطلب اصلی
اولمغله وكلهم من رسول الله يعنی جمله انبياء كرام رسول اللهدن يعنی بحر
علم ومعرفة الهيه سندن بر آوج صو وديم كرم وفيضندن مص طلب ايدرلر يعنی
انبياء عظامك معارف الهيه ده علم وكمالاتلری ذاتلری كبی عظيم وكلی اولديغی
ظاهر كذلك ترقی طلبلری دخی استعدادلرينه نظرا اوفر واكثردر . لكن پيغمبر
عليه الصلوة والسلامك معرفة اللهده اولان علم وكمالنه نسبت بحردن بر آوج
صو يعنی امر جزئی وباران متماديدن مص ورشف مرتبه سی امر قليل وجزئيدر
ايمدی صاحب سعادت عليه الصلوة والسلام افندمزك مقصود اصلی اولان معرفة اللهده
علم وكمال ومعارف الهيه سنی وار قياس ايله نه مرتبه لرده اولمق اقتضا ايدر .
وفی البيت من البديع المصرع الثانی اما على الاستعارة او التشبيه بحذف

اداتِ فنائل محصولِ معنای عبارت بیت کل النبیین یطلبون
من بحر علمه غرفاً من البحر وملتمسون من کرمه رشفاً من الدیم دیمکدر

تخمیس

محیط معرفة الله اولوب او معجزه کو ... ملائک ایله نبیلر اید بحره غوصه غلو
عجبمی آنسه لر اول صوییل وشرعو ... وکلهم من رسول الله ملتمس

غرفاً من بحر او رشفاً من الدیم

وواقفون مفاعلن ه لدی نعلن هِ عِنْدَ حَدِّ مفاعلن دِهِم فعلن
مِنْ نقطةِ ال مستفعلن عِلمِ اوْ فاعلن مِنْ شکلة ال مستفعلن حِکَمِ فعلن
وَوَاقِفُونَ لَدَیْهِ عِنْدَ حَدِّهِمُ ∴ مِنْ نُقْطَةِ العِلْمِ اَوْ مِنْ شَکْلَةِ الحِکَمِ

بو بیتک زحاف خشونة عارض اولمشدر یعنی خبن علتی مصرع اولده وعندحده عبارتنه عارض اولمغله مستفعلن ایکن مفاعلن اولمشدر. تفصیلی مقدمه ده مذکوردر. واو عاطفه در واقفون اسم فاعل جمع مذکردر قرار فی المکان معناسنه لازم ومتعدی استعمال اولنور وقفت الدابة دیرلر تحتنده ضمیر نبیین کلمه سنه راجعدر. واقفون ملتمس اوزرینه معطوفدر معطوف علیه باعتبار المعنی جمع اولمغله عطف صحیح اولور یاخود واقفون محذوف مبتدانک خبریدر هم واقفون دیمکدر مبتدا مع خبره جمله سی سالف الذکر ملتمس کلمه سنک تحتنده نبیین لفظنه راجع ضمیردن حالدر. بو احتمال مرجحدرکه بو بیتی بیت سابق ایله مزج ایتمکله معنی غایتله لطیف اولور کما سیجیء واقفون کلمه سی اطلاع معناسنه اولان وقوفدن دخی کلور لدی ظرفدر ظروف مکانیه دن عند معناسنه در لازم الاضافه در کما قال المولانا جامی ومن الظروف المبنیة لدی بالالف المقصورة وهو بمعنی عند والفرق انه یقال المال عند زید فیما یحضر عنده وفیما فی خزانته وان کان غائباً عنه ولا یقال المال لدی زید الا فیما یحضر عنده وحکمها انه تجر بها بالاضافة بو مقامده لدی سکون اوزره مبنی محلاً منصوب واقفون کلمه سنک ظرفیدر ضمیر مبنی محلاً مجرور مضاف الیهدر لکن بو محلده بر مضاف الیه محذوفدر لدی حقیقتده اول محذوفه مضافدر تقدیری واقفون لدی حضرته او مرتبته او حضوره دیمکدر دیمشلر بو محلده شراح مصنفک کلام من عند ومن لدی مشترک فی کونهما ظرفاً فیلزم ههنا کون الفعل الواحد

وهو الوقوف

وهو الوقوف مظروفاً لمکانین وهو محال فما وجهه قلنا ممنوع فان الثانی یعنی الاول کقولهم زید یصلی حول المحراب عند الاسطوانة علی ان الکلام مجاز عن عدم وصول سائر الانبیاء الی مرتبته صلی الله علیه وسلم، کمن یجلس ویحوم حومه جماعة لایستطیعون ان یقربوا منه بجلالته کالسلاطین ومن حولهم من الامراء والخدمة والحاصل ان مبنی الکلام علی تشبیه هذه الحالة بتلک الحالة دیمشدر کذلک بعض شراح دیمش فان قلت قد منع النحاة عمل عامل واحد فی الظرفین من جنس واحد بغیر عاطف فما وجهه ههنا قلت وجهه ان یکون الثانی بدلاً من الاول او بیاناً له کما یقال صلیت حول المنبر عند الاسطوانة والعمل فی البدل والبدل منه جائز تأمل قوله عند ظرفدر ظروف مکانیه دن لدی کلمه سنک بدلدر دیمشلر لکن حقیقتده بینه واقفون کلمه سنک ظرفیدر عند ما بعدینه اولان حد کلمه سنه مضافدر قوله حدهم حد لغتده منع معناسنه وبر مکروه ایجاب ایدن جزا معناسنه مثلا ضرب کبی وقطع ید وقصاص وغیرها من حدود الله کذلک حد سیف وسکینک کسکین اولمه سی کذلک حد الشیء غایته معناسنه کذلک مقام ورتبه ومرتبه معناسنه در ایمدی بو محلده مقام ورتبه معناسنه در، یعنی نبیین کندو رتبه واعتبارلری حدنده حضور سلطان انبیا علیه الصلوة والسلامده طوروب توقف وقرار ایدرلر دیمکدر قال الدرة المضیئة وحد الشیء نهایته وغایته وطرفه وحد الدار ما تمیزت به عن غیرها ویقال فلان تجاوز عن حده ای عن مرتبته ومنزلته وهذا المعنی مراد ههنا لان الحد کما یکون فی الاعیان یکون فی المعانی والمراد به ههنا حد الکمال کما یدل علیه ما بعده والظرف مجاز عن المرتبة والکمال والفضل انتهی ننه کیم لسان ترکیده فلان کمسنه هیچ حدنی بلمز دیرلر یعنی کندونک رتبه ومقدارینه دبیلوب اویلجه حرکت ایتمز رتبه علیه صاحبنک وضع وحرکتی کبی وضع ایدر وحرکت ایدر دیرلر حد کلمه سی نبیین لفظنه راجع جمع ضمیرینه مضافدر قوله من نقطة جار مجرور کائن کلمه سنه متعلق اولوب من بیانیه اولمغله حده کلمه سنی بیان اولور کما قال مولانا جامی من یجیء للتبیین ای لاظهار المقصود من امر مبهم وعلامته صحة وضع الموصول فی موضعه کقوله تعالی فاجتنبوا

الرجس من الاوثان فانك لو قلت فاجتنبوا الرجس الذی هو الوثن لاستقام
المعنی یاخود جار مجرور وکائناً محذوفه متعلق حدده حالدر صفت دخی اولمق
جائزدر . من نقطة کائنة کلمه سنه متعلقدر حدّی بیاندر نقطه کلمه سی
من نقط الکتاب اذا وضع نقطة علی حروفه دیمشلر بعض شراح نقطه حاصل معنا یعنی کم
همان نقطه دیمکدر دیمش نقطه علم حکمتده اعراضدندر اولان جسم تعلیمینک اجزائندن
اولان خطک نهایتیدر لکن بو محلده مراد حروفاته وضع اولنان مشهور ومعروف
نقطه در قوله وشکلة الحکم شکله حروفات کتابه وضع اولنان اعراب وحرکه
اولدیغنه شارح شیخ زاده تصریح ایدر کما الشکلة بالفتح فعلة من شکلة الکتاب
قیدته بالاعراب دیمش بو محلده بر آخر معنی بو وجهله خاطره کلور که من نقطة
العلم عبارتنده اولان علم کلمه سنده علمدن مراد کتابدر که کتاب سبب تحصیل علم
اولدیغنه نظر سببیت ومسببیت علاقه سیله مجاز اولور نته کیم شراح النقطة
نقط الکتاب اذا وضع دیمشدر کذلک شراح من حدّهم عبارتنده حرف جر اولان
من کلمه سی کائن محذوفه متعلق حد کلمه سی بیاندر دیدکلری اوزره دیمک
اولور که انبیاء عظامک رتبهٔ جلیله لری رتبهٔ رسول اللهه نسبت کتابدن
نقطه در یعنی کتابدن نقطه دیمک خلقک دریاده قطره دیدکلری کبی امر جزئیدر
دیمک مراد اولور واقعا کتاب که بو قدر حروف وحرکات ونقاطدن مجموع بر مجلد
کل مجموعیدر اکا نسبت نقطه نه قدر شیء جزئی وقلیل المقدار اولدیغی ظاهردر .
ناظم علم لفظنی ذکر ایدوب سببیت ومسببیت علاقه سیله مجازاً کتاب مراد ایدوب کتابه
نسبت نقطه نک حدّ ومقداری نه رتبه ده اولدیغی وارقیاس ایله دیمک مراد ایدر رحمه الله
قوله من شکله الحکم دخی بو که قیاس اولنه یعنی حرکه حروف معناسنه اولان شکله
لفظنی ناظمک حکم کلمه سنه اضافتی قرینه در که حکم لفظندن کتب الحکم دیمک مراد
اوله مجازاً حذفا ولوب پس حدّ انبیاء عظام رتبهٔ رسول الله صلی الله علیه
الصلوة والسلامه نسبت کتب حکمتده حرکه در یعنی کتب حکمیاته نسبت حرکه نک
قدر وحدّ ومقداری نه مرتبه جزئیدر اینته قدر وحد وانبیاء عظام دخی رتبهٔ
رسول الله علیه الصلوة والسلامه نسبتا ویله دردیمک اوله ایمدی محصول
معناء عبارت بیت انبیاء عظام حضور سلطان کائناته کند وحدّ ورتبه
مقاملرنده طورد اندک حدی کتابده نقطه وکتب حکمده اعرابدر . یعنی اندک

رتبه

رتبه ومقام وحدّلری رتبهٔ والای رسول اللهه نسبتله اشکال کتابدن
مجموع وعبارت اولان کتابدن نقطه وکتب حکمتدن حرکه قدردر دیمک
معناسنی مراد ایدر پس انبیاء عظام صلوات الله علی نبینا وعلیهم حضراتنک
رتبه ومقاملری ذاتلری حسبیله عالی ایکن رتبهٔ رسول الله انلره نسبتله
نه رتبه لرده عالی واعلی المعالی ولمق اقتضا ایدر خصوصاً ناظمک العلم عبارتنده
اولان الف لام استغراق اولدقده جمیع کتبه صادق اولور لکن استغراق عرفی مراد
اولمغله کتب اسلامیه اراده سیله کمال کثرت وفرقی مفید اولور ایمدی بو قدر
کتاب ایله نقطه وحرکه بی تصور ونسبتده قت قت اعلای مراتبده نه رتبه لر
ظاهر اولور کتاب مکتوب معناسنه اولدیغی محلنده مصرحدر اشبو شرح وتقریر .
وواقفون بیت سابقه عطفدر ولذیغی صورتده در اما وواقفون بیت سابقده
اولان ملتمسون کلمه سنک نبیتیه راجع ضمیرندن حال اولمق احتمالیله معنی دیمک
اولور که انبیاء عظام جمله سی رسول اکرمدن استعداد لری مقداری علم معرفة
اللهدن غرفا من البحر امر جزئی طلب ایدرلر رسول اکرمک حضور معنوی سنده
هر بری علی حدهم ورتبتهم طوروب واقفون اولدقلری حالده که رتبهٔ مقام سلطان
انبیایه نسبت انلرک رتبه لری کتابدن نقطه وکتب حکمتدن حرکه در . یعنی غایت
امر جزئیدر رتبهٔ صاحب سعادت افندمزه کوره دیمک اولوب مقصود انبیاء کرامک
رسالت پناه علیه الصلوة والسلام افندمزدن جمله سی نیاز وطلبده اولدقلری
وطلب والتجا ایلدکلرینی وحضور سعادتده حد ورتبه لری مقام سید الانبیاء
نسبت نه رتبه لرده اولدیغنی افاده وبنیا ایله مدح سلطان انبیاده بو وجهله
دخی ناظم علیه الرحمه تشمیر ساق اهتمام ایلمشدر . لکن بو محلده بر واهمهٔ بعیده
شارح دده المضی دفع ایجون دیمشدر وایاک ان یتوهم النقص بالانبیاء فانهم
اکمل خلق الله والکمال انما هو فی نسبة کمالهم وعلمهم ورتبتهم بالنسبة الی کمال
علم نبینا علیه الصلوة والسلام ورتبته ایمدی بونده صکره فضلاء شراحک بر محلده
ذاهب اولدقلری شرح ودقایق دخی بر وجه آتی تماماً ذکر ونقل اولندی فائده
شیخ زاده رحمه الله ولما کان یحصل بالشکل مزید تفهیم لا یحصل بمجرد النقطة
بالعلم ضم الشکله بالحکمة فالحاصل ان علوم الکائنات وان کثرت بالنسبة الی
علم الله تعالی بمنزلة نقطة او شکلة ومشربها بحر روحانیة محمد صلی الله علیه وسلم

فكل رسول ونبى وولى آخذون بقدر القابلية والاستعداد فما لديه وليس
لاحد ان يعدوه او يتقدم عليه انتهى شارح صاحب دده المضيئه ولما كان يحصل
بذكر الشيء مزيد علم وادراك لا يحصل بذكر النقطه خص النقطة بالعلم والشكلة
بالحكم وافراد العلم لكونه مصدراً شاملاً للجميع بخلاف الحكمة واللام بينهما عوض
من المضاف اليه اى علمهم وحكمهم والمعنى كل من الانبياء عليهم السلام واقفون
عندحدهم ومرتبتهم من العلم والحكمة وحدهم بالنسبة الى حده عليه السلام شيء
قليل كالنقطة والشكلة والحاصل ان علمهم وحكمهم قليل بالنظر الى علمه
وحكمه عليه السلام ٭ لان علمه عليه السلام مستفاض من علم الحق بلا واسطة قال
حسن الحنفى من الشراح المعنى ان كل واحد من النبيين او مجموع النبيين ملتمسون
من رسول الله صلى الله عليه وسلم ٭ غرفا من البحر او رشفا من الديم حال كونهم
واقفين لدى سدته العلية وحضرته السنية وقوف السلطان عند السلطان
فى مقامهم الذين استحقوه بحسب الاستعدادات لا يستطيعون من تجاوزه نقيراً ٭
وهو صلى الله عليه وسلم يعرج فى عالم الملكوت وانظر الى حسن المعنى حيث جعلنا
الواو للحال التى صار الوقوف قيدا لالتماسهم وهل يحسن فى مقام المدح الا مثل هذا
المعنى وان حملت الواو على العطف كان المعنى ان جميعهم ملتمس وواقف انتهى
قال مصنف ومعنى البيت سائر الانبياء واقفون لدى حضرة رسول الله صلى الله
عليه وسلم حيث يقتضيه مراتبهم حال كونهم نقطة العلم او شكلة الحكم اى
اعراب الكلم وتشبيه ذاك الحضرة باصل الكلمة وجوهر الحرف ووجه التشبيه هو كونه اصلا
لجوهر الحرف وكون هولاء دونه فى الرتبة وبمنزلة الفرع كالنقطة والاعراب الكائنين حول
الكلمة فوجه الشبه على هذا هو الاصالة والفرعية انتهى وفى البيت من البديع
مراعاة النظير بين الوقوف والحد ولدى وعند والنقط والشكلة والعلم والحكم

تخميس

كريدى مكتب عرفان وفضلنه قدمى ٭ كلنجم ايدركوده جذب اولعقا محتومى
نبيلر اندن اولور مستفيد هر نعمى ٭ وواقفون لديه عندحدهم
٭ من نقطة العلم او من شكلة الحكم ٭

فهو الذى متفاعلن تم مع فاعلن ناه وصو مستفعلن رته فعلن
ثم اصطفا مستفعلن ه حبى فعلن باً بارئ ال مستفعلن نسم فعلن

فَهُوَ الَّذِى تَمَّ مَعْنَاهُ وَصُورَتُهُ ٭ ثُمَّ اصْطَفَاهُ حَبِيبًا بَارِئُ النَّسَمِ

قوله فهو فا بو مقامده فاء نتيجه در هو ضمير منفصل مبنى محلا مرفوع مبتدا
الذى اسم موصول تم فعل ماضيدر تمام اولدى كمال معناسنه در معنا تقديراً مرفوع
فعلك فاعليدر ضميره مضاف قدر فعل مع فاعله جمله سى اسم موصولك صله سيدر
اسم موصول مع صلته جمله سنك محلى مرفوع مبتدانك خبريدر مبتدا مع خبره ٭
جمله سى اعرابدن محلى يوق شرط محذوفك جوابى ونتيجه سيدر بروجه آتى ٭
تفصيلى ذكر اولنور صورته معنا اوزرينه معطوفدر ضميره مضاف قدر معنا
عنى يعنيدن مصدردر اسم مفعول معناسنه در حتى معنى الشيء هو
المقصود ديمشلر كذلك محل قصد معناسنه اسم مكان دخى اولور ٭
اصطلاحده معنا ما يستفيد من اللفظ وقد يطلق على مدلول كل شيء اعم
من ان يكون لفظا او غيره در كذلك شيخ ديمش كه معنى الرجل كماله الخاص
به او اريد به ماهيته الكلية بالصورة مشخصاته ويجوز ان يكون المراد
من الصورة والمعنى ظاهره وباطنه او جسمانيته وروحانيته الى غير ذلك
من المحتملات المناسبة انتهى قال صاحب دده معنى الرجل فضله وكماله من العلم
والحلم واللطف والمرحمة وغيرها مما يمدح به الانسان من الاخلاق الحميدة ٭
والخصال المرضية تمام معناه عليه السلام شق صدره وتربية الله له بالعلم
والحكمة والتصفية حتى اتمه بالارهاصات والالهامات الى ان تم صورته ٭
الباطنه شيئا فشيئا وتمام صورته عليه السلام ظهور اعضائه تاما حسنا ٭
بلا قصور واستكمالها وزيادتها فى الجسامة المعتدلة وكمال القوة وغيرها
شارح حنفى بو وجهله بيان ايدركه كما قال الصورة ما يحدث بعد التركيب
من الهيئة والمعنى فى الانسان يطلق على افعاله واخلاقه والصورة يطلق
على قالبه وفى بيت القصيدة قد يراد بالمعنى الهوية المحمدية الجامعة لجميع ٭
الكمالات الانسانية وبالصورة مشخصات تلك الهوية المختصة بها التى لا يليق
الا ان يكون صورة لها بحسب الحسن والجمال والتناسب والقوة والاعتدال انتهى
قوله ثم عاطفه در كندو معناسى اولان تراخى ايچوندر يعنى مخر كائنات
عليه الصلوة والسلام اقندمزك سعادتله بعث اولندبغى صورة ومعنى تمام
احراز مرتبه كمال ايلدكلرندن صكره اولديغى مقيددر ٭ ومرتبتنا اصطفا

مرتبهٔ كمالده اعلا اولديغنه دخی ثم كلمه سی تنبيه در ديمشلر قاضی عضد
بو محلده ثم تراخی ايچوندر لكن تراخی فی الزمان دكلدر مراد بلكه تراخی
فی الرتبه در ديمش كما قال فان قلت يلزم من اتيان كلمة ثم ان يكون اصطفاء
واتخاذه نبياً بعد تمام المعنى والصورة بزمان متراخ وليس كذلك قلت ثم
هذا ليس للتراخی فی الزمان بل فی الرتبة والترقی من الادنی الی الاعلی فی صفة
فان الاصطفاء اعلى الرتبة من تمام المعنى والصورة ويجوز ان يراد بتمام
المعنى والصورة فی علم الله تعالى وتقديره وبالاصطفاء حصوله بالفعل
فی العلم الظاهر فيكون ثم على معناه انتهى لكن شيخ زاده عليه الرحمه كلام عضد
بو وجهله منع ودفع ايدركه كما قال رحمه الله اذا حملت كلمة ثم على اصلها
يجوز ان يكون اصطفاه سبحانه وتعالى اياه اتخاذه حبيب الله فی اوان التشريف
فی المعراج والاسرى وتكريمه بديباج العزة وتاج العلى كما يحكى ان الله تعالى
قال له يا محمد ان الملوك اذا آثروا عبداً بابتاء الملك اياه وجعله ملكاً ذا
اعتبار بادروا لاظهار شرفه على النثار فأی شیء تريد ان نجعلك
نثاراً فقال عليه السلام احنفنی اليك بالعبودية يارب فارسل اليه سبحان
الذی اسرى بعبده ليلا وقال هذا ما طلبت ولك احسن من هذا وهو اضافتك
الينا بالحبيبية فانت حبيب الله ايمك شيخ زاده نك بو وجهله جوابی
بيت مذكورده اولان اصطفاه حبيبا كلامنی دخی تمام شرح مؤيدا اولور
قوله اصطفاه كدورتدن خلوص وصفوت معناسنه اولان اصطفادن
اصطفى فعل ماضيدر اختاره معناسنه در تركيده اوكوتلدی ديرلر
سچدی انتخاب واختيار ايتدی معناسنده مستعملدر اصطفاه كلمه سنده
اولان ضمير منفصل صاحب سعادت عليه الصلوة والسلامه راجعدر اصطفى
فعلنك مفعوليدر حبيباً اشبو مفعول ضميرندن حالدر لكن اصطفاه
فعلنك جعله معناسنی تضمين ايله حبيباً اصطفاه فعلنه مفعول ثانی
اولمق جائزدر ديمشلر باری تقديراً مرفوع اصطفانك فاعليدر باری
خالق معناسنه در حتی برئ خلق معناسنه در رب البرية خالق المخلوقات
ديمكدر النسم والنسمة روح معناسنه وريح ضعيف معناسنه بعض الشراح
نسم بالتحريك نسيمة كلمه سنك جمعيدر نسمه نفسدر بالتحريك ديمش

نسيم تركيده حفيف روزكارده مستعملدر ايمدی محصول معنا بيتی
تقريرده مرحوم ومغفور شارح حسن الحنفی موفق اولوب اندن اعلا اوله جق بر
معنى وتعبيرده طبع فقير پرتقصير بسته دست عجز زمين معذرته نهاده
اتمكله مرحوم مشار اليهك تحريری نقل وبيان اولنديغندنصكره ابيات سابقه
بيت مزبور نتيجه سی اولمق اوزره تقرير ايله اكتفا وبو وجهله نقل وتسطير واملا
اولنور كه قال رحمه الله المعنى انه صلى الله عليه وسلم لما كانت ذاته بحسب الفطرة
والاستعداد الذاتی مستحقة لفيض لا يصلح الا لتلك الذات ولكمال لا يليق الا
بها ثم انه ترقى فی مقام التكليف بحسب الرياضات والاجتهادات فی العبادات والطاعات
بحسب الفرائض والنوافل والواجبات كما اشير بعضها فی الابيات السابقة الی مقام قصرت
عنه همم الرجال وكانت الحكمة الالهية مقتضية ان يلبس هذا المعنى التام الاكمل
خلقه صورة من الجمال تناسبه فی الكمال لاجرم كانت صورته اتم الصور ومعناه
اكمل المعانی فتعين لمحبوبية خالق الصور وواهب العقول لما فيه من الجامعية باعتبار
الفروع والاصول فهو ظل الله تعالى فی السموات والارضين وخليفته بالخلافة
العظمى على الملائكة والمرسلين فهو الذی تم فی السماء الحسن بدر جماله وكمل فی المعانی
ديوان كماله فاصطفاه رب العالمين حبيباً من بين الانبياء والمرسلين معلوم اوله كه
خلاصه معنا بيتی بيانده وتحريرده شراح عليهم الرحمه نك مختاری نقل وتسطير اولندی
جمله سی مسلمدر لكن بر معنا آخر دخی بولنمق لطائفدن خالی اولمغله بو عبد
الضعيفك فكر وتصورم بو بيت ابيات سابقه نك نتيجه سی حكمنده اولمقدر
تفصيلی شويله دركه ابيات سابقه دن محمد سيد الكونين والثقلين الخ بيتندن
اشبو بيته كلنجه اولان يدی عدد ابياتك بو بيت كويا نتيجه سی واوصاف
عليه نك مسببی حكمنده اولديغنی ناظم عليه الرحمه بو بيتك ابتداسنده ذكر ايلديكی
فاء جزائيه ايله اشارت ايتمشدر ايمدی بو محلده ابيات سابقهٔ مذكوره نك
معانيسنك خلاصه سی بر حرف شرط تقديری ايله فعل شرط محذوف اعتبار ايدوب
فهو الذی تم معناه وصورته بيتنده اولان فاء جزائيه اولديغنه اعتبار
ايله اشبو بيت مشروح كه هو الذی تم معناه وصورته در ابيات سابقه نك
نتيجه سی اولمق اوزره بو وجهله بر معنای لطيف تقدير اولنور كه وما كان
محمد صلى الله عليه وسلم سيد الكونين والثقلين ونبينا الامر الناهی لا احد

ولا اترمنه احد، والحبيب الذى ترجى شفاعته لكل هول من الاهوال والداعى
الى الله فهو الحبل المتين فاق النبيين خلقا وخلقا والنبيين كلهم ملتمسونه
و واقفون لدى حضرته عند حدهم و رتبتهم فهو الذى تم معناه وصورته،
ثم اصطفاه الله تعالى حبيبا تقديرنده در. بدى عدد هر بيتك اولنده
لما كلمه سنى ملاحظه و تقدير ايله در. واقعده اوصاف مذكوره ملاحظه
اولنور سه صورة ومعنا پيغمبر افندمز ده تام اولوب احراز رتبهٔ جليله
محبوبيتك اسباب نده ومقدماتندن اولمغله فهو الذى تم معناه صورته الخ
بيت غراسى اسباب مذكوره نك مسببى و نتيجه سى حكمنده اولمش اولور خلاصهٔ
كلام فهو الذى تم معناه وصورته الخ بيتى يدى عدد ابيات سابقهٔ
مذكوره نك نتيجه سى و مسببى اولديغنى ناظم عليه الرحمه بيت مرقومده اولا
سالف البيان فا كلمه سنك سبب محذوفى اوزره معطوفه داخل اولديغى
حيثيتدن فاء فصيحه و شرط محذوفك جزاسنه داخل اولديغى حيثيتدن فاء شرطيه
اولديغنه اعتبار ايله بالاده تقرير اولنان معانئ لطيفه يه اشارت ايدر و فى البيت
من البديع مراعات النظير بين معناه وصورته واصطفاه حبيبا وبين ثم وتم جناس التحريف

تخميس

محبت ازلى قلدى ذاتنى هرسو :. تمام نسخهٔ كبراى معرفت مملو
تجليات خدا قرب لامكاندر بو :. فهو الذى تم معناه وصورته
ثم اصطفاه حبيبا بارئ النسم .

منزه مفاعلن عن شريك فاعلن فى محا مستفعلن سنه فعلن
فجوهر ال مفاعلن حسن فى فاعلن ه غير من مفاعلن قسم فعلن
منزه عن شريك فى محاسنه :. فجوهر الحسن فيه غير منقسم

منزه لفظا مرفوع محلا مبتدا نك خبريدر هو منزه تقديرنده در شارح مصنفك
منزه تنزيهدن اسم مفعولدر مبعد و مبرا معناسنه در، نقايصدن تبريه ديمكدر
بعض شراح تنزه و تقديس ايكيسى بر معنايه در ديمش بعضيلر منزه پاكدر ديمك
ايله تفسير ايتمش عن شريك جار مجرور منزه كلمه سنه متعلقدر شريك شارك
معناسنه در فى محاسنه جار مع المجرور شريك لفظنه متعلقدر محاسن حسنك
جمعيدر حسن ضد قبح اولان جمال معناسنه در. بو محلده مراد بيت سابقده مذكور

اولان صورت ومعنادر محاسن ضميره مضافدر ضمير مبنى محلا مجرور
مضاف اليهيدر فجوهر الحسن فاء فصيحه و نتيجه در. تقديرى اى اذا كان منزها
عن شريك فجوهر الحسن فيه الخ جوهر ايله الماس و ياقوت و زمرد كبى نفيس
معادن معتبره مراددر بو خصوصه ارباب حكمتك شئ اذا وجد وجد لا فى
موضع ديو تعريف ايتدكلرى عرض مقابلى اولان جوهر مراد دكلدر :.
جوهر مبتدادر الحسن كلمه سنه مضافدر اضافت مشبه بهك مشبهه اضافتى
قبيلندندر كه لجين الماء كبى در فيه جار مع المجرور كائن كلمه سنه متعلق
حسنك صفتيدر. ياخود فجوهر لفظى مبتدا اولمغله اول مبتدانك خبريده
سيد كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر غير كلمه سى مبتدا اولان فجوهر
لفظنك خبر بعد خبريدر فيه غير عبارتنه خبن علتى كلمكله مستفعلن
كلاجلن ايكن مفاعلن وزننه كلمشدر. منقسم كلمه سنه مضافدر مبتدا مع
خبره جمله سى شرط مقدرك جوابى اولور تقدير كلام كلما كان النبى صلى الله عليه وسلم
منزها عن شريك فى محاسنه الظاهرة والباطنة فجوهر الحسن فيه غير منقسم :.
ديمكدر نته كيم شارح الحنفى تفصيل ايدركه قوله فجوهر الحسن بالفاء منبئ
على انه لما كان منزها عن الشريك فى المحاسن كان الحسن مختصا به غير منقسم
اذ لو كان منقسما لكان شاملا على سائر الانبياء لكانوا شركاء له فيه
وانا كان شركاء له فيكون جوهر الحسن منقسما والمقدر خلافه ديمشدر قوله
منقسم انقسامدن اسم فاعلدر افتراق معناسنه در. ياخود منقسم بفتح
السين قرائت اولندقده اسم مفعول اولور فيه كلمه سى غير منقسم كلمه سنك
قائممقام فاعليدر معنى جوهر الحسن غير منقسم فيه اولور. كقولهم المال
مشترك فيه يعنى حسن محل اشتراك دكلدر ديمك اولور فيه كلمه سنى
منقسم اوزرينه تقديمى جائزدر ديمشلر كما قال المصنف و تقديم الظرف
مع اسناد قوله المنقسم اليه جائز نص عليه الكشاف يقال فى قوله تعالى
اولئك كان عنه مسؤلا ان عنه فاعل مسؤلا قدم لاظرفا للحسن للفساد
شيخ زاده عليه الرحمه بيوردر قوله غير منقسم خبر بعد خبر ومعناه غير مشترك
فيه بل هو المنفرد بذلك الجوهر الفائض من معدن الكمال و منبع الخير ووصفه
بالفردية فى الحسن وذكر الجوهر وحديث عدم الانقسام من الحسن واللطافة

ما لا يخفى يعني اصطلاح حكمتده جوهر فرد كه جزء لا يتجزى وعدم قبول الانقسام
جمعيت متناسبه لطيفه در ديمك مراد ايتمشدر اوله محصول معنا عبارت بيت
اول پيغمبر ذيشان عليه الصلوة والسلام محاسن ذاتيه سنده شريكدن مبعّد
ومبرّا در بو جوهر حسن اول پيغمبر عاليشانده غير منقسم در . يعني مصرع اول
مصرع ثانى يه كويا دليل حكمنده در . زيرا اكر محاسن ذاتيه سنده شريك اولسه
جوهر حسن منقسم اولمق لازم كلور شوجهتدنكه اول جوهر حسنك
بر مقدارى دخى اول شريكده اولمق اقتضا ايتمكله بر صورتده جوهر حسنك
بعضيسى آخرده وبعضيسى پيغمبر افنديمزده اولوب جوهر حسنه انقسام
لازم كلور تقديرنجه منقسم ومنقسم اولمدى ابيات سابقه ده اولان مدايح واوصاف
عليهنك مجموعى من حيث المجموع لا يشذ عنها فرد مصداقنجه صاحب سعادت عليه الصلوة
والسلامه مخصوص اولديغنه بناء محاسن ذاتيه سنده شريكدن مبعّد ومبرّا متصف
اولوب جوهر حسن كندوده غير منقسم اولديغى ظاهر اولور و في البيت من البديع
المقابلة بين شريك وغير منقسم وجناس الاشتقاق بين محاسنه والحسن

تخميس

كمال حسن وملاحت وجوهله اومهى ؛ منوّر ايلدى انوار معرفتله ذهنى
كوزل اولور حقيقتله دينا وپادشهى ؛ منزّه عن شريك في محاسنه
وجوهر الحسن فيه غير منقسم

دع ما ادّعت مستفعلن ه النصا فاعلن رى في نبي مستفعلن يهم فعلن
واحكم بما مستفعلن شئت مد فاعلن حا فيه واحـ مستفعلن تكم فعلن
دع ما ادّعته النصارى في نبيّهم ؛ واحكم بما شئت مدحا فيه واحتكم

ودع يدع دع امر حاضردر تلاثيدن ماضيسى استعمال اولنميوب متروك
اولان افعالدندر . فاعلى وجوبا مستتر انت در خطاب عامدر ادّعا اكثر يا دعواى
كاذبده استعمال اولنور فلان آدم بك مدّعيدر ديرلر . يعني كندوده اولمياه
اوصاف جميله وار در ديو ادّعا ايدر ديمك مراد ايدرلر . ادّعته افتعالدن
فعل ماضيدر ادّعادندر . ضمير متصل مبنى محلا منصوب مفعوليدر ضمير ماء
موصوله راجعدر . النصارى تقديرا مرفوع فاعليدر جمله سى ماء موصولك
صله سيدر ماء موصول مع صلته جمله سى محلا منصوب دع فعلنك مفعوليدر

نصارى نصراننك جمعيدر يقال رجل نصران وامرأة نصرانيه والجمع
نصارى نته كيم سكارى سكراننك جمعيدر قوم عيسى عليه السلامه نصارى
اطلاقى حضرت عيسى يه نصرت دعوى ايتدكلريدر . كما قالوا نحن انصار الله
قال الشيخ ما ادّعاه النصارى هو ما يفضي الى التوليد والحلول والاتحاد
والانقسام في حق واجب الوجود تعالى وتقدس والياء في نصراني للمبالغة
كالاحمرى قال في شرح المقاصد ان الكافر اسم لمن لا ايمان له فان اظهر
الايمان فهو المنافق وان طرأ كفره بعد الايمان فهو المرتد وان قال
بالهين او اكثر فهو المشرك فان متدينا ببعض الاديان والكتب المنسوخة
فهو الكتابي كاليهود والنصارى وان كان يقول بقدم الدهر واسناد
الحوادث اليه فهو الدهرى وان كان لا يثبت البارى تعالى فهو المعطل وان
كان يعترف بنبوة النبي عليه السلام ويظهر شعائر الاسلام ويبطن
العقايد التى هي الكفر فهو الزنديق انتهى في نبيّهم حرف جار ادّعت
فعلنه متعلقدر مضاف محذوفدر في حق نبيّهم ديمكدر . هم ضميرى
نصارى يه راجعدر مضاف اليهدر قوله واحكم حكمدن امردر وهو ان
يقضى بانه كذا او ليس كذا سواء الزمت غيرك اولا ديمشلر . بو مقامده
مراد ايقاع النسبة الحكمية او انتزاعها معناسنه در كما وصاف جميله ومدايحى
نسبت حكمدر . بو محلده حكم لفظى با آله تعدى ايتمشدر . بما شئت
قولنده ماء موصوله در شئت شاء فعلنك مخاطبيدر فعل مع فاعله
جمله سى ماء موصولك صله سيدر موصوله عائد محتاج اليه اولان ضمير
محذوفدر شئته تقديرنده در كقوله تعالى يبسط الرزق لمن يشاء اى يشاءه
تقدير ايتمشلردر ماء موصول مع صلته جمله سى محلا منصوب دع كلمه سنك
مفعوليدر دع فعلى جمله سى استينافيه در . مدحا شئت فعلنى فاعلنه
نسبتدن ياخود مفعولنه نسبتدن تميزدر كما موصولده دخى تميز اولور
نسبتدن تميز مثلا الحوض ممتلئ ماء مثالنده امتلائى حوضه نسبتده ابهام
وار در حوض معلوم امتلا معلوم كه طولودر بونلرده ابهام يوقدر لكن حوضه
ممتلى اولان نه در بونده ابهام اولمغله ماء كلمه سى بو نسبتده اولان ابهامى
رفع ايلمشدر ياخود مدحا ماشئت فعلنك فاعلندن حالدر اى واحكم مادحا

تقدیرنده در مدح ثنا بالجمیلدر مدحك متعلقی كاه فعل ولور مثلا :.
بر شخصك حسن خط یا ذو یازدیغی مدح كبجه كاه اخلاق وصفات اولور
مثلا زیدك شجاعتنی وعلمنی مدح وثنا ومحبوبك حسننی وابنجونك لطافتنی
ثنا كبی یقال مدحت اللؤلؤ علی صفاتها دیرلر، فیه جار مع المجرود واحكم
كلمه سنه متعلقدر مدحاً لفظنه دخی تعلقی جائزدر دیمشلر فیه كلمه سنده
اولان ضمیر صاحب سعادت علیه الصلوة والسلام افندیمزه راجعدر ای فی شانه
وحاله ووصفه دیمكدر واحتكم حكم معناسنه دراوقلكی واحكم
لفظنی تأكیددر قال الشیخ واحتكم اما بمعنی احكم فیكون تاكیداً
للاول او امر من احتكم القوم الی الحاكم ای تحاكموا الیه والحكم ایقاع
النسبة المفیدة اثباتاً او نفیاً انتهی قال الحنفی والحكم یجیء لمعان
یجیء للامر یقال نزل علی حكمه ای علی امره منه الحاكم لمن یأمر وینهی
فیستمثل امره ونهیه ومنها ایقاع النسبة وانتزاعها ومنها خطاب الله
المتعلق بافعال المتكلمین وبعض علما تفصیل یتمشلركه الحكم هو
الاثار الثابتة به كالملك والحل وغیرها وحكم الشرع عبادة من حكم
الله تعالی المتعلق بافعال المكلفین ثم قال الشارح والاحتكام
المبالغة فی الحكم او من احتكم القوم اذا رفعوا ما یتخاصمون فیه الی
الحاكم وقیل المبالغة فی القوة والشدة فمعنی قوله واحتكم وارفع
ما حكمت به من المدح الی الحكام والسلاطین ولا تحذر ان یعترض علیك
معترضٌ منهم فی ذلك فان مرتبةِ عظمةِ ممدوحك قد اخضعت لها
جباه القیاصرة والملوك والحكام محصول معنای بیت ناظم علیه الرحمه
اول ممدوح جلیل الشان صاحب سعادتی مدح قصد ایدنلره خطاب
ایدركه نصارانك كندو پیغمبرلری حقنده ادعا ایندكلری دعوای
كاذبه لرینی ترك ایله یعنی انلر پیغمبرلری حضرت عیسی یی مدح قصدیله واجب
الوجود جلت عظمته حضرتلری ایله حلول واتحاد وتولید ادعا ایندیلر اومقوله
ادعالری ترك وتبعید ایله صفات كمالدن ونعوت جلال وسمات جمالدن
انك حقنده مراد ایلدیكك مدایحی كه نسبت وحكم ایله یعنی حكم
ایله اصلا توقف ایتمه اذن سكا نه مرتبه مدایحنده اطرا ایدرسن ایله

بنه حق اداقاصرددیمك اوله وفی البیت الجناس المطرف بین دع وادعته
والمشتق فی احكم واحتكم والمقابلة بین دع واحكم

وَانْسُبْ اِلیٰ مُسْتَفْعِلُنْ ذَاتِهِ فَاعِلُنْ مَاشِئْتَ مِنْ مُسْتَفْعِلُنْ شَرَفٍ فَعِلُنْ
وَانْسُبْ اِلیٰ مُسْتَفْعِلُنْ قَدْرِهِ فَاعِلُنْ مَاشِئْتَ مِنْ مُسْتَفْعِلُنْ عِظَمٍ فَعِلُنْ
وَانْسُبْ اِلیٰ ذَاتِهِ مَاشِئْتَ مِنْ شَرَفٍ :. وَانْسُبْ اِلیٰ قَدْرِهِ مَاشِئْتَ مِنْ عِظَمٍ

وانسب واو عاطفه در انسب امر حاضردر مع فاعله جمله سی بیت سابقده اولان
دع اوزرینه معطوفدر لكن واحكم اوزرینه عطف تفسیری ولمق مرجحدر :.
بعض شراح تفصیل ایدوب تقدیری واذا عرفت من كمال شرفه ما عرفت ومن بجاد معرفة
جماله ما علمت وتركت مثل دعاوی النصاری فلك السعة والفرصة فی نسبته
ای شرف شئت الی حقیقة اشرف الحقایق من تناسب الاعضاء ولطافة الجسم ووفود
العقل وطیب العرق والبلاغة والفصاحة وقوة الحواس وشرف النسب وانواع الشرف
والمجد والكرم واصف الی مرتبة ما قدرت من اعتبار العلو والرفعة والعلم .
نسبت تركیده عزو ایله استعمال ایدرلر مثلا فلان كلامی فلان آدمه عزو
ایتدیلر دیرلر :. یعنی اول آدمه نسبت ایتدیلر اوسویلمشدر دیرلر معناسنه در
عرب نسبه الیه درلر :. اضافه الیه معناسنه در الی ذاته جار مع المجرور
انسب فعلنه متعلق مفعول بهدر ذاتده ضمیر فخر كائنات علیه الصلوة والسلامه
راجعدر ذات حقیقته كذلك هویة مخصوصه یه اطلاق اولنور ذات كاهی صفة
مقابلیدر، وكاه عین شیده استعمال اولنور وشی جوهر اولسون عرض اولسون
ماشئت ما موصولدر فعل مخاطبدر فعل وفاعل جمله سی مانك صله سیدر ضمیر
عائد محذوفدر ماشئته دیمكدر، من شرف محذوف كائنا كلمه سنه متعلقدر
مادن حالدر ما یی بیان اولور ما موصول مع صلته جمله سی محلا منصوب وانسب
فعلنك مفعولیدر من شرف جار مجرور شئت كلمه سنه متعلقدر شرف ذاته وحقیقته
متعلق كمالدر قال الشراح الشرف المجد والسعادة ومنه الشریف ویجمع علی الاشراف
والمراد به النباهة وعلو الشان والقدر بمعنی المقدار، وقد غلب استعماله فی المقدار
من الشرف والمجد ومنه قول الشاعر ان كان قدری ما رأیت لدیكم فلقد اضعت
بحبكم اوقاتی قوله من عظم بكسر العین وفتح الظاء بمعنی العظمة وهی زیادة
الرتبة فی الوصف الجمیل وقیل ان الشرف یختص باوصاف الذاتیة والعظم

يعمّ الذاتية وغيرها بعض الشراح عنب وزننده عظم يعظم عظماً وعظامة مصدردر. يقال اذا كبر دیمش عظمة ایله شرفك فرقی بودركه عظمت مرتبه
ووصفه متعلق كمالدر شرافت حقیقة وذاته متعلق شرفدر نته كیم فلان
شریف الذات وعظیم القدر دیرلر بعضیلر المراد بشرف الذات ههنا متعلقا
الخلق والصورة وبعظم القدر محاسن خلقه العظم دیمش شرف وعظیم كلمه سنده
اولان تنوینلر تعظیم ایچوندر قوله وانسب الى قدره مصرعنده واو عاطفه در انسب
جمله سی مصرع اولده اولان انسب اوذینه معطوفدر باقی مصرع ثانینك اعرابی
كبیدركه قیاس ایله ظاهر اولور محطوم معنا بیتی فضلاء شراحك تحریرات وافیه سنده
اعلایه ارتقا فقیره نسبتله متعذر اولمغله انلری تحریر ونقل ایله اكتفا اولی
كورلمشدر قال صاحب العدة والمعنى فاعزُ ایها المخاطب الى ذاته الشریف وقدره اللطیف
ما اردت من العظمة والشرافة من الكمالات الظاهرة والباطنة بعدما لم یكن
اطراءً فی حقه علیه السلام كاطراء النصارى لعیسى علیه السلام قال الشیخ
فحاصل المعنى انك لا تخف من الغلو والاغراق فی وصف من اشرف تبلیغ رسالته
الافاق واضف الى ذاته ماشئت من الشرف والكمال وانسب الى قدره ما اردت من
العظمة والجلال فان صفات ذاته من المجد والكبریاء وسمات قدره لغایة العزة
والعلا خارجة عن طوق البشر قال الحنفی المعنى انك اذا عرفت بعض ما له من المزایا التی
یقصر عنها باع البراعة فانسب الى ذاته الشریف ماشئته ولخترته من الشرف البازغ
والمجد الشامخ وانسب الى قدره العالی ما اردته من المنزلة العلیة والمرتبة السنیة
ولا تقف عند حد وغایة الا عند وصف مختص بواجب الوجود جلت عظمته وفی جنابه
للوصف الجمیل اوسع مجال بیت لو یبلغ المادح المطری مدایحه ولو اتى بمدیح یعجز البشر
وقال البعض المعنى وانسب الى ذاته ما اردته من شرف فانك تكون مصیباً فیه وانسب الى
قدره ای قدر ومقدار قصدت فانك لا تكون مخطئاً فیه بل یكون رسول الله صلى الله
علیه وسلم فوق ذلك انتهى وفی البیت من البدیع استعمال الشرف مع الذات والعظمة مع القدر
امر لا یخفى.

تخمیس

نثار ه خاك درینده اولور دُر صدفك ❊ سزا جمیع مدایح جواهر تحفك
قصور عجزینه باقمه زبان پراسفك ❊ وانسب الى ذاته ماشئت من شرف
❊ وانسب الى قدره ماشئت من عظم ❊

فانّ فضل مفاعلن لرسو فعلن ل الله لی مستفعلن س له فعلن
حدٌّ فیع مستفعلن رب عن فعلن ه ناطق مستفعلن بفم فعلن
فانّ فضل رسول الله لیس له ❊ حدٌّ فیعرب عنه ناطق بفم

فا فصیحه در انّ حروف مشبهه دندر فضل اسمیدر لفظه جلاله مضاف اولان
رسول كلمه سنه مضافدر اضافتی بمعنى اللامدر فضل مصدردر فضل فضولا
دینور اكر على ایله استعمال اولنور ایسه زیاده معناسنه اولور. یقال فضل
علیه ای زاده علیه در بعض شراح الفضیلة عبارة عن الصفة الجمیلة
الزائدة على ما یجب من المحامد قال الشاعر ان زارنی فبفضله وان زرته فبفضله
فالفضل منسوب الیه لانه من اهله دیمشدر بعض شراح شرف وكمال معناسنه در
شرف نقصك ضدیدر. فضیلة فضلده درجه رفیعه در. رسول مخبر عن
الحقدر لفظ رسولك ذكری سبقت ایتمكله ضمیر مقامی ایدی مظهر كلدیكی
اسم رسول الله ایله التذاذ ایچوندر یاخود زیاده تمكین وتعظیم ایچوندر
وصاحب عادت افندیمزده رسول وحبیب ایله تعبیر كمال فضلنه بناءً مشهور
ومتعین اولوب ذهن سامع غیره منساق اولیوب غلبة استعمال ایله.
افندیمزه رسول الله علم اولدیغنه اشارت ایتمش اولور. لیس له لیس
افعال ناقصه دندر اسم جامد اولمغله صیغه وتصرف جاری اولمازمعنا
نفی مطلقدر. له كلمه سنده لام حرف جردر ضمیر مبنی محلا مجروردر مقدر
كائن كلمه سنه متعلقدر لیسنك خبریدر لیسنك اسمی اولان حدٌّ اوزرینه
حصر ایچون تقدیم اولنمشدر. حد شیئك غایتی ونهایتیدر نته كیم حدود
بیت ودار اطرفنده نهایت بولدیغی غایات ونهایاتدر. لیس جمله سی
محلا مرفوع انّ كلمه سنك خبریدر ان مع خبره جمله سی محذوفدن مفصح
فا ایله جمله تعلیلیه در. تقدیر لا تطمع فی استیفاء كمالاته ولاستقصاء
شرف ذاته فانّ فضل رسول الله لیس له حد الخ ایمدی فا فا فصیحه اولدیغی
ظاهر اولور. فیعرب فا عاطفه در جواب نفی در یعرب ان مصدریه مقدره
ایله منصوب فعل مضارعدر اعرب یعرب اعراباً افعال بابندندر اظهار
وبیان معناسنه در عنه جار مجرور یعرب كلمه سنه متعلقدر ضمیری
حدٌّ كلمه سنه راجعدر قوله ناطق یعرب فعلنك فاعلیدر فعل مع فاعله

جمله‌سی تأویل مصدرده حذ کلمه‌سی اوزرینه معطوفدر لیس له حد فیعرب
عنه دیمک اولور. ناطق نطقدن اسم فاعلدر سویلیجی دیمکدر. نطق تکلم
معناسنه‌در بعض شراح ای المنطق الفصیح المعرب عما فی الضمیر دیمشدر.
بو محلده ناطق لفظی بفم لفظیله تقیید اولندیغی نطقدن مراد نطق ظاهری
اولوب کلیاتی ادراک معناسنه نطق باطنی اولدیغنه اشعار ایچوندر خلاف
لم یزل جلت عظمته انسانی سائر حیواناتدن نطق باطنی ایله ممتاز ایدوب
آنلر نطق باطنی ولان نطق ظاهری ایله دخی تزیین ایتمشدر. بفم جار
مجروری ناطق لفظنه متعلقدر یاخود یعرب فعلنه متعلق اولور وآن قولیده
فم فانک فتحی ومیمک تخفیفیله اغز دهن معناسنه‌در فم اصلنده فوه ایدی آنده
های حذف ایدلکلونده واو اعرابه متحمل اولمامغین واودن عوض میم کتورلدی
فحین تصغیر ایتسک اصلنه رد ایدوب الفویه دیرسن فانک ضمی و واوک
فتحی و یانک سکونیله‌در دیدی. بو مقامده فمدن مراد لساندر ذکر محل اراده
حال قبیلندن مجازدر. یاخود مضاف محذوفدر بلسان الفم دیمکدر. زیرا نطق
وتکلم لسان ایله‌در فم ایله دکلدر شارح حنفی معنای بیتی تقریرده دیمشدرکه
المعنی بیان الاذن فی نسبة مایشاءه المادح لذاته الذاکی وقدره العالی من
الشرف والعظم بان فضائله المتوالیه لم تبلغ فی مجری الکمال والمسلک العز
والجلال الی غایة یقف عندها الواصف ونهایة یتوقف لدیها المادح فانه صلی الله
علیه وسلم. مظهر لکمال من لا یحیط بکماله حصر ولا حد وانت خبیر بانه لما کان
الکمال المعتد به بین الرجال انما هو کمال المعرفة وکمال المعرفة غیر متناه فکمال العارف
غیر متناه کذلک انتهی محصول معنای بیت ای مداح سلطان کائنات علیه الصلوة والسلام
جان نثار اولان شعرا بلاغت نهاد اول سلطان ذیشانک ذات کریمنه مرادک
قدر شرف وسعادتدن وعظمت قدر ومنزلتدن عز و نسبت ایله صقین افراط
واطرا ایدرم ظن ایتمه زیرا شعر مدحنده خادم اولدی لال. اظهار عجز
ایتدی مقال. اوصافن ایلرکن خیال. هاتفدن ایردی بر ندا. ناظم خموش
اول بسته لب. حدک دکل ایله ادب. بو وقته دک اولمشدی هب.
شاعرلره بردن صلا. منطوقنجه تحقیق فضل رسول الله ایچون حد
وغایت یوقدر که اندن بر ناطق دهان ایله خبر ویره یعنی نطق ودهان

ولسان تعداد فضائل رسول الله دن عاجز ومدایحک حد ونهایتنی بولوب
خبر ویرمکدن قاصردر خلاصه فضائلنک حد وغایتی بوله مازکه حتی
اول حد ونهایتی مادح تجاوز ایلیه ده افراط واطرا ایتمش اوله. مدایح
شعرا یه نسبتله این الثریا من ید المتنا ولدیمک معناسنه اشارت اولور
وفی البیت من البدیع مراعات النظیر بین الاعراب والنطق. والفم

تخمیس

نعوتی لوحه طاقچنان ایکن هر سو . آنک عدایجی تعدادن ایشتمک سرمو
اولور نهایت اعدادی بلمکه تک وپو . فان فضل رسول الله لیس له
حد فیعرب عنه ناطق بفم .

لو ناسبت مستفعلن قدره فاعلن آیاته مستفعلن عظما فعلن
احیی اسمه مستفعلن حین یدعی فاعلن دارس مستفعلن الرمم فعلن
لو ناسبت قدره آیاته عظما . احیی اسمه حین یدعی دارس الرمم

لو حرف شرطدر لو کلمه‌سنک تفصیل اقسامی سابق الذکر ابیاتدن لو کنت اعلم انی ما
اوفره بیتی شرحنده بیان اولنمشدر. بو مقامده مذکور اولان شرح بیت مزبوره
کفایت ایدجک مقداردر قال مولانا جامی رحمه الله لو للمضی وان دخلت علی
المضارع نحو لو ضربت ضربت ولو تضرب اضرب بمعنی واحد ای لو وقع منک
ضرب فی الماضی فقد وقع منی ضربک ایضا فیه وقد یستعمل فی المستقبل نحو
قوله تعالی ولامة مؤمنة خیر من مشرکة ولو اعجبتکم. وان المشهور ان لو.
لانتفاء الثانی لانتفاء الاول استعمال لو بهذا المعنی هو الکثیر المتعارف
وقد یستعمل علی قصد لزوم الثانی للاول مع انتفاء اللازم لیستدل به علی
انتفاء الملزوم کقوله تعالی لو کان فیهما آلهة الا الله لفسدتا قال الشارح
الحنفی ان لو یجیء لاثبات الثانی علی تقدیر اثبات الاول وعدمه کقوله
صلی الله علیه وسلم نعم العبد صهیب لو لم یخف الله لم یعصه یعنی ان عدم العصیان
منه ثابت سواء تحقق الخوف ولم یتحقق وقد یجیء بمعنی ان کقوله ولیخش الذین
لو ترکوا من خلفهم ذریة فیلزم الاستقبال بعدها ویجیء مصدریة کقوله تعالی
یود احدهم لو یعمر الف سنة وعلامتها صحة وقوع ان المصدریة موقعها.
بو مقامده لو معنای مشهوری ولان لانتفاء الثانی لانتفاء الاول معناسنه‌در

ناسبت مفاعله بابندن فعل ماضی مؤنثدر المناسبة هی الاشتراك فی شیء
او اكثر معناسنه در قدره بالنصب مفعولیدر آیاته ناسبت فعلنك فاعلیدر
مفعول فاعل اوزرینه اهتماما تقدیم اولنمشدر. قدر شیء مبلغه فی الكمال
والنقصاندر. لكن غلبهٔ استعمالی كمال معناسنده در خصوصا عند الاطلاق
مقصود كمالدر. بو مقامده مراد قدره ای مبلغه ومنزلته من العلو والرفعة
والكمال معناسیدر آیاته ناسبت فعلنك فاعلیدر آیة كلمه سنك جمعیدر آیة
علامة معناسنه در نته كیم معجزهٔ نبوی علامت نبوت اولمغله آیة دیرلر.
معجزات مقام دعواده اظهار اولنان خوارق عاداتدر. هر بری آیة نبوتدر.
زمان سعادتلرنده ظهور ایدن. آیاته معجزات دیرلر. قبل النبوت ظهور ایدنه
ارهاصات دیمشلودر عظما قدرا وعظمة وجلالة دیمكدر یعنی عظمت وجلالت
بوننده اكر قدرنه مماثل اولیدی معناسنه اولوب ناسبت فعلنك فاعلنه نسبتده
تمییزدر. آیاته بالرفع ناسبت فعلنك فاعلیدر ضمیره مضافدر ناسبت مع
فاعله جمله سنك اعرابدن محلی یوق فعل شرطدر. بو محلده ناظمه تخطئه ایتمشلركه
آیات جمعدر ضمیره مضافدر جمع مضاف اولسه عموم اقتضا ایدر پس جمیع
آیة قدر رسول اللهه عظما وجلالة مماثل دكلدر قدر شریفی جمیعی سنده
عالیدر دیمك اولور آیة عامدر كوا اولنمغله آیات قرآنیه یه دخی شامل اولور
بو ایسه خطادر دیمشلر شارح شیخ زاده توجیه ایدركه قال واراد بالآیات
امارات نبویة مثل خاتم النبوة وتظلیل الغمامة او معجزاته سوی القرآن
لانه صفة الله تعالى فلا یناسب شیئاً لذاته وكما قال قال الزركشی وهذا البیت
مما كثر فیه الاشكال فان قوله آیاته جمع مضاف وقد تقرر فی محله ان الجمع
المضاف یستغرق فیعم فكیف یصح ان یقال ان آیاته غیر مناسبة لقدره ومن
جملتها القرآن الذی هو صفات الله فیلزم ان یكون قدره علیه السلام اعلى
واعظم من القرآن العظیم وذلك خطأ بو اشكالك جوابنده قاضی عضد
بیورد كه آیاته ضمیری سید كائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر عموم
سید كائناتك آیات ومعجزاتنده در. یعنی نبوتنه علامات ظاهره وباطنه سنده
قرآن كریم انده داخل دكلدر كه اول آیات الله در نته كیم ناظم آیات حق لخ بیتنده
تصریح ایلجكدر وكما قال صاحب الدرر فی جوابه ان كلام الناظم علی عمومه فان آیاته

مخلوقة والنبی علیه السلام افضل المخلوقین ولا یرد القرآن لانا
نقول القرآن لفظ مشترك یطلق ویراد به الكلام القائم بالذات
الواجبة الوجود كالحیوة والعلم والقدره وقد یطلق ویراد به النظم الذی
وقع به الاعجاز فی حق النبی علیه السلام وهو بهذا المعنی لیس بقدیم فیصح
افضلیته علیه السلام بهذا المعنی معلوم اوله كه بو جوابك فهم وتحقیقنده
اولا علم كلامده بیان اولندیغی اوزره كلام نفسی ایله كلام لفظی نی
كركی كبی بلمكه متوقف لاننده حالده اولمغله نقل وتقریرنه عاجزانه بوكونه
تشمیر ساق قلم همت واهتمام اولنور كه كلام الله ایكی معنایه اطلاق
اولنور. بریسی كلام نفسی ایكنجی كلام لفظی ایمدی كلام نفسی صفة قدیمه در
ذات حقله قائمدر. سائر صفات ذاتیه كبی ازلیدر معتزلی بونی انكار
ایدیلو ذات حقده بو یله صفت یوقدر كلام الله واردر انكار ایتمزلر.
لكن بو صفت دكلدر بلكه حقیقتده كلام الله دیدیكمز كلام لفظیدر كه
بین دفتی المصحف مذكور وقرائت اولنان نظم كریمدر دیدیلو اشاعره
كلام نفسی یی اثبات ایدرلر. لكن كلام لفظی یی دخی انكار ایتمزلر اول
دخی كلام الله در دیوب معتزله نك كلام لفظینك كلام الله در
دیدكلرینی تسلیم ایدرلر. واول كلام لفظی بین الدفتین مصحف شریفده
اشكالی مسطور ومقروا اولان نظم كریمدر كه سابق الذكر كلام نفسی
اول كلام لفظینك مدلولیدر اشاعره اكا دخی كلام الله دیرلر نته كیم
معتزلی عندنده كلام الله انجق اول كلام لفظیدر قال العلامة فی شرح المواقف
قالت المعتزلة كلام الله تعالى اصوات وحروف لیست قائمة بذات الله تعالى
بل یخلقه الله تعالى فی غیره كاللوح المحفوظ او جبریل او فی النبی علیه السلام
وهذا الذی قاله المعتزلة لا ننكره بل نقول به ونسمیه كلاما لفظیا
ونعترف بحدوثه وعدم قیامه بذات الله تعالى لكنا نثبت امرا وراء ذلك
وهو المعنی القائم بذات الله تعالى یعبر عنه بالفاظ ونقول هو كلام الله
حقیقة وهو قدیم بذاته ونزعم انه غیر العبارات اذ قد تختلف العبارات
بالاقوام ولا یختلف ذلك المعنی النفسی قال العلامة السعد فی شرح المقاصد
فان قلت انه علم بالضرورة من دین النبی صلی الله علیه وسلم حتی العوام

والتبيان ان القرآن هو هذا المؤلف المنتظم من الحروف المسموعة المفتتحة
بالتحميد المختتمة بالتعويذ وعليه انعقد اجماع السلف وكذلك علم ان ما اشتهر
وثبت بالنص والاجماع والمجرب من خواص القرآن والمتحدى به انما يصدق على
هذا المؤلف الحادث لا المعنى القديم جوابه انه لا نزاع في اطلاق اسم القرآن
وكلام الله بطريق الاشتراك على هذا المؤلف الحادث وهو المتعارف عند العامة
والقراء والفقهاء واليه ترجع الخواص ثم اطلاق كلام الله على هذا المنتظم
ليس بمجرد انه دال على كلامه القديم بل لانه له اختصاص آخر بالله تعالى
وهو انه انشأه واوجده برقومه واشكاله في اللوح المحفوظ كقوله تعالى
بل هو قرآن مجيد في لوح محفوظ واوجده بحروفه واصواته في لسان الملك
كقوله تعالى نزل به الروح الامين ايمدى بو تفصيلاتدن ظاهر اولدیکه
قرآن کریم لفظ مشترك اولوب اوزده ایکی معنایه اطلاق اولنور مثلا
بری کلام نفسی قدیم که ذات حقله قائم صفت ذاتیه و بری کلام لفظیکه
حروف مسموعه دن مؤلف ومقرو ومصحف شریفده مسطور نظم کریمدر پس
ناظمك بيت مزبورده اولان آیاته کلمه سنك عمومی اعتباریله شامل اولدیغی
آیات کلام لفظیدر زیرا آیة ومعجزة ومتحدی به اولان کلام لفظیدر
پس پیغمبر ذیشان علیه الصلوة والسلام افندیمزك قدرنه کلام لفظی اولان
آیاتکر بمماثل ومیوب قدر رسول الله اندن اعلا واجلا اولمقدن قطعا
محذور متصوردکلدر زیرا کلام لفظی مخترع باری وحادث اولدیغی
کما سبق فحول علما تصریح ایتدیلر افضل مخلوقات اولدیغی نصوص ایله
ثابت ولان حبیب رب العالمینك قدر اندن افضل واعظم اولدیغی
ظاهردر ایمدی شارح درة المضیئه نك سبقت ایدن مقام جوابده اولان
کلامی بو تفصیلات ایله معلوم اولور لکن بو اعتراض وجوابك تفصیلی
بو وجهله درکه بیت مزبورده اولان آیات قولی چونکه عامدر کلام
لفظی یه شامل اولدیغی کبی صفات قدیمه دن دیدیکمز کلام نفسی یه
شامل آیاته کلمه سنی کلام لفظی یه تخصیص وتقیید بلا مخصصدر
بهرحال کلام نفسی یه دخی شامل ولمغله قدر رسول الله من جهة
العظم کلام نفسیدن اعلا اولمق لازم کلور بو محذور ترتب ایدر

دیمشلر دفع اعتراض بو وجهله اولنمشدرکه بیت مرقومده اولان آیاته
کلمه سندن مراد چونکه معجزاتدر معجزه اولان آیات کلام نفسی دکلدر
زیرا کلام نفسی ذات حقله قائم صفت الهیه در متحدی به اولوب الزام خصما
ابدا اعجاز ظاهره اندن ملحوظ دکلدر بلکه صفت اعجاز اولان بلاغت
وایجاز وسلامت الفاظ ودلالت دقایق معنی ایله فصحاء قحطانی عاجز ایلین
معجزه کبرا کلام لفظیدرکه پیغمبر علیه السلامك آیتی معجزه سی ولکلام
لفظیدر یوخسه صفت باری اولان کلام نفسی دکلدر زیرا کلام نفسی صفة
الهیه در معجزه رسول الله اولمق متصور دکلدر پس آیاته ضمیری پیغمبر علیه السلام
راجع اولمغله آیت مفید اولمش اولور یعنی پیغمبریمزك آیتی دیمك اولور پیغمبریمزك
آیتی که معجزه سی تفصیل اولندیغی اوزره کلام لفظیدر ایمدی کلام نفسی بیت مزبورده
اولان آیاته کلمه سنك مشمولی اولماز دیو اعتراض دفع اولنور بعض شراح بیت
مزبورده ایراد اولنان اصل سؤالی آیاتده اولان عموم سلب عمومدر یوخسه عموم
سلب دکلدر دیو تفصیل ایلدکلری اوزره تکلفات ایله ویردکلری جواب بدنك
طی مقال مناسب کورلمشدر قوله احیی فعال بابندن احیی یحیی احیاء دن مشتق
فعل ماضیدر حیات هی مبدأ الحس والحرکة ایله تعریف اولنمشدر احیا احداث
حیاتدر اسمه احیانك فاعلیدر ضمیره مضافدر ضمیر سید کائنات علیه الصلوة
والسلامه راجعدر احیا جمله سی جزاء شرطدر جمله شرطیه استنافیه در
اسم لفظی بو محلده علمه مرادف اسما اعلامده اسم مراددر وکاهی اسم فعل وحرف
مقابلی معناده استعمال اولنور حین ظروف زمانیه دن وقت معناسنه در تقدیر
فی ایله ظرف زمان مبهم فعلك مفعول فیهی اولور نحوده مصرحدرکه ان المبهم
من الزمان ما لم یعتبر له حد کالحین والوقت والمحدود من الزمان ما یعتبر له حد ونهایة
کالیوم والشهر وعند دخول لفظة فی وعند تقدیره یکون کل منهما ظرفا یدعی جمله سنه
مضافدر یدعی دعوتدن مشتق فعل مضارع مجهولدر نائب فاعلی اسمه کلمه سنه
راجع ضمیردر اصلی یدعی به در لکن ضرورة شعر ایچون به لفظی حذف اولنوب
فاعل ضمیری یدعی تحتنده اضمار اولنمشدر به ضمیری اسمه کلمه سنه راجعدر
دعی الله دیرلر ای سئله دیمکدر کذلك دعاه بزید ای سماه زید دعاه ای طلبه
شیخ زاده ضمیر یدعی راجع الی الله ای حین یدعی تعالی باسمه ویسئل دیمش

دعی کلمه سنك جملهسی محلا مجرور حین کلمه سنك مضاف الیهیدر فعل مضارع ایله
تعبیر استمرار وتجدد دی افاده ایچوندر یعنی دائما علی وجه الاستمرار دهرنه وقت
دعا اولنسه حال بو ایله در تخلف یوقدر دیمك اولور . یدعی کلمه سنی اسم رسول الله
اولان علم محمدیه یه نسبتده ناظمك مرادی رمم بالیه یی احیاده اسم کریمنی یاد
وذکر کفایت ایدر معناسی ایله عظیم قدرینی اشعاردر یعنی درگاه حقده تضرع
وطلب دعاده اسم شریف محمدی ایله دعا اولنسه مثلا بحق محمد دیمك کبی بهر
حال مستجاب اولور استرسه دعا اولنان شیء خوارق عادات مقوله سندن اولسون
مثلا چورومش موتی کمکلرینی حق تعالینك احیاسنی دعا ایتمك کبی که اسم شریفی
انی احیا ایدر ایمک احیی اسمه حین یدعی دارس الرمم مصرعنك ماٰل معناسی
بودر که عند الله اولان قدر رسول اللهینه مرتبه لرده اولدیغنی بیاندر . دارس احیا
فعلنك مفعولیدر احیا ای اسم شریفه نسبت مجاز فی النسبه مجاز عقلیدر . زیرا
احیا ایدن حقیقتده باری تعالیدر . دارس درسدندر بلی معناسنه در که ترکیده
چورومش فارسیده فرسوده دیمکدر دارس الرمم چورومش کمك پارچه سی دیمك
اولور . رمم جمع رممه در وهی القطعة البالیة من العظم دیمشلر . بو محلده موصوف
محذوفدر ای شخصا دارس الرمم تقدیرنده اولور دیمشلر لکن بعض شراح موصوفك
اضافتی عبدندن جزو قطیفه مثللودرکه . دارس الرمم دیمك تراقم دارس یعنی
چورومش کمکلر دیمکدر حتی شارح مصنفك الرمم یحتمل ان یکون من قبیل
عاصی العروق ای الرمم الدارسة دیمشدر محصول معنا بیت اگر اول پیغمبر
ذیشان علیه السلامك آیات معجزاتی من جهة الجلالة والعظم قدرینه مماثل
ومناسب اولیدی یعنی قدرینه کوره اولیدی اسم شریفی ایله دعا اولندیغی
حینده . یعنی علم کریمی یاد وذکر ایله دعا اولندیغی وقتده اول اسم شریف
چورومش عظامی احیا ایدردی . لکن بینات معجزاتی من جهة العظم قدرینه
مماثل ولمدی پس اسم شریفی احیای دارس الرمم ایتمك اولمدی یعنی بو احیا
معجزهٔ باهره سی وقوع بولمدی زیرا عظم قدرینه مماثل دکلدر که عظم وقدر
وشانی اندن نیجه مرتبه برتر واعلا مساوی ومناسب دکلدر وهم مطلوب
اولان ایمان بالغیبدر یوخسه بعد المعاینه والرؤیة ایمان نفع ویرمز
فائده سی یوقدر قال الله تعالی یوم یأتی بعض آیات ربك لا ینفع نفسا

ایمانها

ایمانها لم تکن امنت من قبل الی آخره کذلك محصول معنا بیتنده کبار
علماء شراحك کلاملری دخی زیاده ایضاح ایچون نقل وتحریر اولنمشدر
قال صاحب الزبدة والمعنی لو کانت آیاته علیه السلام مماثلة لقدره الشریف
ومقامه المنیف لحیی باسمه المبارك العظام الرمیمة البالیة اذا قیل اللهم بحق
محمد احیی هذا المیت فیحیی ویکون احیاء الاموات باسمه الشریف من آیاته
علیه السلام . لکن حیث لم یکن آیاته مماثلة لقدره لم یجعل هذه الاحیاء من
معجزاته لنقصه عن قدره الرفیع قال شیخ زاده فحاصل المعنی انه لو کانت
آیاته العظام مناسبة بمقدار کماله لاحیی الله ببرکة اسمه اموات العظام
کما احیا بما من ذاته اموات القلوب والارواح لکن اقتضت الحکم الالهیة
ستر غایات کماله ولخفاء نهایات عظمة قدره وجلاله اما لیمتاز المصدق المؤمن
بالغیب عن المتمادی فی غوایة الشك والریب لان التصدیقات والعبادات عن ظهر الغیب
یعتبر بها وبعد بروز الآیات وظهور الدلالات لا ینفع نفسا ایمانها وقال
بعضهم یعنی ان قدره اجل واعظم من معجزاته ولو کانت آیاته کقدره لاحیی
اسمه العظام الدارسة وفی البیت من البدیع المقابلة بین دارس فی احیی اسمه

تخمیس

اوحده دشرف عندخالق ذی المنن ❊ مقربین کرام ایندی درکهن مسکن
علو نامیله شانی اورتبه اکمل کیمسن ❊ لو ناسبت قدره آیاته عظما
❊ احیی اسمه حین یدعی دارس الرمم ❊
لَمْ یَمْتَحِنْ مُسْتَفْعِلُنْ نَا بِمَا فَاعِلُنْ یَعْیَی الْعُقُو مُسْتَفْعِلُنْ لُ بِهَا فَعِلُنْ
حِرْصًا عَلَی مُسْتَفْعِلُنْ نَا فَلَمْ فَاعِلُنْ نَرْتَبْ وَلَمْ مُسْتَفْعِلُنْ نَهِمِ فَعِلُنْ
لَمْ یَمْتَحِنَّا بِمَا یَعْیَی الْعُقُولُ بِهِ ❊ حِرْصًا عَلَیْنَا فَلَمْ نَرْتَبْ وَلَمْ نَهِمِ
لم یمتحنا فعل مضارع عدد امتحاندندر اختبار وتجربه معناسنه در حرف جازم
ایله مجزوم مدر اصلنده امتحننا ایدی حرف جازم کلمکله نون اعراب نون ضمیرده
ادغام اولنمشدر فاعلی ضمیری پیغمبر علیه الصلوة والسلامه راجعدر
مفعولی با در متصل ولان متکلم مع الغیر ضمیریدر جملهسی جملهٔ استینافیه در
بما یعنی ما موصوله در با حرف جر یمتحنا یه متعلقدر . یعیی درد نجی بابدن
ماضیسی عیی . رضی کبی لفیف مقرون در بیجز معناسنه در . فقهانك

اذا عیی المصلی عن القیام ای عجز فی صلوته عن القیام دیمکدر العقول
فاعلیدر جمله سی ما موصولك صله سیدر ما موصول مع صلته جمله سی
محلا مجرور با ایله یمتحنا به متعلقدر به ده با حرف جردر ضمیر مبنی محلا
مجرور ریعنی فعلنه متعلقدر ضمیر مایه راجعدر عقول عقلك جمعیدر عقل
چوق معنایه اطلاق اولنور اولا هر کسك اندن انا ایله تعبیر ایلدیکی
بدنده نه حال و نه محل کلیاتی مدرك اولان نفس ناطقه یه ثانیا امور حسنه
وقبیحه یی ممیز قوه دراکه یه که شرعك مدار تکلیفی بودر ثالثا کلیاتی
بالذات جزئیاتی بواسطة الالات مهیاءة للادراك اولان قوه دراکه یه
اطلاق اولنور دیمشلر لکن بو دخی معنای اول اولان نفس ناطقه نك
مفسریدر بو مقامده مراد بو معنای ثانی اوزره عقلدر حرصا لفظا
منصوب لم یمتحنا فعلنك مفعول له سیدر بعض شراح لم یمتحنا ولم یتکلفنا
صلی الله علیه وسلم بما یعجز عن ادراکنا العقول لاجل حرصه علی تحقیق الامر
علینا دیمشدر حرص بر شیئه افراد شوق و شهوت و شدت رغبتدر علینا
جار مع المجرور حرصا قولنا متعلقدر فلم نرتب فا جزائیه در شرط محذوفك
جوابی مقامنده در نرتب ارتیابدن شك وشبهه معناسنه در شك
حکمك وقوعنده و عدم وقوعنده تردد ایدوب بر طرفی ترجیح ایده میوب
طرفین حکم شاك اولان شخص عندنده مساوی اولوب یعنی شك ایدن
کمسنه عندنده طرفین حکم مساوی اولوب بر طرف مجزوم اولمدیغی صورتده
شك تحقق ایدر نرتب فعل و فاعلدر مفعولی محذوفدر ای فلم نشك
فیما اتینی به علیه السلام من طرف الحق من الاعتقادات دیمکدر نرتب جمله سی
محذوف حرف شرطك جزاسی و نتیجه سیدر تقدیر کلام لما لم یمتحنا بما یعیی
العقول به فلم نرتب فیما اتینا من الاعتقادات الحقة دیمکدر زیرا عقول
متحیر اولدیغی شی ایله امتحان شك وارتیابی موجب اولدیغی ظاهردر
لم نهم حرف لم زائده در تاکید ایچوندر نهم نرتب اوزرینه معطوفدر
نفس متکلم مع الغیردر هام یهیم هیما وهیمانا اذا تحیر دیمشلردر
یعنی هیمان حیرت معناسنه در بو بیت شاهددر هام قلبی فی حبه
وهوا هوا فی القلب ان یحب سواه محصول معنا عبارت بیت صاحب سعادت

پیغمبریمز

پیغمبریمز علیه الصلوة والسلام افندیمز بزم هدایتمزه فرط شوق و رغبته
بناء عقول قبولنده عاجز اولدیغی شی ایله بزی امتحان و تجربه ایتمدی
یعنی عقلمز درك واعتقاد و قبولنده عاجز اولدیغی شی ایله بزی تصدیق
و قبول ایدرمی دیو امتحان و ابتلا ایتمدی پس یعنی اذا کان کذلك بز دخی
شك وارتیاب ایتمدیك و متحیر اولمدق بلا شبهه وارتیاب اعتقاد و قبول
ایلدك و واصل سرحد سلامت و هدایت اولدق خلاصه طرف حقدن پیغمبریمز
علیه السلامك اتیان بیوردقلری معتقدات درك واعتقادنده عقلمز عاجز
امور ایله تکلیف و امتحان و ابتلا اولمدی بز دخی شك وارتیاب ایتمیوب
متحیر اولمیوب اعتقاد و قبول ایلدك بو دخی حقا که پیغمبریمز علیه الصلوة
والسلام افندیمزك برکات یمن و سعادتندندر دیمك مراد اوله یا خود بیت
سابقده مذکور اولان عدم احیاء عظامك فائده و ثمره سنی وجه آخر ایله
بیاندر یعنی اول سلطان المرسلین اولان پیغمبریمز علیه السلامك جلالت
قدرنه مماثل آیت و معجزه اسم شریفی حین دعاده عظام رمیمه یی احیا ایتمك
ایدی لکن بو معجزه کبری عظمت قدرنه مماثل اولمغله وقوع بولمدی
بوندن ماعدا اشبو احیا عقولك عاجز اولدیغی شی ایله امتحان ایدی بزی
درك و قبولنده عقولك عاجز اولدیغی شی ایله حرصا علی هدایتنا امتحان
ایتمدی بو خصوصه حضرت عیسی صلوات الله علی نبینا و علیه حضرتلری بنفسه
دعا ایدوب میتی احیا ایلدی عقول قوم درك حکمتنده عاجز و متحیر
اولوب حلول و اتحاده ذاهب و اب و ابن و روح القدس تعبیر ایتدکلری اقانیم
ثلثه اثبات ایتدیلر حضرت عیسی احیایه کندو دعا ایلدی پیغمبریمز افندیمزك
کندو کل اسم شریفی ایله دعا اولندقده اسم شریفی عظام رمیمه یی احیا
ایتمك قت قت زیاده مقام تعجب و حیرت اولمغله بو مقوله ابتلا و عقول
عاجز اولدیغی شی ایله بزی امتحان ایتمدی پس بز دخی طرف حقدن کتوردیکی
اعتقاد حقه یی اصلا شك وارتیاب ایتمیوب و متحیر اولمیوب تصدیق و قبول
ایدوب حمدا لله تعالی واصل ساحل نجات هدایت اولدق دیمك معناسنده پیغمبر
افندیمزك بو امة مرحومه یه محض رحمت و هدایتی اولدیغی بیان ایله مدایح
علیه یه صورت آخر ایله مساعدتدر بو معنالری مؤید کبار شراحك دخی

تحریرا تلری زیادهٔ تحقیق واطلاع ایچون تفصیل اولندی قال صاحب العقدة
والمعنی لم یجربنا علیه السلام بشیء تحیر العقول عنه مما یتعلق بباطن الشریعة
من الاسرار الالهیة والحکم الربانیة حرصاً علی هدایتنا لئلا نضل بالشك والشبهة
کما ضل قوم عیسی علیه السلام قال شیخ زاده وحاصل المعنی ما کلفنا بما یعجز
عن العمل به اصحاب العقول وما حملنا ما لا طاقة لنا به ببرکة الرسول بل وضع
الله بحبه عنا الاصار والاغلال ورفع التکالیف الشاقة التی کانت علی الامم
السابقة فلم نشك فی العقاید الدینیة اذ من المعلوم ان الانسان اذا وقع فی
خطب معجز یرتاب ویغلط ویضعف جزمه ثم قال الحنفی علیهم الرحمة المعنی ان عدم
ارتیابنا فی الاعتقادات الحقیة والاحکام الشرعیة حیث لم یکلفنا التکالیف
الشاقة مثل ما کلفت به الامم السابقة من قبلنا حریصاً علی هدایتنا وهذا هو
المعنی الظاهر من البیت ولا یبعد ان یحمل علی ان الناظم قصد من البیت تعلیل
عدم احیاء اسمه صلی الله علیه وسلم العظام الرمیم مع ان مسماه احیی القلوب المیتة
وتحقیق ذلك انه لو احیی اسمه الموتی لتاهت العقول فیه وتحیرت الافهام فی
معانیه ولربما ادی ذلك الی الغلو والوقوع فی الضلالة کما وقعت النصاری
فی التثلیث فی احیائه علیه السلام ای لم یحیی اسمه الموتی لئلا یمتحنا بما یکل عن درکه
عقولنا لئلا نقع فی الشك والارتیاب حرصاً علینا فی ارتکاب طریق الصواب
وذلك من کرم واهب العطایا ورأفة الرسول بالبرایا ویؤید هذا المعنی ؛ معنی
البیت الذی بعده حیث یقول ؛ اعیی الوری فهم معناه الخ . انتهی

تخمیس

قومادی ذره جه عجز عقول ایله شبهی ؛ سز امی پرپله هیچ ارتکاب وریبهی
رواده کورمدیکندن تحیر وولهی ؛ لم یمتحنا بما تعیی العقول به
؛ حرصاً علینا و لم نرتب ولم نهم ؛

اَعْیی الوَرٰی مُسْتَفْعِلُنْ فَهْمُ مَعْ فَاعِلُنْ نَاهُ فَلَیْ مُفْتَعِلُنْ سَ یُرٰی فَعِلُنْ
لِلْقُرْبِ وَالْ مُسْتَفْعِلُنْ بُعْدِفِی فَاعِلُنْ هِ غَیْرُ مُنْ مَفَاعِلُنْ فَحِمِ فَعِلُنْ
اَعْیَی الوَرٰی فَهْمُ مَعْنَاهُ فَلَیْسَ یُرٰی ؛ لِلْقُرْبِ وَالبُعْدِ فِیهِ غَیْرُ مُنْفَحِمِ

اعیی فعل ماضیدر اعیادندر اعجاز معناسنه در عمی عجزدر وری تقدیراً
منصوب مفعولیدر ، وری خلق دیمکدر الف لام استغراق اولمغله لایشذ ؛

فرده معناسنه جمیع خلق عالمه شاملدر فهم اعیانك فاعلیدر معنا کلمه سنه
مضافدر معنا دخی ضمیره مضافدر فهم لفظی ادراك معناسنه در معنا
لفظدن مقصود ومنفهم اولان شیئه دیرلر ؛ معنی الرجل کماله وفضله
المختص به دیمشلر ؛ معناه ده اولان ضمیر فخر کائنات علیه الصلوة والسلامه
راجعدر اعیی کلمه سنك وریه نسبتی اسناد عقلی اولان نسبتدر مجازدر
حقیقةً عاجز ایدن الله ذو الجلالدر ؛ بو مقامده معنا ایله مراد صاحب سعادت
افندیمزه اولان کمالات الهیه وفضائل ذاتیه در وبعضیلر حقیقة محمدیه در
دیمش فلیس افعال ناقصه دندر مبتدا وخبر اوزرینه داخل ولور ؛ مدخولی
اولان مبتدا لیس کلمه سنك مرفوع اسمی ولوب خبر لیس نك منصوب خبری
اولور قال مولانا جامی ولیس لنفی مضمون جملة الاولی حالا ای فی زمان
الحال مثل لیس زید قائما ای الان وهذا مذهب الجمهور ؛ وقیل لنفی مضمون
جملة مطلقاً ولذلك تقید بزمان الحال نحو لیس زید قائما الآن وتارة بزمان
الماضی نحو لیس خلق الله مثله وتارة بزمان المستقبل نحو قوله تعالی الا یوم
یأتیهم لیس مصروفا عنهم ویجوز تقدیم خبرها علی اسمها قوله فلیس یری
فا جزائیه در شرط محذوف علت وسببدر و فلیس یری جزا ومسببدر تقدیری
فلما اعیی الوری فهم معناه فلیس یری القرب الی آخره دیمکدر ، بو محله
شراح دیمشلردر که کلمة لیس اذا دخل علی الفعل یکون فیه ضمیر الشان
وجملة ذلك الفعل خبره المفسر بو قاعده اوزره لیس کلمه سنك اسمی ؛
تحتنده مستتر ضمیر شاندر ، لیس کلمه سنك خبری مدخولی اولان
یری جمله سیدر که لیس تحتنده اولان ضمیر شانی مفسردر بونك
مثالی قوله تعالی ولستم بآخذیه الا ان تغمضوا فیه کذلك مبدان مدایح
محمدیه ده حائز قصب السبق تقدم واعتبار اولان حسان رضی الله عنه
بیورمشدر ؛ ولا مثله فیهم ولو کان قبله ؛ ولیس یکون الدهر ما دام یذبل
ای لیس مثله یکون قوله ما دام یذبل راء مهمله ایله اغاجلو بر اقلنوب نشو
ونما بولمقدر ایمدی یری معلوم صیغه سیله اولدیغی صورتده معنی لیس ای
الشان یری یعنی کورر دکلدر دیمك اولور ؛ یری فعلنك فاعلی تحتنده
مستتر ؛ ودی کلمه سنه راجعدر ، وری خلق معناسنه در ، واکر یری

مجهول اولورسه معنی لیس ای لشأه یری کوریلور دکلدر دیمك اولور
معلوم اوله که یری کلمه سنك والی آخر البیت مذکور اولان عباراتك اعرابنده
شراح اختلافات ایله تصعیب واحتمالات بازمشلر معنی یه ملایم فهمه ظاهر
اولان تحریر واختیار اولنمشدر. اولا یری کلمه سنده ایکی صورت وار اولکی
فاء الفعلنك نصبیله معلوم صیغه سیله اولوب ویری رؤیت بصر معناسنه
اولمقدر قوله تعالی فانظر ماذا تری کبی بو صورتده اعراب بو وجهله درکه
یرآنك تحتنده مستتر ضمیر. ودی کلمه سنه راجع فاعلیدر. یری جمله سی
لیس کلمه سنك ضمیر شانی مفسر لیس نك خبریدر. للقرب لام فی معناسنده
جار مجرور. یری کلمه سنه متعلقدر. والبعد قرب اوزرینه معطوفدر قربدن
بعددن مراد. رسول اللهه فضائل وکمالات الهیه ده کمال قربدر که
اول کمال قربا انجق قرب انبیاء عظامدر. واول کمالدن دون اولوب
اکه نسبت ایله بعید اولان قرب قرب اولیاء اللهدر بعضیلر قرب وبعددن
مراد قرب وبعد زمانیدر که وقت سعادتلرینك نه قربنده ونه زمانه بعدنده
دیمکدر دیمشلر. فیه جار مع المجرور مؤخر منفحم کلمه سنه متعلقدر مؤخره
تعلقده اعتراضك نهایتی جوازدر فیه ضمیری فهم کلمه سنه راجعدر یاخود
بیان لفظی تقدیری ایله معنایه راجعدر غیرا لا معناسنه در مستثنی منه
محذوف اولمغله استثناء مفرغ اولور. فلیس یری الخلق فیه احد الا منفحم
تقدیرنده در منفحم انفحام مندر. انفحام ملزم وعاجز اولوب ساکت وصامت
اولمقدر قانون مناظره علم آدابده معکل اولان ذاتك مباحثه ده عاجز اولوب
ساکت اولمسنه انفحام دیرلر مانعك عاجز اولمسنه الزام دیرلر ایمدی بو تقریر
یری رؤیت بصردن اولوب وصیغهٔ معلوم اوزره اولدیغی احتمالدر بو احتمال
اوزره اولدیغی احتمالدر بو احتمال اوزره محصول معنی پیغمبریمز صلی الله علیه وسلم
افندیمزك معناسنی یعنی کمالات ذاتیه وحقیقهٔ محمدیه سنی فهم وادراك
خلق عالمی عاجز ایلدی فاذا کان الامر کذلك فلیس یری یعنی خلق قرب وبعدده
اول کمالات ذاتیه یی فهم وادراك ده یاخود اول کمالات ذاتیه یی بیانده
براحدی کورمدی الا عاجز وساکت کوردی دیمك اولور فاما اکر یری کلمه سی
کذلك صیغهٔ معلوم اوزره اولوب لکن یری افعال قلوبدن علم ومعرفت

معناسنه

معناسنه اولورسه محصول معنی حقیقت محمدیه یی فهم وادراك خلقی
عاجز ایلدی فاذا کان کذلك قرب وبعدده حقیقت محمدیه یی فهمده. یاخود
حقیقت محمدیه نك بیانده خلق عاجز وساکتدن غیر براحد بلمدی یعنی خلق
انجق عاجز وساکتی بلدی دیمك اولور نته کیم شارح فلیس یری الوری احدا
غیر منفحم دیمشدر. اشبو یری کلمه سی صیغهٔ معلوم اوزره اولدیغی صورة
اولی در. کلدیك صورة ثانیه یری ضم یا ایله صیغهٔ مجهول اوزره اولوب
ویری رؤیت بصر معناسنه اولمق احتمالیله اعراب بو وجهله درکه یری
کلمه سنك نائب فاعلی غیر کلمه سی اولوب سائر اعراب تفصیل اولندیغی اوزره
اولمغله محصول معنی پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامده اولان کمالات
الهیه وفضائل ذاتیه یی فهم وادراك خلقی عاجز ایلدی پس قرب وبعدده
فهم وادراکده یاخود بیانده عاجز وساکتدن غیری کورلمدی دیمك
اولور. فاما واکر یری کذلك صیغهٔ مجهول اوزره اولوب ویری علم
ومعرفت معناسنه افعال قلوبدن اولورسه ایکی مفعوله تعدی ایتمکله
مفعول اولی نائب فاعلی اولان غیر کلمه سیدر. مفعول ثانی للقرب کلمه سیده که
جار مجروردر یری یه متعلق مفعولدر بو احتمال ایله محصول معنی علیه الصلوة
والسلام افندیمزك معناسنی یعنی کمالات ذاتیه وفضائل علیه سنی فهم
وادراکده عاجز وساکتدن غیری بلنمدی دیمکدر ایمدی بو بیتك شراح
استصعاب ایتدکلری اعرابنده فهم وتسهیل ایچون ایکی صورت وهر
صورتده ایکی احتمال ایله بیان اولندی اول تفصیلاتك فهم وضبطی
ایچون خلاصهٔ مقال بو وجهله معلوم اوله که صورة اولی یری صیغهٔ
معلوم اوزره اولوب بو صورتده یری رؤیت بصر معناسنه اولمق
احتمال اولدر کذلك بو صورتده یری علم ومعرفت معناسنه اولمق
احتمال ثانیدر صورة ثانیه یری صیغهٔ مجهول اوزره اولمق ویری
کلمه سی کذلك رؤیت بصر معناسنده اولمق احتمال اول علم ومعرفت
معناسنده اولمق احتمال ثانی باقی اعراب عبارات ظاهردر قال صاحب البردة
اسم لیس ضمیر الشان ویری خبره وهو بمعنی لا ابصار او المعرفة فان کان
مبنیا للفاعل ففاعله ضمیر الوری وغیر منصوب علی الاستثناء المفرغ ای

ليس يرى الورى احدا غير منفحم وفيه متعلق بمنفحم وضميره للفهم والمعنى
بتقدير بيان مضاف فهي بمعنى من وان كان مبنيا للمفعول فغير نائب الفاعل
وللقرب متعلق بيرى والمنفحم العاجز عن كماله القاصر عن كنه فضائله
ودرك معانى احواله والمعنى اعجز الورى فهم كمالاته وفضائله من
المعجزات الخارقة للعادات فلا يرى للقرب والبعد فى الكمال والفضل
الا ساكتا مبهوتا متحيرا فيها عاجزا عن ادراكها لكونها امورا خارجة
عن دائرة العقل انتهى

تخميس

سلوك طالبه اقدم نتيجة عليا ⁂ بيله حقيقت ذات محمديه يى تا
وليك علم لدن منفحم آنده هب علما ⁂ اعيا الورى فهم معناه وليس يرى
للقرب والبعد فيه غير منفحم

كالشمس تظ مستفعلن هر لل فعلن عينين من مستفعلن بعد فعلن
صغيرة مفاعلن وتكل فعلن ل الطرف من مستفعلن امم فعلن

كالشمس تظهر للعينين من بعد ⁂ صغيرة وتكل الطرف من امم

سابق الذكر بيتنده كمالات وفضائل رسول اللهى فهم وادراكدن خلقك
عجز وسكوتنى وتحيرنى بيان ايدوب بو بيتده دخى كاف تشبيه
بيت سابقده اولان اعيى كلمه سنه متعلق اولمغله بيت سابقه نتيجه
ومثال لطيف ايله تمثيل مقوله سيدر كه كالشمس جار مع المجرور بيت سابقده
اولان اعيى كلمه سنه متعلق مفعوليدر ياخود جار مع المجرور كائن محذوفنه
متعلق اولوب مبتداء محذوفك خبريدر تقديرى هو كالشمس ديمك اولور
ياخود كاف بمعنى مثل اولوب مبتدأ محذوفك خبريدر تقديرى مثله مثل
الشمس ديمكدر مبتدأ مع خبره جمله سى بيت اولى به عطف بيان اولور تظهر
فعل مضارع مؤنثدر فاعلى تحتنده ضمير شمسه راجعدر جمله سى شمس
كلمه سنك صفتيدر كه وجه شبهى بيان ايدر نته كيم تفصيل كلور شمس فلك
رابعده كوكب مضئ للعالم ايله معترفدر امام رازى وغيره من المفسرين
شمس كرۀ ارضك كبرده يوز التمش دورت مثلى در ديمشلر للعينين
تظهر به متعلقدر من بعد كذلك تظهر نك متعلقيدر صغيرة تظهر
كلمه سنك فاعل ضميرندن حالدر تكل بضم التا افعالدندر فعل مضارع

مؤنثدر تحتنده فاعل ضميرى شمسه راجعدر جمله سى تظهر اوزرينه معطوفدر
كلال العجز البصر عن النظر الى الشئ در تركيده كوز قماشمق ايله تعبير ايدرلر
تكل اصلى تكلل در ايكى لام برجنسدن اولمغله ادغام اولنمشدر الطرف
لفظا منصوب تكل فعلنك مفعوليدر طرف عين معناسنه در من امم
بالفتحتين قرب معناسنه در ومقابله معناسنه در يقال دارى امم
داره اى مقابلتها ديمكدر جار مع المجرور تكل كلمه سنه متعلقدر معناى
بيت بو وجهله تصور اولنور كه ناظم عليه الرحمه اشبو بيت معجز ادادن
رسالت پناه عليه الصلوة والسلام افنديمزى شمسه تشبيه ايلدى
ودخى وجه شبهى تظهر للعينين من بعد الخ عبارتيله ذكر وبيان ايلدى
بوندن مراد چونكه بيت سابقده پيغمبر افنديمزى كمالات وفضائل ذاتيه سنى
فهم وادراكدن خلقى عاجز ايلدى ساكت ومتحير اولوب منفحم اولديلر بر احد
حقيقت محمديه يى دراكه قادر اولمدى كلامنى اثبات بر تشبيه ظاهر ايله
ارسال مثل مقامنده بو بيتى انشاد ايلدى ودخى بيت مزبورك مضمونى
مثبت مثال اولديغنه اشارت ايچون وجه شبهى دخى تظهر للعينين الخ عبارتيله
اشبو بيتده ذكر ايلدى يعنى پيغمبر عليه الصلوة والسلام افنديمز شمس
كبيدر نته كيم شمسه بعيددن باقلسه انجق كورينان بر صغير كوكب
نورانيۀ مضيئه در لكن علم هيئتده تصريح اولنديغى اوزره كرۀ ارضك
يوز التمش عدد مقدارنجه اولمغله كبر وعظمتنى وضيا وانوارنى يقينا
معاينه وحرارت ذاتيه وما تحت القمرده اولان مواليد ثلثه يى مربى اولديغى
موجب اقتضا ايدن اوصاف وخواص لازمه سيله ادراك ومشاهده ورؤيت
ايچون تقرب ايله وقريبدن نظر عينه كلال وخلل بلكه مرتبۀ محالده اولمغله
حقيقتنده استقصاده عجز متحقق اولديغى كبى صاحب سعادت سرور كائنات
عليه افضل الصلوة افنديمز دخى سماء رابعده شمس مقامنده در ظاهرا رؤيت
ممكن كلىء متواطى اولان انسانيتده خلق ايله مشترك ذات من بنى آدم كورينور
لكن تقرب ايدوب حقيقۀ محمديه يى بصر وبصيرت ايله فهم ادراك ايده يم
ديسك شمسه تقرب ونظر كبيدر عجز مقرردر ديمك ايله ناظم عليه الرحمه بيت
سابقه قنى اعلا ودلنشين دليل اقناعى حكمنده مثالك تو رمشدر رحمة الله عليه

لكن بو محلده ناظم اعتراض ایتمشلر كه وجه شبه ایله اتصافده ناقص اولان
مُشَبَّهْ قلنور. امّا زیاده اتّصافی اولان مُشَبَّهٌ بِهْ قلنور. امّا بو بیتده عكسی
واقع اولمشدر مع هذا بیتْ صُوَرْ تكرِّ جمالكِ نو بنِها دنقطئ :: از بهر امتحان قلم
آفتاب شد :: مفادنجه وجه شَبَهْ پیغمبر علیه الصّلوة والسّلامده شمسدن
زیاده ونهایت كمالده ایكن مُشَبَّهٌ بِهِ قلنیوب شمسه تشبیه
اولنمش مُشَبَّهْ قلنمش دیو واراد اولان سؤالك جوابنده شارح شیخ زاده
دیمش كه ولك ان تجعل هذا التشبیه من التشبیه المقلوب الذی یُجعَل فیه
الناقص مُشَبَّهاً بِهِ قصداً الی ادّعاء انّه زائد فی وجه التشبیه كما فی قول الشاعر
وبَدَا الصباح كانّ غرّته ٭ وجه الخلیفة حین یُمتَدَح قال المطوّل الغرّة بیاض فی جبهة
الفرس فوق الدرهم یقال غرّة لاعزّه واكرمه وغرّة الصّباح بیاضه فالشاعر قصد بها
ان وجه الخلیفة اتمّ من الصّباح فی الوضوح والضّیا قال الحنفی تشبیه صلّی الله علیه
وسلّم بالشمس حین یرمقها البشر من بعدٍ فیرَوْنها صغیرة ثمّ لو دَنَوْا الیها من قرب لَكَلّت
ابصارهم من النظر الیها لعظم حجمها وتَشَعْشُع ضیائها كذلك حضرت الرسول صلّی الله
علیه وسلّم اذا تصوّرتْه اَفْهام البشر من حیث البشریة انّه فرد من افرادها بما زعمت
الواهمة انّها قد یمكنها الاحاطة بصفاته الكمالیة واذا ظهر لها انّه سیّد المرسلین
وحبیب ربّ العالمین وله المعجزات الباهرات والآیات البیّنات ظهر لها انّ ادراك كنه
حقیقته والاحاطة بفضله خارج عن طوق البشر فقوله تظهر للعینین لخ بیان
لوجه الشبه وهو انّ كلاً منهما قد یدرك من جهة وقد لا یدرك من جهة
الحقیقة دمن البیت من البدیع التشبیه الذی هو اظهر من الشمس
والمقابلة بین بعد واتمّ ومراعاة النّظیر بین العینین والطرف

تخمیس

بیلورمشاهدن نك اهل كشف الان حدّه :: انِ الدّ ایلیه مز قرب معنوی بعد ن
نقابه نغله ایتمش نقاب بر سعده :: كالشمس تظهر للعینین من بعد
٭ صغیرة وتكلّ الطرف من امم ٭
وَكَیْفَ یُدْ مَفَاعِلُنْ رِكُ فِی الدْ فَعِلُنْ دنیا حقی مُسْتَفْعِلُنْ قَتَهْ فَعِلُنْ
قَوْمٌ نِیَا مُسْتَفْعِلُنْ مٌ تَسَلْ فَعِلُنْ لَوْ عَنْهُ بِالْ مُسْتَفْعِلُنْ حُلُمِ فَعِلُنْ
فَكَیْفَ یُدْرِكُ فِی الدُّنْیَا حَقِیقَتَهُ :: قَوْمٌ نِیَامٌ تَسَلَّوْا عَنْهُ بِالْحُلُمِ

فكیف

فكیف فا شرط محذوفه جوابدر فاذا كان الامر كذلك فكیف یدرك تقدیرنده در
بعض نسخه ده واو ایله بیت مقدمه عطفا ولور لكن فا ایله اولمق ربط معنایه
انسب ومرجّح اولور كیف استفهام انكاریدر استبعاد ایچوندر كیف ایله سؤال
حالدندر تفصیلی فكیف تنكر حتی لخ بیتنده ذكر اولنمشدر بو مقامده
مبنی محلا منصوب مؤخر یدرك فعلنه مفعول فیه در یعنی ظرفیدر. كیف
فعلدن صكره یا اولدقده ذكر اولنسه فعلك ظرفی اولور. یدرك باب افعالدن
فعل مضارعدر ادراكدندر. ادراك معرفتدر بعضیلر تصوّر الشیء والبلوغ الی
اقصاه دیمش بو محلده مراد معرفتدر یوخسه مقاصدده ذكر اولنان الادراك
تصوّر وحضور وحصول الشیء عند العقل معناسنه مطلقا ادراك عام وشامل
اولان ادراك دكلدر بلكه معرفت اول ادراكِ كلّینك افرادندندر. فی الدنیا
یدرك فعلنه متعلقدر دنوّدن مأخوذدر. ادنانك مؤنثیدر. وجه تسمیه
آخرته قریب اولدیغیدر. فی الدنیا كلمه سیله تقییدا ولندیغی آخرتده ادراك ممكن
اولدیغنه اشارتدر حقیقته بالنصب یدرك فعلنك مفعولیدر حقیقة الشیء
ذاته وبعضیلر ما به الشیء هو هو ای الماهیة دیمشلر قال الحنفی المراد بحقیقته هی
مبدأ جمیع آثار الكمالیة المختصّة به التی لم یمكن لاحد من البشر مشاركته فی
مجموعها ولا فی شیء من افرادها قال الشیخ اراد بحقیقته كماله الخاص ونهایة
منزلته والقرب والقبول لا ماهیّته فانّها معلومة لكلّ احد من ذوی العقول
قوله قوم یدرك فعلنك فاعلیدر قوم جماعة من الرجال والنساء دیمشلر ::
قوم لفظا مفرددر لكن معنی جمع اولمغله نیام قومه صفت وقوعی صحیحدر
نیام نائمك جمعیدر صیام صائمك جمعی اولدیغی كبی نوم تعریفنده ایتمشلر
النوم حالة تعرض للحیوان من استرخاء اعصاب الدماغ من رطوبات الابخرة
المتصاعدة الی الدماغ بحیث یقف الحواس الظاهرة عن الاحساس بو محلده
غفلتدن مجازدر تسلّوا تفعّل بابندن فعل مضارع در تحتنده ضمیر فاعل
قومه راجعدر تسلّوا جمله سی قومك صفت بعد صفتیدر تسلیدن مشتقدر
تسلّوا دیمك راضی اولوب قناعت ایدرلر دیمكدر عنه تسلّوا كلمه سنه ::
متعلقدر ضمیر سید كائنات علیه الصّلوة والسّلامه راجعدر بالحلم جار مجرور
تسلّوه متعلقدر. حلم بضمّ الحاء واللام رؤیا معناسنه در جمعی احلامدر ::

الحلم بضم الحاء واللام وسكون الميم مصدردر لكن احتلام رؤياده جماعه ديرلر
شارح حنفيه والحلم النوم وقد يطلق على ما يرى في النوم ديمش رؤيا حقنده
وارده اولان احاديث شريفه دن عن حذيفة بن اسيد الساعد عن النبي
صلى الله عليه وسلم ؞ فلا نبوة بعدي الا المبشرات الرؤيا الصالحة يراها
الرجل او ترى له ؞ رواه الطبراني وعن ابي سعيد الخدري اذا رأى احدكم الرؤيا
يحبها فانما هي من الله فليحمد الله عليها وليحدث بها واذا رأى غير ذلك مما يكره فانما
هي من الشيطان فليستعذ بالله ولا يذكرها لاحد فانها لا يضره ؞ رواه
البخاري وعن جابر اصدق الرؤيا من كان نهاراً لان الله تعالى خصني بالوحي
نهاراً ؞ رواه الحاكم روى الامام احمد اصدق الرؤيا بالاسحار بيورلمش
نكيف يدرك قولنده فا جزائيه در شرط محذوفه جوابا ولمغله محصول
معناى بيت كويا ناظم عليه الرحمه ديمك مراد ايدركه ابيات سابقه ده
بر وتحقيق ايلدك كه حقيقة محمديه نك فهم وادراك خلقي عاجز ايلدى
شرح وبياننده صامت وساكتدن غيري بر احد كورلمدى پيغمبر
عليه الصلوة والسلام شمس كبيدر حقيقتني رؤيت وادراك ؞
يقينده كونشه باقمق كبيدر عينه وبصيرته كلال وخلل واضمحلال
ويرور بر وجهله نظر وادراك قابل دكلدر ؞ فاذا كان الامر كذلك
يعني حال بويله ايكن فكيف يدرك حقيقته يعني حقيقة محمديه يي ادراك
بو رتبيه لرده ايكن رتبه استعداد لريني بلمكله رؤياده كورمكه راضي
وبونكله متسلي اولان قوم نيام غافلون اول پيغمبر ذيشانك دنياده
حقيقتني نيجه ادراك ايدرلر ايدرمزلر بعيد مستبعددر ديمك اولور
قال الشارح المصنف توزيع على ما تقدم وتاكيد للكلام الذي حاصلها
العجز عن معرفة حقيقة النبوية والقصور عن ادراك الماهية المصطفوية
يعني اذا كان حاله شبيهة بحال الشمس لا يتيسر في الدنيا الاحاطة بحقيقته على
الوجه المخصوص خصوصاً اذا كان من تصدى لمعرفته قوماً نياماً اصحاب نوم
وغفلة اذا كان هؤلاء فانعين عن معرفته بادنى شئ كما هو حال المحتلم يقنع
بادنى شئ كما هو حال المحتلم يقنع بادنى شئ فالاستفهام للاستبعاد
وطلب الانتفاء وفي البيت حسن التعليل مراعات النظير بين نيام والحلم

والمقابله

والمقابلة بين يدرك ونيام والاحتراس في الدنيا والسلح الى الحديث ؞
والاستعارة في قوله نيام حيث استعاره للغافلين الجاهلين ورشحها بقوله بالحلم

تخميس

بيلكن حقيقتني ايريكي حقيقتدر همه سو ؞ وليك تركله لازم جهاد نفس عدو
مقيم پستر غفلت ولانزو راحت جو ؞ فكيف يدرك في الدنيا حقيقته
قوم نيام تسلوا عنه بالحلم ؞

فَمَبْلَغُ الْ مَفَاعِلُنْ عِلْمِ فِي فَاعِلُنْ هِ اَنَّهُ مَفَاعِلُنْ بَشَرٌ فَعِلُنْ
وَاَنَّهُ مَفَاعِلُنْ خَيْرُ خَلْ فَاعِلُنْ قِ اللهِ كُلْ مُسْتَفْعِلُنْ لِهِمِ فَعِلُنْ
فَمَبْلَغُ الْعِلْمِ فِيهِ اَنَّهُ بَشَرٌ ؞ وَاَنَّهُ خَيْرُ خَلْقِ اللهِ كُلِّهِمِ

بو بيتك وزننده اوج محلده خبن علتي عارض اولمغله مُسْتَفْعِلُنْ
وزني مفاعلن وزننده كلمشدر قوله فمبلغ العلم فا جزائيه درشرط
محذوفه جوابدر ؞ مبلغ اسم مكاندر بلوغ وصولدر بعضيلر اقصاى
مقاصد وانتهاء مطلبه وصولدر ديمشلر ؞ بو مقامده مبلغ العلمك
معناسي مرتبة العلم فيه صلى الله عليه وسلم ديمك اولور ياخود مصدر ميميدر
قال المصنف هذا البيت تعيين لمحل وصول علم العلما ومنتهى افهام
الازكيا بعدا لتعرض العجز فالمبلغ اسم مكان اي محل بلوغ علمهم هو
انه بشر لا يعلمون ولا يقدرون على ازيد من ذلك قوله مبلغ مبتدادر
العلم لفظنه مضافدر الف لام مضاف اليهدن عوضدر علم مخلوقات
ياخود علم انسان ديمكدر ؞ علمك تعريفلري واقسامي ومعانيسي خاتمه ده
تفصيل اولنمشدر ايمدي بيت قصيده ده اولان العلم لفظي ايله مراد
علمك خاتمه ده تفصيل اولنان معانيسندن فنقيسي مناسب ايسه اول
اول معني مراد اوله لكن مناسب اولان واقعه مطابقت ايله موصوف
اولان تصديق يقيني يه اطلاق اولنان علمدر بعضيلر علمدن مراد لغة
معناسيله بلمكدر ؞ يعني حقيقة محمديه يي بلمه نك نهايتي انه بشر لخ
ديمك اولور كما قال الحنفي والعلم قد يطلق ويراد به المعنى المصدري
وقد يراد به المعلوم وقد يطلق على المعرفة بعض علما بوكونه ايدركه علم
بلمك ياخود بلمه نك مبداسي اولان صفت كه برشيئه تعلق ايلسه

اول شيئك انكشافنی اقتضا ايدر قوله فيه جار مجرور كائن كلمسنه
متعلق اولوب علمك صفتی اولور كائن فيه ديمكدر بعض شراح مضاف
ماسبق قرينه سيله محذوفدر كائن فی حقيقته صلی الله عليه وسلم ديمكدر
ديمش قوله انه بشر ان حروف مشبهه دندر ضمير مبنی محلا منصوب اسميدر
ضمير سرور كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر بشر ان كلمسنك
خبريدر جمله سی مبتدا اولان مبلغ كلمسنك خبريدر بشر بالتحريك ظاهر
جلده ديرلر اما بشر بسكون الرا اصطلاحده لفظ انسان ايله مراد اولندر
بشر ديمك انسان ديمكدر انسانه بشر ديدكلری جلدی ظاهر اولديغی ايچوندر
ديمشلر حتی انسانك تعريفنده بادی البشرة مستقيم القامه ديمشلر
وجهنده انسانك شعر اولميوب بشره سی ظاهر سائر حيوانك شعر وصوف ايله
مملو اولوب بشره سی ظاهر دكلدر وجه تسميه بودر ديمشلر ناظمك مرادی
بشر كلی متواطی ولمغله بشريت وانسانيتده جميع ناس مساوی اولوب
معارف الهيه وكمالات معنويه واعمال جميله ايله متفاوت اولديغنه اشارتدر
انه بشر قولی معنای اوله اشارت اولور وانه خير خلق الله قولی ايله معنای
ثانيه اشارت ايتمشدر وانه خير خلق الله قولی انه بشر اوزرينه معطوفدر
خلق عرف لغتده مخلوق معناسنه در لفظ كل خلقی تاكيددر ضمير جمعه
مضافدر هم ضميری خلقه راجعدر خلق مفرد اللفظدر معناسنده جمعدر
بو بيت سابق الذكر بيتنه نتيجه حكمنده در فمبلغ العلم فاشرط محذوفنه
جواب ولمغله بو وجهله تقرير اولنور كه اول قوم نيام حقيقة محمديه يی
نيجه ادراك ايده بيلور فاذا كان كذلك فمبلغ العلم يعنی چونكه ادراك
ايده مزلر انلرده حقيقة محمديه بی نهايت ادراك وغايت مرتبهٔ علم ومعرفت
انجق ظاهرده كوردكلری انسان وبشريت ايله ظاهراً وباهراً مشاهده
ايلدكلری محاسن ذاتيه ومعجزات وفضائل بينات حسبيله مخلوقات
خدانك جمله سندن خيرلو اولديغيدر محصول معنا عبارت بيت انلرك
نهايت علم وادراكلری يعنی بلنچوق بله جكلری اول ذات عالی
انسان وبشردر كذلك اول ذات مخلوقات خدانك جمله سنك خيرلوسيدر
يعنی اول قوم نيامك مشاهده واطلاعلری انجق بو قدر ديمك مراد ايدر

تخميس

دوشدك اومبدأ نور محبتی دوز كوره ۞ تفكر ايكن اندن ذات شاه خير مدن
بودر نهايت معنی كتاب عجز بوندن ۞ فمبلغ العلم فيه انه بشر
وانه خير خلق الله كلهم

وكل آ مستفعلن ی اتی الر فاعلن رسل الكرا مستفعلن م بها فعلن
فانما اتـ مستفعلن تصلت فاعلن من نوره مستفعلن بهم فعلن

وكل آی اتی الرسل الكرام بها ۞ فانما اتصلت من نوره بهم

واو عاطفه در كل بالرفع بيت سابقده اولان ان كلمسنك اسمی اوزرينه عطف
المفرد علی المفرد قبيلندندر ياخود كل كلمسی مبتدادر خبری مصرع آتيده اولان
اتصلت جمله سيدر مبتدا مع خبره جمله سی عطف الجمله علی الجمله قبيلندن اولمق دخی
احتمالدر كل افراديدر نكره يه مضاف ولمغله احاطهٔ افراد ايچوندر اكلت كل
رمان كبيدر يوخسه احاطهٔ اجزا ايچون دكلدر يعنی كل واحد من الايات
ديمكدر كل احاطهٔ اجزا ايچون اولمق معرفه يه مضاف اولورسه در اكلت كل
الرمان كبی كه رمانك قشری وجميع اجزاسی اكلده داخل اولور آی بمد الهمزه
آيتك جمعيدر وآيه بمد الهمزه اصلنده ای يه بسكون العين فعلة وزننده
ايدی ياء ساكن الفه ابدال اولندی استثقالاً للتضعيف ديمشلر يعنی آيه
اصلنده فعلة وزننده سكون نا ايله همزه نك فتحی وياتك سكونيله ايدی
يا الفه قلب اولندی آيه اولدی يعنی آيه كلمسنده اولان همزه يه الف
مقلوبه كلمكله مد الف ايله آية اولدی وان قوليده الآية همزه نك فتحی
ومدی وياتك فتحی وتخفيفی ايله علامة الآی همزه نك مد ايله جمعيدر
وآيه كتاب الله دن اولان جماعت حروفه دخی اطلاق اولنور ديمش بو محلده
آيات الرسل ايله مراد رسل كرامك ظلام شركدن امتلرينی طرف حقه
هدايت ايچون كوستردكلری آيات بينات معجزات كه علامات نبوتندندر
اتی فعل ماضيدر معنی المجیء اولان اتيان دندر كلدی معناسنه الرسل
بضمتين ده سكون سين ايله دخی لغتدر الرسل اتی نك فاعليدر
رسولك جمعيدر رسول مرسل معناسنه در كه انلر مرسل من الله الی الخلقدر
الكرام بالكسر كريمك جمعيدر مكرم ومعظم من عند الله ديمكدر رسلك

صفة ما دحسی وكاشفه سیدد لام استغراق ایچوندر بها جار مجرور آتی
كلمسنه متعلقدر، بأنعدیه ایچوندر ضمیر آیاته راجعدر آتی جمله سی آی
كلمسنك صفتیدر فاجزائیه در: انّما اداة حصردر اتّصلت فعل ماضی
مؤنثدر تحتنده ضمیر آی كلمه سنه راجع فاعلیدر اتّصلت جمله سی مصرع اولك
مبتدا او لان كل كلمسنك خبریدر مبتدا اولان كل كلمه سی معنای شرطی
متضمن اولمغله خبرینه فا داخل اولمشدر. زیرا قائده در كه اذا كان المبتدأ
اسم موصول بفعل او بظرف نحو الذی فی الدار فله درهم او نكرة موصوفة
باحدهما كل رجل یأتینی ومثل كل رجل فی الدار فله درهم یكون متضمنا
لمعنی الشرط فیجوز دخول الفاء فی الخبر ههنا والمراد من كونه متضمنا لمعنی
الشرط سببیة الاول للثانی او للحكم به كذا فی الجامی من نوره اتّصلت
فعلنه متعلقدر مضاف محذوف قدر من ایصال نوره یاخود من میامن نوره
تقدیرنده در بهم ده با اتّصلت فعلنك صله سیدر كه جار مجرور اتّصلت
فعلنه متعلقدر. بالجمله معناسنه در نوره ضمیری سید الانبیاء علیه الصلوة
والسلامه راجعدر بهم جمع ضمیری. الرسل كلمسنه راجع اولور انّما بو مقامده
قصر الصفة علی الموصوف اولمغله قصر ایچوندر وقصر افرادیدر ننه كیم شیخزاده
قصره اشارت ایدر كما قال ای ما اتّصلت تلك المعجزات بهم الا من میامن
نوره وكما فی الدرة فالمقصود علیه ههنا قوله من نوره ای ما اتّصلت تلك
الآیات الیهم الا من نوره علیه السلام لا من شیء آخر او لا من نور غیره
فیكون من قصر الصفة علی الموصوف افرادا وقلبا دیمشدر محصول معنای بیت رسل
كرامك كتوردیكی هر بر آیات ومعجزاتك انلره اتّصالی ووصولی انجق ایصال نور
محمدیه دندر، یوخسه اول ایصال انلره آخردن دخی ولوب وایصالده آخر
ذات مشترك اولمق اوزره دكلدر دیمك قصر افرادی معناسنجه در یاخود اول ایصال
نور محمدیدندر یوخسه آخردن دكلدر دیمك قصر قلب معناسنجه در قصرك
اقسامی وقواعدی خاتمه ده مفصلدر:

تخمیس

اولوب ترشح نوریله قطره لر پیدا ∴ او قطره لر آثر اصلك ایتمه ده ابدا
اودرا و مأخذ كل فیض ما یشا اشیا ∴ وكل ای اتی الرسل الكرام بها
∴ فانّما اتّصلت من نوره بهم ∴

فاته

فانّه مفاعلن شمس فض فاعلن لهم كوا مستفعلن كبها فعلن
یظهرن انـ مستفعلن وارها فاعلن للناس فی الظـ مستفعلن ظلم فعلن
فانّه شمس فضل هم كواكبها ∴ یظهرن انوارها للناس فی الظلم

فانّه فا تعلیلیه در انّ حروف مشبهه دندر ضمیر مبنی محلا مجرور انّ كلمسنك
اسمیدر ضمیر سلطان الانبیا علیه الصلوة والسلامه راجعدر شمس خبریدر ∴
جمله سنك محلی یوقدر جمله تعلیلیه در. بیت سابقده اولان اتّصلت من نوره
كلامنك علتیدر. زیرا پیغمبرمز علیه الصلوة والسلام شمس فضل الهی ولوب
سائر انبیای كرام اول شمسك كواكبی یعنی اول شمسدن استفاضه فیض ایدر
كواكب اولدقده بهر حال انبیای عظامه متّصل اولان آیات ومعجزات
وكمالات نور محمدیه دن مقتبس ومقتبس ومستفاد اولمق اقتضا ایتمكله
علتی اولدیغی آشكار اولور دخی زیاده بیانی كلور فضل شمسك مضاف الیهیدر
فضل كمالات معناسنه در اضافتی بمعنی اللامدر شیخزاده شمس اضافتی
بمعنی مندر تقدیری شمس من فضائل الله دردیمش ناظم بیت اسبقده كالشمس
تظهر للعینین مع عنده پیغمبر علیه الصلوة والسلامی شمسه تشبیه ایتمشدی
بو بیتده دخی اداة تشبیهی حذف ایدوب رجل عدل زید اسد كبی تشبیه
بلیغ ایله سرور انبیا علیه الصلوة والسلامی شمسه تشبیه بلیغ ایدوب
سالف الذكر تشبیه سابقی تأكید ایتمشدر هم ضمیر منفصل مبنی محلا
مرفوع مبتدادر بیت سابقده اولان انبیا لفظنه راجعدر كواكب
مبتدانك خبریدر. ها كلمه سی مضاف الیهدر بو دخی تشبیه بلیغ ایله انبیای
كرامی كواكبه تشبیهدر ها ضمیری شمس فضل اولان سلطان انبیا
افندیمزه راجعدر تأنیث ضمیری شمسك لفظی اعتباریله در
اشبو ارجاع ضمیر ایله انبیای عظامی پیغمبرمز علیه الصلوة والسلامه
نسبتك صحت ومناسبتی یعنی انبیای عظام شمس فضلك كواكبی اولمق
اوزره تعبیرك مناسبی بو وجهله در كه قمر وهلال وبدر مراد اولوب
قمرك تغیر صورت ایله احوال ثلثه سی اعتباریله تعدد اعتباریله
قمره تعدد كلوب اشبو اعتباره مبنی تعددی ملاحظه سیله فیض
وكمالاتی انبیای عظام نور محمدیدن استفاضه لرینه نظر له

شمسه ذات محمدی و انبیای کرام او شمسك کواکبی اولمق نسبتی
بو وجهله ظاهر اولور، وبیت سابقده اولان من نوره بهم
قولنه بو علت مقامنده تأکید اولدیغی آشکار اولور، و اکر کواکبدن
مراد معنای حقیقیسی اولان مطلقا انجم معناسنه کواکب اولورسه
بو تقدیرجه انبیای عظامك پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامه نسبت
ومصاحبتلری شمس سلطان الکواکب اولوب باقی کواکب شمسك توابعندن
اولدیغنه نظرله در معنای اول نور القمر مستفاد من الشمس ملاحظه سی
اعتباریله در قوله یظهرن افعالباندن فعل مضارع مؤنثدر
اظهاردن فاعل ضمیری کواکبه راجعدر انوارها یظهر فعلنك
مفعولیدر ضمیره مضافدر ها ضمیری کواکبه راجعدر، یظهرن جمله سی
محلا مرفوع کواکبك صفتیدر، اشبو ا یظهرن انوارها الخ مصرع اولده
اولان سابق الذکر ایکی عدد تشبیه بلیغك وجه شبهنی بیان مقامنده در
یعنی پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامی خورشیده تشبیه وانبیاء کرامی
کواکبه تشبیهده وجه شبه بودرکه نته کیم انوار کواکب عند عدم وجود
الشمس ظاهر اولوب طلوع آفتابده انوار کواکب مضمحل اولدیغی کبی
انبیای عظامك دخی ایصال وحی وتعلیم شرایع واحکام دین بیوردقلری
صاحب الشریعة الباقیة پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامك بعثتلرندن
مقدمدر شویله که بعث اولندقده ادیان سابقه وشرایع انبیا محو ونسخ
اولمشدر طلوع شمس عالمتابده انوار کواکب منطفی ومضمحل اولمق
وجه شبه اولدیغی بو وجهله مبیندر قوله انوارها کلمه سنده
استعارهٔ مصرحه وارددر بو وجهله که ناظم انبیاء عظامك ناسه تعلیم
ایلدکلری شرایع واحکامی سمت سلامت وصلاحه ایصالده ظلمت مهالکده
قالان ذواتك محتاج اولدقلری انواره تشبیه ایلدی بعده
مشبه به اولان انواری ذکر ایلدی مشبهه اولان شرایع واحکام
انبیایی مراد ایتمکله استعارهٔ مصرحه متحقق اولدی للناس جار مجرور
یظهرن فعلنه متعلقدر للناس کلمه سنده لام تخصیص ایچوندر
دیمشلر یعنی انبیای سائره بعثتلری جنس ناسه مخصوصدر اما پیغمبریمز

علیه الصلوة

علیه الصلوة والسلامك بعثتلری وارسالری انس وجن وجمیع خلقه در
معناسنه اشارت اولور فی الظلم مقدر کائنا کلمه سنه متعلق اولوب
ناسدن حال واقع اولمشدر، الظلم ظلمتك جمعیدر ظلم کلمه سنده
دخی استعارهٔ مصرحه وارددر یعنی ناسك کفر وطغیانلرینی تشبیه
ایلدی وجه شبه ظلمتده قالان کمسنه طریق خلاص جانی بولمیوب
مهالکده قالدیغی کذلك ناسك دخی کفر وطغیانده اولملریله مهالکده
قالدیغی طرفین تشبیهده امر مشترك وجه شبهدر معلوم اوله که بالاده
تفصیل اولنان انوارده اولان استعارهٔ مصرحه یی درة المضیئه
صاحبی بو وجهله تقریر ایتمشدر شبه علوم الانبیاء علیهم السلام بالنور
فی اهتداء الناس الی الحق استعارهٔ مصرحه دیمشدر لکن وجه شبهده
طرفین تشبیه مشترك اولمق شرط اولدیغنه نظرله تقریرمز بوده
امر مشترك وجه شبه یکده ظاهر دکلدر، اما بو حقیر ناتوانك استعارهٔ
انوارده اولان بالاده مفصل تفصیلاتدن وجه شبه مشترك زیاده
واضح اولمق کورنر محصول معنا بیت رسل کرامك کتوردکلری معجزات وآیات
بالجمله پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامك نور نبوتلرندن انلره متصل اولمشدر
زیرا پیغمبر آخر الزمان علیه الصلوة والسلام افندیمز شمس فضل الهیدر
انبیای عظام او شمسك کواکبیدر اول کواکبدر که انوارلری یعنی
شرایع واحکام الهیه یی ناسه اظهار وتبلیغ واهتدالری حالکون
الناس فی الظلم در، یعنی ناس کفر وضلالت ایچنده اولدقلری حالده در
معلوم اوله که بو مقامده اولان تشبیه ضمنی حسبیجه بو معنا دخی
مستفاد اولور که انبیاء عظامك تبلیغ شرایع واحکام ایله ناسه
هدایت ودلالت طریق حق ایلدکلری پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامك
بعثتندن مقدمدر، یوخسه سعادتلو افندیمز بعث اولندقده آنلرك
انوارلری یعنی شرایع دین واحکاملری منطفی ومنسوخ اولدیغنی بیاندکه
انبیای کرامی بالاده تحریر اولندیغی اوزره کواکبه تشبیه حسبیله نته کیم
کواکبك انواری قبل طلوع الشمس اولوب طلوع آفتابده انوار سائره دن
اثر قالمدیغی کبی دیمك مراد ایدر شارح شیخ زاده علیه الرحمه خلاصهٔ معنی

ظلمتیه

اولمق اوزره بو وجهله تقریر ایتمش کما قال فالمعنی ان سیدنا صلی الله علیه وسلم
شمس من فضل الله طلعت علی العالمین والانبیاء اقمارها یظهرن الانوار
المستفادة منها فی عالم الشهادة عند غیبها عنها ویختفین عند ظهور
سلطان الشمس من فضل الله طلعت علی العالمین والانبیاء اقمارها یظهرن الانوار
المستفاد منها فی عالم الشهادة عند غیبها عنها ویختفین عند ظهور سلطان الشمس
فینسخ دینه جمیع ادیانها صلی الله علیه وسلم وفی البیت مراعاة النظیر بین الشمس
والکواکب والانوار والمقابلة بین الانوار والظلم وبین الظلم والشمس
وبین الظلم والاظهار وبین صغیرة وبکل الطرف فانه فی معنی کبیره

تخمیس

ظلام شرکی کیدردی آرا اخترانِ هدا ∴ ولیکِ شاهِ رسُل اینکی جملهدن اغنا
کَلِنجه قالمدی هب شرعِ انبیاده بقا ∴ فانه شمس فضلٍ هم کواکبِها
یظهرن انوارها للناس فی الظلم ∙

اکرِمْ بخَلْ مُسْتَفْعِلُنْ قِ نبیِ فاعِلُنْ یِ زانهُ مُسْتَفْعِلُنْ خُلُقٌ فَعِلُنْ
بِالحُسْنِ مُشْ مُسْتَفْعِلُنْ تمِلنْ فَعِلُنْ بِالبِشْرِمتْ مُسْتَفْعِلُنْ تَسِمِ فَعِلُنْ
∙ اکرِمْ بخَلْقِ نبیٍ زانهُ خُلُقٌ ∴ بِالحُسْنِ مُشْتَمِلٌ بِالبِشْرِ مُتَّسِمِ ∙

اکرم بخلق انْصِرْبه وزننده فعل تعجبدر معناسی نبی علیه السلامک خلقی یعنی
خلقتی نه کوزلدر تعجب پسند دیمکدر رفار سیده زهی تحسین وپسند ایله تعبیر
ایدرلر فعل تعجبک اصلنی بیانده نحاة اختلاف ایتمشلر مختاری بودرکه
قال مولانا جامی فعل تعجب ما وضع لانشاء التعجب وله صیغتان ما أفعل
وأفعِلْ به ولا یتغیران الی المضارع والمجهول والتأنیث وما مبتدا نکرة
بمعنی شیء لان النکارة تناسب التعجب لان التعجب یکون فیما خفی سببه
وما بعده خبره مع نکارته نحو ما احسن زید واحسِنْ به ولفظ به فاعل لهذا الفعل
فلا ضمیر فی افعل لان الفاعل واحد لیس الا والباء زائده یعنی احسن امر
حاضردر با زائده در امر حاضر بونده فعل ماضی معناسنه در احسن زید ∴
معناسنده در همزه تصییر ایچون اولمغله احسن زید دیمک صار زید
ذا حسن دیمکدر قال صاحب الدرة اکرم علی صیغة امر حاضر من الاکرام
فعل تعجب فعلان لانشاء التعجب ما اکرمه واکرم به غیر متصرفین کنعم ∴

وعسی اعرابهما

وعسی اعرابهما ما نکرة بمعنی شیء مرفوعة محلا مبتدأ والجمله من الفعل
والفاعل والمفعول خبره واعراب الثانی اصل اکرِمْ اکرم زید بصیغة
الماضی من الاکرام والهمزة للصیرورة ای صار ذا کرم ثم نقل من صیغة
الاخبار الی الانشا وزیدت البا فی الفاعل فصار اکرم بزید وهذا هو المعنی
الاصلی وهو غیر مراد فی الاستعمال وانما المراد التعجب من کرم زید او من حسنه
او غیر ذلک فاذا عرفت هذا فیقول اکرم بخلق نبی فعل تعجب وبخلق بالفتح
فاعله والبا زائدة فی الفاعل عند سیبویه والجملة مستأنفة لا محل لها من
الاعراب لان المراد بها التعجب من کرم خلقته علیه السلام مدحاً وترغیباً
للامة فی الاقتداء به یعنی بو محلده اکرم فعل ماضیدر بخلق کلمه سنده
با زائده در خلق فاعلیدر اکرم بخلق جمله سی استینافیه در ∴ اکرم
کلمه سنک همزه سی صیرورة ایچون اولمغله معنی خلق نبی ذا کرم دیمک
اولور ∙ اصل معناسی فعل تعجب بودر لکن استعمالاتده معناسی تعجبده ∴
مستعمل اوله کلمشدر نته کیم شارح مصنفک اکرم علی صیغة التعجب
وفاعله بخلق دیمش ∴ بو مقامده دخی دیمکدر که نبی علیه الصلوة والسلامک
خلقی نه کریمدر تعجب وپسند زهی کریم دیمک معناسنده در کریم استعمالاً
مشهورده بخل مقابلنده اولمغله صفة باعثه علی بذل المال بشاشة
من غیر انقباض ایله تعریف ایتمشلر کاهی شرف حسب ونسبده دخی استعمال
اولنور کقوله صلی الله علیه وسلم الکریم ابن الکریم ابن الکریم ابن الکریم
یوسف ابن یعقوب ابن اسحق ابن ابراهیم قال الشیخ الکریم عبارة عن
ایثار الصفح عن الجانی وبالاحسان الی المسیء والتسبق بالانعام کذلک کریم
لئیم مقابلنده استعمال اولنور قال الشاعر اذا انت اکرمت الکریم ملکته
وان انت اکرمت اللئیم تمردا ∙ خلق بفتح اللام اصلنده مصدردر اسم
مفعول معناسنده استعمال اولنوب مکوناته اطلاق اولنوب بیت قد
آن لک الخلق فی کل رتبة ∙ مقرین انک فیها فرید ∙ وکاهی خلقة وبنیه مراد اولنور
فلان سوی الخلق دیرلر ∙ بو مقامده خلقت معناسنه ملایم اولور قال صاحب
الدرة والمراد بالخلقة وجوده الخاص به من الروح والجسد قوله نبی خبر
معناسنه اولان نبأدندر فعیل بمعنی فاعلدر ∙ مخبر عن الحق دیمکدر ∴

خلقك مضاف الیهیدر صفتك موصوفه اضافتی قبیلندندر زانه فعل
ماضیدر زان یزین زینا کلور . زینندندر . تزیین وتحسین ایلدی
دیمکدر شارح مصنفك قوله زانه ای جعله مزینا معناسنه در دیمشدر
قال الامام الراغب الزینة ثلثة نفسیة کالعلم والاعتقاد الحسنة
وبدنیة کالقوة وطول القامة وتناسب الاعضا وزینة خارجیة ،
کالمال والجاه زانه کلمه سنده اولان ضمیر محلا منصوب زانه فعلنك
مفعولیدر ضمیر ینصب اللام اولان خلقه کبیدر . خلق بضم الراء
زان کلمه سنك فاعلیدر جمله سی خلق کلمه سنك صفتیدر نبی کلمه سنك
صفتی اولمق دخی ممکندر خلق بالضم بو مقامده ذکر مفرد ارادة
الجمع قبیلندندر کما فی قوله تعالی وانك لعلی خلق عظیم واردا اولمشدر
پس خلق ایله مراد مکارم اخلاق واغراض جلیله واوصاف روحانیه
ومعانی مستحسنهٔ عظیمه دیمکدر که نبی محترم صلی الله علیه وسلم
افندیمزك خلقت شریفلریکه تناسب اعضا وحسن صورت وسائر محسّنات
ظاهرییه سی قال المادح حسنت التناسب فی الاعضاء ثم جری ماء الملاحة
فیها فاکتسبت بالحسن منطوقنجه عجب کریمدکه مکارم اخلاق حسنه
وکمال سیرت مستحسنه دخی اول خلقت جلیله یی تزیین ایلدی یعنی
حسن خلق عالیلری برقت دخی بر آیت حسن وجمال ولطافت ظاهرییه سی
اولمشدر دیمك اولور قال الحنفی التعجب من کمال حسن صورة هذا
النبی الکریم ومن تزیین ذلك الحسن التام بکونه علی خلق عظیم
فان الحسن الصوری ما لم یزین بالکمال المعنوی لم یتم بو تقریره . زانه
کلمه سنده اولان ضمیر خلق لفظنه راجع اولدیغی صورتده . اما اکر
زانه ضمیری نبی کلمه سنه راجع اولورسه معنی کما قال صاحب الدرة
والمعنی ما اکرم هذا النبی صورة وسیرة فانه مزین بالخلق العظیم
ومشتمل بالحسن العمیم قوله بالحسن جار مجرور مؤخر مشتمل کلمه سنه
متعلقدر مشتمل بالجر نبی کلمه سنك صفتیدر نته کیم شارح مصنفك
والظرف اعنی بالحسن متعلق بقوله مشتمل وهو مجرور علی انه صفة نبی
وکذا متبسم مجرور علی انه صفة بعد صفة دیمشدر شارح شیخ زاده

الاشتمال

الاشتمال التلبس مع الاحاطة دیمکدر دیمش درة صاحبی فا بلبجی
واحاطه ایدیجی معناسنه در . یعنی اول نبی محترم کرحسنله محاطدر
یعنی حسنی لباس کبی کیمشدر ومحیط اولمشدر معناسنه در . لفظ
مشتملده استعارة بالکنایه وارد دیمش ایمکی بو تقدیرا وزره معنی
بو وجهله تقریر اولنور که کویا ناظم کندو نفسنده حسن وجمالی شیء
محیط اولان لباسه تشبیه ایلدی بعده مشبه به مختص اولان
اشتمالی مشبهه اولان حسنه اثبات ایتمکله قرینهٔ تشبیه ایدوب
استعارهٔ مکنیه تحقق ایلدی قال فی المطول قد یضمر التشبیه فی
نفس المتکلم فلا یصرح بشیء من ارکان التشبیه سوی المشبه ویدل علی
ذلك التشبیه المضمر بان یثبت للمشبه امر مختص بالمشبه به فیسمی
هذا التشبیه المضمر استعارة بالکنایة خطیب مذهبی اوزره استعارهٔ
مکنیه بودر استعارهٔ مقدمه اولده دخی تقریر اولنمشدی بالحسن
کلمه سی متعلق اولدیغی مشتمل لفظی اوزرینه تقدیمی حصر افاده ایدر
ایمکی حسنی مشتمل اولمق صفتی پیغمبریمز علیه السلامه مقصوردر
دیمك اولمغله قصر الصفة علی الموصوف قبیلندن قصر افرادی اولور
یعنی مخاطب اعتقاد ایتمسکه حسن مشتمل اولمق صفتنده پیغمبریمز
علیه الصلوة والسلامه آخر ذات مشترکدر . یعنی آخر کسنه ده دخی
او صفت بولنور اعتقادنده ایمش خلاصه او صفت پیغمبر علیه الصلوة
والسلامه مقصوردر غیرینده یوقدر دیو اشتراکی دفع ایتمکله .
قصر افرادی اولور . انواع قصرها سبقده وخاتمه ده تفصیل اولنمشدر
خلاصه حسنی مشتمل اولمق صفتی نبی محترم افندیمزه مخصوص ومقصوردر
آخرده یوقدر دیمك . بالبشر مؤخر متبسم کلمه سنه متعلقدر بشر
بشاشت جمال طلاقة الوجه کشاده رویی معناسنه در قال فی الصحاح
یقال البشر لی فلان بوجه حسن ای لقینی وهو حسن الوجه ای طلق
الوجه . متبسم اتسامدن افتعالدر . وسم علامت معناسنه در بعضیلر
الاتسام بالشیء الاتصاف به مع ظهور اثره علیه والاستشهاد برای
هو علیه السلام معلم ومتصف بطلاقة الوجه وبشاشته دیمش

یعنی جمال رسول اللهده طلاقت وبشاشت بر رتبه ده درکه کویا
بشاشت علامت وجه مبارکلری اولوب هر نکاه ایدن اولا اول
علامت بشاشتی ایله تشخیص ومشاهده ایدر دیمک اولور محصول
معنا بیت نبی محترم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک خلقی یعنی
هیئت صوریهٔ حسن جمال وتناسب اعضا وسائر بصر ایله مبصره
مشخصات ظاهرهٔ جلیله سی عجب کریمدرکه اول شان جلیله
انک لعلی خلق عظیم ∴ آیت کریمه سنک مظهری اولان اخلاق حسنه
واوصاف باطنه وحسن سیرت تزیین ایلمشدر . اول نبی کریم ویله
نبیدرکه ذات عالیشاننده بالجمله حسن جمع اولوب ذاتی لباس
کبی حسنی تلبس ایدوب مشتمل اولمشدر صباح الخیرا نوار الهی اولان
وجه شریفنده بشارت خیر وبشاشت وطلاقت وجه ایله معلم یعنی
بونلر علم وعلامتی اولمغله جملهنک مشهودی وجمله عندنده مشهود
ومسلم اولوب بو وصفله اتصافده علم اولمشدر دیمک اولور نته کیم
فلان علم فی العلم وفلان علم فی الکرم دیرلر و فی البیت الجناس
الحرف والاستعادة ومراعاة النظیر والتقسیم تخمیس

کریم خلقی عظیم ذاتی قرة الاعین ∴ اودر او مظهر نور جمال حق دوزوکوه
اوجهینده تجسم زهی کمال حسن ∴ اکرم مخلوق نبی زانه خلوق
∴ بالحسن مشتمل بالبشر متسم ∴

کالبدر فی مستفعلن شرف فعلن والزهر فی مستفعلن ترف فعلن
والبحر فی مستفعلن کرم فعلن والدهر فی مستفعلن همم فعلن
کالبدر فی شرف والزهر فی ترف ∴ والبحر فی کرم والدهر فی همم

کالبدر کاف کائن کلمسنه متعلق اولوب جار مجرور بیت اولده اولان
نبی لفظنک صفتیدر . زهر بفتح الزا وسکون الها چیچک معناسنه در ∴
ضم زا ایله بیاض معناسنه اولور . وآن قولیده الزهرة زانک فتحی وهانک
سکونیله زهرة النبات دیسه لر اوتلک تازه لکی وچیچکی کالنمش مراد اولور
زهره زانک ضمی وهانک سکونیله بیاض معناسنه در دیدی قال فی الدرة
الزهر بالتسکین والتحریک جمع زهره ویجمع الزهر علی ازهار وجمع الجمع ازاهر

وهو نور

وهو نور الشجر وزهرة الدنیا نضارتها وبهجتها وحسنها قال الحنفی یقال
رجل ازهر ای ابیض مشرق اللون ذو نضارة ومنه سمیت سیدة النساء
بالزهرا لزهرتها صورة ومعنا حسنا ونسبا فی ترف کائن کلمسنه متعلق
اولوب زهرک صفتی اولمق محتملدر . ترف ترکیده تازه لك وترلك ونرم
ونعومت معناسنه در شراح ای فی نعومة وطراوة ایله تفسیر ایتمشلر
قال انس رضی الله عنه ما مسست حریرا ولا دیباجا الین من کف رسول الله
صلی الله علیه وسلم انتهی قوله فی ترف بر وجه مذکور سابقا کائن کلمسنه
متعلق زهر کلمه سنک صفتی اولوب کذلك مشبه به اولان زهرک
قیدی اولمق احتمالی اولدر بو صورتده معنی تازه چیچك کبیدر . یوخسه بیات
قالوب قورویوب صولمش زبوله ایرمش چیچك کبی دکلدر دیمک اولمغله
فی ترف قید احترازی اولور وجه شبه مقدر طراوت وتسنیم ولطافت
وحسن منظر وغیرها در احتمال ثانی کالزهر قولنده اولان کاف تشبیهده
رایحهٔ فعل اولمغله فی ترف کافه متعلق اولمغله ظرف وجه شبه اولور
قید اولماز یعنی تازه لکده وطراوتده زهر کبیدر دیمک اولور دیمشلر
کما قال قاضی عضد قوله فی ترف ای فی نعومة وطراوة وهو بمعنی التشبیه
المستفاد من الکاف والاولی ان یجعل قیدا للمشبه به صفة له اذ نعومة
النور وطراوته انما یکون اذا لم یأخذ بالذبول والیبس والوجه الشبیه
التسنم الدائم والرقة وحسن النظر وغیر ذلك فیکون التشبیه علی وجه
مستغرب یتعجب منه قوله والبدر قمر شمس ایله مقابل اولوب قمرک شمسدن
استفاضهٔ نوری تمام اولوب اجزاء قمردن منوره اولمدق بر جزء قالمدقده
بدر درلر لیلهٔ رابعة العشر من الشهرده متحقق اولور ∴ شرف لغتده علو
ورفعت معناسنه در ∴ حدیث ابن عباس رضی الله عنهما امرنا ان نبنی
المداین شرفا والمساجد جما ای بلا شرف بیورلمشدر رجل شریف برلو
ای عالی القدر دیمکدر شرف قمر غلبهٔ نوری وبخوسدن سلامتی
اعتباریله در ∴ فی الشرف بالاده تفصیل اولندیغی وزره کائن کلمسنه
متعلق اولوب قمرک قیدی اولدقده برج شرفنده اولان قمره تشبیه
اولوب ∴ وجه شبه مقدر اولور . یعنی وجه شبه اعلاده استفاضه

واد نایه افاضه وحسن صورت ونورانیه وعلو مرتبه ورفعتده ؛
وغیرها درکه صاحب سعادت افندمزده بونلر بر کمالدر ؛ واکر فی شرف
کاف تشبیهه متعلق اولوب فی شرف قیدا اولیوب وجه شبه اولورسه
شرف ورفعتده قمره تشبیه اولور. لکن صورت اولی زیاده مدایحی
حاویدر خصوصا وجه شبه مذکور اولیوب مقدر اولمق علم بیانده
وجه شبهی مذکور اولان تشبیهه مرجحدر ؛ والبحر فی کرم والبدر اوزرینه
معطوفدر کرمک تعریفنده الاحسان الی الغیر بلا عوض ولا غرض دیمشلر
وجه شبه چونکه احساندر بحرک احسانی مجازدر سهولتله کندودن
انتفاع عام ومنافع بیکران خلقه مجازا احسان قیلندندر کوچه منافعی مقرر
لکن بیت بدریا در منافع بیشمارست ؛ اکر خواهی سلامت در کنارست
مشهوردر وجه شبه نفع ایصال واحساندر بر شیء امر مخصوصده آخر شیئه
تشبیه اولنمقدن هرجهتدن اتم کبی اولمق اقتضا ایتمز وجه شبه انجق
ایصال منافع واحساندر معلوم اوله صاحب الید العالی ذو القدر والانعام
علیه الصلوة والسلامک کرم واحسانی ماورای حد تصوردر حتی صاحب لدنه
دیمشکه ؛ روی انه جاءت الی النبی علیه السلام امرأة یوم حنین انشدته
شعرا تذکر فیه ایام رضاعه علیه السلام فی قبیلة هوازن فرد علیها قیمته
خمسمائة الف الف قال ابن دحیه هذا نهایة الجود والکرم الذی لم یسمع
بمثله والدهر فی همم والبحر اوزرینه معطوفدر دهر مطلقا زمان معناسنهدر
عرب مرور زمانه مجازا تصرف ویردیکی مطولده شاعرنا شف شیب
مقامنده ؛ میتزعنه قنزعا عن قنزع ؛ جذب اللیالی ابطئی او اسرعی ؛ ؛
بیتنده مستفاددر قال الحنفی وقیل ان العرب کانت تضیف الحوادث الی
الدهر قال ابو ذؤیب ؛ امن المنون وریبها تتوجع ؛ والدهر لیس بمعتب من یجزع بالنوائب
فالمعنی ان الله الذی یصیبکم بالمصائب ویاتیکم بالنوائب نته کیم شعراء
روم فلک ایله تعبیر ایدوب فلکدن شکایت ضمننده انشاد اولنان اشعار
لا یحصادر ازجمله بیت بو عالمده صفای خاطره نائل اولمق مشکلدر ؛ فلکدن
داغ بداغ اولمدق بر دل بولمق مشکلدر ؛ وکاهی دهری تصریح ایدرلر بیت
ندندر دهرک ای عارف ازلدن بویله در کاری ؛ ستمله آشنالردر کرم بیکانه دندر دهر

لکن حقیقتده

لکن حقیقتده حکم وتصرف حقک اولمغله حدیث شریفده لا تسبوا الدهر
فان الدهر هو الله وارد اولمش ایمدی حرکات واتصالات اجرام علویهیه
تأثیرات اثبات حکماء منجمین مذهبیدر ؛ بو دخی ایکی صنفدر ؛ اکر
روی ارضده ظهور ایدن حوادث انجق تأثیرات کواکبه مستنددر
اعتقاد ایدرسه ملحددر بونلر کافر بالله در ؛ واکر باراده الله وقدرته
اسباب عادیه مقولهسیدر تأثیری دیرسه باس اولمق کرک فاضل مشهور
دارندلی محمد افندی مرحومدن ظهور حوادث کونیهده کواکبک ؛
تأثیراتنده نه بیوررسز دیو سوال اولندقده حقیر حاضر ایدم بیوردیلرکه
بو قدر اجرام عظیمه علویه عبث خلق اولنمشدر ؛ تأثیراتی محققدر
لکن علی سبیل جری عادة الله در نته کیم نارک مسنده عادة الله شریله
جاری اولمشدر که نه زمان آتشه مس اولنورسه احراق ایدر جناب کبریا
مس عقیبنده احراق خلق ایدر بعضا مس اولندقده احراق ایتممک خارق
عاده اولور ؛ ابراهیم علیه السلامده واقع اولدیغی کبی کذلک بعض کواکبک
اقترانده وانظار واتصالاتنده صحیح احکام نجومیهده تفصیل
اولندیغی وزره روی ارضده باراده الله تعالی وقدرته حوادث ظهور ایده
تخلف ایدوب ظهور ایتممکده اولور ؛ لکن عدم ظهوری خارق عادتدر
دعوای ظهوری کذب اولور بیوردیلر ؛ واقعا حرکات اجرام علویه
ظهورات حوادث سفلیهنک علتی اولیوب دوران مقولهسی اولدیغنه
قونیه صاحبی حضرتلرک علیه الرحمه اشارت ایتمشدر ؛ بیت
؛ للعلو بالسفل ربط لا بتعلیل ؛ اذ قد یدور مدار بل مضافان ؛
بوندن نصکره معلوم اوله که بعض علما علم نجومه توغلدن بلکه تعلمدن
نهی ایتدکلری استخراج ایلدیکی احکام بعضا مستمرا اصابت ایتمکله
اعتقاده نه بلکه خلل کلور کندو دخی طویمز الطبیعه سارقه ؛
منطوقنجه حرکات علویهنک تأثیرده علیتنه اعتقاد ایتمش اوله
زیرا ایمان واعتقاد اینانمقدن عبارتدر اولمغله علت مستقله
ممکنات اولان واجب الوجود جلت عظمته طرفندن ذهول ایتمکله
کافر اولور ؛ لکن بو دیدکمز زمانه اهل نجومنه نظرله دکلدر ؛

زیرا انلرك اكثر احكاملری تخلّف ایتمكله علیتنه اعتقاد دكل بلكه
عدم تأثیر نه اعتقادلری دخی اقرب اولور امدی بو تأثیرات ظاهره
نظراً شعرآء روم حوادثی فلكه وكاهی دهره وشعرآء عرب دهره وزمانه
مجازاً نسبت ایده كلمكله ناظم علیه الرحمه نك همتی دهره نسبتی بو كه
بناءً مسلك شعرآیه اعتباراً در قوله همم همتك جمعیدر همت لغتده
قصد معناسنه در استعمالده بعضاً ارباب همتده اولان كباره عالی
الهمه دیرلر یعنی امور عظامی قصد وما لوجاه ورتبهٔ عالیه وبرور
بونلر شاننده در دیمك مراد ایدرلر همم سلطان الانبیا علیه الصلوة
والسلام مشهود ومسلم كاثناتدر نته كیم حسّان رضی الله عنه بیورمش
بیت لَهُ هِمَمٌ لامنتها لكبارِها ؞ وهمّته الصّغری اَجَلُّ مِنَ الدَّهْرِ ؞
بومقامده سؤال ایتمشلر كه وجه شَبَهْ مشبّهٌ بهده اقوی اولمق
شرطدر بوتقدیرا وزره صاحب سعادت افندیمز بو بیتده مشبّهٌ به
اولملی ایدی یوخسه مشبّه اولمق اقتضا ایتمز ایدی دیو ایرادلیكلری
سؤال وجوابك تفصیلی ابیات سابقه دن كالشمس تظهر للعینین
من بعدٍ بیتنده مذكوردر كه تشبیه مقلوب تسمیه ایتمشلردر ؞
خلاصهٔ معنا بیت اول نبی محترم تازه وتر ونرم لطیف اولان
شكوفه كبیدر حسن منظر ورقّت وطراوتده كذلك عالمی اضاءه ؞
وافاضهٔ فیض وتربیه ونشر انوار اطوار سعادتده برج شرفنده اولان بدر كبیدر
كذلك بحر كبیدر كمال منافع واحسانده كذلك دهر كبیدر اعاظم جاه ومال ورتبهٔ جلیله یی
بركسنه حقنده قصد واعطاده دیمك اولور وفی البیت من البدیع ؞
التشبیه والتنظیر والمزاوجه ومراعاة النظیر ؞ تخمیس
مُحیط مدحی ودُرّ مفاخرت صدفنْ ؞ صِغرمی كاسئوسع كَسبیرنه خلقنْ
كوزت بوبیت ایله تشبیه قلبنی سلفنْ ؞ كالزهر فی ترف والبدر فی شرف
؞ والبحر فی كرم والدهر فی همم ؞
كَاَنَّهُ مَفَاعِلُنْ وَهُوَ فَرْ فَاعِلُنْ دٌ فِی جَلَا مُسْتَفْعِلُنْ لَتِهِ فَعِلُنْ
فِی عَسْكَرٍ مُسْتَفْعِلُنْ حِینَ تَلْ فَاعِلُنْ قَاهُ وَ فِی مُفْتَعِلُنْ حَشَمٍ فَعِلُنْ
كَاَنَّهُ وَهُوَ فَرْدٌ فِی جَلَالَتِهِ ؞ فِی عَسْكَرٍ حِینَ تَلْقَاهُ فِی حَشَمٍ

كانّ حروف مشبّهه دندر ضمیر مبنی محلاً منصوب كانّ كلمه سنك اسمیدر ضمیر
پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامه راجعدر وهو واو حالیه در هو ضمیر منفصل
مبنی محلاً مرفوع مبتدادر فرد خبریدر جمله سی كانّ كلمه سنك اسمندن
حالدر ؞ فرد منفرد دیمكدر یعنی یالكز معناسنه در قال بعض الشراح وفی
الصحاح الفرد الوتر والجمع افراد ویجوز ان یراد من الفرد واحد غیر مصحوب
احد نته كیم الله وتر یحب الوتر ؞ الله فرد یحب الفرد دیمكدر ؞ فی جلالته
جار مجرور كانّ كلمه سندن كافدن مستفاد اولان تشبیهه متعلقدر وجه
شبه مقامنده در جلالت عظمت معناسنه جلیل اسماء الهیه دندر هو جلیل
دیمك الله جلال صفتی ایله متصفدر دیمكدر قال الامام الغزالی رحمه الله
الكبیر یرجع الی الذات والجلیل الی الصفات والعظیم یشملهما فی عسكر كائن
كلمه سنه متعلقدر ؞ كانّ كلمه سنك خبریدر حین تقدیراً منصوب سالف الذكر
فی عسكر كلمه سنك متعلق اولدیغی كائن لفظنه ظرفدر حین ما بعدینه مضافدر
تلقاه تلقی فعل مضارع مخاطبدر فاعلی انت ضمیری مخاطب عامه خطابدر ؞
ضمیر مبنی محلاً منصوب مفعولیدر ضمیر سید كائنات علیه الصلوة والسلامه
راجعدر تلقاه جمله سی ظرفك مضاف الیهیدر قوله تعالی یوم ینفع الصادقین
صدقهم ؞ مثللودر تلقاه سن اكه ملاقی اولورسن یعنی اكه اولشور سن ؞
آنی بولورسن دیمك مثللودر قال الحنفی وفی عسكر متعلق بمقدر وهو خبر كانّ
ای كانّه كائن فی عسكر وهذا المقدّر هو العامل فی الظرف اعنی حیناً وحین
یجوز ان یكون مبنیاً لاضافته الی الجملة الفعلیة فی حشم قولی فی عسكر
اوزرینه معطوفدر حشم خدم واتباعدر سر عسكرك وملوكك خدم وحشم
واتباع ومتعلقات ما لزمه سندندر ایمدی معنی بو تقدیرا وزره حضرت سلطان
منصور اللوآء المؤیّد بتأییدات ذی العظمة والكبریآء پیغمبر علیه الصلوة
والسلام افندیمز منفرد یالكز تك وتنها اولدیغی حالده ملاقی اولدیغك
وقتده جلالت وعظمتیله كانّه فی عسكر كویا عسكر ایچنده وخدم وحشم
ایچنده كبیدر دیمك اولور حین تلقاه كلمه سی ضرورة وزن ایچون ذكرده
تأخیر اولنمشدر قال صاحب الدرة فی بعض النسخ من جلالته فیكون كلمة
من تعلیلیة لمضمون الجملة التی قبلها او متعلقة بما تعلق به الخبر وبالتشبیه

المستفاد من الكاف وقيل كلمة في بمعنى مع اي مع جلالته وهذا هو وجه
الشبه قدم على المشبه به والقصد تشبيهه منفرداً بنفسه مصحوباً بالجيش
في الهيبة والعظمة والوقار وحل البيت هكذا كانه عليه السلام في عسكر وحشم
من جلالته وعظمته حين تلقاه منفرداً وما فيه من التقديم والتأخير انما
هو لاجل النظم والمعنى ان النبي عليه الصلوة والسلام لغاية جلالته
وعظمته بحيث اذا ابصرته حال انفراده عن تابع كانه في عسكر بملاء عظمته
وابهته العيون والانظار انتهى لكن حقير ناتوان معناى تشبيه ايله بو وجهله
بيان مراد ايدردم كه كانه ده اولان ضمير رسالت پناه افنديمزه راجعدر
حرف تشبيه اولان كان واسطه سيله پيغمبريمز عليه الصلوة والسلامك
منفرداً اولمالرندن حاصل اولان حالي في عسكر قولي منطوقنجه عسكر ايچنده
اولمسندن حاصل اولان حاله تشبيههدر كه في جلالته وجه شبهدر ∴ زيرا
في جلالته كلمه سندن اولان في لفظي كانه كلمه سندن اولان كافدن مستفاد
اولان تشبيهه متعلقدر معلوم اوله كه بو مقامده اولان تشبيه همان ∴ بر
مشابهت لغويه در كه بر حال آخره تشبيههدر بوخسه علم بيانده مذكور اولان
تشبيه مركبدر ديمك مشكلدر ∴ زيرا تشبيه مركبده طرفين تشبيه يعني
مشبه ومشبه به امور متعدده دن منتزع حال وهيئت اولمق شرطدر ∴
بو مقامده طرفينده امور متعدده بولمق متعذردر همان پيغمبر عليه الصلوة
والسلامك منفرداً بنفسه بولنديغي حالي خدم واتباع ومهابت وجلالت
وعظمتله عسكر ايچنده بولنديغي حاله تشبيههدر خلاصه معناى بيت
سلطان ملائك خدم صلى الله عليه وسلم افنديمزك منفرد وتنها ملاقات
اولديغك وقتده اولان حالي عظمت ومهابتده عسكر وخدم وحشم
ايچنده اولمق حالي كبيدر من طرف الله كندوده بر مهابت وعظمت واردر
بالكوزجه فرد وتنها ايكن بيله ينه مهابتي قلوبه مستوليدر ∴ بر رتبه ده كه
عسكر ايچنده خدم وحشم ومتعلقات ايله مغنون اولان ذاتك حالي
كبي اولور ديمك اوله شارح حنفي رحمه الله اختيار ايلديكي معنى سالف البيان
تحريرانمزي مؤيددر كما قال المعنى بعداه بين المصنف جمال صورته وكمال
معناه شرع في هذا البيت ان يبين كمال مهابته ووفور عظمته فشبه حالة

ملاقاة

بر حالی

صح

ملاقاته وهو فرد غير محفوف بالانصار والاعوان بحالة كونه قد لحقت
به ليوس المعارك مشيراً الى ان اوصافه الكمالية ونعوته الجلالية في احداث ∴
المهابة في قلوب الخصوم قائمة مقام عسكر قد ملاء في وجه الارض وفي البيت من البديع
التشبيه والمقابلة بين الفرد والعسكر ومراعاة النظير بين العسكر والحشم وحسن التعليل

تخميس

ايدر احاطه جيوش سروش اوپادشهي ∴ آلوردي قلعۀ آسمانيانك رهي
ويروردي هيبت غيبي كوردنلره والهي ∴ كانه وهو فرد في جلالته
∴ في عسكر حين تلقاه وفي حشم ∴

كَاَنَّمَا اللُّ مَفَاعِلُنْ لُؤْلُؤُ الْ فَاعِلُنْ مَكْنُونُ فِي مُسْتَفْعِلُنْ صَدَفٍ فَعِلُنْ
مِنْ مَعْدَنَيْ مُسْتَفْعِلُنْ مَنْطِقٍ فَاعِلُنْ مِنْهُ وَمُبْ مُسْتَفْعِلُنْ تَسِمِ فَعِلُنْ

كَاَنَّمَا اللُّؤْلُؤُ الْمَكْنُونُ فِي صَدَفٍ ∴ مِنْ مَعْدَنَيْ مَنْطِقٍ مِنْهُ وَمُبْتَسَمِ

كانما كان حروف مشبههدندر ماء كافه كلمكله عملدن ساقط اولمشدر كانما
ايچون تشبيهي مفيد اولور ∴ اللؤلؤ لفظاً مرفوع محذوف مبتدا اولان كلامه
لفظينك خبريدر ∴ كانما كلامه عليه السلام اللؤلؤ تقديرنده در كانما زيد
الاسد كبيدر تشبيههدر استعاره دكلدر ∴ زيرا اداة تشبيه ذكر اولنمشدر لؤلؤ
مشهور اولان انجودر جمعي لآلي دخي كلور ∴ بو مقامده لؤلؤ كلمه سي مشبه به در
مقدر اولان كلامه لفظي مشبههدر قوله تعالى صم بكم كبيدر كه صم مشبه به در
مقدر اولان هم كلمه سي مشبهدر ايمدي پيغمبر عليه الصلوة والسلام افنديمزك
كلام لفظلري يعني انجويه تشبيههدر كمال لطافت وعالمك رغبت واعتبارنده
يعني وجه شبه بودر مكنون مستور معناسنه در من كننت الشيء اي سترته
ديرلر لؤلؤ كلمه سنك صفتيدر موصوف اولان لؤلؤ جمعدر مكنون مفرددر
صفت موصوفه مطابق اولمق شرطدر ديو سؤال كلمز ∴ زيرا الاسم الجنس المجرد
عن التاء يجوز فيه التذكير والتانيث والجمع يقال النخل باسق وباسقة ∴
وباسقات في صدف مكنون كلمه سنه متعلقدر صدف معروفدر درونده انجو
چيقديغي مشهوردر ∴ من معدني تثنيه در اصلي معدنين در اضافت ايله
نون ساقط اولمشدر تثنيه نك حاله جري يا ايله در وان قوليده المعدن
ميمك فتحي وذالك كسريله شول يردر كه اندن آلتون وكموش وسائرنسنه لر

اخراج اولنور. ومزبوره معدن دیدکلری یازو قیشن مقیم اولدقلری
ایچوندر نته کیم عدن توطن معناسنه در جنات عدن دیدکلری آی
جنات اقامة دیمکدر دیمش بعض شراح المعدن فی العرف منبع التفیس
دیدیکی بو محله مناسبدر منطق معدن کلمه سنه مضاف الیهدر ظرفک
مظروفنه اضافتی قبیلندندر. المبتسم بالفتح مصدر میمیدر ابتسامدندر
ابتسام اوّل ضحکدر. بو بیتک معناسنده ایکی احتمال واردر احتمال اول
لؤلؤ کلمه سی محذوف مبتدا اولان کلامهُ لفظنک خبری اولور نته کیم
تفصیل احتمال ثانیده کلور اللؤلؤ کلمه سی مبتدا اولور مصرع ثانیده من معدنی
من ابتدائیه در جار مجرور مقدّر کائن یاخود ظاهرًا وصادرًا مقوله سنه
متعلق اولوب مبتدانک خبری اولور فی صدف جار مع المجرور کائن
محذوفنه متعلق لؤلؤ کلمه سنک صفتیدر وقیددر یعنی صدفده
مستور ومصون انجودر مراد دیمک اولور. منطق کلام دیمکدر.
معدنک مضاف الیهدر نته کیم درة المضیئه المنطق مصدر میمی بمعنی النطق
الذی هو الکلام دیمشدر منه جار مجرور محذوفنه متعلق اولوب منطقک
صفتیدر ضمیر فخر کائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر مبتسم
مصدر میمیدر ابتسام معناسنه در شارح مصنفک ومنطق ومبتسم
مصدران بمعنی النطق والابتسام دیمشدر یاخود اسم مکاندر محل
ابتسام دیمکدر والمبتسم واو عاطفه ایله منطق اوزرینه معطوفدر
ذکر اولنان منه دلالتی ایله واکثر استناد ایله مبتسم قولنده دخی
منه کلمه سی مقدردر مبتسم منه دیمکدر. اشبو منطق ومبتسم کلمه لری
مصدر اولوب وابتسام وتبسم معناسنه در دیدکلری اوزره.
بو بیتده شراحک ذاهب اولدیغی تشبیهک تفصیلی بو وجهله اولمق
اختیار اولندی یعنی ناظم علیه الرحمه کما سبق منطق کلمه سی اسم مکان
اولمق اعتباریله لسان مبارکه رسول اللهی وشفتی سعادتلرینی اشیای
نفیسه مقبوله ذی قیمت وجمله عندنده معتبر وعالمک مرغوب ومستحسنی
اشیا اندن ظهور وصدور ده معدنه تشبیه ایلدی پس معنی دیمک
اولدیکه کانه صدفده مصون الکدمه مش وپاک وصاف وممتاز ومستور

اولان لؤلؤ

اولان لؤلؤ صاحب سعادت علیه الصلوة والسلامک محل نطق ومحل ابتسام
اولان لسان مبارکلرندن وشفتی شریفلرندن صادر وظاهر اولاندر یعنی
کویا لؤلؤ اول ایکی معدندن صادر اولان کلام شریفلری ودندان کوهر
بهالریدر خلاصه انجو بونلره مشابهدر دیمک اولور. لکن بو مقامده ناظم
آخر بر معنای لطیفه دخی مراد ایدر دیمک ممکندر که بو فقیر ضعیفانه
تقریره مبادرت ایدر یعنی ناظم علیه الرحمه من معدنی منطق دیوب صیغه
تثنیه ایله ایکی معدن مراد ایدر کذلک منطق کلمه سی کلام معناسنه اولدیغی
درة المضیئه المنطق هو الکلام دیو تصریح سبقت ایلدی امدی ایکی معدندن
بری معدن کلام ظاهری اولان فم پر نور یاخود لسان شریفلریدر وایکنجیسی
معدن کلام نفسی اولان قلب منورلریدر کما ان الکلام لفی الفواد دیمشلردر
پس کانما اللؤلؤ المکنون من معدنی منطق دیمک کانه انجو اول ایکی
معدندندر دیمک اولور یعنی اول ایکی معدندن صادر اولان لؤلؤیه
مشابهدر دیمک اولورده اول ایکی معدن نطقدن مراد بری فم شریفلری
وبری قلب منورلریدر. اشبو ایکی معدندن صادر اولان کلام لفظی
وکلام نفسی اولدیغنه بناء انجو فی کلام لفظییه وکلام نفسییه تشبیه
اولور. زیرا معدن منطقدن یعنی معدن کلامدن صادر اولان انلردر که
کلام لفظی وکلام نفسی اول ایکی معدندن صادر اولور اول معدنک بری
فم شریف مبارکلریدر ایکنجیسی قلب منور پیغمبریدر خلاصه انجو اول
ایکی معدندندر دیمک عبارتدر کلام نفسی وکلام لفظییه تشبیه مقلوب
ایله انجویه تشبیهی مفید اولور معلوم اوله که ناظم تشبیه مقلوب ایله
بیتی ادا ایتمکدن مراد وجه شبه مشبه اولان کلام نفسی وکلام لفظیده
زیاده اولدیغنی افاده ایچوندر بونلردن ماعدا بیت مشروحک بر معنای
لطیفه دخی دلالت واردر که بیتده اولان مبتسم کلمه سی اسم مکان
اولمغله مبتسمدن یعنی محل تبسمدن ظاهر ومشاهده اولنان دندان
شریف محترملری اولمغله انجوبی ٧ بو مقامده تفصیلی بو وجهلهدر که
ایکی معدندن مراد بالاده ذکر اولندیغی وزره معدن اوّل فم شریف
اولهکه معدن کلام لفظیدر معدن ثانی قلب منورلریدر که معدن کلام نفسیدر

٧ اول دندان محترمه دخی تشبیه ... وجهی تشبیه اولور حین تبسم
محبوبلر دندان نما اولدیغی ...

ناظمك منطق كلمه سی كلام معناسنه اولدیغنی شراحك تصریحلری بالاده
ذكر اولمشیدی یعنی منطق ایله مراد مطلقا كلام اولمغله كلام لفظی و كلام
نفسی یه شامل اولدیغنه بناء انجوی صاحب سعادت علیه الصلوة والسلام
افندیمزك كلام لفظی بلاغت احتوالرینه كذلك كلام نفسی منورلرینه
تشبیه اولوردنته كیم بالاده بیان اولنمشدی لكن بوندن ماعدا مبتسم قولی
معدن كلمه سی اوزرینه معطوفا ولمغله من مبتسم دیمك اولور پس مبتسم
اسم مكان اولدیغی كنا رایتمشیدی بوصورتده محل ابتسام كه شفتی
مباركلریدر بوندن ظهور ایدن دندان محترم نبوی علیه الصلوة
والسلامه انجوی تشبیه اولور یعنی بوصورتده انجوی اوج شیئه
تشبیه اولور كه كلام لفظی و كلام نفسی و دندانه كونین بها
مباركلریدر كلام نفسینك بیانی لونا سبت قدره ایاته بیتنده :.
تفصیلدر كلام نفسی محسوسات خارجیه دن اولمامقده بأس یوقدر طرفین
تشبیه كاه محسوسلردن و كاه معقولاتدن اولمق جائز اولدیغی مطولده مقرردر
بو مقامی كمال ایضاح ایچون شراحك كلامی بعینه نقل و تحریر اولندی
شارح شیخ زاده رحمه الله دیمشدر كه قوله ومعدنی خبر اللؤلؤ ای
كائن وصادر منهما والمنطق والمبتسم مصدران واراد بالنطق ما یجری
على القلب ومعدن ابتسام هو الفم والبادی منه الثغر ومعدن النطق
القلب والبادی منه الكلام الدال علیه فان اللسان ترجمان القلب انتهى
لغتده ثغر اوده دیشلرینه دیرلر شارح حنفی دیمشدر كه شبه لؤلؤ
المكنون فی الصدف الذی لم یتطرق الى لمسه كف ولا بنان بكلامه
الفصیح ومبتسمه الذی وثغره البهی بعض شراح دیمشدر كه المنطوق
محل النطق وهو القلب والمبتسم محل ابتسام وهو ما تقدم من الاسنان
وقیل الشفتان وقد شبه الناظم اسنان الشریفة النبی و كلامه المعظمة
صلى الله علیه وسلم باللؤلؤ المحفوظ فی الصدف بالتشبیه المقلوب
وفی البیت تشبیهان حسی ومعنوی فالحسی تشبیه الفاظه الشریفة
واسنانه اللطیفة باللؤلؤ المصون والمعنوی تشبیه الفم والقلب
بالمعدن لان القلب محل ورود فیض الهی والفم محل اظهار الاسرار الحكم

القرآنی وحاصل المعنى كان اللؤلؤ المكنون فی صدف ظاهر من معدنی
نطقه وابتسامه علیه السلام لغایة بشاشته وزیادة نور وجهه اذا نطق
ظهر اللؤلؤ من حسن ابتسامه ولطافة كماله . وقد جاء انه صلى الله علیه وسلم
اذا ضحك یتلألأ من حسن ابتسامه ولطافة كلامه وقد جاء انه صلى الله
علیه وسلم . اذا ضحك یتلألأ فی الجدار معلوما وله كه تشبیه سالف الذكرك
تفصیل و تصویرینه شرح و بیان اولندی شراح تشبیه مقلوبدر دیدكلری
بیانه محتاج اولمغله بو كونه تفصیل اولنور كه عرفده اشیاء نفیسه لؤلؤیه
تشبیه اولنور یوخسه لؤلؤ غیره تشبیه اولنمق عرف اولممشدر لكن مشبه
وجه شبهده اقوی اولمق قاعده بیانیه دن اولمغله لؤلؤنی ناظم بو بیتده مشبه
ایدوب كلام سعادتی و دندان محترمی مشبه به ایتمكله وجه شبهك انلرده ازید
و اقوی اولدیغنی بیان اولور زیرا صاحب سعادت علیه الصلوة والسلامك
كلام شریفلری و كولك دندان منورلری انجودن وجوهله معتبر و مقبول و اعلا
المعالی اولدیغی مسلم عالمدر . وانلرده وجه شبه كندوده اقوی اولمق شرط اولان
مشبه به اولمغه سزا اولور . یوخسه انجو كلدر دیمكه اشارتدر محصول معنای عبارت بیت
كانه صدف ایچنده پاك مصون و مستور اولان انجو كمال لطافت و قیمت و اعتبارده :.
علیه الصلوة والسلام افندیمزك معدن نطق وابتسامندن خارج كبیدر . یعنی ول خارجه
بكزردر . اكثره مشابهدر دیمكدر یعنی محل نطق اولان لسان مباركلرندن و قلب
منورلرندن كذلك محل ابتسام اولان شفتی سعادتدن ظهور و صدور ایدن
كلام لفظی و كلام نفسی یه كذلك دندان مباركلرینه لؤلؤیی تشبیه اولور و تشبیه
تشبیه مقلوبدر و فی البیت من البدیع حسن التشبیه مع مراعاة النظیر والاستعارة

تخمیس

بلاغت فصحا بولدی عجزله اسفن :. اولور می فكر كمك كل یا بنده هیچ علفن
كلامی اذعهم بحر حكمتن نحفن :. كانما اللؤلؤ المكنون فی صدف
:. من معدنی منطق منه ومبتسم :.

لا طیب یعدل تربا ضم اعظمه

لا طیب یع مستفعلن دل تر فعلن باضم اع مستفعلن ظمه فعلن
طوبى لمن مستفعلن تنشق فعلن منه و مل مستفعلن تسم فعلن
لا طیب یعدل تربا ضم اعظمه :. طوبى لمنتشق منه وملتسم

لا نفی جنس ایچون اولان لادر طیب فتح اوزره مبنی محلا منصوب لا نک اسمیدر
یعدل جمله سی خبریدر بونک قاعدهٔ اعرابی بو وجهله در که نفی جنس ولا نك
لا نک اسمی هو المسند الیه بعد دخول لا علیه ایله تعریف اولنمشدر ایمدی
اکر بو مسند الیه معرفه اولورسه یاخود معرفه اولمش لکن لا ایله کندو
بینی منفصل اولورسه بو ایکی صورتک هر برنده اول مسند الیهک رفعی
ولا نک تکراری واجب اولور نحو لا زید فی الدار ولا عمرو ونحو لا فی الدار رجل
ولا امرأة ؞ واما اکر بویله اولمازسه یعنی بو ایکی صورتدن هر بری معاشی
اولورسه پس اکر نکره اولورسه ولا ایله کندو بینی منفصل اولمیوب متصل
اولورسه و دخی مضاف یاخود شبه مضاف اولمازسه علی ما ینصب به المفرد
فتح اوزره مبنی اولور نحو لا رجل فی الدار ونحو لا طیب یعدل ؞ اما اکر بو صورتده
مضاف یاخود شبه مضاف اولورسه اسم مرقوم مبنی اولمیوب منصوب معرب
اولور نحو لا غلام رجل فی الدار ولا عشرین درهما لك کبی عشرین حالهٔ نصبی
یا ایله منصوبدر ؞ اکرچه نکره در لکن شبه مضاف اولمغله پس معرب منصوبدر
منادی بحثنده ملا جامی شبه مضاف هو کل اسم لا یتم معناه الا بانضمام امر
الیه تعریفی ایله تعریف ایدر وفی المتوسط الفرق بین لا التی لنفی الجنس ولا
التی بمعنی لیس ان الاول لنفی الجنس والثانی لنفی واحد من الجنس مثلا اذا قیل
لا رجل فی الدار کان معناه انه لیس فی الدار هذا الجنس فاذاً لا یکون فیها واحد
واثنان وغیرهما ؞ واذا قیل لا رجل فی الدار کان معناه نفی واحد من جنس
الرجل ویجوز ان یکون واحد آخر واثنین او ثلثة او اکثر قوله طیب شیخ زاده
ما یتطیب به دیمش حتی الطیب لا یرد دیدکلرنده مراد رایحهٔ طیبه یی حاوی
اولان شیٔ هدیه ویرلسه رد اولنماز عطر شاهی وعنبر وسائر عطرلر دهان
کبی دیمکدر یعدل فعل مضارعدر من عدل اذا ساواه یقال یعدل ای یماثل
دیمشلر یعنی انکله برابر اولماز واکا مماثل اولماز یکز مزدیمکدر کما قال
بعض شراح یعدل من العدل بالکسر وهو المثل یقال عبدی عدل عبدك اذا کان
عبداً یعدل عبداً یعدل تحتنده فاعل ضمیری طیبه راجعدر جمله سی محلا مرفوع
لا نک اسمیدر لا مع اسمه وخبره جمله سی استینافیه در تربا بالضم والکسر
والتربة بضم التاء تراب معناسنه در جمعی ترب کلور مراد ضم اعظمه

جمله سی ایله موصوف ومفسر اولان ترابدر ؞ ضم فعل ماضیدر جمع معناسنه
اولان ضمدندر تحتنده فاعل ضمیری ترابه راجعدر ؞ اعظمه ضم فعلنك
مفعولیدر جمله سی ترابک صفتیدر اعظم عظمک جمعیدر عظام دخی جمعی
کلور عظم کمک معناسنه در ؞ بو محلده اعظمدن مراد معدن نور رحمت الهی
اولان جسد منور درکه ذکر جزء اراده کل قبیلندندر ؞ اعظم کلمه سی
عظیمک دخی جمعی اولمغله کبیر وعالی ومعتبر اولان ذوات اشباده ؞
استعمال اولنور ؞ وزیر اعظم دیرلر ناظم علیه الرحمه اعظمه لفظیله ظرافت
اینمشدر ضمیر سید کائنات علیه الصلوة والسلامه راجع اولمغله ضم اعظمه ایله
موصوف اولان تراب جسد پر نور پیغمبر ذیشان علیه الصلوة والسلامی مراد ایدوب
کندوده اول نوری محوی یی جمع وضم ایدن ترابه معادل طیب یوقدر دیمك
اولور ؞ مآل ومقصود قبر شریف نبویدر قال الحنفی الضم الجمع یقال ضمنی
فلان الطریق ای جمعنا ومنه سمیت احدی الحرکات الثلث بالضم لاجتماع
الشفتین دیمشدر ؞ بو تراب مبارکدنك بویله طیب جان بخش اولدیغی جرجاوی
ایله اولدیغی ظاهردر ذکر فی الدار وعن انس رضی الله عنه ما شممت عنبراً ولا مسکاً
ولا شیئاً اطیب من ریح رسول الله صلی الله علیه وسلم وهذا متفق علیه وکان
الاصحاب یعرفون مشی النبی علیه السلام فی الازقاء من طیب الرایحة ؞
وکما روی ان فاطمة الزهری بنت النبی رضی الله عنها ؞ اخذت
تربة من تراب قبره الشریف بعدما دفنوه فشممته ثم انشأت
شعر
ماذا علی من شم تربة احمد ؞ ان لا یشم مدی الدهر غوالیا
صبت علی مصائب لو انها ؞ صبت علی الایام صرن لیالیا
روی جاء اعرابی الی قبر النبی صلی الله علیه وسلم ؞ فزاره ثم بکی وانشد
شعر
یا خیر من دفنت بالقاع اعظمه ؞ فطاب من طیبهن القاع والاکم
نفسی الفداء لقبر انت ساکنه ؞ فیه العفاف وفیه الجود والکرم
ثم قال الشارح ان لحوم الانبیاء علیهم الصلوة والسلام حرام علی التراب
وانه علیه السلام حی فی قبره بجسده کما رأی النبی علیه السلام لیلة المعراج
ان موسی علیه السلام یصلی فی قبره ؞ انتهی مشایخ صوفیه دن وعلمادن بر عزیز
الذات کتب کذب وافترا اندره نسبت مسلوب الاحتمال اولدیغنده غیری کذبه

موجب بوق ولجنباج بوق نقل وبماه ايدرهيم حضرت شيخ ايله
حج شريفه احرام بند عزيمت اولمش ايدم مدينهٔ منوره وصول وحرم
شريفه دخولمزده مواجههٔ سعادتده پاى اداب ومحبتا وزده قيام
وتوجهمزده حضرت شيخك صلوة وسلامنى رسالت پناه افنديمز
طرفندن رد سلام والتفاتنى استماع ايلدم ودرويشانمزدن
برذات دخى استماع ايلدى يكنى هم نقل وهم يمين ايتمكله فقيرى تصديق
ايلدى ديو تحقيقا بلدى . تراب ارضك بعضى سندن بعضى سنك
افضليتنده اختلاف ايتمشلر . لكن اختلاف تراب قبر النبى عليه السلام
ماعداده در يوخسه تراب قبر سيد المرسلين عليه الصلوة والسلام
جمله سندن حتى تراب بيت خداده دخى افضلدر . بونده اختلاف
يوقدر ديمشلر . طوبى فعلى وزننده در خير سعادت معناسنه در
اصلى طيبى در يانك ما قبلى مضموم اولمغله واوه قلب اولنمشدر
طوبى تقديرا مرفوع مبتدادر لمنتشق جار مجرور كائن كلمه سنه متعلق
اولوب خبريدر معناسى خير وسعادت عظيمه اول تراب مباركه يى
استنشاق ايدنه ايچوندر ديمك اولور . بونك اعرابى سلام عليك
تركيبنك اعرابى كبيدر ديمشلر قال فى الافصاح سلام عليك مثال
لجواز وقوع النكرة مبتدا اذا تخصصت بوجه نحو شر اهر ذا ناب اى شئ
عظيم بو مقامده دخى مبتدا اولان طوبى كلمه سى محذوف عظيم صفتى
ايله مخصصدر قاضى عضد طوبى اخبارا وانشاء استعمال اولنور
دعا موضعنده استعمال اولنمغله اطيب المعيشة لك معناسنه اولور
ديمش قال الشيخ زاده فى حاشية البيضاوى والسلام بمعنى التسليم
اى الدعا بالسلامة فمعنى سلام عليك سلمت عليك سلاما اى دعوت
ان يسلمكم الله من الافات ايمدى بو مقامده دعا مراد اولنورسه معنى
خير وسعادت اندن استنشاق ايدن كمسنه يه اولسون ديمك اولور جمله سى
جملهٔ استينافيه دعائيه اولور منتشق انتشاقدندر يقال انتشقت
الريح اى شممتها منتشق اسم فاعلدر منه جار مجرور منتشق كلمه سنه
متعلقدر ضميرى ترابه راجعدر معنا اول ترابدن شم ايدن كمسنه يه طوبى له

ديمك اولور . ملتثم اسم فاعلدر تقبيل معناسنه اولان التثامدندر
مجرورا سالف الذكر منتشق اوزرينه معطوفدر . بو محلده منه كلمه سى
محذوفدر مقدمنده منه ذكر اولنديغى بو محذوفه قرينه در ملتثم
منه تقديرنده در قال بعض شراح معنى البيت ان تراب قبر النبى عليه
الصلوة والسلام مما لا يعادل له طيب فيا طوبى لمن استنشقه
ويا طوبى لمن قبله ديمشدر وفى البيت مراعاة النظير بين الطيب
والانتشاق والالتيام وجناس الاشتقاق بين طيب وطوبى
والاستعارة بين ضم واعظمه

تخميس

ملكلر ايتمده زوارى ايله طورمه غلو ∴ شميم كلشن جنانى الميه همه سو
كه بو سوزى اثر ايچوندر اوسته ده جو ∴ لا طيب يعدل ترابا ضم اعظمه
طوبى لمنتشق منه وملتثم ∴

اَبانَ مو مفاعلن لِدُهُ فعلن عن طيب عن مستفعلن صره فعلن
يا طيب مب مستفعلن تداءٍ فعلن منه ومخ مستفعلن تتم فعلن
ابان مولده عن طيب عنصره ∴ يا طيب مبتداء منه ومختتم

ابان فعل ماضيدر اصلى ابون در اجاب كبى واوك حركه سى ما قبلنه ساكنه
ولانوب يايه ويردك واو ساكن ما قبلى مفتوح واوى الفه قلب ايتدك ابان اولدى
تختنده فاعل ضميرى مستتر خداى متعال راجعدر ابان فعلى كاه بنفسه
تعديه ايدر قال الشيخ يقال ابانه اى اظهره وكاه كشف معناسى تضمين
اولنوب عن ايله تعديه ايدر كما يقال ابان عنه اى كشف عنه ديمكدر
مولده مصدر ميميدر ابان فعلنك مفعوليدر جمله سى ابتدائيه در مولد
ضميره مضافدر ضمير پيغمبر آخر الزمان عليه الصلوة والسلامه راجعدر
بو صورتده ديمك اولور كه رسالت پناه عليه الصلوة والسلام
افنديمزى جناب كبريا اصل طيبدن اظهار ايلدى يعنى ولادت
همايونى كه ابيله جددن ظهور ايدر اب ايله جد فرايضده دخى
اصل ديرلر . اشبو عنصر پاك واصل طيبدن ولادت سعادتى اظهار
ايلدى ديمك آبا وامهات سلطان رسالت عليه الصلوة والسلامك
طهارتنه ونكاح صحيح ايله نسل وحسب طاهردن صاحب سعادتك ولادت

ظهورینه اشارت اولوردر . صاحبی ابان فعل ماض من الابانة بمعنى
الاظهار وفاعله راجع الى الله تعالى او فاعله اليوم الآتي في البيت الآتي
ومولدہ بالنصب مفعول له مضاف الى ضمير النبي عليه الصلوة والسلام
اي اظهر مولده يوم عظيم وقعت فيه الوقايع العجيبة الآتية .
في الابيات الآتية فيكون على هذا مجاز في الاسناد يعني بعض شراح
ابان فعلنك فاعلی بیت آتیده مذکور اولان یوم کلمه‌سیدر دیمش
یعنی ملوك کفرهٔ اطراف و کیاسره‌نك اضمحلال دولت و انطفاء چراغ اقبالارینی
تفرس و فهم ایلدکلری یوم معهود که اول کونده بیك سنه‌دن برو منطفی اولمیان
فرسك نیرانلرنك دفعة سونوب کلیا منطفی اولمش قصر کسری منهدم
و اصنام ساقطه و سائر بروجه آتی ناظمك ذکر ایلدیکی خوارق
عاداتك و علاماتك ظهوری کونیدر ایشته او کون یعنی اول یوم
ولادت سعادتی ابانه و اظهار ایلدی دیمك اولور و اقعده مشرکین
و قیاصره بر امر عظیمك حدوث و ظهور ایده‌جکنی اول کونده تفرس
و جزم ایتمشلر ایدی کویا او کون نطق حال ولوب ولادة پیغمبر ذیشانی
اظهار ایلدی دیمك مآلنده‌در بو صورتده مولده ابان فعلنك مفعولی
اولور عن طیب جار مجرور ابانه فعلنه متعلقدر طیب بر قاج معنایه کلور
بو مقامده خوب و طاهر معناسنه‌در السنهٔ ناسده بر شیٔ مدح و استحسانده
عنبر دیرلر مشهوردر قال الحنفي الطيب ما يتطيب به وجاء بمعنى المصدر يقال
طاب يطيب طيبا ويقال هذا شيء طيب اي طاهر نظيف قال الله تعالى
فتيمموا صعيدا طيبا اي طاهرا وقد يقال بمعنى مستلذ الطعم والرايحة
قال الشاعر من طيب نكهتها ورنته وريقتها قنده ويطلق الخبيث مقابلا .
للعنبين قال الله تعالى والبلد الطيب يخرج نباته باذن ربه والذي خبث
لا يخرج الا نكدا وقد يطلق على الحل والصلاح والجود قال الله تعالى فانكحوا
ما طاب لكم من النساء اي ما حل لكم وقال الله تعالى يا ايها الذين آمنوا انفقوا
من طيبات ما كسبتم اي من جياد مكسوبكم او من حلالها وفي ضده ولا تيمموا
الخبيث انتهى بعض شراح طیب خوب و کوزل معناسنه‌در دیمش خبیث ضدی
اولدیغی اعتبار ایله معنای مناسب اولور عنصر اصل و حسب معناسنه‌در که بناء

اصل مرکبات اولان تراب و نار و ماء و باده عناصر اربعه دیرلر .
في القاموس العنصر بالضم والفتح الاصل والحسب طیبك عنصره اضافتی
قبیلندندر عنصره ضمیری صاحب رسالت علیه الصلوة والسلامه راجع
اولوب طیبا لاصل کلمه‌سی آبا و امهات لرینك طیب ولوب طاهر و حسیب
اولدقلرینه دلالت ایتمکله بو بیت دلالت ایدر سید الانبیا علیه الصلوة والسلام
من ازکاها افندیمزك والدین سعادتمندلرینك ایمان ایله اتصافلرینه
اشارت اولور . زیرا مشرك خبیثدر طیب و طهارت ایله متصف اولماز
قال صاحب الدرة وقد ذهب كثير من العلماء المتأخرين من الحنفية والشافعية
الى ايمانهما وقد صحح جماعة من الحفاظ كالقرطبي وابن ناصر الدين الشامي
وغيرها حديث ان ابويه عليه السلام احياهما الله له فآمنا به اكراما له .
وخصوصية وليس احياؤهما بممتنع شرعا ولا عقلا ومن الجائز ان يكون الايمان
متأخرا عن الحديث الدال على الكفر بوندن ماعدا کذلك صاحب سعادت علیه
الصلوة والسلامك نكاح صحیح ایله اصلاب طاهره و ارحام طیبه‌دن
طلوع ایله مصفی و مهذب اولدقلرینی دخی بیاندر کما قال صلى الله عليه وسلم
انا انفسكم نسبا وطهرا وحسبا لم يزل الله ينقلني من الاصلاب الطيبة
الى الارحام الطاهرة مصفى مهذبا لا تتشعب شعبتان الا كنت في خيرهما
فانا خيركم نفسا وخيركم ابا كذا ذكره السيوطي قوله يا طيب مبتدا یا حرف
ندادر طیب منادادر . بو محلده فتح اوزره مبنیدر قاعده منادی مفرد
و معرفه اولسه ضم اوزره مبنی اولوب محلا منصوب مقدر ادعوا کلمه‌سنك
مفعولی اولور مفرد ایله مراد مضاف و شبه مضاف اولمیاندر شبه مضاف
كل اسم لا يتم معناه الا بانضمام امر آخر اليه ایله تعریف ایدرلر مفرد
معرفه یا زید کبی . و اکر منادی یه لام استغاثه مفتوحه داخل اولورسه
مجرور اولور یا لزید کبی . و اکر منادایه الف استغاثه کلسه منادی فتح
اوزره مبنی اولور . و آخرنه ها الحاق اولنور . یا زیداه کبی بو مذکوراتك
ماعداسنده منادی منصوب اولور یعنی منادی نکره اولسه یا رجلا کبی یاخود
منادی مضاف اولسه یا عبد الله کبی یاخود شبه مضاف اولسه یا طالعا
جبلا کبی ایمدی یا طیب هم نکره و هم مضاف قدر نصبنك ایکی شرطی بولنمغله

مضاف موصوفه ... صح

بالاولویة یا طیب کلمه‌سی منادی منصوبدر بو محلده ندا مجرد تعجب ایچوندر
کما قال صاحب الدرة النداء ههنا للتعجب اذ لا ینادی الا العقلاء او المنزل
منزلته والعرب اذا استعظم امراً ناداه علی سبیل التعجب وقیل المنادی
محذوف ای یا اولی الالباب انظروا طیب ابتدائه وانتهائه دیمشدر قال
الشیخ رحمه الله والمقصود بالنداء محذوف ای یا ایها العقلاء انظروا
الی طیب ابتدائه وطیب انتهائه ای الی طیبه فیهما وقد یذکر طرفا الشیء
ویراد مجموعه کما فی قوله تعالی وسبحوه بکرة واصیلا ای دائما یعنی ناظمک
طیب ابتدا وطیب انتهادن مرادی صاحب سعادت علیه الصلوة والسلام
افندیمز بدایتندن نهایتنه کلنجه دائما هر حالنده مستمراً طیبدر دیمکدر که
تعجب اشبو طیب مستمر وملازمدن حاصل اولوب ایها العقلا نظر ایدک ؛
بو طیب وکمال حسنه بو نه استمراردر که مبدأدن ختامه دک ؛ دائما
بو طیب ملازم دائمی برآن کندولردن زائل اولمیه تمام جای تعجبدر
مآلنده اوله کما قال الشیخ المراد من هذا النداء التعجب المستمر انتهی بعض شراح
المنادی فی امثال هذه المقام اما لمجرد التعجب ویقدر بعده منادی
بحسب ما یناسب المقام دیمشدر ؛ ابن ملک قوله لا طیب معنی النداء فیه
یا طیب تعالی فهذا اوان یتعجب منه المتعجبون دیمشدر قوله مبتدأ
ومختتم اسم زمان اولورسه ابتدا زمان سعادتلری یعنی فاتحه‌لری که
زمان ولادتلری وخاتمه‌لری که حقیقةً واصل الی الله اولدقلری زمان
ختم وانتقاللری طیبدر حسندر دیمک اولور منه جار مجرور مقدر
کائن کلمه‌سنه متعلق اولوب مبتدا لفظینک صفتیدر ومختتم ذکر اولنان
مبتدایه اوزرینه معطوفدر ، بو محلده منه کلمه‌سی محذوفدر مقدما مذکور
اولان منه لفظی محذوفه قرینه‌در ، مختتم منه دیمکدر شراح مبتدأ
والمختتم اما مصدر میمی واسم زمان او اسم مکان ومبتداء الشیء
ومختتمه اوله وآخره دیدیکی اوزره معنی ابتدا وختاملری یاخود زمان
ابتدالری وزمان ختاملری یاخود ابتدا مکانلری یعنی مکه مکرمه
ومکان ختاملری یعنی مدینه منوره جمله طیبدر ما لنده اولور ؛
محصول عبارت بیت الله سبحانه وتعالی پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامک

ولادت

ولادت وظهوری اصل طیب وطاهر وحسن وحسبندن ابانه واظهار
ایلدی یا اهل نظر نظر ایدک افندیمزدن اولان طیب ابتدا والختام
مستمره نه کونه طیب ونه کونه حسندر یا قلک برکره بویله طیب مستمر تمام جای تعجبدر
دیمک اوله وفی البیت من البدیع التکریر فی طیب وطیب والمقابله فی مبدأ ومختتم

تخمیس

بهارده وحدائکانده او سرو سهی ؛ که بوی مقدمی کلدی جهانه عطر شهی
وجودی فلکی مطیب بو کهنه باز کهی ؛ ابان مولده عن طیب عنصره
؛ یا خیر مبتداء منه ومختتم ؛

یَوْمٌ تَفَرَّ مُسْتَفْعِلُنْ رَسَ فِي فَعِلُنْ هِ فُرْسُ اَنْ مُسْتَفْعِلُنْ نَهُمْ فَعِلُنْ
قَدْ اُنْذِرُوا مُسْتَفْعِلُنْ بِحُلُوا فَعِلُنْ لِ الْبُؤْسِ وَالْ مُسْتَفْعِلُنْ نَقَمِ فَعِلُنْ
يَوْمٌ تَفَرَّسَ فِيهِ الْفُرْسُ اَنَّهُمُ ؛ قَدْ اُنْذِرُوا بِحُلُولِ الْبُؤْسِ وَالنِّقَمِ

ناظم علیه الرحمه مولد شریف نبوی‌یی ذکر ایدوب بعده ولادة شریفه‌دن صکره
منشور وحی ورسالت ایله اعظام وتکریملری وقتنه کلنجه مقدمات وحی
ونبوتدن اولان خوارق عادات که ارهاصات دیرلر بیاننه بعده معجزات
وبینات تک تعداد وتفصیلنه شروع ایدر بعض علما بو نظم ایله معجزات
وکرامات ومعونه وغیرها بی فنی اعلا تعدات وتعریف ایتمشدر ؛ شعر

اذا رأیت امراً یخارق عادةً ؛ فمعجزةٌ ان من نبی لنا صدر
وان بان منه قبل وصف نبوة ؛ فالارهاص سمه تتبع القوم فی الاثر
وان کان من بعض العوام صدوره ؛ فکنّوه حقا بالمعونة واشتهر
وان جاء یوما من ولی فانه ؛ الکرامة فی التحقیق عند ذوی النظر
ومن فاسق ان وفق مراده ؛ یسمی بالاستدراج فیما قد استقر
والا فیدعی بالاهانة عندهم ؛ فقد تمت الاقسام عند الذی اختبر

یوم ظرف زمان محدود بحسب العوامل معرب ولمغله لفظا مرفوع مبتدا
محذوفک خبریدر هو یوم تفرس تقدیرنده در هو ضمیری بیت اولده کی
مولده کلمه‌سنه راجعدر مبتدا مع خبره جمله سی استینافیه در تقدیری
کانه قیل ای زمان ولادته فاجاب هو یوم فیه الخ یاخود یوم بیت سابقده
اولان ابان فعلنک فاعلیدر بیت مقدمک شرحنده تفصیلی مرور ایلدی

ياخود بومدن بدلدر ويوم طلوع شمسدن غروبه دك اولان زماندر لكن بو محلده مطلقا وقت معناسنه در ؛ تفرس تفعل بابندن فرستدن مشتقدر معناسی فراستله بلدی دیمکدر ؛ تعریفنده الفراسة بکسر الفا هی الانتقال من الظواهر الاشیا الی بواطنها دیمشلر ؛ الفرس بضم الفاء وسکون الرا اهالی بلاد فارسدر قوم ورهط مثللو اسم جمعدر اشخاص محصوره یه اطلاق اولنور اهالی فرس کبی قوم موسی وغیرها کبی اهالی مزبوره آتش پرست دیرلر ؛ نوح علیه السلامك نسلنده اولان فارس ابن سامك اولادندن اولملریله وجه تسمیه در ؛ الفرس لفظاً مرفوع تفرس فعلنك فاعلیدر جمله سی یومك صفتیدر فیه جار مجرور تفرس فعلنك مفعول فیهیدر ضمیری یومه راجعدر ؛ انهم ان حروف مشبهه دندر هم ضمیری سکون اوزره مبنی محلا منصوب ان لفظنك اسمیدر فرس کلمه سنه راجعدر ؛ قد انذروا افعال بابندن انذاردن مشتقدر خوف معناسندندر بعض شراح الانذار ضد الابشار وهو الاعلام بالامر المخوف دیمش قد تحقیق ایچوندر ؛ انذرونك تحتنده قائم مقام فاعل ضمیر مستتر فرسه راجعدر فرس اسم جمع اولمغله انذروا جمع صیغه سیله کلمشدر که انذروا فعل ماضی جمع مذکردر بحلول جار مجرور انذاره متعلقدر حلول نزول ودخول معناسنه مصدردر بوس لفظنه مضافدر مصدرك فاعلنه اضافتیدر بوس بالضم وبأس بالهمزة حزن والامی ایراث ایدن شدت معناسنه در والنقم بالجر بوسا وزرینه معطوفدر نقم بکسر النون نقمة کلمه سنك جمعیدر نغم نعمت کلمه سنك جمعی اولدیغی کبیدر نقم عقوبت معناسنه در ؛

محصول معنا بیت اول یوم ولادت سعادت اول کوندر که ذکر آتی علامات ظهوری ایله اهالی فرس کند ولر نزول شدت آلام مصائب وعقوبت ایله منذرون اولدقلرینی وکوندن فراستله اکلدیلر بلدیلر یعنی ظهور ایدن بو علامتلر نزول مصائب وعقوبتمزی منذردر دیو اعلام امور مخوفه ایله منذرون اولدیلر یعنی خوف وخشیته دوشدیلر زیرا انذار تبشیرك ضدیدر تبشیر خبر مسرتی اعلامدر که امور سارده نی

اعلام ایله

اعلام ایله مسرور اولمق مبشر اولمقدر پس منذرون اولمق امور مخوفه اعلامی ایله قورقوب خوف وخشیته دوشدکلریدر ؛ انذروا کلمه سنك صیغه مجهول اوزره معناسی بو وجهله مستفاد دردرة المضیئه والمعنی یوم مولد النبی علیه الصلوة والسلام یوم عظیم تفرس فی ذلك الیوم الفرس وسائر الکفرة بحلول الشدائد علیهم ونزول العقوبة الیهم لما رأوا من علامات مولده علیه السلام عبارتیله معنی ویرمش لکن عبارتك معناسنده ناقصدر که ؛ انذروا کلمه سنه تعرض اولنمامشدر بعض شراح قوله یوم مرفوع بدل من مولده ان جعل اسم زمان والمعنی یوم ولادته یوم علم فیه الفرس بالفراسة انهم منذرون بحلول البوس والنقم فانه تحققت نیرانهم ولم تخمد قبل ذلك الف سنة وهذا من معجزاته دیمشدر وفی البیت من البدیع الجناس اللاحق فی تفرس الفرس ومراعات النظیر بین قد انذر والحلول والبوس والنقم

تخمیس

طلوع شمس سعادتده حزنده همه سو ؛ جهانی کوردیکی خفاش طیطانه عدو
نذیر خوف قلوب ایتدی سرلرینی فرو ؛ یوم تفرس فیه الفرس انهمو
؛ قد انذروا بحلول البوس والنقم ؛

وبات ایوان کسری وهو منصدع ؛ کشمل اصحاب کسری غیر ملتئم

وباتَ اَیْ مَفَاعِلُنْ وَانْ کِسْ فَاعِلُنْ رٰیْ وَهُوَ مُنْ مُسْتَفْعِلُنْ صَدِعْ فَعِلُنْ
کَشَمْلِ اَصْ مَفَاعِلُنْ حَابِ کِسْ فَاعِلُنْ رٰیْ غَیْرُ مُلْ مُسْتَفْعِلُنْ تَئِمِ فَعِلُنْ

واو عاطفه در بات افعال ناقصه دندر معلوم اوله که افعال ناقصه کثیر الاستعمال اولمغله بو مناسبتله بر مقداری انتخاب اولنوب بیاننه شروع مناسب کورلمشدر قال فی النحو الافعال الناقصة ما وضعت لتقریر الفاعل علی صفة مخصوصة نحو کان زید عالما فکان جعل زیدا علی صفة کونه عالما فی الماضی یدخل هذه الافعال علی الجملة الاسمیة المرکبة من المبتدأ والخبر فترفع هذه الافعال الجزء الاول لکونه فاعلا وینصب الجزء الثانی تشبیهه بالمفعول به فی توقف الفعل علیه نحو کان زید عالما فکان یکون ناقصة کائنة لثبوت خبرها لاسمها ثبوتا کائنا فی الزمان الماضی دائما من غیر انقطاع لاحق نحو کان زید فاضلا ؛ او منقطعا نحو کان زید غنیا فافتقر ویکون بمعنی صار ویکون فیها ضمیر الشأن

ان کان یکون ناقصة ویکون فیها ضمیر الشان اسماً لها والجملة الواقعة بعدها
خبراً مفسّراً للضمیر کقول الشاعر اذا مت کان الناس صنفان شامت ومادح
فکان للشان وقد یکون کان تامة یتم بالمرفوع من غیر حاجة الی المنصوب بمعنی
ثبت ووقع کقوله تعالی کن فیکون والمقدور کائن وقد یکون زائدة وهی
التی وجودها وعدمها لا یخل بالمعنی الاصلی کقوله تعالی کیف نکلم من کان
فی المهد صبیاً فکان لتحسین اللفظ ولفظة صار للحقیقة للانتقال اما
من صفة الی صفة نحو صار زید الی بلد کذا او من حقیقة الی حقیقة او من بکر
الی عمرو ایمدی قوله وبات اصل کندو معناسنه اولورسه ننه کیم
تفصیل اولندی دیمك اولورکه بات ایوان کسری یعنی انصداع ایوان کسری
جمیع لیلده واقع اولدی دیمك اولوب اخشامدن صباحه دك ایوان کسرانك
شیئاً فشیئاً تدریج ایله انصداع وانهزامی متمادی اولمق اوزره منصدع ومنهزم
اولدی دیمك اولور و اکر بات صار معناسنه اولورسه ایوان کسری انهدام
ایله کیجه لدی یعنی همان منهدم اولدی دیمکدر شارح صاحب الدرة بات فعل ماضی
من البیتوتة وهو کون الشخص فی اللیل دیمش شارح حنفی بات من الافعال
الناقصة یجیء لاقتران مضمون الجملة باللیل وقد یجیء بمعنی صار وقد یجیء
تاماً دیمشدر بات فعلنك اسمی ایوان کلمه سیدر ایوان فارسیدر معربدر
شارح درة المضیئة الایوان صفة عظیمة یجلس فیه الملوك ولا یکون لبعض
جوانبه جدار شارح حنفی والایوان بالکسر لبیت یکون سقفه محدباً لا یکون
لاحد جانبه جدار دیمش بو تعریفه کوره وزرا و ملوکك دیوان خانه لری امثالندن
اوله ایوان بات فعلنك اسمیدر کسرایه مضافدر ~~کسرایه مضافدر~~ کسری لفظی معربدر
اسم جنسدر مطلقا شاهان فارسه اطلاق اولنور فارسك اول ملوکلری
دارا در آخر ملوکلری یزدجرددر مدة سلطنتلری بشیوز سنه یه منتهیدر
توبیتده مذکور اولان کسراده شراح اختلاف ایتمشلردر مختار اولان
مصرع اولده کی کسری ولادة سعادتده ملك فارس اولان نوشروان عادلدر که
حقنده ولدت فی زمان عادل حدیث شریفی واردر اولمشدر مصرع ثانیده اولان
کسرادن مراد زمان نبوتده ملك فارس اولان هرمز بن قباددر که دعوة اسلام
ایچون کندویه ارسال اولنان فرمان واجب الامتثال نامه سلطانی کونبینی علیه السلام

عدم قبول ایله

عدم قبول ایله شق ایتمکله حقنده مزق الله ملکه دعاء علیهی صادر اولوب
سهام قهر الهی اقلا بلا تاخیر کندویه بعده ملك وسلطنت ودولتنه
اصابت ایدوب دولتلری منقرض وخاك اضمحلالده پریشان وتار ومار اولمشلردر
درة المضیئه بو کونه تفصیل ایدرکه روی انه فی لیلة التی ولد فیها رسول الله
صلی الله علیه وسلم ارتج ایوان کسری وسقط منه اربع عشرة شرفة
وبقیت ثمانیة شرفات علی عدد ثمانیة من الاکاسرة الذین ملکوا الفرس بعد
الی خلافة عمر ابن الخطاب رضی الله عنه قوله وهو ده واو حالیه در هو ضمیر
بارز مبنی محلا مرفوع مبتدادر منصدع خبریدر جمله بواندن حالدر بعض شرح
مبتدا مع خبره جمله سی بات فعلنك خبریدر وهو قولنده اولان واو
زائده در لصوق خبر ایچوندر دیمش منصدع انصداع دندر که انشقاق
معناسنه در شارح حنفی ومنه انصداع الناس ای تفرقوا والصداع
اذا یلحق الرأس کانه تفککت اجزائها بعضها عن بعض ومن ذلك المرهقات
الصوارم دیمشدر کشمل کاف بمعنی مثلدر منصدع لفظنك صفتیدر
لکن حقیقتده منصدع لفظنك مفعول مطلقی ولان محذوف انصداعاً
کلمه سنك صفتیدر فهو منصدع انصداعاً مثل شمل اصحاب الخ تقدیرنده در
شمل کلمه سی اضداددندر اجتماع معناسنده استعمال اولنور فرق الله شملهم
ای ما اجتمع من امرهم کبی کذلك افتراق معناسنده استعمال جمع شملهم
کبی افترقهم دیمکدر اصحاب کلمه سنه مضافدر اصحاب وکلاء دولت
ورجال سلطنت واعوان وعسکردر وصحب جمعیدر وصحب مصاحب
معناسنه در که لغتده مقارن دیمکدر معنای اصطلاحی مراددر اصحاب
دخی کسرایه مضافدر کسری تقدیراً مجرور مضاف الیهدر غیر لفظی شمل کلمه سنده
حالدر ملتئم مجتمع معناسنه در غیر لفظنك مضاف الیهدر ملتئم
التیامدندر غیر ملتئم کلمه سی بات فعلنك خبریدر بات جمله سی
مصرع اولده اولان یوم تفرس او زدینه معطوفدر بو مقامده فیه
لفظی محذوفدر تقدیری مولده علیه السلام یوم بات فیه ایوان
کسری غیر ملتئم دیمکدر یعنی یوم مولد سعادتی اویله بر کوندرکه
ایوان کسری منصدع اولدیغی حالده بات غیر ملتئم دیمك اما لندیدر

بو وقعه‌یی شارح شیخ زاده بو وجهله نقل ایدرکه والمراد من کسری
فی المصرع الثانی هو یزدجرد وهو الآخر الاکاسرة وقد ملک الفرس وجعل
رستم بن فرخ صاحب الجیش وقال له هذه الخزائن بین یدیک واکفنی
امر العرب دخلوا فی بلادنا فذهب رستم من خرسان فی مأتی الف رجل الی وادی
العراق ونقضت الدهاقنة عهدهم وهجموا وثبوا علی المسلمین من کل جانب
فوجه عمر رضی الله عنه العساکر المنصوره وجعل سعد بن ابی وقاص
صاحب الجیش اقبل علی رستم للمحاربة وهو کان منجما وکان یکره الخروج الی قتال
العرب ومع هذا رأی فی المنام کان ملکا یجمع سلاح اهل فارس ویعطیها
النبی صلی الله علیه وسلم ویعطیها النبی عمر رضی الله عنه فازداد غمه وجبنه
الا انه ما وجد بداً من اطاعة یزدجرد فلما اصطفی الفریقان انهزمت الفرس
ونهض سعد بن ابی وقاص خلفهم یفرق شملهم ویقتل حربهم وقتل رستم
ولم یجمع بعد ذلک شمل اصحابه وفیه من البدیع التکریر فی الکسری والتشبیه فی
کشمل ومراعاة النظیر بین المنصدع وغیر ملتئم والتلمیح والتخبیر فی ملتئم

تخمیس

کلنجه همت معیار مقدمیله بتون ٭ یقلدی کافری بنیاد کفر شرکه مدن
بشارتا ولدی هدایت عمایینا اوکون ٭ وبات ایوان کسری وهو منصدع
٭ کشمل اصحاب کسری غیر ملتئم ٭

والنار خامدة الانفاس من اسف علیه والنهر ساهی العین من سدم
مستفعلن فعلن مستفعلن فعلن مفاعلن فاعلن مستفعلن فعلن

والنار خامدة الانفاس من اسف ٭ علیه والنهر ساهی العین من سدم

واو عاطفه‌در النار مرفوع مبتدادر نار مؤنث سماعیدر خامدة خبریدر
جمله‌سی بیت اولده اولان بات اوزرینه معطوفدر جملهٔ فعلیه اوزرینه جملهٔ
اسمیه‌نک عطفی جائزدر خامدة خمود دندر خمود دندر خمود النار
انطفائها وسکون لهبها در دیمشلر انفاسه مضافدر اسم فاعلک
مفعولنه اضافتی قبیلندن اضافت لفظیه‌در انفاس نفسک جمعیدر
قلبده اولان حرارت غریزیه‌یی ترویح وبخار ناریه‌دن تصفیه ایچون
بقدرة الله تعالی خارجدن قلبه دخول وبخار ناریه ایله مخلوط اولوب

بعده معاً خارجه خروج ایدن ما به الحیوة الحیوانی اولان هوادر شیخ
سعدینک ٭ هر نفسی که فرو میرود ممد حیاتست وچون بر می آید مفرح ذات
دیدیکیدر انفاس کلمه‌سنده استعاره تخییلیه واردر زیرا نارده
انسان کبی نفس متصور دکلدر کذلک عین دخی بویله‌در ابیاتکه نارده
اولان استعارهٔ بالکنایه‌نک انفاسه کلمه‌سی قرینه سیدرکه امر تخییلیه
مستعملدر نار کلمه‌سنده استعارهٔ مکنیه بو وجهله درکه ناظم
نار مجوسی فری وپرتوی کتمش سویونمکه قریب اولدیغی جهتدن شروقت
وقوة ظهوری کتمش ضعیف ملول ومحزون انسان متأسفه نفسنده
تشبیه ایدر انسانک ملایمی ولان انفاس کلمه‌سنی ناره اثبات
قرینهٔ استعاره‌در کذلک نهر کلمه‌سنده دخی بو وجهله استعارهٔ
بالکنایه واردر کما قال درة المضیئه وفی البیت استعارتان بالکنایة
فی النار والنهر وتخییلیتان فی الانفاس والعین اللذین من لوازم
الحیوان قوله من اسف جر حامدة کلمه‌سنه متعلقدر اسف حزن معناسنه
نته کیم یعقوب علیه السلامک حالی بیاننده قوله تعالی یا اسفی علی یوسف
کریمه‌سنده مبیندر وفی الحدیث ان ابا بکر رجل اسیف ای سریع الحزن
بیورلمش علیه جار مجرور اسف کلمه‌سنه متعلقدر ضمیر ایوان یاخود کسرایه
راجعدر یاخود اهل فرسه راجعدر والنهر الفلام مضاف الیهدن عوضدر
نهرهم تقدیرنده‌در کذلک والنار کلمه‌سنده اولان الفلام دخی بویله
نارهم تقدیرنده‌در ای نار المجوس ونار اهل الفرس دیمکدر نهر مجرای
مادر بعض شراح النهر بسکون الها وفتحها مجری الما اذا کان عظیما واذا
کان صغیراً یسمی جدولا دیمش ساهی سهودن اسم فاعلدر سهو غفلت
معناسنه‌در قال الله تعالی فویل للمصلین الذین هم عن صلاتهم ساهون
الآیة سجدة السهو بوندندر من سدم من تعلیلیه‌در ساهی کلمه‌سنه
متعلقدر سدم حرکتایله حزن وندم معناسنه‌در شارح شیخ زاده ساهی
العین ای غافل العین من سدم ای من ندم یعنی ضل الطریق من التخیر لان النادم
لا یخلوا عن حیرة دیمشدر بو مقامده نهردن مراد ذکر محل اراده حال اولمق
اوزره ماء نهردرکه مجرای قدیمنده جیقوب محل آخره جریان ایلدیکی مادر

بوخسه نهر دکلدر. اسناد ده مجازا ولان سیل مفعم وسال المیزاب
قبیلندندر. زیرا نهر مجرای ماددکا سبق یاخود ناظم علیه الرحمه ساهی العین
تعبیری ایله عیندن ماء نهر مراد ایدر. زیرا عین لغتده ماددر ایمک ساهی لفظی
عینه نسبت اولندقده عبنی ساهی دیمک ماسی ساهی و مخطی و غافل دیمک اولمغین
اهل فارسک صوبی مجرای قدیمدن چیقمغله ساهی وضال اولدیغنی کذلک
بیان اولور. یعنی کسرانک ایوانینک انهدامنه یاخود کسرانک دولتینک قرب
اضمحلالنه دیار فرسک عینی حزن والام ایله ساهی العین اولدی یعنی
سهو ایدوب مجرای قدیمندن چیقوب ضال اولدی دیمک ماانلدر اولور
بونده لطافت بودرکه حزن والمدن خیره چشم اولوب ساهی وغافل
اولان کمسنه یاکلوب چیقوب صحرا وبیابانی کشت وکذار ایلدیکنه نوعا
تشبیه اولور. نته کیم نهر لفظنده استعاره بالکنایه واردر ناظم نهری
حزن وحیرتله والاملة غافل بولندن چیقوب بیابانه دوشن کمسنه یه
نفسنده تشبیه ایدوب مشبه اولان انسانک ملایمی ولان عینی مشبه اولان
نهره اثباتی قرینه استعاره در شارح شیخ زاده واراد بالنهر الفرات
فانه روی انه فی اللیلة التی ولد فیها رسول الله صلی الله علیه وسلم
خمدت النیران التی حفظوها من الف سنة وطغی الفرات وملأ سماوة وهی
بادیة بین دمشق وعراق وصلی الله علی حبیبه الذی اختص بحسن الاخلاق
دیمشدر شارح درة المضیئه والمعنی ان نار المجوس التی لم تسکن من الف
عام جمدت لیلة المولد صلی الله علیه وسلم. من الالم والحزن علی اهلها
ونهر الفرات انتقل من مجراه ووقع فی البادیة حزنا علیهم شارح الحنفی
والمعنی ان نار المجوس وماء نهرهم قد لحقا من الدهشة والحیرة والاضطراب
ما یلحق ذوی العقول عند الاحساس بحلول الحوادث والمصائب فقد جمد
لهبها من شدة ما یلحقها من الاسف علی زوال ملک موقدیها وماء الفرات
قد ضل السبیل وهو کمجنون قد فک سلاسل دیمش محصول معنا بیت بیکننده
بر وانطفا کورمین نار اهل فرس کندویه عبادت ایدن داریه یاخود ایوانینک
انهدامنه یاخود اهل فارسه تأسفدن منطفی اولدی ونهرلری یاخود ماء نهرلری
حزن وندامتدن ساهی اولمشدر که سهو وغفلت ایدوب مجرای قدیمندن یعنی

یولنده

١٠٤

یولندن چیقوب بیابانه دوشمشدر خلاصه مأل بودرکه منا تسفه
حزین ومتحیر ونادم وساهی اولان شخص کبی بونلر کویا اهل فرسه تأسف
واهل فرسک باشلرینه کله جک مصائبه حزن وندامت وماتم اظهار ایله
مولد فخر کائنات علیه الصلوة والسلامه ایما واشارت ایلدیلر دیمک اولور
یاخود پیغمبر آخر الزمان صلی الله علیه سلمک معجزاتندندرکه مولد سعادتلرنده
اهل فارسک صولری انلردن یوز چویروب اسفا وارادن نادم اولمشدر
دیمک اوله زیرا سدم ندامت معناسنه اولدیغی بالاده بیان اولندی
وفیه من البدیع المقابلة الملحقة بالطباق بین النار والنهر والانتعا
فی خامدة الانفاس وساهرة العین والمرشحة فی من آسف
ومن سدم ومراعاة النظیر بین خامدة الانفاس وساهرة
العین وبین الاسف والندم والتکمیل فی من آسف ومن سدم

تخمیس

کلبنجه سفینه ماء الحیات جودی کفن ۞ ایشندی عین حیاتک قدوم بر شرفن
صو بوندی خانه سی آتش پرست بی تکلفن ۞ والنار خامدة الانفاس من آسف
۞ علیه والنهر ساهی العین من سدم ۞

وساء ساوة ان غاضت بحیرتها ورد واردها بالغیظ حین ظمی
وساء سا مفاعلن وة ان فعلن غاضت بحی مستفعلن رتها فعلن
ورد وا مفاعلن ردها فعلن بالغیظ حی مستفعلن ن ظمی فعلن
وساء ساوة ان غاضت بحیرتها ۞ ورد واردها بالغیظ حین ظمی
واو بیت سابقده کی جمله اسمیه یاخود بیت اسبقده اولان جمله فعلیه یه
عطف ایچوندر ساء یسوء سوءا بالفتح وسوءة فعل ماضیدر ساء ه احزنه
معناسنه دردیمشلر سوء بالضم اسمدر مسرتک ضدیدر نته کیم بعض
شراح ساءه ای جعله محزونا ومغموما والاسم السوء دیمش شارح مصنفک
وجه الاساءة وهو انه قد حصل لهم من هذه العلامة العلم بصیرورتهم
مغلوبین لاهل الاسلام وبان دینهم سینسخ بدین النبی صلی الله علیه
وسلم دیمش ساوة ساء فعلنک مفعولیدر ساوة نواحی عراقدن
بر بلده نک اسمیدر علمیت وعجمه علتیله غیر منصرفدر ان غاضت ان مصدریه
غاضت فعل ماضی مؤنثدر شارح حنفی وغاضت من غاض الماء اذا غاد

وابتلعته الارض ومنه قوله تعالی وغیض الماء شارح مصنفك والمعنی
ان انعدام ماء هذه البحیرة وصیرورة تلك البحیرة یابسا جعل اهل
ساوة محزونا ومهموما دیمشدر بحیرتها غاضت فعلنك فاعلیدر
بحیرة بحرك تصغیریدر بحر صغیر دیمکدر ٭ بحیرة ساره شهرینك
یاننده واقع واهل ساوه یی ازوا ایدن بر کولدر نته کیم ازنیق کولی
وصبانجه کولی انلر دخی بر بحیره در شارح البحیره اسم ماء مجتمع
واسع الطول والارض بقرب ساوه کبحیرة طبریة غاض لیلة المیلاد
بارادة الله تعالی وکانت حوالیها بیع وکنایس معتبرة فکان غیضها سببا
لخراب ساوة دیمش بحیرتها ضمیری ساویه راجعدر ضمیر محلا مجرور
بحیرة کلمه سنك مضاف الیهدر ٭ ورد فعل ماضی مجهولدر ردّ وطرد
معناسنه در ٭ واردها قائم مقام فاعلیدر ورد صوا ایچمکه کلن
کمسنه یه دیرلر ٭ ورد کلمه سی معلوم صیغه سیله اولمق مختاردر بو صورتده
ورد فعلنك تحتنده مستتر فاعل ضمیری مصرع اولده اولان بحیره کلمه سنه
راجعدر ٭ یاخود غاضت کلمه سندن مستفاد اولان غیضه راجعدر
واردها مفعولیدر ها ضمیری بحیره یه راجع اولور ورد جمله سی مصرع اولده
اولان غاضت اوزرینه یاخود ساء اوزرینه معطوفدر تقدیری ٭
ورد غیض الماء الوارد الظمآن دیمکدر بالغیظ بالظا غضب معناسنه در
جار ایله مجرور اولوب رد فعلنه متعلقدر باء ملابسه مصاحبت
ایچوندر بعضیلر بالغیض ضاد معجمه ایله در دیمش بو صورتده غار ٭
معناسنه اولان غاض فعلنك مصدری اولوب باطمق ویره کچمك معناسنه
اولمغین با سببیه اولمغله تقدیری رد الوارد بسبب غیض الماء وذهابه
دیمك اولور حین رد کلمه سنك ظرفیدر ٭ ضمی فعلنك جمله سنه مضافدر
ضمی ضما دندر که ضما عطشدر ضمی فعل ماضیدر اصلنده همزه ایله ضمئ در
مهموز اللامدر تخفیف ایچون و وزن ایچون همزه یا یه ابدال اولنمشدر ٭
بومقوله ابدال کلام عربده کثیردر بعض نسخه ده یاسز ضم وارد اولمشدر
شراح سقطت الهمزة للضرورة والیاء للاشباع دیمش وحاصل المعنی
واحزن اهل ساوه نقص ماء بحرها وانقطاعه بالکلیه لیلة ولادته ٭

صلی الله علیه وسلم

صلی الله علیه وسلم ورجوع طالب الماء بالغضب حین عطش ولم یجد الماء فی البحیرة
دیمش ایمدی رد معلوم صیغه سیله اولدیغی تقدیرا ورده محصول معناء
بیت اهل ساوه یی بحیره سنك غائر اولوب یره باطمه سی محزون
ایلدی ٭ زیرا اهل ساوه یه اولحالت علامت ردیه اولمشیدی دین باطللرینك
ودولتلرینك موجب اضمحلالی اولان پیغمبر آخر الزمانك ولادت
سعادتلرینك علامتی ایدی کذلك او بحیره نك یره کچمه سی عطشان
اولدیغی وقتده صوالمغه کلن واردی غضب ایله رد وطرد ایلدی دیمك اولور
واکر رد کلمه سی مجهول صیغه سیله اولورسه معنا مصرع ثانی اول بحیره یه
عطشان اولدیغی وقتده صو المغه کلن غضب ایله رد اولندی دیمکدر
وفی البیت من البدیع المقابلة بین الما والنار والتشبیه والتبدیل والمجاز

تخمیس

ایننجه مملکت عالمه اوشاه هدا ٭ حزین ومضطرب جرمی اولدی اهل شقا
حجابله یره کچسه بحیره کبی سزا ٭ وساء ساوة ان غاضت بحیرتها
٭ ورد واردها بالغیظ حین ضمی

کانّ بالنّار مفاعلن ما بالماء من فاعلن بلل مستفعلن فعلن
حزنا وبالماء مستفعلن ما بالنّار من فاعلن ضرم مستفعلن فعلن
کانّ بالنّار ما بالماء من بلل ٭ حزنا وبالماء ما بالنّار من ضرم

ناظم علیه الرحمه سابق الذکر مجوسك آتشنك وماء اهل کفرك حزن وتغیر
حاللرینی زیاده تحقیق ایچون وبیان ایچون جمع اضداد ایله بو صورة ٭
غریبه ایله تعبیر ایتمشکه قوله کانّ حروف مشبهه دندر بالنّار محذوف
کائن کلمه سنه متعلق ظرف مستقردر ٭ جار مع المجرور محلا مرفوع کانّ
لفظنك اسمی اوزرینه مقدم خبریدر بالنّارده اولان الف لام عهد خارجیدر
مراد بیت سابقده مذکور اولان نار مجوسدر با کلمه سی الصاق ایچوندر ٭ ماء
موصوله در بالماء محذوف حصل فعلنه متعلقدر جار مع المجرور ماء موصولك
صله سیدر ماء موصول جمله سی محلا منصوب کانّ کلمه سنك اسمیدر ٭ ماء
اهل حکمت جوهر لطیف بتلون بلون انائه ایله تعریف ایتمشلر من بلل
کائن محذوفنه متعلق اولوب ما یی بیاندر تقدیری کانّ البلل الکائن بالماء

حصل فی النار دیمك اولور . بلل بحرکة اللام رطوبت و یاشلق معناسنه‌در
حزناً مصرع اولده کان بالنار کلمه‌سنده حرف جرك متعلقی ولان محذوف
حصل فعلنك مفعول له‌سیدر دیمك اولور کمادة اولان یاشلق رطوبت
کمال حزندن ایچون نارده حاصل اولدی یعنی نار مجوس بر رتبه‌ده :.
منطفی اولدیکه حزنك کندوده یاشلق حاصل اولدی کویا مجوسك حالنه
کمال حزندن اغلدی وکریان اولدی . اول رطوبت کوزی یاشیدر دیمکه :.
اشارت ایدر یاخود نار مجوسك کمال مرتبه انطفاسنه اشارت اولور :.
شارح شیخ زاده قوله حزناً مفعول له والعامل فیه متعلق الظرف وهو
مقدر فی المعطوف علیه فان الحزن یورث البکا واجتماع الحرارة فی القلب دیمشدر
وبالماء واو عاطفه‌در بالما جار مع المجرور وکذلك کان کلمه‌سنه متعلق اولوب
مصرع اولده بالنار اوزرینه معطوفدر ما بالنار ماء موصوله‌در بالنار محذوف
حصل فعلنه متعلق اولوب مانك صله‌سیدر تقدیری کان بالما ما حصل
بالناردیمکدر . ماء موصول مع صلته جمله‌سی مصرع اولده اولان ما بالما
اوزرینه معطوفدر بعض شراح اختصار ایدوب قوله بالنار خبر کان ماء موصوله
اسمها بالما صلة وقوله من بلل صفته ما حزناً مفعول له للظرف وقوله بالما
عطف علی النار ، وقوله بالنار عطف علی بالما دیمش . من ضرم جار مجرور کائن
محذوفنه متعلق اولوب مانك صفتیدر که ما فی بیاندر . ضرم نارك شعله‌سیدر
ترکیده آتش یالکیدیرلر مصرع ثانیده اولان خلاصهٔ اعراب بو وجهله‌در که
بالماء ما بالنار من ضرم قولی مصرع اولده اولان بالنار ما بالماء من بلل اوزرینه
معطوف ولعله کان ما هو بالنار حصل بالماء من ضرم دیمك اولور خلاصهٔ
معناده بعض شراح دیمشدر که وحاصل المعنی کان ببلل الماء حصل للنار المعبودة
لهؤلاء المجوس کانها تبکی وتجری دموعها لاجل زوالهم وکان التهاب النار
وحرقها حصل للماء الذی کان بحیرة فی ساوة کانه یبکی ویحرق حزناً علی
مفارقة الکفار وخراب الکنایس التی کانت حوالیها قال المصنف یرید ان
نارهم التی عبدوها صارت خامدة الی حیث انها کانها تبدلت فاخذت
صفة الماء من جهة الحزن وماءهم ای بحیرتهم قد تبدلت فاخذت صفة النار
فاضطرت من غایة الغیظ شارح شیخ زاده وکان ههنا بمعنی الظن

والغرض

والغرض من هذا البیت بیان تغیر الزمان وانقطاع سلك الفساد .
وانتظام البرده ببرکة قدوم سیدنا علیه الصلوة والسلام دیدی :.
خلاصهٔ معنی آتش وماهر بری مستقلا طبیعت اولوب احدهما یه لازمه
اولان اعراض واوصاف ایله ظاهرا آخرك اتصافی محال ایکن حزن وغموندن
حاللری بر رتبه‌ده متغیر اولدیکه مجوسك معبود اتخاذ ایلدکلری ناری
کمال حزندن کانه اهل کفرك بحیره‌سی اولان مالرینك رطوبت و یاشلق
صفتی ایله متصف اولدی کذلك اهل کفرك بحیره‌سی اولان مالری آتش
مجوسك صفت لازمه‌سی اولان حرارة واشتعال ایله متصف اولدی
یعنی انلر ایچون محزون ومغموم اولان آتش وما بر بو مرتبه‌ده تغیر وضدیله
اتصاف ایله اضطراب کلنجه وآز قیاس ایله اهل ضلالته نه مرتبه تغیر .
واضطراب کلوب تشتت لاحوال ولمق اقتضا ایدر دیمك اوله خلاصه
بیك سنه مدتدنبرو آتش مجوسك منطفی اولوب کلیاً سویمه‌سی وبحیره‌نك
کمال مرتبه غایر اولوب قوروسی افراط اوزره اولدیغی بیان ایچون
ناظم علیه الرحمه بو تعبیر دلپذیر ایله اداء مراد ایلمشدر :. رحمه الله

تخمیس

الوب هزیمت عدونك قلوب بر علتدن :. نظام شرك وضلال اولدی بولدی کم خللن
وبردی صفاتنی نار الدی آبدن بدلن :. کان بالنار ما بالماء من بلل

حزناً وبالما ما بالنار من ضرم .

والجن تهتف مستفعلن تفعال فعلن انوار سا مستفعلن طعة فعلن
والحق یظهر مستفعلن هر فی فعلن معنی وفی مستفعلن کلم فعلن

والجن تهتف والانوار ساطعة :. والحق یظهر فی معنی وفی کلم :.

والجن واو جملهٔ سابقه‌یه عطف ایچوندر الجن مبتدادر جن وجنه اسم
جنسدر آتشده مخلوق بر طائفه‌نك اسمیدر جان ابو الجنددر نته کیم
آدم علیه السلام ابو البشردر . جنه‌ده اولان یا احمری کبی مبالغه
ایله مخفی ومستور اولدیغنه بنا در جن لفظنك ترکیبی ستری مفیددر
یعنی جیم ونون ایله ترکیب ستر ایله متصف ولان شیده استعمال
اولنور بعض شراح الجن جمع جنی والیاء للمبالغة وفی القاموس الجن

منسوب الی الجن شارحلر والجنی منسوب الی الجن یطلق علی واحد منهم ،
واما الجنة بالکسر فبمعنی الجن قال الله تعالی من الجنة والناس دیمشلردر ؛
طائفۀ مزبوره دن مسلم اولنلرینه جن تسمیه ایتمشلر کافر اولنلره
شیطان دیرلر دیمشلر ؛ بو طائفه بزلر کبی اوامر الهیه ایله مکلفلردر
اشکال مختلفه ایله ملئکه کبی تشکل ایدرلر انسا علم ومعرفت
جهتندن انلردن افضل واکملدرلر نته کیم ملئکۀ عظام ابو البشره سجده
ایله امر اولندی ، معتزلی احمقلری جنی کلیاً انکار ایتمشلر حقا ولان قول
اولدر ، آیۀ کریمه وحدیث نبوی ایله مثبتدر ، تهتف فعل مضارعدر
مؤنثدر فاعل ضمیری جنه راجعدر جمله سی مبتدانک خبریدر جمله سی
تفرس بیتنده اولان تفترس اوزرینه معطوفدر تهتف تصوت معناسنه در
هتفت الحمامة تهتف ای صاحت دیرلر ؛ لقد هتفت فی جنح اللیل حمامة
شعری مشهوردر ، تهتف فعلنک مفعولی محذوفدر والجن تهتف بما یدل
علی صدق نبوته تقدیرنده در ، والانوار مبتدادر ساطعه خبریدر جمله سی
تهتف فعلنک فاعلندن حالدر انوار نورک جمعیدر نور ظلمتک ضدیدر
النور جوهر ظاهر بنفسه مظهر لغیره ایله تعریف ایدرلر ساطعه مرتفعة
ظاهرة معناسنه در حتی سطع الغبار وسطع النور اذا ارتفعا ؛
فی اطراف السماء دیرلر ؛ جنک چاغروب صوت وصیحه سندن مراد
نبی آخر الزمان علیه الصلوة والسلامک قدومنی طائفۀ جن غائبدن
ندا وتبشیر ایلدیکیدر انوار ساطعه دن مقصود اثناء ولادتده
ظاهر ومرتفع اولان انواردر شارح مصنفک یرید الناظم نداء الجن
فی الهوی وارجاء مکة ببشارة مولده وتکلم بما یدل علی صدق نبوته
ویشهد باصطفائه وتحقیق رسالته وهو علامة اخری من العلامات وکذا
ارتفاع الاصوات کما ورد فی حدیث عثمان بن عاصم قال حدثتنی ام فاطمة
انها حضرت آمنه لما اخذها المخاض قالت فجعلت انظر الی النجوم وهی
تقترب منی حتی قلت فی نفسی یقعن فی الارض فلما وضعت سطع هناک
نوراً اضاء البیت والدار حتی اضاءت قصور الشام فظهرت تلک القصور
علی نحو الیه صلی الله علیه وسلم وحین ولد خر ؛ ساجداً دیمشدر ، والحق

یظهر واو عاطفه در الحق مبتدادر یظهر فعل مضارعدر فاعل
ضمیری حقه راجعدر جمله سی مبتدانک خبریدر مبتدا مع خبره جمله سی
اول بیتده اولان والجن اوزرینه معطوفدر بعضیلر تهتف فعلنک
فاعلندن حالدر دیمش حق واقعه مطابق اولان شیدر کرک قول وکرک
فعل باطلک ضدیدر بو کلام حقدر یعنی واقعده اولان امر حقه ورضای
باریه مطابقدر معناسنده اکثر استعمال اولنور بو مذهب باطلدر دیرلر
یعنی خارجده امر حقه واعتقاد اهل سنته مطابق دکلدر معناسنی مراد
ایدرلر ، بو مقامده حقله مراد پیغمبر افندیمزک نبوتی حقدر واقعه مطابقدر
یعنی واقعده ثابت ومتحقق اولان اودر دیمکدر ، لغتده ثبت معناسنه
اولان حق فعلندندر شارح شیخ زاده والحق ضد الباطل من حق الشیء
ثبت دیمشدر من معنی من ابتدائیه در معنا کلمه سی تقدیراً مجروردر یظهر
فعلنه متعلقدر معنادن مراد امور عقلیه در که ذهنده موجود صور علمیه
لفظله قصد اولندیغنه بناء معنی دیرلر ، زیرا معنی لغتده قصد معناسنه در
ایمدی پیغمبریمز علیه الصلوة والسلام افندیمزک حق پیغمبر اولدیغنه دلالت
ایلدین سابق الذکر علاماتدن مثلا ایوان کسرانک انصداع وانکساری ایله
استدلال کذلک بیک سنه دن برو منطفی اولمیان آتش مجوسک انطفاسی
ایله وکذلک ناظمک اشبو بیتک مصرع ثانیسنده والانوار ساطعه عبارتیله
وسائر ما سبقده ذکر اولنان علامات ایله استدلال ذهنده ترتیب امور معلومه
ایله حاصل اولور معقولسندن اولمغله معنی قبیلندن اولوب کذلک قرآن
کریمک نیجه امور غیبیه دن اخبار ونیجه حکم وحقایقه متعلق معانی سی
دخی معنی قبیلندن اولمغله ناظمک والحق یظهر عبارتی ایله مرادی معنی
قبیلندن اولان ادلۀ عقلیۀ مذکوره ایله حق یعنی پیغمبریمز علیه الصلوة
والسلامک نبوتی ظاهر اولدی دیمک اولور پس نبوتک حق اولدیغنک معنی
جهتندن ظهوری بو جهله ایکیدر لو معنی اراده سی ایله در ؛ فاما کلام جهتندن
دخی ظهور وثبوتنی بیان ایچون ناظم ومن کلم عبارتنی کتورمشدر من حرف
جردر کلم جار ایله مجرور اولوب یظهر فعلنه متعلقدر کلم کلامک جمعیدر
کلام الهیدن مراد قرآن کریمدر کلام الله وقرآن لفظان مترادفاندر ؛

مر معنی صح

آيات حق من الرحمن محدثة بيتنده دخی تفصيل اولنمشدر بو مقامده لزومی
مرتبه بيانی بو وجهله درکه کلام الله لفظ مشترکدر، کاهی کلام الله ديرلر
کلام لفظی مراد ايدرلر که قرآن کريمك نظم شريفه تعبير ايدکلری الفاظی
مراددر، وکاهی کلام الله ايله مراد کلام نفسی اولان معنای جليله سيدرکه
کلام نفسی معناسنه کلام الهی دخی قديم وصفات باری تعالی دندر ايمدی کلام الله
ايله بعضاً کلام لفظی اولان نظم شريف مراد اولديغی شرح مقاصدده
سعد العلامه رحمه الله بو وجهله بيان ايدر کما قال فان قلت انه علم بالضرورة
من دين النبی صلی الله عليه وسلم، ان القرآن هو هذا المؤلف المنتظم من الحروف
المسموعة المفتتحة بالتحميد جوابه انه لا نزاع فی اطلاق اسم القرآن وکلام الله
بطريق الاشتراك علی هذا المؤلف الحادث وهو المتعارف عند العامة والقراء
والفقهاء لکنا نثبت امراً وراء ذلك وهو المعنی القائم بذات الله تعالی
يعبّر عنه بالفاظ ونقول انه هو کلام الله حقيقة وهو قديم وذلك هو
المعنی النفسی ايمدی بو مقامده ناظم من کلم قوليله قرآن کريمك کلام لفظيسنی
مراد ايدرکه پيغمبر عليه الصلوة والسلامك حق نبوتی قرآن کريمك معجزه کبرا
اولان نظم کريمی ايله ظاهر اولمشدر، زيرا مصاقع قحطان وفصحاء عدنان
اقصر سورهسنه نظيرندن اظهار عجز ايدوب حقاً که پيغمبرمز عليه السلامك
حق نبوتنه معجزه کبرادر ديدکلری قرآن کريمك کلام لفظيسيدرکه اسلوب
بلاغت ونهايت فصاحتی ايله معجزه کبرای نبوی اولديغی جمله اعتراف ايتمکله
پس ناظمك والحق يظهر من کلم ديديکنك معناسی پيغمبر عليه السلامك حق پيغمبرلکی
اولديغی قرآن کريمك کلام الله ديدکلری کلام لفظيسندن دخی ظاهر اولمشدر
ديمکدر، يعنی کلمات قرآنيه ونظم کريم ايله حق که صدق نبوتندر ظاهر
ومتبين اولمشدر، زيرا اول کلام لفظی جملهنی نظيرندن عاجز ايدن
معجزه کبرادر کما قال الشارح شيخ زاده والمراد من المعانی اما معانی القرآن
ومن الکلم الفاظه فان القرآن عبارة عن النظم والمعنی جميعاً وهو معجز
بنظمه ومعناه دال علی صدق نبوته وحقية رسالته ديمشدر ايمدی ناظمك
يظهر من معنی عبارتنده معنيدن مراد بالاده تفصيل اولنديغی اوزده
علامات ظاهرتيا ايله استدلال ودخی کذلك قرآن کريمك ناطق اولديغی

اوزره امور غيبيه يی اخباری ايله استدلالدرکه اخبار عن الغيب معجزه
کبرادر، بونلر معنی قبيلندندر، زيرا دليل امور معلومه فی الذهنی ترتيب
ايله اولورکه امور معلومه فی الذهن قبيلندندر نته کيم لغتده معنی لفظی
کاهی قصده اطلاق اولنديغنه بناء حکمتده امور معلومه ذهنيه لفظله
قصد اولنديغی حينيدن معنی دیرلر دبو مصرحدر وقال الحنفی يحتمل ان يراد
بالکلم الحوادث الکائنة المحسوسة الدالة علی نبوته والمعنی المدلول عليه اعنی نفاذ
امره فی الخافقين ومضی حکمه فی العالمين وفی البيت من البديع المقابلة
بين الجن والانوار ومراعاة النظير بين الجن وتهتف الانوار ساطعة
وبين المعنی والکلم وبين ساطعة ويظهر ؞

تخميس

طوتمشدی اولدی صفادن ولادتنده بتون ؞ کدر بولدی زنکی سوجهانی شهر ومدن
طوناندی نورله قنديل جهان يارلدی بوکون ؞ والجن تهتف والانوار ساطعه
والحق تظهر من معنی ومن کلم ،

عَمُوا وَصَمُّوا مَفَاعِلُنْ مُوفَاعِ فَاعِلُنْ لَانْ اَلْبَشَا مُسْتَفْعِلُنْ بُرْكَمْ فَعِلُنْ
تَسْمَعْ وَبَا مُسْتَفْعِلُنْ رِقَةُ اَلْ فَعِلُنْ اِنْذَارِ كَمْ مُسْتَفْعِلُنْ تَشِمِ فَعِلُنْ
عَمُوا وَصَمُّوا فَاعِلَانِ الْبِشَائِرِ كَمْ ؞ تَسْمَعْ وَبَارِقَةَ الْاِنْذَارِ لَمْ تَشِمِ

بو بيت دلالت سابق الذکر بيتا ولك مصرع ثانيسندن سؤال وهمی دفع
مقامنده اولديغی شارح مصنفك بو وجهله تفصيل ايدرکه هذا البيت
تحقيق لمضمون المصرع الثانی من البيت السابق وتبيين لظهور الحق من جانب
الظاهر والباطن ودفع لما عسی يخطر ببال القاصر من انه اذا کان صدق نبوته
امراً لائحاً مکشوفاً مؤيداً بجانب الظاهر والباطن لدی کل احد فما بال
الکفار انکروا رسالته فلم يؤمنوا به وحاصل الجواب انه امر الانکشاف
انما هو بالنسبة الی العقلاء الموصوفين بالفراسة حتی يستدلوا
بالبواطن علی شیء وسلم ابواب ظواهرهم کتاب البصر وباب السمع
وهؤلاء ليسوا کذلك بل هم عمی فهم لا يعقلون ديمشدر، عموا فعل ماضی
جمع مذکر ونحتنده فاعل ضميری کفاره راجعدر جملهسی مقدر مبتدانك
کلمسی نك خبريدر مبتدا مع خبره جملهٔ مستأنفهدرکه سؤال مقدره جوابدر

شارح مصنفك تقدیر سؤالی بالاده تقریر ایدر عمی ذهاب البصر بعضیلر
عدم البصر عما شانه ان یکون بصیراً ایله تعریف ایتمشلردر عمی حاسّه
ظاهره اولان عینك رؤیت ظاهریه نك فقدانیدر معلوم اوله حقیقت
دین مبینی درایت ومعرفت بصیرتله اولور کفار ظاهراً اعمی اولمقدن
حتی بلمك لازم کلمکله عمی لفظنده استعارهٔ تبعیه واردر دیمکه
محتاجدر نته کیم شارح مصنفك ان العمی والصمم انسداد باب الظاهر
وهذا لا یقتضی انسداد باب الباطن لجواز ان یکون مفتوحة مع انسدادها
کما نشاهد کثیراً من الناس قلنا نعم الا انه استعارة العمی لانسداد باب
الباطن وهو البصیرة دیمشدر بو مقامده اولان استعارهٔ فعلده
اولمغله استعارهٔ تبعیه اولور یعنی عمای باطنی اولان فقدان
بصیرتی عمای ظاهری اولان فقدان عینه بعد التشبیه فقدان بصیرت
معناسی مراد اولان عما مصدرندن عموا فعلی مشتق قلنمشدر پس عموا
فعلی ایله فقدان بصیرت معناسی که انسداد عین قلب مراد اولمشدر
صموا فعلی دخی بوکه قیاس اولنه که استعارهٔ تبعیه اولمق اوزره
نته کیم شارح مصنفك ان العمی والصمم استعارة لانسداد اذن القلب
دیمشدر صموا فعل ماضی مفرد مذکردر صموا ایله کفارك انسداد سمع
باطنیلری استعاره طریقیسیله مراد اولمشدر لکن شارح شیخ زاده
لم یسمع معناه لم یقبل کما فی قوله سمع الله لمن حمده او انهم لما لم یعملوا
بمقتضاه فکانهم لم یسمعوا دیدی واعلان واو عاطفه تفریعیه در
وصموا قولنه نتیجه منزله سنده در اعلان افعال وزنی اوزره مصدردر
اظهار وانشا معناسنه در اعلان مبتدادر البشائر مضاف الیهیدر
بشائر بشارتك جمعیدر بشارت موجب فرح وسرور اولان خبردر لم یسمع
فعل مضارع مجهولدر تحتنده فاعل مؤنث ضمیری اعلان لفظنه راجعدر
هی ضمیری اعلان کلمه سنه راجع اولمق اعلان لفظی بشارت کلمه سنه اضافت
ایله تأنیث کسب ایتدیکنه بنادر سقطت بعض انامله قبیلندندر دیمشلر
لم یسمع جمله سی مبتدانك خبریدر مبتدا مع خبره جملهٔ تفریعیه در بارقه
اسم فاعلدر بعض شارح من برق السیف وغیره برق برقا ای تلألأ دیمش

وآن قولیده

وآن قولیده البرق بانك فتحی ورانك سکونیله شمشك که بلوط
ایچنده ظاهر اولور وبر کمسنه یه قورخو خبر بن وبرمکده دخی دیرلر
البارق رانك کسریله شول بلوطدر که انك شمشکی اوله البارق
مؤنثی یقال سحاب برق وسحابة بارقة دیمش بو مقامده بارقه ایله
مراد کفاردین باطلرینك مضمحل وکندولرك هلاك وخذلاننه دلالت
ایلین سابق الذکر انذاراتدر که بیوت سابقه ده ذکر اولنمشیدی
ناظم اول انذارات وعلاماتی شمشکی ولان سحابه تشبیه ایدر شارح
شیخ زاده والبارقه من برق بمعنی لمع هدد والتاء للتأنیث وللمبالغة
والانذار الابلاغ علی وجه التخویف ای الانذارات المهددة واللامعة
دیمش لم یشم فعل مضارع مجهولدر تحتنده فائم مقام فاعلی اولان
هی ضمیری بارقه کلمه سنه راجعدر ولم یشم نظر ایتمدیلر دیمکدر اندن
شارح فخر الدین الشم من شمت البرق اذا نظرت الی سحابته این
تمطر دیمش بو بیتده لف ونشر واردر اعلان کلمه سی مصرع اولده
اولان صموا فعلنه ناظر وکا متفرعدر کذلك لم یشم فعلی عموا کلمه سنه
متفرعدر یعنی کفارك اذنی منسد اولدیغی اعلان بشارتی ایشتمدیلر وکوزلری
کور اولدیغی بارقهٔ انذاری کورمدیلر ونظر ایتمدیلر دیمکدر بعض شراح
وحاصل المعنی ان کفار الفرس والعرب عموا فلم ینظروا الی انذاراتهم الظاهرة
من الضیاء واللمعان الشایع فی جمیع الاکوان لیلة ولادته صلی الله علیه وسلم
وصموا عن الاخبار فلم یسمعوا بشائر النبوة الواقعة علی وجه الاعلان دیمش
محصول معنای عبارت بیت کفار اعمی واصم اولدیلر پس مژدهٔ عظیمه
وموجب فرح وسرور اولان خبر بشارتك ظهور واشاعتی ایشیدمدی ماخوذلشدیلر
وشمشکلی اخافه واهلاك سحابی نظر اولنمدی یعنی سالف الذکر ابیات
سابقه ده تفصیل اولندیغی اوزره لیلهٔ ولادهٔ سعادتده جمله یه مژده
وتبشیر اولان خبر مسرتلری کفار ایشتمدی کذلك دین باطللرینك
مضمحل ولوب کندولرك هلاك وخذلانی علاماتی اولان سحاب انذاده
نظر ایتمدیلر اعمی واصم اولدیلر دیمك مآلنده اوله وفیه من البدیع
الطباق بین المعوج ویقم والجناس اللاحق بین الاقدم ویقم

تخميس

بو کجه نیجه بشارت اشارت محکم ∴ ظهوره کلمش ایکن بونجه منذرات ایله هم

کلوب غشاوهٔ غفلتله سد کوش حکم ∴ عموا وصموا فاعلان البشارة لم

تسمع وبارقة الانذار لم تشم

من بعد ما مستفعلن اخبر الا فاعلن اقوام کا مستفعلن هنهم فعلن

بان دی مفاعلن نهم الا فعلن معوج لم مستفعلن یقم فعلن

من بعد ما اخبر الاقوام کاهنهم ∴ بان دینهم المعوج لم یقم

من بعد کلمه سنده من حرف جردر بعد من ایله مجروردر عموا فعلنه متعلقدر یاخود صموا فعلنه متعلقدر شارح مصنفک فالظرف اعنی من متعلق بالفعلین المذکورین ویجوز ان یکون متعلقا بالم یسمع دیمشدر ماماء مصدریه در اخبر فعل ماضیدر الاقوام مفعولیدر کاهن اخبر فعلنک فاعلیدر جمع ضمیری مضاف قدر ضمیر کفاره راجعدر ∴ اخبر جمله سی تأویل مصدرده بعد کلمه سنک مضاف الیهیدر من بعد اخبارهم دیمکدر اقوام قومک جمعیدر قوم رجاله اطلاق اولنور کاهی رجاله وتبعا للرجال نسایه دخی اطلاق اولنور قوم موسی وقوم عیسی بومقوله دندر ∴ بومقامده قوم کفقوم کفار مراددر ∙ کاهن منجمدر وکاهی ساحره دخی اطلاق ایدرلر ∙ بان باحرف جردر ان حروف مشبهه دندر ∙ دین اسمیدر جمع ضمیرینه مضاف قدر ضمیر اقوامه راجعدر ∙ ان کلمه سنک خبری ذکری آتی لم یقم جمله سیدر ان مع اسمه وخبره ∙ حرف جر اولان با ایله محلا مجروردر جار مع المجرور اخبر فعلنه متعلقدر کا اخبر فعلنک مفعولیدر ∙ دین لغتده طریقدر اصطلاحده قانون سماوی جمع به بتوسط بشر لانتظام امور الانام بحسب المعاد والمعاش ایله تعریف ایدرلر ∙ لکن بومقامده مراد کفارک حق تعالیدن غیری معبود اتخاذ ایدوب کندولرین وسیلهٔ فلاح وسلامتلری اولمق اعتقادیله اختیار ایلدکلری طریقهٔ باطله لریدر که شارح مصنفک قوله بان دینهم متعلق باخبر ای بان طریقتهم التی اختاروها ویسلکون فیها من اتخاذ المعبود من دون الله دیمشدر ∙ دین لفظی ضمیر جمعه مضاف قدر ضمیر جمع قومه راجعدر ∙ المعوج دینک صفتیدر معوج ترکیده اکری وفاسد معنی بر کج

دیدکلریدر یعنی کفارک راه مستقیم اعتقادیله اکری نوعله کتدکلوینی بیان ایدر ∴ لم یقم فعل مضارعدر یانک ضمی وقافک فتحی ایله اولورسه صیغهٔ مجهول اوزره اولوب دوام معناسنه اولان قوامدن مشتقدر تحتنده قائم مقام ضمیری دین کلمه سنه راجعدر جمله سی ان کلمه سنک خبریدر ننه کیم ذکر اولندی واکر لم یقم فعلی یانک فتحی وقافک ضمیله مبنی للفاعل ولورسه قیامدن مشتق اولور قال الشارح المصنف لم یقم علی لفظ المبنی للفاعل من القیام وهو الاستواء ویروی بضم الباء وفتح القاف علی لفظ المبنی للمفعول من اقام الشیء ادامه شارح فخر الدین فان قلت الاعوجاج انما یقال فی مقابلة الاستقامة ∙ واما القیام فیکون فی مقابلة القعود ∙ فما معنی مقابلة المعوج بقوله لم یقم قلت القیام یستلزم الاستقامة فاذا قام الشیء استقام فاذا اراد بقوله لم یقم لم یستقم شارح شیخ زاده والاعوجاج فی المحسوسات عدم الاستقامة الحسیة وفی غیر المحسوسات عدم کونها علی ما ینبغی دیمشلردر بعض شراح خلاصهٔ معناده دیمشکه وحاصل المعنی ان الکفار لم یسمعوا بشائر الانوار من بعد اخبار کاهنهم اقوامهم ان طریقتهم الباطلة لم یقم عند ظهور نور النبی صلی الله علیه وسلم شارح شیخ زاده اشبو ایکی بیتک مال معناسنده بوکونه تحقیق وتفصیل ایدرکه یعنی ان الاقوام الذین اتخذوا غیر الاسلام دینا لم یلاحظوا باعینهم الی غرائب الاثار الدالة علی صدق نبی المختار ولم یصیحوا باذانهم عجایب الملقاة الیهم من قبل الکهان فعموا عن مشاهدة الایات وصموا عن سماع البینات بعدما اخبرهم الاحبار والکهان بان دینهم المعوج لا یقوم ∙ بعد هذا الزمان وقال ابو اسحق حدثنی نافع الجرشی عن اهل الیمین انه کان لهم کاهن فی الجاهلیة فلما ذکروا له امر رسول الله صلی الله علیه وسلم ∙ وانه انتشر فی العرب قیل لنا انظر لنا امر هذا الرجل واجتمع الناس الیه فی اسفل جبله فنزل علیهم حین طلعت الشمس فوقف قائما متکأ علی قوس له فرفع رأسه الی السماء طویلا ثم قال ایها الناس ان الله اکرم محمدا علیه الصلوة والسلام واصطفاه وطهر قلبه وحشاه فلیس الکفر بعد ذلک رواج ولن یقوم بعد هذا دین له اعوجاج ولکن مکنه ایها الذین فیکم قلیل ثم اسند الی جبله راجعا

من حيث جاء وامثاله فی الکتب المعتبرة مسطور محصول معنا عبارت
بیت کفارك معوج وباطل ولان دینلری متمادی ولمبوب مضمحل
اوله جغنی کاهن ومنجملری خبر ویردکدنصکره ینه کورا ولدیلر ؛
وصاغر اولدیلر مبشرات ومنذراتی نه ایشتدیلر ونه کوردیلر ∴

تخمیس

دکل وقوم ضلال جشم عبرته مردم | مفیدا وملك لخبار نقطة انجم
ضلالك وملك زائل حماقت وملك کم | وبعدما اخبر الاقوام کاهنهم

بان دینهم المعوج لم یقم

وبعد ما مفاعلن عاینوا فاعلن فی الافق من مستفعلن شهب فعلن
منقضة مستفعلن وفوق ما فاعلن فی الارض من مستفعلن صنم فعلن

وبعدما عاینوا فی الافق من شهب | منقضة وفق ما فی الارض من صنم

بعد کلمه سی جر ایله قرائت اولنور سه بعدما عاینوا عبارتی بیت ولدن اولان
من بعد کلمه سنك لفظی اعتباریله من بعد اوزرینه معطوف اولور واکر
فتحه ایله قرائت اولنور سه بعد کلمه سی ما بعدندن اولان جمله یه مضاف اولمغله
یاخود محذوف معاینه لفظنه مضاف اعتبار اولنمغله فتح اوزره مبنی
اولوب عاینوا فعلنك ظرفیدر شارح مصنفك وینبغی ان یقدر ههنا
مضاف ای بعد معاینة ما عاینوا من شهب والفتح لاکتساب البناء من
المضاف الیه کما قرر فی النحو دیمشدر کذلك شارح کورد ولفظ بعد مبنی
علی الفتح لاکتسابه البناء من الاضافة الی الجملة فیکون فی محل الجر او النصب
معطوفا بالواو علی من بعد فی البیت السابق ای عموا وصموا من بعد الاخبار
ومن بعد المعاینة دیمش ما عاینوا ما موصوله در . عاینوا فعل ماضی جمع مذکرده
مفاعله بابندندر فاعلی تحتنده ضمیر کفاره راجعدر جمله سی ماء موصولك
صله سیدر موصوله عائد ضمیر محذوفدر عاینوه دیمکدر ماء موصول مع
صله سی کذلك بیت اولدن اولان من بعد اوزرینه معطوفدر عاینوا ∴
معاینه دندر معاینه کورمکدر . تقول اعینت الشئ اذا رأیته بعینك
دیمشلر ∴ فی الافق جار مجرور عاینوا فعلنك متعلقدر . افق سمانك
اطرافیدر . افق وزن ایجون فانك سکونیله انشاد اولنمشدر من شهب

من بیانیه

من بیانیه مابی بیاندر شهب من ایله مجرور کائن محذوفنه متعلق
اولوب مابی بیاندر شهب شهابك جمعیدر شهاب نارك شعله سیدر بعض
شراح والشهب بضمتین جمع شهاب وهو شعلة ساطعة منفصلة من نار
الکواکب یرمی بها الشیاطین لا نفس النجم لانها قار فی الفلك ایله
تحقیق وتفسیر ایتمشدر . منقضة ساقطة معناسنه در وفق نزع
خافضیت اوزرینه منصوبدر . منقضة کلمه سنك ظرفیدر ومنقضة
علی وفق الاصنام تقدیرنده در . منقضة ~~ساقطة معناسنه در~~ شهب
لفظنك صفتیدر وفق فعل محذوفك مفعول مطلقیدر . وافقن وفقا
تقدیرنده در یاخود منقضة کلمه سنك ظرفیدر شارح کوردی وفق صفة
مصدر محذوف ای انقضاضا وفق انقضاض الصنم دیمشدر ما فی الارض
ما موصوله در . فی الارض جار مجرور مقدر کائن کلمه سنه متعلقدر . ماء
موصولك صله سیدر ضمیر عائد محذوفدر ما هو فی الارض تقدیرنده در ∴
بعض شراح موافقت مطابقت معناسنه دردیمشلر ای موافقه ما فی الارض
دیمشلر من صنم جار مجرور محذوف کائن کلمه سنه متعلق مابی بیاندر یاخود
کائنا محذوفنه متعلق اولوب مادن حالدر شارح حنفی دیمشکه فان قلت
ما فائدة قوله ما فی الارض من صنم قلت ما هو اشارة الی علامة ثانیة واضحة
مشاهدة لهم اوضح من وضوح الاولی مع عدم التنبه لها لم تنبهوا للاولی ∴
والحاصل ان انقضاء الشهب وتساقطها فی اکناف السماء کتساقط وانکبابها
علی وجه الارض فکما لم یروا ذلك السقوط السماوی لم یروا ذلك السقوط
الارضی مع وقوعه بین یدیهم وبمحضر منهم وحاصل المعنی ان الکفار .
عموا فلم یروا بوارق الانذار من بعد معاینتهم فی اطراف السماء من الشهب
النازلة من السماء علی الشیاطین المسترقین للسمع من الملائکة فی السماء لیلة
ولادته صلی الله علیه وسلم ∴ علی موافقه سقوط جنس الصنم الذی کان فی
الارض فسقوط الشهاب من السماء علی الشیاطین وسقوط الاصنام علی
الکواهن من اعظم ایات سید المرسلین وکانت الشیاطین قبل ولادته
صلی الله علیه وسلم ∴ یصعدون الی السماء یسمعون کلام الملئکة یخبرون
الکواهن ویضلونهم ثم منعوا لیلة ولادته صلی الله علیه وسلم من الصعود الی السما

شارح كوردی والمعنى الكفار دعموا وصموا بعد معاينة انقضاض الشهب
رجوما للشياطين وسقوط الاصنام على وجوهها فى ليلة مولده صلى الله
عليه وسلم كرامة ومعجزة له ديمش قال الشيخ زاده ان ليلة الميلاد انكبت
الاوثان وسقطت وقذفت الشياطين فهبطت فوافق الهبوط السقوط ٭
محصول معنا عبارت بيت ودخى كفار اطراف سماده يلدزلر آتشلر بنجه وير ارضده
يوزى اوزرينه دوشن اصناملرى وفقنجه ساقط اولديغنى كوزلريله
معاينه ايلدكلرندن صكره بنه ٢عمى اولدیلر يعنى بوندن صكره دخى
برق آنذارى كورمديلر ديمك ماللرم بيت اسبقى متمم ونتيجه حكمنده در
وفيه من البديع الجناس المحرف بين الافق ووفق والمقابلة بين الافق
والارض ومراعاة النظير بين الافق والشهب ومنقضة ٭

تخميس

كوردن رديى شياطينى آخترِ دُبرِن | كيصالدى بنجه آتش كدا زايدوب غُجبن
تأمل ايتمديلرينه اول شهبك قرينن | وبعد ما عاينوا فى الافق من شهب

منقضة وفقا ما فى الارض من صنم

حتى غدا مستفعلن عن طرى فاعلن قِ الحقِ من مستفعلن هزم فعلن
من الشيا مفاعلن طين يق فاعلن فوا اثر من مستفعلن هزم فعلن
حتى غدا عن طريق الحق منهزم ٭ من الشياطين يقفوا اثر منهزم

حتى كلمه سى بو مقامده حرف جردر انتهاء غايت ايچوندر ٭ بيتا ولدى اولا
معاينه نك ياخود منقضة كلمه لرينك غايتنى بياندر ٭ غدا جمله سى جار
ايله مجرور اولوب بيتا ولدى اولان عاينوا فعلنه متعلقدر شارح حنفى
حتى متعلقة بمنقضة وهى لانتهاء الغاية كالى سواء كانت عاطفة ٭
اوجارة الا ان المجرور بها لا بد اما ان يكون آخر جزء من الشئ كقوله
اكلت السمكة حتى رأسها فان الرأس ماكول كالسمكة واما ان يلاقى آخره
نحو نمت البارحة حتى الصباح لان الصباح ليس جزءا من البارحة لكنه
يلاقيها ديمشدر شارح كوردى حتى حرف ابتدا وما قبلها سببا لما بعدها
فيكون الجملة بعدها مستأنفة او حرف جر بمعنى الى او بمعنى كى باضمار ٭
ان المصدرية بعدها متعلق بعاينوا او بمنقضة غاية لاحدهما ولا يكون

عاطفة

عاطفة اذ شرطها كون معطوفها جزء ما قبلها ديمش ملا جامى حتى
مثل ثم فى الترتيب بمهلة والمعطوف بحتى جزء قوى وضعيف من المعطوف
عليه حتى يتميز الجزء بالقوة والضعف عن الكل نحو قدم الحاج حتى المشاة
شارح شيخ زاده حتى اما عاطفه اوابتدائيه ديمشدر ٭ غدا افعال ناقصه دندر
صار معناسنه در عن طريق الحق عبارتندن جار مجرور مؤخر منهزم كلمه سنه
متعلقدر طريق لفظى ما بعدنه مضافدر ٭ انهزام بوزولوب ومنكسر اولوب
فرار معناسنه در شارح حنفى والانهزام الفرار بسبب الضعف والانكسار
بسبب المغلوبية ديمش انهزام لفظى غدا كلمه سنك فاعلى اولان محذوف
شيطان لفظنك صفتيدر اى صار شيطان منهزم يقفوا تقديرنده در
من الشيطان جار مجرور كائن محذوفنه متعلق ظرف مستقردر ٭ منهزم
كلمه سنك بيانى وصفتيدر شيطان لفظى بعد معناسنه اولان شطن
فعلندندر شارح مصنفك سمى به لبعده عن الحق ديمشدر ٭ يقفوا فعل مضارع
جمع مذكردر تختنده اولان جمع ضميرى منهزم لفظنه راجعدر ٭ زيرا منهزم
اسم جنسدر جمع ضميرى ارجاعى صحيحدر منهزم شياطيندن عبارتدر ٭
يقفوا جمله سى غدا فعلنك خبريدر يقفوا قفودن مشتقدر قفوا اتباع ٭
معناسنه در ديمشلر بعض شراح يقفوا اى يتبعوا ايله تفسير ايتمشدر شارح
شيخ زاده قفاه اى تبعه ديدى اثر تركيبده ابز ديدكلر يدرنه كيم وآن قولنده
الاثر همزه نك كسريله وثانك سكونيله ابز معناسنه كلور يقال خرجت
فى اثره ديمش اثر لفظى يقفوا فعلنك ظرفيدر منهزم اثر لفظنك مضاف
اليهيدر شارح مصنفك يقال يقفوا اثره اى يذهب على طريقته ويجئ على
عقبه والاثر بكسر الهمزة عقيب الشئ ديمشدر وآن قولنده عقب
تركيده اوكجه دكلدر ايا غك مؤخريدر وبو نسنه نك ردنجه ديمك معناسنه
دخى كلور ديدى بعض شراح خلاصه معناده ديمشكه وحاصل المعنى وبعد
مشاهدتهم شهبا سقطت من السماء ليلة ولادته صلى الله عليه وسلم ٭ حتى ذهب
الشياطين عن طريق الوحى المنهزمون التابعون بعضهم فى الانهزام شارح
مصنفك تاكيد لحديث سقوط النجم وتحقيق له يعنى انقضاضها منكثر جدا
وتكثيره الى حيث يتصل المنهزمون بعضهم ببعض ويتعاقبون ولا ينقطعون

بمعنی انه مامن منهزم الا وبعده منهزم شارح حنفی یعنی انقضت الشهب علی
الشیاطین عند استراق السمع طفقت الشیاطین یتبع بعضهم بعضاً فی
الانهزام فلم تر منهم احداً لم ینهزم من انقضاض تلك الشهب حتی خلت
تلك المصاعد التی کانوا یصعدونها لاستراق السمع منهم دیمشلردر محصول
معنا عبارت بیت آتش کواکب برتبه ده ساقط اولدیکه حتی شیاطین
منهزم بو سمادن بری برینی تعاقب ایده رك وار دین بصه رق منکسراً اولوب
فرار ایلدیلر دیمك اوله وفیه من البدیع التکریر بین منهزم ومنهزم

تخمیس

سوردی چقدی شیاطین اودن دشمن بر دم ... کلدی استراق سمع منعی ظاهر اولدی بو توده
ویرلدی نفی ایله سارقلرین جزاسی بو کوده ... حتی غدا عن طریق الحق منهزم
من الشیاطین یقفوا اثر منهزم

الفصل الخامس من معجزاته صلی الله علیه وسلم

کأنهم مفاعلن هرباً فعلن ابطال ابـ مستفعلن رهة فعلن
او عسکر مستفعلن بالحصی فاعلن من راحتیـ مستفعلن ـه دم فعلن

کأنهم هرباً ابطال ابرهة ... او عسکر بالحصی من راحتیه رمی

ناظم علیه الرحمه قصیده مبارکه دن فصل خامسی اعتبار اولنان معجزات
سلطان کائنات علیه افضل الصلوات بو محلده بیانه مبادرت ایتمشدر که
کأنهم کلمه سنده کان حروف مشبهه دندر هم ضمیر جمع در محلا منصوب کان
کلمه سنك اسمیدر شیاطین راجعدر هرباً هاربین معناسنه اولوب ضمیر جمعك
مرجعندن حالدر مشتق منه حال واقع اولسه مشتق معناسیله تأویل ولنمق
قاعده در بعض شراح تمییزدر دیمش شارح جلال الدین ای فی حال هربهم من الشهب ایله
تقدیر ایتمش شیخ زاده هرباً حال من الشیاطین یعنی هاربین لما فی کان من
معنی الفعل نحوه مسطور در کذا العامل فی الحال اما الفعل الملفوظ
او المقدر نحو زید فی الدار قائماً لان متعلق الجار حصل المقدر اوشبهه
وآن قولیده هرب فتحتین ایله قاچمق فرار معناسنه دیمشدر ابطال کان
کلمه سنك خبریدر ابطال فتحتین ایله اولان بطلك جمعیدر بطل شجاع معناسنه که
ترکیده یکت دیرلر ابرهه لفظی ابطالك مضاف الیهیدر ابرهه همزه نك ورانك

فتحیله

فتحیله اصحاب فیلك رئیسی اولوب ذکر آتی قصه سی تفصیل اولندیغی وزره
مکه مکرمه یه کعبه معظمه یی هدم قصدیله کلن کافرك اسمیدر او عسکر فعله
مصرع اولدر اولان ابطال اوزرینه معطوفدر بالحصی جار مجرور مؤخر رمی
فعلنه متعلقدر حصی حصانك جمعیدر حصاة اوفاجق طاشلره دیرلر
من راحتیه من جاره در راحتی راحه نك تثنیه سیدر حاله جری بالیدید
جار مع المجرور کذلك رمی فعلنه متعلقدر راحه آل ایا سیدر ضمیره
مضافدر ضمیر صاحب الید العلیا سلطان کائنات علیه افضل الصلوة
انده یمزه راجعدر رمی فعل ماضی مجهولدر اصلی رمی در وزن ایچون
یا حذف اولنمشدر رمی فعلنك تحتنده قائمقام فاعلی ضمیر عسکره راجعدر
جمله سی عسکرك صفتیدر ناظم فعل ماضی صیغه سیله کتورمیوب مجهول
صیغه سیله اختیار دینك وجهنی شارح مصنفك بیان ایدر که کما قال وفی
ترك الفاعل وبناء الفعل علی المفعول محافظة علی ظاهر قوله تعالی وما
رمیت اذ رمیت ولکن الله رمی فاثبت له الرمی اولاً بمعنی صدوره
عنه ظاهراً واکتساباً ونفاه عنه ثانیاً حیث بلغ من التأثیر حداً لا یبلغه
رمی البشر ولذا قال ولکن الله رمی وهذا اشارة الی قصة بدر وقصته انه
لما التقی الجمعان یوم بدر اخذ رسول الله صلی الله علیه وسلم بقبضة من الحصی
فسبحت فی کفه علیه السلام فالقاها فی وجوه الکفار قد دخلت فی اعینهم
جمیعاً وقال شاهت الوجوه فلم یبق کافر الا اشتغل بعینیه فانهزموا
باذن الله تعالی فلما کان لهذا الفعل من التأثیر حداً لا یبلغه رمی البشر
کما تری نفی عنه الرمی واثبته لله تعالی بقوله ولکن الله رمی معلوم اوله که
سابق الذکر حرف تشبیه ایله مصرع اولده اولان شیاطین در که باشلرینه
آتش کواکب القا اولنوب جو سمادن فرار ومنهزم وهلاك اولمشلردر
نته کیم بیت سابقده تفصیل ولندی ایمدی اشبو مشبه اولان شیاطین
ایکی شیئه تشبیه اولنمشدر اولکی شیدن بری بالادن طیورك
القا ایلدیکی حصاة ایله منهزم وفرار وهلاك اولان شجعان ابرهه در
ایکنجی مشبه به حصی ایله رمی اولنمغله منهزم وفرار وهلاك اولان
کفاردر وجه شبه بر طرفدن اشیاء مهلکه نازل واصابت ایتمکله

رعب وهراس ايله پريشان وفرار وهلاك كدن حاصل اولان هيئة دركه
اشبو وجه شبه ايكى عدد سابق الذكر مشبه به ايله مشبه بيننده قدر
مشتركدر يعنى مشبه ده ومشبه بهده بولنمشدر نته كيم وجه شبه
طرفين تشبيهده قدر مشترك اولمق شرطدر يعنى اشبو وجه شبه طرفين
تشبيه اولان شياطين سارقه ايله ابطال ابرهه وعسكر كفار بدر
بيننده قدر مشتركدر كه هر برنده اول سابق الذكر وجه شبه
موجوددر والحق وجه شبه مركبدر طرفين تشبيهده تركب بو قدر
بعض شراح طرفين تشبيهده تركبه ذاهب ولوب هيئة منتزعه يى
تشبيه ايله تشبيه تشبيه مركبدر ديمشلر لكن حق اولان تقرير اولنان
منوال وزره اولمقدر كما قال الشارح الحنفى ان التشبيه الاولين
اعنى تشبيه الشياطين هاربين بشجعان ابرهه وتشبيههم ثانيا بعسكر مرمي
بالحصا من كفه صلى الله عليه وسلم مثل التشبيه فى قول اجنحه شعر
وقد لاح فى الصبح الثريا :. كما ترى كعنقود ملاحية حين نورا :. فان وجه
الشبه فى كل من الشيئين مركب حسى والطرفان مفردان حسيان لان
وجه الشبه ههنا هيئة الحاصله من نكوص كل من الشياطين وشجعان كل
من العسكرين وصدم بعضهم بعضا وامتلاء قلب كل منهم رعبا وهبوط
كل منهم من عال الى اسفل وحصول حتف كل واحد منهم باسقاط شئ
عليه من جهه والمشبه هو الشياطين المنهزمين والمشبه به الابطال والعسكر
كما ان وجه الشبه فى بيت اجنحه هو الهيئة الحاصلة من تقارن الصور
البيض المستديرة الصغار المقادير فى المرآى على الكيفية المخصوصة منضمة الى
المقدار المخصوص والمشبه هو الثريا والمشبه به هو العنقود حين يفتح نوره
وتقييده المشبه ههنا بحالة الانهزام والمشبه به بحال الرمى لا يخرجهما عن
الافراد وكما ان تقييد العنقود بحالة التفتح لا يخرج عنه معلوم اوله كه
سابق الذكر اصحاب فيل قصه سنى شارح المصنفك بو وجه اوزره تفصيل
ايدر كان فى الحبشة بيت اسمه سرجا واهل حبشة يعظمون هذا البيت كتعظيم
اهل مكة بيت الكعبة وكانوا ازينوا بالجواهر واليواقيت فذهب جمع من قريش
من مكة الى حبشة للتجارة فنزلوا حوال البيت وكان الوقت وقت برد عظيم

ناوقدوا نارا وقبل خمود النار بالكلية ذهبوا فطلع الريح واذهب
بقية النار فالقاها فى البيت فاحرقته ووصل هذا الخبر الى ملك حبشه
وذكر عنده ان قريشا احرقوا بيتنا هذا ليكون العز والشرف لهم باعتباد
بيتهم وهو كعبة فاغضبه هذا الامر فبعث اميرا وهو ابرهه ومعه عشرون
الفا من الفرسان والشجعان فامر ابرهه وارسل لهدم الكعبة واهل مكة :.
لو زاحموه لقتلهم فلما وصلوا الى الحرم رأوا ان الفيل لا يذهب الى الكعبة
وكلما ضربوا على رأسه لم يقم من موضعه اصلا فتحيروا فنزلوا هنالك
واشتغلوا بالغارة فاخذوا ابلا كثيرة من ابل عبد المطلب جد النبى
صلى الله عليه وسلم . فجاء الى ابرهة فلما رآه ابرهه قام من موضعه لتقبله
فجاء به فاجلسه على سريره وجلس هو تحت السرير وكان يظن انه جاء اليه
ليشفع البيت ليترك ابرهه هدم الكعبة فلما طلب الابل . قال ابرهة
سقطت من عينى كنت اظن انك ترجوا منى بيتكم الذى به شرف آبائك
وانت تطلب الابل التى لا وقع لها فقال انا رب الابل وللبيت رب قوى
سيمنعه ويحفظه من اعدائه فاعطاه الابل فلما رجع قيل لابرهه
تضيعت عن الامر لم اجلسه على سريرك وانت امير وقال لما شاهدت
من جبينه لو شاهدتموه لصرتم عبيدا وكان ذلك نور حضرة النبى عليه الصلوة
والسلام فلما ذهب عبد المطلب الى مكة فهرب اهل مكة حتى خلا مكة ولم يبق
فيها احد ديار فجاء عبد المطلب الى البيت واتى باب الكعبة فاخذ بحلقته
وهو يقول شعر :.

يا رب لا ارجو لهم سواكا :. يا رب فامنع منهم حماكا
ان عدو البيت من عاداكا :. امنعهم ان يضرعوا قراكا

وهو لم يفرغ من بعد هذا فرأى طيورا كثيرة نشأت من جانب اليمن فاجتمعوا
فوق ابرهة وجيوشه فى الهوى ومع كل طير حصاة اسم من يرمى بها فالقى
كل واحدة منها حصاتها وقعت على رأس الرجل فخرج من دبره فهلكوا
جميعا وذكر القصة على هذه الطريقة مبنى على رواية جمع من المفسرين
شارح جلال الدين بو وجهله نقل ايدركه ابرهه ملك اليمن بنى بصنعاء
كنيسة ليصرف اليها الحاج فاحدث رجل من كنانة فيها ولطخ قبلتها بالعذرة

فخلف ابرهه ليهدم من الكعبة فجاء بجيشه وافيًا الى مكة فحين تهيئوا
للدخول والهدم غشي عليهم وولوا هاربين ورموا بحجارة من سجيل قال تعالى
الم تر كيف فعل ربك باصحاب الفيل بعض شراح خلاصهٔ معناده دیمش حاصل
المعنى كان الشياطين هاربين من الشهب جيش شجعاء ابرهة حيث هربوا منهم
الابابيل بحجارة من سجيل وكانهم هاربين عسكر بدر او عسكر حنين حيث
انهزموا حين رموا بالحصى من كفه صلى الله عليه وسلم شارح شيخ زاده فحاصله
ان الشياطين لما رجموا بالشهب عن مقاعد الاستراق كانهم ابطال ابرهه في الحرب
من الابابيل حيث التفت ساقهم بالساق وعسكر قريش رمي بالحصى من كف
النبي صلى الله عليه وسلم دیمش وفيه من البديع مراعاة النظير والتشبيه والتلميح والاحتراس

تخميس

بولوب غِرآدیٔ اعدا ایله مُناسبَتِن
بیتا ایدر اوّل شیاطینک اوُل مُباعَدَتِن
ایدر افادهٔ تشبیه بو بیت منقبتِن
کانّهم هربًا ابطال ابرهه
او عسکر بالحصى من راحتیه دم

نَبذًا به مُسْتَفعِلُنْ بعدَ تسبیحٍ فَاعِلُنْ بِبَطْنِ مُسْتَفعِلُنْ بِهِما فَعِلُنْ
نَبذَ المُسَبِّحِ مُسْتَفعِلُنْ مِنَ فَعِلُنْ الحَشاءِ مُسْتَفعِلُنْ مُلْتَقِمِ فَعِلُنْ
نَبذًا به بعدَ تسبیحٍ ببطنهما ∴ نَبذَ المُسَبِّحِ من احشاءِ ملتقمِ

نبذ محذوف اولان نبذ فعلنك مفعول مطلقيدر يا خود بيت اولدكى رمي فعلنك
فعدت جلوسًا قبيلندن من غير فعله مفعول مطلقيدر نبذ تركيدن اتمقدر كه
رمي دخي بو معنايه در به جار مجرور رمي فعلنه متعلقدر به ضميري بيت اولده
اولان حصاة لفظنه راجعدر بو صورتده حصاتي رمي مكرر اولنمش اولور
شارح مصنفك كلام فصحاده بو مقوله تكرير كثير الوقوعدر كه تاكيدى
مفيددر ديو بوكونه تحقيق ايدركه نبذًا من قبيل قعدت جلوسًا من ان الرمي
معناه النبذ اي رمي رميًا به الظرف اي به تكرير للظرف الاول اعني بالحصى
وتذكير به ومتعلق بالفعل المذكور اعني رمي كقولهم على الله توكلت
عليه ونحو ذلك من العبارات المشتملة لقصد التوكيد والتقرير واليه
اشار صاحب الكشاف في قوله تعالى ومن ثمرات النخيل والاعناب تتخذون
منه فقال الظرف الاول متعلق بتتخذون والثاني تكرير له للتأكيد

كقولهم

كقولهم زيد في الدار فيها وما ذهب الشارحون بان يجعل الظرف واحدًا
به وكذا بعد تسبيح متعلقًا بقوله نبذًا اما ان يجعل مصدرًا للمحذوف
او مصدرًا للمذكور كما هو الظاهر غلط فاحشدر بو تفصيل ايله بيان
ايتمشدر بعد ظروف زمانيه دندر تسبيح لفظنه مضاف اولمغله نبذ
فعلنك مفعول فيهيدر يعني ظرفيدر تسبيح تنزيه معناسنه در بو مقامده
مضاف اليه محذوفدر نعد تسبيح الله ديمكدر يعني حصاة كف سلطان
رسالتده سبحان الله ديو بو حق سبحانه وتعالى يي تنزيه وتقديس ايلدكدن
صكره رمي ايتدى ديمكدر سبحان الله تسبيح معناسنه اولوب دائما فعلى
محذوف استعمال اولنان كلماتدن اولمغله اسبح الله تسبيحًا تقديرنده
دركه تسبيحك علميدر فعل محذوفك مفعول مطلقيدر ايمدي سبحان الله
ديمه نك معناسي جناب حقك لايق شاني اولميان شيلردن ذات حقي
تبرئه وتنزيه ايتمكله تنزيه ايده رم ديمك اولور سبحان الله
كثير الاستعمال اولمغله بو كونه تفصيل اولندى واقوليده سبحان الله
تسبيح معناسنه منصوبدر مصدريت اوزره كويا كه ابرئ الله من السوء
براءة ديلمشدر سبحان منون اولمدى زيرا سبحان معرفه در كه
تسبيحك علميدر ديدى شارح حنفي التسبيح التقديس والتنزيه
سبحان الله تنزه والسبوح منزه عن كل سوء وسبحان علم للتسبيح
لا ينصرف ولا ينصرف وهو منصوب على المصدرية ديمشدر شارح كوردي
قوله بعد تسبيح بعد منصوب بالمصدر او بفعل مضاف الى التسبيح وهو
مصدر سبح الله تسبيحًا اذا قال سبحان الله اي نزه الله تنزيهًا وابرئه
من النقايص وعما لا يليق بجنابه العلي العظيم وسبحان الله علم للتسبيح
منصوب بالفعل المقدر وسبوح قدوس بالضم والفتح من صفاته تعالى
لانه يسبح وتقدس وسبحات وجه الله انواره وسبحه الله بالفتح جلاله
والسبحة بالضم المسبحة كذا في القاموس ديمشدر ببطنهما با في معناسنه
حرف جردر كقوله تعالى ولقد نصركم الله ببدر كبيدر جار مجرور تسبيح
كلمه سنه متعلقدر بطن ايله مراد ظهرك مقابليدر كه صاحب سعادت
عليه الصلوة والسلامك مبارك راحة پرانوارليدر تثنيه ضميري

واختی کلمه سنه راجعدر نبذ المسبح نبذ القا اینمکدر و ترکیبده انمق
مضاسنه دز بو مقامده اداة تشبیه محذوفدر نبذ مصدر در مفعولنه
مضاف اولوب فاعلی محذوفدر تقدیری کنبذ الله المسبح دیمکدر
مسبح ایله مراد یونس علیه السلامدر که پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامک برادر
مبارکلرندن حصاقی دمی و نبذ ایلدیکی بطن حوتدن حضرت یونسی جناب
حقک خارجه نبذ و دمی ایلدیکنه تشبیهدر یوخسه منبوذ اولان حصاقی
حضرت یونس پیغمبره تشبیه دکلدر قال الشارح المصنف و نبذت الشیء
القیته و نبذ المسبح محمول علی حذف اداة التشبیه ای نبذاً کنبذ المسبح والقصد
الی تشبیه النبذ بالنبذ لا تشبیه المنبوذ بالمنبوذ و نبذ المسبح من اضافة المصدر
الی المفعول والفاعل محذوف ای کنبذ الله تعالی ایاه واراد بالمسبح یونس علیه السلام
دیمشدر من لخشا جار مجرور مصرع ثانیده اولان نبذ فعلنه متعلقدر لحشا
خشانک جمعیدر بعض شراح لخشی ما احاط به الجوف دیمش بعضیلر قلبدر
دیمش بو مقامده معنی جوف حیواندن خارجه رمی اولنان مسبح دیمکدر و لود
شارح کوردی والحشا ما فی داخل الجوف من الامعا واراد بها بطن الحوت دیمش
ملتقم اسم فاعلدر لحشانک مضاف الیهیدر بلع ایدیجی یعنی یودوجی دیمکدرکه
ملتقم ایله مراد حضرت یونس علیه السلامی بلع ایدن بالقدر شارح کوردی بوکونه
نقل و تفصیل ایدرکه ان الله تعالی ارسل یونس علیه السلام الی قوم لیدعوهم الی
الایمان فدعاهم فلم یؤمنوا به فقال لهم ان الله تعالی قد ینزل علیکم العذاب
فی یوم کذا ان لم یؤمنوا بالله فخرج من بینهم خوفاً من العذاب ولم یکن ذلک
مرضیاً لکونه غیر لایق بمقامه لانه کان اللایق به الصبر والتوکل علی الله والانتظار
الی امره تعالی ولهذا قیل حسنات الابرار سیئات المقربین وجاء الی ساحل البحر لیرکب
السفینة ویرجع الی البلد الذی جاء منه لدعوة هذا القوم باذن الله تعالی فوقع
احد ابنیه فی الما فتبعه یونس لاستخلاصه فلم یمکن رجع خائبا فاذا الذئب
ذهب بابنه الاخر فاقتفی اثره ولم یظفر به فعاد متحیراً ولم یجد عیاله
مرکب السفینة فلاطمت الامواج واستشرفت السفینة علی الغرق
فقالوا انما طرأ هذا من شوم مذنب فقال یونس انا ذلک المذنب فالقی نفسه
فی الیم فالتقطه الحوت فنادی فی الظلمات ان لا اله الا انت سبحانک انی کنت

من الظالمین

من الظالمین والظلمات بطن الحوت والبحر واللیل فیبرکة التهلیل
والتسبیح واعترافه بالخطا نجاه الله سبحانه وتعالی کما قال الله تعالی
فاستجبنا له ونجیناه من الغم وکذلک ننجی المؤمنین ونبا فی القصة
فی التفاسیر انتهی قال المصنف اراد الناظم بالملتقم الحوت الذی التقم
یونس علیه السلام علی ما اشار الله فی قوله تعالی فالتقمه الحوت ای ابتلعه
وهو ملیم ای یونس واقع فی الملامة او ملیم نفسه ثم قال فلولا انه کان
من المسبحین للبث فی بطنه الی یوم یبعثون ای لولا انه من المشتغلین بالتسبیح
مدة عمره او فی بطن الحوت لبقی فی بطن الحوت الی یوم القیمة حیاً او میتاً
وکیفیة النبذ علی ما ذکر ان الحوت کان رافعاً رأسه یتنفس فیه یونس
ویسبح حتی انتهی الی البر فلفظه واختلف فی مدة مکثه فقیل بعض
یوم و قیل ثلثة ایام و قیل سبعة ایام و قیل اربعون یوماً معلوم اولسونکه
حضرت یونس علیه السلامی بلع ایدن حوت بلده مزده معروف یونس بالغی
دیمکله مسمی و مشهوردر اولان بالق بو عندن اولمق بعید دکلدر که انسانی
الحیوانی اولان هوای خارجیه ایله تنفسه محتاج اولمغله سالف الذکر
یونس بالغی رئه دیادن باشنی خارجه رفع واخراج ایدوب جوفنه هوا
ادخالی ایچون تنفس ایلدیکی محسوس و منظور و مشاهددر اکر سمک
مذکورک انسانی بلعنه قابل اولمیان صغر جسمی احتمال مزبوره منافی
دکلیدر دینورسه ابو البشر حضرت آدم صلوات الله علی نبینا وعلیه
حضرتلرینک کبر جسم مبارکلرینه نسبت اولادنده و نبی نوعنده
اولان صغر جسم نوع واحد اولماغه منافی اولمادیغنه قیاس ایله جزا
ممکندر خلاصه معناده بعض شراح وحاصل المعنی مثل رمی النبی
صلی الله علیه وسلم الکفار فی الغزوة بدر حین بالحصی الذی سبح
تسبیحاً عظیماً فی بطن کفیه المکرمین کرمی الله تعالی یونس علیه السلام
الذی سبح فی بطن الملتقم ودلیل تسبیح الحصی ما قال انس رضی الله عنه
اخذ النبی علیه السلام کفاً من حصی فسبحن فی یده حتی سمعنا التسبیح دیمشدر
قال شارح شیخ زاده وحاصل المعنی ان الشیاطین لما رجموا بالشهب کانهم
عسکر قریش رمی بالحصی من کف النبی صلی الله علیه وسلم بعد ما سبح الحصی

ببطن راحته کما سبّح یونس علیه السلام ببطن الحوت ایمکدر نبذاً کلمه‌سی
بیت مقدمده اولان رمی فعلنک قعدت عن الحرب جلوساً مثللو مفعول
مطلقی اولدیغی اوزره ایکی بیتک معناسی بربرینه مزج ایله معناً عبارت بو وجهله در
شیاطین هاربه کانه کندولره راحتی رسول اللهدن حصاة رمی اولنان ٭
عسکردر انلره حصاة برنبذ ایله رمی و نبذ اولنمش ایدی که اول حصانک
بطن راحهٔ رسول اللهده بعد التسبیح رمی اولنمادر بطن ملتقمده یعنی
حوتک بطننده مسبحک یعنی حضرت یونسک نبذ و رمی اولنماسیدر
یعنی حصانک کفی رسول اللهده تسبیح عسکر کفاره رمی اولنماسی ٭
مسبحک یعنی حضرة یونسک بطن حوتدن کنار ساحل سلامته رمی و نبذ
اولندیغی کبیدر ما ألندی اولورکه رمی حصاتی ٭ حضرة یونسک بطن ٭
حوتدن خارجه رمی اولندیغنه تشبیهدر بو صورتده حصانک بطن وکفی
برسول اللهده تسبیح ایلدیکنی ناظم علیه الرحمه صریحاً ذکر ایدوب حضرة یونس
علیه السلامک بطن حوتده تسبیح ایلدیکنی مسبح کلمه‌سی ایله ضمناً اشارت ایدر

جَاءَتْ لِدَعْ مُسْتَفْعِلُنْ وَتِهِ الْ فَعِلُنْ أَشْجَارُسَا مُسْتَفْعِلُنْ جِدَةً فَعِلُنْ
تَمْشِي اِلَيْ مُسْتَفْعِلُنْ هِ عَلٰى فَعِلُنْ سَاقٍ بِلَا مُسْتَفْعِلُنْ قَدَمِ فَعِلُنْ

جَاءَتْ لِدَعْوَتِهِ الْأَشْجَارُ سَاجِدَةً   تَمْشِي اِلَيْهِ عَلٰى سَاقٍ بِلَا قَدَمِ

ناظم علیه الرحمه ابیات سابقه‌دن و بات ایوان کسری وهو منصدع بیتندن
بو محله کلنجه‌یه کلنجه‌کدن ایدن ابیاتده صاحب سعادت سرور عالم صلی الله علیه وسلم
حضرتلرینک علامات نبوتلری و آیات مولد سعادتلری اولان مبشرات
ومنذراتی ذکر و تعداد ایدوب بوندنصکره بعد البعثة ظهور ایدن
خوارق عادات و معجزات بیناتلرینی ذکر و انشاده مبادرت ایتمشدر
نته کیم شارح مصنفک سالف الذکر و بات ایوان کسری الخ بیتی شرحنده
هذا اشارة الامر الثانی من المنبأ عنها ای العلامة الثانیة من علامات
نبوته التی انبأ عنها مولده صلی الله علیه وسلم دیوب بعده اشبو بیتک
شرحنده دخی لما انجر الکلام الی ذکر معجزاته بعد الظهور والبعثة ذکر
هذا منها واشار الی بعض آخر دیمشدر قوله جاءت فعل ماضی مؤنثدر کلدی
دیمکدر لدعوته جار مجرور جاءت فعلنه متعلقدر دعوت مصدردر فاعلنه

مضاف اولمشدر

مضاف اولمشدر که ضمیردر سرور کائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر
لدعوة الرسول دیمکدر دعوة ترکیبده کل دیمکدر اما عربیده ندا و طلب معناسنه در
الاشجار کلمه‌سی تنازع فعلین بابندندر که جاءت فعلی اشجار کلمه‌سنک
کندویه فاعل اولماسنی اقتضا ایدر دعوة کلمه‌سی کندویه مفعول اولماسنی
اقتضا ایدر ایمکدر مذهب مختار اولان بصریون مذهبی اوزره عامل ثانی
عمل ایتمکله اشجار لفظی دعوة کلمه‌سنک مفعولی اولوب جاءت فعلنده
اشجار لفظنه راجع فاعل ضمیری اضمار قلنور جاءت جمله‌سی جمله استینافیه‌در
قال مولانا جامی واذا تنازع الفعلان بل العاملان ٭ اذا التنازع یجری
فی غیر الفعل ایضاً نحو زید معط و مکرم عمروا فی اسم ظاهر بعدهما فیختار ٭
البصریون اعمال الثانی لقربه والکوفیون اعمال الفعل الاول لسبقه
والاحتراز عن الاضمار قبل الذکر فان اعملت العامل الثانی اضمرت الفاعل
فی الفعل الاول اذا اقتضی الفاعل لجواز الاضمار قبل الذکر بشرط ٭
التفسیر علی موافقة الاسم الظاهر الواقع بعد الفعلین افراداً و تثنیه
وجمعاً مثل ضربنی وضربت زیداً شارح کوردی قوله الاشجار بالرفع ٭
والنصب لانه تنازع فیها الفعل والمصدر والاول یقتضی رفعها بالفاعلیة
والثانی یقتضی نصبه بالمفعولیة فان اعملت الثانی اضمرت الفاعل فی الاول
دیمشدر والاشجار کلمه‌سنده حرف تعریف عهد خارجیدر پیغمبر علیه
الصلوة والسلامک کل دیوب دعوة ایلدیکی معهود شجردرکه تفصیلی
بر وجه آتی نقل و بیان اولنور الاشجار شجرک جمعیدر شجر آغاجیدر نباتات
ارضیه‌دن ساقی اولانه شجر دیرلر ساقی اولمیانه حشیش کذلک نجم دخی
دیرلر ساجدة اشجاردن حالدر شارح کوردی ساجدة ای خاضعة منقادة
له صلی الله علیه وسلم موصلة اغصانها الی الارض قال الله تعالی والنجم
والشجر یسجدان ای ینقادان له تعالی وهی حال من الاشجار شارح حنفی
السجود وضع الجبهة فی الارض وفی الاصطلاح وضع الاعضاء السبعة
علی الارض ومنه سجدت النخلة اذا مالت من کثرة حملها والمسجد بکسر الجیم
بیت الصلوة ویطلق علی موضع الجبهة دیمشلر بعض شراح قوله ساجدة
ای خاضعة ومنه سجود الصلوة وهو وضع الجبهة علی الارض دیمش

یمشی فعل مضارعدر تحتنده فاعل ضمیری اشجاره راجعدر جمله سی
حالدر مشی ترکیده یورومکدر عربیده الانتقال من مکان الی مکان آخر
بالاراده ایله تفسیر ایدرلر الیه جار مجروردر یمشی کلمه سنه متعلقدر
ضمیر سرور کائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر علی ساق علی مع معناسنه
حرف جردر ساق جار ایله مجروردر تمشی فعلنه متعلقدر ساق انساندن
مافوق القدمدر که دیزدن قدمه وارنجه بینهماده اولان موضعدر
دیمشلر بالدردیدکلری موضع دخی داخل اولور اشجارده ساق
اغاجک کوکدن اغصاننه منتهی اولنجه اولان موضعدر کذا غاجک
ترابدن یوقاروده القرینه وارنجه اولان محل اولور بلا قدم عبارتنده
قدم رجلدر ترکیده آیاقدر شارح کوردی والقدم من الحیوان ما یمشی
وهو الرجل دیمشدر بلا قدم ساقک صفتیدر که با حرف جردر
لا اسمدر غیر معناسنه در بو وجهله اعراب شارح مصنفک مختاریدر
کما قال فان قیل کیف تدخل حرف الجر ههنا وهو الباء علی لا وهو حرف
ومع ذلک کیف ظهر اثره فی کلمة اخری وهی القدم قلنا لان کلمة لا ههنا
بمعنی غیر الا انه ظهر اعرابها فیما بعدها لکونها صورة الحرف علی ان
السخاوی قد نص علی ان لا فی امثال هذه المقامات اسم لا حرف وعلی
بمعنی مع وبلا قدم صفة ساق ای تمشی الاشجار متوجهة الیه مع ساق
کائنین ملتبسین بانتفاء القدم عنه بعض شراح خلاصهٔ معناده دیمش
حاصل المعنی جاءت الاشجار لاجل دعوته صلی الله علیه وسلم حال کونها منقادة
خاشعة واقعة علی رؤسها ماشیة الیه علی ساق حال عن القدم شارح مصنفک
بو معجزه نک بیاننده بوکونه تفصیل ایدر که فقصة مجیء الاشجار
ان النبی صلی الله علیه وسلم عرض الاسلام علی اعرابی وامره بان یسلم فقال
له الاعرابی هل لک من شاهد یشهد علی صدق مقالتک ونبوتک فاشار
رسول الله صلی الله علیه وسلم الی هذه الشجرة التی کانت بمرأی منهما فدعاها
فاذا هی تقبل وتؤثر علی الارض وتسطر سطوراً علیها من الخط الغریب وتمشی
علی ساق بلا قدم حتی قامت بین یدیه فاستشهد رسول الله علیه الصلوة
والسلام ثلثا فشهدت علی صدق رسالته ثم رجعت الی مقرها ومنها

ان اعرابیاً

ان اعرابیا قال له انک تقول اشیاء فهل لک ان اداویک وکان بدای
ویعالج فقال له صلی الله علیه وسلم هل لک ان اریک آیة وعنده نخل فدعی
رسول الله صلی الله علیه وسلم بعذقانها فاقبل الیه وهو یسجد ویرفع
رأسه حتی انتهی الیه فقام بین یدیه ثم قال له رسول الله صلی الله علیه وسلم
ارجع الی مکانک فرجع الی مکانه فقال العامری والله لا اکذبک فی شیء
تقول بعد هذا ابداً محصول معنا عبارت بیت پیغمبر علیه الصلوة والسلام
کلمه دیو اشجاری دعوتنه وامر وفرماننه امتثالاً اشجار اغصاننی یرلره
بسط ایدوب یعنی یوزوا اوستونه سوروننرک انقیاد وخضوع ایله
مشیاً علی الوجه حضور پیغمبر علیه السلامه ساقیله بغیر قدم مشی
ایدوب کلدیکدر بیمکدر بونه معجزهٔ کبری وقدرة الهیدر دیمک ما لندی
اولور

تخمیس

بولوب وجود عرقندن کل ولدی تاج شمن ٭ اودر بو باغ جهانه نما ونشوی ویرن
عطای جاذبهٔ فیض کلیوب روشن ٭ جاءت لدعوته الاشجار ساجدة
تمشی الیه علی ساقٍ بلا قدم

کَاَنَّمَا مَفَاعِلُنْ سَطَرَتْ فَعِلُنْ سَطْراً لِمَا مُسْتَفْعِلُنْ کَتَبَتْ فَعِلُنْ
فُرُوعُهَا مَفَاعِلُنْ مِنْ بَدِیـ فَعِلُنْ عِ الْخَطِّ بِالْ مُسْتَفْعِلُنْ لَقَمِ فَعِلُنْ
کَاَنَّمَا سَطَرَتْ سَطْراً لِمَا کَتَبَتْ ٭ فُرُوعُهَا مِنْ بَدِیعِ الْخَطِّ بِاللَّقَمِ

کانما کلمه سی مجرد تشبیه ایچوندر کرچه کان حروف مشبهه دندر لکن علی
بو قدر زیرا ماء کافه در کان کلمه سی عملدن ساقط اولمشدر نته کیم
ابیات سابقه دن کانما اللؤلؤ المکنون من صدفٍ بیتی شرحنده مرحوم
کوردی کانما حرف مکفوف عن العمل بما وذکرها لمجرد التشبیه دیمشدر
سطرت فعل ماضی مفرد مؤنثدر فاعل ضمیری اشجاره راجعدر سطرت
کتبت معناسنه در جمله سی مستأنفه در سطراً مفعول مطلقیدر سطر
صف معناسنه در مسطر ایله کتابتده صفوف ظاهردر بو مقامده دخی
سطر ایله مراد سطر کتابتدر شارح کوردی السطر بالسکون والحرکة الصف
من الشیء ومنه سطر الکتاب دیمشدر لما کتبت لام حرف جردر ما معناسنده
ما ماء مصدریه در کتبت فعل ماضی مفرد مؤنثدر فروعها فاعلیدر

كتبت جمله سی تأویل مصدرده جار ایله محلا مجرور سطرت فعلنه
متعلقدر شارح شیخ زاده والمراد من الشطر آثار فروع الشجر بسبب المجی
واللام فی لما كتبت بمعنی الباء دیمشدر . فروع فرعك جمعیدر فروع اصولك
فرعیدر كه شجرك اصولی كوكلریدر . فروع اغصانیدر كه دللریدر واقعه
اصله نسبتله اغصان فروع قبیلندندر فروع كلمه سی ضمیره مضافدر
ضمیر اشجاره راجعدر من بدیع الخط جار مجرور كائن مقدرینه متعلق اولوب
كتابتدن حالدر . بدیع فعیل بمعنی مفعولدر عجیب معناسنه در . بدیع لفظی
خط كلمه سنه مضافدر اضافتی بیانیه در . من الخط البدیع دیمكدر جمل
صحیحدر صفتك موصوفه اضافتی قبیلندندر . فی اللقم جار مجرور ،
كتبت كلمه سنه متعلقدر ، لقم وسط طریقدر ناظم علیه الرحمه اشجارك
حضور سلطان انبیا علیه الصلوة والسلامه ساجداً مشیاً علی الوجه یوریو
كلمه سنده اغصانی ممری اولان یوللرده سوریمكله روی خاكده اقتضا ایدن
شرحه واثاری خط عجیبده كتابت اولنمش صف كتابته تشبیه ایتمشدر
واقعده بر دالكی اغاج ساجداً یعنی یوزی اوزرینه سورونه سورونه كلسه
ممری اولان طریقده اغصانك سوریمه سندن بهرحال روی خاكده شرحه
ونیجه اثرلر پیدا اوله جغی ظاهردر . اشبو روی خاكده پیدا اولان آثار
اول ممر اشجار اولان یوللرده خط عجیبده كتابت اولنمش سطر كتابت كبی
مشاهده اولندیغی اعتباریله آثاری سطر خطه تشبیه اولمغله ناظم علیه الرحمه
بویله بر تشبیه عجیب ایله مرادی بیتنده مجرد اظهار یدطولای شاعریتیدر كه
هم تشبیه لطیف وعجیبدر وهم اشجارك امر پیغمبری امتثالا ساجد مشیاً
علی الوجه كلدیكی معجزه عجیبه سنی نقل وبیان اولوردر بعض شراح وحاصل
المعنی حین جاءت الاشجار لدعوته صلی الله علیه وسلم حصل خط
عجیب علی وسط الطریق من آثار مشیها وقت كتابة هذا الخط فروع الاشجار
لیكون معجزة للنبی المختار صلی الله علیه وسلم دیمشدر شارح حنفی
وكان من بدیع مشیها الیه وغریب تمثلها بین یدیه انها جاءت ماشیة علی
ساق لیس له قدم بل علی الرأس ساجدة لا علی الساق كشی القلم شارح مصنفك
تاكید لمجیء حدیث الاشجار الی ذلك الحضرة وتشبیه لاثار فروع الاشجار بسبب مجیئها

بخطوط غریبه مبدعه شارح كوردی شبه آثار فروعها فی الارض بالخط
الدال علی اللفظ المفید للمعانی ووجه الشبه الهیئة الحاصلة لهما دیمشدر وفیها
من البدیع جناس الاشتقاق بین سطرت وسطر ومراعاة النظیر بین سطر
وسطرات وكتبت والخط والتشبیه فی اماكن عدیدة علی انه یمكن ادعاء الاستعارة فی بعضها

تخمیس

اجابتی شجرك اولدی بر بیوك حكمت ، بو معجزه بو سیاق اوزره بولمغه شهرت
یازر قلملری هب نطق حال اولوب تنقت . كانما سطرت سطراً لما كتبت
. فروعها من بدیع الخط باللقم .

مثل الغما مستفعلن مة آن فعلن ناسارسا مستفعلن ریة فعلن
نقیه حر مفاعلن دوطی فعلن بس للهجی مستفعلن رحمی فعلن

مثل الغمامة انی سار ساریة ، تقیه حر وطیس للهجیر حمی

مثل لفظاً مرفوع مبتدا محذوفك خبریدر بیت مقدمه منوطدر تقدیری
ومجیء الاشجار وسائر الخوارق المذكورة مثل الغمامه دیمك اولور یاخود
بیت اسبقده اولان جاءت فعلنك محذوف مفعول مطلقنك صفتیدر
تقدیری جاءت الاشجار مجیئاً مثل الغمامه دیمك اولور مثل كلمه سی الغمامه
نولنه مضافدر غمامه بلوط معناسنه در ، انی بو مقامده این معناسنه ظرف مكاندر
مؤخر سار فعلنك مفعول فیهیدر نته كیم شارح كوردی انی بفتح الهمزة والنون
المشددة ظرف مكان بمعنی این مبنی علی السكون منصوب محلا بسار او بتقیه
مضاف الی جمله سار علی تقدیر كونه منصوباً بتقیه او بمعنی كیف فیكون حالا
من فاعل سار وهو الضمیر الراجع الی النبی صلی الله علیه وسلم ای فی ای
حال سار ماشیاً او راكبا دیدی بعض شراح انی بمعنی این من ای موضع او
بمعنی كیف ای ماشیاً او راكباً سار فعل ماضی فاعل ضمیر مستتر راجع الی
النبی صلی الله علیه وسلم والجملة شرط انی سائرة بالرفع خبر مبتداء محذوف
ای فهی سائرة وهذه الجملة جزاء انی وسائرة بالنصب حال من الغمامة
یعنی انی كلمه سی بو مقامده استفهام ایچون اولمیوب شرط ایچون اولمغله
مكان ایچون اولوب سار فعل شرطدر ، وسائرة مبتدا محذوفك خبری اولوب
جمله سی جزاء شرطدر ، تقیه فعل مضارع فاعل ضمیر مستتر راجع الی الغمامة

والجملة حال من الغمامة او جزاء اى على تقدير نصبها ديمشدر كذلك ملا جامى ومن الظروف المبنيه اين وانى للمكان استفهاما وشرطا اى حال كونهما للاستفهام والشرط وبناءها لتضمنها حرف شرط والاستفهام نحو اين زيد واين تكن اكن ونحو انى زيد وانى تجلس اجلس وقد جاء انى بمعنى كيف ديمشدر . سار فعل ماضيدر تحتنده فاعل ضميرى رسالت پناه عليه الصلوة والسلامه راجعدر . سار سيردن مشتقدر جمله سى انى كلمه سنك مضاف اليهيدر سائرة اسم فاعلدر ذهاب معناسنه اولان سيردندر الغمامه قولنده حالدر نته كيم شارح مصنفك سائرة على انه حال من الغمامة ان يجعل المحذوف المبتدأ ديدى يعنى مثل الغمامة قولنده مثل كلمه سى محذوف مبتدانك خبرى اولديغى تقديرجه ودكه بالاده ذكر اولندى بعضيلر مثل الغمامة مبتدا وسائرة خبره وانى ظرف لها وفاعل سار لرسول الله صلى الله عليه وسلم ديدى تقيه فعل مضارع مؤنثدر تحتنده فاعل ضميرى غمامة قولنه راجعدر مفعولى اولان ضمير بارز فخر عالم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينه راجعدر جمله سى غمامه كلمه سندن حالدر تقيه وقايه دندر حفظ معناسنه در حر كلمه سى نزع خافض اوزره منصوبدر اى تقيه ويحفظه من الحر ديمكدر . تقيه بتظليلها تقديرنده در حر لفظى وطيس كلمه سنه مضافدر . وطيس تنوردر شارح كوردى الوطيس وهو التنور يقال حمى الوطيس اذا اشتد حره وكذا اذا اصعب الامر ديمشدر للهجير لام وقتيه شارح مرقوم واللام بمعنى الوقت كما فى قوله تعالى اقم الصلوة لدلوك الشمس اى وقت دلوكها اى غروبها ديمش هجير من الظهر الى العصر اولان وقتدركه شمسك ارتفاعى وكمال حرارتى وقتيدر اشبو هجير لفظى شمسك ملايمى اولمغله شارح مشار اليه كوردى وطيس لفظنده استعارۀ مصرحه وارددر هجير كلمه سى قرينه استعاره در ديمش يعنى ناظم شمسى كمال الحرارت والشدة تأثير وسخينده تنوره تشبيه ايلدى مشبه به اولان وطيس لفظنى ذكر ايلدى مشبه اولان شمسى مراد ايلدى هجير كلمه سى قرينه استعاره در حمى كلمه سى ترشيح اولور . رأيت اسدا له لبد فى الحمام قبيلندندر اولور بعض شراح حر وطيس عبارتى

موصوفك

موصوفك صفته اضافتى قبيلندندر ديمش حمى فعل ماضيدر رضى كبى وزن ايچون اخرى ساكن قلنمشدر تحتنده فاعل ضميرى وطيس لفظنه راجعدر جمله سى وطيسك صفتيدر ياخود وطيسدن حالدر وقد لفظى مقدردر شارح حنفى حمى لازم بمعنى سخن بتعدى بالبا وبعلى وبالهمزة ويقال حمى الميسم واحمى عليه واو قد النار عليه ديمش تركيبده حمى قزدى ديمكدر شارح مصنفك حمى فعل ماض من قولهم حمى النهار بالكسر اذا اشتد حره اى تسير الغمامة مع النبى صلى الله عليه وسلم اين سار لاجل حفظه عن الحرارة الشديدة الشبيهة بحرارة التنور الذى اوقد فيه النار الشديدة وقت الهاجرة على ان اللام فى قوله للهجير مستعار للوقت كقوله تعالى اقم الصلوة لدلوك الشمس ديمشدر خلاصه معناده بعض شراح وحاصل المعنى مجئ الاشجار لدعوته صلى الله عليه وسلم مثل تظليل السحاب النبى صلى الله عليه وسلم اذا سار من اى مكان الى اى مكان فهى سايرة حافظة عن شدة حر نصف النهار ديمش قال الشارح كوردى والمعنى ان اتيان الشجر لدعوة النبى صلى الله عليه وسلم مثل الغمامة السائرة معه فوق رأسه حيث سار لتحفظه من الحر شارح شيخ زاده وتلك الغمامة كانت تسير معه عليه السلام من صغر سنه وبها عرفه . بحيرا الراهب على ما يرويه الواقدى ان ابا طالب اراد الخروج فى قريش الى الشام وكان عمر النبى صلى الله عليه وسلم اذن اثنى عشره سنة فاراد تركه فرأه يوما يبكى فقال له مالك يا ابن اخى تبكى فسكت رسول الله صلى الله عليه وسلم . فقال له لعل بكاءك انى ان اخلفك فقال نعم فقال ابو طالب والله لا افارقك فخرج به فلما نزلوا بحيرة الشام وبها راهب يقال بحيرا فى صومعة وكان علماء النصارى فصنع لهم طعاما فدعاهم اليه انما حمله على ذلك انه حين رأهم رأى غمامة تظلل رسول الله صلى الله عليه وسلم . فلما نزل ابو طالب تحت الشجرة اظلت الغمامة على الشجرة ثم قال لهم الراهب احب ان لا يتخلف منكم احد فحضروا كلهم الا رسول الله صلى الله عليه وسلم فنظر الراهب الى الغمامة وهى واقعه عليه فقال لم اقل لكم لا يتخلف منكم احد فقال لا نخلف الا غلام

حدیث الستی فجاء وابه واجلسه علی الطعام فنظر الراهب الی الغمامة ؞
جاءت معه ثم قال لابی طالب ما هذا الغلام منك فقال هو ابن اخی قال
فما فعل ابوه قال مات وامه حبلی قال الصدقت قال فما فعلت امه قال ماتت
قال الصدقت فلما اكلوا قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ، اسئلك بحق اللات
والعزی الا اخبرتنی فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ، لا تسئلنی باللات
والعزی فوالله ما ابغضت شیئاً بغضهما فبالله الا اخبرنی فقال صلی الله
علیه وسلم ، سلنی فسأله عن اشیاء من احواله فاخبر فوافق ذلك من عنده
ثم جعل ینظر فی عینیه فسئل هل یذهب حمرتهما فقالوا لا یفارقه فقال
انزع جبتك فابی علیه حتی قال له ابو طالب انزعها یا ابن اخی فنزعها فنظر
الی الخاتم بین كتفیه وجعل یقبله وعیناه تهرقان بالدموع ثم قال
لابی طالب ان ابن اخیك یكون نبی هذه الامة وانی اخاف علیه الیهود فارجع
به سریعاً الی مولده ، وقد اخذ علینا فیه المواثیق فقال من اخذه فتبسم
الراهب وقال اخذ الله علینا فی كتابه الذی انزل بذلك علی عیسی ابن مریم
وقد ادیت الیك فامر النصیحة فاحفظها ولا تغفل منه دیو ، بو وجهله
تفصیل روایة صحیحه در وفیه من البدیع التشبیه وجناس الاشتقاق
بین سار وسایرة ومراعاة النظیر فی الشطر الاخیر ؞

تخمیس

دخی بونك كبیدر معجزات خارقیدن ؞ حبیبنی صاقنوردی كونشدن اول ذوالمن
معین ابندی اكا سایبان مستحسن ؞ مثل الغمامة انی سار سائرة
، تقیه حر وطیس الهجیر حم ،

اَقْسَمْتُ بِالْ مُسْتَفْعِلُنْ قَمَرِالْ فَعِلُنْ مُنْشَقِّ اِنَّ مُسْتَفْعِلُنْ نَ لَهُ فَعِلُنْ
مِنْ قَلْبِهِ مُسْتَفْعِلُنْ نِسْبَةً فَاعِلُنْ مَبْرُورَةَ الْ مُسْتَفْعِلُنْ قَسَمِ فَعِلُنْ
اَقْسَمْتُ بِالْقَمَرِ الْمُنْشَقِّ اِنَّ لَهُ ؞ مِنْ قَلْبِهِ نِسْبَةً مَبْرُورَةَ الْقَسَمِ

ناظم علیه الرحمه بو بیت ایله قلب مطهرهٔ سلطان كائنات علیه الصلوة والسلامی
مدح ضمننده معجزهٔ انشقاق قمری بیاندن ماعدا بر معجزهٔ اخرایه دخی ایما
ایدركه اول معجزهٔ اخری شق صدر نبوی ایله وقوع بولان معجزهٔ كبرادر
هر برینك تفصیلی بروجه آتی ذكر اولنور قوله اقسمت قسمدندر قسم ایله

وقافك فتحی ایله

وقافك فتحی ایله یمین معناسنه در یقال اقسم بر ای حلف شارح حنفی
القسم بفتحتین الیمین والثلاثی منه غیر مستعمل فلا یقال قسم بمعنی
حلف بل انما یقال اقسم قال الله تعالی اذ اقسموا لیصرمنها مصبحین
والقسم بفتح القاف وسكون السین مصدر قسم المال بین الشركاء ای
فرقه بینهم وعین لكل نصیبه دیدی كذلك شارح كوردی اقسمت صحافة
من الاقسام بمعنی الحلف والیمین وهو فی الاصل اخبار نقل الی
انشاء القسم كبعت واشتریت دیمشدر ؞ اقسمت نفس متكلم دن فعل
وفاعلدر جملهٔ ابتدائیه در بالقمر جار مجرور اقسمت كلمه متعلقدر ؞
قمر كوكب لیلی مضیء للعالم ایله تعریف ایتمشلر لیلهٔ غرهٔ شهردن
اوج كیجه تمامنه دكین هلال دیرلر ؛ بعد ثلثة لیالی الی آخر الشهر
قمر دیرلر قمر غلبه معناسنه در سائر كوكبه نوری غالب اولدیغنه
بناء قمر دیمشلر ؞ قسم مزبور ایله مقسم به معجزهٔ رسول الله ،
اولان قمر منشقدر بعض شراح مقسم به محذوفدر اقسمت برب
القمر تقدیرنده در ؞ زیرا باری تعالی دن غیره قسم اولنماز دیمشلر
لكن شارح كوردی بو وجهله تحقیق ایدر ان القمر مقسم به حقیقة
بلا تقدیر شیء قال الامام الحصیری فی شرح الجامع الكبیر والصحیح انه
یمین لانه سبحانه وتعالی اقسم فی مواضع من القرآن باشیاء كالشمس
والقمر وغیرها علی ان عادة العرب یقسمون بشیء له عظمة عندهم
وفی العرف یسمی یمینا وهو حجة ایضاً فقد ظهر بهذا جواز الحلف
بغیر الله تعالی دیمش شارح مصنفك فنی علا بحث وبیان ایدر بقوله
فان قیل قد نهی الشرع الاقسام بغیر الله لان فی القسم تعظیم المقسم
وقد نهینا عن تعظیم غیر الله تعالی بطریق الاقسام قلنا المقسم به
محذوف ای اقسمت برب القمر المنشق ولو سلم ؞ فتعظیمه المستفاد من
كونه مقسما به لیس مبنیا علی ذاته وعلی اعتقاد استحقاقه ذلك بل هو
وسیلة الی تعظیم النبی علیه الصلوة والسلام بل تعظیم الحق سبحانه
لا غیره برشدك الی هذا توصیف القمر بالانشقاق لقوله بقمر
المنشق فان تعلیق الحكم بالوصف یشعر بعلیته له فكانه قیل اقسمت

بالقمر المنشق من حيث انشقاقه الدال على كمال القدرة الالهية فيرجع
القسم بالحقيقة الى رب القمر فيكون هو مقسم به في التحقيق المنشق
قمرك صفتيدر منشق انشقاق بابندن اسم فاعلدر انشقاق تركيبنده
يا رلمقدر. انّ له عبارتنده انّ فتحله حروف مشبهه دندر حرف جر محذوفدر
على ان تقديرنده در. له لام حرف جر ضمير مبنی محلا مجرور كائن مقدرنه
متعلق اولوب انّ كلمه سنك مقدم خبريدر كه ان كلمه سنك اسمی مصرع ثانيده
نسبة لفظيدر بو صورتده على انّ له قولی مقسم عليه اولور نته كيم شارح
كردی انّ بالفتح على حذف حرف الجر اي على انّ له فيكون مقسمٌ عليه
ديمشدر بعض شراح مقسم عليه كه جواب قسم ابيات آتيه دن ما سامني الدهر
بيتيدر ديمش لكن مختار اولان مقسم عليه وجواب القسم ما سبقده
تقرير اولندیغی اوزره انّ له عبارتی والمقدر في قلبه جار مجرور مؤخر نسبة
قولنه متعلقدر حصر ايچون جار مجرور متعلقنه تقديم اولنمشدر. له
ضميری قسمه راجعدر قلب كلمه سی ضميره مضافدر ضمير سرور كائنات
عليه الصلوة والسلامه راجعدر. قلب معروف مشهوردر خصوصا تعريف
وتفصيلی ابيات سابقه ده كذار ايتمشدر. نسبة كلمه سی شبيه ومناسبت
معناسنه در مبرورة لفظی مصدر محذوفك صفتيدر اي اقسامةً
مبرورةً صادقةً ديمكدر نته كيم شارح كوردی مبرورة القسم صفة
مصدر محذوف اي اقسامةً مبرورةً صادقةً ديمش بعضيلر مبرورة
لفظنك القسم كلمه سنه اضافتی اضافة لفظية در ديدی يعني قاعده در كه
مضاف معمولنه مضاف صفت اولسه كاسم الفاعل واسم المفعول
والصفة المشبهه بو صورتلرده اضافت اضافة لفظيه اولور ايمدی بو معنا
اوزره اونسبة مبرور القسم در ديمك اونسبة قسم اولنسه اول
قسم مبروره در يعني بر كسنه اونسبته قسم ايلسه اول قسم ايدن
كمسنه قسمنده ويميننده بار ودر صادقدر ديمك اولور شارح شيخ زاده
والمبرورة القسم صفة نسبة لان الاضافة لفظية اوحال منه والمبرورة
القسم اي الصادقة بلاشك يعني لو اقسم احدان للقمر المنشق نسبة اي
شبها بقلبه المنشق يكون بارًّا وصادقًا ووجه الشبه والجامع اما اللطف

والصفا

والصفا والنزاهة والانشقاق اوفيض القلوب وتربية الالباب
والهداية عن الضلال والاخذ من العالي والاضافة الى السافل ديمش
بعضيلر اوكونه آية من آيات الله ديوب وجه شبهی بو وجهله تفصيل
ايدرلر قال المصنف يقال برّ فلان في يمينه اي صدق ولم يحنث
ومعنى البيت قسمت بالقمر المنشق ان فؤاد النبي صلى الله عليه وسلم
منوّر من القمر حتى لو اقسم احدان له نسبة وشبها الى قلبه يكون بارًّا
صادقًا في يمينه والحاصل ان كلا منهما منوّر شديد في آثاره وهذا بالنظر
الى ظاهر الاوهام والا فاقسم بالله انه لا نسبة لقلبه بالقمر واين
نور هذا من نور ذاك ديوب كذلك شارح حنفي والمعنى قسمت بالقمر
الذي شرّفه تعالى بالانشقاق وجعل انشقاقه معجزة للنبي الذي
كانت منه الاعراق ديمشدر قال الشارح الكردي وجملة البيت
مستأنفة اتى بها ليتوصل الى المدح باسلوب آخر منه والمعنى اقسمت
بالقمر المنشق معجزة له صلى الله عليه وسلم ان لقلبه الشريف نسبة
ومشابهة تامة به في الانشقاق والالتئام من غير اختلال في النور والصفا
والعظمة والبها والتشبيه مقلوب للاهتمام لان المعهود والمتعارف
تشبيه الغير بالقمر على عكس ما فعله الناظم وفي البيت اشارة الى
معجزتين الاولى انشقاق القمر وقد مضى والثانية شق صدره
صلى الله عليه وسلم كما روى انس بن مالك رضي الله عنه ان
اهل مكة سألوا رسول الله صلى الله عليه وسلم ان يريهم آية فاراهم
انشقاق القمر حتى رأوه فقال صلى الله عليه وسلم اشهدوا فقال الكفار
هذا سحر مستمر فانزل الله تعالى اقتربت الساعة وانشق القمر وان
يروا آية يعرضوا ويقولوا سحر مستمر وروى مسلم عن انس ان جبريل
اتاه وهو يلعب مع الصبيان فاخذه فصرعه عن قلبه فاستخرج القلب
فاستخرج منه علقة فقال هذا حظ الشيطان منك ثم غسله في طست
من ذهب بماء زمزم ثم لأمه ثم اعاده في مكانه قال انس كنت ارى
اثر المخيط في صدره محصول معنا عبارت بيت پيغمبر ذيشان عليه الصلوة
والسلامك امر واشارتيله يارلوب منشق اولان قمره قسم

مبروره ایله قسم ویمین ایده رمکه اول قمر منشقك قلب مبارکه
سلطان کائناته نسبة ومشابهتی وارد ریعنی ننه کیم قمر اشارت
رسول الله علیه الصلوة والسلام ایله منشق اولدی کذلك قلب سلطان
انبیا جبریل علیه السلام واسطه سیله منشق اولدی بو جهتدن قمر
منشقك قلب فخر کائناته نسبتی یعنی مناسبتی اولمش اولدی ایمدی
ایکی عدد معجزهٔ کبرانك وقوع بولدیغنه اشارت ایله بیان اولور .:.
ونسبتدن مراد انوار وانشقاق وصفی ایکیسنده دخی بولنمغله بو وجهله
بینلرنده مناسبت ومشابهت بولندیغی در معلوم اوله که اشیاء منورهٔ
معتبره عرفنده قمره تشبیه اولنه کلوب قمر مشبه به اوله کلمك مشهور
ایکن ناظم عکس ایدوب قمری مشبّهٌ وقلب سعادتی مشبّهٌ به قلمشدر زیرا اغراق
مدح بو صورتنده درکه وجه شبه مشبّهٌ بهده اقوی اولمق تشبیهده شرط
اولمغله قلب سعادتی مشبّهٌ به قلمغله وجه شبهده اقوی اولدیغنه بناء
اولمش اولور وفیه من البدیع ردّ العجز علی الصّدر مع جناس الانشقاق
فی اقسمت والقسم ومراعاة النظیر بین مبرورة القسم وبین والمقسم علیه

تخمیس

اُودراُونورِمحضِ عینِ شمسِلَرَن شُو .:. مثال آیة شقّ القمر ولی همه سُو
طَهُورِجِرك سِوِماءِ لادَنَ الَّدی وُضُو .:. اَقسَمْتُ بالقمر المنشق انّ له

من قلبه نسبة مبرورة القسم .

وَمَاحَوىَ الْ مَفَاعِلُنْ غَارُمِنْ فَاعِلُنْ خَيْرٍ وَمَنْ مُسْتَفْعِلُنْ كَرَمٍ فَعِلُنْ
وَكُلُّ طَرْ مَفَاعِلُنْ فٍ مِنْ اَلْ فَاعِلُنْ كُفَّارِمِنْ مُسْتَفْعِلُنْ هُ عَمِ فَعِلُنْ

وَمَاحَوَى الْغَارُمِنْ خَيْرٍوَمِنْ كَرَمٍ .:. وَكُلُّ طَرْفٍ مِنَ الْكُفَّارِمِنْهُ عَمِ

بو بیت والا دخی معجزاتِ حبیب خدادن معجزهٔ اخرایی بیان ایدر قوله
وماحوی واو عاطفه در ماء موصول لذوی العقول وغیره شاملدر
حوی محدّدی اوزره فعل ماضیدر حوی دیمك جمع ایدوب احاطه ایتدی
دیمکدر الغار فاعلیدر غار کهف معناسنه در ترکیده مغاره دیرلر .:.
بعضیلر الغار النقب الذی فی الجبال کالبیت ایله بیان ایتمش الغارده
اولان الف لام عهد خارجی اولمغله غار ایله مراد معهود غاردر که مکهٔ

مکرمه یه قریب جبل ثورده واقع غاردرکه جمع احاطه سیله مراد
پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامی جمع واحاطه سنی بیان اولمغله ما دن
مراد پیغمبر علیه الصلوة والسلامدر بو صورتده من خیر ومن کرم ایله مراد
کذلك صاحب سعادت افندیمزدر صلی الله علیه وسلم دیو واکر غارك جمع
واحاطه سیله مراد پیغمبر علیه الصلوة والسلام ایله یار غاری صدیق اکبر
رضی الله عنه اولورسه من خیر ایله مراد پیغمبر افندیمز من کرم ایله مراد
حضرت صدیق رضی الله عنه اولمق احتمالدر که غار انلرك مدخول فیهی
اولدیغنی مفید اولور . زیرا ماحواده اولان ما کلمه سنك عمومی اولمغله
هر برینه شموله قابلدر حوی جمله سی ماء موصولك صله سیدر ماء
موصوله عائد ضمیر محذوفدر . ماحواه تقدیرنده در ماء موصول مع
صلته خبری محذوف مبتدادر تقدیری ومن معجزاته صلی الله علیه وسلم .:.
ماحواه الغار تقدیرنده در مبتدا مع خبره جمله سی بیت سابقه معطوفدر
یاخود ماء موصول مع صلته جمله سی بیت سابقده مقسم علیه اولان
قمر اوزرینه معطوفدر تقدیری اقسمت بماحوی الغار دیمکدر نتکیم
شارح حنفی ما موصولة والواو للعطف والمعطوف علیه الجمل السابقة
المؤدیة للمعجزات المذکورة ویجوز عطفاً علی القمر فیکون فی حیز باء
القسم ای اقسمت بما فی الغار وفی الغار ومن فی قوله من خیر بیانیه .:.
وعلی تقدیر الاول ماحوی مبتداء محذوف الخبر ای ومن جملة معجزاته
ماحوی الغار والمعنی انّ من جملة معجزاته الواضحات ما احتوی
علیه الغار من الذات الخیریّة بالذات والصفات التی هی اکرم
الجلائل والسّمات وکیف لایعدّ معجزة وقد ستر الغار وعمی عن ادراکه
ابصار المشرکین وعلی تقدیر ان یکون الموصول فی حیز القسم فالمعنی
اقسم بالذی حواه الغار من ذات النبی المختار ان لقلبه نسبة بالقمر
ذی الاضواء والانوار فیکون المقسم علیه فی هذا البیت محذوفاً لذکره
فی البیت السابق دیمش قوله من خیر جار مجرور کائن متعلقه مقدره متعلقدر
ما نك صفتیدر خیر اسم تفضیلدر که اخیرُ وزننده در کثرة استعماله
بناء همزه سی علی غیر القیاس حذف اولنمشدر . کثیر الخیر دیمك اولور .:.

ومن کرم عبارتی من خیرا وزرینه معطوفدر من خیر ومن کرم لفظلرنده
تنوین تعظیم ایچوندر ومن کرم عبارتنده من لفظی تکرار اولنمق تاکید ایچوندر
خیر وکرمدن مراد خیر الخلق اجمعین ایله وصف اولنان سرور کائنات علیه
الصلوة والسلامدر، عین خیر ومحض کرم اولمغله رجل عدل قبیلندندر
بعض شراح ناظم وماحوی دیوب من کلفظی ایله انشاد ایتمیوب ذوی العقوله
وغیره شامل اولان ما کلمه سیله تعبیردن غرضی پیغمبر علیه الصلوة والسلامك
عین خیر محض کرم اولدیغنه من خیر ومن کرم ایله مادیبانه ملایم ومناسب
اولسون ایچوندر، تخصیص بعد التعمیم قبیلندندر، وکل طرف واو حالیه در
کل مبتدادر طرف کلمه سنه مضافدر طرف عین معناسنه در من الکفار
جار مجرور کائن مقدره متعلقدر طرفك صفتیدر ولو رعنه جار مجرور مؤخر
عمی فعلنه متعلقدر ضمیر صاحب رسالت علیه الصلوة والسلامه راجعدر اشبو
ضمیری افراد کتورمك دلالت ایدرکه ناظم ماحوا عبارتنده اولان ما ایله
انجق صاحب رسالت علیه الصلوة والسلامی اراده ایتمش اوله ننه کیم بالاده
احتمال اول ایله تفصیل اولنمش ایدی عمی رضی وزنی اوزره فعل ماضیدر
وزن ایچون یانك فتحه سی حذف اولنمغله یا ساکن قالمشدر شارح مصنفك
عمی فعل ماضی من عمی یعمی عمیً کرضیَ فهو عم ویقال عمی اذا ذهب بصرة
وسکون آخره للوزن ویحتمل ان یکون صفة مشبهة والیاء للاشباع دیمشدر
عمی فعلنك تحتنده فاعل ضمیری طرف کلمه سنه راجعدر عمی جمله سی مبتدانك
خبریدر مبتدا مع خبره ماء موصولدن حالدر شارح مرقوم مصنفك والجملة
بالحقیقة صفة خیر وکرم دیمش بعض شراح خلاصۀ معناده بووجهله
تقریر ایتمش وحاصل المعنی برب القمر الذی کان انشقاقه آیة ان هذا
القمر مشابه بقلبه صلی الله علیه وسلم من جهة الانشقاق وکثرة النور
اقسمت یمیناً صادقاً القسم معلوم اوله که شراح بو بیت مباركده فی اشارة
الی معجزة اخری من معجزاته صلی الله علیه وسلم دیمشلردر ایمدی بیت مزبور
معجزۀ رسول اللهی بیاندن ضمننده اولدیغی شوجهتدندرکه کتب سیرده
نقل ایله تفصیل اولندیغی وزده غار ثورده پیغمبریمز صلی الله علیه وسلم
اعدادن اختفا بیوردقلرنده جبل ثور مکۀ مکرمه یه اقرب وکفرۀ مکه نك

کشت وکذار

کشت وکذار ایلدکلری ماکن بلده لرندن اولمغله هر طرفی منظور
ومعلوملری ایکن کفار بدنهاد شرذمۀ کثیره کمال غیض وعداوت
ایله جست وجوده تشمیر ساق همت واهتمام ایدوب مقدورلرینی
صرف ایتمش ایکن اول نور دیدۀ اصفیا علیه الصلوة والسلامی کورمیوب
اندن دیده لری اعمی اولدیغی حقا که معجزۀ باهره در ∴ ∴ ∴

تخمیس

عدوا آرزو کرده مز بیمنجای محترمن ∴ کما الذی نور نبوت وچشم پر علمن
حمای حق رصد ایتمش دفینۀ حکمن ∴ وماحوی الغار من خیر ومن کرم
وکل طرف من الکفار عنه عمی

فالصدق فی ال مستفعلن غار والص فاعلن صدیق لم مستفعلن یریا فعلن
وهم یقو مفاعلن لون ما فاعلن بالغار من مستفعلن ارم فعلن

فالصدق فی الغار والصدیق لم یریا ∴ وهم یقولون ما بالغار من ارم

یعنی غارده براحد یوقدر دیدیلر قوله فالصدق فا شرط محذوفه جوابدر
ای اذا عرفت کونهما فی الغار فالصدق دیمشدر، لکن فا تفسیریه اولوب بیت
ولك مضمونتی تفسیر وبیان اولمق مختاردر شارح شیخ زاده والصدق
فی الخبر مطابقته للواقع مع الاعتقاد یقال الصدق فی وعده ای اتی بما
التزم شارح کوردی والصدق ضد الکذب وصدق الکلام مطابقته
للخارج واراد به النبی صلی الله علیه وسلم فانه لتناهیه فیه کانه عینه
دیمشلردر، الصدق مبتدادر فی الغار ظرف مستقردر مبتدادن حالدر
والصدیق واو عاطفه در صدقا وزرینه معطوفدر لم یریا جمله سی
مبتدانك خبریدر صدقا ایله مراد پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامدر
رجل عدل قبیلندندرکه صدقله بو رتبه ده متصف ایدیکه همان عین
صدقا اولمشدر ننه کیم قرآن مبینك عین هادی اولدیغی وصفنده هدی
للمتقین وارد اولدی صدقله تعبیردن مراد صاحب سعادت علیه الصلوة
والسلامك هر قولی واقعه مطابق اولوب صوری ومعنوی صدق وصداقت
واستقامتله نهایت مرتبه ده متصف اولدیغنی افاده در صدیق مبالغه
ایله اسم فاعلدر صدیقدن مراد یار غار سلطان انبیا اولان

ابو بكر الصديق رضى الله عنه حضرتلو يدر كه معراج سعادتى ايشتديكى
آنده ابتدا تصديق ايتمكله صديق لقبيله بر رتبه ده مشهور اولمشدركه
غلبۀ استعمال ايله اول ذات شريفه علم اولمشدر، ثريا كبى كثرت استعمال
ايله علم اولوب اسماء غالبه دن اولور. لم يريا مجهول صيغه سيدر زده
فعل مضارعك تثنيه سيدر رؤيتدن مشتقدر انلر كورنمديلر نته كيم
شارح مصنفك لم يريا من رؤية العين ديمش لكن بعض شراح اصل نسخه
كسر را ايله وميم ايله لم يرما در ديمشلر يعنى زائل اولمادیلر ديمك اولور
قال الشارح الكوردى قوله لم يرما بكسر الراء فعل مضارع من رام يريم
ريماً ولم يرما اى لم يبرحا اى لم يزالا وهو تثنية يريم كبيع اصله
يريمان بعضلر لم يرما مفرددر انتفاخ معناسنه ولان تورمدندر
ديمش كما قال الشارح الكوردى قيل انه من ورم يرم اذا تورم وانتفخ
وهو مفرد مؤكد بالنون الخفيفة المبدلة الفاً عند الوقف على انه خبر
الصديق ديمش شارح حنفى قوله يرما يجوز ان يكون من الورم من باب
ورم يرم كوعد يعد من ورم انفه اذا غضب فان الغضبان يمتلى
غيظا فينتفخ وان يكون من رام يريم يقال رام مكانه يريمه اذا زال
عنه وفارقه ديمشدر يعنى ورم انفه ديرلر غضب ايتدى معناسنه در
ايمدى بو مقامده ولم يرما ديمك يعنى حكم خدا وتقدير وقضادن ممنون
اولوب اول حاله راضى ولمغله غضب وانفعال ايتمديلر ديمك اوله
نته كيم شارح شيخ زاده لم يرما من ورم جلده انتفخ يرم بالكسر
كوعد يعد من ورم انفه اذا غضب لان الغضبان ينتفخ فالمعنى
لم يغضب على القضا والقدر ولم يتغيرا من حالهما باستشعار الخوف لكمال
تمكينهما وصدق يقينهما وروى بعض لم يريا وما ذلك من الناظم ديمشدر
قوله وهم وا وحاليه در هم ضمير منفصل مبنى محلا مرفوع مبتدادر ضمير
كفاره راجعدر يقولون فعل مضارع جمع مذكردر تحتنده مستتر ضمير فاعليدر
جمله سى مبتدانك خبريدر مبتدا مع خبره جمله سى لم يرما فعلنك فاعلندن حالدر
ما بالغار ما كلمه سى ليس به مشابه اولان مادر مختار اولان لغة حجازيه ده
ما كلمه سى مبتدا وخبره داخل ولور ما نك عملى بو قدر ايمدى بو محلده بالغار

مقدم خبر من رام مؤخر مبتدادر يعنى ما بالغار عبارتنده ما ليس كلمه سنه
مشابه اولمغله نافيه در با فى معناسنه حرف جردر جار مجرور كائن مقدره
متعلق محلا مرفوع مقدم خبر اولور، من ادم من زائده در ادم زائده اولان
جار ايله مجرور ادم لغتده احد معناسنه در پس ديمك اولور كه كفار غارده
بر كمسه يوقدر ديديلر شارح شيخ زاده قوله ما بالغار من ادم ما زائده
لتاكيد النفى يقال ما فى الدار ادم وارم اى احد ديمش بعض شراح قوله من ارم
من ارم بفتح الهمزه والراى يقولون ما بالغار من احد ناظرين الى حوم الحمام
ونسج العنكبوت على فم الغار كما اشار اليه الناظم بقوله ظنوا الحمام الخ يعنى
كفار دوران حمامى وباب غارده نسج عنكبوتى كوردكلرنده ما فى الغار من
احد يعنى غارده بر كمسه يوقدر ديديلر شارح كوردى لم يرما رام يريم ومدن
اولمقاوزده خلاصۀ معناده ديمش كه والمعنى فالصدق والصديق
لم يزالا ولم يبرحا من الغار قاعدين فيه قدام الكفار وهم يقولون
ليس احد فى الغار وهذا عناية من الملك الستار وفيهما من البديع جناس
الاشتقاق بين الصدق والصديق ويرما وارم والتكرير فى الغار بالغار

تخميس

عزيمتنده رفيق وصديقى لطف خدا ∴ معين ياورى عون وتوكل مولى
ضرر ايرشمى كا عالم اولسه كر اعدا ∴ فالصدق والصديق فى الغار لم يريا
وهم يقولون ما بالغار من ادم

ظنوا الحما مستفعلن م وظن فعلن نو العنكبو مستفعلن ت على
خير البرى مستفعلن ية لم فعلن تنسج ولم مستفعلن تحم
ظنوا الحمام وظنوا العنكبوت على ∴ خير البرية لم تنسج ولم تحم

ظنوا فعل ماضى جمع مذكردر تحتنده فاعل ضميرى كفاره راجعدر جمله سى
استينافيه در ظن مطلقا علمك انواعندندر شارح كوردى ان الحكم بامر على
آخر ان كان جازما فهو علم وان لم يكن جازما فان لم يترجح احد طرفيه شك
وان ترجح فالراجح ظن والمرجوح وهم معلوم اوله كه ابيات سابقه دن
ومبلغ العلم انه بشر بيتنده علمك انواعى وظنك تعريف وبيانى سبقت ايتمشدر
بو محلده لزومى مرتبه ذكر وبيانه محتاج اولمغله بو وجهله تفصيله مبادرت

ظن دیرلر

اولنور که معلوم اوله که مطلقا علم که حصول صورة الشیء فی العقل ایله
تعریف ایدرلر بو معنا ایله مطلقا علم ، اگر حکمه مقارن اولمزسه تصور
دیرلر ، اگر حکمه مقارن اولوب واو حکمی جزم ایله اولورسه تصدیق
دیرلر ، اگر او حکمی جزم ایله اولمیوب حکمک طرف آخرینی تجویز ایله بوتقدیر
تصدیقه ظن دخی تصدیقک اقسامندندر یعنی تصدیقدر اولان حکمک
وقوع ولا وقوع دیدکلری ایکی طرفدن بر طرفنی آخره ترجیح ایله حکم
اولنورسه لکن حکم جزم ایله اولمازسه بلکه طرف آخری دخی تجویز ایله
اولورسه ظن دیرلر طرف آخره وهم دیرلر کذلک اگر حکمده جزم اولمیوب
وبر طرفی دخی ترجیح اولمازسه حکمک طرفینی عند العقل مساوی اولورسه
شک دیرلر شک تصور اقسامندندر شکده بر طرفی حکم یوقدر لا بجزم
ولا بعدم الجزم ، ایمدی بو مقامده ظنک معناسی کفار غارده سلطان انبیانک
موجود اولماسنی موجود اولماسی اوزره ترجیح ایدوب غارده اولماماسی
ایله حکم ایلدیلر ، لکن او حکمده جزم اولمامغله ظن قبیلندن اولدی
زیرا ظن دخی تصدیق اقسامندندر اگر بناء سلطان انبیا علیه السلامک
غارده اولماسیله ایلدکلری حکمده جزم اولمامغله ظن قبیلندن اولمشد
نته کیم ناظم وظنوا دیو تصریح ایدر بو صورتده ظنوا کلمه‌سی کندو معناسنده
اولور ، لکن بعض شراح بو محلده ظن جزمی حاوی اولان علم معناسنده در
دیمش شارح مصنفک قوله ظنوا علموا اعبّر الناظم عن العلم بالظن لانه
لما کان عاریا عن دلیل یعوّل علیه ، وعن سند یستند علیه جعله
مظنونا وقد شاع ذلک اعنی التعبیر عن العلم بالظن کما فی قوله تعالی
وظنوا انهم مانعتهم حصونهم ، بیورلشدر دیدی بو صورتده یعنی بیت
مزبورده اولان ظن ایله مراد حکم جازم یقینی حاوی علم معناسی اولورسه
بو وجهله تطبیق اولنور که کفار پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامک غارده
اولمق طرفینی دولن حمام وبابده نسج عنکبوت ایله کندولره استدلال
ایلدیلر علم حاصل اولدی لکن دلیلکری بلا سند ضعیف وغیر معتبر اولمغله
ناظم اول علمدن ظن ایله تعبیر ایدوب ظنوا کلمه‌سیله انشاد ایلدی دیوب
ذکر اولنان شارح مصنفک قولنی بو وجهله تفصیل وبیانه ممکندر ظنوا

فعلی

فعلی ایکی مفعوله تعدی ایتمکله الحمام مفعول اولیدر حمام اسم جنسدر
ترکیده کوکرچین دیدکلریدر شارح کوردی وهو ما نال لاتناه غایة المیل
تقطع لا اجلها نحو عشرة ایام وهو طیر مبارک دعا لها بالبرکة نبینا محمد
صلی الله علیه وسلم ، وسیدنا نوح علیه السلام والمراد بالحمام ههنا اثنان
کما یجیء قصته وحمامات الحرم من نسلها دیمش وظنوا واو عاطفه در ،
ظنوا فعل ماضیدر فاعلی کذلک تحتنده مستتر کفاره راجعدر العنکبوت
ایکنجی ظنوا کلمه‌سنک مفعولیدر جمله‌سی اولکی ظنوا فعلی اوزرینه معطوفدر
شارح وجه تکرار الظن الاستعارة بان کل واحد منهما امر مستقل فی افادة
ظن الکفار انه صلی الله علیه وسلم ، لیس فی الغار دیمشدر علی خیر البریة
عبارتنده جار مؤخر لم تنسج کلمه‌سنه متعلقدر مضاف محذوفدر علی ممر
یاخود علی مدخل خیر البریة تقدیرنده در ممر ایله مراد باب غاردر البریة
خیر کلمه‌سنک مضاف الیهیدر ، بریه خلق معناسنه در پیغمبریمز افندیمز
خیر المخلوقات ولدیغی مسلم عالمدر ، لم تنسج فعل مضارع مفرد مؤنثدر
تحتنده فاعل ضمیری عنکبوت کلمه‌سنه راجعدر جمله‌سی ایکنجی ظنوا
کلمه‌سنک مفعول اولیدر ، نسج ترکیده اورمک در عنکبوتک نسجی
کندویه اور مجک یوسی دیمکله معروف خانه‌سنی یا پمقدر که بیت العنکبوت
مشهوردر ، لکن امر عجیب بودر که کسکک صید ایتمک ایچون عنکبوت
برهوا صیاد دکبی آغ کروب اجرا ایلدیکی افعال متقنه وصنعت غریبه دقت
ایله نظر ومطالعه اولنسه متحیر عقولدر ، زیرا کلیاتی ادراک ایدن نفس
ناطقه انجق نوع انسانه مخصوص اولوب سائر حیوانات محسوساتی ادراک
انلره میسر اولمدیغی اهل حکمت عندنده مسلم ایکن عنکبوت ذباب صیدی
ایچون شبکهٔ صیاده مشابه سنده برهوا آغ کروکه اندن ذباب دوشوب صید
اوله بو معنی هر بار که بو وجهله آغ کرلسه اکا ذباب دوشر صید اولور
دیو بر کبرای کلی ملاحظه سنه مبتنی اولمغله خلاق عالم رب العالمینک
بو حیوان ضعیفه امر کلیده ادراک صورتنده الهامی حقا که قت قت جای
تعجب واستغرابدر ، فسبحان من الهمها ذلک وهو علی کل شیء قدیر شارح کوردی
وفی الحدیث نهی رسول الله صلی الله علیه وسلم عن قتل العنکبوت وقال انه جند

جزئیات

من جنود الله الا ان البيوت تطهر من نسجها لما روى عن علي رضي الله عنه
طهروا بيوتكم من نسج العنكبوت فان تركها في البيت يورث الفقر ديو
نقل ايتمشدر قوله ولم تحم واو عاطفه در لم تحم فعل مضارع مفرد
مؤنثدر تحتنده فاعل ضميري حمام لفظنه راجعدر جمله سي ما قبلكي ظنتا
كلمه سنك مفعول ثانيسيدر بو صورتده لف و نشر مشوش وارددر لم تحم
كلمه سي دايدن معناسنه يحوم دن مشتقدر اصلي حوم يحوم در
قال يقول كبيدر ديمشلر لم تحم فعلنك مفعولي محذوفدر لم تحم
حول الغار تقديرنده در كه يقال حام حوله اي طاف ودار حوله ديمك
اولور شارح مصنفك ديمشكه ان الكفار لما رأوا باب الغار منسوجا خاليا عليه الحمام
زعموا على ما يقتضيه العادة والنظر الظاهر انه لو كان في الغار احد لما نسج العنكبوت
عليه ولا حام الحمام حوله ووجه زعمهم ظاهر من انه مخالف للعادة ولما يقتضيه
النظر الظاهر فلذا زعموا وظنوا ما ظنوا لكن هؤلاء الكافرون عن اسرار الالهية
غافلون ما علموا ان حراسة الله عز وعلا لها قوة ان تعطي نسج العنكبوت
وهو اوهن البيت رصانة سد اسكندر وان تهب حوم الحمام قوة الدروع في دفع
البلاء عن انبيائه ومنع الاعداء عن اوليائه تبارك الله الذي بيده الملك والملكوت
فما ظنك بحوم الحمام او بنسج العنكبوت فيهما من البديع التكرير في ظنوا واللف
والنشر المشوش وجناس الاشتقاق مع رد العجز على الصدر في الحمام وتحم

تخميس

چكنجه پرده در غار عنكبوت اعلا ∴ او چشم دشمنه براغ ايكن همان كويا
حمامه دائر اولوب ظن دشمن اولدي هبا ∴ ظنوا الحمام وظنوا العنكبوت على
خير البرية لم تنسج ولم تحم

بالادن برو شرح وبيان اولنان معجزه غار نورك تفصيل منقبه سي بر حال ذكر وبيان
وظيفه شراح اولمغله سلطان منشيان روم ويسي مرحومك سير مكي
نام تاليف دلپذيرنده مطالعه وآنده معرفت وقوفه حواله اولنمشدر
وقاية ال مفاعلن لاه اغ فاعلن نت عن مضا مستفعلن عفة فعلن
من الدرو مفاعلن ع وعن فعلن عال من ال مستفعلن اطم فعلن
وقاية الله اغنت عن مضاعفة ∴ من الدروع وعن عال من الاطم

وقاية الله

وقاية الله لفظا مرفوع مبتدادر لفظه جلاله مضاف در مصدر فاعلنه مضاف
اولمشدر مفعولي محذوفدر وقاية الله النبي تقديرنده در شارح كوددي
ويمكن ان يكون من باب التنزيل منزلة اللازم فلا يكون المفعول ملحوظا
اصلا آني شان وقاية الله وحالها الاغناء عن مضاعفة الخ ديمشدر وقايه
وحفظ وعصمت جمله سي بر معنايه در اغنت فعل ماضي مفرد مؤنثدر انفال
بابندندر مستغني قلوب ان محتاج ايتمدي ديمكدر تانيث ضميري وقايه يه راجعدر
مفعولي محذوف ضميردر كه فخر كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر اغنته
تقديرنده در ياخود فعل متعدي ولان اغنت كلمه سي لازم منزله سنه تنزيل
اولنمغله ضمير محذوف ملاحظه سنه حاجت يوقدر نته كيم شارح بالاده
بيان ايتمشدي عن مضاعفة جار مجروردر اغنت كلمه سنه متعلقدر مضاعفة
مفاعله بابندن اسم مفعولدر موصوف محذوفدر عن درع مضاعفه ديمكدر
شارح كوردي والمضاعفة ان يلبس واحدة فوق واحدة وقيل ان يكون منسوجة
خلقتين خلقتين لان المضاعفة ان يزاد على اصل الشيء مثله او اكثر منه والدرع
من الحديد يذكر ويؤنث ديمش من الدروع جار مجروردر مقدره متعلقدر بو محلده
محذوف الدرع كلمه سندن حالدر ياخود صفتدر درع من الدروع ديمكدر قولنده
اولان من بيانيه در ياخود تبعيضيه در شارح مصنفك والدروع جمع الكثرة
وآثر جمع الكثرة ههنا بالذكر لانه نفي الاحتياج مع وصف الكثرة ادخل
في معنى الحفظ والحراسة ديمشدر درع كسرد الله تيمور دن كوملكدر كه
زره ديرلر عن عال دال كبي اسم فاعلدر مضاعفة اوزرينه معطوفدر
موصوف مقدردر عن حصن عال تقديرنده در من الاطم من بيانيه در
جار مجروردر كائن مقدرنه متعلق ولوب عاليدن صفتدر اطم جمع وزننده
اطمة كلمه سنك جمعيدر اطمة حصن معناسنه در بو كسك وعالي حصار لر
وقلعه لردن مستغني ايدردي ديمكدر شارح كوردي والمعنى ان وقاية الله وحفظه
سبحانه وتعالى النبي صلى الله عليه وسلم اغناه عن الدروع المضاعفة والاطوم
العالية لانه تعالى حافظ كل شيء وناظره وكان صلى الله عليه وسلم يحترس
او لا خوفا من الكفار فنزلت والله يعصمك من الناس فاخرج رأسه من النقب
محصول معنا عبارت بيت حق سبحانه وتعالى نك حفظ وحمايتي فت فت

مر الدروع

زهدلر كيمكده ويوكسك قلعه لردن مستغنی ايدی يعنی كشی نك جناب كبريادن
وقايه ومحافظه سی اولنجه نه قت قت زره كيمكه حاجت وار ونه تعرضدن
مانع اولان يوكسك حصار وقلعه لره احتياج قالور انلردن مستغنی ايدر
ديمك اولور. بو معنی ده وقايه كلمه سی تفصيل ولنديغی وزره لازم منزله سنه
تنزيل اولنديغی صورتده در اما اكر وقاية الله لازم منزله سنه تنزيل ولنميوب متعدی
اولديغی حالده ابقا اولنوب بر مفعول تقديری ايله وقاية الله النبی ديمك تقديرنده
اولورسه معنای بيت ديمك اولور كه اول محبوب خدا سلطان انبيا عليه
الصلوة والسلامی صون خدا ووقائه باری اعدادن محافظه ده قت قت
زرهلر كيمكدن وعالی حصار وقلعه لردن مستغنی ايلدی يعنی اسباب محافظه دن
بر شيئه محتاج ايتمدی جمله سندن مستغنی قلدی ديمك اولور خلاصه كفارك درغاره كلوب
مأيوس رجعتلری ظاهر النسج اوهن عنكبوتدن ومغاره نك متانت وممانعتندن صانه
وقايه حفظ ربانی اول نبی محترمی قت قت زرهدن وعالی حصارلردن مستغنی ايتمشدر
نزرده قالديكه زرخ كبی منسوج كوريتان نسج عنكبوت وديوار غار سبب محافظه اوله

تخميس

ايلدی ظهور پاكی اينده حق معاونتن ¤ يتربو معجزه هر كيم دقورسه منقبتن
نه يابده المثل ايكی دشمنان هرجهتن ¤ وقاية الله اغنت عن مضاعفة
من الدروع وعن عال من الاطم .

ما سامنی الدهر ضيما واستجرت به ¤ الا ونلت جوارا منه لم يضم
مستفعلن دهرضی فاعلن ماواستجر مستفعلن ت به فعلن
الا ونلـ مستفعلن ت جوا فعلن را منه لم مستفعلن يضم فعلن

ما سامنی ما نافيه در سام فعل ماضيدر سومدن مشتقدر سوم تكليف
وتحميل معناسنه در. بو صورتده ايكی مفعوله تعدی ايدر سوم ظلم معناسنده
دخی استعمال اولنور. بو صورتده بر مفعوله تعدی ايدر الدهر سام فعلنك
فاعليدر ضيما ظلم معناسنه در سامنی دخی ظلمنی معناسنه اولورسه ضيما
سامنی فعلنك مفعول مطلقی اولور جلست قعودا قبيلندن من غير فعله مفعول
مطلقيدر واكر سامنی فعلی تكليف وتحميل معناسنه اولان سومدن مشتق اولورسه
ضيما سامنی فعلنك مفعول ثانيسی اولور مفعول اولی ضمير متكلمدر. سامنی

نعلنك دهره اسنادی مجاز عقليدر كه اسناده مجازدر زيرا اشبو
نظم قصيده موحددن صدور ايتمشدر خير وشرك حقدن اولديغی
معتقدی اولان ذوات كرامدندر معلوم اولدكه حقيقة عقليه مطولده نقل
ايله بو كونه عاجزانه تفصيلنه مبادرت اولندی قال السعد العلامه عليه الرحمه
الاسناد مطلقا سواء كان خبريا او انشائيا منه حقيقة عقلية وهی
اسناد الفعل ومعناه من المصدر واسم الفاعل واسم المفعول والصفة
المشبهة واسم التفضيل والظرف الی ما هو ای شیء هو بمجيح هو ای الفعل او
معناه له ای لذلك الشیء عند المتكلم كقول المؤمن انبت الربيع البقل وما يطابق
الواقع فقط كقول المعتزلی خلق الله افعال العباد ومنه مجاز عقلی
ويسمى مجازا حكميا ومجازا فی الاثبات واسنادا مجازيا وهو اسناد الفعل
او معناه الی ملابس له غير ما هو له يعنی غير الفاعل فيما بنی للفاعل وغير
المفعول به فيما بنی للمفعول بنا او لمتعلق باسناده وهو ان ينصب قرينة
صارفة للاسناد عن ان يكون الی ما هو له للفعل ملابسات شتی يلابس الفاعل
والمفعول به والمصدر والزمان والمكان والسبب فاسناد الفعل الی الفاعل
اذا كان مبنيا له والمفعول اذا كان مبنيا له حقيقة كما مر واسناده الی
غير الفاعل فی المبنی للفاعل واسناده الی غير المفعول به فی المبنی للمفعول
مجاز كقوله عيشة راضية وسيل مفعم وقد اسند الی الفاعل وجد
جده فی المصدر ونهاره صائم فی الزمان ونهر جار فی المكان
وبنی الامير المدينة فی السبب للامير وضربه التأديب فی السبب الغائی ولهذا
ای ولان مثل قول الجاهل خارج عن المجاز لاشتراط التأول فيه لم يحمل
نحو قوله اشاب الصغير وافنی الكبير كر الغداة ومر الليالی علی المجاز ای
ان اسناد اشاب وافنی الی كر الغداة ومر الليالی مجاز ما دام لم يعلم
او لم يظن ان قائله لم يرد ظاهره لعدم التأول والمجاز العقلی فی القرآن
كثير وكقوله تعالی واذا تليت عليهم اياته ای آيات الله زادتهم ايمانا والمقصود
ان اسناد زادتهم الی ضمير الايات مجاز لانها فعل الله تعالی وانما الايات
سببها وهو غير مختص بالخبر بل يجری فی الانشا نحو يا هامان ابن لی صرحا فان
البنا فعل العملة وهامان سبب آمر ولا بد للمجاز العقلی من قرينة صارفة عن ارادة

منه ما يطابق الواقع والاعتقاد صح

ظاهرة لفظية او معنوية كاستحالة قيام المسند بالمسند اليه عقلا
كقولك محبتك جاءت بي اليك او عادة نحو هزم الامير الجند وصدوره
عطف على استحالة اي والكلام من الموحد مثل اشاب الصغير وافنى الكبير
كر الغداة ومر العشي ... انبت الربيع
البقل ديوا افادهٔ فوائد جليله بيورمشلر ايمدى بو مقامده دخى سامنى فعلى
دهره اسناد مجاز عقلى ولديغى ظاهردركه پيغمبر آخر الزمان عليه الصلوة
والسلام افنديمزك مدايح جليله سنده بويله قصيدهٔ غرايه موفق ولان
ذات شريف كبار موحديندن اولديغى بياندن مستغنى قرينهٔ صارفه دركه
بيت مشروح مؤمن موحددن صادر اولان انبت الربيع البقل قبيلندن
اسناد مجاز عقلى يه مثال اولور معلوم اوله كه فصحاء وشعراء عرب اشعارلرنده
اكثريا حوادث عالمى دهره وكاه زمانه اسناد ايدرلر موحددن صدوري
اعتباريله مجاز عقليدر ديبور كذلك شعراء روم وعجم آثارلرنده فلكه
وسپهره ودهره وزمانه وسائر بو مقوله يه اسنادلرى كثير الوقوعدر نته كيم
بيت ؞ دكمز متاع عاريت عالم فنا ؞ خلقك نيازنه فلكك امتناعنه ؞
مصراع ؞ زمانه اويمدى ساكه سن اوى زمانه يه ؞
وسائر بو مثللو ابيات دوان شعراده مسطوردر لكن حكماء منجمين
حوادث عالمى فطورات ارضيه يي افلاك وكواكبك حركت واوضاع واتصالاتنه
مربوطدر ديوب حكم نصتى في افلاكه تخصيص ايتدكلرينه بناء اجرام فلكيه يه اولان
اسناد حكماء مرقومه يه نسبت حقيقة عقليه اولور. مجاز عقلى اولمازنته كيم
حقيقهٔ عقليه نك دخى تعريفه بيانى مطولاتدن نقل ايله ما تقدمده سبقت
ايلدى قوله واستجرت بر واو عاطفه در حاليه دكلدر. استجرت فعلى استفعال
بابندن نفس متكلمدر نجات وخلاص وسلامت طلب ايدم دمرد يمكدر استجرت
فعل فاعلدر جمله سى سامنى اوزرينه معطوف ولمغله نفيده داخل اولور
قال شارح كوردى قوله واستجرت عطف على سامني داخل تحت النفي السابق
اي وما استجرت به الآخ وقيل الواو للحال والجملة حال من ضمير المتكلم
بتقدير قد والجار والمجرور متعلق به بتضمن معنى الاستعانة اي ما سامني
الدهر مستجيرا به صلى الله عليه وسلم ولا يخفى فساد المعنى على هذا فان الاستجارة
لا يتصور الا بعد الضيم فالغرض اتصال الاستجارة بحال الضيم حتى

كانهما

كانهما وقعا في وقت واحد لا مقدمها ديمشدر شارح شيخ زاده
والمراد ههنا من الجوار الحماية والرعاية لانه يستلزمها قال المصنف
قوله واستجرت طلبت الخلاص والنجاة منه من قولهم استجاره
من فلان فاجاره واجاره الله من العذاب انقذه وخلصه وفي التنزيل
وان احد من المشركين استجارك فاجره ديو بيان ايتمشلردر شارح حنفى
الضيم الظلم ضامه اي ظلمه والاستجارة طلب الاجارة والاجارة
الادخال في الجوار وهو بان يمنعه عما يلحقه من الاذى والمكروه
ويصنع به ما يجب على جاره من المرافق وادناها دفع الضيم قال
الشاعر اصبحت في جارك يا سيدي ؞ والله قد اوصى بحفظ الجار ؞
ديمشدر قوله الا ونلت واو حاليه در ؞ نلت فعل فاعلدر وصول
معناسنه اولان نيلدندر. جوارا نلت فعلنك مفعوليدر شارح كوردى
الجوار بالكسر الامان والرعاية والحماية ديمش منه جار مجرور نلت
فعلنه متعلقدر ياخود محذوفه متعلق اولوب جوارك صفتيدر نلت
جمله سى قد تقديريله سامنى فعلنك فاعلندن حالدر لم يضم بناء مجهول
اوزره فعل مضارعدر لم يظلم معناسنه در تحتنده قائم مقام فاعل ضميرى
جوار لفظنه راجعدر شارح كوردى صاحبه لفظنى تقدير ايدر كما قال
لم يضم صفة جوارا اي نلت جوارا لم يضم صاحبه فحذف المضاف
وانقلب الضمير المجرور مرفوعا واستتر فيه ديمشدر الا ونلت عبارتنده
اولان استثناء مفرغدر قاعده بودركه استثناء مفرغده مستثنى منه
محذوف اولور ومستثنى بحسب العوامل معربدر واستثناء مفرغ كلام
منفيده اولور. اكر معنى صحيح اولورسه كلام مثبتده دخى اولور ومستثنا
يا اعم احوالدن استثنادر ياخود حالدن ويا اوقاتدن استثنادر ؞
ويا بونلردن غيريدن استثنادر ما جاءني الا زيد كبى كه مستثنى منه
محذوف احد كلمه سيدر. اما بو بيتده استثنا اعم احوالدن استثنادر
نته كيم كوردينك ذكرى آتى تقريرندن ظاهر اولور كذلك شارح شيخ زاده
والمستثنى منه محذوف اي في حال من الاحوال ويوما او وقتا من الاوقات
ديمشدر پس بو مقامده اولان استثنانك فهم وتحقيقى او لا اعم احوالدن

استثنانك تفصیلنی بیانه محتاجدر قال القاضی علیه الرحمه قوله تعالی
ضربت علیهم الذلة این ما ثقفوا الا بحبل من الله استثناء من اعم الاحوال
ای ضربت علیهم الذلة فی عامة الاحوال الا معتصمین او ملتبسین بذمة الله
او بدین الاسلام انتهی قال الشیخ فی حاشیة البیضاوی قوله استثناء
من اعم الاحوال اعلم ان الاستثناء المفرغ یصح الاستثناء من جمیع مقتضیات
الفعل وهی اجناس مختلفة فاعلة او مفعولة وما انتصب الا من احدهما
وما کان غرضا منه ومعنی قولهم مستثنی من اعم الاحوال کونه مستثنی
مما لا اعم منه فی الجنس الذی وقع منه المستثنی فقولك ما ضرب الا زید استثناء
من اعم عام الجنس الفاعل ای ما ضرب احد الا زیداً وکقولك ما رایت الا زیداً
استثناء من اعم عام الجنس المفعول به ای ما رایت شیئا الا زیداً فان الشیء لا اعم
منه فی جنس المرئی اذ لو قال من عام الجنس لاحتمل ان یکون عاما فوقه فصیغة
افعل التفضیل فادات لا عام فوقه اعم منه وقولك ما لقیته الا راکبا
استثناء من اعم عام الاحوال ای ما لقیته فی حال کونی او کونه راکبا وکذا
فی الاضافة واعلم ان المراد انه مستثنی مما هو عام بینا ول جمیع ما یندرج تحت
جنس الفاعل والمفعول به والمعنی ضربت علیهم الذلة فی عامة الاحوال ای فی جمیعها
الا فی حالة واحدة وهی حال کونهم ملتبسین بذمة الله تعالی شارح قصیده شیخ زاده
ههنا المستثنی منه محذوف ای فی حال من الاحوال الا فی حال نیل الجوار ویوما
لانه فی معنی وقت من الاوقات والواو فی نلت حالیة بمعنی وجدت دیمش
شارح کوردی المستثنی داخل فی المستثنی منه والمعنی ماضیا من الدهر وما استجرت
فی حال من الاحوال الا فی حال نیل الجوار حاصلا منه صلی الله علیه وسلم والغرض
منه افادة سرعة حصول نیل الجوار منه صلی الله علیه وسلم بالاستجارة حتی کانه
حاصل ومقارن فی حال الضیم ولولا هذا الاعتبار لما صح الاستثناء فتامل واعلم
ان الفعل اذا وقع بعد الا لا یکون الاستثناء الا مفرغا دیو سابق الذکر فحول
کرام تحقیق مقام ایتمشلردر یعنی الا ونلت محذوف فی جمیع حال من الاحوالدن
استثنادر که مستثنی منه محذوف ولمغله استثناء مفرغ اولمشدر ومستثنی
ومستثنی منهدن داخلدر یعنی بو بیتده اولان ضیم یعنی ظلم واستجارة ونیل
نجات جملهسی حال قبیلندن اولمغله مستثنی منه اولان محذوف اعم احوال

دیدیکمز حالدن داخل اولور بو تقدیرجه استثناء ثلثهٔ مذکوره بر حالدن
و بر وقتدن بولنمش اولمغله ناظمك بو بیتله مرادی کندویه ظلم وتحمیل
محنت والام اولندیغی حالدن اولدیغی کذلك اول حالدن واول وقتدن طرف
رسالت پناهیدن استجاره واستمداد ایتدکده بلا تاخیر بینه اول حالده
واول وقتده جوار وامداد ونجاته نائل اولدیغنی ناظم کندویه اولان
امداد ونیل نجاتك سرعتنی اعم احوالدن استثنا وبو تعبیر ایله بیان ابلیغ
اولطرف سعادتدن استجاره واستمداد ایدن مظلومان ومحنت کشان دهر
اولان دردمندانه نیل نجاة وسلامت بر کونه سریع الظهوردرکه کویا همان
ظلم محنت واستجاره واستمداد ونیل نجاة وجوده بر حالده و بر آنده اولمش
کبی اولور دیو ب کندو مجربی و کندو حالی اولدیغنی سامنی واستجرت ونلت
فعللرینی کندو نفسنه اضافت ایله تصریح ایدر بوندن مرادی مصائب کونیه
وحالات ثقلت واضطرابده اول شفیع امة سلطان رسالت علیه الصلوة
والسلامدن استمداده ودرونی اولطرفه توجهه امت مرحومه یه دلالت
ومژده سرعت ظهوری ایله تبشیر وفی البیت من البدیع جناس الاشتقاق
مع رد العجز علی الصدر فی ضامنی ویضم واستجرت وجوارا

تخمیس

پناه ایدن او درشاه مرحمت سپهی ∴ بو درده بولدی مداواة قلب بر والهی
سلامتم کوزمه سوزمهد او خاك رهی ∴ ما سامنی الدهر ضیما واستجرت به
الا ونلت جوارا منه لا یضم

ولا التمست مفاعلن ت غنی الد فعلن دارین من مستفعلن یدم فعلن
الا استلمت مستفعلن ت الندا فاعلن من خیر مس مستفعلن تلم فعلن
ولا التمست غنی الدارین من یده ∴ الا استلمت الندا من خیر مستلم

واو عاطفه در لا نافیهدر بیتده قلدر اولان لا بی مذکوردر دیمشلر
التمست فعل وفاعلدر سامنی اوزرینه معطوفدر التمست التماسدندر التماس
لغتده مطلقا طلب وسؤالدر بو محلده معنای لغوی مراددر التماس
اصطلاحده کنشی کندو اقراننده وهم رتبه سندن طلبه سؤالدر پس
مطلقا سؤال وطلبده استعمالی معنای اصطلاحیه نظرا مقیدی مطلقده

استعمالی ولمغله مجاز مرسلدر مقام قرینه در که پیغمبریمز علیه
الصلوة والسلامك قدر ورتبه سی اعلی المعالیدر پس التماس ایله معنای
اصطلاحی مراد اولمدیغی ظاهردر غنی تقدیراً منصوب التمست فعلنك
مفعولیدر دارینه مضافدر اضافة بمعنی فی در غنی یسار وسعة
حالدر دارینده مراد دنیا واخرتدر شراح غنی الدنیا بالمال الوافر
وغنی العقبا بالدین الکامل دیمشلر من یدی جار مجرور التمست فعلنه
متعلقدر ضمیر سرور کائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر ید انسانده
عضو معلوم مخصوصدر یددن مراد ذات کریم سلطان انبیا علیه السلام در
ذکر جزء اراده کل قبیلندن مجازدر دیدیلر بعضلر کرم واحساندن
کنایه در یا خود وسع واقتداردن کنایه اوله دیمشلر شارح شیخ زاده
ومعنی من یده ای بشفاعته وبرکته التوصل به دیمشدر من یدی عبارتیله
دنیا واخرت پیغمبریمزك الندن اولدیغنه اشارت واردر الا استلمت
الا حرف استثنادر استلمت فعل ماضی نفس متکلم وحده در افتعال
بابندندر استلامدن مشتقدر استلام لمس معناسنه در ترکیبده یا پشمقدر
استرا ال ایله اولسون استرا اوپمك که تقبیل ایله اولسون شارح کوردی
استلام هو اللمس بالیدا وبالقبله ومنه استلام الحجر الاسود دیمشدر
استلمت جمله سی استثناء مفرغندر که محذوف مستثنا منه دن
استثنادر اشبو استثناء مفرغه ده مستثنی منه کاه حال ولور
وکاه اعم احوال واوقات ولور نته کیم تفصیلی بیت سابقده سبقت
ایلدی وکاه مستثنی منه بونلردن غیری امر آخر اولور ما ضربنی الا
زید ترکیبنده مستثنی منه محذوف احد لفظیدر ایمدی محذوف اولان
مستثنی منه بو مقامده بیت سابقده اولدیغی کبی اعم احوالدر نته کیم
شارح شیخ والمستثنی منه محذوف کما فی البیت السابق ویجوز ان یکون
من الحال المقدرة شارح کوردی والاستثناء مفرغ من اعم الاحوال دیمشلر
تقدیری ولا استلمت غنی الدارین من یده فی حال من الاحوال الا فی حال
الاستلام دیمکدر یعنی غنای دارینی طلب والتماس ایلدیکم حالده یعنی
اوآنده ندی ویساری خیر مستلمدن استلام واخذ ایلدم دیمکدر ندی

تقدیراً

تقدیراً منصوب استلمت فعلنك مفعولیدر ندی عطیه وغنی
معناسنه در من خیر جار مجرور استلمت فعلنه متعلقدر مستلم لامك
فتحیله اسم مفعولدر تقبیل اولنان نلرك خیرلوسندن ندایی یعنی عطیه
ولحسانی اخذ ایلدم دیمك اولور شارح فخر الدین الاستلام التقبیل
دیوب استلام کلمه سنی بوس وتقبیل معناسنه اولمق اوزره تفسیر
وتصریح بیان ایدر وبعض شراح اخذت معناسنه بطریق الکنایة
بو مقامده مستعمل اولدیغنه ذاهب اولمش کما قال الشارح حنفی والاستلام
ههنا کنایة عن اخذ العطا لان التقبیل من لوازمه غالبا دیمش حتی بعض شراح
قوله استلمت بمعنی اخذت دیو تصریح ایدر لکن قوله خیر مستلم عبارتنده
اولان مستلم ایله مراد بالاده بیان اولنان بوس وتقبیل معناسنه اولان
استلامدن اولمغله دیمك اولور که استلمت الندی یعنی غنی وعطیه یی اخذ
اخذ ایلدم من خیر مستلم تقبیل اولنانلرین خیر مستلم سلطان المرسلین خیراوس
علیه الصلوة والسلام افندیمزك مبارك یدسعادتلریدر که حجر اسوددن
وسائر عادتا تقبیل اولنان یدکرمادن جمله سندن خیرلوسی اولدیغی بین
اولور ایمدی اشبو تقریر اولنان معنی وکلی استلمت کلمه سی بطریق الکنایه اخذت
معناسنه اولان استلامدن اولوب لکن خیر مستلم عبارتنده اولان مستلم کلمه سی
بوس وتقبیل معناسنه اولان استلامدن اولمق اوزره بیان وتقریردر که
ناظم رحمه الله استلمت کلمه سیله معنای کنایی اولان اخذت معناسنی مراد ایدر
اما مستلم کلمه سیله معنای حقیقی اولان تقبیل معناسنی مراد ایدر بوندن ماعدا
سابق الذکر ندی کلمه سی غنی وعطیه معناسنده استعمال اولندیغی کبی کذلك
سمادن ارضه نازل اولان نم مقوله سی ترکیبده چیچ وفارسیده ژاله
دیدکلری رطوبت جزئیه یه دخی لغتده ندی لفظی اطلاق اولنمغله دیمك
اولور که غنای دارین کبی عطیه کبرایی برآدمه اعطا ایتمك ید کریم
رسول اللهه نسبت بر رطوبت جزئیه ویرمك قدر امر جزئیدر معناسنه
اشارتدر بو مقامده شارح مصنفك قوله غنی الدارین عبارتنده بر معنای
لطیفه موفق اولمشدر کما قال فان ارید بغنی الدارین الغنی من الدارین
ای الاستغنا من الدارین وعدم الطلب وکونه غیر طالب بهما بل هو متوجه

بجملته الى مولاه فذاك مرتبة المقربين والانبياء لان الهمة العلية
اقتضتان يتوجه العبد بجملته الى مولاه ويقطع الالتفات الى ماسواه
حتى لو طلب الجنة كان خارجا من زمرة اولى القبول داخلا فى جملة اصحاب
البلاهة والحماقة على ما وقعت الاشارة النبوية الى ذلك فى قوله ان اكثر
اهل الجنة البله يريد ان اكثر اصحاب الجنة هم الذين قد جعلوا مطمح
نظرهم مجرد الوصول الى الجنة وما ذاك الا لقصور عقلهم وقوة غفلتهم
عن قوله تعالى والله خير وابقى بو معنايه مرحوم راغب پاشانك بيتى عجب محلنده واقعدر

بيت

تجلى نشئه سن اهل نكم ادراك قابلمى ∴ جنان اكثر قجه زاهد اكل وشربك كثرتن سويلر

بعضيلر يد سلطان انبيا تقبيل ولنانلردن جمله سندن خيرلى ولدقده حجر
اسوددن دخى خيرلو اولمق لازم كلور ديو اعتراض ايتمشلر شارح كورديى
بو وجهله جواب وبيان ايدر كما قال قيل خير المستلم الحجر الاسود لما ورد
فى الحديث انه يمين الله فى الارض فكيف التوفيق قيل ان ذلك فى اقامة
بعض آداب الحج الذى هو من فروع الدين واما يده صلى الله عليه وسلم وقد اقيمت
مقام يده تعالى فى بيعة الايمانية التى هى اصل الدين قال الله تعالى ان الذين
يبايعونك انما يبايعون الله يد الله فوق ايديهم والمعنى ما طلبت منه
صلى الله عليه وسلم ما تحصل به الغنى ويكمل به الدين الا وقد نلته على
اتم وجه واكمله بالتوسل اليه صلى الله عليه وسلم وهو المراد باخذ
العطاء واستلام الندى صلى الله عليه وسلم وفيه اشارة الى جواز الاستمداد
منه عليه الصلوة والسلام فى حال البرزخ لكونه حيا فى ذلك المقام المشرف فيحصل
للمتوسل به صلى الله عليه وسلم جميع المآرب من دفع المضار وجلب المنافع
بالتمسك بجنابه الرفيع وقدره المنيع وهذان البيانان معترضان بين
السابق واللاحق من الابيات انتهى كلامه شارح فخر الدين خلاصه
معناده ديمشكه الاستلام التقبيل والندى العطا ومستلم بفتح اللام والمراد
يده المباركه صلى الله عليه وسلم اى ما طلبت غنى الدنيا والآخرة من يده المباركة الا
وقبلت العطاء التام من يده المباركة صلى الله عليه وسلم وفيه من البديع
جناس القلب بين التمست واستلمت والاشتقاق بين استلمت ومستلم

تخميس

درنده بولدى نجه دردمند كاسته‌هى ∴ تجلى يد عليا عطاى تاج شهى
سلامتم كوزميسورمدرا وخاك رهى ∴ ولا التمست غنا الدارين من يده
الا استلمت الندى من خير مستلم

لاتنكر ال مستفعلن وحى من فاعلن رؤياه ان مستفعلن ن له فعلن
قلبا اذا مستفعلن نامت ال فاعلن عيناه لم مستفعلن تنم فعلن

لاتنكر الوحى من رؤياه ان له ∴ قلبا اذا نامت العينان لم تنم

لاتنكر خطاب عام فعل مضارع مخاطبدر نفى استقبالدر فاعل تحتنده
انت جمله سى جمله مستأنفه در الوحى مفعوليدر وحى جناب حقك انبياء
عظامنه ملك واسطه سيله خطاب عزتيدر ياخود بلا واسطه تكلميدر
ياخود قلب انبيايه كلام القادر قال الوحى عند اهل الشرع الخطاب
وخطاب الرسل الافهام بواسطه الملك من رؤياه من حرف جردر رؤيا تقديرا
منصوب محذوف كائن كلمه سنه متعلق وحيك صفتيدر من بيانيه در رؤيا
رأى فعلنك مصدريدر رأى فى المنام يرى فيه رؤيا ديرلر فعلى وزننده
غير منصرفدر الف تأنيث علة منع صرفدر بشرى كبيدر ياخود رأى فى
الظاهر فعلنك مصدريدر مطلقا رؤيت معناسنه اولور شارح مصنفك
الرؤيا من رأى فى المنام رؤيا على فعلى بلا تنوين كدعوى ديمشدر رؤيا
ضميره مضافدر ضمير سندكائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر
ان حروف مشبهه دندر كسرله وفتحله جائزدر له لام حرف جردر
ها ضميرى انكله تقديرا مجرور محذوف كائنه متعلق محلا مرفوع
ان كلمه سنك مقدم خبريدر قلبا ان لفظنك مؤخر اسميدر جمله سى
لاتنكر جمله سنه تعليليه در قلب انساندن منبع حيات حيوانى اعضا
رئيسه دن بر عضو شريفدر برحالده اولميوب دائما انقلاب اوزره
اولديغى قلب تسميه سنه وجه تسميه در اذا شرط معناسنى متضمن
وقت معناسنه ظرف زماندر خافض لشرطه جازم للجزا ديد كلريدر
نامت فعل ماضى مؤنثدر نومدن مشتقدر نوم اويقو دخى رؤيا
خواب ديد كلريدر العينان عينك تثنيه سيدر حالت رفعى تثنيه تك

الفابله در نامت فعلنك فاعلیدر نامت جمله سی محلا مجرور اذا نك
مضاف الیهیدر . لم تنم اصلی تنوم در حرف جازم کلمکله لم یقل کبی اولمشدر
تنم فعل مضارعدر تحتنده فاعل ضمیری قلبه راجعدر جمله سی محلا
مجزوم جزاء شرطدر جملهٔ شرطیه محلا منصوب قلبك صفتیدر شارح
درة المضیئه نوم العین فترة یعتری الحیوان یتعطل بها حواسه
الظاهرة ونوم القلب تعطیل القوی المدرکة دیمش . یعنی حالت
نومده عینه فتور وانغماض عارض اولدیغی کبی قلبه دخی غفلت عارض
اولوب قوای مدرکهٔ ظاهره وباطنه جمله معطل اولور اما صاحب سعادت
علیه الصلوة والسلامك نومله عینان مبارکه لرنده فتور مشاهده
اولنورسه ده قلب خدابینی لامکان مسیرلری نائم اولمیوب قوای
مدرکهٔ باطنه علیه لری علی وجه الاکمل ادراك وتیقظده بر آن خالی
اولماز ایدی قال المصنف النوم خلاف الیقضة من نام ینام مثل علم
یعلم ففی الکلام اشارة الی قوله صلی الله علیه وسلم ان عینی تنامان
ولا ینام قلبی والحکمة فیه ان نوم القلب غفلة وغفلة الحبیب عن
المحب محال وعن عایشة رضی الله عنها قالت اول ما بدئ به رسول الله
من الوحی الرؤیا الصالحة فی النوم وکان لا یری رؤیا الا جاءت مثل
فلق الصبح ثم حبب الیه الخلاء وکان یخلو بغار حراء وقال علیه السلام
الرؤیا الصالحة جزء من ستة واربعین جزءا من النبوة ثم فی الکلام
تنبیه علی معجزات اخر کرؤیاه التی هی وحی وککون قلبه غیر نائم اذا نام
عیناه . اشبو بیت دلنشینی نظم اوله ربطله محصول معنای بیت
بو وجهله در که یعنی اول ذات کریم الشان که خزائن نعم الهیه دن
اولمغله غنای دارین کبی بر عطیهٔ عظیمه یی احسانه قدرتی اوله اویله
سلطان عالم معنانك صورت نومده اولان الهامات وحالاتنی
سن رؤیای ساتره کبی ظن ایتمه بلکه تمام وحی الهیدر چشم ظاهرلری
نقدر نومده مشاهده اولنورسه دخی بینه قلب آگاه الهیدری نائم دکلدر .
بر آن رابطهٔ حقدن غافل اولمامغله ظاهرا هیئت نومده کندولرده ظهور ایدن
حالات والهامات جمله وحی قبیلندندر دیمك مراد اوله لکن بو بیتك تفصیل معنای

عبارتی ذکر اولنان بیت معا فیك معناسیله تقریر وبیان اولنور کما سیجیء وفیه
من البدیع مراعات النظیر بین الرؤیا والنوم والسلب والایجاب بین نامت وبین لم تنم

تخمیس

اودلکه عشق ایدر نور جمال ایله مملو ∴ اولور تجلی حق آنده وخیله همسو
اودر او عین بصیرت او درد او معجزه کو ∴ لا تنکر الوحی من رؤیاه ان له
قلباً اذا نامت العینان لم تنم .

فذاك جی مفاعلن ن بلو فعلن غ عن نبو مستفعلن وتهِ فعلن
فلیس ین مفاعلن کر فی فعلن ها حال مح مستفعلن تلم فعلن

فذاك حین بلوغ من نبوته ∴ فلیس ینکر فیها حال محتلم

فذاك فا تعلیلیه در ذاك اسماء اشارتدندر بیت قولده اولان الوحی من
رؤیاه مشار الیهدر ذاك تقدیرا مبنی محلا مرفوع مبتدادر حین ظرفدر
وقت وزمان معناسنه در مبتدانك خبریدر جمله سی سابق الذکر لا تنکر
الوحی من رؤیاه بیتنده اولان نهیك علتیدر که فاء تعلیلیه داخل اولمشدر
حین کلمه سی بلوغه مضافدر بلوغ مقصده انتها ووصولدر بلغت المکان
ای وصلت الیه دیمشلر من نبوته جار مجرور بلوغه متعلقدر ضمیر مضاف
الیهدر مرجع ضمیر پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندیمزدر . من ابتدائیه
اولمغله نبوته بلوغلرینك ابتداسندن دیمك اولور که ابتدا نبوت سن
شریفلری حد اربعینه واردقدندر یعنی ابتدا نبوته بلوغ ووصوللری
زماننده ایدی پس اویله زمانده رؤیا وحی ایله اولمق انکار وتبعید اولنماز
ما لنده در فلیس قولنده فا تفسیریه در لیس افعال ناقصه دندر اسمی
ضمیر الشاندر که حال وشان دیمکدر ینکر لیس ینکر بناء مجهول اوزره
فعل مضارعدر انکاردندر فیه جار مجرور ینکر فعلنه متعلقدر .
ضمیر حین کلمه سنه راجعدر حال ینکر فعلنك قائم مقام فاعلیدر حال الشیء
امره وشانه در ینکر جمله سی لیسك خبریدر حال لفظی محتلم کلمه سنه
مضافدر محتلم لامك فتحیله مصدر میمیدر . احتلام معناسنه در .
احتلام دوشکورمکدر حلم دوشدر که رؤیادر شارح مصنفك والحلم
بالضم ما یراه النائم تقول منه حلم بالفتح واحتلم دیمشدر شارح درة المضیئه

والحلم والاحتلام وان اختصا عرفا بما يكون من وساوس الشيطان لكن
في اللغة لا اختصاص لهما بر بل فهما هنالك بمعنى الرؤيا الصالحة بقرينة المقام
دبو تحقيق ايدر معلوم اوله كه اشبو بيتده اولان فذلك اسم اشارتدر
بو اسم اشارتك مشار اليهى بيت سابقده اولان لا ينكر الوحى من رؤياه
عبارتنك مآليدر شارح درة المضيئه ترتيب قياسى بو وجهه تحرير
وتقرير ايتمشدر كما قال وجملة فليس ينكر نتيجة لما قبلها اى لما
كان الوحى الحاصل من رؤياه عليه السلام فى زمن بلوغه مرتبة النبوة
فلا ينكر فيه حال رؤياه لانه محض الصدق وعين الحق فان تلك المرتبة
مورد الفيوض القدسية ايمدى شارح شيخ زاده الفاء للنتيجة قوليله
دليل ومدعايه اشارت ايتمشدر بو تقدير اوزره بيت سابقه مزج ايله
محصول معنا بيت پيغمبريمز عليه الصلوة والسلام افنديمزه وحى رؤيادن
اولديغى يعنى رؤيا طريقيله اولديغى انكار ايتمه زيرا رؤيالرى وحى ايله
اولمق نبوته ابتداء وقت بلوغلرنده ايدى ايمدى اوقتده محتلمك يعنى
رائى رؤيانك حالى وحى ايله اولمق انكار اولنماز ديمك اولور بعض شراح
ديمش وحاصل المعنى كان النبى عليه الصلوة والسلام يوحى اليه فى النوم
كما يوحى اليه فى اليقظة ورؤياه الوحى فى النوم كان زمن وصوله الى ابتداء
النبوة وذلك على رأس اربعين سنة من مولده فليس ينكر فى الزمان المذكور
حال محتلم من رؤياه الوحى فى النوم يعنى ان هذا الزمان لا ينكر فيه
رؤية محتلم الوحى من نومه وفى البيت مراعاة النظير بين البلوغ ومحتلم

تخميس

قورلدى مفتتنمين چرخ چتر پادشهى ∴ بسيط ارضه سزا دردينو سخنيمه كهى
جلوسن تخت نبوتكيدر دمى هب شبهى ∴ وذاك حين بلوغ من نبوته
∴ فليس ينكر فيه حال محتلم ∴

تبارك الله مفاعلن لا ه ما فاعلن وحى بمكتسب مستفعلن تسب فعلن
ولا نبى مفاعلن ى على فعلن غيب بمتـ مستفعلن تهم فعلن
تبارك الله ما وحى بمكتسب ∴ ولا نبى على غيب بمتهم
تبارك الله تفسيرنده قاموسده اى تقدس وتنزه وهو صفة خاصة

الله تعالى

الله تعالى ديمش بعض شراح قوله تعالى تبارك الذى بيده الملك معناه تعالى
وتعظم عن صفات المخلوقين ديمكدر ديدى وبعضيلر تبارك الله اى بارك
مثل قاتل يقاتل الا ان قاتل يتعدى ويقاتل غير متعد ديمشلر اصل معناسى
بو وجهله در لكن عرف عامده مقام استحسان وتعجبده استعمال اولنور
حتى اطبا كتب طبده وجود انسانى تشريح وبيان ايلدكلرنده تمامنده
كمال استحسان تعجب ايله فتبارك الله احسن الخالقين عبارتنى تصريح ايدرلر
كذلك محبوبه امعان نظرده استحسان وتعجب ايله خلقك تبارك الله ديدكلرى
مشهوردر نته كيم شارح درة المضيئه يقال فى العرف العام تبارك عند استحسان
الشئ ومنه قولهم فتبارك الله احسن الخالقين ديمش بعض شراح تبارك
لفظنك معناسنى دخى ملاحظه ايدوب تبارك الله فيه وتبارك عليك
ديوب دعاء بالخير ايتدكلرى دخى عرف عامده كثيردر زيرا تبارك
تفاعل وزننده فعل ماضى ولمعلله لفظا اخباردر معنا انشا اولمغله
بارك الله فيك ديمك سكا اول استحسان ايلديكمز امرى الله زياده
ايلسون ديمك اولور زيرا تبارك لفظى بركتدن مشتقدر بركت لغتده
نمو ونما وزياده وكثرت معناسنه دردیدى وبعض شراح تبارك
الله كناية عن الثبات والبقاء ديمش ايمدى بو معنا اوزره مثلا محبوبه
نظر ايدوب تبارك الله احسن الخالقين ديمك اول تعجب واستحسان
ايلديكمز حسن ولطافتى احسن الخالقين اولان الله ثابت ودائم
ايلسون ديو دعا اولور اما اطبانك بيان تشريح تمامنده فتبارك
الله ديدكلرى كمال قدرة حقه استحسان وتعجب مقامنده ايمدى ناظمك
تبارك الله قوليله مرادى وحى الهى مكتسب ولمبوب محضا فضل الهى
اولديغى استحسان وكمال فضلنه تعجب مقامى ولديغنى افاده وأعلامدر
شارح حنفى قوله وتبارك الله وامثاله مثل سبحان وجلت
عظمة الله وعظمت قدرة الله انما يستعمل فى مثل هذه المواطن
لبيان بلوغ ذلك المذكور مرتبة الكمال وكونه خارجا عن حد البشرية
متجاوزا طوق البشر ديمشدر ما وحى بمكتسب ما ليس كلمه سنه مشابه
اولان ما در اسمنى رفع ايدر خبرنى نصب ايدر وحى ما نك اسميدر بمكتسب

بازائده در، مكتسب اسم مفعولدر اكتسابدن مشتقدر اكتساب
تحصيل ايچون سعيه ديرلر شارح الكسب والاكتساب طلب الشئ
بمباشرة الاسباب ديمشلر در مكتسب با ايله تقديراً منصوب مانك
خبريدر ماجمله سى جملهٔ مستأنفه در كه متعجب منهى بياندر ديمشلر
بعض شراح اراد الناظم بقوله تبارك الله التعجب والتعجب قوله ماوحى
بمكتسب اى الوحى مما لايحصل باكتساب الانسان وقدرته بل هو عطية
يعطيها الله تعالى لمن يشاء ديو متعجب منهى بيان ايدر ولا نبى مصرع اولك
اولان مانك اسمى اوزرينه معطوفدر لا زائده در نفى سابقى تأكيد ايچوندر
على غيب جار مجرور مؤخر بمتهم كلمسنه متعلقدر اهتمام وزن ايچون
تقديم اولنمشدر مضاف محذوفدر باخبار غيب تقديرنده در غائب حاضرك
ضديدر بمتهم كلمسنده دخى با زائده در متهم مصرع اولك اولان مانك
خبرى ولان مكتسب اوزرينه معطوفدر متهم اسم مفعولدر كذب وبهتان
معناسنده اولان اتهامدندر محصول معناى عبارت بيت بارك الله عجب جاى
تحسين وامر عظيمدر ∴ وحى الهى كه كسب وسعى ايله تحصيل اولنماز ونبى مكرم
غيبدن خبر ويرمسى ايله متهم دكلدر يعنى اخبار عن الغيب ايتدوكلرى
مغيبات وحى الهيدر بوخسه كندودن عقلى وجعلى اخباردر ديو نبى
مكرم بهتان وحاشا كذب حمل اولنماز خلاصه وحى برفضل الهيدركه كسب ايله
سعى ايله اولماز ونبى مكرم غيبدن خبر ويرديكى شيئى وحى ايله خبر ويرور
صدق ووقوعى مقرردر بوخسه كندو لكندن خبر ويرور ديو بر وجهله اتهام اولنماز
ديمك مآلندهدر

تخميس

مقام وحى نبوتدر ارفعى رتبين ∴ نه خوب خلعت تشريفيدر او ذو الحسبك
عطاى محض خدادر نه دخلى وار سببين ∴ تبارك الله ما وحى بمكتسب
∴ ولا نبى على غيب بمتهم ∴

كم ابرأت مستفعلن وصبا فعلن بالكسر ا مستفعلن حته فعلن
واطلقت مفاعلن اربا فعلن من ربقة ال مستفعلن لمم فعلن

كم ابرأت وصبا باللمس راحته ∴ واطلقت اربا من ربقة اللمم

اشبو بيتده كم كلمسنك تفصيلى آتيده كم جلت بكلمات الله من جلك بيتنده

ذكر اولنور، مهبو بيتده كم كلمسى خبريه در كقوله تعالى كم من فئة قليلة
غلبت فئة كثيرة كبى اقتضا ايدن اعراب بو وجهله دركه ملا جامى
ديمشدر فكل واحد من كم الاستفهامية والخبرية يكون بعده فعلاً
او شبهه فعل غير مشتغل عنه بضميره كان منصوباً معمولا على حسب عمل
هذا الفعل وعمله لايكون الا بحسب المميز انك تقول كم يوما ضربت فكم
منصوب على الظرفية للفعل المذكور مع اقتضاء الفعل للمفعول به والمفعول
المطلق وغير ذلك فتعيينه لاحد المنصوبات اعنى الظرف ههنا انما هو بحسب
المميز ونحو كم رجل ضربت فى المفعول به وكم ضربة ضربت فى المفعول المطلق
ديمشدر، يعنى بو مثالده كمك مميزنه راجع ضميردن خالى ولان ضربت
فعلى ولى مميزا ولان رجل كلمسنك كندويه مفعول به اولماسنى اقتضا
ايتمكله كم كلمسى مبنى محلا منصوب ضربت فعلنك مفعول بهى سيدر، بو مثال
مميز مذكور اولديغى صورتده در، لكن كاهى مميز محذوف اولور بو بيتده
اولديغى كبى ايمدى بالاده مسطور ملا جامينك ذكر ايلديكى قواعد نحويه ∴
اوزره بو مقامده اعراب بو وجهله اوله كه بو بيتده كم دنصكره فعل
غير مشتغل عنه بضميره ذكر اولنمشدر يعنى كم دنصكره ابرأت فعلى
ذكر اولنمشدر، واول فعلده كمه راجع ضمير يوقدر، ودخى كم كلمسى
خبريه در مميزى محذوف مرة كلمسيدر كم دنصكره فعل غير مشتغل ابرأت
فعليدر مميز اولان مرة كلمسنك اول ابرأت فعلى كندويه مفعول به
اولماسنى اقتضا ايتمكله كم كلمسى مبنى محلا منصوب ابرأت فعلنك مفعول بهيدر
زيرا كم لفظنك اعرابى مميزينه تابعدر ديدكلرى قاعده بودر نته كيم شارح
كردى ديمشكه كم خبريه منصوب المحل مفعول مطلق ومفعول به للفعل
الذى بعده اى كم ابراء ابرأت او كم مرة ابرأت قوله ابرأت فعل ماضى
مؤنثدر افعال بابندندر، برى قلمقدر شارح فخر الدين قوله ابرأت من ابراء
وهو رفع السقم والوصف بالفتح المريض يقال وقد وصب الرجل فهو وصب
بالكسر اى رجل ذو وصب ديمش وصباً صادك كسريله مريضدر انما صادك
فتحيله مرض ملازم وعلت دائمى معناسنه در فتح ايله اولورسه مضاف
تقديرينه محتاجدر، ذو وصب ديمكدر باللمس جار مجرور ابرأ فعلنه متعلقدر

باسببيه در، لمس يد يله مسته ديرلر، راحته لفظاً مرفوع ابرأ كلمه سنك
فاعليدر ضميره مضافدر ضمير سرور كائنات عليه الصلوة والسلامه
راجعدر، راحه بطن كف دركه تركيده آووج ايچى ديدكلرى محلدر،
ابرأت جمله سى شارح كوردى مختارى اوزره جملهٔ مستأنفه دركه،
ماقبلندن منقطعه دير، زيرا سلطان كائنات عليه الصلوة والتحيات
افنديمزك معجزاتندن بر نوع آخر معجزه يه ناظم ابتدا وشروع ايتمشدر،
نته كيم شارح مرقوم والجملة مستأنفة عما قبلها لانه شرع في صنف آخر
من المعجزة وهي ابراء المريض واطلاق المحتاجين وخلاص المؤمنين
ديمشدر ناظم راحه قوليله كويا مريضى راحة واستراحت مس ايدوب
چكنه ايما واشارت قصد ايدر ديمك ممكندر، واطلقت واو عاطفه در
اطلقت فعل ماضى مؤنثدر تحتنده فاعل ضميرى راحه كلمه سنه راجعدر
ابرأت جمله سى اوزرينه معطوفدر اطلقت اطلاقدندر اطلاق تخليصدر،
تركيده صاليويرمك معناسنه در حتى محبوسى ومنفى يى اطلاق مشهوردر
اربًا اطلقت فعلنك مفعوليدر، اِرَبْ رانك فتحيله حاجت معناسنه در
قال الله تعالى غير اولى الاربة وارد اولمشدر، اربْ حاجت معناسنه اولورسه
صاحب تقديرينه محتاجدر صاحب اربه ديمكدر، واكر ارب بكسر الراء
اولورسه صفة مشبهه در مضاف تقديرينه حاجت يوقدر نته كيم بعض
شراح ارب بكسر الراء باغلو ومقيد معناسنه در صفة مشبهه ديرديمش
من ربقة جار مجرور اطلقت فعلنه متعلقدر، ربقة قلاده وخلقه
معناسنه در كه حيوانات كردننه بند ايدرلر حيواناتك انكله مربوط
ومقيد اولوب اضطرابدن خالى اولماز، وفى الحديث خلقة ربقة الاسلام
من عنقه بيورلمش الربقة بكسر الراء الحلقة المربوطة فى حبل معلقة
فى عنق البهايم معروفة عند سكان الوادى واصحاب المواشى ديو ب
شارح قاضى عضد تفصيل ايتمشدر، اللمم فتح لام وميم ايله جنوندن
ولختلال عقل معناسنه در، اللمم مضاف اليهدر، ربقه كلمه سنك
اضافتى بيانيه اولمق ظاهر در ربقه من جنون ديمك اولور، ياخود
اضافت لاميه در، زيرا اضافت لاميه ده لام تقديرى ممكن اولمق

شرط دكلدر يوم الاحد وشجرة الاراك اضافتى لاميه در مع هذا
شجرة للاراك ديمك صحيح دكلدر ديمشلر ناظم عليه الرحمه بو بيتده دخى
ايله دخى صاحب سعادت عليه الصلوة والسلام افنديمزك معجزات سابقه لرينه
باشقه نوع آخردن اولان معجزاتنى وبعضا كندونك سركذشت حالنه
بو بيت ايله مراد ايلديكى اشارت وايمايى كويا بو وجهله بيان وتقرير
ايدركه خلاصه معناسى يعنى مرض شديد ايله مريض وصاحب فراش اولان
خسته لرى چوق كره راحت مباركلريله مس بيورمغله برء وصحت تام
اعطا ايلدى يعنى علتلرندن برى ايلدى نته كيم بو عبد ضعيفى فلج كبى
بر علت مشكله دن خلاص ايلدى بونك تفصيلى ما سبقده ناظمك
حالنى بياننده تفصيل اولنمشدى وچوق كره مجنون لا يعقلى ربقهٔ قيد
جنوندن اطلاق بيوردى، واقعده نيجه امراض مهلكيه مبتلا اولان
مرضايه بلا علاج وبلا تدبير انجق راحهٔ جان بخشالريله مسح
بيورمغله برء وعافيت كلمك نته كيم اوائل كتابده بيان اولنان
ناظمه رؤياده مس ايله برء عافيت على الخصوص من جنه ساعة
لم يفق ابدًا قوللى اطبا عندنده مسلم ايكن مجنون صرفى قلادهٔ
زنجير جنوندن مراة كثيره اطلاق وتخليص بيوردقلرى معجزاه ساتره
كبى آخر معجزهٔ كبرى اولديغى ظاهردر خصوصا اول معجزهٔ باهره نافعه
الى يومنا هذا باقى اولوب امتنده نيجه انفاس قدسيه صاحبى مشايخ
وصلحادن مشاهده اولنمقده در نته كيم سلاطين ماضيه عليهم الرحمة
سرايِ هما يونده موظف طبيبه روحانى تعيين ايلدكلرى بعد التجربه وضع
قديمدر حضرت عيسى صلوات الله على نبينا وعليه حضرتلرينك ابراءِ
برص واحياء موتى مقوله سى معجزه سى كندو زماننده سعادتلرنده وبذاته
مباشرتلريله اولمش ايدى لكن بزم پيغمبريمز عليه الصلوة والسلام
افنديمزك معجزاتى كندو زمان دولتلرنده اولديغندن ماعدا نبوتنى
تصديق وقبول ايتمكله كندونك اتباع ومتعلقاتى مقوله سندن اولان
امتنده دخى الى يوم القيام ظهور ووقوعى حق بوكيم بر معجزهٔ كبرادر
مشايخ عظام وكبار صوفيه دن منقول ولان كرامات وخوارق عادات

نوا تو ایله ثابت اولدیغندن غیری طریقه رفاعیه مشایخندن بلکه درویشا[نندن]
بو نقیرك بلکه چوق کمسه نك الیوم رأی العین مشاهده ایلدیکی حالات
عجیبه که سکین طویل و محددی بطننك بر طرفندن ادخال و طرف آخردن
اوجنی اخراج ایلدکدنصکره ینه عافیت و حیاتده قالمق میتك حیاة
بولمسیله نه فرقی واردر سیف و سنان ایله وجودلرینه ضربات شدیده
ایله ادخال و آتشی مس و سائر کتب معتبره ناطق اولدیغی اوزره بو مقوله
خوارق عادات امتنده ظهوری قدر و منزلت سلطان انبیانك نیجه
مرتبه علو و شرفنه دالدر شعرا بنامدن ثابت افندی مرحوم ادهم نامه سی
دیباجه سنده معجزات رسول اللهی بعضا تعداد بو وجهله فنی نازکانه ادا
و ایراد بیورمشلر کما قال

منت الله کیم طوغوب اول ماه ∴ کافرك روزن ایتدی شام سیاه
نوله اولسه نکهبانی سحاب ∴ پنبه ایچنده صاقلنور در ناب
بر اوج صو ایدوب اوشه درمشت ∴ اولدی بر ماصرم آب هر انکشت
آندی اون چشمه ایجدیلر عشره ∴ عافیتلر او سید البشره
آندی بر شوره چاهه قطره ریق ∴ اولدی لعلی کبی لذیذ و رقیق
بنشوب عصر مرتضایه مدد ∴ شمسی بعد الغروب ایلدی رد
کلدی کفاره بره بریان ∴ ایلدی یا نه یانه حالی بیان
بر فقیر مثالی نیل و فرات ∴ ایکی فرزندی بردن ایتدی وفات
دمبدم اغلر ایدی اول محزون ∴ بر کوزی نیل ایدی بری جیحون
رحم ایدوب ایلدی مسیح اسا ∴ بر دعا ایله ایکیسن احیا
کلدی بر دردمند افکنده ∴ دل پراکنده دیده پر کنده
دیدی ای نور حسن شمع افکن ∴ شبچراغم دوشوردیلر کوزدن
اغلمزدم جهان کوزمده دکل ∴ بلکه کون و مکان کوزمده دکل
دردم اولدر جمالکی کوره مم ∴ یوزیمی خاکپایکه سوره مم
مرحمت ایلیوب شکسته سنه ∴ خاك طولدردی چشم خسته سنه
زحمنه براء تام اولوب حاصل ∴ آچدوشدی کوزین اوشیفته دل
اول ایکی چشمی صاغ و اسن ∴ هر کورن دیدی دیده لر روشن

بو قدر

بو قدر بیتنات عبرت بین ∴ کوزی چقسون اینانمیین بو دین
ثابتا معجزاته حد یوقدر ∴ حصرنه خامه دن مدد یوقدر

بوندن ما عدا شارح شیخ زاده دخی بعض معجزات نبویه بیان ایدوب بقوله
وروی انه صلی الله علیه وسلم مسح ضرع شاة حائل فدرت فکان ذلك
سبب اسلام ابی مسعود رضی الله عنه وصب علی جابر ابن عبد الله وضوءه
فبرأ من البرص والاغماء ومن جملته ما ینقل من راحة الناظم من وصب
الفلج بلمس راحة النبی صلی الله علیه وسلم ∴ حین ناداه فبرأه
وکم له من مثل هذه الامور فلیطلب منه من المطولات

تخمیس

امید صحت ایله ایتدی اهل درد غلو ∴ عجبمی دار شفا ایتسلر در هر سو
مجربی دیدی بعد البراء ونادره کو ∴ کم ابرأت وصبا باللمس راحته
واطلقت اربا من ربقة اللمم ∴

واحیت الس مفاعلن سنة الش فاعلن شهباء دع مستفعلن وته فعلن
حتی حکت مستفعلن غرة فاعلن فی الاعصر الد مستفعلن دهم فعلن
واحیت السنة الشهباء دعوته ∴ حتی حکت غرة فی الاعصر الدهم

واحیت واو عاطفه در ابرأت اوزرینه معطوفدر احیت فعل ماضی مؤنثدر
افعال بابندن احیادن مشتقدر ترکیبده دیری قلدی دیمکدر که ایجاد حیاة
معناسنه در حیاتك تعریفنده صفة یقتضی الحس والحرکة الارادیة دینلدی
شرح مقاصدده الحیاة هی المبدأ القوة للحس والحرکة دیمش لکن نباتاتده اولان
قوه نامیه یه دخی مجازا حیاة اطلاق اولنمغله بو محلده احیا کلمه سی مزروعات
ونباتاته قوه نامیه ایجاد و اعطاسنده استعمال اولنمشدر سنه و عام
ترکیبده بل معناسنه در شارح کوردی غلب استعمال السنة فی الحول الذی
یکون فیه شدة وجدب ومنه قوله تعالی ولقد اخذنا ال فرعون بالسنین
والعام فیما فیه رخاء وخصب دیمش و اول سنه که سنه شهبا ایدی او سنه ده
نباتاتده قوه نامیه و نشو و نما و خضرة و نضارة ایجاد و اعطاسنه
مجازا احیا اطلاق اولنمشدر یاخود احیا کلمه سی اول سنه ده بولنق
وبرکت و سعت و رخا اولمق معناسنده کذلك مجازا مستعملدر الشهباء

سنه نك صفتيدر شهبا اشهبك مؤنثيدر بيضا ابيضنك مؤنثي اولديغي
كبي شارح مصنفك الشهباء اى البيضاء تأنيث الاشهب بمعنى الابيض ديو
تصريح ايتمشدر بعضيلر سياه ايله مخلوط بياضي غالب اولان لوندر
ديمشسنه‌ٔ بيضادن مراد قحط سنه‌سيدركه حبوبات ونباتات بتميوب
يربوز قالوب منظرده روى ارض بياض كورنديكنه بناء سنه‌ٔ بيضا سنه‌ٔ
القحط ديمكدر دعوته رفعله احيت فعلنك فاعليدر دعوة ايله مراد
دعادر پيغمبريمز عليه الصلوة والسلامه راجع ضميره دعوة كلمه‌سي مضافدر
مصدرك فاعلنه اضافتي قبيلندندر احيايى دعاء فخر كائنات عليه الصلوة
والسلامه اسناد مجاز عقليدر حقيقتده احيا ايدن فياض مطلق رب
العالمين در انبت الربيع البقل قبيلندندر اشبو احيانك اصل وقوعني
بياندر شارح كوردى بو وجهله تفصيل ايدركه روى الشيخان عن انس
رضى الله عنهم ان رجلا دخل يوم الجمعة ورسول الله صلى الله عليه وسلم
يخطب فقال يا رسول الله هلك الاموال وانقطعت السبل فادع الله
يغيثنا فرفع يديه وقال اللهم اغثنا ثلاثا ولا نرى فى السماء من سحاب
ولا قزعة اى قطعة من السحاب فطلعت سحابا ثم امطرت والله ما رأينا الشمس
قطعة من الزمان ثم دخل من الجمعة المقبلة ورسول الله قائم يخطب فقال
يا رسول الله هلكت الاموال وانقطعت السبل فادع الله يمسكها عنا
فرفع يديه ثم قال اللهم حوالينا ولا علينا فاقلعت وخرجنا نمشى فى
الشمس ديو تحرير ايتمشدر قوله حتى حرف جردر احيت فعلنه متعلقدركه
احيت فعلنك غايتني بياندر حتى كلمه‌سني بعض شراح ابتدائيه ديمش لكن
معلوم اوله‌كه حتى حرف جر اولدقده قاعده دركه مابعدنده ذكر اولنان
فعلده ان مصدريه محذوف اولور والى معناسنه اولوب غايه مفاده
داخل اولور حتى كلمه‌سنك معناسى وسائر تفصيلاتي ابيات سابقه دن
حتى غدى عن طريق الحق منهزم بيتنك شرحنده بيان اولنمشدر حكت
رميت وزننده فعل ماضى مؤنثدر مشابهه معناسنه اولان محاكاتدن
مشتقدر حكت فعلنده فاعل ضميرى سنه‌يه راجعدر حكمت جمله‌سي تأويل
مصدرده جار مجرور اولوب احيت فعلنه متعلقدر غرة نصبله حكت

فعلنك

فعلنك مفعوليدر تنوين تعظيم ايچوندر غرة عينك ضميله فرسك
الننده اولان درهم مقدارى وبعضا دخى زياده‌جه اولان بياضه درلر
شارح حنفى والغرة بياض فى جبهة الفرس مقدار الدرهم وهى علامة
محمودة ولذلك تستعمل فى النجابة والخير ومنه غرة المال لخياره
كالفرس والبعير النجيب والعبد والامة الفارهة شارح كوردى الغرة
بالضم البياض فى جبهة الفرس فى الاصل ثم اطلقت على كل حائن
حسن واضح ديمشلردر فى الاعصر جار مجرور مقدره متعلق اولوب
غرة كلمه‌سنك صفتيدر اعصر عصرك جمعيدر احرف حرفك جمعي
اولديغي كبي عصر زمان وكاه وقت معيندر قبل الغروب اولان وقت
معيندر قبل الغروب اولان وقت عصر كبي وكاه زمان معيندركه بر سنه‌نك
اولندن آخرنه وارنجه اولان زمان مراد ايدرلر الدهم ضمتين ايله
ادهمك جمعيدر بعض شراح الادهم هو الاسود ديمش وبعضلر سواده
مائل اولان لوندر ديمش عصر سوددن مراد سنه رخا وبركاتدركه روى
ارض خضراوات وانواع مزروعات ونباتات ايله قره روب اولسنده
ارض لونى سواده كورنمكله اعصر الدهم تعبير ايتمشلرنه كيم شارح
كوردى المراد بالاعصر الدهم السنة الكثيرة الخصب والنبات الشديدة
الخضرة بحيث تميل الى السواد ديمش شارح حنفى والادهم الفرس الخالص
السواد والادهم القيد ومنه قول الحجاج للقبعثرى لاحملنك على
الادهم وقال القبعثرى فى جوابه مثل الامير يحمل على الاشهب والادهم
والعرب تقول لكل اخضر اسود وللارض المحفوفة بالاشجار المملوة
بالازهار ارض دهماء ديمش بو مقامده ناظمك مرادى بو الفاقدن
واجوز لقدر رخا وخير بركات سنه‌لرى ايچنده اول سنه‌ٔ شهبا كه
دعاء سلطان كائنات عليه الصلوة والسلام ايله حياة بولان سنه‌دن
غره مشابه سنده ايدى يعنى اعصار خير وبركت ايچنده زياده
نجابت وخير وحسن حالده غره‌يه مشابه ايدى ديمك اوله بعض شراح
بو وجهله مختصر ومفيد فتحا علا شرح وبيان ايتمش كما قال قوله
واحيت السنة الشهباء يعنى قلة المطر لقلته بياض الارض فيها

بعد النبات على سوادها فهي بالنسبة الى البياض ميتة احييتها ؞
دعوته المباركة بالسقيا حتى حكت اى شابهت تلك السنة غرة اى
بياضا فى الاعصر وهو الزمن الدهم جمع ادهم اى السود لشدة خضرة
الذرع حتى يرى انه اسود من لحصابها و تلك السنة اخصب منها حتى
كانها غرة فيها وغرة كل شئ احسنه شارح كوردى خلاصه معناده
والمعنى احييت دعوته صلى الله عليه وسلم ، السنة الشهباء البيضاء ؞
حسنة بين الازمنة السود بكثرة النبات الخضر فى الشهرة ببركة
دعائه صلى الله عليه وسلم شارح شيخ زاده معناى بيتده ديمشكه
شبه الناظم الاعصر الدهم كلها وهى السنون المقحطة بفرس ؞
ادهم وجعل تلك السنة الشهباء التى حييت بدعائه عليه السلام كالغرة
فى ذلك الدهم وبعض شراح وحاصل المعنى واحييت دعوته المباركه
بالاستسقاء السنة التى كانت ميتة لقلة المطر وغلبة بياضها
على سوادها لعدم النبات فيها الى ان شابهت تلك السنة الشهباء
بياضها فى ما بين الازمنة السعاد الكثيرة و الزروع فيها الغرة بسبب
دعائه صلى الله عليه وسلم ديمش معلوم اوله كه ناظم سائر اعصاره بركاتى
معناده فرس ادهمه تشبيه ايلدى ودعاء سلطان انبيا ايله حياة بولان
سنهٔ شهبايى و سنين بركات ايچنده فرس ادهمده اولان غرهيه
تشبيه ايدر ، زيرا غره كندو ذاتنده عزيز و فرسده مايه الاعتبار
وعزت واحسن سعادتدر ايمدى محصول معنابيت اولروح جسد الكونين وعين
حياة الدارين صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك دعاسى سنهٔ قحطى احيا ايلدى
يعنى سنهٔ قحط واضطراب ايكن بوللق ورخا وبركات عظيمه اولدى شو رتبهيه دك كه
سائر بوللق واجونلق وبركات سنه لرى ايچنده اول سنهٔ شهبا دعاء سيد الورى
سببيله غرهيه مشابه اولدى يعنى اعصار بركاته نسبتا اول سنهٔ بيضا زياده
نجابت وخير وبركاتده وحسن حالده غره كبى اولدى ديمك اولور تخميس

سحاب رحمتله كلدى شرع عمرى برو ؞ جهانى ايتمش ايكن ارض ميتهٔ شرك عدو

كفيض مزرع عالم كلاميد دهمسو ؞ ولحيت السنة الشهباء دعوته

؞ حتى حكت غرة فى اعصر الدهم ؞

بعارض مفاعلن جاد او فاعلن خلت البطا مستفعلن ح بها فعلن
سيب من المستفعلن يم او فاعلن سيل من ال مستفعلن عرم فعلن

بعارض جاد او خلت البطاح بها ؞ سيب من اليم او سيل من العرم

بعارض با حرف جر در احين كلمسنه متعلقدر با سببيه در عارض
افقه معترض دلان سحاب ديرلر ، يعنى كاره سمايه عارض دلان
سحاب ده تنوين تعظيم ايچوندر جاد فال وزننده فعل ماضيدر جوددندر
جود عطا معناسنه در تحتنده فاعل ضميرى عارض كلمسنه راجعدر ؞
عرب مطره دخى جود اطلاق ايدرلر ايمدى جود عطا معناسنه اولديغى
اعتبار ايله عارض جاد ديمك سحاب عطا ايلدى يعنى جود كرم ولطف
ايلدى ديمك اولور ، واكر جاد امطر معناسنه اولورسه سحاب مطر ايلدى
معناسنه در نته كيم شارح فخر الدين جاد من الجود وهو المطر اى امطر
شارح كوردى جاد من الجود بمعنى العطا اى جاد بالمطر الكثير العزيز ، او
من الجود بمعنى المطر يقال جاد السحاب اى اتى بالجود المطر شارح مصنفك
قوله جاد امطر صفة لقوله عارض ديمشلردر او خلت وكلمهسى الى
ان معناسنه در نته كيم شارح مصنفك او بمعنى الى ان او بمعنى حتى
ديمشدر ، نته كيم بعض شراح اى الى ان ظننت ايله تفسير ايتمش خلت
فعل ماضى مخاطبدر ظننت معناسنه در افعال قلوبدندر افعال قلوب
مبتدا وخبردن مركب جملهٔ اسميهيه داخل اولور اول مبتدا وخبر خلت
فعلنك مفعولى اولور ، البطاح مفعول اولدر بطاح بطحانك جمعيدر ؞
بطحا شول سيل كابجك يولدر كه انده او فاجق طاشلر چوق اولور نته كيم
سيللر اينه جك دره لر و واديلر اكثر يا بويله در شرح وهو الوادى
المخصب ومنه بطحاء مكه ديمشدر شارح مصنفك البطاح بكسر البا جمع
ابطح وهو سيل فيه دقاق الحصى ديمش بها با حرف جر سببيه در ها ضمير
مبنى محلا مجرور خلت كلمسنه متعلق اولوب ضمير عارض لفظنه راجعدر
عارض سحابه ايله تأويلا ولنمغله مؤنث ضميرى رجاع اولنمق صحيح اولور
كما قال الشارح الكردى الضمير للعارض باعتبار المعنى الجنسى الجمعى او بتأويله
بالسحابه قوله سيبا خلت فعلنك مفعول ثانيسيدر شارح كوردى والسيب مصدر

سابالماء بسيب سيبا اى جرى ثم استعمل فى الماء الكثير وشراحدن بعضيلر
السيب العطا او الماء الجارى ديمش من اليم جار مجرور كائن مقدرينه متعلق
اولوب سيب لفظنك صفتيدر بو تقديرده معنا اول سحاب سبيله واديلرى
سز انكين دريادن ماء كثير جارى ظن ايدردك ديمك اولور لكن بطاح كه
دده لر وواديلر معناسنه دربس دده لر وواديلر مجراى مادر يوخسه
ماء جارى دكلدر ديو توجه ايدن سؤاله سال الميزاب قبيلندن مجازدر
ديوب شارح شيخ زاده بوكونه جواب مقامنده وحمل السيب على البطاح
مجاز مبالغة كما فى قوله وسالت باعناق المطى الاباطح ديمشدر وسيلا
قولى سيبا اوزرينه معطوفدر سيل معروفدر كه يغمور صوينك كثرت
اوزره جمع اولوب جريان ايدن صويه ديرلر طاغلرك سيللرى مشهوردر
شارح كوريى قوله وسيلا بفتح السين فى الاصل مصدر سال الماء يسيل سيلا
وسيلانا اذا جرى ثم استعمل فى الماء المجتمع الجارى الحاصل من المطر ديمش
العرم ظرف مستقردر سيلا كلمه سنك صفتيدر عرم مطر شديد معناسنه در
شارح مشار اليه العرم بكسر الراء المهملة المطر الشديد والوادى وفسر بهما
قوله سيل العرم وحاصل معنى البيت ان الاودية صارت كالبحار من الماء الحاصل
من المطر ببركة دعائه صلى الله عليه وسلم بالمطر فى الجمعة ديمش وبعض شراح
قوله سيب من اليم اى جرى من البحر وسيل من العرم ومنه قوله تعالى فارسلنا
عليهم سيل العرم وهو واد وجملة بها سيب فى موضع المفعول الثانى لقوله
خلت واو للتخيير ديمشدر وفى البيت من البديع مراعاة النظير بين العارض
والسحاب والسيل والسيب واليم والعرم والجناس اللاحق بين السيل والسيب

دَعْنِى وَوَصْ مُسْتَفْعِلُنْ فِى آ مُفْعِلُنْ يَاتٌ لَهُ مُسْتَفْعِلُنْ ظَهَرَتْ فَعِلُنْ
ظُهُورُ نَا مُفَاعِلُنْ رِالْقِرَى فَاعِلُنْ لِبْلاً عَلى مُسْتَفْعِلُنْ عَلَمِ فَعِلُنْ
دَعْنِى وَوَصْفِى آيَاتٌ لَهُ ظَهَرَتْ ❊ ظُهُورَ نَارِ الْقِرَى لَيْلاً عَلَى عَلَمِ

مصنفك بو بيت مباركك ماسبقنده ربط معنويه سندن ديمش كه
لما ساق الكلام الى التمدح ذلك الحضرة وذكر مناقبه قصد الآن ينبه على ان الاشتغال
بتمدحه لا يزيد لمناقبه حسنا ولو ترك لا ينقص عنه قيمة وبهاء ايله بيان
لطائف ايدر دع امر حاضردر يدع دن دركه ماضيسى استعمال اولنمياه

افعالدندر فاعلى ضمير مخاطبدر مفعولى ضمير متكلمدر جمله سى ابتدائيه در
دعنى اتركنى معناسنه در وصفى فتح يا ايله در واو مع معناسنه در
وصفى دع كلمه سنك مفعول معه سيدر ياء متكلمه مضافدر قاضى كبى
حالة نصبى فتحه ايله در مصدر اولان وصف كلمه سى فاعلنه مضافدر
مقصود معناى مصدريدركه اول معناى مصدرى ناظمك وصف ايتمكلكيدر
زيرا ترك ايله امر اولنان اشبو معناى مصدريدر يوخسه حاصل بالمعنى
المصدر مراد دكلدركه وصف ايله حاصل اولان مدايح وبيان معجزاة
تركله امر اولنماز لكن ناظمك وصفى ومدحى كندو ايله معا ترك
ايله امرده بأس يوقدر زيرا ناظمك مرادى مدح ووصفدن اظهار عجز
ايله اتصاف وعدم قدرتنى اعترافدر شومعنايه كه وصف معجزاة ومحاسن
سلطان كائنات عليه الصلوة والسلام كالشمس فى وسط النهار والنار
فى العلم ظاهر واشكاردر وصفمله بنى ترك ايله نه باكه احتياج وار
ونه بنم مدح ووصفمه حاجت وار ديمك ما ألنده اولور فاضل شارح
شيخ زاده والمراد من الوصف المعنى المصدرى لا الحاصل بالمصدر فهو
مصدر مضاف الى الفاعل وآيات مفعوله واراد بها معجزاته وبراهين
رسالته والآيات القرآنية وهو الظاهر ديمشدر آيات آيتك جمعيدر آيت
علامت معناسنه در جمع مؤنثك حالة نصبى جرينه محمول ولمغله وصف
كلمه سنك آيات مفعوليدر بو مقامده آياتدن مراد علامات نبوت
اولان ذات محمديه ده كى حالات واسرار الهيه ومحاسن عظيمه ونيجه
معجزاة باهره دركه آيات قرآنيه دخى انده داخلدر ديمك ممكندر
شارح كوريى والمراد بالآيات الكرامات الباهرة والمعجزات الظاهرة
له صلى الله عليه وسلم وقيل المراد بها آيات القرآن ديمشدر بو محلك
اعرابنده شارح مصنفك قوله ووصفى مضاف الى الفاعل وآيات مفعوله
وكانه على الحذف والايصال اى ووصفى اياه بالآيات والا فالمستعمل
وصفه بكذا ديوب عبارتك استعماله مخالفا ولديغى حذف وايصاله
قرينه در ديمك مراد ايدر له جار مجرور ظرف مستقردر آياتك صفتيدر
ضمير سرور كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر ظهرت فعل ماضى

مفرد مؤنثدر تحتنده فاعل ضميري آياته راجعدر جمله سي آياتك
صفتيدر ظاهر وآشكار اولدي ديمكدر، ظهوراً ظهرت فعلنك
محذوف مفعول مطلقيدر صفتيدر ظهرت ظهوراً كظهور نار القرى
تقديرنده در شارح كوردي قوله ظهور نار القرى مفعول مطلق نوعي لظهرت
اي ظهرت ظهوراً مثل ظهور نار القرى فحذف الموصوف والصفة واقيم
المضاف اليه مقامهما دوماً للاختصار مضاف الى نار القرى ديمشدر، قوله
نار القرى نار مضاف اليهدر، يعني ظهور كلمه سي ناره مضافدر نار لفظي
دخي قرايه مضافدر قرى ضيافت معناسنه در ضيافت ناري يعني
ضيافت آتشي ديمكدر كه تفصيل كلور ليلاً ظهور كلمه سنك ياخود ظهرت
كلمه سنك مفعول فيهيدر، على علم جار مجرور ظهوره ويا ظهرت قوللرينه
متعلقدر علم عينك ولامك فتحيله طاغدر طاغده ايقاد اولنان آتش
اطراف واكنافه ظاهر وآشكار اولديغنه بناء، بو مصرع ثانيده اولان
تشبيه ضمنيله ناظمك مرادي بودركه اول لائق نبوت اولان آيات
ومعجزات خلق عالمه طاغده كي نار كبي ظاهر وباهر اولوب جمله يي دار الضيافه
نعمت ايمان وهدايته وجاي سلامته دعوت ايلديكيني افاده وبياندر عربده
قاعده ايمش اطراف واكنافده مسافرين وكوك كم كرده راه اولان ابناء
سبيلي اكرام وضيافته دعوت وسمت سلامتي اراءت ايچون فراز جبلده آتش
ايقاد ايدرلر ايمش كه هر طرفدن ظاهر وآشكار ومنظور اولمغله مشاهده
ايدنلر اول طرفه توجه وعزم ايدرلر كذلك اشبو آيات معجزات سابق
البيان دخي بو وجهله ظاهر وآشكاردر ديمك مراددر ننه كيم شارح
كوردي القرى بكسر القاف الضيافة وكان من عادة العرب في الجاهلية
انهم يوقدون النار على رؤس الجبال بالليل ليهتدوا بها الضيفان وفيه
اشارة الى غاية ظهور الآيات من جميع الجهات بحيث يراها القريب والبعيد
وفي ذكر نار القرى اشارة ايضاً الى ان من توجه اليها ظفر بالمطلوب وغاية
المقصود وفي ذكر الليل ايماء الى ان آياته اشرقت في ظلام الكفر كاشراق
النار ليلاً والمعنى دعني مع وصفي له صلى الله عليه وسلم ∴ آيات
ظاهرات باهرات ظهوراً لا يخفى على احد كالنار في الليل المظلم في البيت

اشارة الى

اشارة الى اشتهار نبوته وشريعته شرقاً وغرباً ظهوراً تاماً لكافة الخلق
ديمش شارح مصطفى والمعنى اتركني ووصفي لذاك الحضرة بالآيات
الظاهرة التي هي بمثابة ظهور نار الضيافة في الليل على علم والمقصود
المبالغة في الظهور والتأكيد لامر الوضوح ديمشدر وقال بعض الشراح
وحاصل المعنى اتركني ايها المخاطب الناصح لي بالاختصار في الكلام مع
وصفي بالنظم له عليه السلام آيات ظهرت له ظهوراً بيناً في الكائنات مثل ظهور
نار الضيافة في الليالي المظلمة على كونها على الجبال المرتفعات وفي البيت
من البديع المجاز والمقابلة الملحقة بالطباق بين الشهباء والدهم

تخميس

عيان معجزه سي ظلمت ايچره نور صفت ∴ رواق مدحنه نارسته سلم قدرت
عجز كسوب سرني ديدي كلك بي طاقت ∴ دعني ووصفي آيات له ظهرت
ظهور نار القرى ليلاً على علم

فَالدُّرْ يَزْ مُسْتَفْعِلُنْ دَادُحُسْ فَاعِلُنْ نَاوَهُوَمُنْ مُسْتَفْعِلُنْ تَظِمِ فَعِلُنْ
وَلَيْسَ يَنْ مَفَاعِلُنْ قُصُ قَدْ فَعِلُنْ رَاغَيْرُمُنْ مُسْتَفْعِلُنْ تَظِمِ فَعِلُنْ

فَالدُّرُّ يَزْدَادُ حُسْناً وَهُوَ مُنْتَظِمٌ ∴ وَلَيْسَ يَنْقُصُ قَدْراً غَيْرَ مُنْتَظِمِ

فالدر فا تعليليه در الدر مبتدادر تركيبده انجودر، يزداد فعل مضارع
افتعال بابندندر ازدياددن كلور تحتنده فاعل ضميري مبتدايه راجعدر
يزداد جمله سي مبتدانك خبريدر مبتدا مع خبره جمله سي تعليليه دركه
بيت اولده اولان دعني فعلنك علتيدر يعني اي مخاطب بويله نظمله
معجزات رسول اللهي وصفمله بني ترك ايله ديو امرك سببي بودركه اول
سالف الذكر آيات ومعجزات ومحاسن سلطان كائناتك وصفي كرك
منظوم اولسون وكرك اولمسون هر حالده حسن ذاتي ايله متصفدر اول
وصف مدح نظمله اولورسه حسني زياده اولور، واكر نظم اولنمسه بيله
حسن ذاتيسي نقصان اولماز ننه كيم انجو ايپلكه دزيلوب نظم اولنسه وكرك
اولنمسه انك قدر وقيمتي ناقص اولماز ديمك مألنده در حسناً يزداد
فعلنك فاعلندن تمييزدر طاب زيد نفساً قبيلندندر وهو منتظم واو
حاليه در هو ضمير منفصل مبني محلاً مرفوع مبتدانك خبريدر جمله سي كذلك

يزداد فعلنك فاعلندن حالدر منتظم دېمك دزلمش دېمكدر اينجويه نسبتله
اينجوېی ايپلكه دېزمكدر كه اينجو ايپلكه نظم اولندقده منظرده دخی
احسن كورينور بعض شراح انتظام الدر تجعلها في السلك وانتظام غيره بحسب
حاله ديمشلردر اصطلاح فقها ومفسرينده نظم لفظی اينجوېی ايپلكه دېزمكه
دېرلر حتی قرآن كريمه نظم شريف ديدكلری بوكه بناءً در وليس واو عاطفه در
ليس افعال ناقصه دندر تحتنده اسمی ولان ضميردر كه راجعدر ينقص فعل
مضارعدر تحتنده فاعل ضميری كذلك دركه راجعدر ينقص نقصاندندركه
نقصانی زياده نك مقابليدر قدراً ينقص فعلنك فاعلندن تميزدر ينقص
جمله سی ليس فعلنك خبريدر ليس جمله سی يزداد اوزرينه معطوفدر ؛
غير منتظم غير لفظاً منصوب ينقص فعلنك فاعلندن حالدر منتظم اسم
مفعولدر غير كلمه سنك مضاف اليهيدر غير منتظم اينجويه نظر له رشته يه
دېزلمامش دېمكدر يعنی رشته يه دېزلمامش اينجونك قدر وقيمتی نقصان
اولماز اينجوده اولان حسن ذاتی هرحالده كندوده باقيدر منتظم اولسه
اولمسه ده حسن لطافتی كندودن منفك اولماز كذلك آيات معجزات رسول اللهی
مدح ووصفك حسن ولطافتی نظم واوزان وسبك اشعار كرچه زياده
ايدر لكن من غير نظم اولورسه دخی ينه حسن ولطافتی ناقص اولماز ديمك
اولور كذلك بيت سابقی كه دعنی ووصفی بيتنی بو محلده ملاحظه ايله
بر معنای آخره اشارت واردر ديمك خاطره كلور كه يعنی اول سلطان
ذيشانی بنم مدح ووصفم كركی كبی نظامنده اولميوب منتظم اولمازسه
اولور آنك آيات كمال وصافی اينجو كبيدر منتظم اولسون اولماسون
حسنی فوق الحد زياده وقدر لطافتی مقرردر معناسنه ايما دخی ممكندر
بعضيلر بيت سابقده اولان آيات ايله مراد معجزهٔ كبری اولان آيات
قرآنيه دركه اعظم معجزات سلطان انبيا عليه الصلوة والسلامدر ؛
خلاصهٔ معنای بيت وصف ومدح رسول اللهی اينجويه تشبيهدركه اول
وصف ومدايح نظمله اولورسه حسن ولطافت موجود وبركمالدر واكر
نظمله اولمازسه آنده اولان اول حسن ولطافت ذاتيه يه نقصان كلمز
ننه كيم اينجو نظم اولنسه يعنی ايپلكه دېزلسه حسنی زياده اولور

واكر دېزلمسه

واكر دېزلمسه قدر وقيمتی ينه ناقص اولماز ديمك مآلنده در كما قال
شيخ زاده شبه الناظم تعداد الآيات ووصفها بكلام موزون مقفى
بنظم اللآلي الكبار في سلك العقد فحاصل المعنى ان الآيات الدالة على
نبوته والمعجزات الباهرة الشاهدة لرسالته وان غنيت عن الذكر بالاشتهار فان
الشمس لا يحتاج الى التعريف في ظهور انوارها لكنها يزداد حسناً اذا وصفت
بكلام منظوم كما يزداد حسناً اذا نظمت قال الشارح الكردي والمعنى اتركني
ايها السائل مع وصفي لآياته صلى الله عليه وسلم فانها وان كانت ظاهرة لاخفاء
فيها الا انها كالدرر وهو في النظم يزداد حسنه ولطافته وبالترك وعدم
النظم في السلك لا ينقص قدره وشرفه للشرافة الذاتية ؛

تخميس

كروه اهل محبت ادرسه مدحنه غلو ؛ اولورسه كيمی نظم كيمی نثر له پر كو
نه كونه اولسه كهر در مدايحی همه سو ؛ فالدر يزداد حسناً وهو منتظم
وليس ينقص قدراً غير منتظم

فما تطاول مفاعلن ول آ فعلن مال المدى مستفعلن ح الى فعلن
ما فيه من مستفعلن كرم الـ فعلن اخلاق والشـ مستفعلن شيم فعلن
فما تطاول آمال المديح الى ؛ ما فيه من كرم الاخلاق والشيم

فما فا تعليليه در ة المضيئه صاحبی فهو بعيد جداً ديوب كلام مستأنفده
استعمال اولنان فا دردېمش عاطفه اولمق احتمالدر ما؛ استفهام تعجبدر
ما كلمه سنك انواعی فما لعينيك ان قلت اكففا بيتنی شرحنده سبقت ايتمشدر
قال المحشی عصام قوله واستفهامية باقية على معنى الاستفهام او مستعار لمعنى
من معاني الاستفهام كالحصر والتعظيم والتعجب والانكار انتهى بو مقامده
ما استفهامية تعجبيه در تقديراً مرفوع مبتدادر تطاول فتح لام ايله تفاعل
بابندن فعل ماضيدر آمال بالرفع فاعليدر تطاول جمله سی مبتدانك خبريدر
مبتدا مع خبره جمله سی استينافيه در تطاول كلمه سنك معناسنی بيان ايدن
شارح مصنفك ومعناه بالفارسية چه دراز ست آمال المديح يقال تطاول
اليه اذا اراد البلوغ اليه ومد عنقه ينظر الى الشيء البعيد ديمش شارح حنفی
وتعدية تطاول بالى قرينة حمله على معنى الوصول والبلوغ قال العضد تطاول

الشیء امتد نطاول الیه اراد البلوغ الیه مد عنقه ینظر الی الشیء البعید
پس فما نطاول نك معناسی عجبدر که اوزانوردیمك اوله آمال آملك جمعیدر
افراس فرس جمعی اولدیغی کبی امل مصدر آمل یأمل املاً اذا رجا وطمع .:.
دیمشلر نته کیم حریص دنیا اولوب اعناق رجا وطمعنی زخارف فانیه یه
اوزاتمقده خالی اولمیان شخصه طول امل وار دیردیلر قال صلی الله علیه وسلم
یشیب ابن آدم ویشب فیه خصلتان الحرص وطول الامل قوله مدیح آمال
لفظنك مضاف الیهیدر مدیح مدحدندر فعیل بمعنی فاعل اولمغله مادح دیمکدر
الف لام عهد خارجی اولمق ممکندر که ناظم کندو یی مراد ایتمشدر .:. ابیات سابقه ده
یاء متکلم ایله وبعضاً نون نفس متکلم ایله ناظم مذکور اولمغ عهد خارجی
مراد اولمغه کفایت ایدر یاخود الف لام استغراق ایچوندر جمیع افراد جنس مادح
مراد اولوب سلطان کائنات علیه الصلوة والسلامك مادحی اولان هر بر ذواته
شامل اولور شارح مصنفك المدح هو الثناء الحسن علی قصد التعظیم ایله
تعریف ایتمش ومدح حمد دن اخص مطلقدر دیمشلر ایمدی مدحك فهم وتحقیق
حمد ایله مدحك حقیقتنی بلمکه محتاج اولمغله بو مقامده اقتضاسی قدر
هر برینك تعریف وبیانانه عاجزانه مبادرت اولنمشدر . معلوم اولکه حمدك
تعریفنده اکثر علما الحمد هو الوصف بالجمیل علی جهة التعظیم قصداً مطلقا
ایله تعریف ایتمشلر اما بیضاوی علیه الرحمه الحمد هو الثنا بالجمیل الاختیاری
من نعمة او غیرها دیمش حواشی بیضاویده تفصیل اولنمشدر که تعریفده
اولان ثنا ذکر بالخیر معناسنه در بالجمیل قولنده با مقابله در .:.
بالجمیل دن مراد کندویه حمد اولنان کمسنه دن صدور فعل جمیلدر .:.
بو معنایه قرینه الاختیاری قولی ایله تقییددر که اختیاری اولمق
فعلك صفتیدر من نعمة او غیرها قولی حمدك متعلقی ایکی قسم اولدیغنه
اشارت ایچوندر دیمشلر .:. یعنی حمدك تعلق ایلدیکی محمود علیه کاه
حقیقة فعل اولور انعام کبی که حامد اولان انعامه حمد ایدر حمدك متعلقی
فعل انعام اولور حمدت علی انعامه کبی وکاه متعلق حمد صفت اولور علم کبی که
ممدوحده اولان صفة علمی ثناء بالجمیل ایله ثنا اولور حمدت علی علمه
کبی لکن سؤال توجه ایدر که متعلق حمد فعل جمیلدر دیو بالاده تفصیل

اولندی

اولندی صفت علم متعلق حمد اولدقده علم فعل اولمق لازم کلور
علم نتیجه فعل اولور جواب ویرمشلر متعلق حمد اولان صفات فعل
اطلاقی اولصفات افعال جمیله یه دلالت ایلدیکنه بناءً در که بو اعتبار
ایله اوصفاته فعل دیمك صحیحدر دیمشلر ایمدی بالاده سابق الذکر .:.
بیضاوینك تعریفنده اولان بالجمیل الاختیاری قولندن مراد فعل جمیل
اولدیغی ظاهردر قال البیضاوی المدح هو الثنا علی الجمیل مطلقا
سوآء کان الجمیل اختیاریاً تقول حمدت زیداً علی علمه وکرمه وانعامه
ولا تقول حمدت زیداً علی حسنه بل مدحته لان الحسن اضطراری لا اختیاری
انتهی قال السعد فالمدح عام مطلقاً من الحمد لان المدح یصدق علی کل ما
صدق علیه الحمد لا عکس اذ یصدق المدح ولا یصدق الحمد کما فی المثال المذکور
لان الحسن لیس من الاوصاف الاختیاریة الحاصلة بالکسب ولا اتصاف المحبوب
به بالاختیار بل اضطراری بخلقه سبحانه ایمدی بیضاوینك تعریف حمدده
اولان بالاختیار قولی افراد حمدی افراد مدحدن امتیاز ایچون فصل ممیز
اولور نته کیم ناطق قولی تعریف انسانده فصل ممیز اولدیغی کبی قال
البیضاوی ان الحمد لا یکون الا علی الجمیل الاختیاری بخلاف المدح تقول
مدحته علی صباحته ورشاقة قده ولا تقول حمدته ایمدی بو تفصیل
وتحریرات ایله مدحك معناسنك حمدك معناسندن امتیازی ظاهر اولمشدر که
مدحك متعلقی عام اولوب ممدوحده اولان اوصاف عرضیهٔ اضطراریه یه
واوصاف کسبیهٔ اختیاریه یه شامل اولمغله بو مقامده ناظم علیه الرحمه نك
آمال مدیح قولنده اولان مدحدن مشتق مادحدن مراد اول پیغمبر ذیشان
علیه الصلوة والسلامده اولان کرك کسبی ولیوب خلقت اصلیه لرنده کی
محاسن اخلاق وکرایم صفات اصلیه عزیزیه وحسن وملاحت ونظافت سنیهٔ
خلقیه وکرك کسبی اولان اوصاف علیه لرینك مدایحی ایله احراز شرف
وسعادت ایدن مادحك آمالی اوصاف خلقیه وکسبیه یه نتیجه منطاول اولور
یعنی مادح انلری مدح ووصفه نتیجه امیدوار اولور دیمك اولمغله بو معنانك
ظهوری بالاده تفصیل اولندیغی وزده مدحك تعلقی اخلاق اضطراریه
واخلاق کسبیه یه شمولنه بناءً در حتی فضلاء شراح مصرع ثانی شرحنده

والشيم جمع شيمة وهى الخلق الحسن وكانه يريد بالشيم الغريزيات
وبالاخلاق الكسبيات ديمشدر . عزيزيه ذاتيه وخلقيه واصليه ديمكدر
روح حيوانى مشابه سندر اولان حرارته حكما حرارت عزيزيه ديرلر . يعنى اصليه
ديمك معناسندر . نته كيم خاتمه ده تفصيل كلور . قوله الى ما فيه قولنده الى
حرف جردر ما ء موصوله در حرف جر در ها ضمير متصل مبنيدر محلا الى ايله
مجروردر مقدر كائن كلمه سنه متعلق اولوب مانك صله سيدر ما ء موصول مع صلته
الى ايله محلا مجرور تطاول فعلنه متعلق اولوب تطاولك مفعوليدر فيه
كلمه سنده اولان ضمير فخر عالم صلى الله عليه وسلمه راجعدر . من كرم جار مجرور
كائن كلمه سنه متعلق اولوب ما دن حالدر كه ما نك بياندر . زيرا الفاظ عموميه دندر
اى كل ما فيه ديمك . ولعله ما فيه ده عمومى تخصيصه محتاج اولمغين من بيانيه
ايله كرم اخلاقه تخصيص اولنمشدر شارح شيخ زاده فيه قولنده مبالغه
واردر ديمش كما قال حيث جعلها الناظم اخلاقه الكريمة متمكنة فيه
صلى الله عليه وسلم تمكن المظروف فى الظرف قال الدرة المضيئة وفى قوله فيه
اشارة الى انها يستقر اى فى ذاته وطبيعته عليه الصلوة والسلام استقرار
المظروف فى الظرف قوله كرم لفظى اخلاقه مضافدر اضافتى صفتك
موصوفه اضافتى قبيلندندر من اخلاقه الكريمة ديمكدر اخلاق خلقك
جمعيدر والشيم خلق اوزرينه معطوفدر الاخلاق والشيم ده
اولان الف لام مضاف اليهدن عوضدر اخلاقه وشيمه ديمكدر . بو ايكى
لفظك معناسنى بياننده شارح شيخ زاده والشيم جمع شيمة وهو
الخلق الحسن وكان يريد بالشيم الغريزيات وبالاخلاق الكسبيات
التخلقيات او يحمل كلاهما والتكرار التأكيد ديمش شارح دده المضيئه
والشيم بكسر الشين وفتح اليا جمع شيمة بالكسر وسكون اليا بمعنى
الخلق ايضاً فكانه اراد الاخلاق الكسبية وبالشيم الجبلية وعطف تفسيرى
تاكيدلها وتفنن بالعبارة ديمشدر . بو بيتك مآلك خلاصه معناسنده
شارح شيخ زاده وحاصل المعناة آمال المديح لم تبلغ الى ما فيه من محاسن
الشيم ومكارم الاخلاق صلى الله عليه وسلم . ما دام التسبيح الطباق ديمش
اما شارح درة المضيئه والمعنى فما اطول آمال المديح الى الخلاقة الكريمة

وصفاته العظيمة التى قال الله تعالى فى حقها وانك لعلى خلق عظيم
بعض شراح وما ء الاولى للاستفهام بمعنى النفى ولا بد من تقدير والمعنى
ان تطاول آمالى بالمديح الى صفاته لا يصل اليها جميعاً ديمشدر لكن الى ما
فيه عبارتنده مضاف مقدر اولديغنه سباق بيت دلالت ايدر يعنى
الى وصف ما فيه تقديرنده اولمغله محصول معناء عبارت بيت اول ممدوح
كبريا وحبيب خدا پيغمبر ذيشانده اولان اخلاق كريمه وشيمهء عظيمه نك
وصفه مادحلك امالى عجبدر كه نيجوده متطاول اولور . يعنى عجبدر كه
نيجه بلوغ ووصول اميد ايدر ابتمسون اول امالى تمناى محالدر ديمكدر .
خلاصهء بيت آنكچون مدح ايده بالذات خدا وند كريم . مدحته قادر بولور نوع
بشر استعداد . منطوقنجه انك لعلى خلق عظيم تشريفى ايله مشرف اولان
سلطان كائنات عليه الصلوة والسلام افنديمزده اولان اخلاق كريمه نك
مدح ووصفنه مادحلك دسترس بولوب ووصول امالنه واول اميده اولديغنه
ناظم تعجب واستغراب ايله وبابده كمال عجزنى اظهار واعتراف ايتمش اولور .
فى البيت من البديع الاستعارة فى تطاول آمال المدح ومراعات النظر
بين كرم الاخلاق والشيم .

تخميس

محسنات ايله خلق عظيمى خلق خدا . انكيچون ايلدى مدحن كلام جل على
سمايه دسترس اولمقمى ايستر شى عجبا . فما تطاول آمال المديح الى
ما فيه من كرم الاخلاق والشيم .

آيات حق مستفعلن قمن آكر فعلن دخى محدثه مستفعلن دخى فعلن
قديمة مفاعلن صفة الى فعلن موصوف بل مستفعلن بالقدم فعلن
آيات حق من الرحمن محدثة . قديمة صفة الموصوف بالقدم

ناظم عليه الرحمة بو ابيات ايله كلام ربانى وآيات قرآنيه نى وصفه ابتدا شروع
ومباشرت ايتمشدر قوله آيات آيه نك جمعيدر آية لغتده علامت معناسنه در لكن
اصطلاحده آية كلمه سى سور قرآنيه نك اجزاسنده اولوب آية اعتبار ايله الكريم
طائفهء معينه يه اطلاق اولنور شارح الحنفى آية القرآن طائفة منه لها ابتداء
معين وانتهاء معين وهى اقل ما يطلق عليه اسم القرآن ديمش كما قال الدرة المضيئه

وهي جملة دالة على حكم من القرآن ديمشدر لكن ناظمك ايات حق عبارتندن اولان
آيات لفظا مرفوع مبتداء محذوف اولان هي كلمه سنك خبريدر ايمدي اشبو هي كلمه سی
كلام نفسي و كلام لفظيه شامل محذوف مطلقا آياته راجع اولورسه ياخود بعض
شراحك ذاهب اولدیغی اوزره دعني و وصفي لكن بيتندن اولان آياته راجع
اولوب اول محذوف هي ضميرنك مرجعي اولان آيات ايله كلام نفسي و كلام نفسي
شامل مطلقا آيات مراد اولورسه اشبو بيتده مذكور اولان محدثة قولك
كذلك مصرع ثانی سندن اولان قديمة صفة القديم قولی صحيح اولور و اكر
سالف الذكر دعني و وصفي بيتندن اولان اول آيات ايله مراد قرآن كريمك
ماعدا اولان رغمي حصى و شق قمر مقوله سی آيات و معجزات اولورسه اشبو
بيتك مصرع اولندن اولان محدثة قولی اگرچه صحيح اولور لكن مصرع ثانيدن
اولان قديمة صفة القديم عبارتی صحيح اولماز زيرا قرآن كريمدن ماعدا
خارق عادت مقوله سی سالف الذكر آيات و معجزات قديم دكلدر خصوصا
صفة باريه اولمق احتمالی يوقدر فساد معنی تحقق ايدر ايمدي مناسب اولان
بالاده ذكر اولندیغی اوزره محذوف اعتبار ايديلمكسزين ضمير مرفوع كلام نفسي
و كلام لفظيه شامل مطلقا آياته راجع اولدقده ياخود سالف الذكر بعض شراحك
ذاهب اولدیغی اوزره بيت متقدمده مذكور دعني و وصفي بيتندن اولوب مطلقا
آيات مراد اولان آياته راجع اولورسه اشبو بيتده اولان آيات ايله دخی
مطلقا آيات مراد اولمغله مصرع اولده اولان محدثة قولی كذلك مصرع ثانيدن
اولان قديمة وصفة القديم قولی صحيح اولور شارحك ولفظ الآيات بنظمهما
جميعا ديديكی اوزره لفظ قرآن كلام نفسي و كلام لفظيه شامل اولمغله
كلام نفسي اولدیغی جهتدن بو بيتك مصرع اولنده مذكور اولان قديمة صفة
الموصوف بالقدم ايله توصيف صحيح اولور كذلك نظم كريم ايله تعبير ايلدكلری
كلام لفظی اولدیغی جهتدن مصرع ثانيده مذكور اولان محدثة قولی ايله توصيف
دخی صحيح اولور نته كيم شارح مصنفك قرآن كريمك جهت قديم و جهت حدوثنی
بيانی ضمننده تقرير ايدر كما قال يجوز ان يكون للشيء جهتان احدهما يقتضي
الحدوث وثانيهما يقتضي القدم وههنا كذلك فان لآيات القرآن جهتين هي الالفاظ
والحروف التي هو اصوات قد عبر بها عن المعاني وهي حادثة بلا شبهة وجهة هي المعاني

القديمة

القديمة من حيث انها صفة قديمة له تعالى ولفظ الآيات بنظمهما جميعا
شارح شيخ زاده سابق الذكر مبتدا هي تقديرندن عدول ايدوب بعض
معجزاته عبارتنی تقدير ايتمشدر واقعا كلام قديم و قرآن كريم دخی
بعض معجزاتدن اولمغله اشبو بيتده مذكور اولان آيات قولی ايله بالاده
تقرير ايلدیكمز معنای مطلوب اوزره كلام قديم مراد اولمق صحيح اولور
پس بالاده مذكور آيات كلمه سندن تقرير اولنان ايكی احتمال ايله تفصيله
حاجت قالماز قرآن كريم كلام نفسي و كلام لفظی اولدیغی معنایه محتاج ثبانيه
اولمغله آيتدن ذكر اولنور قوله حق كلمه سی اسماء الهيه دندر آياتك
مضاف اليهيدر اضافتی بمعنی مندر تقديری هي آيات من الله در
ياخود بعض معجزاته آيات من الله ديمكدر بعض شراح حق كلمه سی
صفة مشبهه در ثابت معناسنه در من حق الشيء يحق بالكسر حقا اذا
ثبت ديمشدر حق باطل مقابلی اولمغله قرآن كريمك حق اولدیغی
ظاهردر من الرحمن جار مجرور محذوف كائن كلمه سنه متعلق در
محلا مرفوع آياتك صفتيدر شارح شيخ زاده فان الوارد
الينا من الرحمن هو النظم المنزل منجما على حسب المصالح ديمش رحمن
اسماء الهيه دندر رحمن الدنيا و رحيم الآخرة ايله علما معنا ويرديلر ناظم عليه الرحمه
بو تعبير دلپذير ايله قوله تعالى وما يأتيهم من ذكر من الرحمن محدث آيت كريمه سندن
اقتباس معنايه اشارت ايدر محدثة رفعيله كذلك آياتك صفتيدر علم كلامده
الحادث ما يسبقه العدم والقديم ما لا يسبقه العدم ايله تعريف ايدرلر
بعضلر الحدوث وجود الشيء بعد ان لم يكن وقدم الشيء خلاف الحدوث ديمشدر
بعض شراح بو مقامده مضاف ايله تقدير ايدوب محدثة نزولها ديمش آيات
كلمه سنی حادثة ايله توصيف جائز اولماز ظن ايلمش لكن آيات ايله مراد علمامز
كلام لفظی تعبير ايندكلری قرآن كريم اولدقده حدوث ايله توصيفنده علما كلام
عليهم الرحمة اصلا تحاشی ايتمشلردر لكن بو محلك فهم و تحقيق كلام الهی
كركی كبی مهما امكن بيانی و تعريف و كلام نفسي اولدیغی حالنده شرح و عبارته
محتاج و متوقف اولمغله بو وجهله تفصيل اولندی معلوم اولدیكه قرآن
و كلام الله لفظ مشتركدر كلام لفظيه و كلام نفسيه اطلاق اولنور ديديلر

کلام لفظی حروف و اصواتدن مؤلف اشبو مشاهد و مقروء اولان الفاظ
قرآنیه در که نظم شریف ایله تعبیر ایدرلر. بو الفاظ داله در مدلولی
اولان معنای قدیمه کلام نفسی دیرلر اشبو کلام نفسی ذات حقله قائم مبدأدر
بسیطدر سائر یدی عدد صفات حقیقیهٔ ذاتیه کبی قدیمدر اکا حادثدر
دین کافردر. اما کلام لفظیه حادث دیمکده علماء کرامن توقف ایتمشلر
کلام لفظیه کلام الله اطلاق ایلدکلری مخترع بادی اولدیغندندر یوخسه
کلام نفسی کبی صفت حق اولمغله ناظم علیه الرحمه حدوث ایله توصیفدن احتراز
ایتمدی بلکه کلام لفظینک حدوثی مواقف و مقاصدده تصریح اولنمشدر
قال السعد رحمه الله فی المقاصد لا نزاع فی اطلاق اسم القرآن و کلام الله بطریق
الاشتراک او المجاز المشهور کشهرة الحقائق علی هذا المؤلف الحادث وهو
المتعارف عند العامة والقراء والاصولیین والفقهاء والیه ترجع الخواص
التی هی من صفات الحروف وسماته وذلک مثل کونه منزلا علی النبی علیه السلام
بشهادة النص بقوله تعالی انا انزلناه قرآنا عربیا ولا خفاء فی امتناع
نزول المعنی القدیم القائم بذات الله تعالی بخلاف اللفظ کذلک شرح مواقفده
خلاصهٔ مقام بو وجهله در. المعنی القدیم قائم بذاته تعالی و یسمع باللفظ
والنظم الدال علیه و یحفظ بالنظم المخیل و یکتب بنقوش و صور الاشکال الموضوعة
للحروف الدالة علیه لیس حالا فی المصاحف ولا فی القلوب والالسنة ولا اذان بتحقیقه
ان یکون للشیء وجودا فی الاعیان و وجودا فی الاذهان و وجودا فی العبارة
و وجودا فی الکتابة یعنی کلام الله مقروءدر دیمک وجود کلام لفظی سببیله
تلفظ اولنور دیمکدر صدورده محفوظدر دیمک اکه دال اولان صوت
کلام لفظی خزانهٔ حافظه ده مستقردر دیمکدر مسموعدر. یعنی اکه دال
اولان صوت کلام لفظی صماخه واصل اولور معناسنه در مصاحفده
مکتوبدر دیمک آکه دال اولان حروفات صور اشکال معهوده ایله کتابت
اولنمشدر. هر اوراقه یازلمشدر دیمکدر. یوخسه کلام نفسی دیدکلری
معنای قدیم قائم بذاته تعالی در اول کتب و ظرفه تصور دخی اولنماز بلکه
کتابت اولان تفصیل اولندیغی اوزره نظم کریم که کلام لفظیدر
کما قال العلامه بوندن صکره معلوم اوله که کلام لفظینک علم و معرفتی

آساندر. نته کیم ما سبق الی ههنا تحریر اولندی لکن کلام نفسی
بیانا و تفصیله محتاج اولمغله تهذیب قسم ثانی شرحنده شارح
عبدالله یزدی بو وجهله شرح بیان ایدرکه انه یجد کل احد فی نفسه
عند ایراده صیغة الامر او النهی او النداء او الاخبار معنی لا یختلف
باختلاف الاوضاع واللغات ثم یعبر عنه بالالفاظ وهو الکلام
اللفظی و یختلف باختلاف اللغات والاصطلاح وقد یدل علیها
بالکتابة وذلک المعنی نسمیه الکلام النفسی وهو غیر العلم فان الرجل قد
یخبر عما لا یعلم بل یعلم خلافه و غیر الارادة فان السید قد یأمر العبید
بالفعل ولا یرید ان یفعل العبد ذلک ثم شاع فیما اهل السنة اطلاق اسم
الکلام علی هذا المعنی کما یقولون فی نفسی کلاما قال الاخطل ان الکلام
لفی الفؤاد و انما جعل اللسان علی الفؤاد دلیلا. فاذا ثبت ان الباری
تعالی متکلم و یمتنع قیام اللفظی به تعین ان یکون کلامه هو النفسی.
قال العلامه فی المقاصد استدل علی قدم کلام الله تعالی و کونه نفسیا
لا حسیا انا نورد صیغة امر او نهی و نداء و اخبار و غیر ذلک نجد
فی نفسه معانی ثم یعبر عنها بالالفاظ و یقصد المتکلم حصولها فی
نفس السامع لیجری علی موجبها هو الذی نسمیه کلام النفس و حدیث النفس
ثم شاع بین اهل السنة اطلاق اسم الکلام و اسم القول علی المعنی القائم
بالنفس انتهی مثلا سن بر مخاطبه بر معنانی افاده مراد ایلسک اول معنانی
اول بر کره خاطرکده ملاحظه و ترتیب ایدرسن بعده استر عربانی استر
فارسی استر ترکی هر قنقی لغت ایله اولورسه بحسب الوضع اول معنایه دال
اولان الفاظی تکلم ایدرسک ایشته خاطرکده کی اول مدلول اولان معنی
کلام نفسیدر دیمک مراددر. فحول علماء متأخریندن حضر بیک علیه الرحمه
جناب کبریانک صفات ذاتیه سنی قصیدهٔ نونیه سنده نظم

حیّ سمیعٌ بصیرٌ عالمٌ شاءٍ ذو قدرةٍ و کلامٍ غیر الحانٍ

بیتی ایله تعداد ایلدکده کلام صفتنی دخی معا تعداد ایدوب حق تعالینک
صفة کلام ایله اتصافنی ذکر ایدوب بعده فاضل مشار الیه حقیقت کلام
الهی ظاهر اکرکی کبی بیانی لازم ایکن علماء اهل سنتک حقیقت کلام الله

دیدکلری کلام نفسینك تفسیر و بیاننه کلدکده ؞ بیت

کلامنا صفة نفسیة فیها ؞ نمازعن اخرس وعجم حیوان

نظمی ایله اول کلام نفسی‌یی انجق انسانه نسبتله بیان ایدوب مقصود اصلی اولان جناب حقه نسبتله کلام نفسی‌یی تعریف و بیانندن استنکاف و تغافل ایلدی مقصودی جناب حقه نسبتله کلام نفسی‌یی تعریف ؞ و بیانده عجز مقرردر. و بر وجهله قدرت اولمدیغنه اشارتدر ؞ رحمه الله کما فی نشر الطوالع والاطناب فی ذلك ای فی الکلام کما اطنب فیه المتأخرون قلیل الجدوی فان کنه ذاته وصفاته محجوب عن نظر العقول قوله قدیمة اولبیدء اولان آیاتك صفتیدر قوله صفة کذلك آیاته صفت واقع اولمشدر الموصوف لفظاً مجرور صفت کلمه‌سنك مضاف الیهیدر بالقدم جار مجرور اسم مفعول اولان موصوف کلمه‌سنه متعلقدر الموصوف بالقدم ایله مراد جناب کبریادر. صفة الموصوف بالقدم دیمك اول آیات قدیم ایله موصوف جناب حقك صفتیدر دیمکدر. بو عبارت ایله ناظم علیه الرحمه آیاتك قدیم اولدیغنه تنبیه بلکه دلیل ایراد ایتمشدر ؞ زیرا قدیمك صفتی دخی البته قدیم اولور ذات قدیمه صفت حدوث طاری اولماز شارح مصنفك وقد نبه علی جهة القدم بقوله صفة الموصوف بالقدم یرید ان اتصافها بصفة القدم انما هو باعتبار انها صفة لذات موصوفة بالقدم وصفة القدیم یمتنع ان یکون حادثة دیمش محصول معنای عبارت بیت سابقده ذکری سبقت ایدن اول آیات یعنی مطلقا قرآن کریم آیات حقدر. یعنی آیات الهیه یاخود حقدر. یعنی شائبه بطلان و اشتباهدن معرادر و اول آیات که طرف رحماندندر اول آیات که محدثه‌در. یعنی کلام لفظی اولدیغی جهتدن محدثه‌در و اول آیات که کلام نفسی اولدیغی جهتدن قدیمه‌در و اول آیات که صفت قدم ایله متصفك صفتیدر. یعنی صفات ذاتیه قدیمه ایله موصوف اولان جناب کبریانك صفتیدر دیمك اولور مآل بیت ملایح و وصف قرآن کریمدر وفی البیت من البدیع الطباق

بین محدثة و قدیمة وجناس الاشتقاق بین الموصوف وقدیمة والقدم

تخمیس

نظیری خیر اولوب اولدیلر کرام السنن ؞ مصاقع خطباء وجوه اهل مدن

جمیع معجزه‌نك اعظمی او نور حسن ؞ آیات حق من الرحمن محدثة

قدیمة صفة الموصوف بالقدم ؞

لم تقترن مستفعلن بزمان فعلن ی وهی تخ مستفعلن بر نا فعلن

عن المعا مفاعلن د وعن فعلن عاد وعن مستفعلن ارم فعلن

لم تقترن بزمان وهی تخبرنا ؞ عن المعاد وعن عاد وعن ارم ؞

لم تقترن اقترانندن فعل مضارع لم ایله مجزوم مدر مقارنت ولجتماع معناسنه در تخندده فاعل ضمیری بیت سابقده کی آیاته راجعدر جمعی آیاتك صفتیدر. بزمان باحرف جردر زمان ظروف زمان مبهمه‌ندندر بحسب العوامل معربدر جار مع المجرور لم تقترن کلمه‌سنه متعلقدر زمان عند العرب وقتك قلیل و کثیرینه اطلاق اولنور دیمشلر لکن حقیقت زمان اسرع جمیع حرکات اولان فلك اعظمك حرکه‌سنك مقداریدرکه مثلا فلك تاسعك بر نقطه مفروضه‌دن بدء ایله اون بش درجه ؞ حرکه‌سنه بر ساعت و اوتوز درجه حرکه‌سنه ایکی ساعتدرلرکه حرکه‌سنك بر مقداریدر زماندر کذلك او جیوز التمش درجه دفعه شرقدن غربه تمام حرکه‌سنه بر سنه تقدیر و اعتبار ایتمشلردر سکسن سنه‌یه بر قرن اطلاق ایدرلر کذلك اولی سکسن سنه‌نك رجالنه دخی قرن اطلاقی کثیردر زمان بحثنده کلام قنی چوقدر. ؞ بو مقامی فهمه بو قدرجه کافیدر ؞ اقتران بو محلده اختصاص معناسنه‌در صاحب درة المضیئه قاضی عضددن نقل ایدرکه اقتران الشیء بزمان هو لختصاصه بالزمان وعدم اقتران الآیات بالزمان هو عدم لختصاصها بزمان دون غیرها مثل سائر الکتب السابقة وقال شیخ زاده لم تقترن ای لم یختص ولم تتوقت بزمان دون زمان واهل زمان کسائر الکتب فانها کانت تتوقت بزمان ویقوم علی وفق الانبیاء ؞ واما نبینا صلی الله علیه وسلم فهو مبعوث الی الناس کافة

ولا نبی بعده فیکون کتابه الی الناس کافةً ولا کتاب بعده فیکون قوله دامت
بعدهذا البیت بیاناً له والا فکل حادث مقترن بزمان والقدیم مع کل
زمان یعنی بیت سابقك شرحنده تفصیل اولدیغی اوزره اشبو بیتده کندوی
کلام لفظی مراد اولان آیات که اشبو امتلومزا ولان قرآن کریم ونظم
شریف برزمانه مختص ومخصوص اولمدی یعنی زمان معیّن ایله توقیت
اولنمدی سائر کتب الهیّه کبی مثلا تورات شریف واحکامی زمان موسی
علیه السلامه تخصیص اولنمش که حضرت عیسی علیه السلام بعث اولندقده
احکام توریه نسخ اولدی اگر زمان امة موسی یه مخصوص ولیوب اول
زمان ایله مقید اولمیه ایدی نسخ اولنمازایدی اما اول زمان ایله مقید
اولدیغی ایچون قابل نسخ اولدی کذلك انجیل شریفك احکامی دخی زمان
امة عیسی یه مخصوص واول زمان ایله مقیّد اولدیغنه بناءً پیغمبر آخر
زمان سید الانبیا ولا نبی بعده محمد المصطفی صلی الله علیه وسلم افندیمز
بعث اولنده نظم کریم انجیلك وسائر انبیاء سالفه نك احکامنی نسخ
ایلدیکندن ماعدا زمان ایله تخصیص وتوقیت اولنمدیغنه بناءً نظم کریم
زمان نبوتنه مخصوص ولیوب الی یوم القیام زمان آتیه نك جمله سنده نظم
کریمك احکامی جاری اولوب برحدّ وزمان ایله تخصیص وتوقیت اولنمدی
قوله وهی واو حالیه در هی ضمیر منفصل مبنی محلاً مرفوع مبتدا در آیاته
راجعدر، تخبرنا فعل مضارعدر اخبار دندر جمله سی مبتدانك خبریدر
مبتدا مع خبره جمله سی تقترن فعلنك فاعلندن حالدر اخبار احداث العلم
فی المخاطب ایله تعریف ایتمشلر بعض شراح لم تقترن کلمه سی مقارنت واجتماع
معناسنه در زماندن مراد زمان ماضی وزمان مستقبلدر دیمشلر
بوصورتده معنی دیمکدر که اول کلام لفظی مراد اولان قرآن کریم زمان
ماضی یه وزمان مستقبله مقارن اولمدی حال بوکه معاددن وعاد
وارمدن بزه خبر ویردی یعنی مع هذا یوم قیامت مستقبلدن وعاد وارم
زمان ماضیده در ایمدی بو معنا تخبرنا کلمه سنك حال وقوعنه مناسب
واحرادر لکن بالاده ابتدا تفصیل ایلدیکمز معنی اصل مطلوب اولان
معنی اولدیغی ظاهر ومرجحدر عن المعاد جار مجرور تخبر فعلنه متعلقدر

معاد

معاد مرجع معناسنه در یقال عاد الیه عوداً رجع دیمشلر معلوم اوله که
حشر اجساد ومعاد اجسام عقاید دینیه دن اولوب حتی ایمان دکلنده
دخی امنت وبالیوم الآخر واقع اولمشدر ایمدی انکاری کفر اولمغله
معرفت وتحقیقی لزم اولدیغنه بناءً همان ذاتنی علم ومعرفت وتحقیق
حاصل اوله جق مقداری بیان وکلام مطولدن نقل ایله تفصیل وتأیید
مقاله کثرتانه وعاجزانه مبادرت اولندی شارح درة المضیئه اولا
اشتقاقنی بیان ایدرکه والمعاد بفتح المیم مصدر میمی من العود بمعنی الرجوع
او اسم مکان ومعاد الخلق بعد انعدامهم فی الاخرة حشر لغتده مطلقا جمعدر
اصطلاحده عود ورجوع مخصوصه دیرلر رجوع مخصوص ایله درت معنی مراد
ایدوب استعمال ایدرلر قال السعد فی شرح المقاصد المعاد مصدر او مکان
وحقیقة العود توجه الشیء الی ما کان علیه والمراد ههنا هو الرجوع الی
الوجود بعد الفنا او رجوع اجزاء البدن الی الاجتماع بعد التفرق والی
الحیاة بعد الموت والارواح الی الابدان بعد المفارقة ، واما المعاد الروحانی
المحض علی ما یراه الفلاسفة فمعناه رجوع الارواح الی ما کانت علیه من التجرد
عن علاقة البدن واستعمال الالات والتبرأ عما ابتلت به من الظلمات
قال السعد اتفق المحققون من الفلاسفه والملیون علی حقیقة المعاد
واختلف فی کیفیته فذهب الجمهور من المسلمین الی انه جسمانی فقط لان
الروح عندهم جسم سار فی البدن سریان النار فی الفحم والماء فی الورد
وذهب الفلاسفة الی انه روحانی فقط وبعض کبار العلماء والصوفیة الی
انه بهما فی بیان الحشر الجسمانی فقط معلوم اوله که ذکر اولنان مذهب
جمهور اولان اشبو حشر اجسادده ایکی قول واردر قول اول اجزاء معدومه نی
بعینه اعاده ایله دردیدیلر قول ثانی اجزاء متفرقه یی جمع ایله دردیدیلر
تفصیل قول اول هو الموقوف علی صحة اعادة المعدوم دون الثانی کما قال
فی نشر الطوالع المعاد الجسمانی یتوقف علی اعادة المعدوم عند من یقول
باعدام الاجسام دون من یقول فنائها عبارة عن تفرق اجزائها یعنی
روح بدندن موتله بعد المفارقه اجزاء بدن کلیاً معدوم اولدقده نصکره
خلاق ازل جلت قدرته اجزاء بدنی یکیدن خلق ایدوب روحی ارجاع ایتمکله

ارواحك ابدانه اشبو رجوعنه معاد جسمانى وحشر اجساد ديرلر ٭
قال شيخ زاده فى حاشية البيضاوى اختلفوا فى كيفية الاعادة فمنهم
من قال ان الله تعالى يعدم الاجسام بالكلية ثم انه يعيده بعينها مرة
اخرى وهو الاعادة تدل عليه قوله تعالى كما بدأنا اول خلق نعيده ٭ لانه
تعالى شبه الاعادة بالابتدا ولما كان الابتدا ليس عبارة عن تركيب الاجزاء
المتفرقة بل عن الايجاد بعد العدم وجب ان يكون الاعادة كذلك قال فى شرح
الطوالع ثبوت المعاد الجسمانى قول اكثر المتكلمين القادحين للنفس الناطقة
اى النفس المدركة بدون البدن ولا يبعد ان يكون من هؤلاء من يقول بعذاب
القبر بادخال الروح لجسد لا الروح فقط تفصيل قول الثانى كما قال
المعاد الجسمانى يتوقف على اعادة المعدوم عند من يقول باعدام الاجسام
دون من يقول فنائها عبارة عن تفرق اجزائها واختلاط بعضها ببعض كما دل عليه
قصة ابراهيم عليه السلام فى احياء الطير ومن ذهب الى امتناع اعادة المعدوم
قال ان الله تعالى يفرق اجزاء ابدانهم الاصلية ثم يؤلف بينها ويخلق فيها
الحيات قال فى شرح المقاصد قال امام الحرمين ان الاظهر عندنا ان الارواح
اجسام لطيفة مشاكلة للاجسام المحسوسة اجرى تعالى عادته باستمرار حياة
الانسان ما استمرت مسكنها لها فان فارقت بعقب الموت الحياة ثم الروح
يعرج ويرفع فى حواصل طيور الجنة ومن الكفرة الى السجين قال عبد الله يزدى
فى شرح القسم الثانى من شرح المقاصد جزم المسلمون على ثبوت المعاد والجمهور
الجسمانى فقط لان الروح عندهم جسم سار فى البدن سريان النار فى الجسم
قال شيخ زاده فى البيضاوى فمنهم من قال ان الله تعالى يفرق الاجسام ولا
يعدمها بالكلية ثم انه يعيد تركيبها فهذا هو المبدأ ايمدى مذهب اول
اعادۀ معدومى اثبات ايله تكلفه محتاج اولمغله مذهب ثانى مرجحدر ديمشلر
ننه كيم نونيه صاحبى حضر بك عليه الرحمه بيو ربيت بل لا احتياج الى قول بصحة ان
٭ يعاد ما عدمت فى حشر ابدان شارح نونيه مرحوم داود افندى بو وجهله
شرح وتفصيل ايتمشكه حشر انسان يا خود حيوان اولدقدنصكره اجزاء متفرقه سى
يوم قيامتده الله عظيم الشان جمع ايدوب ورو حلو نى ادخال ايدوب انسانى
قبورلرندن قالدرمه سى معناى حشر بودر معلوم اوله كه حشرده متكلمين

وحكا

وحكا اختلاف ايندیلر جمهور متكلمين حشر اجزاء متفرقه يى جمع وارواحى
اعاده ايله اولور زيرا ارواح بدندن چيقوب روح اكا لا يق اولان مقامه
عالبلوده ياسافلده فنايه كتمز يوم قيامتده بدنلرينه اعاده اولنور
يعنى اجزاء بدن موتله بالكليه منعدم اولدقدنصكره يوم معادده بارى
تعالى اول اجزاء منفرقه يى جمع ايدر بوكا اعادۀ جسمانى ديرلر وبعض متكلمين
اعادۀ معدومه ذاهب اولوب حشر اجزاء معدومه نك اعاده ايدوب وجمع
ايدوب ارواحى اعاده ايله اولور يعنى اجزاء بدن موتله بالكليه معدوم ٭
اولدقدنصكره يوم معادده بارى تعالى اول اجزاء معدومه يى يكيدن خلق ايدر
وبوكا دخى معاد جسمانى ديرلر وبعضيلر ايكى قوله هم اعادۀ روحانى وهم
اعادۀ جسمانى ديرلر ديمشدر ٭ بو محلده دلك معادك حقيقتى كلام محولده
نقل وتفصيل اولنور قال فى شرح العقايد البعث هو ان يبعث الله تعالى
الموتى من القبور بان يجمع اجزاءهم الاصلية ويعيد الارواح اليها حق
لقوله تعالى ثم انكم يوم القيمة تبعثون وقوله تعالى قل يحييها الذى انشأها
اول مرة الى غير ذلك من النصوص القاطعة بحشر الاجساد وانكره الفلاسفة
بناء على امتناع اعادة المعدوم بعينه وهو مع انه لا دليل لهم عليه يعتدبه
انتهى قال عبد الله يزدى والدليل على جواز المعاد الجسمانى هو ان الامكان
المصحح لاستفادة الوجود ذاتى لا ينفك عنه فيصح ان يوجد بعد ما طرء
كما صح ان وجد قبله فى بيان الحشر الروحانى فقط قال السعد اما المعاد الروحانى
المحض على ما يراه الفلاسفة معناه رجوع الارواح على ما كانت عليه
من التجرد ثم قال رحمه الله قالت الفلاسفة ان المعاد روحانى فقط
لان البدن يعدم صورته واعراضه فلا يعاد لان النفس جوهر مجرد
لا سبيل اليه الفنا فيعود الى عالم المجردات وسعادتها وشقاوتها هنالك
قال فى شرح الطوالع مذهب الفلاسفة فى المعاد الروحانى الذى هو عندهم
عبارة عن مفارقة النفس عن بدنها واتصالها بالعالم العقلى الذى هو
عالم المجردات وسعادتها وشقاوتها هنالك بفضائلها النفسانية ورذائلها
وهم انكروا حشر الاجساد واثبتوا المعاد الروحانى وقالوا النفس بعد مفارقتها
عن البدن سعادة وشقاوة فالعالم النقية عن الهيئات الردية فهى

بعد المفارقة مبتهجة ابداً بعد مفارقة البدن لملاحظة كمالها العلمي
وذلك كالمؤمن من المتقي عندنا واما العالمة الكاسبة للهيئات الردية فهي
بعد المفارقة متألمة ابداً ومن الكفرة الى السجين كما وردت منه الاثار
في بيان الحشر الروحاني والجسماني معلوم اوله كه امام رازی معاد جسمانی ومعاد
روحانيه ذاهب اولمشدر لكن روح نفس ناطقهٔ مجرده دكلدر بلكه جسم
ساری في البدندر موتله بدندن بعد المفارقه قناديل عرشه كيدر يوم
معادده بعينه موجود اولان ابدانه قناديل عرشدن یاخود اجياف طيور
جنسندن كلوب ابدانه سرايت ايتمكله معاد روحانی وجسمانی ايكی تحقق ايدر
في شرح المقاصد ذهب كثير من علماء الاسلام كالامام الغزالي والراغب
والقاضي ابو زيد الى القول بالمعاد الروحاني والجسماني جميعاً ذهابا الى ان
النفس جوهر مجرد يعود الى البدن وهذا رأى كثير من الصوفيه والشيعة
وبه يقول جمهور النصارى والتناسخيه قال الامام الرازي الا ان الفرق
بين المسلمين يقولون بحدوث الارواح وردها الى الابدان لا في هذا العالم
في الاخرة والتناسخيه بقدمها وردها اليها في هذا العالم وينكرون الاخرة
والجنة والنار وقد بالغ الامام الغزالي في تحقيق الروحاني ووقع في السنة
العوام انه ينكر معاد الاجساد افتراء عليه خلاصهٔ مقال معلوم اوله كه
معادده قول اول معاد جسمانی فقط قول ثانی معاد روحانی فقط قول ثالث
معاد روحانی مع معاد جسمانی اولمغله اشبو اقوال ثلثه نك تفصيلاتی
اولدن برو بو محله كلنجه نقل اولنمشدر بو محلده دخی خلاصهٔ مقال
ومآل اقوال ثلثهٔ بو وجهله تقرير اولنور معاد لغتده شئ بر محلدن
چيقوب حركت ايدوب ينه اول محله كلوب رجوعنه عود دنلور بو مقامده
شيئك حال اولنه رجوعنه معاد ديديلر يعنی كيم سعد العلامه المعاد
توجه الشيء الى ما كان عليه ديمشدر ايمدی قول اول ابدانك اصابت موتله
معدوم اولدقدن صكره یاخود اجزاسی متفرق اولدقدن صكره يوم حشرده
ابدانك بعينه حال اولنه توجه ورجوعنه وعودينه معاد ديرلر يعنی كيم
ما سبقده تفصيلی سبقت ايلدی ابدان اجسامدن اولمغله بروجه محرر عود
ورجوعنه معاد اجسام وحشر اجسام ديديلر لكن جمهور علما بو محلده

ديمشلركه بالاده تفصيل اولندیغی وزره ارواح ابداندن مفارقت
ايلدكده قناديل عرشه كيدوب يوم حشرده ابدان بعينه خلق اولنوب حال
اولنه رجوع وتوجه ايلدكده معاد جسمانی تحقق ايدوب ارواح قناديل عرشدن
كلوب عود ايدوب ابدانه حلول ودخول ايدر ديديلر ارواحك قناديل
عرشه رجوعنی علماء كرام تحقيق ايتمشلر ذكر في شرح المقاصد قال امام
الحرمين ان الاظهر عندنا ان الارواح اجسام لطيفة مشاكلة للاجسام
المحسوسة اجرى الله تعالى عادته باستمرار حياة الانسان ما استمرت مسكنتها
لها فاذا فارقت يعقب الموت الحياة ثم الروح يعرج به ويرفع في حواصل
طيور الجنة ومن الكفرة الى السجين كما وردت فيه الاثار قول الثاني
معاد انجق معاد روحانيدر معاد جسمانی يوقدر ديو انكار فلاسفه نك
قوليدر كما قال السعد اما المعاد الروحاني المحض على ما يراه الفلاسفة
معناه رجوع الارواح الى ما كانت عليه من التجرد ثم قال رحمه الله
قالت الفلاسفة ان المعاد روحاني فقط لان البدن ينعدم بصورة
واعراضه فلا يعاد والنفس جوهر مجرد لا سبيل اليه الفنا فيعود الى عالم
المجردات بقطع التعلقات وسعادتها وشقاوتها هنالك بفضائلها
ورذائلها المكتسبة في حال كونها مقيدة بالابدان فهم انكروا
حشر الاجساد واثبتوا حشر الارواح قال في نشر الطوالع مذهب
الفلاسفة في المعاد الروحاني الذي هو عندهم عبارة عن مفارقة
النفس عن بدنها واتصالها بالعالم العقلي الذي هو عالم المجردات
وهم انكروا حشر الاجساد واثبتوا المعاد الروحاني وقالوا للنفس
بعد المفارقة البدن سعادة وشقاوة قول ثالث معاد جسمانيه
وهم معاد روحانيه ذاهبا ولان علما مذهبيدر كه انلر روح
انسانيه نك نفس ناطقهٔ مجرد اولدیغنه ذاهب اولمشلردر يعنی كيم
سيچقلی زاده ذكری كلن تفصيلنده ديمشدر كه ووافق الفلاسفه
في ذلك من المسلمين الغزالي والراغب وجمع من الصوفيه المكاشفين
ايمدی انلر ديرلر كه روح انسانيه موتله ابداندن مفارقت ايلدكده
ابدان معدوم اولمز روز معادده حال اولنه بعينه رجوع ايدن موجود

اولوب معاد جسمانی تحقیق ایلدکده خراب بدن ایله فنا بولمیوب
باقی قلان نفس ناطقهٔ مجرد اولوب موجود مبعینه اولان ابدانه عودت
ایتمکله معاد روحانی دخی متحقق اولور دیدیلر قال فی شرح المقاصد
القائلون بالمعاد الروحانی والجسمانی معاً هم الذین یقولون بنفوس
الناطقة مجردة باقیة لاتفنی بخراب البدن ثم قال ذهب کثیر من
العلماء الاسلام الی القول بالمعاد الروحانی والجسمانی ذهاباً الی ان النفس
جوهر مجرد یعود الی البدن معلوم اوله که موتله بدندن نفس ناطقه
مفارقت ایلدکده مجرداته عودت ایدر دیوب معاد نفسی تصریح ایلین
فلاسفه در. اما معاد روحانی و معاد جسمانی یه ذاهب اولان محققون
نفسک عالم مجرداته عودتنی تصریح ایتمدکلرینه بناءً سیچاقلی زاده
نشرطوا العنده لعل المعاد الروحانی عندهم ای عند کثیر من المحققین
کالغزالی والراغب والصوفیة تنعیم النفس وتعذیبها بعد الموت قبل
الحشر بدون تعلقها بالجسد کلامیله نفس ناطقه نک بعد المفارقه
عن البدن معادینی بیان ایله اتمام تحقیق مقام ایلمشدر کذلک مرحوم
سیچقلی زاده بحث نفوسده انسانده اولان نفس ناطقه یی فلاسفه
و متکلمین ذاهب اولدقلری اوزره بو وجهله تقریر ایدرکه ان النفوس
الانسانی المجردة ای لیست مادیة جسمانیة حالة فی المادة بل هی
لامکانیة لایقبل اشارة حسیة وانما تعلقها بالبدن تعلق التدبیر
والتصرف من غیر ان یکون داخلة بالجزئیة او الحلول هذا مذهب الفلاسفه
ووافقهم علی ذلک من المسلمین الغزالی والراغب وجمع من الصوفیة
المکاشفین وخالفهم فیه الجمهور بناء علی نفی المجردات علی الاطلاق
عقولاً کانت او نفوساً دیو تصریح ایدر کذلک مقاصد ده دخی علامه
ومن اراء الفلاسفه وبعض المتکلمین انها جوهر مجرد متصرف فی البدن
دیمشدر. بونلری مؤید کبار مشایخ نقشبندیه دن مشهور نیجه
کراماتلری منقول ولایت تحصیل ایتمش دار السعاده اغاسی اولوب کبیر اغا
دیمکله معروف بشیر اغانک معتقدی و شیخی توقادی امین افندی
قدس سره حضرتلرینک اثر جلیله سی اولان رساله لرنده یازمشدرکه

اعلم

اعلم ان طریق القلبی والذکر المراد به لا اله الا الله والقلب علی نوعین المجازی
والحقیقی اما القلب المجازی فهو قطعة لحم صنوبری معلق فی جنب الایسر
من الصدر واما القلب الحقیقی هی النفس الناطقة وهی الروح الالهی.
الذی اخبر عنه الحق فی القرآن بقوله تعالی وایدهم بروح منه فهو جوهر
نورانی من جواهر اللطیفة القدسیة لیس له لون ولا صورة ولا کمیة
ولا کیفیة ولا نهایة فی نفسه الامر حیث المتعلق به جعله الله تعالی
مرآة لذاته وتجلی علیه بکمالاته الذاتیة کلها کما اخبر عن ذلک.
حبیبه محمد صلی الله علیه وسلم. ما وسعنی ارضی ولا سمائی انما
وسعنی قلب عبدی المؤمن وانما هو متعلق فی الانسان بقلبه المجازی.
من غیر کیف معلوم لغیر الحق سبحانه امام رازی علیه الرحمه معاد روحانی
ومعاد جسمانی یه ذاهب اولمشدر. لکن روح نفس ناطقه مجرده دکلدر بلکه
جسم سار فی البدندر موتله ابداندن بعد المفارقه قنادیل عرشه رجوع ایدر
یوم معادده بعینه موجوده اولان ابدانه قنادیل عرشدن یا خود جنان
طیور جنتدن کلوب سریان ایتمکله معاد روحانی و معاد جسمانی بو صورتده
ایکیسی دخی تحقق ایدر دیمش اگر سؤال اولنورسه روح انسانی نفس ناطقه
مجرده در قولنه قائل اولان محققین علمادن غزالی و راغب و صوفیه مذهبی
نته کیم تقریر اولندی بو صورتده حدیث سعادته نیجه مطابق اولورکه ارواح
مؤمنین قنادیل عرشده اولورلر بیورلمش بویله اولدقده روح ذی ماده
اولوب مجسماندن اولمق اقتضا ایدر محققینه کوره مجرداتدن اولدقده
قنادیل عرشده اولمق نیجه اولور جواب نفس ناطقه دیدکلری روح انسانی
مجرداتدن ایکن بدن انسانده نیجه اولورسه قنادیل عرشده دخی حدیث
شریفده قنادیل عرشه رجوع ایدر معناسی نفس ناطقهٔ مجردهٔ انسانیه نک
قنادیل عرشه بدن انسانه تعلقی کبی اولمق ممکندر پس حدیث شریفه نفس
ناطقهٔ انسانیه اولان روحک مجرد اولمه سی منافی اولماز دیو خاطر فقیره
اخطار کرم باریدر بوندن صکره معلوم اوله که معادده قول رابع حکماء
طبیعیون مذهبیدر که حشر و معادی کلیاً انکار ایدرلر بلکه موجوداتی
طبیعته نسبت ایدرلر بطلانی غایت ظاهردر خامس توقف دیکه جالینوس

ویله اولور یعنی صح

هله بن بله مدم حشر وار میدر یوقمیدر دیو حشر و نشری انکار ایتمش
کذلك اقراری دخی ایتمش توقف ایلمش شرح مواقفده تفصیلدر ایمدی معاد
وآنده اولان اقسام واحوالی تفهیم واظهار ایچون کتب معتدده دن لازم اولان
مواضعی جمع ایله اشبو تحریرات بر تفصیلدر که بو جمعیت دکمه مصنفاتده
اولمغله اعظم مسائل کلامیه دن اولان معادك فهم و تحقیقنده
طالبه تسهیل ملاحظه سیله اتمام مراد اولندی بحمد الله سبحانه قوله
وعن عاد عن المعاد اوزرینه وعن آرم عن عاد اوزرینه معطوفدر
حرف جر اولان عن کلمه سنی مکرر ذکر ایلدی مع هذا معاد اوزرینه عطف
ایله وعن عاد دیمك اولور ذکر حرف جر اولان عن کلمه سنی مکرر ذکر ایتمکه
نه حاجت دیمشلر جوابنده برسشلر که بو امور ثلثه دن هر بری مستقلا
قرآن کریمك معجزه کاملسی اولدیغنه اشارت ایچوندر که هر بری
مغیبات تردن اخبار مقوله سندندر کما قال صاحب الدرة فان اعجاز القرآن
کما ذکر القاضی عیاض فی الشفا من اربعة وجوه الاخبار عن المغیبات
ما کان وما لم یکن وحسن التألیف مع البلاغة وصورة نظمه العجیب
مع اسلوبه الغریب المخالف لاسالیب کلام العرب ولخباره عن القرون
السالفة والامم الماضیة انتهی الذکر عاد وآرم کلمه لری علمیه
وعجمه والتأنیث علتلری ایله غیر منصرفدر لکن جر وتنوین دخولی
ضرورة وزن ایچوندر معلوم اوله که عاد قوم نوح علیه السلام دن
بر قبیله نك اسمیدر جدّ اعلالری اولان عادك اسمی ایله اول قوم
مشهور اولمشدر که باباری عاد ابن عوص بن سام ابن نوح علیه السلامدر
عاد بیك ایکیوز سنه معمّر اولوب درت بیك عدد اولادلری کلوب
کفر او زره احزته انتقال ایلمشدر العیاذ بالله شراح بو وجهله
نقل و تفصیل ایتمشلر که عادك اولادندن شداد ملك اولدقده
جمیع دنیایه مستولی اولوب ملوك ارضه غالب وجمله سنی طوق انقیاده
ادخال ایدوب ممالك اقطار ارضه مالك اولمش حتی دنیایه بالتمام مالك
وحکم فرما اولان انجق اوچ ذاتدر ایکیسی اهل اسلامدن سلیمان
علیه السلام و ذو القرنین وکفاردن شداددر دیمشلر . آثناء

سلطنتنده

سلطنتنده جنت وصف اولنمش مسموعی اولدقده اراضی یمندن عدن نام
بلده نك صحراسنده جنته مماثل اولمق اوزره بر بلدۀ عظیمه بناسنه امر
واهتمام ایلمش قپولرینك هر برینك ما بینی بر فرسخ بیك عدد بابی مشتمل
سور عظیم ایله محاط قصرلری ذر وسیمدن طاق واستوانلری یاقوت
و زبرجددن مصنوع ونیجه انهار وطرف طرف ماء جاری به حاوی لم یخلق مثلها
فی البلاد آیت کریمه سی منطوقنجه نظیری نایاب تمام اوچیوز سنه ده بر بلدۀ
عظیمه بنا ایدوب اسمنی ارم تسمیه ایلمش مزبور شداد حضرت سلیمان
علیه السلامدن اوچیوز سنه مقدم کلمشدر طائفۀ جنه دخی مالك واجنه
زیر حکمنده اولمغله قعر دریالردن بیك عدد عمود اخراج ایتدروب . ارم
ذات العماد کریمه سی مفادنجه اول بلده نك ابنیۀ عالیه سنه صرف ایلمش
وفتا که عمارته انجامه رسیده اولمش تختگاه سلطنتنده اهالی مملکتی ایله
حرکت وبلدۀ مزبوره یه دخوله یکرمی درت ساعت مسافه قالدقده ملك
الملوك اولان قهار لم یزل جلت عظمته حضرتلری طرف سمادن بر صیحۀ
عظیمه احداث وایصال ایدوب جمله سی هلاك ومضمحل اولمش . مصرع
: یا پر نم صاندی یقلدی شداد . مصرعنك ما صدقی اولدیلر : شرح
درة المضیئه حکایت مرقومه بالاده نقل وتحریر اولندیغی وزره :.
بعد التفصیل بو روایت ایله دخی تفصیل حکایت مزبوره یی تذییل وتحقیق
ایلمشدر کما قال روی عن عبد الله بن قلابه انه خرج فی طلب ابل له فوقع علیها
وحمل منها ما قدر علیه من المسك والجواهر وجاء بها الی واخبرها و باعها
فوصل الخبر الی معاویة . فاستحضره فقص علیه فلم یصدقه فبعث الی کعب
الاخبار فسئله فقال هی ارم ذات العماد . وسیدخلها رجل من المسلمین
فی زمانك احمر اشقر قصیر علی حاجبیه خال یخرج فی طلب ابل ثم التفت
فابصر ابن قلابه فقال هذا والله ذلك الرجل قیل یجتمع فی تلك المدینه :.
طائفة من الابدال فی لیال الجمع والاعیاد : وفیها صنادیق من حجارة
طول کل صندوق عشرة اذرع فیها قبور الانبیا علیهم السلام واجسادهم
صحیحة الی یومنا هذا وهذه المدینة محجوبة عن ابصار العباد وکان سهل
بن عبد الله من مشایخ الصوفیه یزورها فی کل جمعة وفی البیت من البدیع احتراس

فی قوله لم تقترن بزمان والجناس المطرف فی المعاد و عاد ومراعات النظیر بین عاد و ارم

تخمیس

وروده وقتینك الحق اونظم نور هدا ∴ مضی سنی دخی مستقبلك اولوب كویا
تمام معجزه در كیم او آیة كبری ∴ لم تقترن بزمان وهی تخبرنا

عن المعاد وعن عاد وعن ارم

دامت لدی مستفعلن نا فقنا فاعلن فت كل مع مستفعلن جزة فعلن
من النبی مفاعلن ین اذ فاعلن جائت ولم مستفعلن تدم فعلن

دامت لدینا ففاقت كل معجزة ∴ من النبیین اذ جاءت ولم تدم

دامت دوامدن فعل ماضی مؤنثدر ∴ دوام من غیر انقطاع استمرار وجوددر دام الشیء اذا امتد علیه الزمان دیرلر فاعلی تحتنده مستتر ضمیر آیاته راجعدر جمله سی بیت سابقده اولان آیاتك صفتیدر لدی ظروف مبنیه دندر سكون اوزره مبنی محلا منصوب دامت فعلنك ظرفیدر لدی كلمه سی ابدا مابعدنه مضاف استعمال اولنور ∴ بو محلده ضمیر جمعه مضافدر قاعده در كه لدی كلمه سی اكر ضمیره مضاف اولورسه الفی یایه قلب اولنور لدیه ولدیكم و لدی كبی قال مولانا جامی من الظروف المبنیة لدی بالالف المقصوره ولدن بفتح اللام وضم الدال وسكون النون قال الله تعالی من لدن حكیم علیم ولد بفتح اللام وسكون الدال كلها بمعنی عند والفرق انه یقال المال عند زید فیما یحضر عنده و فی خزینته وان كان غائبا عنه ولایقال المال لدی زید الا فیما یحضر عنده وحكمها ان یجر بها علی الاضافة نحو المال لدی ففاقت فا عاطفه سببیه در نته كیم ما سبقده فلاترم بالمعاصی بیتنده فا كلمه سنك اقسامی بیان اولنمشدر كه اكر معطوف علیه معطوفه سبب اولورسه ومعطوف علیه مذكور اولورسه معطوفه داخل اولان فایه تسبیبیه دیرلر ایمدی بو مقامده دخی آیاتك دوامی آیات كریمه اولان معجزاتك سائر معجزات انبیا اوزرینه فائق اولدیغنه سبب اولور یعنی قرآن كریم كندوده شفادن نقل ایله بالاده تعداد اولنان معجزاتی حالا الی الیوم زمانمزده موجود اولوب اشبو دوامی قرآن كریمك سائر معجزاته فائق اولدیغنه ناظم ففاقت كلمه سنده اولان فاء تسبیب ایله

اشارت ایدر ∴ زیرا سائر معجزات انبیاده دوام یوق سائر انبیاء كرامك انجق كندو زمانلرده واقع اولمش و كندو زمانلرینه مخصوص اولمش ∴ بو زمانلرده اول معجزاة سائره دن اثر و اثار یوق ∴ اما بزم پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامك بعض معجزاتی كه قرآن كریمدر كمال بلاغت و كرك مرضایه شفا اعطاسی و كرك مغیبات آتیه دن صراحة اخباری و كرك كبار مشایخك شجرهٔ نعمانیه كبی كتب جفریه ده قاعده سی اوزره امام علی رضی الله عنه حضرتلرندن اخذه مبنی سرار فن ایله قوله تعالی وهم من بعد غلبهم سیغلبون آیت كریمه سی امثالی كتابلرنده ذكر واشارتلر ایله آیات قرآنیه دن باذن الله استنباطلری قرآن كریمدن مأخوذ معجزاتدر كه علماء فن بلد وقتا فوقتا استخراجدن خالی ولمامغله اشبو معجزاة منكورهٔ فرقانیه ناظمك دامت لدینا دیدیكی اوزره عندمزده دائم والی یوم القیام منظور یمزا ولمقده در ایمدی معجزاة قرآنیه نك سائر انبیا آیه فایق اولدیغنك سببی معجزاة قرآنیه نك دوامی اولمش اولدی اكه بناء فاء سببیه ایله دامت ففاقت دیمشدر كه معجزاة قرآنیه نك سائر معجزاة انبیا آیه فایق اولدیغنك سببی دوام اولدیغنه اشارت ایلدی لكن بر واهمه كلدی كه آیات قرآنیه نك مجرد دوامی سائر معجزاته فائق اولمالنه سبب اولهمز نیچون جائزدكلكه سائر معجزات انبیاده دخی دوام اولسون پس بو واهمه یی دفع ایچون اذ جاءت ولم تدم عبارتنی ناظم كتوردیكه دوام قرآن كریمه مخصوص اولوب سائر معجزاة انبیاده دوام اولمموق سبب تفوق اولدیغنی اذ جاءت ولم تدم ایله بیان ایدر ∴ فاقت فعل ماضیدر تفوق قدندر ∴ فاق الرجل اقرانه ای علاهم دیرلر فاعل ضمیری آیه راجعدر جمله سی دامت اوزرینه معطوفدر كل فاقت فعلنك مفعولیدر معجزة مضاف الیهیدر كل كلمه سی نكره یه مضاف اولمغله عموم افرادا افاده ایتمكین جمیع افراد معجزه یه فا یقدر دیمك اولور من النبیین جار مع المجرور در حالة جری با ایله در جار مع المجرور صائرة او كائنة محذوفنه متعلق معجزة لفظنك صفتیدر اذ حرف علتدر جاءت فعل ماضی مؤنثدر تحتنده فاعل ضمیر معجزة كلمه سنه

معجزات

رلجعد رجمله سی لسنیناقیهٔ تعلیلیه در ولم تدم واو عاطفه در، لم تدم
فعل مضارع مجزومدر، دوامدن مشتقدر مختنده فاعل ضمیری اولان
هی معجزة قولنه رلجعد رجمله سی انجاءت اوزرینه معطوفدر قال
درة المضیئة ففاقت الفاء للعطف مع التسببیه قوله اذ جاءت کلمة اذ
علة لفاقت وهی حرف تعلیل لا محل لها من الاعراب والمعنی ان هذه الآیات
القرآنیة بقیت عند جماعة المسلمین ودامت لدیهم وفاقت بدوامها سائر
المعجزة من الانبیاء لانها لم تدم بخلاف القرآن فانها معجزة من معجزاته
علیه السلام باقیة الی آخر الزمان خلاصهٔ معنای بیت حسن تألیفی سلاست
وبلاغت نظم شریفی ایله معجزهٔ کبری کذلك دقایق معناسی ومغیباتدن
اخباری وخواص مجربهٔ کثیرهسی ایله معجزهٔ عظمی اولان اول آیات قرآنیه
اویله معجزهٔ کبرادر که عندمزده دائم اولدی یعنی نظماً ومعناً علی الدوام
الی یوم القیام بیشگاه نظر تلقی ومحفظهٔ بصر وبصیرتمزده دائم اولدی وبو دوامی
سببیله جمیع معجزات سائر انبیایه فائق اولدی زیرا سائر معجزات انبیادن کلدی لکن
دائم اولمدی خیر النعم ما دام مفادنجه جملهسنه فائق واعلا واشرف اولدی دیمك اوله
وفی البیت من البدیع التصدیر ورد العجز علی الصدر والایجاب والسلب فی دامت ولم تدم

تخمیس

نبیلرك کیا اولردی وجوهی مکرمتن ⁂ زمانلرنده بولود معجزاتی منولتن
کلام حقك علوتن بیل انلو جهتن ⁂ دامت لدینا ففاقت کل معجزة
من النبیین اذ جاءت ولم تدم ،

محکما مفاعلن ت فما فاعلن یبقین من مستفعلن شبه فعلن
لذی شقا مفاعلن ق ولا فاعلن یبغین من مستفعلن حکم فعلن
محکمات فما یبقین من شبه ⁂ لذی شقاق لا یبغین من حکم

بو بیت آیات قرآنیهنك جهة اخرادن دخی فضائل وشرافتنی بیان ایدرکه
عالمه نور رحمت ومحض خیر وبرکتدر ولان احکام شرعیهنك آیات قرآنیه
اصلی ومأخذی بلکه عین هدایت وباعث فلاح وسلامت اولمسی ایله
مدایح جلیلهسیدر قوله محکمات بیت سابقده اولان آیات حق
کلمهسنك صفتیدر یاخود مبتداء محذوفك صفتیدر هن محکمات

تقدیرنده در

تقدیرنده در مبتدا مع خبره جملهسی آیاتك کذلك صفتیدر محکمات
اسم مفعولك جمع مؤنثیدر مفردی محکمة در حانك فتحی وکافك
تشدیدی ایله اولوب تحکیمدن مشتق اولمغله تحکیم حاکم قلمق
وحاکم اتخاذ ایتمك معناسنه اولور ایمدی دیمك اولور که اول آیات
قرآنیه حاکم قلنمشدر که بین العباد حکم وفصل خصام ایدن انلردر
قضاة انلرك اکوریا مبلغیدر کما قال صاحب الدرة وهی من التحکیم بمعنی
جعل الشیء حاکما ای جعل الله تعالی هذه الآیات حاکمة بین العباد حیث
یؤخذ منها الاحکام الشرعیه، واکر محکمات حکمتدن اولورسه حکیمة
معناسنه اولور یعنی حکمت نظریة وحکمت عملیهنك حکیمی ومأخذی
معناسنه اولور کما قال رحمه الله او من الحکمة ای هذه حکیمة شافیة
للاستقام والاوجاع لما فیها من الاسرار دیو بیان ایدر شارح جلال
علیه الرحمه دیمشکه ومن معانی فعل بالتضعیف نسبة الشیء الی صنیع
منه نحو جهلته ای نسبته الی الجهل ایمدی بو مقامده دخی حکمته بالتشدید
باب تفعیلدن اولمغله محکمات بالتشدید حکمه نسبت اولنانلر یعنی
حکمه منسوب بولدیمك اولور پس حکمه نسبت اولنانلر حاکملر اولمغله
محکمات حاکم معناسنه اولور، واکر محکمات دیمك حکمته نسبت
اولنانلر دیمك مراد اولورسه محکمات دیمك حکیملر دیمك اولور،
شارح شیخ زاده بوکونه تفصیل ایدرکه والمحکمات یحتمل اربعة
معان احدها ان یکون من الحکم ای جعلت حاکمة باعتبار ان
الاحکام تؤخذ منها والثانی من الحکمة ای جعلت حکمة لاشتمالها
علی الحکمه کما فی قوله تعالی والقرآن الحکیم والذکر الحکیم والثالث
من الاحکام ای جعلت محکمة بحیث لا یحتمل النسخ والتبدیل والرابع
من الحکمة ای جعلت محفوظات من التحریف قال الشارح المصنف
او من الاحکام علی روایة تسکین الحا وتخفیف الکاف بمعنی انها جعلت
محکمة بحیث لا یحتمل التغییر والتبدیل معلوم اوله که محکمات
حانك سکونی کافك فتحیله اولورسه احکامدندر دیدکلرینه
نظراً بحر بسیطك زحافاتیله دخی اولورسه درکا کتی طبع سلیم

اصحابنه ظاهردرننه كيم بعض شراح ديمشكه محكمات بفتح الكاف وتشديد
الكاف من باب التفعيل وهو ليس بسكون الحاء وفتح الكاف المخففة لان اول
كل بيت من ابيات القصيدة مفاعل ومستفعلن ولان المراد من آيات حق
ههنا ليست المحكمات التي هي مايقابل المتشابهات بل المراد من آيات حق جميع
الايات القرآنية لابعضًا فما يبقين فا نتيجه لرده كلين فادركه برقياس ؞
استثنائنك نتيجه سنه داخل ولمشدد ترتيبي لما كانت الايات محكمات
فما يبقين الايات من شبه لكن المقدم حق نتيجه فما يبقين الايات من
شبهٍ ياخود فاء عاطفه در محكمات او زرينه معطوفدر ما نافيه در
يبقين فعل مضارع مؤنثدر افعال بابندندر ابقادن مشتقدر نحنده
فاعل ضميري آياته راجعدر ابقا ادامه واثبات معناسنه در يبقين جمله سي
آياتك صفتيدر من شبهٍ شبهنك ضمتيله شبه ريب والتباس ايتمك
معناسنه در لكن كا هي ريب ولنان شيده استعمال ولنور كما قال المصنف
والشبهة جمع شبهةٍ وهي الامر المشكل الملتبس بغيره ديمش من حرف جر در
بو محلده زائده در شبه من ايله مجرور در لكن حرف جر بر محله متعلق
دكلدر حروف زائده دندر قاعده بودركه حرف زائده نك عملا اعرابده اثري
ظاهر اولوب مدخولي بحسب العوامل معرب اولور حروف جارهٔ زائده بر محله
متعلق اولماز ننه كيم بو مقامده ظاهرا شبهٍ مجرور اولديغي حالده يبقين
فعلنك مفعوليدر نفيده نكره من كلمه سي اكثريا زائده اولور قال
مولانا جامي ومعنى كون الحروف الزوائد زائدة ان اصل المعنى بدونها ؞
لايختل لا انها لا زائدة لها اصلا ولها فوائد في كلام العرب كتأكيد
المعنى وتزيين اللفظ واستقامة وزن الشعر وحسن السجع وغير ذلك
وهي أن وأن مخففين فإنْ بكسر الهمزة وسكون النون تزاد مع ماء النافية
ومع ماء المصدرية ومع لما وان بفتح الهمزة تزاد مع لما وبين واو القسم
ومع الكاف وتزاد يا مع او ومع متى ومع اى ومع اين ومع إنْ نحو اِمّا
ترين من البشر احدًا وتزاد كلمة لا مع واو العاطفة بعد النفي ومع آن
المصدرية وقبل اقسم نحو لا اقسم ومن الجار زيادتها في النفي خلافًا للكوفيين
فانهم يجوزون زيادتها في الموجب ايضا والباء الجارة تزاد في الخبر ؞

وفي الاستفهام بهل والنفي نحو هل زيد بقائم ونحو ليس زيد براكب
وقد تزاد باسما عًا نحو كفى بالله شهيدًا ولام الجارة كذلك يكون زائدة نحو
ردفكم قوله لذي شقاق لام حرف جر در ذي صاحب معناسنه در تقديرًا
لام ايله مجرور اولوب محذوف كائن كلمه سنه متعلق ظرف مستقر در شبه
لفظنك صفتيدر شقاق كلمه سي صاحبك مضاف اليهيدر شقاق بكسر الشين
مخالفت خصومت معناسنه در ولا يبغين واو عاطفه در لا زائده در تأكيد
افاده ايدر فاعلي جمع ضميري آياته راجعدر يبغين جمله سي مصرع اولده اولان
يبقين او زرينه معطوفدر نفيده داخلدر ولا يبغين باء تحتانيه نك
فتحي وغين معجمه ايله فعل مضارع جمع مؤنثدر طلب معناسنه اولان
بغيه دندر لا يطلبن ديمكدر من حكم ما سبقده تفصيلي اولديغي اوزره
من زائده در حكم حانك وكافك فتحيله اولورسه حاكم معناسنه در حتى
فقه شريفده اذا تحاكم الخصمان يعني ايكي شخص رضا لريله بركمسنه يي
حكم نصب ايتمه ديدكلري بوندندر ؞ بو تقديرا اوزره معناسي ديمكدركه
آيات كريمه حاكمدر حاكم آخر طلب ايتمزلر يعني اصل حاكم اودر حاكم طلب
ايتمزلر يعني لا يطلبن حاكما آخر يرجع اليه في امر من الامور في دفع شبهة بل
هي حاكم حاسم في نفسها ديو درة المضيئة شرح وبيان ايتمشدركه اي هذه ؞
الآيات حاكمة في نفسها على سائر الاحكام من السنة والاجماع والقياس
بل كل واحد منها محتاج اليها ايله تفصيل ايدر شارح شيخ زاده ولا
يبغين اي لا يطلبن حاكما آخر بخلاف الحديث فانه مسند الى الكتاب
وكذا الاجماع مسند الى الكتاب وكذا القياس مسند الى احدهما ديمش قال
المحشي جعلهن الله الحاكم الحكيم حاكمات بين عباده يتعرفون منهن احكامهم
ديمشدر ؞ بعض شراح لا يبغين بغيدندر ديمش ايمدي حكم دن مراد حاكم
اولوب من تمييزيه اولمغله حيث معناسنه مفيد اولديغنه بناء ديمك
اولور كه اول آيات كريمه ظلم ايتمزلر حاكم حيثيتندن تمام حق وعدل
اوزره در كيمسه يه ظلم ايتمزلر بو تقديرجه من زائده اولماز كائن
محذوفنه متعلق آياتدن تمييز اولور ياخود حكم بكسر الحا حكمتدن اولور
من زائده در لا يبغين بغيدن مشتقدر بغي ظلمدر اصل لغتده ظلم نقض

اولمغله دیمك اولورکه اول آیات حکمی نقض ایتمزلر، زیرا حکمدن خالی دکلدرکه هر برندن برحکمت الهیه وارد در حِکَم ومصالحی نقض ایتمزلر، خلاصه احکام شرعیه بهرحال حِکَم ومصالحدن خالی ولمدیغنه بنیا واشارت اولور کما قال شیخ زاده ولو قرأ بکسر الحاء یکون المعنی مایطلمن ای لم ینقض حکما فان الاصل فی النصوص التعلیل فان الاحکام لا بد ان یشتمل علی الحکم والمصالح وان کانت العقول قاصرة عن ادراکها قال صاحب الدرة والمعنی هذه الآیات حاکمة فاصلة بین الناس فی بیان الشبهات والاحکام والحلال والحرام غیر محتاجة الی شیء آخر لاستقلالها فی ذاتها فلا یبقی لمخالف الحق شبهة بعد التأمل فیها لکونها جامعة علی کل حکمٍ وحکمة وحِلٍ وحرمة وهدایة وضلالة محصول معنای بیت اول آیات حق، حاکملردر، شقاق وخصومت اصحابی بیننده شبهانی ازاله ایدرلر شبهه قومازلر یعنی بین الناس مثلا مدعی ومدعی علیه کبی بینلرنده شقاق وخصومت اولان صاحب شقاق قدح حقلرنده حکم ایدوب شبهه لری یعنی بوندن امر حق بودر دیوب شبهه لری ازاله ایدوب شبهه قومیوب هرکس حکم شرعه راضی وملزم اولورلر مخلوقاتك دوام نظامی اول محکمات ایله در یعنی اول حاکملر ایله در، واول آیات اویله حاکملردرکه حاکم آخر طلب ایتمزلر، یعنی حکملرنده مستقلدرلر، عاجز اولدقلری برحکم یوقدرکه حتی حاکم آخره محتاج اولوب حاکم آخر ایسته یه لر طلب ایدرلر دیمك مأ لنده اوله وفی البیت من البدیع جناس الاشتقاق مع رد العجز علی الصدر بین محکمات وحکم والمقابلة بین محاکمات وشبه والجناس اللاحق بین یبقین ویبغین

تخميس

طریق شرعه ویرن رهنمای حکم دهن ، ارائت ایلدی بر مهالك وشبهن

کیدرذی نفس وضلال وهزنان رسینن ، محکمات فما یبقین من شبه

، لذی شقاق ولا یبغین من حکم ،

مَاحُورِبَتْ مُسْتَفْعِلُنْ قَطُّ اِلْ فَاعِلُنْ لَاْعَادِمِنْ مُسْتَفْعِلُنْ حَرَبِ فَعِلُنْ

اَعْدَیٰ الْاَعَا مُسْتَفْعِلُنْ دِیٰ اِلَیٰ فَاعِلُنْ هَا مُلْقِیَسْ مُسْتَفْعِلُنْ سَلَمِ فَعِلُنْ

ماحوربت

ماحوربت قطّ الاعادِ من حَرَبِ ، اعدی الاعادی الیها ملقی السلم

بو بیتك شرحنده شارح مصنفك علیه الرحمه بو وجهله ربط وبنیا ایدرکه حیث قال اشارة الی فضیلة اخری من فضائل القرآن یرید انها منصورة علی الاعداء مؤیدة من السماء ماتعرض لمعارضتها من شعف بعداوتها الارضی بالصلح معها لعجزها عن المعارضة قوله ماحوربت ما نافیه در حوربت فعل ماضی مجهولدرکه معلومی حارب در محاربه مقابله کبید ومعارضه معناسنه تحتنده فاعل قائم مقام فاعل ضمیری آیه راجعدر جمله سی آیاتك صفتیدر قطّ بفتح القاف وسکون الطا بلا تشدید اولورسه اسماء افعالدن اولوب مبنی محلا مرفوع مبتدا اولور فاعل تحتنده ضمیر مستتر انت محلا مرفوع ساد مساد الخبر فاعلیدر قط کلمسنك جمله سی جمله اسمیه وعلی قول جمله فعلیه محلی یوق جمله ابتدائیه اِنْتَهِ عن غیره دیمکدر، یعنی انجق بودر غیری یوقدر دیمك اولور دیو اوائلده استادمز علیه الرحمه دن قط کلمسنك اعرابی بو وجهله ضبط اولنمشیدی که ماکر قط کلمه سی بفتح القاف وتشدید طاء مضمومه ایله اولورسه ظروف مبنیه دن اولوب محلا منصوب حوربت کلمسنك مفعول فیهی اولور، بو محلده مختار اولان ظرف اولمقدر، زیرا تشدید طا ایله اولمازسه وزنی رکیك اولور قال مولانا جامی ومن الظروف المبنیة قطّ مفتوح القاف ومضموم الطاء المشددة وجاء قطْ ساکنة الطا مثل قط الذی هو اسم فعل قال فی المتوسط ومن الظروف المبنیة قطّ مفتوح القاف ومضموم الطاء المشددة للزمان الماضی المنفی نحو مارأیته قط وبنی لتضمنه معنی فی نحو مارأیته فی الزمان الماضی ایمدی بو محلده ماحوربت قط دیمك اول آیاته زمان ماضینك جمیعی سنده قطعا مقابله ومعارضه اولنمدی دیمك اولور الاعاد الاحرف استثناد عاد عوددن فعل ماضیدر عود رجوع معناسنه در من حرف جار مجرور عاد کلمسنه متعلقدر وان قولیده حرب حانك ورانك فتحیله زیاده غضبناك اولمق دیمش بو مقامده زیاده غضبك لزوم عادی ایله لازمی ولان مطلقا جنك ومقابله ومعارضه معناسنه در وبعض شراح بفتح الراء والباء المهملتین حرب نك جمعیدر حرب جنك معناسنه در دیمش اعدی بعض شراح عدونك

جميعدر اعادی جمع الجمعدر دیمش درة صاحبی وان كان صحيحاً من حيث
اللغة الا انه مناف للمبالغة التی فی اسم التفضيل وبعيد من الظاهر المتبادر
دیو بو اسم تفضيل اولديغنی ترجيح ايتمشدر ایمدی اعرابی عدی اسم تفضيلدر
عاد فعلنك فاعليدر تقديراً مرفوعدر عاد جمله سی مجموع فاعله مستثنادر
مستثنی منه محذوفدر حال من الاحوال دیو ذكر اعم احوالدن استثنا اولنمشدر
واستثناء مفرغه ماسبقده ماسامنی الدهر ضيماً واستجرت به بيتنده
تفضيل اولنمشدر تقديری ما حوربت قط حالا من الاحوال الا عاد تقديرنجه در
بويله اعم احوالدن استثنادن مراد اعدانك عجز ايله صلح اولمغه مساعدتلرينی
بياندر زيرا استثناء متصله در مستثنی ولان اعدانك مصالحه يه رجوعلری
اول مستثنی منه اولان حال من الاحوالدن اولمغله كويا معارضه لری وصلحه
مسارعتلری بر حالده اولمش كبيدر معناسی حاصل اولمغله انقياد ومصالحه يه
سرعتله رجوعلرينی بيان اولور شارح شيخ زاده دیمشكه والمستثنی منه محذوف
ای حال من الاحوال الا فی حال عودها لاعادی مستسلماً والمراد سرعة الانهزام
كانه مقارن درة المضيئة ديمشدر قوله الا عاد استثناء مفرغ والمستثنی
منصوب المحل على الحال من ضمير حوربت بتقدير قد ای ما حوربت تلك الآيات
فی حال من الاحوال الا فی حال رجوع العدو مستسلماً والغرض افادة سرعة
الرجوع عن المحاربة الى الانقياد والاذعان حتى كانه مقارن فی حال الرجوع
للمحاربة ولولا هذا الاعتبار لما صح هذا الاستثناء فافهم انتهى اعادی
اعدانك جميعدر مفردی اولان اعدی كندو جمعنه مضاف اولمشدر افضل
الافاضل كبيدر اضافتی اضافة معنويه در اعداد شمن معناسنه اسم
تفضيلدر مفضل عليهه مضافدر اسم تفضيلك علم ومعرفتی فوائدی
جمله دن اولمغله نقل وتفصيلی مناسب كورلدی قال مولانا جامی اسم تفضيل
اسم اشتق من فعل ای حدث لموصوف قائم به ذلك الحدث او وقع عليه بزيادة على
غيره الباء متعلق بقوله لموصوف يعنی اسم التفضيل غيری اوزره زيادة لك ايله موصوف
ايچون اولان حدثدن يعنی فعلدن مشتق اسمدر ديو تعريف ايتمشدر ثم قال
وصيغة اسم التفضيل افعل للمذكر وفعلى للمؤنث ويدخل فيه خير وشر
لكونهما فی الاصل اخير واشر مخففاً لكثرة الاستعمال وشرطه ان يبنى

من ثلاثی مجرد

من ثلاثی مجرد لا رباعی ولا مزيد فيه فان قصد غيره ای الثلاثی المجرد
بان يراد ان يدل على ان لاحد زيادة فيه على غيره يوصل اليه باشد
واكثر مثل زيد هو اشد منه استخراجاً والقياس اشتقاقه للفاعل وقد جاء
للمفعول على غير القياس نحو اعذر واشغل واعرف من اشد معذورية واشد
مشغولية ومعروفية ويستعمل على احد ثلثه اوجه وهی استعماله
بالاضافة او بمن او باللام فلا بد واحد منها لان وضعه لتفضيل الشیء
على غيره فلا بد فيه من ذكر الغير الذی هو المفضل عليه ولا يجوز الجمع
بين اثنين منها فلا يجوز زيد الافضل من عمرو فلا يجوز خلوه عن الكل
لفوات الغرض نحو زيد افضل الا ان يعلم المفضل عليه مثل الله اكبر
او يقال ان فی مثله ان المضاف محذوف ای اكبر كل شیء ایمدی بيت شريفده
اولان اعدی كلمه سی قاعده مذكوره اوزره حدث اولان عداوتدن
اولحدث ايله متصف اولان اعدی مشتق قلنمشدر ومضاف استعمال
اولنمشدر مضاف اليه مفضل عليهدر اضافتدن مقصود مضافدر اولان
اولحدث كه صفة عداوتدن زياده اولديغنی افاده ايدر اعدی الاعادی
ديمك اعاديدن زياده اعدا ديمك يعنی زياده عداوتلی ديمكدر قوله
اليها جار مجرور عاد كلمه سنه متعلقدر ضمير آياته راجعدر ملقی السلم
ملقی اسم فاعلدر القادن در القا طرح معناسنه در تقديراً منصوب
عاد فعلنك فاعلی اولان اعدادن حالدر سلمه مضافدر اضافتی
اضافتی اضافة لفظيه در سلم استسلام وانقياد معناسنه در
بو مقامده القاء سلم صلحدن كنايه در قال الله تعالى والقوا الى الله
يومئذ السلم وارد اولمشدر اشبو ملقی السلم حال واقع اولمق عاد
فعلی تامه اولوب عوددن رجع معناسنه اولورسه در كما ذكرنا
اگر عاد افعال ناقصه دن اولوب صار معناسنه اولورسه اعدی
كلمه سی صارنك اسمی اولوب ملقی السلم خبر كدر اولوب مفعولنه
مضافدر ودخی اليها كلمه سی جار مجرور ملقی قولنه متعلق اولور
لكن شارح درة المضيئة عليه الرحمة ملقی السلم عبارتنی بو وجهله
لطيف معنا ايله شرح ايدر كما قال ولك ان تجعل السلم جمع السلمة

كالطلبة بمعنى الرمح المتخذ من شجر السلم اى رجع العدو ملقى الرمح
عن المحاربة والمراد به السلاح مطلقا فان عادة المحاربين فى الحرب
ان اراد احدهما الانقياد للآخر لضعفه او للصلح القى سلاحه اولا
ثم يتوجه اليه فيكون كناية عن ترك الخصومة والمعارضة واظن
ان هذا هو مراد الناظم والمعنى ما حوربت تلك الآيات القرآنية قط
الا عاد المحارب اليها وانقاد لها لعجزه عن محاربتها ومقاومتها
تاركا لعداوته وخصومته فان اقل ما وقع به التحدى هو اقصر سورة
من القرآن وهى ثلث آيات او مثلها طلب منه النبى صلى الله عليه وسلم
ان يأتوا بمثله فعجزوا وطلب منهم عشر سور فعجزوا والاصح انه لم يقع
العجز الا عن ثلث آيات والحق انهم عاجزون عن اتيان مثل آية واحدة
لانه كلام الله تعالى وتقدس وهو امر خارج عن طوق البشر لما فيه من الاسرار
الالهية والحكم الربانية ما لا يعد ولا يحصى شارح شيخ زاده خلاصهٔ
معنايى بو وجهله تعبير ايدر حيث قال والمعنى انه ما عورضت تلك
الآيات بشىء من كلام الفصحاء والبلغاء من عرب العرباء الا رجع من
المحاربة والحرب اعدى الاعدا تسليما الى تلك الايات ومعرضا عن معارضة
هذه المعجزات الظاهرة فلم يتصد واحد ومصاقع الخطبا للاتيان بما يدانيها
ومن مهرة البلغا لاظهار ما يقرب من الفاظها ومعانيها محصول معناى عبارت
بيت اول آيات حق او يله آياتدركه اول آيات معارضه ومخالفت اولنمدى
الا معارضه ومخالفت ايلديكى انده واول حالده اول دشمن جنكدن رجوع
ايدوب سرعتله ملقى السلم اولدى يعنى طالب مصالحه اولوب اظهار عجز
ايلدى ديمكدر بو معنى عاد كلمه سى رجع معناسنه اولوب ملقى السلم حال
واقع اولديغى تقديرا اوزره دركه عاده رجع معناسنه در ملقى السلم مصالحه
طالب اولديغى حالده جنكدن عود ورجوع ايلدى ديمك اولور مقصود كمال
سرعتله عدونك مصالحه يه طالب اولديغى حالده جنكدن رجوع ايلديكنى
بياندر كه معناى استثناء مفرغ وحال وقوعى افاده ايدر ديدى شراح كما سبق
واكر عاد كلمه سى صار معناسنه اولورسه معنى محاربه دن ملقى السلم اولدى
يعنى اعدا لا عادى جنك وحربدن مصالحه يه طالب اولدى ديمك اولور

معلوم اوله كه آيات قرآنيه ايله معارضه قرينه در بو بيتده
ناظم عليه الرحمه نك مرادى قرآن كريمك كلام حق جل وعلا اولديغنى
انكار ايدوب حاشا كلام بشردر ديو نظيرينى اتيان ايچون معارضه ده بذل
وسع وقدرت ايله محاربه ومخالفت ايدن جميع بلغاء عرب العربا اقصر
سوره سنه تنظيردن عاجز اولوب دعوالرندن رجوع ايدوب كلام حق
اولديغنى اعتراف وعجز ايله تسليم اولدقلرينى بيان مراد ايدرننه كيم
فضلاء شراحك تفصيللرى ذكر اولندى وفى البيت من البديع جناس
الاشتقاق بين حوربت وحرب وعاد واعدى والمقابله بين
الحرب والسلم والاستعارة فى حوربت

تخميس

بلاغتك ايدوب احراز رفع رتبتى ∴ نظيره كولغه تحريك ايدن زبان ولكن
كال لعجز اولدى مؤدب ادبن ∴ ماحوربت قط الا عاد من حرب
اعدى الاعادى اليها ملقى السلم

ردت بلا مستفعلن غتها فعلن دعولى معا مستفعلن رضها فعلن
رد الغيور مستفعلن بيد ال فعلن جانى عن ا لـ مستفعلن حرم فعلن
ردت بلاغتها دعوى معارضها ∴ رد الغيور يد الجانى عن الحرم

ردت فعل ماضى مؤنثدر ردّدن مشتقدر ردّ منع وصرف معناسنه در
بلاغتها فاعليدر ضميرى مضاف در جمله سى بيت اسبقده مذكور آيات
صفتيدر بلاغت بلغ بضم اللام فعل ماضيدر يبلغ بلاغة مصدريدر
يقال بلغ الرجل اذا صار بليغا در علم معانيده بلاغة الكلام مطابقة
لمقتضى الحال مع فصاحته ديو تعريف اولنديغى اوزره قرآن كريمك
تعقيد معنويدن ولغة غريبه دن وتنافر حروفدن وضعف تأليفدن
مبرا اولوب مع فصاحته هر آيت كريمه سى مقتضاى حاله مطابق
اولديغى ظاهر وباهردر كما ذكر الشارح المصنف يريد ان بلاغتها
اى ما اشتملت هى عليها من المعانى المطابقة لمقتضى الحال من مزايا
والكيفيات والخصوصيات التى بها يكون شرف الكلام صرفت معارضة
المعارضين كمنع الغيور عن حرمه ديمشدر بلاغت لفظى ضميره
مضاف در ضميرى آيايه راجعدر دعوى تقديرا منصوب رد كلمه سنك

مفعوليدر تأنيث معنويدر الف تأنيث ايله غير منصرفدر دعوى
لغتده طلب معناسنه در اصطلاح فقهاده طلب حق شرعيدر
بعضيلر طلب الشيء على ظن انتهى حق ديمش معارضها دعوانك
مضاف اليهيدر معارض لفظى دخى آياته راجع اولان ضميره
مضافدر معارضها ديمك مقابلها ومخالفها ديمكدر بو مقامده
دعوى معارضه دن مراد آيات كريمه يه اتيانده مثلى ايله يعنى مثلنى سويلرز
ونظيرنى يپارز ديو بلغاء عربك دعواى مقابله ومخالفتلريدر
ردّ الغيور رد لفظى محذوف مفعول مطلق ولان ردّ كلمه سنك
صفتى ولان مثل لفظنك مضاف اليهيدر تقديرى ردّت بلاغتها
ردًّا مثل ردّ الغيور ديمكدر لكن ردّ الغيور مفعول مطلق لردّت ديديكى
شارحك اختصار واكتفا مقوله سيدر غيور ردّك مضاف اليهيدر غيور
صيغه مبالغه ايله فعول وزننده شديد الغيرة ديمكدر يد الجانى
كلمه سنده يددن انشا تعدى وتعرضك مظهرى وآلتى اولمغله علاقه مجاز
اولوب يددن مراد مجازًا تعرض ومداخله در ياخود يدِ ذاتِ جانيدن جزء
اولمغله كليت وجزئيت علاقه سى ايله جانى اولان ذات مراد در جانى
تعدى وجنايت ايديجى كسنه در عن الحرم جار مجرور ردّ كلمه سنه متعلقدر
حرم بفتح الحاء والراء المهملتين كشينك حرمى اولان اهل وعياليدر بو مقامده
اولان تشبيه معقولى محسوسه تشبيه مقوله سندندر وجه شبه شانك
محافظه وتوزيلدن صيانتدر نته كيم مطوّلده باب تشبيهده مذكوردركه
كما قال طرفى التشبيه اعنى المشبه به والمشبه اما حسيان نحو زيد كالاسد
او عقليان نحو العلم مثل الحياة او مختلفان بان يكون المشبه عقليًّا والمشبه به حسيًّا
او بالعكس نحو المنيه كالسبع او نحو السبع مثل المنيه يعنى قرآن كريمك
بلاغتى كندونك معارضنى ردّى معقولاتدن اولان بلاغتك ردّى اولمغله
اشبو مشبّه اولان ردّ معقولاتدن اولور اما شديد الغيره اولان غيورك
حرمنه تعرض ايدن جانينك يد تعرضنى حرمندن ردّى محسوساتدن اولان
شخص غيورك ردّى اولمغله اشبو مشبّه به اولان ردّ غيور محسوسات قبيلندندر
قرآن كريمك بلاغتنك كندوسيه اولان معارضى ردّى مشبّه در پس مشبّه

معقولاتدن مشبّه به محسوساتدن اولديغى ظاهر اولور يعنى مشبّه اولان
ردّ بلاغت معقولاتدن مشبّه به اولان ردّ غيور محسوساتدن اولور
كما قال ردّة المضيئة شبّه ردّ بلاغة الآيات دعوى المخالف بردّ الغيور
الجانى عن حرمه لكونه آكد وابلغ من كل ردّ هذا تشبيه المعقول بالمحسوس
والغرض منه بيان حال المشبه ومدحه والمعنى ردّت بلاغة الآيات
القرآنيه وفصاحتها دعوى المعارض المخالف كردّ الرجل الغيور على اهله
وعياله الجانى الخائن عن اهله ومحارمه شارح حنفى صورتده دليلده قتى
لطيف تفصيل ايتمشدر كما قال يعنى قد ردّت بلاغتها معارضة المعارضين
لان المعارض ان كان ممن له دراية باساليب الكلام ونظمها علم انها بمنزلة
من البلاغة معجز عنها كل متكلم ومنطيق طراز بلاغة نطقه ديباجة
الدهور والاعوام وان كان ممن له دراية ودرك للحكم والاحكام
العلميه اعلم ان ما اشتملت عليه من المعارف اليقينية والحكم الالهية
والاحكام الشرعية الموجبة لحياة العباد ورفاهها واخلاق الملكية
ومحاسنها والاخبار الغيبية والهدايات الربانيه وغيرهما مما لا يحصى
من الآثار المنجية فى الدارين ليس فى وسع احد من الممكنات وانما هو
شان من هو موصوف باوصاف الكمال منزه عن الزوال فاطر الارض
والسموات محصول معنا عبارت بيت اول آيات حق ويله آياتدركه آنك
بلاغتنى كه تنظير ايدرم ديو معارضه ومقابله ايدن بلغانك معارضه
ومقابله سنى ردّ ومنع ايلدى يعنى نظيرنى سويلرم ديو ميدان معارضه
مقابله يه خروج ايدنلر نهايت رتبه بلاغتده اولان اول معجزه كبرانك
مثلنى اتياندن عاجز اولمغله بلاغت آيات عظام دعواى معارضى
ردّ ومنع ايلدى پس هر بيرى پشت دست عجزى زمين معذرته نهاده
ايدوب قصورلرينه اعتراف ايلديلر نته كيم كما لغيرتى اولان غيور كسنه
حرمنه تعرض وقصد ايدن جانى واهل فسادى حرمندن ردّ ومنع ايدر
اويله ردّ ايلدى ديمك اولور بو تشبيهدن مراد غيرتى اولان شخص عيالنه تعرض
ايدنى بلا توقف آنى ردّ ومنع ايتمكله تعرض ايدنلر آندن ممنوع
اولديغى كبى آيات عظامه دخى معارضه ايدنلر قرآن كريمك معجزه بلاغتنى

مشاهده ایتدکلری آنده کندولرندن قطع امید قدرت ایدوب علی
الغیوز سرعتله مردود اولدقلرینی بیاندر ؛ وفی البیت من البدیع
جناس الاشتقاق بین ردت وورد وحسن التشبیه

تخمیس

معارضه ایله اولبحر رافع بلعنا | اولندی حقلرینه بحر له امضا
دد محاکم انصافنکلدیلر خصما | ردت بلاغتها دعوی معارضها

رد الغیور ید الجانی عن الحرم

لها معان مفاعلن کموج فاعلن البحر فی مستفعلن مدد فعلن
وفوق جو مفاعلن هره فعلن فی الحسن وال مستفعلن قیم فعلن

لها معان کموج البحر فی مدد | وفوق جوهره فی الحسن والقیم

ناظم علیه الرحمه قرآن کریمک معجزات نظم شریفنی بعد البیان معجزات معناسنی
ذکر و مدایحنه مبادرت ایتمشدر لکن بعضاً مدایح نظمندن دخی خالی
دکلدر قوله لها لام حرف جردر کائن محذوفنه متعلقدر بیت سابقده
اولان آیاته راجعدر معان تقدیراً مرفوع مبتدادر جمله سی آیاتک صفتیدر
معنی لغتده قصد اولنان شیدر لفظک مدلولی لفظله قصد اولندیغنه
بناء معنی دیرلر ، زیرا الفاظک ماوضع له سی صور ذهنیه درکه وضعنی
عارف اولان کمسنه بر لفظی استماع ایلدکده یا نقشنی کتابده منظوری
اولدقده اول لفظ صور ذهنیه دن قنغی صورته وضع اولندی ایسه اول
موضوع له اولان صورتی ادراک ایدر و بیلور ایمدی صورة ذهنیه اول
لفظیله قصد اولندیغنه بناءً او صورته معنی دیرلر ، کذلک مدلول دیرلر
زیرا لفظک اول صورته وضعنی عالمه نسبتله اول صورة ذهنیه یه لفظ
دلالت ایتمکله لفظ دال و اول صورة مدلول اولور ، کذلک قرآن کریمک
الفاظ و نظم شریفی حقایق و معارف الهیه و فوائد و دقایق جلیله و غیرها
لا یعد ولا یحصی معانی یه دلالت ایدرکه اول معانی یی مهما امکن فهممز بز لره
نسبتله اول معانی صورة ذهنیه مزده اولدیغنه بناءدر قال شیخ زاده
والمراد من المعانی المدلولات والمقاصد والحقایق وما تضمنته من المعارف والفوائد
دیمشدر کموج البحر کاف حرف جردر مثل معناسنه اولوب معانک صفتیدر

موجه مضافدر یاخود محذوفی کائن کلمه سنه متعلق اولوب محلاً مرفوع
معان لفظنک صفتیدر بحر مشهوردر ، موج لفظی بحره مضافدر موج بحر
هبوب ریح ایله رویده زیاده ظهور ایدن طالقه لردر ماء بحرده ارتفاع
ظهور ایدر حتی شدة روزکار ایله بحر بیکران طاغلر کبی سرد هوا
موجلر کلوب سفاین عظیمه یی تخته پاره سی کبی احتوا ایلدیکی هر بار مشاهده در
فی مدد جار مجرور کالبحر عبارتنده اولان کافه متعلقدر معناسی یشبه
الایات الموج فی المدد دیمکدر شارح درة المضیئه فی متعلق بالکاف فیکون
بیاناً لوجه الشبه نحو زید کالاسد فی الشجاعة دیمشدر مدد زیاده
معناسنه در شیخ زاده مدد البحر زیادته دیدیکی حتی مد اوزانوب زیاده
جزر چکمک معناسنده استعمال اولنور ، نته کیم مصره قریب بحر سویس وقت
غداده اولوب اوزانوب ساحل بحری تجاوز ایدر و وقت عشیده چکلوب زیاده
محل اولنه عودت ایدر بروجه محرر زیاده اولمسنه مد دیرلر چکلوب
نقصان اولمسنه جزر دیرلر ناظم علیه الرحمه معانی قرآنیه یی من جهة العدد
کثرتده موج بحره تشبیه ایتمکله زیاده لک وجه شبه اولمشدر ، یعنی
مادامکه ریاح هبوب ایدر موج بحر لا یعد ولا یحصی زیاده و کثیر اولدیغی
کبی معانی قرآن کریم دخی فکر و توغل ایتدکجه هوای محبت الهیه و نسایم
فیوضات سبحانیه ایله الی غیر النهایه زیاده اولدیغی بو تشبیه لطیفده
اولان وجه شبه ایله ناظم علیه الرحمه افاده ایدر نته کیم ملا خسرو
رحمه الله حاشیهٔ بیضاویده فاتحه شریفه تفسیرنده الحمد کلمه سنده
حرف تعریف اقسامی و معانی حمدک تعددی اعتباری ایله الحمدنک
معنای شریفنی اوچ بیک عدددن زیاده یه ارتقا ایلدیکی مصرحدر ،
فانظر الیه خصوصاً مدد لفظی ایله مداً کلمه سنی مشتمل ولان
لو کان البحر مداداً الخ کریمه سنه دخی اشارت ایتمشدر نته کیم کلود
رحمه الله وفوق واو عاطفه در فوق ظرف مکان مبهمدر کالبحر
کلمه سنده اولان کاف اوزرینه معطوف اولمغله معانی لفظنک
صفتی اولور تقدیری لها معان کائنة فوق جوهره دیمک اولور
دیمشلر لکن حقیقة اعرابی فوق ظرفدر فتح اوزره مبنی محلاً منصوب

محذوف كانت فعلنك ظرفيدر محذوف كانت جملةسى محلا مرفوع مصرع اولدن
معادن كلمه‌سنك صفتى اولان كالبحر اوزرينه معطوفدر بو دخى معناده
سابق الذكر معان كلمه‌سنك صفتيدر، زيرا معطوف معطوف عليه
حكمنده‌در شارح شيخ زاده بو وجهله اعرابه اشارت ايتمشدر ؛
كما قال وفوق ظرف مرفوع المحل بالعطف على الكاف اى كانت فوق
جوهره فوق كلمه‌سى ضميره مضاف اولان جوهر لفظنه مضافدر
ضمير بحره راجعدر جوهر بحردر يادن جيقان عزيز المنال الذى قيمت
اشياء نفيسه دُر اينجو وشبچراغ وسائر جواهردركه ناظم قرآن كريمك
معناسنى تسليم فكر ايله وفيض الهى ايله لا يعد ولا يحصى زياده لكده
بر كثرة امواج بحره تشبيه ايدوب بر كره دخى حسن وقيمتده جواهر
بحرك مافوقنده اولوب اول معانينك ذى قيمت جواهر بحره فائق
اولديغنى بيان ايدر بو مقامده شارح مصنفك ديمشكه يريد ان الناظم ان
للآيات القرآنية معان موصوفة بصفتين اوليهما انهما مثل امواج
البحر فى الكثرة وعدم التناهى وثانيهما انها فوق جواهر البحر فى الحسن
فان قيل كما ان المعانى القرآنية فوق جواهر البحر فى الحسن والقيمة كذلك
فوق امواجه فى المدد والكثرة فما جهة التشبيه فى الاول فى الكثرة ؛
وما وجه جعلها فى الثانى فوق جواهره فى القيمة بل ما وجه العدول
قلنا لان تشبيه تلك المعانى بالجواهر فى الحسن والقيمة ظاهر فى
المثلية ففيه توهم انها لا تزيد عليها فى الحسن والبهاء والقيمة
والعلا وفى الاول وان كان هذا التوهم موجوداً الا ان فيه دافعاً
وهو قوله تعالى قل لو كان البحر مداداً لكلمات ربى لنفد البحر قبل ان
تنفد كلمات ربى ولو جئنا بمثله مدداً فان الآية صريحة فى انها فوق
اقطار البحر فى الكثرة وهذا مكشوف لاسترة به بقى ان ظاهر الآية
يشعر بالتناهى والمقصود عدم التناهى وجوابه ان المقصود ان نفاذ
الكلمات محال قوله فى الحسن معلوم اوله كه فوق كلمه‌سنده زياده
معناسى متضمندر زيرا بر شى آخر شيئك قيمتده فوقنده دريلك
قيمتده آندن زياده ديمك معناسنى متضمن اولمغله فى الحسن لفظى

جار مجرور فوق كلمه‌سنه بو ملاحظه ايله متعلقدر ديمشلر بعض شراح
فى الحسن متعلق بالظرف ديدى شارح شيخ زاده وفى الحسن متعلق بما
تضمن لفظ الفوق من معنى الزيادة ديمشدر، حسن جمال وملاحتدركه
تركيده كوزللك تعبير ايدرلر، والقيم كسر قاف ايله قيمتك جمعيدر قيمة
الشئ ثمنه ومبلغه وقدره ديمشلر، القيم حسن اوزرينه معطوف اولمغله
حسن وقيمتده معانى آيات عظام جواهر بحرك فوقنده دريعنى حسن
وقيمتده آندن زياده دردمك اولور قال صاحب الدرة المضيئة عليه الرحمة
شبه الناظم القرآن بالبحر ومعانيه بالامواج فى الكثرة والعظمة وعدم
التناهى والجواهر فى الحسن والقيمة والنفاسة وفى البيت اشارة الى قوله تعالى
لو كان البحر مداداً لكلمات ربى لنفد البحر قبل ان تنفد كلمات ربى ولو جئنا
بمثله مدداً، والى قوله عليه الصلوة والسلام ان للقرآن ظهراً وبطناً ؛
ولبطنه بطناً الى سبعة ابطن او الى سبعين بطناً وقوله ان الله تعالى انزل
القرآن على عشرة ابطن فكل ما هو له بطن فهو انفع والحق ان المعانى القرآنية
العظيم غير متناهية بشهادة الآية لانه كلام الله تعالى وصفة من صفات
سبحانه وتعالى غير متناهية فكذا القرآن وهذا امر وراء العقل يظهر لاهل
الكشف فى بعض مقاماتهم ومراتبهم محصول معنا بيت اولى آيات قرآنيه‌نك
معانيسى زياده لكده موج بحر كبيدر، يعنى موج بحر الى يوم القيام آناً فآناً ؛
لا يعد ولا يحصى زياده ومتكثر اولديغى كبى معانى قرآنيه دخى فكر
فضلاء مفسرين ومطالعهٔ علماء كزين ايله الى يومنا هذا زياده ومتكثر
اولديغندن ماعدا فيما بعد دخى يوماً فيوماً تلاحق افكار والهام حق وحسن
اعتقاد وصلاح حال ايله نتيجه معانى جليله تا روز قيامه الى غير النهاية ؛
ظهوردن خالى دكلدر خصوصاً صاحب تصفيه واصل الى الله اولان ذوات
كرامه حديث سعادتده اولان بطون سبعه بلكه رتبهٔ سبعينه وصول ايله
لا يعد ولا يحصى معانى كشفيه ظهورى مسلمدر مصرع ثانى كذلك اول معانى
قرآنيه حسن وقيمتده جوهر بحرك فوقنده وآندن زياده دريعنى مصرع اول
منطوقنجه موج بحردن لا يعد ولا يحصى زياده اولديغى كبى مصرع ثانى منطوقنجه
جواهر بحردن حسن وقيمت وقدر اعتبارده دخى زياده وجوهر بحرك فوقنده در

دیمك اولمغله معانی قرآن کریمی کما امواج بحردن و کیفا جواهر دریادن زیاده اك
ایله مدایح جلیله اولور و فی البیت من البدیع حسن التشبیه والجمع مع التفریق فی و فوق جوهره

تخمیس

بطون بحرینه غوص ایلین بیلور عددن ❊ رجال کشف و شهود آندن آلدیلر سندن
غریقی بولدی درعز و دولت ابدن ❊ لها معان کموج البحر فی مدد
و فوق جوهره فی الحسن والقیم

فما تعدّ مفاعلن دو و لا نعلن تحصی عجا مستفعلن یبها فعلن
ولا تسا مفاعلن م علی ال نعلن اکثا ر بالس مستفعلن سام فعلن
فما تعدّ و لا تحصی عجایبها ❊ ولا تسام علی الاکثار بالسام

فما تعدّ فا شرط محذوفه جوابدر ما نفی ایچوندر تعدّ فعل مضارع مجهولدر عددن
مشتقدر عدّ بر صایمقدر و لا یحصی دخی فعل مضارع مجهولدر احصادن
مشتقدر احصا جمله جمله صایمقدر بعضیلر احصا واحدا واحدا صایمقدر
دخی استعمال اولنور دیمش عجایبها رفعله لا یعدّ و لا یحصی کلمه لرینك
علی سبیل تنازع الفعلین فاعلیدر بو مقامده تنازع فاعلده اولوب
بصریون مذهبی اوزره عجایب کلمه سی فعل ثانینك معمولی اولور فعل
اول ان تعدّ کلمه سنده اولان معموله راجع هو ضمیری تقدیرا اولنور اما کوفیون
عکس مذکور اوزره ذاهب اولوب عجایب فعل اولك فاعلیدر لا یحصی
کلمه سنده تقدیرا مقدم اولان فاعل مذکورده ضمیر تقدیرا اولنور قال ملاجامی
اذا تنازع الفعلان فی اسم ظاهر بعدهما اذ المتوسط منهما والمتقدم علیهما معمول
للفعل الاول فقد یکون التنازع فی الفاعلیة مثل ضربنی واکرمنی زید یختار
البصریون اعمال الفعل الثانی لقربه مع تجویز اعمال الاول فاضمروا الفاعل
فی الفعل الاول علی وفق الظاهر افرادا وتثنیة وجمعا وان اعملت الاول
اضمرت الفاعل فی الفعل الثانی کما هو مذهب البصریین ایمدی مذهب مختار
اوزره عجایب فعل ثانینك فاعلی اولوب فعل اولده عجایب کلمه سنه راجع
هو ضمیری فاعل فعل اول اولمغله جمله سی شرط محذوفه جوابدر تقدیری
اذا کانت معانیها کموج البحر فی المدد فما تعدّ و لا تحصی عجایبها دیمکدر
عجایب عجیبك جمعیدر عجیب عدیم النظیر شیء غریب معناسنه در

شارح شیخ زاده العجیب ما یتعجب منه تعبیر ایلمش عجایبها ضمیری
آیاته یاخود معانی قولنه راجعدر دیدیلر که قرآن کریمك نظم و معناسنده
نیجه معجزات معجبه و اسرار عجیبه الهیه اولدیغنه اشارت اولور قال
درة المضیئه و عجایب الایات غرایبها الرائقه ولطائفها الفائقه
ونکاتها المکتومه واسرارها المکنونه التی لا یزال العلما یستنبطونها
من وقت نزولها الی آخر الزمان علی قدر علمهم وادراکهم ولا یعرفها
حق المعرفة الا الله تعالی فان معانیها غیر متناهیة واسرارها غیر نافدة ❊
قال الله تعالی قل لئن اجتمعت الانس والجن علی ان یأتوا بمثل هذا القرآن
لا یأتون بمثل هذا القرآن لا یأتون بمثله ولو کان بعضهم لبعض ظهیرا
شارح فاضل مصنفك دیمشکه فان قیل ما المراد بالمعانی والعجایب قلنا
الاوجه ان یراد بالمعانی المدلولات والمقاصد وما یتضمنها من الحقایق ❊
والفوائد علی ما تکفله علم اللغة والاعراب وغیرهما وبالعجایب المزایا والخواص
والکیفیات التی تتکفل علم البیان علی ما قال الشیخ عبد القاهر من الخصوصیات
التی بها یقع التفاضل وعلیها مناط التفاوت والتفاضل و لا تسام بضم
التاء الفوقانیه وفتح المهملة ای لا تترك من قولهم سامة السائمة ❊
وهی التی ترکت لترعی بر اسهادیمشدر علی الاکثار جار مع المجرور تسام فعلنه
متعلقدر علی کلمه سی مع معناسنه در نته کیم آیت کریمه ده و اتی المال علی حبه
وارد اولمشدر والاکثار ذکر الشیء کثیرا دیمشلر بو مقامده اکثار ایله
مراد قرآن کریمی تکرار قرائت ایله اکثاردر یاخود ذاتنده طویل و نظما
و معنا کثیر بلکه معناسی غیر متناهی اولدیغیدر بالسام باسببیه در جار
مجرور کذلك لا تسام فعلنه متعلقدر شارح درة المضیئه سام مصدردر که
مل ملالة معناسنه اولان سام فعلنك مصدریدر سام سئم بالکسر یسئم
بالفتح ساما و سامة کلور دیمش شارح شیخ زاده والسام مصدر سئم
یسئم ساما و سامة ای مل یمل ملالة و ملالا قولی ایله تأکید ایدر ❊
شارح حنفی سام موت معناسنه دخی استعمال اولنور دیمش حتی عربستان
حوالیلرنده مصیبة الموتا و لان سام یکلی عین موتا اولدیغنه بنا وجه
وجه تسمیه اولمق بعید دکلدر ❊ بو مقامده شارح سامت ملالت معناسنه در

دیمشلر بو تقدیرجه قرآن کریم نقدر تلاوت ایله اکثار اولنسه ملالت
ویرمزکه ملالتی سببیله ترك اولنه دیمك مألندر اولور بعض شراح ان عجایب
تلك الایات لا تدخل تحت الحصر والاحصا لکثرتها فان لها لکثرتها ظهراً
وبطناً علی ماورد فی الحدیث وانها لا تترك علی کثرة تکرارها وزیادتها بسبب
السامة دیو تقریری ملالت معناسنه استعمالنی اقتضا ایدر لکن شارح
درة المضیئه لا تسام قولنی لا توصف معناسنه اولمق اوزره معناسنی تقریر
ولحنیا رایتمشدر کما قال وقال جلال الدین المحلی فی شرحه لا تسام ای
لا توصف وهو مناسب للمقام لکنه ماجاء فی اللغة فی هذا المعنی کانه اخذ
بمعونة المقام والمعنی ان عجایب القرآن وغرایبها لا تعد ولا یحصی لا توصف
مع الاکثار بالسامة والملالة بخلاف سائر الکلام فانه اذا کثر ذکره او کان
کثیراً طویلا فی نفسه یحصل للانسان منه الملالة والسامة بخلاف القرآن
فانه کلما ذکر مع کثرة معانیها یحصل منه الشوق والذوق وهو ایضا من عجایب
اسراره وبدایع نکاته الدالة علی کمال اعجازه وبلاغته قال المصنف والعادة
ان الشئ کلما کان اکثر فهو یسئم الناس ولا کذلك القرآن فانه وان کان کثیراً
غیر متناه لکنه لا یسئم ولا یسام ولا یترك من جهة السامة یعنی لا یترك
الایات القرآنیة مع تکثرها من جهة ملالتها ای الملالة منها محصول معنای بیت
شیخ زاده علیه الرحمه نك تحقیقی اوزره بو بیتده لا ریب متقدمك نتیجه سی
اولوب متقدمه دلیل مثابه سنده اولمقدر حتی فلا تسام کلمه سنده اولان
فا فاء نتیجه در دیمش تفصیلی بو وجهله در که یعنی بیت اول دیمك درکه
قرآن کریمك معانیسی زیاده لکن امواج بحر کبیدر وحسن وقیمتده جوهر
بحرك فوقنده در پس بویله اولنجه بوکه لازم کلور که قرآن کریمك معانی سنده
عجایب حالات لا یعد ولا یحصی اوله زیرا محل تعجب اولان معانی قرآنیه
امواج بحر کبی متزاید وغیر متناهی وحسن وقیمتده جوهر بحرك مافوقنده
اولدقده عجایب حالاتده دخی اول متعجب منه حسبنجه واول متعجب منهك
قدر بنجه کماً وکیفاً زیاده اولوب متعجب منه کبی عجایب معانی قرآنیه دخی فلا یعد
ولا یحصی اولمق اقتضا ایدر ایمکی نتیجه بودر شارح فاضل شیخ زاده نك قردی
بو صورت اولمق بعید دکلدر بونده ماعدا اشبو بیت مشروحده اولان مصرع ثانی

دیمکدرکه

دیمکدرکه اویله معانی عجایب ایله متصف اولان قرآن کریم اکثار ایله ملالت
سببیله ترك اولنماز واقعا انکشافات معنویه وظهورات بطون معانی قرآنیه
هر نه قدر کثیر ولا یعد ولا یحصی اولسه بینه انسانه غنا کلمز نزر ده قالکیم
ملالت واستکثار ایله ترك اولنه بلکه بویله حقایق ودقایق واسرار الهیه دن
اقتضا ایدن انبساط وصفای روحانی وفیوضات نامتناهی نیجه ترك اولنور ناظمك
فلا تسام مع الاکثار بیو دیغی تمام کلام حقده بعض شراح سام کلمه سنك
موت معناسنده دخی استعمالنی تصریح ایلدیکی بالاده ذکر اولنمش ایدی ایمدی
بو معنا اوزره بیت مشروحك تقریری بو حقیر پر تقصیره بو وجهله انطباق
بولیدرکه قوله ولا تسام کلمه سنده واو حالیه شان معناسنه اولوب بالسام لفظی
موت معناسنه اولدقده دیمکدرکه حال شان قرآن کریم اکثاری ایله موتیله بیله
ترك اولنماز یعنی لا یبقی ولان بودرکه حیاتده اولدقجه قرآن کریمه ملازم اولوب حلول
موت ایله دخی ترك اولنمیه قدرت مساعده ایدرسه مثلا خیرات جاریه دن
بناء مکتب ووضع اجزاء ایده پس تفسیر شریف وقاف وادنی مرتبه بر ختم شریف
قرائتنی وصیت ایله قرآن کریمدن هر حالده ایرلمیوب یعنی حیاتده اولدقجه قرآن
کریمی ترك ایتمدیکی کبی فلا تسام بالسام ای بالموت یعنی موتیله بیله ترك اولنمیوب
بعد الموت دخی صدقه جاریه مذکوره سببیله قبری قبرا ممنوب بینه قرآن کریم ایله حشر
اولمق شرفنی احراز ایده لو سمتنه ناظم دلالت قصد ایدر نته کیم دعاء سلفده
اللهم اجعل القرآن انیساً فی قبورنا بیورلمشدر وفی البیت من البدیع مراعات
النظیر بین تعد وتحصی وجناس الاشتقاق فی تسام بالسام ∴

تخمیس

نسیم جانه مماثل کلام حق خدا ∴ اولور سه کرمتمادی ویرر او دکلو بقا
اودرا ومائده خوان رحمت مولی ∴ فلا تعد ولا تحصی عجایبها
• فلا تسام علی الاکثار بالسام •

قرت بها مستفعلن عین قا فاعلن ریها فقل مستفعلن ت له فعلن
لقد ظفر مفاعلن ت بحب فعلن ل الله فاع مستفعلن تصم فعلن

قرت بها عین قاریها فقلت له ∴ لقد ظفرت بحبل الله فاعتصم

ناظم علیه الرحمه قرآن کریمك ذاتنه متعلق اولان مدایح جمیله سنی بعد الذکر

شرف سادیسه متعدیسنك دخی فضائلنی بیانه مبادرت ایدر قرت فعل ماضی
مؤنثدر بها قرت فعلنه متعلقدر ضمیر کذلك آیته راجعدر قرت اصل
لغتده ثبت معناسنهدر لکن فرح وسرور وابتهاجدن ثابتا وملحق معناسنده
کنایة عرب استعمال ایدرلر مثلا بر آدمك ولدی تولد ایلسه یاخود بر مطلوبنه
نائل اولسه قرت به عینه دیرلر بعض شراح قرت ای تنور فهو قریر یقال قرت به
عینه کذا فی المستور دیمش بعض استعمالده عینك حقیقتدن منور اولمسی
مراد ایدر قال الشیخ قر قرارا وقرت به عینه فرح به وابتهج ویقال تحصل به
قرة العین ای زاده نورها قال الحنفی قرار العین کنایة عن الفرح والسرور
وفی الحدیث انجب ان اقر عینك ای ان احدثك بما حصل لك البهجة والسرور
والعین ههنا قد یطلق علی حاسة البصر وقد یراد به النفس وهو انسب للمقام
ایمدی بو مقامده اکر قرت بها عبارتنده قرت ایله سرور وابتهاج وعین ایله
قارینك نفسی وذاتی مراد اولورسه معنی ذات قاری اول قرآن کریم ایله
سرور وفرح وابتهاجده ثابت اولدی دیمك اولوب سرور وابتهاج حیات
توقف ایتمکله آثار وفضائل قرآن کریم ایله قاری حیاتده ثابت اولدی
دیمك اولور واکر قرت تنورت معناسنه اولوب حقیقة باصره نك
منور اولماسندن مستعمل اولورسه قرت بها عین قاریها دیمك قرآن
کریم نقوش کلام لفظیسی ایله تالینك عینی منور اولدی دیمك اولور
زیرا ابیات سابقه دن آیات صدق من الرحمن لخ بیتنده تفصیل اولندیغی
قرآن کلام لفظی به دخی اطلاق اولنور کما قال شیخ زاده والمناسب للاول
ان یراد من العین النفس فان الثبات فی الحیاة الحقیقة هو الانتفاع بمقاصد
القرآن والمناسب للثانی ان یراد منه الباصرة قوله عین قاریها عین مؤنث
سماعیدر قرت کلمه سنك فاعلیدر جمله سی بیت متقدمده اولان آیاتك
کما سبق صفتیدر عین لفظی قاری کلمه سنه مضافدر قارینك آیاته راجع
ضمیره اضافتی اسم فاعلك مفعولنه اضافتی قبیلندندر قارینك اعرابی
تقدیرا مجروردر قاری اصلنده قارئ ایدی تخفیفا همزه سی اسکان
اولندی همزه ساکن ماقبلی مکسور همزه یا یه قلب اولندی قاری تالی معناسنه در
فقلت له فا عاطفه سببیه در قلت فعل ماضی متکلمدر قوله لتقدد

له ده

له ده لام حرف جردر قلت متعلقدر ضمیر قاریها یه راجعدر جمله سی قرت
اوزرینه معطوفدر شارح مصنفك قوله فقلت له یرید ان صیرورة عینه
قریرة کان سببا لهذا القول والاعلام به دیمشدر که معطوف علیه محذوف اولمیوب
مذکور اولسه معطوفه سبب اولسه معطوفه داخل اولان فا عاطفه فاء تسبیب
اولدیغنه اشارت ایدر لقد ظفرت لا توطئة للقسمدر که قسم محذوفك جواب
اولان جمله یه داخل اولور قد تحقیق ایچوندر ظفرت فعل ماضی مخاطبدر
فاعلی ضمیر بارزدر اولان تادر جمله سی جملهٔ قسمیه محلا منصوب قلت قولنك
مفعولیدر جواب قسمدر تقدیری والله لقد ظفرت دیمکدر ظفر مقصوده
سهولتله وصولدر غلبه معناسنه دخی استعمال اولنور بحبل الله جار
مجروردر ظفرت کلمه سنه متعلقدر لفظه جلاله مضافدر حبل کیدن
ایپ فارسیده رسندر حبل کلمه سنده استعارهٔ مصرحه واردر ناظم قرآن
کریمی حبله تشبیه ایلدی مشبه به اولان حبل لفظنی ذکر ایدوب مشبه اولان
قرآن کریمی مراد ایلدی حبلك لفظهٔ جلاله اضافتی قرینهٔ استعاره در
وجه شبه کشتی یی مصیبت ومهالکدن تخلیص وصون وسلامته ایصالدر
یعنی کویا دریایه دوشوب غرق وهلاکه مشرف اولان شخصه یاپشمق
واعتصام ایتمه سی ایچون کناردن بیادن رجی وایصال اولنان حبل اول
شخصی هلاکتدن ساحل سلامته ایصال ایلدیکی کبی قرآن کریم دخی
بر حبل الهیدر که تشبث وتمسك ایدنلر مهالك ومصائبدن اریندن
سلامت ونجاة ابدی یه ایصال ایدر دیمك معناسی مفید اولور وجه
شبه بو صورته ایله مرکبا اولمق جائزدر فاعتصم اعتصامدندر
اعتصام یاپشمق وتمسك ایتمك اولمغین مستعار منه اولان حبلك
ملایمی اولمغله فاعتصم کلمه سی ترشیح اولور فاعتصم امر حاضردر
فاعلی تاء خطابدر که مخاطب قاریدر فاعتصم جمله سی شرط محذوفه
جوابدر فاء شرطیه در تقدیری لما ظفرت به فاستمسك تقدیرنده در
دیمشلر یعنی چونکه اوبله حبل سلامته نائل وواصل اولدك بك
یاپش صقین الکدن قویورمه دردمند بوخسه هر حالده هلاك
مقرردر دیمك مآلنده اولور واقعا قرآن کریمی تصدیق

واخلاص ایله تمسك ایدوب احکامی ایله عامل اولنلر هرحالده دنیویه
واخرویه دن امین وسالم اولوب زحمت ومشقت وضرورت وملالتدن
آسوده حال اولوردنته کیم حکما لانتظام المعاش والمعاد واکمال
النفس وضع اولنان علم حکمتی عارف وانکله عمل وحرکت ایدن ذوات زحمتچکن
کرك معاشی امرنده وکرك امر معادده آسوده حال اولوب کندو عالملرنده
لذائذ صفاء ابدی بولورلر دیدکاری کبی ادلهٔ شرعیه نك اصلی وهر حکمك
مأخذی اولان قرآن عظیم الشاندخی خلوص قلب ایله بعد الایمان والقبول
صدقله تمسك ایدوب احکامی ایله عامل اولنلر خلاف شرع حرکت ایتمکله دنیاده
هرحالده صفا وراحت بولوب آخرتده دخی فوز ونجاة وسلامت خصوصا مقصود
اصلی به وصلت ایله دولت وسعادت ابدیه یه نائل اولمق مقرر اولمغین وجوهله
قرآن کریم حکمت حقیقیه اولدیغی بیانی ایله شرح مقاصدده سعد العلامه
دیمشکه قد فسرو الحکمة الشاملة للقسم النظری والقسم العملی بانها خروج — الحكمه صح
النفس من القوة الی الفعل فی کمالها الممکن علما وعملا الا انه لما کثر الخلاف
وفشاء الباطل والضلال فی شان الکمال وفی کون الاشیاء کما هی وقیام
الامور علی ما ینبغی بحیث لا یکاد یهتدی الیها عقل بنفسه لزم الاقتداء فی
ذلك بمن ثبت بالمعجزات الباهرة انهم علی هدی من الله تعالی فکانت الحکمة
الحقیقة هی الشریعة لکن لا بمجرد الاحکام الفرعیة العملیة بل معرفة النفس
مالها وما علیها والعمل بها کما ذهب الیه اهل التحقیق من ان الحکمة المشار الیها
بقوله تعالی ومن یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا هو الفقه وانه اسم للعلم
والعمل جمیعا بو تقریر علم عقاید علم فقهده داخل اولمق اوزره دیرکه حکمت
الهیه فقه شریفا ولور اما بعض علما علم عقایدی علم فقهدن ادخال ایتمیوب
هر برینی مستقل اعتبار ایدوب حکمانك حکمت نظریه سی مقابله سنده علم
عقاید اولان علم کلامی وحکمة عملیه سی مقابله سنده علم فقهی وضع واعتبار
ایتمشلردر ثم قال کما دونت الفلاسفة الحکمة النظریة والعملیه اعانة للعامة
علی تحصیل الکمالات دونت علماء الامة علم الکلام وعلم الفقه ای علم
الشرایع والاحکام فوقع الکلام للملة بازاء الحکمة النظریة للفلسفیه
وکذا قالوا وخصوا العملیات بالفقه والاعتقادیات بعلم التوحید والصفات

ایمدی هرحالده مأخذ کل قرآن کریم اولمغله ناظمك بحبل الله دیدیکی
بومعنا لره بناء اولدیغی ظاهر اولورنته کیم شارح حنفی نقل ایدر عن النبی
صلی الله علیه وسلم . انی تارك فیکم ما ان تمسکتم به لن تضلوا ابدا احدهما
اعظم من الاخر کتاب الله حبل ممدود من السماء الی الارض وعترتی اهل بیتی
لن یفترقا حتی یردا علی الحوض فانظروا کیف تخلفونی فیهما شارح
صاحب درة المضیئه تقریر معنای بیتده دیمش المعنی قرنت بالایات
القرآنیه عین قاریها وتنورت فقلت له لقد ظفرت بحبل الله المتین
وقرنت به فاعتصم واستمسك به فانه هو الحبل المتین الذی لا انفصام
له من تمسك به نجی وفاز بالمقصود فی الدنیا والاخرة ببرکته وکرامته
وفی الخبر من قرأ القرآن فاکمله وعمل به البس والداه تاجا یوم القیمة
ضوءه احسن من ضوء الشمس فی بیوت الدنیا محصول معنای بیت اول آیات
اوله آیات کریمه دیدکه . آنی تلاوت ایدن نك نائل سرور وابتهاج ثابت
اولدی یعنی سرور وابتهاج ایله حیات ابدیه ده دائم اولور . یا خود تالینك
عین باصره سی اول آیات ایله منور اولدی ایمدی بن اکه دیدمکه طوبی لك
ای قاری تحقیق سن حبل الهیه نائل وواصل اولدك یك یاپش وبك طوت
حقا کنجاة وسلامت دارین اندن دردیمك ما لندن اولور وفی البیت من البدیع
الجناس المضارع فی قرب وقاریها والاستعارة فی حبل الله مع المجاز والاقتباس

تخمیس

ایدن تلاوتی انفاس قاری خوشبو ⁂ دوچشم جانی ایدر نور رحمله مملو
بلندی ظاهر وباطن آنك ایله همیو ⁂ قرنت بها عین قاریها فقلت له

لقد ظفرت بحبل الله فاعتصم .

ان تتلها مستفعلن خیفة فاعلن من حر نار مستفعلن لظی فعلن
اطفأت حر مستفعلن لظی فعلن من وردها مستفعلن الشیم فعلن
ان تتلها خیفة من حر نار لظی ⁂ اطفأت حر لظی من وردها الشیم

ناظم علیه الرحمه فضائل قرآنیه دن فضیلهٔ اخرایی دخی بو بیت ایله ایراد مراد
ایدوب بیورر که ان تتلها فعل مضارع مخاطبدر فعل وفاعلدر جمله سنك
اعرابدن محلی یوق فعل شرطدر اصلنده تتلوا ایدی حرف جازم کلمکله :

واو ساقط اولمشدر ها ضمیر متصل مبنی محلا منصوب تتلها نك مفعولیدر
ضمیر آیته راجعدر خیفة خاف فعلنك مصدریدر خاف یخاف خوفا وخیفة
خوف وخشیت معناسنه در كه تركیده قورقمق فارسیده بیم دیرلر اعرابی
خیفة لفظا منصوب تتلها نك مفعول له سیدر شارح شیخ زاده تمییز
اولمق ممكندر دیمش كما قال خیفة اما مفعول له ولك ان تجعل تمییزا ای
من حیث الخیفة لا من حیث ارادة الوظیفة قال مولانا جامی والقسم الثانی من
التمییز وهو ما یرفع الابهام عن ذات مقدرة فی نسبة فی جملة یعنی نسبتدن
تمییز اولور واقعا قرآن كریمی تلاوت خشیة اوله لیدر بوحسنه مزارستانده
یاسنجی افندی یه اهل میتك قرائت ایتدردكلری یسر شریف خشیة الهیدن ناشی
تلاوت اولنمق كركدر لكن بو مقامده خیفة مفعول له اولمق ظاهردر مفعول له
قسم ثانی سندر اولور قال مولانا جامی المفعول له ما فعل لاجله ای لقصد
تحصیله او بسبب وجوده فعل ای حدث مثل ضربته تادیبا مثال لما فعل لقصد
تحصیله فعل وهو الضرب فان التأدیب انما یحصل بالضرب ویترتب علیه وقعدت
عن الحرب جبنا مثال لما فعل بسبب وجوده فعل وهو القعود انما هو وقع بسبب
الجبن قوله من حر جار مجرور خیفة كلمه سنه متعلقدر جار بارده ضدیدر حر
لفظی ناره مضافدر نار لفظی دخی لظی كلمه سنه مضاف اولمشدر لظی لفظی
اصلنده خالص آتش یالننه دیرلر ایدی كه فارسیده تف وتاب دیرلر بعده
مطلقا ناره علم ایتمشلر شارح شیخ زاده وفی الكشاف لظی علما للنار
منقول من اللظی منقول من اللظی بمعنی اللهب الخالص دیمش بو صورتده غیر
منصرف اولور علت منع صرف علمیه وتأنیث درسقر كبی مؤنث سماعیدر .:.
بعض شراح كلمه سی جهنمك طبقهٔ ثانیه سنك علمیدر دیمش بو صورتده دخی
غیر منصرفا اولور تنوین تفخیم وتهویل ایچوندر دیمشلر جهنمك عظیم هول
ومهابتنه تنوین اشارت ایچون اولمغله تنوین ایله قرائت مرجحدر غیر منصرفده
تنوین ضرورة اشعارده تجویز اولندیغی مشهوردر . اطفات فعل ماضی مخاطبدر
اطفادن مشتقدر اطفا سوندرمكدر . اطفات فعل وفاعل جمله سی محلا بوق
جزاء شرطدر جملهٔ شرطیه كذلك ابیات سابقه اولدیغی كبی آیاتك صفتیدر
نارا طفات قولنك مفعولیدر لظی تقدیرا مجرور حرك مضاف الیهیدر .:.

لظی ۳

من وردها

من وردها جار مجرور اطفات كلمه سنه متعلقدر ورد بكسر الواو
مورد معناسنه در ضمیر آیاته راجعدر وان قولیده ورد واوك
كسریله صویه كلمكه دیرلر دیمشدر . بو مقامده ذكر حال اراده
محل ولمق اوزده مجاز مورد معناسنه اولور . شبیم وردها نك
صفتیدر رشینك فتحی یانك كسریله صفت مشبهه در شبیم بارده دیمكدر
ما به الحیاة اولان مانك موردی مورث كسب حیاة وحفا كمحل
ارتیاح وصفا وانشراح اولدیغی كبی ناظم قرآن كریمك دخی موجب
حیاة ورحمت وفیض انوار الهی ایله مملو ومؤید مبالغة مورد بارد
اولدیغنه اشارت ایدر كما قال شیخ زاده ولما كان الورد البارد موضع
الانتفاع والراحة والتطهر والتطهیر والحیاة كذلك للقرآن موردا
شبما علی طریق الاستعارة التجریدیة كما فی قولك رأیت من فلان
صدیقا یرید اثبات الصداقة لفلان علی طریق المبالغة فههنا یرید
اثبات كون القرآن موردا علی الطریق المذكورة دیمشدر استعارة
تجریدیه نك بیانی خاتمه ده مذكوردر شارح درة المضیئة حلا معنا
بو وجهله ادا ایدركه والمعنی ای المخاطب ان تتل تلك الآیات القرآنیة خوفا
من نار جهنم فانها تطفیها من صاحبها وتبعدها منها لقوة خواصها وكمال نفعها
لصاحبها كالادویة النافعة للمریض قال صلی الله علیه وسلم اقرؤا القرآن فانه
یأتی یوم القیمة شفیعا لاصحابه فائده قال ابن جریج طبقات النار سبعة
اولها جهنم ثم لظی ثم الحطمة ثم السعیر ثم سقر ثم الجحیم ثم الهاویة
فعصاة الموحدین یدخلون الطبقة الاولی والنصاری یدخلون الثانیة
والیهود الثالثة والصابئون الرابعة والمجوس الخامسة واهل الشرك
السادسة والمنافقون السابعة قال الله تعالی ان المنافقین فی الدرك
الاسفل من النار محصول معنا بیت ای مخاطب اكر سن اول آیات كریمه یی
نار جهنمك حرارتی خوفندن ناشی تلاوت ایدرسك اشتباه ایتمه كه نار لظایی
اول آیاتك كمال مبالغه اولان مورد باردندن یعنی باردی ایله اطفا
ایلدك یعنی اطفا ایدرسك واقعا منبع ما مقوله سی اولان تسنیم دلكشانك
رطوبت هوا وبرودت ولطافت ایله متصف اولان جای میاه حیات افزاسی

وقت حرارتده اطفاء حرارت ودفع اضطراب ایلدیکی مسلم ومجربکانلردندر
ایمدی قرآن کریم دخی بویله اوصاف کمال ومبالغه ایله متصف بورد بارددر
پس نار جهنمی اطفا ایدرسن یعنی آیات کریمه نک تلاوتنده خالی اولمه دیمک
اولور یاخود مورد لفظنک ضمیری آیاته اضافتی لجین الماء قبیلندن اولور
معنی اوصاف مذکوره اوزره مورد بارد کبی ولان آیات کریمه ایله نار
جهنمی اطفا ایدرسن صقین تلاوتندن منفک اولمه دیمک اوله بعض
نسخه ده مصرع ثانیده اطفأت حر لفظی واقع اولمش اشبو عبارته نظراً
بو محلده خاطر فقیره بر دقیقه خطور ایدرکه ناظم اطفا اولنمغی حر
جهنمه نسبت ایمدی یعنی جهنمی اطفا ایدرسن دیمیوب حر جهنمی اطفا ایدرسن
دیمکدن مرادی دیمک استرکه قرآن کریمی تلاوت ایدن کمسنه جهنمه دخول
دکل بلکه حرارتنی کوره مزقنده قالدی که جهنمه کیروب سوزان اوله زیرا
جهنمک حرارتنی مشاهده جهنمه قریب اولمغه توقف ایمکله جهنمه قریب
دخی اولمازدیمک اولور بونک حقیقتی شووجهله درکه شی لازمی ایله نفی
دلیل مقامنده اولمغله حرارت که جهنمک لازمیدر لازمک نفی وانتفاسندن
البته ملزومک نفی وانتفاسی لازم کلور ایمدی حرارتک نفیندن البته جهنمک
نفی وانتفاسی لازم کلور پس تلاوت قرآن کریم تالیدن حرارت جهنمی نفی ودفع
ایدنجه جهنمی دخی نفی ودفع لازم کلور بلکه نار جهنمدن امین اولمق اولویتده
قالور بونک مثالی ضیا لازمدر شمس ملزومدر ضیانک نفیندن شمسک
انتفاسی لازم کلور دیدکلری اهل منطقک بومعنا لوده در خصوصا نار جهنمک حرارتی بوزیلک
مسافه دن احساس ومشاهده اولنور دیدکلری اوزره قول صحیح اوزده قرآن عظیم الشانی
تلاوت ایلین کمسنه ایله جهنمک بعدی بوزسنه لک مسافه اولور عذابی دخول قطعاً
متصور دکلدر ما آلنده اولمق دخی ممکندر وفیه من البدیع المطابقة بین الحر
والشیم والتکریر فی نار لظی والمقابلة بین الاصفا والنار والورود الکنایة
والمجاز والاستعارة

تخمیس

خواصی وارلدی مجرب صایلدی معجزه دن ∴ کم بولدی بر نیجه مرضا شفا وصحت تن
اودرا وحرز اماهر بلاده حتی سن ∴ ان تتلها خیفة من حر نار لظی
∴ اطفأت نار لظی من وردها الشیم ∴

کانتها

كَأَنَّهَا ال مُسْتَفْعِلُنْ حَوْضُ تَبْ فَاعِلُنْ يَضُّ الْوُجُو مُسْتَفْعِلُنْ هُ بِهِ فَعِلُنْ
مِنَ الْعُصَا مُفَاعِلُنْ ةِ وَقَدْ فَعِلُنْ جَاؤُهُ كَالْ مُسْتَفْعِلُنْ حُمَمِ فَعِلُنْ
كَأَنَّهَا الْحَوْضُ تَبْيَضُّ الْوُجُوهُ بِهِ ∴ مِنَ الْعُصَاةِ وَقَدْ جَاؤُهُ كَالْحُمَمِ
کانها کان حروف مشبهه دندر ضمیر متصل مبنی محلا منصوب اسمیدر آیاته راجعدر
الحوض لفظاً مرفوع کان کلمه سنک خبریدر الف لام عهد ایچوندر ∴ مراد
انا اعطیناک الکوثر آیت کریمه سنده اولان حوض کوثردر بعضیلر پیغمبر
علیه الصلوة والسلامک موقف محشرده کندوره مخصوص اولان حوضدر
دیمشلر که من شرب منه لا یظمأ ابداً حدیث شریفی صفة کاشفه سیدر لکن
قول اول مرجحدر تبیض افتعال بابندندر بیاضدن مشتقدر فعل مضارع
مؤنثدر الوجوه فاعلیدر وجوه وجهک جمعیدر وجه ترکیده یوز فارسیده
روی دیدکلریدر لکن وجه لفظی سبب علت معناسنده دخی استعمال
اولنور به جار مجرور تبیض کلمه سنه متعلقدر تبیض جمله سی حوضدن حالدر
یاخود جمله مستأنفه در وجه شبهی بیاندر ∴ یاخود حوضدن صفتدر من العصاة
جار مجرور محذوف کائنا کلمه سنه متعلق وجوهدن حالدر عصاة عاصینک
جمعیدر قاضی قضاتک جمعی اولدیغی کبی الف لام کذلک عهد ایچوندر که مراد
عصاة مؤمنیندر وقد جاؤا واو حالیه در قد تحقیق ایچوندر جاؤا فعل ماضی
مذکردر تحتنده فاعل ضمیری عصاته راجعدر جمله سی عصاتدن حالدر ∴
جاؤه کلمه سنده اولان ضمیر بارز مبنی محلا منصوب جاؤا کلمه سنک مفعولیدر
حوضه راجعدر کالحمم جار مجرور کائناً کلمه سنه متعلقدر جاؤا کلمه سنک
تحتنده اولان ضمیردن حالدر حمم ضم حا وفتح میم ایله حُمَمَة وزننده
حُمَمَة نک جمعیدر بعض شراح فحم دردر بوتصریح ایتمش شیخ زاده
الحمم جمع حممة وهی جمر انطفاء نارها وبقی مسوده دیمش ترکیده کمور
دیدکلرینه مناسب اولور خلاصه معناده شارح ددة المضیئه بوکونه
تقریر اختیار ایدرکه والمعنی ان القرآن العظیم کما ان الحوض کما یزول
بماء الحوض السواد الحسی عن ابدان العصاة فی الآخرة کذلک یزول
فی الدنیا بالقرآن السواد المعنوی عن قلوب العصاة ویحصل باتباعه نور
الایمان فائده الحوض فی الموقف والکوثر نهر جار فی الجنة ماؤه اشد بیاضاً

من اللبن واحلى من العسل واطيب من المسك يجرى على جنادل اللؤلؤ
حافتاه من الذهب يروى ان العاصى بعد ما عذب فى النار ولخرج
منها وادخل الجنة محترقا مسودا يشرب من ذلك الماء ويسبح فيه
فينبت لحومه ويستوى اعضاءه ويكون وجهه كالبدر فى الحسن والضيا
وينسى ما جرى عليه من العذاب والالم محصول معنا عبارت بيت
كان قرآن كريم اول حوض در كه اكا عصاتدن كمور كبى سياه
روكلنلر يوزلرى انكله بياض اولور يعنى روسياه اولان مجرملر
آخرتده حوض كوثره كلوب آندن نوش ايدوب جرملرى عفو اولنمغله
سفيد روى اولدقلرى كبى قرآن كريمى دخى تلاوت ايدن عصاة مسلمينك يعرف
المجرمون بسيماهم مفادنجه معصيتلرى سببيله وجوهلرنده اثار
امارت معصيت اولان سواد قسوت مظهر عفو ومغفرت اولدقلرينه
بناء كيدوب وكلما رفع الوب ؛ ان الحسنات يذهبن السيئات مفادنجه
ثواب تلاوت شريفه سى بركاتيله يوزلرى اق منور وبياض الوجه اولمقده
يعنى ايشته بويله تبيض وجوه عصاة ده قرآن كريم حوض كبيدر
ديمك مراد اولور زيرا الحوض قولنده حرف تعريف عهد ايچون اولوب حوض
كوثر اولديغى بيان اولنمش ايدى بو معنى شارح درة المضيئه نك بالاده
ذكر اولنان تقريرى اوزره در لكن بعضلرده اولنان سالف الذكر
تقريرى ثانى اوزره معنى ديمك اولور كه جهنمدن كناهى مرتبه يانوب
كمور كبى سياه اولديغى حالده عصاتدن اول حوضه كلنلرك اجساد
ووجوهلرى اول حوضله بياض وپرنور اولور ديمكدر ؛ وجه بعضا
ذات معناسنه كلديكنه ويبقى وجه ربك ذو الجلال والاكرام آيه كريمه سنده
مفسرين ذاهب اولمشدر شارح مرقومك يشرب منه ويسبح فيه فينبت
لحومه ويستوى اعضائه ويكون وجهه كالبدر الخ ديديكى بو معنايه در فى
البيت من البديع التشبيه فى موضعين والمقابلة بين تبيض والجاز فى تبيض الوجوه به
تخميس تلاوتندن توضئله تشسته قيل كنهى ؛ عريق لجة نور اول يتربو رويهى
اونقديمين عنايتدن اولمكاستهى ؛ كانها الحوض تبيض الوجوه به
؛ من العصاة وقد جاؤه كالحمم ؛

وكالصراط

وكالصراط مفاعلن ط وكال فعلن ميزان مع مستفعلن دلة فعلن
فالقسط من مستفعلن غيرها فاعلن فى الناس لم مستفعلن يقم فعلن
وكالصراط وكالميزان معدلة ؛ فالقسط من غيرها فى الناس لم يقم
ما وعطفا ايچوندر كالصراط جار مجرور محذوف كائن كلمسنه متعلق
اولوب مبتداء محذوفك خبريدر تقديرى هى اى الآيات كالصراط ديمكدر ؛
جملسى بيت سابقده كانها اوزرينه معطوفدر صراط جهنم اوزرينه مبسوط
اولان جسر ممدوددر كه قيلدن اينجه وقليجدن كسكين ديمكله مشهور
اولان صراط كبريسى كالميزان صراط اوزرينه معطوفدر ميزان كندو
ايله اشيا وزن اولنان شيدركه تركيده ترازو ديرلر ، بو مقامده مراد
بو مقامده مراد روز جزاده اعمال مكلفين وزن اولنان ميزاندر معدلة
مصدر ميميدر عدلدن يعنى عدل وعدالت ايتمكدر وان قوليده تفصيل
ايدركه العدل عينك فتحى ودالك سكونيله برنسنه يى محلنه وضع
ايتمك كه ظلمك مقابليدر يقال عدل عليه فى القضية من الباب الثانى
وعدل ايكى كمسنه نك بينك برابر قلمغه دخى ديرلر يقال عدلت فلانا
بفلان اذا سويت بينهما وعدل بولدن عدول ومثل معناسنه كلور كقوله
تعالى او عدل ذلك اى فداء ذلك المعدله ميمك فتحى وعينك سكونى ودالك
كسريله كذلك عدل معناسنه يقال بسط الوالى عدله ومعدلته وفلان
اهل المعدله اى اهل العدل ديمشدر معدلة وجه شبهدر كالميزان ؛
كلمسنده اولان تشبيهه ملايمدر ، لكن معدلة نسبتدن تميزدر ،
يعنى كالصراط والميزان تشبيهنده اولان نسبتدن تميزدر
ديمك اولور كه قرآن كريمى صراط وميزانه مشابهدر بو نسبت عدل
يوننده وعدل جهتنده در يعنى قرآن كريمده اولان احكام شرعيه
وسائر حكم حكمت الهيه جملسى حق وعدل اوزره در كمسنه يه قطعا
ظلم بو قدر ما ألنده اولور لكن عدل صراطه ملايم اولمغله كالصراط
قولنده وجه شبه محذوفدر كه كالصراط فى المحافظه عن الوقوع فى المهالك
ديمكدر يا خود كالصراط فى الاحدية والادقيه ديمك ممكندر يعنى
صراطنه كونه ادق وكسكين ايسه احكام ومعانيده عبارت اولان

قرآن کریم دخی فصل خصامده سیف شریعتا ولمغله صراط کبی قلجدن
کسکین حجة قاطعه ومعانیسی دقیق و قلدن اینجه وادق دیمك اولوب
احدّ وادقّ اولمق صفتی ایله مشبه ومشبه به متصف اولمغله وجه شبه
محذوف ادقّ واحدّ لفظلرینك معناسیدر دیمك ممکندر قال الشیخ زاده
وجه شبه بالصراط هو العصمة عن الوقوع فی المکروه والتوصل
الی المقصود ووجه الشبه فی المیزان اقامة العدل به وتبیین الراجح
من المرجوح ومعدلة تمییزا ای من حیث استفادة قوانین العدل
واحکامه وکما قال الدرة المضیئة معدلة بیانا بوجه الشبه بالصراط والمیزان
ای القرآن کالصراط والمیزان فی العدل کما انهما لاظهار العدل
فی الاخرة کذلك القرآن لاظهار العدل فی الدنیا فی بیان الحلال والحرام
وقیل وجه الشبه فی الصراط محذوف وهو ان القرآن ایضا احدّ
من السیف حجة وادق من الشعر نکتة ویختلف امور الناس فی المرور الی مقاصدهم علما
وعملا معلوم اوله که ناظم حرف تشبیهی مکرر تصریح ایلدیکی کرك صراط وکرك
میزان هر بری مستقلا مشبه به اولدیغنه اشارت ایچوندر فالقسط • فا
شرطیه در قسط لفظا مرفوع مبتدادر خبری ذکری آتی لم یقم جمله سیدر تقدیری
اذا کان القرآن کالصراط والمیزان فلا یقوم العدل من غیرها تقدیرنده در
قسط بکسر القاف عدل معناسنه در یقال اقسط الرجل فهو مقسط اذا عدل
فی الامر کذلك قوله تعالی ان الله یحب المقسطین وارد اولمشدر من غیرها مؤخر
لم یقم فعلنه متعلقدر من ابتدائیه در غیرهاده اولان ضمیر آیاته راجعدر
فی الناس القسط کلمه سنه متعلقدر لم یقم فعلنه دخی متعلق اولمق جائزدر
فی الناس بین امور الناس تقدیرنده در ناس انس وجنه اطلاق اولنور
دیمشلر لم یقم فعل مضارع معلومدر جازم ایله مجزومدر تحتنده فاعل
ضمیری فالقسط کلمه سنه راجعدر لم یقم کلمه سی ثبت معناسنه اولان
قامدن اولورسه لم یثبت دیمك اولور، واکر دام معناسنه اولان
قامدن اولورسه لم یدم دیمکدر قال شیخ زاده ای العدل فیما بین
الناس لم یثبت ولم یغیر الایات من قام ای ثبت ودام ویروی ان الصراط
جسر ممدود علی متن جهنم ای ادق من الشعر واحد من السیف یعبره

اهل الجنة

اهل الجنة وتزل به اقدام اهل النار ویعینا ولهم زبانیة النار
بالخاطیف والکلالیب من یمر مثل البرق الخاطف ومنهم کالریح ومنهم
من یحبو حبوا الی غیر ذلك مما ورد فی الحدیث وعن انس رضی الله عنه
انه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم یؤتی بابن آدم یوم القیمة
حتی یوقف بین کفتی المیزان ویوکل به ملك فان ثقل میزانه نادی ملك
بصوت یسمع الخلائق سعد فلان سعادة لا یشقی بعدها ابدا وان خف
میزانه نادی بصوت یسمع الخلائق شقی فلان شقاوة لا یسعد بعدها
ابدا وعند خفة کفتی المیزان اقبلت الزبانیة وبایدیهم مقامع
من حدید علیهم ثیاب من نار فیأخذون نصیب النار فالمیزان عبارة
عما یعرف به مقادیر الاعمال والحکمة یعلمها الله سبحانه وعدم اطلاعنا
علی الحکمة لا یوجب العبث ولعل الحکمة وهی ان الله تعالی لا یخفی علیه
حال الذین خلصوا عملا صالحا وآخر سیئا ولکنها تخفی علیهم فاراد
الله تعالی ان یعرفهم حقیقة حالهم ومقادیر اعمالهم لتبیین فضله
عند العفو وعدله عند العقاب شارح صاحب الدرة المضیئة کندی
خلاصه معناسی بیتده دیمشدرکه والمعنی ان القرآن العظیم کالصراط والمیزان
فی اظهار العدل وحصول الفضل به بین العباد فلم یقم العدل بین
الناس من غیره محصول معنا عبارت بیت ودخی اول قرآن کریم صراط
ومیزان کبیدر عدل وحقانیتده ایمدی ناس بیننده عدل قرآن کریمدن
غیریدن قائم اولمدی • یعنی ثابت ومتحقق اولمدی بلکه عدل قرآن کریمه
مقصوردر دیمك اولور • بو صورتده سائر کتب الهیه ده عدل اولمامق
اقتضا ایدر • زیرا عدل قرآن کریمه مقصور اولنجه غیرنده بولنماز دیمك
لازم کلمکله جواب ویرمشلرکه فی الناس عبارتنده ناسدن مراد امت محمد
علیه السلامدر واقعده امة محمد بیننده عدل وحقانیت قرآن کریمه
مقصوردر • یاخود بو مقامده کمال عدل مراددر اشبو کمال عدل ایسه قرآن کریمه
مقصوردر یعنی سائر کتب الهیه ده اولان معدلته نظرله کمال عدل
قرآن کریمه مقصوردر دیمك اولوب قصر اضافی اولور شارح مصنفك
المراد حصر الکمال وسائر الکتب الالهیه لیست فی هذه المثابة ویلائمه

حصر المستفاد من قوله تعالى ذلك الكتاب لا ريب فيه اى الكتاب الكامل الذى
يستأهل ان يسمى كتاباً او المراد بالناس المعهودون وهم امة محمد صلى الله عليه وسلم
ولا شك ان القسط القائم بين الامة انما هو المستفاد من القرآن لا غير ∴
والحاصل ان الهداية والقسط بعد النزول وبعد البعثة مقصور عليه على ما يدل
عليه الاشارة النبوية بقوله عليه السلام ومن ابتغى الهدى بغيره اضله الله
وقوله عليه السلام لقد تركت فيكم ما ان تمسكتم به لن تضلوا بعدى كتاب الله
وعترتى وبالجملة فالحصر اضافى ديو تفصيل وبيان ايدر و في البيت
من البديع مراعاة النظير بين الصراط والميزان وبين العدل والقسط

تخميس

اودر موازن ميزان شرع مستحسن ∴ انكله طار طله مزهر كتاب دين كهن
اوزره كيم اكر ختم اولدى حق وصدق سخن ∴ وكالصراط وكالميزان معدلة
∴ والقسط من غيرها فى الناس لم يقم ∴

لا تعجبن مستفعلن لحسو فاعلن د راح بن مستفعلن كرها فعلن
تجاهلاً مفاعلن وهو عين فعلن الحاذق الـ مستفعلن فهم فعلن
لا تعجبن لحسود راح ينكرها ∴ تجاهلاً وهو عين الحاذق الفهم

ناظم عليه الرحمه قرآن كريمك مدايحندن صكره منكر اولنلرك حالنى بيانه شروع
ايتمشدر قوله لا تعجبن فعل مضارعدر نهى حاضردر نون خفيفه تاكيد افاده
ايدر معناسى البته سن عجبلنمه ديمكدر . لا تعجبن فعلنك فاعلى ضمير
مخاطبدر جملهسى سؤال مقدره جواب ولان جمله مستأنفهدر شارح تقديرنده
كانه قيل انت مدحت القرآن بهذه الآيات فما تقول فى المنكرين فاجاب بقوله
لا تعجبن الخ ديمشلر . لحسود جار مجرور لا تعجبن كلمهسنه متعلقدر
حسود فعول وزننده مبالغهايچوندر حسد غيرى كمسنهنك كرك دنيوى
وكرك اخروى نعمتنك زوالنى استهمكدر استرسه او نعمتك اول كمسهيه
كيدوب كندويه كلمسنى طلب ايتسون كرك ايتمسون ديمشلر . غبطه غيرده اولان
نعمتك مثلنى استهمكدر . لكن اول غيرده نعمتك زوالنى طلب ايتمكله در
حسود كاه كره عدو ومعاند معنالرنده دخى استعمال اولنور . راح افعال
ناقصهدندر صار معناسنهدر تحتنده اسمى ولان ضمير مستتر حسوده

راجعدر ينكرا انكاردن فعل مضارعدر . ها ضمير منفصل مبنى محلاً
منصوب ينكر فعلنك مفعوليدر فاعلى تحتنده مستتر ضمير كذلك حسوده
راجعدر جملهسى راح فعلنك خبريدر راح جملهسى حسود كلمهسنك صفتيدر
تجاهلاً ينكر فعلنك مفعول لهسيدر . قعدت عن الحرب جبناً قبيلندندر
تجاهل تفاعل بابندندر برشيئ بيلور ايكن جهل اظهار ايدوب تجاهلده
كلمكدر . فصحاء كفار كبى كه قرآن كريمك طوقنه بشرده خارج بلاغت
وفصاحتنى ادراك ايلدى معجزه كبرا اولديغنى بيلور ايكن تجاهل ايتمشلردر
وهو واو حاليهدر ضمير منفصل مبنى محلاً مرفوع مبتدادر حسوده ∴
راجعدر عين خبريدر جملهسى حسوددن حالدر عين كلمهسى الحاذق
لفظنه مضافدر عين شيئك ذاتى ونفسيدر ديمشلر حاذق عاقل
وماهر ديمكدر . وحذاقت مهارت معناسنهدر طبيب حاذق ديرلر .
الفهم فتح فا وكسر ها ايله صفة مشبههدر كثير الفهم المتفطن ديمكدر
شارح شيخ زاده صفة مشبهه اسم فاعلدن ابلغدر . بو مقامده ديمك
اولور كه الحال ان ذلك الحسود هو الحاذق فى صناعته والفهم لخواص التراكيب
ومقتضيات الاحوال ديو تقرير ايتمشدر شارح دره المضيئه خلاصه معنادن ديمشكه
والمعنى ايها المؤمن لا تعجبن لحسود ينكر القرآن ينكر ~~القرآن~~ مع علمه به فان هذا
الانكار والحسد منه خبث الطبيعة ولعدم الانقياد للحق والله يهدى من يشاء
الى صراط مستقيم

تخميس

نه در بو مرتبه جسارت كه ايتمهده اعدا ∴ عناداً ايلدى انكار بيلور ايكن حقاً
اينانمه كافره كيم قصد ايدر او حيله زيا ∴ لا تعجبن لحسود راح ينكرها
∴ تجاهلاً وهو عين الحاذق الفهم ∴

قد ينكر الـ مستفعلن عين ضو فاعلن ء الشمس من مستفعلن رمد فعلن
وينكر الـ مفاعلن فم طع فعلن م الماء من مستفعلن سقم فعلن
قد ينكر العين ضوء الشمس من رمد ∴ وينكر الفم طعم الماء من سقم

قد ينكر قد تعليل ايچوندر ينكر فعل مضارعدر انكاردندر كه جحود ونفى
معناسنهدر العين فاعليدر باصره درمؤنث سماعيدر حرف تعريف عهد ايچوندر
ضوء ينكر فعلنك مفعوليدر شمسه مضاف لازمك ملزومه اضافتى قبيلندندر

ضوء نوردر . تنكر جمله سی بیتا وقلده اولان تعجبن قولندن تعلیلدر من رمد
جار مجرور تنكر فعلنه متعلقدر من تعلیلیه در یعنی عینك ضوئی انكار
ایلدیكنك سببی وعلتی مرض رمد در كه علت رمد سببیله كركی كبی تشخیص
ایده مدیكندن نور شمسی عین انكار ایدر ، رمد وجع فی العین ومرض یمنعها عن
رؤیة الشیء كما هو حقه ایله تعریف ایتمشلر . وینكر كذلك فعل مضارعدر فاعل
فم كلمه سیدر ، طعم لفظی مفعولیدر طعم دخی مایه مضافدر ینكر جمله سی سابق
ینكر اوزرینه معطوفدر طعم فتح طا وسكون عین ایله قوه ذائقه نك ادراك
ایلدیكی شیدر ، من سقم جار مجرور ینكر فعلنه متعلقدر من تعلیلیه در
فمك طعم مائی انكارنك علتیدر سقیم وسقام مرضدر كه خروج طبیعة
الانسان عن اعتداله الطبیعی ایله تعریف ایدرلر شارح درة المضیئه بو ایكی
بیتك معناسنی بربرینه مزج ایله خلاصه معناده تقریر ایدركه والمعنی لا تعجبن
ایها السامع من انكار الحسود الحاذق الفهم للآیات القرآنیة لعلة فی القلب
فانما هو لعلی من ذلك واقع فان العین قد ینكر ضوء الشمس من علة الرمد :.
والفم ینكر لذة الماء من اجل التسقم مع ان الضوء من اجلی البدیهیات والعین
والفم یشاهدانهما انكاراً و یدركانهما دفعاً فاذا وقع الانكار من احذق الحذاق
فی المحسوسات فلا غرو ان یقع الانكار ایضاً من الحاذق الفهم فی المعقولات الغیر
المشاهدة اشبو ایكی بیتك فی الحقیقة معنالری بربرینه مربوطدر شارح :.
شیخ زاده قوله قد ینكر العین الخ تعلیل لقوله لا تعجبن واستبعاد له
دیدیكی اوزره علت مقامنده اولمغله محصول معنا عبارت بودركه ای مخاطب
قرآن كریمی تجاهلانه انكار ایدن حسوده سن صقین تعجب ایتمه . یعنی انكاری
تجاهلانه در حال بو كه اول حسود عین عاقل وماهر وكثیر الفهمدر :. زیرا
رمده مبتلا اولان عین رمددن ناشی نور شمس یوقدر دیو انكار ایدر
مع هذا رمد نور شمسی ادراكدن مانع دكلدر بو كه تعجب ولنماز حسود دخی
بویله در تجاهلانه انكار ایدر یوخسه قوله تعالی الذین آتیناهم الكتاب
یعرفونه كما یعرفون ابناءهم مصداقنجه حسود عین حاذق وكثیر الفهمدر
انكاری حقیقة دكلدر تجاهلدر كذلك ای مخاطب تعجب ایتمه كه فم مریض ،..
خسته لكدن ناشی آبك طعم ولذتی اولدیغنی انكار ایدر ، قرآن كریمی انكار ایدن

حسودك

حسودك حالی دخی بویله در یعنی فم مریضك خسته لكدن قوه
ذائقه سی فاسد اولمغله الذ اشیا اولان مائك طعم ولذتنی انكار ایدر
قرآن كریمی منكر اولان حسودك دخی اسقام مهلكه ضلالت ایله :.
ذائقه استعدادی فاسد وادراك لذائذ حقه دن ساقط اولمغله نعم
الهیه اولان قرآن عظیم الشانی انكار ایلدیكنی تعجب ایتمه دیمك اولور
اوله مصرع اول تجاهلانه انكار ایدنلره نظراً دركه بیلوب ده انكار ایدنلردر
مصرع ثانی فساد عقاید وضلالت جبلیتنه بناء انكار ایدنلره نظراً دردر
فی البیت من البدیع مراعات النظیر فی كل من الشطرین والتكریر :.

تخمیس

مریض كفر وضلالت طبیعت حسدك :. شائمتیله چكردورلودرد بیعددك
عمای حق ابدیجك تلخكام طبع بدك :. قد ینكر العین ضوء الشمس من رمد
وینكر الفم طعم الماء من سقم .

یا خیر من مستفعلن یمم الی فاعلن عافون سا مستفعلن حته فعلن
سعیا وفو مستفعلن ق متو فعلن ن الاینق ال مستفعلن رسم فعلن
یا خیر من یمم العافون ساحته :. سعیا وفوق متون الاینق الرسم

اول ممدوح عالی مقام علیه الصلوة والسلام افندیمزك معجزات كبرالرندن اولان
قرآن كریمك بو محلده نظم وفضائل جلیله سنی تمام ذكر خلقه ذكر
ومدایح رسول الله وجد محبت ظهوری ایله ناظم علیه الرحمه كندو بی حالته استغراقده
حضور سلطان كائنات علیه افضل الصلاة تدن تخیل ایتمكین غیبتدن خطابه
التفات ایله یا خیر من دیو خطاب ایله اظهار آثار رسوخ وكدر محبته مبادرت
ایدرلر نته كیم بو حاله مناسب بیضاوی علیه الرحمه الغفران حضرتلری فاتحه
شریفه نك ایاك نعبد وایاك نستعین تفسیرنده بیورر كه ثم ذكر الحقیقی
بالحمد ووصف بصفات عظام تمیز بها عن سائر الذوات وتعلق العلم بمعلوم
معین خوطب بذلك ای یا من هذا شانه نخصك بالعبادة فكان المعلوم صار
عیاناً والمعقول مشاهداً والغیبة حضوراً ثم قال رحمه الله بنی اول الكلام علی
هو مبادی حال العارف من الذكر والتفكر والتأمل فی اسمائه والنظر فی الائه ثم قفی
بما هو منتهی امره وهو ان یخوض لجة الوصول ویصیر من اهل المشاهدة عیاناً ویناجیه

شفاها ایمک بیضاوینک ذکر ایلدیکی شبو حضور و مشاهده حالی
ناظم قصیده علیه الرحمه حضرتلرینه پیغمبر آخر الزمان افندیمزک مدایح علیه لری
اثناسنده کمال علاقه محبتلری ایله ظهوری احتمالی قریبدر. یا خیر من یا حرف
نداد رخیر منادای مضاف ولعله منصوب اولمشدر نته کیم ملا جامی علیه الرحمه نك
تفصیلاتنك خلاصه سی بودر که ویبنی المنادی علی الضم و الالف والواو اذا
کان مفردا ای لا یکون مضافا ولا شبه مضاف واعلم ان شبه مضاف کل اسم
لا یتم معناه الا بانضمام امر آخر الیه معرفة اما قبل الندا نحو یا زید و یا زیدان
و یا زیدون او بعد الندا نحو یا رجلا خطابا لرجل معین ویجر المنادی بلام
الاستغاثة نحو یا لزید ویفتح مبنیا علی الفتح بالحاق الف الاستغاثة ولا
لام فیه نحو زیداه بالحاقها وینصب ما سواهما بالمفعولیة ای ما سوی المفرد
المعرفة یعنی ما لا یکون مفردا بان یکون مضافا مثل یا عبد الله او بان یکون
شبه مضاف مثل طالعا جبلا و ما یکون مفردا لکن لا یکون معرفة مثل یا رجلا
خذ بیدی مقولا لرجل غیر معین اذ لو کان رجلا معینا یکون من قبیل المعرفه
بعد الندا کما سبق والقسم الرابع ما لا یکون مفردا ولا معرفة نحو یا حسنا وجهه
وقوله وجهه فاعل حسنا وان قولیده خیر کلمه سی شر مقابلیدر شرّیر لفظ
معلوم اوله که بوندن آنك جوابی بیت آتیده اولان سریت من حرم لخ عباره تیدر
من یعنی من اسم موصولدر مفرد اللفظ مجموع المعنی در علی سبیل الاستغراق
المجمعی یاخود علی سبیل الفرد هر بر فرده شامل اولور. مقولیسندن اولمغله
بومقامده نون ایله اولان الذین معناسنه اولورسه ساحته کلمه سنده اولان
ضمیر من کلمه سنه راجع اولور لکن من کلمه سنك لفظی مفرد مجموع المعنی اولدیغی اعتبار
ایله در. واگر من لفظی بلا نون اولان الذی معناسنه اولورسه ساحته قولنده
اولان ضمیر من کلمه سنك لفظی اعتباریله بلا تکلف من کلمه سنه راجع اولور لکن
کل کلمه سی تقدیرا اولنوب یا خیر الذین یعنی یاخود یا خیر کل الذی یعنی العافون
دیمك اولور درة المضیئه ای یا خیر الذین یمّم او یا خیر الذی یمّم دیو تفسیر
ایدر یمّم فعل مضاعف در تشدید ایله اَمَّمَ یُمَمِّمُ کلور آمّ قصد معناسنه در
قوله تعالی فتیمموا صعیدا طیبا بیورلمشدر. عافون اسم فاعلدر عافك
جمعیدر اعلالی غازو غازون کبیدر. عافی سائل دیمکدر اصل لغتده عاف

خالی معناسنه در سائل نهی دستا ولمغله عاف دیمشلردر جمع مذکر
سالمك حالت رفعی واو ایله اولمغله عافون کلمه سی یعنی فعلنك
فاعلیدر یعنی جمله سی من موصولك صله سیدر من مع صلته یا خیر کلمه سنك
مضاف الیهیدر ساحته لفظا منصوب یعنی فعلنك مفعولیدر ضمیره مضاف
وضمیر من موصوله راجعدر شارح ساحة الدار فناها دیمشلر وان قولیده فنا
لغتده اولك جانبنده اولان میدانه دیرلر دیدیکی اوزره بو مقامده مراد
خانه نك قپوسی اوکنده اولان میداندر که باب کرماده سائللرك رضعفانك
ملجأ تذلل و سؤ الریدر سعیا یعنی فعلنك فاعلی اولان عافون کلمه سندن
حالدر سعی سرعتله یورمکه دیرلر ساعین فی المشی دیمك اولور قال المصنف
علیه الرحمه سعیا حال من الفاعل بمعنی عدوا من قولهم سعی رجل سعیا عدا عدوا
یاخود محذوف یسعون فعلنك مفعول مطلقیدر یسعون سعیا تقدیرنده
اولوب جمله سی فاعلدن حال واقع اولور. وفوق واو عاطفه در نصبله
محذوف راکبین یاخود کائنین کلمه سنك ظرفیدر که راکبین جمله سی سعیا
اوزرینه معطوف اولدقده یعنی العافون حال کونهم راکبین فوق لخ
تقدیرنده در. زیرا معطوف معطوف علیهك حکمنده اولمغله معطوف دخی
معناده حال اولور متون لفظی فوقك مضاف الیهیدر متون متنك جمعیدر
متن ترکیده ارقه دکه عربیده ظهر دیرلر. آینق بتقدیم الیاء علی النون
وبفتح الهمزة وسکون الیاء وضم النون ناقه نك جمعیدر آینق اصلنده
أَنْوُق ایدی افعل وزننده در. واو اوزره ضمه ثقیل اولمغله قلب مکان
اولنوب واو نوندن اوزرینه تقدیم اولندقدنصکره أَوْنُق اولور تخفیف
ایچون واو یایه قلب اولندی آینق او لدی الرسم جر ایله آینق کلمه سنك
صفتیدر رسم عنق وزننده رسومك جمعیدر نته کیم رُسُل رسولك
جمعی اولدیغی کبی شارح شیخ زاده الرسوم هی الناقة التی یؤثر فوق
الارض من شدة الوطی والتی یبقی علی السیر یوما و لیلة دیمش یعنی
بو صفت ایله متصف اولان ناقه یه قوة سیر و سرعت لازم کلمکله
آینق الرسم لفظیله اشبو معنای لازمی اولان قوة سیر و سرعت
مشی معناسی بطریق الکنایه مراددر زیرا کنایه لفظ اریدبه لازم

معناه ایله تعریفا ولنمشدر محصول معنای عبارت بیتای اول
ذواتك كه انلرك سائللرماشیاً وكمی قوی السیر وسریع المشی
اولان دوه لرك ارقه سنه راكب اولدقلری حالده پیشگاه باب
دولتنی قصد ایدرلر· ای اول ذواتك خیرلوسی سیدی من حرم الی
تقدیرنده در یعنی سائللر كمال شوق وامید عنایت واحسانده ناشی
سرعت ایله ماشیاً وراكباً درگاه سعادتنی قصد وآرزو ایلدكلری
ذوات كریم الشانك ای خیرلوسی محبوب خدا سریت من حرم الی حرم جواب نداددر
لكن ناظمك عافون قولیله سائللردن مرادی جر وسؤال دیلنجی اولان سائللر
دكلدر بلكه مفلس خیراعمال وتهی دستان سرمایهٔ حسنات اولان بزم كبی مجرم
روسیهلردر كه ملا جامی قدس سره السامی كرهند عزم زیارت اولدقده بیت
محمل رحلت ببندای ساربان كز شوق یاد ∴ می كشند هردم بروییم قطره های خون قطار
دیدیكی كفتهٔ كریه خیزه ماصدق قافلهٔ شوق واشتیاق ایله زیارته عزیمت
وعتبهٔ علیهٔ حرم روضهٔ مطهره یه یعنی درگاه والای رسول الله یوز سوروب
واصل سر منزل سعادت دارین اولمغه پیاده وسوار صرف قدرت واستطاعت
بلكه طرف بذل نقد بنیه جانله ازدحام وقصد وتوجه ایدرلر كما قال الله
تعالی یأتوك رجالاً وعلی كل ضامر یأتین من كل فج عمیق نته كیم روزنهٔ دل
بیقراری مهب هوای حجاز اولان عشاق ذوفنون آرامدن چلبی زاده علیه الرحمة
مدینهٔ منوره قضاسیله بكام ورو براه عزیمت اولدقده دیمشدر، شعر

ای ساربان زمامی چك سمت كوی یاره ∴ ویرانه دلده زیاده قالمدی قراره
بیم ظلام شبدن اولمه صقین هراسناك ∴ آه شراره یارم حاجتمی قور نهاره
آزرده پای اولورسه جمازه كه ایلیم فرشی ∴ دیباجهٔ جبینم شوق ایله رهگذاره
ای ساربان مشفق هیچ اولمدكمی عاشق ∴ اهسته سور فلك اتمه رحم ایلیوب بوزاره
بن دردمند عشقم بریده قلم آرام ∴ تا واصل اولمینجه سرحد كوی یاره
اولكوی جانفزا كیم اهل نظر دیكشمز ∴ بر سنك دربه سنی بیك در شاهواره
اولكوی عرش رتبه كیم خاك عطرناكی ∴ مالشكر ایلمش حق پیشانهٔ كباره
دار السكینه یعنی شهر مدینه كه اولدر ∴ عز وشرفله مأوی سلطان كامكاره
سلطان ملك سرمد محبوب حق محمد ∴ كیم قنبر غلامی شرفدر شاهان تاجداره

ای جمله عالمینه محضا عطاسی حقك ∴ سنده اولور اولورسه عاصم فقیر چاره
مستفعلن فعولن تخمیس مستفعلن فعولن
جهان صفا ایلساعی دركهنه همه سو ∴ حریم كعبهٔ مقصوده اولدیلر رخشو
اوسمته قافلهٔ اهل طلب ایتدی غلو ∴ یا خیر من یمم العافون ساحته
سعیا وفوق متون الأینق الرسم ∴
ومن هو آل مفاعلن آیة ال فاعلن كبری لمغ مستفعلن تبر فعلن
ومن هو ان مفاعلن نعمة ال فاعلن عظمی لمغ مستفعلن تنم فعلن
ومن هو الآیة الكبری لمعتبر ∴ ومن هو النعمة العظمی لمغتنم
ناظم علیه الرحمه بیت سابقده ذكر اولندیغی وزره سرمستیٔ رحیق عشق
محمدی ایله كمال شوقنده بوبیتی انشادنده دخی كندوبی حضور دولت
سلطان رسالت پناهده تخیل ایدوب غیبدن خطابه التفات طریقیله
بیان قلدی اولان منادی اوزره عطفله ویاخود حرف ندای مقدر ایله
بیوردیلر كه ومن هو الآیة من موصوله در هو ضمیر منفصل مبنی
محلا مرفوع مبتدادر الآیة لفظا مرفوع خبریدر جمله سی من كلمه سنك
صله سیدر صله جمله سی بیت سابقده مذكور اولان منادی اوزره
معطوفدر، ویا من هو الآیة الكبری تقدیرنده در مبتدا ایله خبر
بیننده تذكیراً وتأنیثاً مطابقت شرط ایكن خبر واقع اولان آیة
مؤنثدر ومن هی الآیة الكبری دیمك استر ایدی دیو سؤال كلمز
زیرا قاعده در كه اذا وقع الضمیر بین المذكر والمؤنث یجوز فیه الوجهان
باعتبارین دیمشلردر، آیة لغتده علامتدر دلیل ومعرفه معناسنه
دخی اطلاق اولنور، وبو مقامده دلیل معناسنه در الكبری اكبرك مؤنثید
تقدیراً مرفوع آیتك صفتیدر لمعتبر جار مجرور آیة كلمه سنك معنای
وصفیسی اعتباریله آیة كلمه سنه متعلقدر، یاخود جار مجرور كائنا
محذوفنه متعلق اولوب آیة لفظندن حالدر معتبر اسم فاعلدر
متأمل كامل معناسنه در شارح درة المضیئه دیمشدر كه المعتبر
دیمك عموم اوزره هر معتبر دیمكدر، زیرا نكره سیاق نفیده
واقع اولسه لا رجل فی الدار كبی عموما افاده ایلدیكی كبی نكره اثباتده

دخی عموم افاده ایدر کقوله تعالی علمت نفس ما قدمت ای کل نفس کبی که نفس
نکره در بو مقامده لمعتبر لمستدل دیمکدر معلوم اولدی که شارح بو مقامده
معتبر ایله مراد مستدلدر آیت دلیل دیمکدر دلیل ولا آیت کبرادن مراد ذات
فخر کائنات علیه الصلوة والسلامدر که وجود حقه دلیلدر دیمشلر لکن
صورت ایله دلیل ولور کی کبی تفصیل ایتممشلر بو حقیر ناتوان ایکی
وجهله عاجلا انک بیانه مبادرت ایدر وجه اول حکما اثبات وجود واجبده
دیمشلردر که استدللنا بوجود الواجب بانه لا شک فی وجود موجود فهذه الموجود معلوم
موجود بالضرورة فذلك الموجود ان قلت انه واجب ثبت المطلوب وان قلت انه
ممکن محتاج الی العلة فالعلة ان قلت انها واجب ثبت المطلوب وان قلت انها ممکن
یتسلسل وینتهی آخر کما الی الواجب یعنی وجود واجبی اثبات ایچون حکمانک ایراد
ایلدکلری لا شک فی وجود موجود کلاملرنده اولان موجودی ناظم علیه الرحمه
تبرکا ذات محمدی یه فرض ایدوب لمعتبر قولیله معتبردن مراد وجود حقه استدلال
مراد ایدنلر کمسنه در یعنی اویله مستدل له وجود محمدی آیت کبری ودلیل اولدیغنه
ناظم هو الآیة الکبری لمعتبر قولیله مذهب حکما اوزره استدلاله اشارت
ایدر دیمک ممکندر بوندن ماعدا شارح شیخ زاده وکونه آیة کبری یظهر
للفطن مما سبق من بیان صفاته وفیما سیأتی من شرح کمالاته دیدیکی اوزره ذات
کریم سلطان المرسلین علیه الصلوة والسلام افندیمز انك لعلی خلق عظیم
آیت کریمه سی مفادنجه مستجمع اولدیغی جلائل صفات وکمال مکارم اخلاق کریمه که
ناظم ما سبقده وآتیده خلقا وخلقا نهایت مرتبه ده احراز ملاحت وحسن
وکمالات بیورد قلرینی وسائر محاسن اخلاق ومدایح جلیلری امکانی قدر
انشاد ایله تعداد ایتمش ایدی یعنی بیت صورتنکر جما تو بنهاد نقطه
از بهر امتحان قلم آفتاب شد مصداقنجه اویله اوصاف عظیمه ومدایح
جلیله نک مظهری وحسن وجمالك شمس عالم انواری اولان ذاتك لاشك
بر صانعی وموجدی اولدیغنه واول موجد صانع دخی نه رتبه قدرت کامله
صاحبی اولدیغنه ذات محمدی کذلك دلیل واضح اولور بیت
نقاش صنعی نقشنده آگاه اولان بیلور قدر جمالی عارف بالله اولان بیلور
یعنی بو ایکی صورتده وجود محمدی هم واجب تعالی نك وجودینه وهم صفات

کمال ایله

کمال ایله اتصافنه مستدل ایچون دلیل اولور وجه ثانی سرشته نور
الهی اولان ذات محمدیه تعبیه قلنان علوم اولین وآخرینی جامع
وحکمت عقلیه وشرعیه یی محتوی افراد بشردن بر احدك مظهر
اولدیغی فیوضات الهیه شهادتنده غیریه دعوای نبوتلرینی مصدق کندودن
ظهور ایدن خوارق عادات مقوله سی معجزات باهرات ایله طرف حقدن
مبعوث پیغمبر باهر البینات اولدیغی مثبت ومسلم اولمغله فرستاده خدای
متعال اولان بویله نبی عصمت قرینك احتمال کذب وافترا محالاتدن
اولمغین واجب الوجود اولان معبود بالحق جل وعلا موجوددر و قرآن کریم
کلام حقدر دیو ویردیکی خبرلر جمله صادق وواقعه مطابق اولمق اقتضا
ایتدیکنه بناء ذات محمدی بو وجهله دخی وجود حقه دلیل بلکه دلیل
ناطق وآیت کبرا اولدیغی ظاهردر کما قال الله تعالی للنبی صلی الله علیه وسلم
وانك لتهدی الی صراط مستقیم پس ناظم لمعتبر دیدیکی اوزره ذات
محمدیه یه صوری ومعنوی بصر وبصیرت ایله نظر وفکر وتأمل ایدن ارباب
نظر واعتبار ایچون پیغمبر آخر الزمان علیه الصلوة والسلام حضرتلری
بالاده تفصیل اولندیغی اوزره دلیل وآیت کبری اولمش اولور نته کیم
شارح مصنفك علیه الرحمه دیمشدرکه یشیر الناظم الی ان ذلك الحضرة
اعظم الدلائل علی الحق سبحانه وتعالی بالنسبة الی المعتبرین ای المتبصرین
الذین انفتح ابواب بواطنهم بنور الاستدلال بالدلائل علی وجود الحق
تعالی وتقدس قال شیخ زاده والمراد من المعتبر المستدل له علی وجود
الحق تعالی وعلی دینه الحق الممیز بین الحق والباطل قوله ومن هو النعمة
واو عاطفه در من کذلك موصوله در هو النعمة مبتدا وخبردر جمله سی
من موصولك صله سیدر من مع صلته جمله سی مصرع اولده اولان من هو
اوزرینه معطوفدر اشبو بیتده مصرع اولده مصرع ثانیده اولان
ضمیر فصل اداتی قصردندر کذلك مسند معرفه اولمق مسندك قصرینی افاده ایتمکله
آیت کبری اولمق ونعمت عظمی اولمق پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامه مقصوردر
اولدیغنی مفید اولور نعمت منعم به معناسنه در شارح حنفی واما کونه
صلی الله علیه وسلم النعمة العظمی فلان النعمة قد یطلق علی المنعم به ولم ینعم

على عباده بنعمة اعظم مما انعم به اى برسول الله صلى الله عليه وسلم عليهم
بارسال سيد المرسلين الذى ارسل رحمة للعالمين وذلك فان اعظم النعمة
بحسب عظم فائدتها ولا فائدة اتم من نعمة الاسلام الذى يترتب عليه
سعادة الدارين ومن عدمه يترتب عذاب الابدى وهو صلى الله عليه وسلم
سبب لهذه النعمة العظمى والسبب للنعمة العظمى نعمة عظمى در بمشدر عظمى اسم تفضيل
اعظمك مؤنثيدر تقديرا مرفوع نعمتك صفتيدر لمغتنم جار مجرور نعمة
قولنه متعلقدر مغتنم اسم فاعلدر غنيمت طوتوجى و منتفع اولیجى معناسنه
دیمشلر صاحب الدرة الاغتنام اخذ الشئ غنيمة دیمش شارح مصنفك
والمغتنم من اغتنمه اى عده غنيمة دیو معنى وير لكن استعمال لاتم اغتنام
برشئ غنيمت بلمك يعنى اندن كندويه منفعت و فائده كثيره بلمك معنالرينه
اطلاق و استعمال اولنور محصول معناى عبارت بيت اى وجود حقه مستدل و متأمل
ايچون دليل و آيت كبرى اولان و دخى مغتنم ايچون يعنى منفعت و كندويه فوائد
كثيره بولیجى ايچون نعمت عظمى اولان اى ذات جليل الشان سريت من حرم ليلا
الى حرم دیمك اولور پيغمبر آخر الزمان عليه الصلوة والسلام افندیمزك وجود حقه
وصفات كمالنه نه وجهله آيت كبرى و دليل ناطق صحيح المقدمات اولديغى و نه
كونه نعمت عظمى ايدوكى بالاده على قدر الطاقة افاده و تفصيل اولنمشدى
تكراره احتياج يوقدر وفى البيت من البديع من التشطير والترصيع والاستعاره
والترشيح

تخميس

جيقوب همان يالكز قدر تيله مقتدرين ⁂ جيقرك خارجه دعواى بعثه مستترين
كذاتى اعظميدر معجزاته مشتهرين ⁂ ومن هو الآية الكبرى لمعتبرين

ومن هو النعمة العظمى لمغتنم ⁂

سَرَيْتَ مِنْ مَفَاعِلُنْ حَرَمٍ فَعِلُنْ لَيْلًا إِلَى مُسْتَفْعِلُنْ حَرَمٍ فَعِلُنْ
كَمَا سَرَى أَلْ مَفَاعِلُنْ بَدْرُ فِي فَاعِلُنْ دَاجٍ مِنَ الظُّ مُسْتَفْعِلُنْ ظُلَمِ فَعِلُنْ
سَرَيْتَ مِنْ حَرَمٍ لَيْلًا إِلَى حَرَمٍ ⁂ كَمَا سَرَى الْبَدْرُ فِي دَاجٍ مِنَ الظُّلَمِ

سريت فعل ماضى مخاطبدر بيت متقدمده منادى اولان سرور كائنات
عليه افضل التحيات بو بيتده مخاطبدر كه تاء خطاب سريت فعلنك فاعليدر
جمله سى بيت سابقده اولان حرف ندانك جوابيدر سرى يسرى ايكجى بابدندر

سيردن مشتقدر سير كيجه ايله يورمكدر شراح يقال سريت سرى
ومسرى واسريت اذا سرت ليلا فكلها بمعنى واحد ديمشلر من حرم
من ابتدائيه در جار مجرور سريت فعلنه متعلقدر حرمدن مراد مسجد حرامدر كه
بعض اشياء مباحه حرم مكة مكرمه ده حرام قلنمشدر قطع شجر وكيمسيه
تعرض اولنمق كبى مثلا جانى و قاتل دخى حرم شريفه داخل اولدقده
تعرض اولنماز وجه تسميه بودر شارح حنفى والحرام الموضع الذى اوجب
الشارع احترامه وحرم فيه على الناس ان يأتوا فيه بما يدل على هتك
الحرمة والمراد بالحرم مكة وبيت المقدس وان لم يكن له حرم ديمش ليلا
سريت فعلنك ظرفيدر يعنى مفعول فيهيدر ليلا بحسب العوامل معرب اولان
ظروف زماندن محدوددندر سير چونكه كيجه يورمكدر ليلا تأكيدا ولنور
سرت امس نهارا وسقاه ماء استعمالاتى كبى زيرا مطلقا سقى لغتده
ما ايله سقيه درلر ابن هشام لفظى تأكيدا ولنور الى حرم كذلك جار مجرور
سريت فعلنه متعلقدر بو بيتده حرم ثانى ايله مراد مسجد اقصادر
زيرا مسجد اقصاده حرم يوقدر ناظم رحمه الله مسجد اقصانك عند الله
وعند الناس حرمتنه نظرله مسجد اقصايه حرم اطلاق ايتمش و نكره
بعينه اعاده اولنسه ثانى اولك غيرى اولور بو قاعده يه بناء حرم
لفظى ايكى محلده نكره كتوروب حرم ثانى حرم اولك مغايرا اولديغنه
اشارت مراد ايتمشدر ديمشلر شارح بو مصرعده لا اراده سبحان الذى
اسرى بعبده ليلا من المسجد الاقصى آيت كريمه سندن اقتباسدن
خالى دكلدر ديديلر كما سرى كاف مثل معناسنه در ما مصدريه در
سرى رمى كبى فعل ماضيدر البدر فاعليدر جمله سى تأويل مصدرده
مثل كلمه سنك مضاف اليهيدر مثل كلمه سى سريت فعلنك مفعول
مطلقى اولان محذوفك سيرا كلمه سنك صفتيدر قمره اون درد نجى
كيجه سنده بدر ديرلر بعض شراح سمى القمر بدرا لتمامه وكماله
نوده ديمش فى داج جار مجرور سريت فعلنه متعلقدر داج اسم
فاعلدر اصلنده داجى ايدى قاض علال كبى اعلال اولنور قال
المصنف قوله داج اى ظلمة من الدجيه وهى الظلمة دجى قرا كلوق

معناسنه در یقال دراج اللیل اذا اظلم دیمش من الظلم ضم ظا و فتح لام
ایله ظلمتك جمعیدر محذوف كائن كلمسنه متعلق اولوب داجك صفتیدر
شارح مشار الیه قوله من الظلم تاكید داج ای فی ظلمة معددة من ظلمة
الظلم والظلمة خلاف النور ونسبة سراه علیه الصلوة والسلام بسری
البدر یتضمن سرعة السیر وقطع المنازل علی الكفیة المخصوصة الا نادرة
دیمش لكن اشبو تشبیهده اولان وجه شبه كه انوار در مشبهه اولان صاحب
سعادت افندیمزده زیاده واقوادر لكن قاعده بودركه وجه شبه مشبه
بهده زیاده اولمقدر دیو سؤال كلمز • زیرا قلب تشبیه مقوله سندندركه
بلاغتدن معدوددر ابیات قصیده دن ماسبقده كالنهر فی ترف والبدر
فی شرف بیتنده تفصیل اولنمشدر شارح شیخ زاده بو مقامده دیمشدركه
بشیر الناظم الی عجب امر فی الامور جری بین الله وبین افضل خلقه
اخص عباده والجئهم الیه واعظمهم قدراً واعلاهم رتبة وهو قوله سبحانه وتعالی
سبحان الذی اسری بعبده لیلاً واشار الی حریة نبینا عن عبودیة الموجودات
بساطة فیض التجلیات وخروجه عن قید رق وجوده بجذبات جناب الاحدیة
حیث اضاف سبحانه الفعل الی ذاته عز اسمه وقال اسری ولم یقل سری فلم یضیف
الفعل الیه علیه الصلوة والسلام بخلاف ما قال فی معراج موسی علیه السلام
حیث اضاف المجیء الیه وقال فلما جاء موسی لمیقاتنا اشعاراً لبقاء اسمه ورسمه
انتهی معنای عبارت بیت ای متامل ومستدل ایچون دلیل اكبر وآیة كبری
اولان ذات جلیل الشان گیجه ده حرم مكه دن مسجد اقصایه سیر ایلدگی بدرك ظلمتدن
اولان قرانلقده سیر ایلدیگی كبی یعنی یا رسول الله سن بو عزت حقك وسعادت
عظمانك مظهری سن بو توقیر وتشریف سا كه مخصوص اولدی انبیادن برینه میسر
دیمك ایله مدایح مراد ایدر ⁂ تخمیس ⁂

عزیمتن طو یجك آجدی باب مغتنمن ⁂ بر ابتدای مقصد اقصا حریم محترمن
بولوب اوبرج شرف سعد اكبر عظمن ⁂ سریت من حرم لیلاً الی حرم
، كما سری البدر فی داج من الظلم •

وبت ترقی الی ان نلت منزلة ⁂ من قاب قوسین لم تدرك ولم ترم

وبت

وبت ترقی الی ان نلت منزلة ⁂ من قاب قوسین لم تدرك ولم ترم
وبت ما و عاطفه در بت افعال ناقصه دندر كه لتقریر الفاعل علی وصف
ایله نحات تعریف ایتمشدر بت بانك كسر یله فعل ماضیدر مخاطبدر • بعت
وزننده در اصلی بیتت در بعت فعلنك اعلالی كبی اعلال اولنور • بات
یبیت بیوتا كلور كه گیجه اشلمكه دیرلر فلان بات لفعل كذا اذا فعله
لیلاً وفلان یظل یفعل كذا اذا فعله نهاراً دیو معنی ویررلر نته كیم
تعب ومحنت روزكار ایله جاننده اوصانمش بر درد مند دیمشدر • بیت
اظل ارعی وابیت اطحن ⁂ والموت من بعض الحیاة اهون
عربستانده طحن ال دكرمنی ایله اكثر یا گیجه لرده اولور اظل كاهی صار
معناسنده دخی استعمال اولنور بت فعلنده ضمیر مخاطب اسمیدر جملهسی
حرف ندانك خبری اولان بیت اولده مذكور سریت كلمهسی اوزرینه معطوفدر
ترقی یرقی ترقیدن رضی یرضی ترضی كبی فعل مضارع مخاطبدر • ترقی صعد
معناسنه اولان رقیدن ترقی كلمهسی چیقدك صعود ایندك دیمكدر • ترقی
فعل و فاعلدر جملهسی محلاً منصوب بت فعلنك خبریدر بو صورتده بت
ناصبه اولوب صار معناسنه در افعال ناقصهنك معناسی فاعلی ایله تمام ⁂
اولمدیغندن ناقصه تسمیه اولنمشدر • مثلا كان زید دیمك زید اولدی دیمكدر
معنی تمام اولماز كه زیدنه اولدی غنی می اولدی یوخسه عالم می باخود منصبی
اولدی معلوم دكلدر تا كه مفعولی كلورسه معنی تام اولوب منفهم اولور ⁂
بعض شراح بت تامه در • بو صورتده ترقی جملهسی بت فعلنك فاعلندن
حال اولور زیرا افعال ناقصه تامه اولدقده فاعل ایله اكتفا ایدر ⁂
مفعوله اصلا حاجت یوقدر مثلا كان كلمهسی ثبت و وقع معناسنه
اولور دیمشلر ان نلت حرف جر انتهای غایت ایچوندر • ان مصدریهدر
نلت ایكنجی بابدن نائل كلور اصلی نیلت در خاف اصلی خوفت كبی
اعلال اولنور معناسی سن نائل اولدك یعنی واصل اولدك و بولدك
دیمكدر ⁂ نلت فعل ماضی مخاطبدر مع فاعله جملهسی تأویل مفردده
ترقی فعلنه متعلقدر منزلة نلت فعلنك مفعولیدر منزلة مرتبة
عظیمة دیمكدر من قاب قوسین جار مجرور ظرف مستقردر یعنی

محذوف كائن كلمسنه متعلقدر قاب مقدار معناسنه در قوسين
لفظنه مضافدر قوسين قوسك تثنيه سيدر ناظمك من قاب قوسين
كلامنك معناسى آنلرك بينى ايكى قوسين مقدارندندر ديمكدر يعنى
بينلرى غايت قريبدر ديمك اولور واگر قاب لفظى نصبله اوقنورسه
ناظمك من قاب قوسين كلامنده لفظى مراد اولوب قرآن كريمده اولان
قاب قوسين آيتندن ديمك اولور نته كيم تفصيلى كلور قاب قوسين
عند العرب غايت قربدن عبارت اولديغنى شارح درة المضيئه وهذا
عبارة عن غاية القرب عند العرب وكانت العرب يعبر عن قرب المسافة بالقوس
والقوسين وهذا اشارة الى الاية الكريمة فكان قاب قوسين او ادنى ولهذا قيل
يقرأ قاب بالنصب على الحكاية اى انه عليه السلام كان في قربه الى الله تعالى مقدار
قوسين او اقل من ذلك ديمش شارح مصنفك عليه الرحمه قاب قوسين
كلامنك بو معناده عربك استعمالنك اصلنى ومبناسنى بو وجهله تفصيل
ايدركه قوله منزلة المنزلة الرتبة من قاب قوسين بيان لتلك المنزلة والقاب
القدر والقوس معروف مذكر ومؤنث فالباء من قاب مفتوحة على انه حكاية
عما وقع في التنزيل واشارة الى قوله تعالى فكان قاب قوسين او ادنى
قال صاحب الكشاف التقدير فكان مقدار مسافة قربه قدر قوسين هذه
الاضافات محذوفة ثم قال القاب المقدار فاختلف المفسرون في القوسين فجمهور
المفسرين ائمة التفسير على ان المراد بالقوس ما هو المعروف وهو ما يرمى به ثم
اشتغلوا ببيان وجه التقدير بقوسين قالوا ان الحليفين كانا اذا ارادا عقداً
لصفا بين قوسيهما يشير الى تظاهرهما فذلك مبنى على عادة العرب
وذهب بعضهم الى ان المراد بالقوس الذراع اذ القوس ما يقاس به ثم
اختلفوا في مرجع ضمير قوله تعالى فكان منهم من يقول هو جبريل عليه السلام
اى كان مقدار مسافة قرب جبريل من محمد والاكثرون على ان المعنى كان
مسافة قرب محمد من ربه ومبنى كلام الناظم على هذا فعلى هذا فمعنى الدنو
دنو الالفة لا دنو الذاتية ودنو الاكرام لا دنو الاجسام ودنو الوصال
لا دنو الاتصال ديمش ايمدى بو تقريراتدن منفهم اولديكه ناظمك من قاب قوسين
كلامنده اولان قاب لفظى من ايله مجرور قرائت اولنورسه ديمك اولوركه

اولرتبه ومنزله قاب قوسين دن ايدى يعنى حقه مقدار قوسين
ايدى خلاصه يعنى حقه غايت قريب ايدى اول منزله ديمك اولور سالف
الذكر قاب كلمه سى فتح با ايله قرائت اولنورسه قرآن كريمده اولان قاب
قوسين آيت كريمه سى مراد اولور كه قاب فتحله اولوب آيت كريمه نك نظم
ومعناسى مراد اوله يعنى اول رتبه ومنزله قرآنده اولان قاب قوسين ده ايدى
ديمك اولور قرآن كريمده اولان قاب قوسين آيت كريمه سنك نه ديمكدر معناسى
كشافدن نقل ايله شارحك تفصيلندن بالاده معلوم اولمش اولديغى فارجع
اليه قوله لم تدرك مجهول صيغه سيله وزده فعل مضارع در تحتنده
قائم مقام فاعل ضمير منزله لفظنه راجعدر تدرك جمله سى منزلة كلمه سنك
صفتيدر تدرك ادراكدندر ادراك برشيئه وصول واو شيئ احرازدر
حتى عقلك بر معلومه وصول واستحضارنه ادراك ديرلر لم تدرك
ديمك اول رتبهٔ جليله بر منزله دركه بر احد آنى ادراك ايتمشدر
ديمك اولور يعنى وصول واكه نائل اولوب اول رتبه يى كيمسه
احراز ايتمشدر ياخود بر منزلهٔ جليله دركه تصوردن خارج
اولمغله ادراك اولنماز ايمدى بو صورت ثانيه ده اول رتبهٔ جليله
طلب اولنمق دخى لازم كلور زيرا بو رتبه يى طلب بهر حال
قبل الطلب تصوره وادراكه توقف ايدر زيرا مجهول مطلق
طلب محالدر ديديلر نته كيم منطقده مبيندركه بر شيئى بوجه ما ايله ادراكه
تصوره توقف ايدر زيرا مجهول مطلق طلب متصور محالدر ديديلر
ولم ترم رام يروم دندر تمام فعلى تقام كبيدر لم جادم كلمكله
لم ترم اولدى لم ترم اصلنده ترؤم ايدى تقوم كبى اعلال اولنمشدر
لم ترم لم تطلب معناسنه در يعنى اول منزلهٔ عاليه برتبهٔ ساميه دركه
هر كس آكه وصول واحراز حدى اولمديغى بيلوب آنى طلب قيد تله
اولمغله اول منزله طلب اولنمشدر ومثلا سرير سلطنتى پادشاهدن
غيرى كيمسه طلب ايدر اولور كيمسه طلب غائله سندن اولماز شارح درة
المضيئه خلاصه معناده ديمشكه والمعنى صعدت راقياً الى المنازل
العلية والمقامات السنية حتى وصلت الى قاب قوسين في القرب

من الحق سبحانه وتعالى وهذه المنزلة لم تكن مدركة ولا مطلوبة
لغيرك لعزتها وشرافتها ايها النبي العربي صلى الله عليك وعلى
جميع المرسلين بعض شراح بو وجهله معنا ويرمشكه كما قال
والمعنى وكنت في ليلة المعراج تصعد في المصاعد العلية وتخترق
السموات السبع الى ان وصلت منزلة جليلة هي قدر قرب قوسين
لم تدرك المنزلة بالمكاسب الاجتهادية من الفضائل العلمية بل
المواهب اللدنية ولم تطلب تلك المرتبة لغيره صلى الله عليه وسلم
من الانبياء عليهم السلام، والمراد من قاب النبي عليه الصلوة والسلام
الى الله تعالى بقدر القوسين قرب المرتبة والكرامة لا قرب المكان
والمسافة لانه تعالى منزه عنه وقد رأيت في بعض الحواشي التعبير
عن القرب بقدر القوسين على عادة العرب يعني اذا اراد واحد منهم
ان يحقق المحبة مع الآخر يضع قوسه عند قوس الآخر ليعلم كمال
المحبة بينهما شارح حنفي بو وجهله مآل معنايی اختيار ايلمش كما قال
انك صرت تترقى من درجة الى درجة من درجات الكمال وتقطع
حجابا بعد حجاب من حجب الكبرياء والجلال حتى انتهت الى مقام
قصر عنها الهمم العوالي وصرت من القرب في المقام القدسي
بعد التجرد عن المنازل الانسية الى المرتبة اللاهوتية والحضرة
الجبروتية وذلك هو المنزل الاسنى الذي لم يسعه فيه ملك
مقرب ولا نبي مرسل وهو مقام الفناء الذي اختص به من سائر
الانبياء انتهى محصول معنا بيت يا رسول الله سن قاب قوسيندن
منزلهٔ عاليه ورتبهٔ جليله يه نائل اولنجه ترقی ايلدك كه براحد اول منزلی
نه ادراك ايتدی ونه طلب ايتمشدر، زيرا اول رتبهٔ جليله بر منزله در كه
هر كس حدنی بيلوب اول رتبه يه طالب اولمازدیمك مألنده اوله،
بو معنی بت كلمه سی ناقصه اولوب صرت معناسنه اولديغنه اعتبار ايله در
اما بت فعل تامه اولورسه ترقی جمله سی فعلنك فاعلندن حال اولديغنه
نظراً كما سبق بيانه معنی ديمك اولور كه يا رسول الله ودخی سن قاب
قوسيندن منزلهٔ ساميه يه نائل اولنجه يه دك ترقی ايلديك حالا كه كيجه لرده

يعنی

يعنی ليلهٔ معراجده اولدك اويله بر منزله ورتبهٔ جليله كه اول منزله
نه كيمسه احراز وادراك ايلمش ونه براحد طلب ايتمشدر زيرا هر كس
كندو حدنی بيلوب اول رتبه نك لايقی اولمديغنی فهم ايتمكله براحد طالب
اولمامشدر، واقعا جناب كبريايه غايت قرب ولان مقام قاب قوسينی
حبيب خدا پيغمبرمز عليه الصلوة والسلامدن غيری كيم ادراك واحراز ايدر
وكيم طلب ايدر بهر حال ديمك مانع جرئت طلبدر غايت قربه حقيقت نه
ديمكدر، بركره ملاحظه اولنسه حبيبته مخصوص بر مقام قربدر كه
انك مقدار قوسين ايله تعبير اولنمش يعنی هو مقدار مسافة قرب
محمد من ربه ايله مفسرين عظام معنای جليلنی تفسير ايدرلر شارح درة
المضيئه عليه الرحمه فائدهٔ جليله اولمق اوزره ذكر ايدركه اختلف العلماء
عليهم الرحمه في رؤيته صلى الله عليه وسلم ربه تبارك وتعالى ليلة المعراج
فانكرت العايشه رضي الله عنها، وروی عن عباس رضي الله عنه انه رآه
بعينه وعن ابی ذر رضي الله عنه قال سئلت رسول الله صلى الله عليه وسلم
هل رأيت ربك قال نور انّی اراه فله نور بالتنوين وانّی بفتح الهمزة
وتشديد النون المفتوحة واراه بفتح الهمزة هكذا رواه جميع الرواة
ومعناه حجابه نور فكيف اراه اي النور منعني من الرؤية كما جرت
العادة باغشاء الانوار الابصار وفي رواية اخرى رأيت نوراً

تخميس

تجليات ايله نور مجسم اولدك سن ⁂ بعيد اولور می گرسن نوله فلكلردن
چو نور درك عقول منزلك اولور روشن ⁂ وبت ترقى الى ان نلت منزلةً
من قاب قوسين لم تدرك ولم ترم

وقدمت مفاعلن ك جمی فعلن ع الانبيا مستفعلن ء بها فعلن
والرسل تق مستفعلن ديم مخ فاعلن دوم على مستفعلن خدم فعلن
وقدمتك جميع الانبياء بها ⁂ والرسل تقديم مخدوم على خدم

وقدمتك واو عاطفه در قدمت فعل ماضی مؤنثدر كاف خطاب مبنی
محلا منصوب قدمت فعلنك مفعوليدر خطاب سرور كائنات عليه الصلوة
والسلام افنديمزه در، قدم فعلی كاهی لازم استعمال اولنور، تقدم

معناسنه اولور شارح شیخ زاده ومنه مقدمة الكتاب دیمش،
وكاهی متعدی استعمال اولنور، بو مقامده اولدیغی كبی جمیع قدمت فعلنك
فاعلیدر جمیع جماعت معناسنه اولمغله فعل مؤنث اولان قدمت كلمه‌سنه
فاعل اولمشدر، یاخود انبیا جمع اولمغله كل جمع مؤنث قاعده‌سنه بناءً مضاف
الیه اعتباریله جمیع كلمه‌سنه تأنیث معامله‌سی اولنمشدر شارح
شیخ زاده وتأنیث الفاعل باعتبار المضاف الیه كما فی سقطت بعض انامل
دیمش یعنی سقطت فعلنك بعض كلمه‌سی مضاف الیه اولان انامل‌دن تأنیث
كسب ایتمكله سقطت فعلنه فاعل اولمشدر یعنی فعل مؤنثه مذكر اولان
بعض كلمه‌سی فاعل اولدی، بها جار مجرور قدمت فعلنه متعلقدر باء فی
معناسنه‌در صلیت بالمسجد كبی ضمیر تأنیث منزله كلمه‌سنه بقعه اعتباریله
بیت مقدمه یاخود مضمون بیت مقدمه راجعدر مقتدای هداة دین
مبین وقبلة العارفین اولان سلطان المرسلین علیه الصلوة والسلامك
لیلة معراجده مسجد اقصاده ارواح انبیاء كرامه امام اولدقلرینه ایما
اولنور شارح مشار الیه علیه الرحمه والضمیر فی بها راجع الی المنزلة والباء
للسببیة والمعنی قدمتك الانبیاء علی انفسهم بتلك المنزلة دیمش اولور
دیمش، والرسل فعله قرائت اولنورسه جمیع كلمه‌سنه معطوف اولور
واگر جر ایله اولورسه انبیاء لفظنه اوزرینه عطف اولوب عطف الخاص
علی العام قبیلندن اولور، زیرا رسول خاصدر نبی عامدر كل رسول نبی
وبعض النبی لیس برسول مصداقدر، رسل رسولك جمعیدر رسول ایله
نبینك تعریفلری سبقت ایتمشدر، تقدیم مخدوم تقدیم نزع خافضیت
اوزره منصوبدر كتقدیم مخدوم دیمكدر دیمشلر، تقدیم مصدر مجهولدر
قائم مقام فاعلی اولان مخدوم لفظنه مضافدر علی خدم تقدیم كلمه‌سنه
متعلقدر خادمك جمعیدر، مخدوم كلمه‌سی اول مصدر مجهولك قائم مقام
فاعلی اولوب مصدر قائم مقام فاعلنه مضاف اولمش اولور، بو صورتده
معنی مخدومك خادم اوزرینه تقدیم اولندیغی كبی تقدیم اولنور،،،
دیمك اولور ومصدرك اصل فاعلی اولان تقدیم ایلیین ذات یاخود قوم
یاخود ناس مقوله‌سی متروكدر بعض شراح دیمشدر كه تقدیم كلمه‌سی

قدمتك

قدمتك فعلنك مفعول مطلقی اولمق جائز دكلدر، زیرا معنی بو صورتده
سنی تقدیم ایتدیلر، تقدیم ایتمكلك ایله دیمك اولور، بونك معناسی
بو قدر مناسب اولان تقدیم كلمه‌سی قدمتك فعلنك بر محذوف مفعول
مطلقنك مثل لفظی تقدیری ایله صفتی اولمقدر تقدیری قدمتك الانبیا
تقدیماً مثل تقدیم مخدوم الخ دیمك اولور كما قال درة المضیئة قوله
تقدیم مخدوم مفعول مطلق لقدمت وفی الاصل صفة لمفعول مطلق
ای قدمتك تقدیما كتقدیم المخدوم والمصدر مجهول مضاف الی مفعوله
القائم مقام الفاعل ولیس مصدراً للفعل المذكور بل ذكر للتشبیه به
اذ التقدیم بمعنی التقدم والمعنی قدمتك جمیع الانبیاء والرسل لیلة
المعراج فی سبیلك مقام قوسین اوادنی كتقدیم المخدوم خلاصه تقدیم
كلمه‌سی مصدردر ایكی احتمال وار اگر مصدر مجهول اولورسه معناده دیمك
اولور كه جمیع انبیاسنی تقدیم ایتدیلر مخدوم خادم اوزرینه تقدیم
اولندیغی كبی واگر تقدیم كلمه‌سی مصدر معلوم اولورسه معنی دیمك
اولور كه جمیع انبیاسنی تقدیم ایتدیلر مخدومی خادم اوزرینه تقدیم
ایلدكلری كبی وفی البیت من البدیع مراعاة النظیر بین الانبیاء
والرسل وجناس الاشتقاق بین قدمتك وتقدیم مخدوم وخدم

تخمیس

ایدنجه رتبهٔ معراجی ذاتكه اعطا ،، جنابك ایلدی سید نبیلره مولا
علو جاهكی فهم ایلدكده سرتاپا ،، وقدمتك جمیع الانبیاء بها
والرسل تقدیم مخدوم علی خدم ،

وَاَنْتَ تَخْ مَفَاعِلُنْ تَرِقُ السَّ فَعِلُنْ سَبْعَ الطِّبَا مُسْتَفْعِلُنْ قَبِهِمْ فَعِلُنْ
فِي مَوْكِبٍ مُسْتَفْعِلُنْ كُنْتَ سَـ فِي فَاعِلُنْ هَا صَاحِبَ الْ مُسْتَفْعِلُنْ عَلَمِ فَعِلُنْ
وَاَنْتَ تَخْتَرِقُ السَّبْعَ الطِّبَاقَ بِهَا ،، فِي مَوْكِبٍ كُنْتَ فِيهِ صَاحِبَ الْعَلَمِ

واو حالیه‌در انت ضمیر منفصل مبنی محلاً مرفوع مبتدا تخترق فعل مضارع
مخاطب فعل وفاعلدر جمله‌سی مبتدانك خبریدر مبتدا مع خبره بیت سابقده
اولان قدمتك كلمه‌سنده كی كاف خطابدن حالدر، یاخود واو عاطفه
ایله قدمت فعلنه معطوفدر جمله اسمیه‌یی جمله فعلیه اوزرینه عطفدر

احترازا ایچون حالا ولمق مرتجحدر دیمشلر بو محلده بعض شراح اعرابده
تکلف ایدوب قوله تعالی وان احد من المشرکین استجارك اعرابی قبیلندن
اضمار على شریطة التفسیر دیمشلر لکن شیخ زاده ودرة المضیئه نك
مختارلری اولا اعرابدر ولنان وجه مذکوردر شارح درة المضیئه
تخترق مضارع صیغه سیله ناظمك کتوردیکی سببی بو وجهله بیان
ایدرکه آثر المضارع لاحضار صورة تلك الحالة الماضیة الشان لاده یری
السامعین تلك الحالة مع مافیه من الایماء الى ان الناظم یخبر عنها عن
المشاهدة تنبیها على قوة الیقین فی ذلك وکما قال مصنفك وآثر المضارع
على الماضی مع انه خلاف الظاهر استحضارا لتلك الصورة البدیعة الدالة
على قطع البشر اطباق السموات المشتملة على المسافات البعیدة فی المدة القلیلة
فان هذا هو الذی یدل على کونه رسولا والا فالبشر عاجز عن مثله
دیمشلردر قوله مخترق خرقدندر خرق برتمق وقطع ایتمك معناسنه‌در
وان قولیده خرق خانك فتحی وراءنك سکونیله بزی برتمق التخریق على
وزن التکریم والانخراق بو تلمقدر دیمش الشبع تخترق فعلنك مفعولیدر
الطباق نصبله سبعك صفتیدر طباق طبق لفظنك جمعیدر جبل ایله
جبال کبی یاخود طبقه کلمه‌سنك جمعیدر رحبة ورحبات کبی الشبع
کلمه‌سنده اولان الف لام عهد خارجیدر قوله تعالى سبع سموات طباقا آیت
کریمه‌سنده اولان معهود سبع طباقه اشارتدر یعنی سبع طبقات
اولان سمواتی صاحب المعراج سرور کائنات علیه الصلوة والسلام
لیلهٔ معراجده دعوة کبرایه عزیمتلرنده خرق بیوردقلری تخذ کراولور
ناظم علیه الرحمه تخترق لفظیله فلاسفه یی رد وانکار ایتمشدر زیرا
حکمتده مفصلدرکه فلاسفه افلاکی خرق والتیام قبول ایتمز دیمشلر
انلره تبعیت ایدنلر معراج سعادتی انکار ایدیلر زیرا وراء افلاکه عروج
ودخول افلاکی خرقه توقف ایدر افلاکی خرق ایسه محالدر دیدیلر
متکلمین علیهم الرحمه افلاکی خرق والتیام قبول ایدیکینی بو وجهله
بنا واثبات ایتمشلردرکه اولا افلاکی متجانسه اولملریله متماثله اولدیغی
بناء متحد الحقیقة دردکه هر برینه عارض ولمق ممکن اولان صفت

اجسامك سو

بلاشك

بلاشك آخره دخی عارض ولمق ممکندر دیو بو اجسامك تماثلی
ایله افلاك قابل خرق ودخول اولدیغنی اثبات ایتمشلردر نته کم
شرح مقاصدده سعد العلامه التماثل هو الاشتراك فی صفات النفس
فی صفات النفس ومرادهم بصفات النفس ثبوتیة یدل على الوصف بها
على نفس الذات دون معنى زائد علیها ککون الجوهر جوهرا وذاتا وشیئا
موجودا ویقابله المعنوی وهی صفة ثبوتیة دالة على معنى زائد على
الذات ککون الجوهر حادثا ومتحیزا ومن لوازم الاشتراك فی الصفات
النفسیة الاشتراك فیما یجب ویمنع دیو تفصیل ایتمشدر یعنی صفت
نفس که جوهریت وذات وجسمیة وغیرها کبی بو صفاتده ایکی شیء
مشترك اولسه اکا متماثلین دیرلر که حقیقتلری متحد اولور مثلا
افلاك ایله شجر کذلك ورق صفات نفسده اولان جسمیتده مشترك
اولملریله متحد بالحقیقتدر وبینهما تماثل وارددر هر برینه عارض اولان
صفات آخره دخی عارض ولمق ممکن وجائزدرکه مثلا شجره ورقه
عارض اولان خرق افلاکه دخی عارض المق ممکندر پس افلاك خرق
عارض ولمق ممکن اولملریله قابل خرق ودخولدر ولور کذلك شرح مقاصده
سعد العلامه دیمش که ان الاجسام متماثلة ای متحدة بالحقیقة وانما
الاختلاف بالعوارض فان اختصاص کل جسم بصفاته المعینة لا بد
ان یکون بمرجح مختار اذ نسبة الموجب الى الکل على السواء ولما جاز
على کل جسم ما یجوز على الآخر کالبرد على النار والخرق على السماء
ثبت جواز ما نقل من المعجزات قوله بهم حرف جر مع معناسنه‌در
کما قال بعض الشراح وضمیر بهم للانبیاء والرسل علیهم الصلوة والسلام
ای فیهم او معهم دیمش هم ضمیری جار ایله محلا مجرور مقدر
کائنا کلمه‌سنه متعلقدر تخترق فاعلندن حالدر یاخود مصاحبت
ایچوندر مقدر ماتا یاخود مصاحبا کلمه‌سنه متعلقدر ولور کذلك
تخترق فعلنك فاعلی اولان ضمیر خطابدن حالدر هم ضمیر انبیایه
راجعدر ای تخترق وتقطع السموات السبع ماتا او متجاوزا بهم
او مصاحبا بهم تقدیرنده دردیمشلر واقعا معقوددرکاه

احدیت اولان حبیب کبریا اثناء راهده منزل بمنزل طبقات
سموات وصولنده هر طبقهٔ سماده بو تحیهٔ مکرمه مصادف اتمکله
بیت رسلك جملهسن او ذات شریف ۞ ایلدی التفات ایله تشریف
مصداقینه مظهر تکریم بیوردقلری انبیای عظام بونلردر ۞
شارح درة المضیئه ذکر ایتمشدر کما قال وورد فی حدیث مسلم
انه علیه الصلوة والسلام مر فی السماء الدنیا بآدم وبالثانیه
بعیسی وبالثالثة بیوسف وبالرابعة بادریس وفی الخامسة
بهارون وفی السادسة بموسی وفی السابعة بابراهیم علیهم السلام
قوله فی موکب شارح مزبور درة المضیئه الموکب والکوکبة جماعة
من الفرسان دیمش فی موکب جار مجرور کذلك مارا او مصاحبا
کلمهسنه متعلق اولوب تخترق فعلنك فاعلندن کذلك حالدر ۞
کنت افعال ناقصهدن فعل وفاعلدر فیه جار مجرور ضمیر موکبه
راجعدر صاحب خبریدر کنت جملهسی موکبك صفتیدر علم لوادر
ترکیده سنجاقدر لواء سعادت تعبیری بو معنایهدر صاحب العلم
جمع اولان عسکرك رئیسی وسرعسکری اولان ذات عالیدر شارح
مصنفك والموکب بکسر الکاف القوم الرکبان علی الابل للزینة ویقال
لجماعة الفرسان فاراد بالموکب ههنا جماعة الملئکة وارواح الانبیاء
دیمش ایمدی بهم لفظنده با مع معناسنه اولوب جار مجرور مقدر
کائنا کلمهسنه متعلق کنت فعلنك ضمیر خطابندن حال اولوب هم
ضمیری انبیای عظامه راجع اولدقده معنا دیمك اولور که یا رسول الله
سن ارواح انبیای عظام ایله معا اولدیغك حالده سبع
سمواتی خرق ایلدك بر موکبك ایچنده اولدیغك حالده خرق ایلدك که
سن اول موکب ومعسکرده سرعسکر ۞ وصاحب علم ایدك دیمك
خلاصه مآل معنا اولور ۞ فی موکب لفظنده اولان تنوین تعظیم ایچون
اولمغله رکبان وخدمهٔ سواری مقامنده کروه ملئکهٔ کرام وارواح
انبیا ایله مرتب کوکبهٔ تعظیم ایله اول صاحب علم سعادت وعالمینه
محض رحمت اولان سلطان کائنات علیه الصلوة والسلامك سموات سبعی

خرق ایدوب

خرق ایدوب دعوت نعم قرب محبته عزیمتلرینی افاده ایچون اولمشدر
اولور ۞ اما با مصاحبت ایچون اولوب محذوف مصاحبا یاخود مارا
کلمهسنه متعلق اولورسه معنی انبیایه مصاحبا اولدیغك حالده سبع
سمواتی خرق ایلدك بر موکب عظیمده صاحب جیش اولدیغك حالده یعنی
معراج سعادتده بو دبدبهٔ عظیمه ایله مرور وعزیمت ایلدك دیمك مراد ایدر
فی موکب کلمهسنده تنوین تعظیم ایچون اولمغله موکب عظیم ایله صاحب
الدرة تعبیر ایتمشدر کما قال والمعنی تخترق وتقطع السموات السبع مارا
بالانبیاء فیها مع جماعة عظیمة من الملائکة وانت رئیسهم فیهم الی ان
وصلت المأمول محصول عبارت بیت یا رسول الله انبیای کرامه مقارن
وملاقی اولدیغك حالده سبع سمواتی خرق ایلدك ۞ یعنی مرور ایلدك
بر موکبده یعنی بر معسکر عظیمده سپهسالار صاحب العلم اولدیغك
حالده دیمك مراد اوله سموات سبعی مرور وعبور خرقه توقف ایتمکله
مرور ایله خرق بیننده ملازمهٔ عادیه اولوب مرورده سمواته خرق
لازم کلمکله بطریق الکنایه خرق ایله مرور معنیسی مراد اولور ۞
یعنی یا رسول الله جناب دولتك اولی الامر صاحب الجیش
اولدیغك حالده انبیای کرام ایله طبقات سبع سمواتی یرطوب
چاك ایلدك دعوة خاص کبریایه عروج وعزم ایلدك دیمك مآلندن اولور

تخمیس

عروج دعوته ای پادشاه ملك حلم ۞ امین وحی ایدی دعوتجی بندهٔ مکرم
اوکنده جیش سروش انبیا خدم کاکیم ۞ وانت تخترق السبع الطباق بهم
فی موکب کنت فیه صاحب العلم ۞

حتی اذا مستفعلن لم تدع فاعلن شأوا لمس مستفعلن تبق فعلن
من الدنو مفاعلن و ولا فعلن مرقی لمس مستفعلن تنم فعلن
حتی اذا لم تدع شأوا لمستبق ۞ من الدنو ولا مرقی لمستنم

حتی الی معناسنه حرف جردر الی کبی انتهاء غایة ایچوندر بیت اولده
اولان تخترق فعلنك غایتنی بیاندر اذا کلمهسنده احتمال لاته ذاهب
اولمشلردر ۞ اولا اذا شرط ایچون اولمغه ذاهب اولمشلر لکن

شارح درة المضيئه ظرف مكاندر دیمش کما قال واذا ههنا المجرد
الظرفية فلا يقتضي جوابا مثل اذا الشرطية اى اول وقت كذا شارح مصنفك
تقدير معناده يريد الناظم ان اخترا قتك حيث لم يترك محل سبق لسابق
اشبو تقدير معنادن منفهم اولان كذلك اذا ظرف ايچون اولمقدركه
بيت اولده اولان تخترق فعلنك ظرفا ولور لكن شارح مصنفك
مرحوم كدرمز بوردن صكره واذا المحض الظرفية والعامل خفضت ديوب
ثانيده اولان خفضت فعلنه ظرفا ولمق احتمالني تصريح دخی ايلمشدر
لكن اذا ده خفضت كلمه سی عامل ولمق مناسب ولمغله فينبغي ان يجعل
اذا زائدة ديمشدر واقعا بو محلده اذا زائده در لم تدع فعل مضارع
مخاطب مجزومدر فعل فاعلدر ماضيسی ولميان افعالدندر خطاب سرور
كائنات عليه الصلوة والسلامه در يعنی سن ترك ايتمدك ديمكدر
شأوا لم تدع فعلنك مفعوليدر شأو مسافة وخطوه معناسنه در
ديمشلر لم تدع جمله سی مقدر ان مصدريه ايله تأويل مصدردر جار ايله مجرور
اولوب بيتا ولده اولان تخترق فعلنه متعلقدر معناسی يا رسول الله
سابقه قرب الهيده بر مسافه ياخود بر خطوه ترك ايتميجه يعنی براقمايجه
سمواتی خرق وعروج ايلدك ديمك اولور لمستبق لام حرف جردر مستبق
اسم فاعلدر سابق ديمكدر جار مجرور لم تدع كلمه سنه متعلقدر سابقدن
مراد قرب الهيه وصولده سبقت قصد ايدنلردر شارح درة المضيئه قوله
لمستبق اى السابق ممن يطلب السبق من الانبياء والملائكة ديمش من الدنو
دنو بضم الدال والنون قرب معناسنه در من الدنو جار مجرور كائن محذوفنه
متعلق اولوب شأو كلمه سنك بيانی وصفيدر يعنی سابقه مسافة
قربدن ياخود سابقه قربدن بر خطوه براقمادك كه سابق انی سبق
واحراز ايليه ديمك اولور ولا مرقی واو عاطفه در لا زائده در لم يدع
فعلنده اولان نفيی تأكيد ايچوندر مرقی فتح ميم ايله چيقه جق وصعود
ايده جك مكاندر اى محل عروج ومكان صعود ديمكدر فهو اسم مكان
من رقيت السلم ديمش شارحلر مرقی تقديرا منصوبدر شأوه وزرينه معطوفدر
لمستنم جار مجرور لم يدع كلمه سنه متعلقدر مستنم اسم فاعلدر طالب

ارتفاع ديمكدر بعض شراح لمستنم اى لمتعال ديمش شارح درة المضيئة
وهو اسم فاعل من الاستنام وهو فی الاصل التعلی علی سنام البعير
ثم استعمل فی كل تعل اى مرقی لطالب رفعة ديمشدر معلوم اوله كه
بو بيتك معناسی كره كی كبی ظاهر اولمق بو تفصيله محتاجدر خلاصه سی
بودر كه بيتده مز بورده اولان شأو لفظندن مراد قربدن مسافه ياخود
قربدن بر خطوه ديمكدر زيرا قوله من الدنو كلمه سی شأو لفظنك صفتی
مبتنيدر ودخی مستبق لفظی ول مسافة قربی سابق اولان در ظاهر
عبارت بودر لكن ناظمك مرادی اول مسافة قربی قصد ايدنلرك جميعنك
سابقی ديمكدر انلر انبيای عظام وملائكه مقربيندر كه مقام قرب
حقی قصد ايدنلرك جمله سنك مستبقی يعنی سابقی انلردر محصول معنی
ديمك اولور كه يا رسول الله سن سموات سبعی بر غايته دك خرق وعروج ايتدك كه
مسافة قربی قصد ايدنلرك جمله سنك سابقنه مسافة قربدن بر مسافه
ياخود بر خطوه ترك ايتمدك يعنی كه سن واصل اولدك مسافة قربی قصد
ايدنلرك جمله سنك سابقی اول مسافة قربه واصل اوله مدی انجق واصل
سن سن ديمك اولور زيرا غيرا اول مسافة قربه واصل اولسه پيغمبريمز
عليه الصلوة والسلام اول قربی سابقه ترك ايتمش اولور كلام ايسه
اول مسافة قربی سابقه ترك ايتمدك معناسنه در شارح مصنفك
الحاصل انه وصل الی مرتبة لم يكن الانبياء والرسل والملئكة المقربون ان يصلوا
اليه ديمش ناظم من الدنو عبارتيله بو محلده اولان مسافة قربدن مراد
مقام او ادنی اولديغنه مجانست حروف كلمه ايله نازكانه اشارت ايدر
وافعده قرب معناسنه اولان دنو ايله او ادنی بيننده جناس واردر
اول مقام قرب كه ليلة معراجده سلطان رسالت پناه عليه صلوات
الاله افندمز عروج ايدوب واصل اولمشدر اول سدرة المنتهی اولديغنی
بعض شراح يازمشدر خلاصة معناده شارح درة المضيئه ديمشدركه
والمعنی انت تخترق السموات السبع وترقی اليها حتی ما تركت مستبقا السابق
ولا مرقی لراق فتجاوزت من قاب قوسين ووصلت الی مقام او ادنی
ففی البيت اشارة الی الترقی من قوسين الی مقام او ادنی خلاصة معناه

مصرع ثانی دیمکدر کو دخی رتبهٔ عالیه طالب ولانه محل عروج ومکان
صعود وارتفاع ترك ایتمینجه یه دك سبع سمواتی خرق وعروج ایلدك یعنی
نهایت رتبهٔ سنیه ومصعد اعلایی سن احراز ایلدك سندن غیری احاد
واصل اولمش یوقدر معناسنه در زیرا غیر واصل اولسه طالب ارتفاع
اولان مستنمه یعنی طالب ارتفاع اولان ذاته اول رتبهٔ عالیه ترك اولنمش
اولور کلام ابسه مستنمه یعنی طالب ارتفاع اولان ذاته مرقی یعنی رتبهٔ
والا ترك اولنمقدر دیر

عالیه

تخمیس

سپهر عزتی قرب طباق منطبقین ٭ بکوردی دعوت حق آجدی وصلتن طرقین
کیم اولدی کیمنه قادر بو رفعتك افقین ٭ حتی اذا لم تدع شأوا لمستبق
من الدنو ولا مرقی لمستنم

خفضت کل مفاعلن ل مقا فعلن م بالاضا مستفعلن فة اذ فعلن
نودیت بالر مستفعلن رفع مث فاعلن ل المفرد ال مستفعلن علم فعلن
خفضت کل مقام بالاضافة اذ ٭ نودیت بالرفع مثل المفرد العلم

خفضت فعل ماضی مخاطبدر تا فاعلیدر خطاب سرور کائنات علیه
الصلوة والسلامه در خفض رفعك ضدیدر انخفاض انحطاطدر
بعض شراح الخفض جعل شیء تحت شیء دیمش کل خفضت فعلنك
مفعولیدر مقام مضاف الیهیدر مقام موضع قیامدر بالاضافة
جار مجرور خفضت فعلنه متعلقدر اضافة نسبت معناسنه در
مثلا رتبه وزارت رتبهٔ خواجگانه نسبتا اعلادر دیمك کبی
بو محلده مقدر تقدیرا اولنور مثلا الی مقامك عبارتنی تقدیر
ایتمشلر یعنی بالاضافة کلمه سی قید احترازیدر که مقامات سائره
منخفضه واسفلدر دیمکدر احترازایچوندر زیرا مقامندن مراد مقامات
انبیای عظام ومقام ملائکهٔ مقربیندر قال الشیخ والمراد من المقام
نهایة سیر الکامل الی الله تعالی ولکل سائر الیه تعالی مقام معلوم ابتدی
دیمك اولور که مقامات سائره کندو ذاتنده عالیدر لکن یا رسول الله
سنك مقامکه نسبتله منحط واسفلدر دیمك مرادر مثلا سماء اول
سماء تاسعه نسبتله اسفل واجفدر معه هذا سماء اول کندو ذاتنده

نه رتبه عالی اولدیغی ظاهردر بو مثال محسوسات خارجیه ددر
اما علو رتبهٔ معنویهٔ اعتبارتیده صاحب مهر اولان وزیر
اعظمك مقام صدر وزارتی نه مرتبه عالی ایکن سلطنت وتخت
خلافته نسبت ایله بین الثری والثریا نه مرتبه دون اولدیغی
محتاج تعریف دکلدر بو بیت مبارکده هر مقامی خفض
ومنحط ایلدك دیمه نك معناسنی شارح مصنفك بو وجهله شرح
وبیان ایتمش که تخفض المقام عبارة عن وصولك الی مرتبة علیة
تصیر المقامات بالنسبة الیها کانها اسافل کذلك قال الحنفی
والمعنی جعلت کل مقام من مقامات الکمال تحت مقامك
لتجاوزك عنه قاضی عضد بو یله تفصیل ایدر که اعلم ان لکل
من السائرین الی الله تعالی مقاما معینا لا یمکنه التجاوز منه
واذا وصل الیه صاحبه صار صاحب کمال ولا شك ان بعض
المقامات ارفع من بعض المقامات فیکون خفض المقام هو الترقی
والتجاوز عنه واذا تجاوزه واستعلی علیه فقد خفضه وخفض
المقام یستلزم خفض صاحبه ای صیرت کل مقام بالنسبة الی مقامك
مخفوضا وجعلت سائر المقامات بالقیاس الی مرتبتك مخفوضا
وان کان ذلك المقام عالیا فی نفسه دیمشدر اذ کلمه سی محضا
ظرف اولمق واریاخود تعلیل ایچون اولمق وار کما قال المصنف اذ هذه
تعلیلیة او متمحضة للظرفیة اکر تعلیل ایچون اولورسه نودیت
جمله سی خفضت فعلنك علتی اولدیغی مفید اولور شارح درة
المضیئه اذ علة لخفضت لا محل لها من الاعراب دیمش تعلیلك معنا
زیرا سن رفعله ندا اولندك دیمکدر واکر اذ ظرف ایچون اولورسه
سکون اوزره مبنی محلا منصوب خفضت فعلنك ظرفی اولوب
نودیت جمله سنه مضاف اولور معنی سن رفعله ندا اولندیغك وقتده
مقامکه نسبتله هر مقامی خفض ومنحط ایلدك دیمك اولور
نودیت صیغهٔ مجهول اوزره فعل وفاعلدر ندا منادانك اقبالنی
یعنی توجهنی طلبدر بالرفع جار مجرور نودیت کلمه سنه متعلقدر

معلوم اوله که اشبو رفع کلمه‌سی مصدر مجهول اولمق احتمالی وار یاخود :.
مصدر معلوم اولمق احتمالی وار شارح درة المضیئه ابتدا مصدر مجهول
اولدیغنه اشارت ایچون نودیت بالرفع الی مقام قاب قوسین او ادنی
یعنی یا رسول الله مقام قاب قوسینه رفعله ندا اولندک دیمك :.
مصدر مجهول معناسیدر کذلك شارح مشار الیه بالرفع کلمه‌سی مصدر
معلوم اولدیغی احتمالنه اشارت ایچون او نودیت برفع الحجب بینك وبین
ربك [redacted] دیمشدر یعنی حجابلر باری تعالی رفع ایتمکله ندا
اولندک دیمکدر دیوب فالمصدر علی الاول مجهول وعلی الثانی معلوم
دیو تصریح ایدر نته کیم شارح مصنفك والرفع مصدر المعلوم ای
رفع الله ایاك والاوجه ان یجعل مصدر المجهول ای بارتفاعك دیمشدر
قال بعض الشراح ای نودیت رفع المنزلة ای جعلك رفیع المنزلة مثل المفرد العلم
شارح شیخ زاده واذ ظرف تخصصت والنداء طلب الاقبال بالرفع ای ملتبسا
برفع الله ایاك مصدر معلوم او مجهول ای بارتفاعك دیمشدر بو حقیر ملالك
بو وجهله تقریر ملاحظه ایلدمکه کتب نحویه‌ده النداء هو طلب الاقبال
ایله تعریف ایدرلر ایمدی بو محلده نودیت کلمه‌سنك معناسی اقبالك طلب
اولندی دیمك اولور یعنی یا محمد اقبال و توجهك طلب اولندی دیمك دعوت
اولندك دیمکدر :. زیرا خارجده بین الناس بر ذاتك توجه واقبالنی طلب
او ذاتی دعوت ایتمکدر :. بو معنالرك بینلرنده لزوم وارد رخصوصا نحاة
منادا الرده ادعوا کلمه‌سنی تقدیر ایدرلر نودیت کلمه‌سنی بو معناده :.
استعمال ممکن اولمغله دیمك اولور که یا رسول الله سن رفعله ندا اولندك
یعنی سن رفعت وتعظیم وتکریم ایله ضیافتخانهٔ نعم عظمای قربه حقه دعوت
اولندك دیمك مألنده اولوب سریت من حرم الی حرم نظمنه واندن صکره
ابیات سابقه‌نك مضموننه مناسب دعوت اکرام تعبیری ایله ناظم معراج
سعادتی بر کونه دخی ذکر وبیان ایتمش اولورلر کا راعیاندن بر ذاتی خانه‌سنه
برکسنه چاغرسه دعوت ابندی تعبیری اکرام وتوقیرده مستعملدر :. مثل
المفرد مثل المفرد مثل کلمه‌سی لفظا منصوب نودیت فعلنك مقدر مفعول
مطلقیدر ولان نداء لفظنك صفتیدر :. لکن مثل کلمه‌سنده صکره :.

برمضاف الیه

برمضاف الیه تقدیر ایدر بعض شراح ای نودیت نداء مثل نداء المفرد العلم
دیمشلردر :. المفرد مثلك مضاف الیهیدر :. العلم مفردك صفتیدر
مفرد ایله مراد امثالی بیننده فضائل وکمالات ایله منفرد اولان
ذاتدر العلم کمالات علمنده علم اولان ذات دیمکدر شارح مصنفك
اراد الناظم بالعلم العلامة المشهور الذی امتاز بعلو القدر وسمو المرتبة
لحیث صار علما بالفضائل والکمالات یشار الیه بالبنان دیمش :.
سعد العلامة حاشیهٔ کشافده یقال علم الکرم ای مشهور به اذا ذکر
الکریم لم یتبادر الفهم الی غیره بیورمشدر ناظم رحمه الله نودیت
مثل مفرد العلم عبارتیله مناسبات ذکرنی مراد ایدوب قواعد نحویه‌دن
منادی که مفرد معرفه اولسه مرفوع اولمق قاعده‌سنی کلمات مدایحده
ایدوب تمام ذکردن صکره قواعد نحویه‌دن خفض ورفع واضافت
ومفرد وعلم جملهٔ اصطلاحات نحویه‌دن بو بر جمعیت وذکر متناسباتده
مختیرعقولدر مع هذا معنای مقصوده قطعا مخل دکلدر معلوم اولمکه
کلامده بو مقوله مناسبات ذکر اولنمق بین البلغا والشعرا غایت
معتبردرکه علم بدیعده محسنات معنویه‌دن تعداد ایدوب مراعات
النظیر وتناسب تسمیه ایتمشلردر قال علامه السعد فی المطول :.
وهو المحسنات المعنویة مراعات النظیر ویسمی التناسب ایضا وهو جمع
امر وما یناسبه وقد یکون للجمع بین امرین وقد یکون بین ثلثة امور
وازید نحو قول الشاعر فی صفة الابل فی النحافة والهزال بیت عربیة
:. کالقسی المعطفات بل الاسهم :. مبریة بل الاوتاد جمع الشاعر
بین القوس والسهم والوتر :. انتهی اشبو مراعات النظیر اشعار :.
ترکیه‌ده دخی مقبول ومعتبر اولوب شعرای روم بو که جمعیتی بولو
بو بیت کبی که جمعیت وارد ر بیت مقیم زیر لوای نوکلو ناهی :.
قرار مزرعهٔ غیبدر ذغا متمز ایمدی ما نحن فیه مز اولان سالف
الذکر بیت مبارکه خلاصهٔ معناسنده شارح درة المضیئة دیمش
والمعنی انخفض جمیع المقامات بالنسبة الی مقامك حین اختارك الله
بالرفع الیه مثل رفع المفرد العلم فی الندا فیکون التشبیه لطیفا

غريباً ولا يخفى ما في جمع الخفض والاضافة والندا والرفع والمفرد والعلم من الحسن والمقابلة قال شيخ زاده يعني طلب الله اقبالك بفضله وعنايته مثل ما يطلب فيما بين الناس مثل ما هذا الرجل بالتعظيم والاكرام فانه روي ان جبريل عليه السلام جاء بالبراق ودعاه بغاية التعظيم والاحترام محصول معنا بيت بو وجه اوزره در كه بالاده تفصيل اولنديغي اوزره نوديت مآلده دعوت معناسنه اولدقده ديمك اولور كه يا محمد سن فضائل وكمالاتده منفرد وعلم كبي طرف حقه رفعله دعوت اولنمكله يعني دعوت اولنديغكه بناءً برمقامي كه جوب اعتلا ايليوب واصل اولديغك مقامك جمله مقامات وراسنده واسفلنده قالمغله جمله مقاماتي منخفض ومنحط ايلدك ديمك اولور ياخود نوديت دعوت معناسنه اولميوب شارح مصنفك يقال ناداه منادٍ اي صاح به ديديكي اوزره ندا اولندك معناسنه اولورسه ديمكدر كه مفرد معرفه نك رفعله ندا اولنديغي كبي ندا اولنمغله خفضت كل مقام الخ يعني مثلا مفرد معرفه اولان زيد مثلا يا زيد ديو ندا اولنديغي كبي سن دخي يا محمد ديو ندا اولندك لكن ندا مطلقا دكل بلكه رفعله ندا اولندك يعني يا محمد مرتفع اول عروج ايله مقام قربه مرفوع اول اعتلا ايله ديو ندا اولندك ديمك اولوب سبقت ايدن سريت من حرم ليلا الى حرم بيتني معناً تاكيد اولور لكن ندانك متوقف اولديغي حرف ندا ادعوا مقامنده در ديدكلري اوزره بو صورتده دخي ندا اولندك ديمك دعوت اولندك ديمكدر زيرا يا محمد ديو حقيقة ندا اولنديغي دن معلوم خصوصا جناب كبريا اصواتدن عبارت اولان ندادن منزهدر بهر حال مراد نداء معنويدر پس ندا اولندك ديمك بو تقديرده دخي دعوت اولندك ديمك معناسنه اولمغله بيت آتيده علويت ايله ربط دخي مناسب اولور وفي البيت من البديع الاقتباس النحوي ومراعاة النظير الخفض والاضافة والندا والمنفرد والعلم والمقابلة بين الاضافة والمفرد والطباق بين الخفض والرفع وحسن التعليل

والتشبيه

والتشبيه وبمكن القافيه تخميس

اولوب نهايت قرب محبتنه نافذ ∴ يد ارادتي سن بن وحبله آخذ

اورتبه اولدك انكله نبيلره فائذ ∴ حفضت كل مقام بالاضافة اذ

نوديت بالرفع مثل مفرد العلم

كيما تفوز مستفعلن زبوص فعلن الى مس مستفعلن تتر فعلن عن العيو مفاعلن ن وسر فعلن راتي من مستفعلن كتم فعلن

كيما تفوز بوصل اي مستتر ∴ عن العيون وسر اي منكتم

كيما تفوز كي فعل مضارع ناصب ولان حروفاتدندر تعليل ايچوندر ما زائده در تفوز فعل مضارع مخاطبدر كي ايله منصوبدر فاعلي تحتنده انت ضميري فخر عالم عليه الصلوة والسلامدن عبارتدر جمله سي بيت سابقده خفضت كل مقام قولنك علة غائيه مقامنده علتيدر نته كيم بعض شراح انك خفضت لانك ظفرت بوصل الخ ديمكدر ديمش تفوز ظفر ونجاة معناسنه اولان فوزدندر مقصودنه فائز اولدي يعني مقصودنه ظفر بولدي واصل ولدي ديرلر بو محلده تفوز نعلي فزت معناسنه در يعني ناظم شمديكي حالده رأي العين مشاهده يه دلالت ايلدين فعل مضارع كتوردي كه كمال تحقق فوز ووصله اشارت ايچوندر شارح مصنفك تفوز بمعني فزت عدل عن الماضي استحضاراً لتلك الصورة الغريبة المطلوبة ديمشدر بوصل جار مجرور تفوز فعلنه متعلقدر وصل هجرانك ضدي در تنوين تعظيم ايچوندر وصل عظيم اولديغي ظاهردر كه غايت مطلوب اولان وصول الى الحقدر اي مستتر اي كلمه سي بلا تشديد حرف تفسيردر جاءني زيد اي ابوك كبي تشديد ايله اولورسه كاهي استفهاميه اولور نحو اي وقت مجيئك وكاهي صفت اولور بو مقامده اولديغي كبي زيرا صفت ابتدادن مشتقاتدن اولمق لازم دكلدر بلكه موصوفده برمعنايه دلالت ايلدين كلمه صفت واقع اولمق جائزدر اي كلمه سي دخي استفهام معناسنده غيري بعض استعمالاتده موصوفده واقع معنايه دلالت ايتمكله صفت وقوعي جائزدر قال مولانا جامي ولا فرق بين ان يكون النعت مشتقاً او غير مشتق

فی صحة وقوعه نعتاً اذ اكان وضع غیر المشتق لغرض الدلالة على المعنى
الواقع فی المتبوع بان یدل على حصول معنى لذات مادح یجوز ان یقع نعتاً
على ذلك مثل مررت برجل اى رجل اى كامل فی الرجولیه فای رجل
باعتبار لانه فی مثل هذا التركیب على كمال الرجولیه یصح ان یقع نعتاً
وفی مثل ای رجل عندك لا یصح ان یقع نعتاً بل هو استفهام ایمدی
بو محلده ای لفظی بو صل مغلنك صفتیدر ولمغله وصل كامل فی
الاستتار دیمك اولور. واكر مستتر قولنك صفتیدر ولور سه
ای مستتر كامل معناسنه در قال الشارح ای ظفر بوصل ای مستتر
ای بوصل مقول فیه ای مستتر ای كامل فی الاستتار لا یطلع علیه
احد ولا یكتنه كنهه كما یقال هو رجل ای رجل ای رجل كامل فی الرجولیة
شارح درة المضیئه وای مستتر بالجر صفة وصل مضاف الى مستتر
وفی الكلام قلب ای بوصل مستتر كامل فی الاستتار عن غیرك
لا یكتنه كنهه دیمشدر. عن العیون جار مجرور مستتر كلمه سنه متعلقدر
عیون ایله مراد حواس ظاهره در اولان بصائر اولمق جائز كذلك
بصائر اولمق دخی جائز دیمشلر وسر بالجر وصل اوزرینه معطوفدر
سر امر مستور معناسنه در. اتی كلمه سی مصرع اولده سبقت ایلدیكی
اوزره سر كلمه سنك صفتیدر منكتم لفظنه مضافدر منكتم
كتماندن اسم مفعولدر كتم واخفا ستردر بو محلده دخی قلب
واردر ای سر منكتم كامل الاكتتام عن الخلق دیمكدر شارح
مصنفك ظفرت بوصل كامل الاستتار بحیث لا یطلع علیه احد
من الانبیاء والملائكة المقربون وقوله وسر ای سر منكتم من
قولهم كتمت الشیء سترته وانكتم استتر دیمش بعض شراح
كما تفوز عبارتی بیت سابقده اولان خفضت فعلنه علت غائیه
اولدیغی بو وجهله تقریر ایتمشدر. ای خفضت لان تفوز
او حتى تفوز بوصل مستتر ای مستتر عیون اذ لا یمكن ان یطلع
علیه نبی ولا ملك مقرب ولان تفوز بسر مكتتم ای
لا یحیط به احد علماً الا انت وربك دیمش

تخمیس

تخمیس

عطالر ایندی سكا حق خزائن برن ⁂ عقولدرك ایدی فرزانه وجبك سترده
اوشامدعوفی اولدیكی خدا مقتدردن ⁂ كیما تفوز بوصل ای مستتر
عن العیون وسر ای منكتم

فخرت كل مفاعلن لفخا فعلن دغیر مشن مستفعلن ترك فعلن
وجزت كل مفاعلن لمقا فعلن م غیر مز مستفعلن دحم فعلن
فخرت كل فخار غیر مشترك ⁂ وجزت كل مقام غیر مزدحم

فخرت فا افعال سابقه یه تفریعیه. خرت خاء مهمله وزاء معجمه ایله
فعل ماضی مخاطبدر تاء خطاب فاعلیدر مخاطب سرور كائنات علیه
الصلوة والسلام افندیمزدر. فخرت حوزدندر جمعت وحویت
دیمكدر حازه ای حواه وجمعه دیرلر كل فخار مفعولیدر فخار مضاف
الیهیدر فخر وافتخار مصدردر. بو محلده مراد ما یفتخر به مثلا
كما لات الهیه وسائر انكله فخر اولنه جق اوصاف وفضائلدر
غیر جر ایله فخارك صفتیدر. یاخود نصبله فخاردن حالدن مشترك
غیر كلمه سنك مضاف الیهیدر مشترك فیه دیمكدر زیرا اسم مفعولك
صله سی ظاهر اولان محلده حذف اولنمق قاعده در المال مشترك
دیرلر یعنی مشترك فیه دیمك معناسی مراد اولدیغی ظاهر اولمغله
فیه حذف اولنمشدر فخار ایله مراد احزات ایله مشترك اولمیوب
انجق پیغمبریمز علیه الصلوة والسلام افندیمزه مخصوص ما به الافتخار
اولان مفتخراتدر كه من جملتها خلاق عالم جل شانه وتعالی حضرتلرینك
حبیب اكرمی اولدقلری وقاب قوسین او ادنی رتبه سی قرب حقه
وصوللری ومقام محمود ولواء الحمد ایله مكرم اولدقلری ورفعنالك
آیة كریمه سی منطوقنجه مدار ایمان لا اله الا الله محمد رسول الله
كلمتین شهادتینده واذان شریفده اسم ذات الله اسم محمدی معا ذكر اولنوب
اشبو ذكرده اسم ذاته مقارنت ایله ترفیع كندولره مخصوص ولان
ما به الفخر والمباهاتدر كه غیر مشترك فیه در یعنی بونلرده مشترك اولمش
یوقدر نته كیم قطب العارفین مقتدای واصلین حضرت شیخ

عبد القادر گیلانی قدس الله سره السامی صلوات مشهوره سنده اول
مفتخرات مخصوصه دن بعضیسنی اثنای تصلیه و دعاده بو وجهله ذکر ایتمشدرکه

اللهم صل على حبيبك محمد	الذي هو فلق صبح الانوار الوحدانية
وطلعة شمس الاسرار الربانيه	قرة عين اليقين
مرآة اولي العزم من المرسلين	نور انوار بصائر الانبياء المكرمين
محل نظرك وسعة رحمتك	من العوالم الاولين والاخرين
اشرف الحقايق الانسانيه	الذي خلقته من نور ذاتك
وخلقت من نوره الانبياء والمرسلين	رحمة للعالمين
المؤيد بالروح الامين	وخاتم النبيين

وسائر کلمات کرامه انتما لریله کشف حقایق محمدیه دن لمعه نثار
بصائر معرفت ولمشلردر ایمدی انبیاء عظامك ما به الافتخارلری اولان
رؤیت وخلت وتکلم وسائر جمیع مفتخراتلرنده ممدوح خدا علیه
الصلوة والسلام افندیمزك سائر انبیانك جمله سیله مشارکت
کلیه لری اولدیغندن ماعدا سالف الذکر مفتخرات که حبیبیه
ومقام قاب قوسین مرتبه معراج قربیه کندولره مخصوص اولوب
هر بری خصیصه ذات عالیلری اولان او مقوله مفتخراتك کلیسی
جمیع بیوردقلری یعنی ناظم علیه الرحمه فخرت کل فخار غیر مشترك
قولیله ادا وبیانا ایتمشدر وفخرت جیم وزاء منقوطه ایله فعل
ماضیء مخاطبدر فعل وفاعلدر جمله سی مصرع اولدر فخرت اوزرینه
معطوفدر جاز یجوز جوازا اذا تجاوزه وتعداه دیمشلر معناسی سن
کچدك وتجاوز ایلدك دیمکدر کل لفظی جزت فعلنك مفعولیدر
مقام مضاف الیهدر غیر لفظا مجرور مقامك صفتیدر یاخود منصوب
اولوب حال اولور مصرع اولده اولدیغی کبی شارح دره المضیئه
مقامی بیانده دیمشکه المراد من المقامات المزدحم فیه مقامات
الانبیاء من الرؤیة والمحبة والخلة والتکلم وغیرها من مقامات
العارفین الواصلین المسمات عندهم بدرجة السلوك فی الحال
والتعبیر عنها غیر ممکن قوله مزدحم غیر لفظنك مضاف الیهیدر

مزدحم فیه

مزدحم فیه دیمکدر بو مقوله اسم مفعولك صله سی ظاهر اولمغله
اکثریا حذف اولدیغی مصرع اولده بیان اولنمشدی بعض شراح مزدحم
مصدر میمیدر ازدحام معناسنه در ازدحام کثرتدن حاصل اولان
زحمته وتعبه دیرلر دیدی شارح مصنفك یقال وازدحم القوم على کذا
تزاحموا علیه وتنازعوا فیه دیمش من غیر مزدحم دیمك او مقاملر
مزاحم فیه اولدیغی حالده اومقاملری تجاوز ایلدك کچدك دیمکدر
غیر کلمه سی مقام لفظندن حال اولدیغنه کوره معنی کل مقامی تجاوز
ایلدك واصل اولوب تجاوز ایلدك دیمکدر که کل لفظی جمیع مقاماتی
حاوی اولمغله دیمك اولور که بلا تعب بر مقامه واصل اولدك بعده
انی کچوب بر مقامه دخی واصل اولدك بعده انی دخی کچوب کذا وکذا
کل مقاماتی یعنی مقامات انبیا که دره المضیئه نك بالاده تفصیل
ایلدیکی مقاماته واصل اولدك آنی دخی تجاوز ایلدك اندن بر مقامه
واردك انی دخی کچوب کذا وکذا مقاماتی تجاوز ایلدك دیمك
اولور ناظم علیه الرحمه نهایه وصول یعنی تجاوزنه محلده منتهی ای ذکر
ایتممکله بو عبد فقیرك ملاحظه مده بر معنای مقصوده اشارت مراد
ایدر دیمك ممکندر که یعنی یا رسول الله کل مقام انبیای عظامه
من غیر ازدحام وتعب واصل وتجاوز ایلدك دیوب نهایه وصولی
ذکر ایتمدیکی صاحب سعادت علیه الصلوة والسلام افندیمزك سیر فی الله
ترقی دائمی والی غیر النهایه مقامات احراز لرینه اشارت ایدر نته کیم
مقامات سیر الی الله غیر متناهی اولدیغی حاشیه بیضاویده سوره
فاتحه شریفه تفسیرنده شیخ زاده علیه الرحمه تحقیق مقام ایدرکه
فان السائر الى الله یتجرد عن التعلقات الکونیة الى ان یترقى مقام
المشاهدة ثم الى مراتب اخرى من الاتصال والانفصال والفنا والبقا
وینتهی عنده السیر الى الله وعند انقطاعه یبتدی السیر فی الله
وهو لا ینقطع ولا یتناهی والیه اشار من قال شربت الحب کاسا
بعد کأس فما نفد الشراب ولا رویت بو تقریر ضعیفانه مزمقتضانجه
سلطان انبیا علیه الصلوة والسلام افندیمزك سیر فی الله ترقیلری

الی غیر النهایه اولوب بر مقامده منتهی اولمامغله شراح قصیده نك
فجزت کل مقام نظمنده ای کل مقام سوی مقامك تقدیر ایلدکلری
تکلفانه دخی احتیاج قالماز کما قالوا فان قلت اذا تعدی صلی الله علیه
وسلم کل مقام فقد تعدی مقامه ومنزله بحکم العموم قلنا
المقصود کل مقام غیر مقامك والمخصص العقل کما فی قوله تعالی خالق
کل شیء یعنی سؤال ایراد ایتمشلرکه فجزت کل مقام دیمك هر مقامی
تجاوز ایلدك کچدك دیمکدر پس کل کلمه سنك تحتنده سید الانبیاء
علیه الصلوة والسلامك دخی مقامی داخل اولوب مشمولی اولدیغنده
اولمغله کندو مقاملرینی دخی تجاوز ایلمك لازم کلور مقصود ایسه
جمیع مقاماتی کچوب اعلی المعالی اولان کندو مقامکه واصل اولدك
دیمکدر دیو ناظمه اعتراض ایدوب بعده بو وجهله جواب ویرمشلر
کل کلمه سی فی الحقیقه مقامات انبیایه ومقام حبیب خدایه شاملدر
لکن عقل بو مقامده کل کلمه سنی مشمولاتندن بعض افرادنه تخصیص
ایتمشدرکه اول بعض افراد مقامات سائره در بو صورتده کل کلمه سی
ایله مراد اولنجق مقامات سائره ده اولوب مقام سلطان انبیا علیه الصلوة
والسلام انده داخل اولمامغله فجزت کل مقام سوی مقامك دیمك
اولور نته کیم الله خالق کل شیء آیت کریمه سنده شیء لفظی ذات حقه
وسائر ممکناته شاملدر لکن عقل مخصصدرکه کل شیء سوی ذاته
دیمکدر زیرا عقل جزم ایدرکه حق سبحانه وتعالی کندو ذاتنی خالق
اولمق محالدر ایمدی خالق کل شیء سوی ذاته دیمکله خلق ایتمه بی عقل
ماسوایه تخصیص ایدر اما بو حقیرك بالاده تقریر ایلدیکم معنی اوزده
سؤال مزبور توجه ایتمز زیرا جزت کل مقام عبارتی کل مقامی
تجاوز ایلدك دیمك غیر النهایه مقاماتی تجاوز وسبقت ایلدك معناسنه
اولمغله ترقی وتجاوز ایلدك دیمك بر محلده وبر مقامده توقف ایدوب
منتهی اولماز که حتی کندو مقامکی دخی تجاوز ایلدك دیمك لازم کلمك
محذوری ایله سؤال مزبور توجه ایلیه خلاصه معناء بیتده بعض شراح
دیمشکه فحاصل المعنی فجمعت کل فضائل التی لا اشتراك للغیر فیها

وتجاوزت

وتجاوزت کل مقامات المحبة التی لا ازدحام للغیر فیها لکونك
مخصوصا بها بعض شراح یعنی لیلة المعراج کل فخر لم یمکن بصلح الا لك
وجزت کل مقام من المقامات حال کونك وحیدا فریدا من غیر
مزاحم یزاحمك اذ لا یصلح لتلك المقامات الا انت دیمشدر معلوم
اولدیکه فجزت عبارتنده فاء تفریعیه وفاء نتیجه در دیدیلر ایمدی سبقت
ایدن ایکی عدد بیتك نتیجه سی وانلره متفرع اولدقلری محصول معنا بیت
بو وجهله ربط اولورکه فحزت کل مقام الخ یعنی یا رسول الله فضائل
وکمالاتده مفرد وعلم مرفوع اولدیغی کبی طرف حقه دعوت اولندك که
حتی بر احد مطلع اولمق ممکن اولمیان وصل کامل مستتره واسرار
منکتمهٔ الهیه یه فائز اولدك دیو پس چونکه بو بویله در اول رفعله
دعوت ومعراج سعادتده جمیع مفخراتی کندکده جمع ایلدك وسیر
الی الهدده اولان کل مقاماتی بلا تعب کچدك تجاوز ایلدك دیمکدر
بالاده تفصیل اولندیغی اوزده چونکه سیر الی الهده اولان مقاماتی غیر النهایه
اولمغله الی غیر النهایه تجاوز وسبقت ایلدیکك مقامات غیر متناهی در دیمك
اولور وفی البیت من البدیع الجناس المطلق بین جزت وجزت لا اللاحق ولا المحرف
کما ظن

تخمیس

خروش بحر محبت چو اولمدی ساکن ❁ جیقردی ساحل نجه لالی پاکن
خصوص اتلدهبا اولدی زیب ادراکك ❁ فحزت کل فخار غیر مشترك

❁ وجزت کل مقام غیر مزدحم ❁

وَجَلَّ مِقْ مَفَاعِلُنْ دَارُمَا فَاعِلُنْ وُلِّيتَ مِنْ مُسْتَفْعِلُنْ رُتَبٍ فَعِلُنْ
وَعَزَّ اِدْ مَفَاعِلُنْ رَاكُمَا فَاعِلُنْ اُولِيتَ مِنْ مُسْتَفْعِلُنْ نَعَمٍ فَعِلُنْ
وَجَلَّ مِقْدَارُ مَا وُلِّيتَ مِنْ رُتَبٍ ❁ وَعَزَّ اِدْرَاكُ مَا اُولِيتَ مِنْ نِعَمِ

واو عاطفه در جل فعل ماضیدر جل یجل بالکسر اذا عظم فهو جلیل وجل
جلاله ای عظم عظمته وکبریائه دیمشلر بو مقامده جل عظم دیمکدر
مقدار فاعلیدر جمله سی بیت سابقده اولان احد فعلین اوزرینه معطوفدر
شیئك مقداری قدری ومبلغی درکه المقدار ما یتعرف به الشیء ایله
تعریف ایتمشلر ما موصولدر ولیت تشدید لام ایله فعل ماضی

مخاطبدر مجهول صیغه‌سی اوزره در؛ ولایتدن مشتقدر سنی
والی ورئیس قلندک دیمکدر؛ فعل وفاعل درجمله‌سی ماء موصولک
صله‌سیدر ما یه عائد ضمیر محذوفدر ماء موصول مع صلته مقدار لفظنک
مضاف الیهیدر ای جل مقدار الشیء الذی ولّیته او ولّیت علیه دیمکدر
شارح مصنفک تولّیت بر شخصی والی وحاکم قلمغه دیرلر دیمش؛
شارح شیخ زاده ولاه العمل والبلدة قلّده وراسه فیه دیمشدر
وان قولیده التولیة علی وزن التربیة برکسنه‌یه بر ایشه والی
قلمق یقال ولاه الامیر عمل کذا یعنی امیر فلان عمله آنی عامل قلدی
وولاه بیع الشیء یعنی فلان کمسنک بیعنی اکا تفویض ایتدی؛
سیبویه ولایة فتحله مصدر دکسر له اسمدر؛ امارت ونقابت کبی
زیرا ولایت اسمدر والی اولوب اوزرینه طوردیغک شئنک
پس مجی مصدر دیسه لو واوی مفتوح قدلر دیدی بو مقامده فتحله
مصدر والی وحاکم قلندیغک شیئک قدری واعتبار جلیل در؛
دیمک اولور؛ مِنْ رُتَبٍ من بیانیة در مایی بیاندر شارح کافیة
مولانا جامی یجیء لفظة من للتبیین ای لاظهار المقصود من امر مبهم وعلامته
صحة وضع الموصول فی موضعه مثل قوله تعالی فاجتنبوا الرجس من الاوثان
فانه لو قلت من الرجس الذی هو الوثن استقام المعنی دیمشدر؛ رُتَبٍ جار له
مجرور اولوب مقدر کائنا کلمه‌سنه متعلقا مادن حالدر؛ رُتَبْ بضم الراء
المهملة وفتح التاء رتبه‌نک جمعیدر رتبهٔ جلیله ومنزلهٔ عالیه معناسنه‌در
وعزّ فعل ماضیدر قلت معناسنه‌در شارح مصنفک وعزّ الشیء قلّ ما
یوجد دیمش قلیل ولان شیء رغبت واعتبار بولدیغی ظاهردر عرف
ناسده دخی فلان شی پک عزیز اولدی دیرلر یعنی قلّتی وار بولنمایور؛
معناسنده مستعملدر شارح حنفی عزّ جاء لمعان عزّ بمعنی قلّ وعزّ بمعنی
غلب وعزّ الشیء ای تعسّر وامتنع ومنه قوله تعالی وما ذلک علی الله بعزیز
بو مقامده عزّ امتنع معناسنه اولمق ظاهردر ادراک عزّ فعلنک فاعلیدر
ادراک علم ومعرفت معناسنه‌در مقدار کلمه‌سی ماء موصوله مضافدر؛
مصدرک مفعولنه اضافتی قبیلندندر ما اولیت ماء موصوله‌در اولیت

صیغهٔ

صیغهٔ مجهول اوزره فعل ماضی مخاطبدر فاعل ضمیری تاء خطابدر؛
ایلادن مشتقدر ایلا اعطا معناسنه‌در اولیت کلمه‌سی اعطیت بابنده
اولوب ایکی مفعوله تعدی ایتمکله مفعول اولی ماء موصوله راجع ضمیر
محذوفدر اولیته تقدیرنده‌در اولیت جمله‌سی ماء موصولک صله‌سیدر
ماء موصول مع صلته جمله‌سی ادراک لفظینک مفعولیدر من نعم من
بیانیه‌در جار مجرور مقدر کائنا کلمه‌سنه متعلقدر ماء موصولدن
حالدر یاخود اولیت فعلنک مفعول ثانیسیدر نعم نعمتک جمعیدر
بو محلده انعام اولنان شیئک اسمیدر که منعم به معناسنه‌در شارح
درة المضیئة صاحبی فاضل یکتا کوردی دا ناخلاصه معناده دیمش که
المعنی جلّ وعظم مقدار ما ولّیت علیه من المراتب العلیه والمناصب الرفیعة
وعزّ ادراک ما اعطیته من النعم العظمی والرتب العلیا قیل النعمة التامة
ما یحمد عاقبة ولهذا یقال الکافر غیر منعم علیه واعظم الرتب رتبة التقرب
الی جنابه المتعال واعز النعمة الوصال؛ اللهم ارزقنا نعمة الوصل والتلاقی
وبعدنا من ذلة البعد والفراق بعض شراح مآل معناده دیمشدر که حاصل
المعنی وجلّ مقدار ما جعلت والیا که من المراتب العظمة منها مقام فاوحی
الی عبده ما اوحی وعزّ ادراک ما اعطیت من النعم الکثیرة الجلیلة منها مقام
لقد رأی من آیات ربه الکبری محصول معنا عبارت بیت ودخی یا رسول الله
سنک والی قلندیغک یعنی والی وحاکم نصب اولدیغک رتب سامیه‌نک قدری
جلیل وعظیم اولدی وسکا اعطا اولنان نعمتلرک علم وادراکی عزیز اولدی
یعنی ادراکی محال وممتنع اولدی یاخود قلیل وفهم وادراک ایدن قلیل از
ونادردر دیمک اولور؛ واقعا صاحب سعادت علیه الصلوة والسلام افندمز
تقلید وتفویض اولنان رتب سامیه ازجمله حبیبیت رتبهٔ جلیله‌سی نه
مرتبه عظیم القدر وجلیل اولدیغی بیاندن مستغنیدر کذلک لیلهٔ معراج
سعادتده اعطا اولنان خزائن اسرار ونیجه نعم جزیلهٔ دوسرا علی الخصوص
مطلوب اقصی واصل مقصود اولان فنا فی الله ووصول الی الله فهم وادراکی
نه مرتبه عزیز اولدیغی ظاهردر؛ وفی البیت من البدیع مراعاة النظیر بین
جلّ وعزّ والجناس المطرف بین اولیت ولّیت لا الناقص

تخميس

فرازصدر حبيبيت ارفعى رتبتين ⁂ كه ويردى ذاتكه حق او مقام محترمين
عقل ايرشمز اكا صرف ايدرسه روز وشبين ⁂ وجل مقدار ما وليت من رتب

وعز ادراك ما اوليت من نعم

لطيفه معلوم اوله كه ناظم عليه الرحمه والغفران اول سرور كائنات محبوب خدا عليه افضل التحيات حضرتلرينك معراج سعادت منهاجلرى بياننده اولان مدايح جليله‌يى بو محلده اتمام ايدوب بوندنصكره شاهد معناى اوصاف عليه‌يى لباس ديكرده وصورة اخراده جلوه كر ساحه ذكر وانشاد ايتمشدر شراح عليه الرحمه معراج شريفى بتمامه على التفصيل نقل بيورمشلر انلرك تحريراتلرينى بيان ونسطيره ثابت مرحومك ادهم نامه‌سى ديباجه‌سنده اولان معراجيه منظومه‌يى ذكر وتحريره ترجيح ولختيار اولنمغله بعينه بوكونه نقل بالمسطر ايله صفابخش ارباب طبيعت اولمق انسب كورلدى

بو شبانكه كه نو عروس سپهر ⁂ پرده شامى ايتدى پرده مهر
اول كيجه سر شريف كعبه دين ⁂ خانه امهانده ايدى مكين
خادم درسخانه تنزيل ⁂ موصل وحى حضرت جبريل
نازل اولوب حبيب معبوده ⁂ كلدى دعوتجى خوان مقصوده
بر براق خجسته بى دردست ⁂ همچو طاوس خلد زيب پرست
پاينه جهرساى اولوب صدرباد ⁂ دست لطفيله ايلدى بيدار
ديدى اى شاه مسند تمجيد ⁂ چوق سلام ايلدى خداى جليد
سنلرى دعوت ايلدى تنها ⁂ بيورك منتظر در اهل سما
لطف احسان كبرياى كورك ⁂ بى تكلف كلك خداى كورك
كعبه انبساطى ناثر اولك ⁂ بو كيجه حضرته مسافر اولك
صحن جنت يول اوزره باغكذر ⁂ روضه لامكان قونا فكذر
سكا اى ناز بروده لولاك ⁂ بريمكلك خيا ميدر افلاك
ماه بر قرص سفره هالده سيدر ⁂ حمل چرخ بول نواله سيدر
ظهر جبريل اولوب بنك طاشى ⁂ بندى اول پادشهلرك باشى

نه در اول حاجى حريم جليل ⁂ كا وله عكامى حضرت جبريل
بندى چون اكه حواجنا براد ⁂ يوكنى طوتدى اول خجسته نهاد
نوله طار طلسم انده اول دنياب ⁂ ايكى لتون ترازو سيدى ركاب
شوقدن مست اولوب على الاطلاق ⁂ باصدينى يرى بلمز ايدى براق
اولدى نقش نعال فرح فال ⁂ سمت محراب قدس وقته دال
بو جماعتله اول امام ورى ⁂ قلدى چون عزم مسجد اقصى
انبيا ايله مرسلينه تمام ⁂ اولدى بر مقتضاى وقت امام
چونكه اثناء راه ايدى اما ⁂ سفرى ايكى ركعت ايتدى ادا
رسلك جمله سى او ذات شريف ⁂ ايلدى التفاتله تشريف
كوردى بر نردبان بى مانند ⁂ درجات بهشت كبى بلند
جامع آسمانه منبر ايدى ⁂ نامه دعوته يا مسطر ايدى
روح وش كيم بدندن ايتدى خروج ⁂ جيفدى دنيادن ايتدى اكه عروج
مفخر انس وجن وصف ملك ⁂ آسمانه جيقر ديلر او كه دك
منزل ماهه واردى ضيف عزيز ⁂ ايتدى بر تك ركاب دست آويز
باقدى اول خد بوعاليشان ⁂ رخش عزمه اوزنكى ايدى همان
مجلس ثالث اولدى چون مسكن ⁂ ويردى ناهيد ساز شوق دوزنه
نه نكاه ونه التفات ايتدى ⁂ دوزنن بوزمدى كجوب كتدى
نوله آرطرسه شانى كيوانك ⁂ قره آغاسيدر سيمانك
غرفه عرش كيم مقرنس ايدى ⁂ پرده باركاه اطلس ايدى
باصيجق اوستنه براق ايله پا ⁂ اولدى اطلس قبرجى پيدا
كليجك سدره يه حبيب جليل ⁂ قلدى پروازدن بر جبريل
جاى ديرينه ده كچوب يرينه ⁂ قالدى بازلدى مانده دفترينه
فرقتندن دوكوندى يانديبراق ⁂ جسمنه نعل باقدى داغ فراق
كاردن چونكه قالدى اول ايكى ياد ⁂ يناشوب بر فرف اولدى خدمتكاد
حاصلى رفته رفته رفرفدن ⁂ قالدى يولده چو ماه يك هفته
بر مقامه ايرشدى اول سلطان ⁂ نه زمين وار نه آسمان نه مكان
رنك وبودن منزه وطاهر ⁂ عالم نور عشق عالم سائر

ایتدی ناکه صفا رسان سماع ∴ اذن منی کرامتن اسماع
اوکرامتله جسم اولوب سوزن ∴ کجدی بیك پرده نور وظلمتدن
بی تکلف او ضیف خوان قبول ∴ مجلس خاص قربه بولدی وصول
برق وریب شیشه جهاتدن انوار ∴ لامکان اولدی هب تجلی زار
نه دهن وار ایدی نه سمع وزبان ∴ هو دیوب هو ایشیدر یدی همان
جانی محو ایلیوب تجلیلر ∴ ینه اثبات ایدر تسلیلر
کاه نابود ایدی کاه بدید ∴ دل مشتاق سر خلق جدید
فانیات اولدی کائنات همان ∴ نور ذات ایدی ایلین لمعان
کجدی نازکلك ایله نیجه سخن ∴ قصهٔ عشق ایدی محبتدن
کرمندن مهیمن غفار ∴ مصطفایه خزائن ایتدی نثار
عقله صغمز عطیه‌لر ویردی ∴ وصفه کلمز هدیه‌لر ویردی
یوکینی طوتدی خواجهٔ عالم ∴ انصرافه اجازت اولدی اودم
سرعت مژده ایچون امتنه ∴ طرفة العین ایچنده کلدی ینه
کرم بولدی فراش نشر ینی ∴ کرم ایتی صوغتمدی بر یخنی
یك بیك ایلدی رسول کریم ∴ اول هدایای امته تقسیم
ظرف مقداری الدی هر کس فیض ∴ استرم بنده ثابت اوزکس فیض
یا الهی عنایت ایله بکا ∴ جام عشقی کرامت ایله بکا
بنی راه رضاده قو للندر ∴ خدمت مصطفاده قوللندر

با بلندی جاه سرور دین
بکمال چهار یار کزین

بشری لنا مستفعلن معشر ال فاعلن اسلام ان مستفعلن لنا فعلن
من العنا مفاعلن یة رك فعلن نا غیر من مستفعلن هدم فعلن
بشری لنا معشر الاسلام ان لنا ∴ من العنایة رکنا غیر منهدم

بشری ثلاثی مصدر یدر بشارت معناسنه در بشارت مسرت وفرح وانبساط ویرن خبره دیرلر مژده خبرلری بو مقوله دندر ∴ بشری تقدیرا مرفوع مبتدادر نکرهٔ موصوفه مبتدا اولمق جائزدر نته کیم شراح هذا الکتاب عبارتنده شر کلمه‌سی نکرهٔ موصوفه یاخود مخصصه

بالتقدیم

بالتقدیم اولمغله مبتدا وقوعی جائزدر دیدیلر ∴ بو مقامده دخی صفة محذوفة اولان عظمی کلمه‌سی ایله موصوفه اولمغله مبتدا اولمشدر ∴ لنا جار مجرور کائن محذوفنه متعلق اولوب مبتدانك خبریدر تقدیری بشارت عظمی لنا یعنی بزم ایچوندر دیمك اولور یاخود بشری مبتدا محذوفك خبریدر تقدیری هذه المناقب المذکورة بشری لنا یعنی پیغمبریمز صلی الله علیه وسلم افندیمزك مظهر اولدیغی سابق الذکر اکرام دعوت الهی وضیافت نعم لاتناهی ایله کمال تقرب الی الله وغیرها بونلر بزلره بشارت وتبشیر ومژدهٔ عظیمه درکه بو قدر التفات وتقرب ونظر محبته مظهر بویله بر حبیب خدا پیغمبر ذیشانك امتندن بولندق دیمك ما ٔلنده اولور ∴ بو صورتده لنا قولی جار مجرور بشری کلمه‌سنه متعلق اولور معشر جماعت معناسنه‌دد لفظا منصوب منادیدر حرف ندا محذوفدر ∴ الاسلام مضاف الیهیدر اضافت بمعنی اللام اولمغله اسلام ایچون اولان جماعت دیمك اولور یاخود اهل لفظی محذوفدر جماعت اهل الاسلام دیمکدر ∴ اسلام وایمان معرفتی واجب اقدم امور دینیه دن اولمغله تعریف وبیانه عاجزانه مبادرت واقدام اولندی بحث تصدیق خاتمه‌ده مفصلدر معلوم اوله که ایمان لغتده اینانمقدر ∴ اصطلاحده رسوله ومنزل الی الرسوله اینانوب وتصدیق وقبول ایدوب رسوله متابعتی التزامدر شرعده بوندن صکره دل ایله اقرار دخی تمکدر ایمکی ایمان تفصیل بلدیکمز اوزره ماجاء النبی علیه الصلوة والسلامی اذعان وتصدیق وقبول
ومتابعتی التزام اولمغله تصدیق منطقیدن بر نوعدر دیمشلر زیرا تصدیق منطقی دخی بویله حکمی اذعان وتصدیق وقبولدر لکن متابعتی التزام ایله مشروط ومقید دکلدر ∴ اشبو فصل ممیز ایله جنس اولان تصدیق منطقیدن خاص اولمغله اندن نوع اولور سید شریف حاشیهٔ بیضاویده دیمشدرکه التصدیق المنطقی قبول لوقوع النسبة اولا وقوعها والتصدیق المعتبر فی الایمان

قبول نبوة محمد صلى الله عليه وسلم ؛ والتزامه على نفسه متابعته في جميع
ما جاء به محمد عليه السلام كذلك زنجاني حاشيه تلويحده الايمان
هو التصديق المنطقي الا انه مشروط بشرائط كالاختيار وترك الجحود ؛
والاستكبار وعدم ظهور ما هو من علامات الانكار كشد الزنار ؛
واستعمال قلنسوة اليهود والقاء المصحف في القاذورات ديمش اسلام
ايمان تحقق ايلديكى محلده بهر حال متحقق اولور كذلك اسلام تحقق
ايلديكى يرده ايمان دخى متحقق وصادق اولوب بينلرنده بحسب التصدق
بو وجهله تغاير اولمغله ايمان واسلام متحددر ؛ يعنى ايكيسى دخى
بردر ديمشلر قال السعد العلامه في شرح المقاصد الجمهور على ان الاسلام
والايمان واحد اذ معنى آمنت بما جاء به النبي صدقته ومعنى اسلمت له
سلمته ولا يظهر بينهما كثير فرق لرجوعهما الى معنى الاعتراف والانقياد والاذعان
والقبول وبالجمله لا يعقل بحسب الشرع مؤمن ليس بمسلم او مسلم ليس بمؤمن
وهذا مراد القوم ترادف الاسمين واتحاد المعنى وعدم التغاير كذلك علامة
السعد متن قسم ثانيده ان حكم الايمان والاسلام واحد مرجعهما الى القبول
والاذعان لكن لتغاير مفهومهما قد يتعاطفان، ان المسلمين والمسلمات
والمؤمنين والمؤمنات ولاطلاق الاسم على الاستسلام والانقياد الظاهر
قد ثبت مع نفي الايمان مثل قل لم تؤمنوا ولكن قولوا اسلمنا ديمشدر بوندن
معلوم اولدى كه ايمان واسلام بعضاً مفهوملرى مغاير ايسه ده هر برى
بدون الآخر تصور اولنمغله وهر برى آخرك صادق اولديغى محلده صادق
اولمغله ايكيسى دخى بردر ديديلر قوله ان لنا ان كسر له حرف مشبهه دندر
لنا جار مجرور وكائن كلمۀ محذوفه متعلق اولوب ان لفظنك اسمى اوزره
مقدم خبريدر ركنا ان كلمه سنك اسميدر ان مع اسمه وخبره جمله سى بشارتك
لنا يه اختصاصنك علتيدر، يعنى بشارتك بزلره حصول بولديغنك علتى
وسببى اولركن دكين عنايتا ولان پيغمبريمز اولديغى بيان اولور،
مصنفك ان لنا بكسر الهمزة تعليل لحصول البشرى وثبوته لنا ديمش
لكن ان كلمه سى فتحله اولورسه آن ايله ان دن حرف جرك حذفى قياسى
اولمغله لان لنا تقديرنده كذلك بشرانك حصولنك علتيدر، ركن

شينك

شيئك هو ما يقوم به ديدركه اول شى انكله قائم اولور، يعنى شيئك
ركنى اودركه اول شى كه طيانوب قيام ووجودى انكله اوله مثلا ؛
محسوساتده ابنيه لرده اولان تمل ديوارى وخانه نك تختنده اولان
عمود اساس كبى قال الشيخ ركن الشيء ما يعتمد عليه ذلك الشيء كذلك
شارح درة المضيئه ركن ما حصل به ذلك الشيء ديمشنه كيم حكمتده
علت ماديه ديدكلرى جزء مركبكه ركنى در كاجزاء السرير ديمشلر ؛
من العناية من بيانيه در جار مجرور محذوف كائنا كلمه سنه متعلق
اولوب ركن لفظندن حالدر ؛ وركنى بياندر ركن عنايتدن مراد
حقا كعين رحمت وعنايت ازلى اولان پيغمبر عليه الصلوة والسلام
افنديمزدر غير منهدم غير كلمه سى ركنك صفتيدر منهدم مضاف اليهدر
انهدام يقلمق واندراس وسقوط وخراب اولمق معناسنه در غير منهدم اصلا
يقلمز ومندرس اولماز ديمكدر شارح درة المضيئه بو وجهله بيان ايدركه
قال الشارحون المراد بالركن الشريعة الباقية الى آخر الزمان . وقيل المراد
بالركن الغير المنهدم ذاته الشريفة صلى الله عليه وسلم . فانه في الحقيقة ؛
هو الركن الغير المنهدم والمعنى البشارة لنا يا معشر المسلمين لان لنا
من العناية الازلية الالهية ركنا لا ينهدم بمرور الزمان وهو دين الاسلام
وشريعة خير الانام عليه افضل الصلوة وازكى السلام شارح فاضل
مصنفك عليه الرحمه معناده ديمشكه ومعنى البيت اذا كان لنبينا
عليه الصلوة والسلام هذه القربة ولرسولنا هذه الرتبة والزلفة
فالبشارة حاصلة لنا مصرع چه غم ديوار امت راكه باشد چون تو پشتيبان
فان اسوة القوم اذا كان مقربا الى سلطان غاية التقرب كان هؤلاء
القوم اكرم الاقوام واقرب الطوايف الى هذا السلطان فالمعنى على
التسبب والتفرع كما سبق الا انه ترك الفاء تنبيها على انه لظهوره غير
محتاج الى ان يستفاد من لفظه محصول معنا عبارت بيت اى جماعت
اهل الاسلام بزلره بشارت مژده عظيمه دركه انهدام وسقوطدن
مصون عنايت ازليدن بزم ايچون بر ركن سديد وارددر يعنى قطعه
چون شمع جمالت چراغم بود ، مرا در دو عالم چه غم بعد

تحقيق صح

بِنِسْبَتِمْ تُوا اَیْ نُورِ رَحْمَتْ ∴ جَراغَمْ كه كه باشی جَراغَمْ بود
مفادنجه ای جماعت اهل اسلام بویله بزرکی عظمت پناه پیغمبر
سامی المكانك شرف اسلام ایله امتندن بولندق بزلره حقا كه
بشارت عظما و مژدهٔ كبرادر ∴ یعنی مهالك داریندن امان ودخول
جنان ونیل مطلوب اصلی ایله مقصی المرام اولمق بزم ایچوندر دیمك اولور

تخمیس

پناه جمله امتا وملجأ ضعفا ∴ كلنجه رحمت مولا جهانه شرتا با
ملكلراولدیمنادی ایدرك بویلهندا ∴ بشری لنا معشر الاسلام ان لنا
من العنایة ركنا غیر منهدم ،
لمادعی ا مستفعلن لاه دا فاعلن عینا لطا مستفعلن عتهِ فعلن
باكرم الر مفاعلن رسل كن فاعلن نا اكرم ا مستفعلن امم فعلن
لما دعی الله داعینا لطاعته ∴ باكرم الرسل كنا اكرم الامم
لما حین معناسنه ظرفدر ماضیه داخل اولسه ظرف اولور كذلك اذا شرطیه
معناسنه اولمق ممكندر مابعدنه مضافدر مدخولی و لان فعل ماضی ∴
فعل شرطدر لما خافض لشرطه اولمغله مخفوضدر مصرع آتیده جواب
شرط منصوبدر لما مضارعه داخل اولسه حرف جوازمدن اولور ∴
مستقبلی ماضی یه قلب ایدر لما تضرب ضرب كبی شارح شیخ زاده لما
للنفی فی المستقبل و فی الماضی للظرف والشرط وغیرها بمعنی الا نحو
وكل نفس لما علیها حافظ دیمشدر ∴ دعی فعل ماضیدر سمی معناسنه در
قال الدرة المضیئه ودعی من دعوت زیدا بكذا ای سمیته به قال الشیخ زاده
دعاه یرید سماه ودعاه طلبه فالدعاء الاول من الاول والثانی
من الثانی شارح مصنفك قوله دعی الله سما فالدعاء الاول بمعنی
التسمیه وداعینا من دعی كذا او علیه وهداه الیه دیمشدر ∴ دعی فعلنك
فاعلی لفظهٔ جلالدر جمله سی محلا مجروردر لما كلمه سنك مضاف الیهیدر
داعینا تقدیرا منصوب دعی فعلنك مفعولیدر نا ضمیرنه مضافدر
بو مقوله كلمه لرك اعرابی تقدیری اولور، لكن حالهٔ نصبنده اعرابی
لفظی اولوب داعینا یانك نصبیله او فنمق اقتضا ایدركن سكون یا ایله

ضبط اولندیغی اعط القوس باریها بسكون الباء مثللو یه قیاسا در
نته كیم شیخ زاده وسكون الیا فی داعینا كما فی اعط القوس باریها
دیدی . داعی كلمه سی دعوتندندر، دعاه طلبه دیرلر، داعی ایله
مراد پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامدر ∴ اسم فاعل نا ضمیرنه مضاف
اولمشدر اسم فاعلك مفعولنه اضافتی قبیلندندر لطاعته لام الی
معناسنه حرف جردر، داعینا كلمه سنه متعلقدر ضمیره مضافدر ضمیر
لفظهٔ جلاله راجعدر شارح مصنفك دعی الله ای دعی الی الله علی نحو
قوله تعالی والله یدعوا الی دار السلام دیمشدر ∴ داعیدن مراد هادیٔ
امت پیغمبریمز علیه الصلوة والسلامدركه بزلری طاعت حقه دعوت
ایتمشدر ∴ باكرم الرسل با حرف جردر دعی فعلنه متعلقدر معناسی
الله اكرم الرسل تسمیه ایلدی بزم طاعت مولایه داعیمزی دیمك اولور
او ذات مكرم جلیل الشان علیه الصلوة والسلامك اكرم الرسل اولدیغی
انا سید ولد آدم یوم القیمة وانا اكرم الخلق علی الله وانا اكرم
الاولین والآخرین حدیث شریفندن مأخوذدركه وما ینطق عن الهوی
ان هو الا وحی یوحی آیهٔ كریمه سیله مؤیددر ∴ اكرم اسم تفضیلدر اشرف
واعلی دیمكدر ∴ رسل رسولك جمعیدر اكرمك مضاف الیهیدر . كنا
فعل ماضی نفس متكلم مع الغیردر كوندن مشتقدر افعال ناقصه دندر
ضمیر متكلم اسمیدر ∴ اكرم الامم خبریدر امم امتك جمعیدر كنا جمله سی
لماء شرطیه نك جوابیدر دیمك اولوركه بزم پیغمبریمز علیه الصلوة والسلام
اكرم الرسل اولمغله بز دخی اكرم اولدق ∴ زیرا متبوع نه قدر عالی ومعتبر
اولورسه توابعی دخی اوله مكرم اولور خدام سلطانی ولان سلحدار
وخاص اوطه رجالی ایله بسنانجی باشی اتباعی برابر اولمدیغی ظاهردر ∴
شارح درة المضیئه خلاصهٔ معنی تفصیلندن بو مقامده دیمشكه قیل
استدل فی كتب الكلامیه علی افضلیة رسول الله صلی الله علیه وسلم
بقوله تعالی كنتم خیر امة اخرجت للناس الخ بكمال دینهم وكمال التابع بكمال
المتبوع والناظم عكس الامر هنا واجیب بان خیریة المتبوع سبب واقعی
لخیریة التابع والعلم بخیریة الامة یوجب العلم بخیریة المتبوع

نجاز الامران على ان طرق الاستدلال غير منحصر فيهما والمعنى على هذا
كنا اكرم الامم حين سمى الله تعالى داعينا محمداً صلى الله عليه وسلم ، باكرم
الرسل ديمش معلوم اولسكه اهل كلام سرور كائنات صلى الله عليه وسلمك
خير الرسل اولديغنى امتنك خير الامم اولديغى ايله استدلال ايتمشلردر
ناظم عليه الرحمه بو دليلى عكس ايدوب پيغمبر عليه الصلوة والسلامك خير الرسل
اولمسى ايله امتنك خير الامم اولديغنى اثبات اختيار ايتمشدر تقريرى
بو وجهله در لما كان نبيّنا اكرم الرسل كنا اكرم الامم لكن كان نبيّنا
اكرم الرسل فكنا اكرم الامم بو قياسك حقيقيّة مقدمى بالاده ذكر
اولنان انا اكرم الخلق على الله الخ حديث شريفى ايله ثابت اولديغنده
ماعدا ابيات سابقه دن خفضت كل مقام الى آخره بيتى ايله كذلك وجلّ
مقدار ما وليت الخ بيتلرى ايله دخى ثابتدر ، زيرا كل مقام انبيايى
مقامنه نسبت خفض ايدوب انلره ارتقا واعتلا ايلدين ذات انلردن اكرم
واعلا اولمق بهر حال لازم كلمكله اكرم الانبيا اولديغى بيتين مزبورتين
ايله دخى متعين اولمغله قياس مرقومك حقيت مقدمى يعنى لمّا كان نبيّنا
اكرم الرسل مقدمه سنك حقيتى وجوهله ظاهر اولمش اولور معلوم اوله كه
صاحب ذة المضيئه شارح فاضل كوردى عليه الرحمه آخر بر معناى لطيف
ذاهب اولمشدر ، بو وجهله بيان ايدر ، دعى فعل ماضى من الدعوة ،
لا بمعنى التسميه لانّ الكلام فى الاسرى والله فاعله داعينا مفعوله
ولطاعته متعلق بدعى لا الى قوله بداعينا كما فى التقدير الاول ديمش
بو صورتده ، دعى فعلنك مفعول ثانيسى اولان الى حضرته ياخود
الى طرفه ياخود الى الاسرى مثللو مفعول محذوف اولديغنه اشبو
فصل معراج قرينه در ياخود لطاعته عبادته مراد ليلهٔ اسراده
پيغمبر مدعو عليه الصلوة والسلامك طاعت وعبوديت حقده اولان
قياميدر ، بو معنى مراد اولدقده دعى كلمه سيله دعوتدن مراد پيغمبر
عليه الصلوة والسلامى ليلهٔ اسراده الهك كندو طاعتنه اولان
دعوتى اولمغه ذاهب اولمش اولور پس سالف الذكر باكرم الرسل كنا
اكرم الامم مصرعى ايله تقرير اولنان قياس استثنائينك حقيّة مقدمى

بيت

بيت مرقومك مصرع اولى ايله دخى ثابت اوله جغنى شارح مرحوم بيان
مراد ايدر ، زيرا دعوة اسرى پيغمبر عليه الصلوة والسلامه مخصوص
اولوب بر پيغمبره واقع اولمغله بو دعوه واكرام مخصوص ايله مدعو
ومكرم اولان اكرم الرسل اولمق لازم كلور ننه كيم مشار اليه شارح
كوردى محصول معناى بيتى بو وجهله تفصيل ايتمش كما قال قوله
كنا جواب لما وباكرم الرسل متعلق بكنا والباء للسببيه والمعنى كنا
اكرم الامم بسبب اكرم الرسل وقت دعوة الله تعالى داعينا اليه لاجل
طاعته اى انه عليه السلام ، لما صار اكرم الرسل بالدعوة كنا اكرم
الامم باكرامه لانّ اكرميّه المتبوع سبب لاكرميّه التابع محصول
معنا عبارت بيت وقتا كه الله عظيم الشان بزلرى طاعتنه حقه دعوة ايدن
داعيمزى يعنى بزلرى ايمانه دعوة ايدن پيغمبريمزى اكرم الرسل تسميه
ايلديسه يعنى اكرم الرسل ايدوب اكرم التسميه سيله موسوم ايلديسه
بز دخى اكرم الامم اولدق ، زيرا پيغمبريمز سائر رسللك اكرمى اولدقده
بزلر دخى اولرسلك امتلرندن اكرم اولمز اقتضا ايدرديمك اولور

تخميس

خدا مكرم ايدوب اولشه ملك كبهى ، انكله امتيلد بولدى بجه عز وبهى
عزيز ايدر حذكمى انتساب باب شهى ، لما دعى الله داعينا لطاعته
، باكرم الرسل كنا اكرم الامم ،

فصل فى غزوات النبى صلى الله عليه وسلم

راعت قلو مستفعلن ب العدى فاعلن انباء بع مستفعلن ثته فعلن
كنبا ة مفاعلن اجفلت فاعلن غفلا من ال مستفعلن غنم فعلن
راعت قلوب العدى انباء بعثته ، كنبأة اجفلت غفلا من الغنم
ناظم عليه الرحمه اشبو فصل بيان غزواتده اول عالمينه رحمت وهدايت
ودارينده باعث امن وسلامت اولان پيغمبر آخر الزمان عليه
الصلوة والسلام افندمزك بعثت رسالتلرينى وغزوات ظفر
غايات ايله هر حالده مؤيّد من طرف الله اولدقلرينى انشاد وبيانه
بو محلده ابتدا ايله بر كونه دخى مدايح جليله يه مبادرت ايدوب

انك اكرم الرسل اولمـ

بيو در که راعت عينك فتحيله روعدندر . روع قورقمق معناسنه در
راعت فعل ماضى مؤنثدر راعه يروعه روعا كلوب خوفت
معناسنه در . قلوب نصبيله مفعوليدر قلبك جمعيدر عربى كلمه‌نه
مضافدر شيئك حقيقتنى مهما امكن بلمك على البصيرة شروعك موقوف عليهى
اولمغله قلبك تشريحنده كتب اطبانك بعض تحريراتى نقل وبيان مناسب
كوردلدى نته كيم ديمشلر قلب عضو رئيسه‌نك اشرفيدر بدنده ابتدا حركت ايلين
قلبدر موتده آخر ساكن اولان دخى قلبدر . روح حيوانينك محليدر وحرارت
غريزيه‌نك منبعيدر صنوبرى الشكلدر محلى كوكس اورتاسنده در . لكن
اشاغى اينجه اوجى صول جانبه مائلدر ، وآق جكر قلبى قبلا مستدر .
وقلبك بلپازه سيدر ودوشكى شكلنده در هر نه جانبه ياتسه اكا طيانور
آيه كى كمكلرينه طوقنمقدن حفظ ايدر كذلك ابن سينا قانوننده القلب
مخلوق من لحم قوى ليكون ابعد من الآفات منتسج فيه اصناف من الليف
قوية شديد الاختلاف الطويل الجذاب العريض الدفاع والمورب الماسك
ليكون له اصناف من الحركات واودع فى غلاف خصيف جدا ليكون له جنة
ووقاية ويرى جرمه عن ذلك الغلاف بقدره وعند اصله عضو كالاسا
يشبه الغضروف قليلا ليكون قاعدة وثيقة مخلقة ديمش قوله العدى
بكسر العين عدونك جمعيدر شارح مصنفك العدى جمع اعدا وهو جمع لا نظير له
ديدى نبأة همزه‌نك فتحيله نبأ لفظنك جمعيدر خبرلر ديمكدر راعت
فعلنك فاعليدر بعثت كلمه‌سنه مضافدر واكر ابناء كسر همزه ايله اولورسه
مصدر اولور بعثته اضافتى مصدرك مفعولنه اضافتى قبيلندندر راعت فعلى
مع فاعله جمله سى ابتدائيه در شارح جيئت به للانتقال من اسلوب الى اسلوب
آخر ديمشلر بعثته مصدر لنوعيدر اصل لغتده مطلقا ارسال معناسنه‌ ايدى
بعده ارسال نبوة ورسالتده استعمالى غالب اولدى ديديلر بعثتك مضاف
اليهى اولان ضمير سرور كائنات عليه الصلوة والسلامه راجعدر كنبأة بتقديم
النون على الباء وهمزه ايله صيحه وصوت معناسنه در بعض شراح والنبأة صوت
الاسد ديمش كاف حرف تشبيهدر مصدر محذوفه ولان روعا كلمه‌سنك
صفتيدر اى راعت روعا كروع نبأة تقديرنده در . ياخود مبتداء محذوفك

خبريدر

خبريدر اى ذلك الروع كنبأة الخ تقديرنده در مبتدا مع خبره جمله‌سى
سؤال مقدره جواب ولان جمله مستأنفه در كويا كيف حال الروع قلوبهم عند
بعثته عليه الصلوة والسلام ديو سؤال اولنمش بو سؤاله جواب اولور .
اجفلت اى فزعت فعل ماضى مؤنثدر تحتنده فاعل ضميرى نبأة قولنه
راجعدر اجفلت جمله‌سى نبأة كلمه‌سنك صفتيدر وآن قولنده الاجفيل
همزه‌نك كسريله وجيمك سكونى وفانك كسريله ومديله قورققى يعنى
جبان معناسنه يقال الظليم اجفيل اذا كان يهرب من كل شىء وظليم ظاء
معجمه ايله دوه قوشيدر حتى غايت قورقاق وجبان اولان كمسنه‌يه
نعامه كبى دوه قوشيدر ديو تشبيه ايدرلر نته كيم حجاج ظالم غايت جبان
ووهام ايمش حقنده بو بيتى ديمشلر ، اسد علينا وفى الحروب نعامة
نفر من ادنى صفير صافر ، اشبو صفير كلمه‌سى تركيده اصليق ديدكلرى
صوت مشهوردر الاجفال همزه‌نك كسريله قاچمقده سرعت ايتمك اجفل القوم
اذا هربوا سارعين ديمشدر شراح اجفلت اى فزعت واسرعت وهربت ايله
تفسير ايدرلر غفلا ضمتينله در اجفلت فعلنك مفعوليدر اكثر شراح .
ديمش كه غفل غافلك جمعيدر شارح درة المضيئه غفل بر لفظ مفرددر كه
مبالغه ايچوندر . يعنى مبالغه ايله غافل ديمكدر . ياخود غافلك جمعيدر
ديمش شارح مصنفك اعغفل بليد غافل لا تحس بالامارات الواضحة .
وكانه مأخوذ من الغفلة ديوب وشارح درة المضيئه وفيه اشارة ايضا
الى ان الكفار كانوا غافلين من بعثته صلى الله عليه وسلم ديمشلردر .
من الغنم جار مجرور مقدر كائنا كلمه‌سنه متعلقا ولوب غفل لفظندن
حالدر ياخود صفتيدر . غنم شاندر تركيده قيون ديرلر اسم مؤنثدر .
جنسه موضوعدر شانك ذكور واناثنه اطلاق اولنور . كذلك ايكيسنه
شامل اولمقلق اوزره دخى اطلاق اولنور نته كيم اسم جنسك حالى بودر
معلوم اوله كه بو بيتده ايكى محلده تشبيه واردر . اولكى اول پيغمبر
مبعوث بالسيف رحمة للعالمين عليه الصلوة والسلام افنديمزك قلوب
مشركينى كمال خوف وخشيت ايله لرزان ايدن بعثت ورسالتلرى خبرلرينى
غافل طوران رمه اغنامى يعنى قيون سوريسنى قورد قدوم عنغرا ايله

طرف طرف پریشان ایدن صیحه یه تشبیه ایکنجی تشبیه ضمنیدرکه کفاری
کمال ضعفده وخوف وخشیتده غنمه تشبیهدر زیرا غنم نه جنك وحربه ونه
هربه قادر بیچاره ضعیف القلب اولدیغی ظاهردر نته کیم کمال خوفندن
ناشی اذناشیدن قوزوقوب فرادلو بعض شیئه تشبیهده استعمال ایتمشلردر
بوبیت اکا شاهددر بیت ؛ قرار کوردیکی یوق کوسفند انفاسم
ریمده ایله ، نه نابیا وحوش امید ، سؤال اولنورسه غنم اجل نعم
الهیه دن برمبارك حیواندر ، کفرهٔ مکروهه نیجه تشبیه اولنور ؛
جواب بودرکه برشیء برآخرشیئه تشبیه اولندقده هرجهتده اول
آخرشی کبی اولمق لازم دکلدر وجه شبه نه ایسه انجق اندہ تشبیه
اولنمشدر بوخصه مشبه بهده اولان جمیع اوصافده مشابهت اقتضا ایتمز
بومقامده انجق ضعف وخشیتده وسرعتله فرارده تشبیهدر نته کیم
تفصیل اولندی شارح مشار الیه درة المضیئه خلاصه معنای بیتده دیمش
والمعنی افزعت قلوب الاعداء انباء بعثة النبی علیه السلام وخوفتهم
اخبار الرسالة کما یخوف الغنم الغفل الصوت بغتة ویفزعها فجاءة
محصول معنای عبارت بیت پیغمبر آخر الزمان علیه الصلوة والسلامك بو بعثتسر
عالمه بعث وسعادتله تشریفلری ، خبرلری غافلکر اولان قیون سوروسنی
پریشان وسرعتله فرار ایتدورن صیحه کبی در یعنی قلوب اعدایی اویله تخویف
ایلدیکه دیمك اولور ، یاخود پیغمبر علیه الصلوة والسلامك بعثتلری خبرلری
قلوب اعدایی تخویف ایلدی یاخود غافل طوران غنمی فرار ایندورن صیحه کبی
تخویف ایلدی دیمکدر یعنی غافل طوران قیون سوروسنی خوف وسرعتله فرار
وپریشان ایدن صیحه کبی دیمکدر وفیه من البدیع التشبیه وجناس الاشتقاق ومراعات النظیر

تخمیس

ظهور دولت اسلام عدوی ر وسیاهی ؛ اسیر خشیت ایدوب ویردی حیرت وکاهی
صدای هائل دهشتله طولدی خرابکاهی ؛ راعت قلوب العدی انباء بعثته
کنبوة اجفلت غفلا من الغنم ؛

ما زال مستفعلن فاعلن یلقاهم فاعلن فی کل مستفعلن معترك فعلن
حتی حکوا مستفعلن بالقنا فاعلن لحما علی مستفعلن وضم فعلن

ما زال یلقاهم فی کل معترك ؛ حتی حکوا بالقنا لحما علی وضم
ما زال افعال ناقصه دندر استمرار نفیه دلالت ایدر کما قال مولانا جامی
انما دلالتها علی الاستمرار فلان النفی مأخوذ من معناه فاذا دخلت
ادوات النفی علیها کانت معناه نفی النفی استمرار الوجود واعتبار
الصلاحیة والقابلیة معلوم عقلا ایمدی ما زال دام وثبت دیمك
اولور شارح مصنفك ما زال ذلك الحضرة یقال ما زال یفعل کذا
ای کان یستمر علی فعله دیمشدر ما زال فعلنك اسمی تحتنده مستتر
ضمیر سرورکائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر یلقا فعل
فعل مضارعدر تحتنده فاعل ضمیری سید کائنات علیه الصلوة والسلام
راجعدر ، یلقی لقادن مشتقدر بعض شراح مصادفه ومقابله
معناسنه دردیمش قال درة المضیئه یلقاهم من لقیه کرضیه ؛
یقال یلقاه لقاء اذا رأه وغلبة استعماله فی الاجتماع والملاقات
ایمدی اخلاق فاضله دن اولان شجاعت سید الانبیاء علیه الصلوة
والسلامی بیان اولورکه هرمحاربه ده بنفسه دشمن ایله ملاقات
واجتماعدن خالی وزائل اولمدقلرینی افاده در قوله هم ضمیر منفصل
مبنی محلا منصوب یلقانك مفعولیدرکه فاره راجعدر یلقا جمله سی
ما زال فعلنك خبریدر ما زال مع اسمه وخبره جمله سی ابتدائیه در
یاخود جمله مستأنفه ، ما حاله صلی الله علیه وسلم مع العدو دیو
سؤاله جوابدر ، فی کل جار مجرور یلقا فعلنه متعلقدر معترك لفظی
فتحیله افتعال بابندن مصدر میمیدر ، بو محلده اسم مکان معناسنده
استعمال اولنمشدر شراح والمعترك موضع الحرب من اعترك ای ازدحم
معترك کل لفظنك مضاف الیهیدر حتی الی معناسنه در حکوا کلمه سنده
ان مصدریه محذوفدر ، یلقاهم الی ان حکوا دیمکدر حکوا فعل ماضی
جمع مذکردر بکزدیلر دیمکدر مشابهت معناسنه اولان محاکاتدندر
حکوا اصلنده حکیوا در بعد الاعلال حکوا قالوردکاف فتحیله در
زیرا کاف اصلنده دخی مفتوحدر ، بالقنا باسببیه ده جار مجرور حکوا
فعلنه متعلقدر حکوا فعلنك تحتنده فاعلی اولان جمع ضمیری کفاره

واجعد جملهسی تأویل مصدرده حتی ایله مجرور اولوب یلقا فعلنه
متعلقدر درة المضیئه حتی ابتدائیه ومابعدی کلام مستأنفدر
دیمشدر. بالقنا باسببیه در جار مجرور حکوا فعلنه متعلقدر قنا
فارسیده نیزه ترکیده مزراق دیدکلری یدر لحماً لفظا منصوب حکوا
فعلنک مفعولیدر. علی وضم جار مجرور محذوفه کائنا کلمه سنه متعلق
اولوب لحماً لفظندن حالدر. یاخود صفتیدر وضم واوک وضادک فتحه لریله
قصاب دکانلرنده قصابلرک اوزرنده ات قیردقلری اغاجه دیرلر دیمشلر
فضلاء شراحدن شیخ زاده ودرة المضیئه الوضم خشب یقطع القصاب
علیه اللحم ویترک معدی لکل من یمیل الیه والغالب فی لحم الغنم ان یکون
علی وضم شبه الاجسام المنقطعة الممزوقة بضرب القناة بلحوم مقطعة
مطروحة علی الخشب والغرض من التشبیه بیان کمال ضعف العدو وغایة عجزهم
وذلهم وهلاکهم دیدیلر شراحک اشبو تقریری اوزره خشب مزبور قصابلرک
دکانلرنده اوزرنده ات قطع ایدوب لحم وضع ایلدکلری خشب اولور لکن
وضم ایله مراد شول خشب مراد اولسه که قصاب دکانلرنده بالاده عرضا
ممدود اغاجلردر که اوزرینه بیع وارائت ایچون بعض دکانلرده چنکاللر
ایله ات اصارلر وبالقنا قولندهکی با فی معناسنه اولمغله مراد اقدم اولان
لحم علوی خشب مزبوره معلق لحمه تشبیه دخی زیاده مشابهة اقتضا
ایدرنه مانع خشب قصاب ایله مراد بالاده ات آصدقلری خشب اولسون
یاخود شراحک تعریف ایتدکلری خشب اولسون احتماللری منافاة یوقدر مقصود
اشبهی بیاندر شارح درة المضیئه خلاصه معناده دیمشکه والمعنی جاهد
النبی علیه الصلوة والسلام الکفار وما زال یلقاهم ویقتلهم فی کل
حرب حتی ترکهم قتلاء معدین لاکل السباع والوحوش من شوم کفرهم
وفی البیت اشارة الی کمال شجاعته وعظم همته والی کونه مبعوثا بالسیف
والجهاد معلوم اوله که ظاهر معنای بیت شارح مشارالیهک تقریری اوزره در
لکن ناظم علیه الرحمه بونده معانی لطیفه اخری مراد ایلمک احتماللرندن خالی
دکلدر. تفصیلی بو کونه عاجزانه املا وتقریر اولنور که اولا بیت مزبورک
مصرع اولنده سلطان انبیا علیه الصلوة والسلامک کمال شجاعت وقوة

قلب وجلادتلرینی بیان ایچون مقابلک کفارده طوروب ورای عسکرده
اختفا ایتمیوب کفار ایله ملاقات ومقابله ومقاتله دن کیرو طورمادقلرینی
لایزال یلقاهم عبارتی ایله ناظم ذکر وتصریح ایتمشدر ثانیا مصرع ثانیده
قنا لفظی که نیزه معناسنه در. ناظم مفرد صیغه سیله کتوروب والف لام
مضاف الیهدن عوض ولمغله قناتُه تقدیرنده اولوب اشبو مقدر اولان
ضمیر فخر کائنات علیه افضل الصلوة افندیمزه راجع اولدیغنه بناءً نیزه دن
مراد انجق انلرک نیزه حالیلری ولمق اقتضا ایدر کذلک یلقاهم
فعلی مفرد صیغه سیله کلوب تحتنده ضمیر مفرد انجق پیغمبر علیه الصلوة
والسلامه راجع اولوب بوندن صکره حکوا کلمه سی دخی جمع صیغه سیله کفاره
راجع ضمیر جمله کفارده عبارت اولدقده کفاری نیزه سی ایله خشب قصابده
مقطوع ومتروک اولان لحم کبی ایلین انجق صاحب سعادت افندیمز اولدیغی
مفید اولور. لکن او مرتبه قطع کفار جمعیت عسکر اسلام ایله اولوب
سلطان منصور اللوا افندیمز اول عسکر اسلامدن داخل واجزاسندن
ایکن اول قهر وغلبه یی ناظم پیغمبر جلیل الشان افندیمزه نسبت ایلدیکی
مجازدر که عسکر اسلام اول جزء اعظم اولان صاحب سعادت پیغمبر
آخر الزمان افندیمزدن عبارت اولوب نصرت وقوة وغلبه لری بالجمله
علیه الصلوة والسلامدن اقتضا ایتدیکنه اشارت اولور نته کیم مجاز
عقلی بحثنده صاحب مفتاح سکاکی رحمه الله دیمشدر که المجاز العقلی هو
الکلام المفاد به خلاف ما عند المتکلم من الحکم فیه بضرب من التأویل
افادة للخلاف لا بواسطة وضع نحو هزم الامیر الجند یعنی بو مقامده دخی
نسبتده مجاز اولمق اوزره جمیع نصرت وفتوحات سلطان الانبیاء علیه
الصلوة والسلامک آثار توجه عالیلری ایدی دیمک ممکندر ناظم علیه الرحمه
یلقا فعلنی دخی کما ذکرنا مفرد صیغه سیله کتوروب تحتنده مفرد فاعل
ضمیرینی فخر عالم علیه الصلوة والسلامه ارجاع ایله بویله بر معنای لطیف
دخی قصد ایتمک احتماللرندن بعید دکلدر. بو مقوله اسناد مجازی لساندن
ترکیده دخی کثیر الاستعمالدر مثلا فاتح مرحوم سلطان محمد قسطنطنیه یی
قلیج ایله فتح ایلدی دیدکلری کبی ناظم دخی بیت مرقومده سرور کائنات

عليه افضل التحيات افندمز نيزهٔ عاليلرى ايله كفارى لحم مقطعيه
مشابه ايلدى يعنى قهر واهلاك ايلدى ديوب اول فعل قطع واهلاك
عساكر اصحاب كزينه اسناد ايتمدى بلكه نيزهٔ عاليلرينه اسناد ايلدى
مقصودى اول نصرتِ عظيمه وغلبه كليلرده قهر واهلاك اعداده ركن
اعظم بلكه علت مستقله پيغمبر جليل الشان عليه الصلوة والسلام
اولديغنه اشبو اسناد مجازى ايله ناظم اشارت مراد ايدر نته كيم قاهرهٔ
مصرى سلطان سليم فتح ايلدى ديرلر مع هذا اول فتح جليل سلطان سليم
معيتنده اولان عسكر ايله وجوده كلمشدر، حتى سلطان مشار اليه
مصرى فتح ايلدكده مقياس نيل مباركده بر قصر عالى انشا ايدوب قصر
مزبورده بر رخام مرمرى اوستنه كندو دست مباركلرى ايله **بيت**
لو كان لى ولغيرى قدر انملة فوقا لتراب لكان الامر مشتركا **بيتنى**
تحرير ايدوب مشتركا قوليله فتح وتسخيرده علة مستقله مثابه سنده
ايكن اوبله بر فتوحاتِ نادرة الزمانده هضم نفس بيوردقلرينى مصر تاريخى ناطق
واندن مصرحدر،

تخميس

محيطِ آتش ايدوب هر هجومنى باكن ؞ اراءَت ايلدى وير وجود اشرا كن
جو بردى سيخ غزاده عدوى ناپاكن ؞ ما زال يلقاهم فى كل معترك
حتى حكوا بالقنا لحما على وضم ؞

وَدُّوا الفِرا مُسْتَفْعِلُنْ دَوكا فَعِلُنْ دُويَغْبِطو مُسْتَفْعِلُنْ نَ بِهِ فَعِلُنْ
اَشْلاءَ شا مُسْتَفْعِلُنْ لَتْ مَعَ اَلْ فاعِلُنْ عُقْبانِ وَالْرُ مُسْتَفْعِلُنْ رُخَمِ فَعِلُنْ
وَدُّوا الْفِرارَ وَكادُوا يَغْبِطُونَ بِهِ ؞ اَشْلاءَ شالَتْ مَعَ الْعُقْبانِ وَالرُّخَمِ

ودوا فعل ماضى جمع مذكردر وَدَّ يَوَدُّ وُدًّا وَمَوَدَّةً كلور ودوا احبوا ديمكدر
شارح حنفى وَدَّ يَوَدُّ احب يحب او تمنى يتمنى والمودة اسم منها تطلق
على ما يقتضيه الحب من الاحسان وغيره ومنه **قوله تعالى** قل لا اسئلكم
عليه اجرا الا المودة فى القربى **كذلك شيخ زاده** يقال وده احبه ودا
وود ه تمناه ودادا ديمشلر، ودوا فعلنك فاعلى تحتنده جميع ضميرى
كفاره راجعدر جمله سى سؤال مقدره جواب اولان جملهٔ مستأنفه در ؞
كويا سائلك ما حال الكفار مع مقاومته على القتال حتى حكوا على وضم ديو

سؤالنه ودوا الفرار لكن جواب اولور ياخود ودوا جمله سى حكوا فعلنك
فاعلى اولان كفاردن حالدر الفرار لفظا منصوب ودوا نك مفعوليدر
وكادوا كاد نك جمعيدر كاد افعال مقاربه دندر قرب معناسنه در ؞
فاعلى تحتنده جمع ضميرى كفاره راجعدر **ملا جامى رحمه الله** بو وجهله بيان
ايدركه فكاد فى قولك كاد زيد ان يخرج يدل على قرب حصول الخروج
لزيد بچقمه نك لقرب حصوله ديمشدر **صاحب متوسط** كاد وضع لمقاربة
حصول الخبر لا على مقاربة رجائه وكاد خبر محض فلك تصرف اى يأتى
منه مضارع واسم فاعل وامر يدى **شارح مصنفك** يقال كاد يفعل
كذا اى قارب ولم يفعل ديو معنى ويرمش يغبطون ضرب يضرب بابندن
فعل مضارع جمع مذكردر تمنا ايدرلر ديمك مألنده در غَبِطَه يَغْبِطُه
غَبْطًا وغِبْطَةً كلور، غبطه آخرده اولان شيئك كندوده اولماسنى
تمنى ايتمكدر، لكن اول شيئك آخردن زوالنى استه مك ايله تمنيدر
زيرا بو قيد ايله مقيد اولمسه حسد اولور، يعنى آخرده اولان شيئك تمنى
آخردن اوشيئك زوالنى ايسته مك ايله اولورسه حسد در مذمومدر
اما غبطه مذموم دكلدر، به جار مجرور مقدر ملتبسين قولنه متعلق
اولوب يغبطون فعلنك تحتنده اولان فاعلدن حالدر، به قولنده
اولان ضمير فراره راجعدر تقديرى يغبطون ملتبسين بالفرار ديمكدر
بعض شراح با سببيه در ديمش لكن قول اول مختاردر اشلاء اشياء
وزننده شِلْوك جمعيدر شِلْوشينك كسريله ولامك سكونيله
عضو معناسنه در يغبطون فعلنك مفعوليدر يغبطون جمله سى
كادوا فعلنك خبريدر كادوا جمله سى ودوا فعلنك خبريدر اشلاء
اصلنده واو ايله اشلاوْ ايدى كساءِ كلمه سى كبى واو الف زائده دن
صكره طرفده واقع اولمغله يايه قلب اولنوب بعده يا دخى همزه يه
بعد القلب تنوين ايله اشلاءً اولدى غير منصرف اولمغله تنوين حذف
اولنمشدر شالت **شارح درة المضيئه** شال لازم بمعنى ارتفع
ومتعد بمعنى رفعه ديمشدر، بو مقامده لازمدر وارتفعت معناسنده در
كه ارتفاع معناسنه اولان شلودندر مع العقبان كلمه سنك اعرابده ؞

شارح جمی جار مجرور مقدر ملتبساً کلمه سنه متعلق اولوب اشلاء کلمه سندن حالدر دیدی اما شارح درة المضیئه بو وجهله تفصیله ذاهب اولدی کما قال قوله مع العقبان ان لفظة مع یدل علی صحبة واستحداثها وهو ظرف معرب لازم للنصب ویلزم اضافته الی احد المتصاحبین ان ذکر بعده نحو کنت مع زید وان ذکر المتصاحبان قبله فهو منصوب منون علی الظرفیة نحو جئنا معاً ای فی زمان واحد وکنا معاً ای فی مکان واحد، وقد یکون بمعنی عنه ونصب آخره الحکایة غالباً وهو ههنا کلمة دالة علی الصحبة منصوب بشالت ظرف له مجازاً مضافاً الی العقبان بکسر العین جمع عقاب بضمها وهو طیر عظیم بصید الطیور، وبعض الوحوش کالارنب والثعلب ونحوها ولا یقع علی المیتات غالباً ویقال انه سلطان الطیور کما ان الاسد سلطان الوحوش ویجمع علی الاعقب ایضاً دیمشدر وان قولیده العقاب عینک ضمی وقافک سکونیله بر نجی قوشلردن طوشنجیل دیدکلری قوشدر دیدی لکن مشهور اولان ترکیده قره قوش دیدکلریدر کشاهین اسمیله مسمی اولان طائر آخرا قجمله طیوره خرق واهلاک ده غالبا لکن قره قوشدن خوف وهراس اوزره دردیرلر، حتی عربیده ارنب ترکیده طوشان دیدکلری حیوانی قره قوش روی ارضدن آلوب جنکالی ایله هوایه پرواز ایلدیکنی نقل ایدرلر بلکه ترکیده بعضیلر طوشنجیل دیدکلری بوکه بناءً وجه تسمیه در، والرخم قولی عقبان اوزرینه معطوفدر رخم طلبهٔ وزننده اولان رخمة کلمه سنک جمعیدر وان قولنده الرخمة فتحتیله شویله قوشدر که ابلقدر خلقتده کرکسه بکزر الرخم کذلک فتحتیله جمعیدر دیدی شارح درة المضیئه بو وجهله تفصیل ایدرکه والرخم جمع رخمة وهو طیر عظیم الخلقة اعظم من العقاب یسکن فی الجبال العالیة ولا یوذی شیئاً من الحیوانات ما دام حیاً وانما یقع المیتات والناس یزعمون انه یری المیتات فی منامه اذا مات حیوان فی اللیل یقع علیه فی اول الصبح وهذا التی ذکرناه من شانهما هو ما شاهدنا من حالهما ومن لم یعرف شانهما تکلم باشیاء لا ینبغی ذکرها دیوب عن مشاهدة نقل عجایبات ایمشدر رحمه الله شارح مشار الیه خلاصهٔ معنا بیاننده بو وجهله

تقریر ایدرکه

تقریر ایدرکه قیل الغبطة ارادة نعمة الغیر والنعمة ما یستلذ به والاشلاء المتکور المذکور لیس فیها الا الهلاک باشنع الوجوه فما معنی الغبطة لها والجیب بان ما شاهدوا من المصائب والشدائد فی الحرب انساهم لذة الحیاة وصار طعم الممات الذ عندهم وان کان اشنع الحالات فعدوها نعمة وغبطة والمعنی احب الکفار الفرار الذی هو اقبح الاشیاء عند العرب فان افتخارهم بثلاثة اشیاء الشجاعة والفصاحة والسخاوة وکادوا یتمنون الموت بان یکونوا قطعاً ویأکلهم الطیور حتی یتخلصوا مما اصابهم من المحن والشدائد الحاصلة لهم من المؤمنین بشوم کفرهم شارح مصنفک دیمشدرکه ومعنی البیت کان هؤلاء الاعداء یتمنون کونهم امواتاً کالاعضاء التی کسرها العقاب والرخمة وشالت معها فی الهواء من جهة ان لیس لهم طاقة لمحاورة ذلک الحضرت محصول معنا عبارت بیت کفار فراره ود ومحبت ایتدیلر بر تهده که انلر عقبان ورخم ایله جو هوایه مرتفع اولان عضوه غبطه ایتمکه قریب اولدیلر یعنی غبطه ایتدیلر دیمکدر، زیرا کاد وهو خبر محض دیدیکی نحاتک بر معناسی درنه کیم بیانی وتعریفی سبقت ایتدی ایمدی ناظم علیه الرحمه مراد ایدرکه کفار اثنای جنکده فراره برکونه میل ومحبت ایتدیلر که قره قوش وکرکس دیدکلری خرق واهلاک ایتدیکی اولان ایکی دانه طیر جکر شکافک صیدی الوب پاره پاره ایتدیکی عضولری جنکالنه طاقوب هوایه پرواز وارتفاع ایلدکده مخلبنده بر هوا اولان عضوی کرکب کفره اول عضوه غبطه ایدرلر ایدیکه معرکه دن بعید دست نارسا یعنی بو بله آل ایرمز محلده آمین ومجاهدین اسلامک تعرض وتعقیبندن اول عضولر آزاد اولمشلر ای کاش بز دخی شویله معرکه دن بعید اولوب پنجهٔ طیر ده جو هواده مجاهدین اسلامک تعرضندن آسوده اولیدق دیو اول عضولره غبطه ورشک ایدرلر ایدی دیمک قصد ایدر

تخمیس

فراده پنجهٔ باز الرینه کیرسه کهی ۞ طیور جانه ایدرلر آشیانه بهی

اوحالده قوی شدائدنه کوریسهی ۞ ودوا الفرار وکادوا یغبطون به

۞ اشلاء شالت لعقبان والرخم ۞

تمضى الليا مستفعلن لى ولا فاعلن يدرون عد مستفعلن دتها فعلن
ما لم تكن مستفعلن من ليا فاعلن لى الاشهر ال مستفعلن حرم فعلن

تمضى الليالى ولا يدرون عدتها ⁂ ما لم تكن من ليالى الاشهر الحرم

تمضى فعل مضارع مؤنثدر مرور ايدر كچر ديمكدر . الليالى تقديرا مرفوع
فاعليدر ليالى ليلك جمعيدر ليل اسم جنس واحدى ليلة در تمر
وتمرة كبيدر ليل غروب شمسدن طلوع شمسه وارنجه اولان زماندر
بو مقامده ليلدن مراد مطلقا وقت و زماندر . زيرا مقصود كفارك
جمله اوقاتى كرك يوم وكرك ليالى مشرف هلاك اولوب شدت واضطراب
جان ايله كچديكنى بياندر شارح درة المضيئه من قبيل الاكتفا بذكر احد
المتقابلين كقوله تعالى سرابيل تقيكم الحر اى الحر والبرد يعنى سربيل يالكز حرده
حفظ ايچون دكلدر هم حردن وهم برددن حفظ ايچوندر . لكن حر ذكر
اولنمغله مقابلى دخى معلوم اولديغنه بناءً مقابليندن . بريسى ذكر ايله اكتفا
قيلنمشدر . ياخود ليالى فراغ واستراحت ونوم وصفا زمانى ايكن ليالى
محنت وحيرت اضطراب ايله كذران ايدنجه اوقات قتال ومحاربه اولان
ايامى دخى كمال حيرت اضطراب ايله كچه جكى اولويتده قالور شارح مصنفك
قوله تمضى الليالى من باب التغليب اعنى تغليب المؤنث وهو الليل على المذكر
وهو اليوم ديمش شارح شيخ زاده وكثيرا ما يستعمل الليالى ويراد بها
الايام والليالى وقد غلب ذلك عند ذكر الشدائد ديدى ولا يدرون
واو حاليه در ياخود عاطفه در يدرون فعل مضارع جمع مذكردر ولينديدر [?]
درايت تعقل وادراكدر لا يدرون لا يعلمون معناسنه اولور تحتنده
فاعل ضميرى كفاره راجعدر جمله سى تمضى فعلنك فاعلندن حالدر ياخود
تمضى اوستنه معطوفدر عدتها لفظا منصوب لا يدرون فعلنك مفعوليدر
ها ضمير مبنى محلا مجرور مضاف اليهيدر عدتها ديمك عددها ديمكدر .
كما قال الله تعالى ان عدة الشهور عند الله اثنا عشر شهرا بيورلمشدر
ما لم تكن ما مصدريه در لم تكن افعال ناقصه دندر تحتنده اسمى اولان
ضمير ليالى يه راجعدر من ليالى جار مجرور لم تكن فعلنك خبريدر لم تكن
جمله سى تأويل مصدرده لا يدرون فعلنك ظرفيدر ما مدة معناسنده در

يعنى اول

يعنى اول ليالى مذكوره ليالى اشهر حرمدن اولمديغى مدتده اول
ليالينك عددنى بيلمزلر ايدى يعنى ليالى اشهر حرمدن اولدقده عددنى
اونلر بيلور ايدى ديمك مآلنده در نته كيم شارح درة المضيئه .
قوله ما لم تكن ما مصدرية ظرفية واسم لم تكن ضمير الليالى الاشهر
الحرم خبره والجملة فى تأويل المصدر ظرف لا يدرون اى لا يدرون
عدد الليالى مدة عدم كون الليالى كائنة من ليالى الاشهر الحرم
فانهم يدرون عددها ديمشدر شارح حنفى وما فى قوله ما لم تكن
بمعنى غير ومعناها على الاستثناء والنفى اذا دخل النفى افاد الاثبات
والتقدير انهم لم يعرفوا عدد تلك الليالى الا ان تكون تلك الليالى
الاشهر الحرم بيت الناظم شدة بلائهم وغاية حيرتهم وكيفية
دهشتهم بان الليالى تمر بهم ولا يدرون عدتها فلا يميزون بين
الاسابيع والايام ولا يفرقون بين الاشهر والاعوام الا ان
تكون تلك الليالى ليالى اشهر الحرم وذلك من شدة ما لحقهم
سلب الحواس بسبب صوادم اصحاب النبى عليه الصلوة والسلام
اشهر كلمه سى ليالينك مضاف اليهيدر اشهر شهرك جمعيدر الحرم
اشهرك صفتيدر حرم حرمتيله حرامك جمعيدر اشهر حرام ذى القعده
ذى الحجه محرم رجب دركه عرب انلرى [?] شهور اربعه ده قتالى بالاتفاق
كندولره حرام ايتمشلردر . شهور قمريه نك سبب تسميه سنده
شارح درة المضيئه ديمشكه قال بعض الافاضل الوجه فى تسمية
كل شهر ان العرب اذا رأت السادات قد تركوا العادات وحرموا
الغارات قالوا المحرم واذا ضعفت ومرضت ابدانهم واصفرت
الوانهم قالوا صفر واذا زهرت البساتين وظهرت الرياحين
وارتبعت المساكين قالوا ربيعان واذا قل الماء وامسك السماء
وانجمد الماء قالوا جماديان واذا ماجت البحار وجرت الانهار وترجبت [?]
الاشجار قالوا رجب واذا تفرقت الوصايل وتباينت الحلائل وتشعبت
القبائل قالوا شعبان واذا اشتد الحار وانقطع الانهار وسكت
الامطار قالوا رمضان واذا شالت الاموال وحصل الانتقال

وكثرة الانتحال قالوا شوال واذا تركوا الارتحال وما لوا الى
الاشتغال وقعدوا عن الانتقال قالوا ذي القعدة واذا كانت
زيارة مكة واجتمعوا في مكة قالوا ذي الحجة كما قال في القاموس
انهم لما نقلوا اسماء الشهور عن اللغة القديمة سموها بالازمنة
التي وقعت فيها محصول معناء عبارت بيت بو وجهله در كه بيت
سابقده تفصيل اولنديغي اوزره بر هو آمر تفنع اولان اولو
غضنفر كفار غبطه ايدرلر ايدي بر حالده كه ايام وليالي
كجردي نه مقدار وعددني بلمزلر ايدي يعني كمال خوف واضطراب
محنتدن نقدر ليالي وايام كذران ايلديكني و لياليدن اشهر
حرامدن اولديغني بلمزلر ايدي ليالي اشهر حرام كلوب مجاهدين
اسلام محاربه دن فراغت ايلدكلرنده كذران ايلين ليا ليلوينك
عددني اوزمان بيلورلر ايدي كه حيرت واضطرابلري تا اشهر
حرمه كلنجه متمادي اولوب كفار غريق درياي دهشت وحيرت
واضطراب ايدي ديمك اولنده در

تخميس

جيقوب قرانله تقويم سال اهل شقا ٭ حباب لجة خون اولدي جوق سر اعدا
زمان سينه شرخ ايدي صاندیلر كويا ٭ تمضي الليالي ولا يدرون عدتها
٭ ما لم تكن من ليالي الاشهر الحرم ٭

فصل في مدايح مجاهدين الاصحاب الكرام اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم

كانما الد مفاعلن دين ضف فاعلن فحل سا مستفعلن حتهم فعلن
بكل قر مفاعلن م الى فاعلن لحم العد مستفعلن ي قرم فعلن

٭ كانما الدين ضيف حل ساحتهم ٭ بكل قرم الى لحم العدى قرم ٭

ناظم عليه الرحمة اشبو بابده سابعده مدايح اصحاب كزين رضوان الله عليهم
اجمعين حضراتي ايله اكتساب شرف وسعادته مبادرت ايتمشدر
كانما ما كافه در كان كلمه سني عملدن كف ومنع ايدر لكن كان لفظنك
معناسي اولان اداة تشبيه معناسي باقيدر الدين مبتدادر الف لام
عهد خارجيدر معلوم ومعهود اولان دين اسلام مراد در شارح حنفي

الدين في اللغة الاطاعة والجزا وفي الاصطلاح قوانين الهية
موضوعة لاصلاح امر العباد حياة ومماتا ديمشدر بو مقامده مراد
معناي اصطلاحيدر كذلك ابن ملك اصولده دينك تعريفنده الدين
وضع الهي سائق لذوي العقول باختيارهم المحمود الى الخير احتراز بقوله
سائق عن الاوضاع الالهية الغير السائقة كانبات الارض وبقوله
المحمود عن الكفر وقوله بالذات متعلق بسائق يعني الوضع الالهي
بذاته سائق لا تهما وضع الا لذلك ديمشدر ضيف مسافر معناسنه در
حل فعل ماضيدر تحتنده فاعل ضميري ضيفه راجعدر حلول نزول
معناسنه در ولا يتلرده اولان محله اشبو نزول وحلولدندر حل
نزول ايلدي ديمكدر ساحتهم حل فعلنه مفعول فيهدر جمع ضميرينه
مضاف در جمع ضميري سكون اوزره مبني محلا مجرور مضاف اليهدر كفاره
راجعدر ديمشلر تفصيلي آخر بحثنده ذكر اولنور ساحه كلمه سني شارح
مشار اليه دارك فناسيدر ديو تفسير ايلديكي ابيات سابقه دن
يا خير من يمم العافون ساحته بيتي شرحنده سبقت ايلدي بو مقامده
الساحة هي المكان الذي عند باب الدار المحاط بالحيطان دون الصحن
ينزل اليه الضيف اولا ثم يدخل في الصحن ديو شارح مومى اليهك
بيانندن مستفاد دركه دارك ابنيه سندن خارج ديوار ايله محاط
اولان ميدانكه تركيده حولي ديرلر خدم وحشم وخيام وبارگاهي ايله
اعاظم كبار وقبائل قونوب مسافرت ايدرلر ساحه ايله مراد ولكان
اولمق اقتضا ايدر بكل جار مجرور وحل فعلنه متعلقدر با مصاحبه
ايچوندر يا خود مع معناسنه در نته كيم مع معناسنه اولمق ظاهر در
وبعض شراحك مختاريدر قرم مضاف اليهدر فتح قاف وسكون را ايله
قرم سيد عظيم معناسنه در الى لحم جار مجرور موخر قرم كلمه سنه
متعلقدر العدى تقديرا مجرور لحم كلمه سنك مضاف اليهدر قرم قافك
كسري وراك فتحيله صفت مشبهه در كل قرم كلمه سنك صفتيدر قرم
ثاني لغتده لحم اكلنه شديد الاشتها اولانه ديرلر بعض
شراح يقال قرمت اللحم بالكسر اذا اشتهيته ديمشدر شارح درة المضية

بو بیتک خلاصهٔ معناسنی بو وجهله نافلدرکه قال عصام الدین فی شرحه بالفارسی
قیل اهل اسلام اعداء لاعداء الله لإعلاء کلمة الله حتی کانما الدین ضیف عزیز
حل بساحة اهل الاسلام وصفة الاسلام وصفة ذلک الضیف انه قرم
الی لحم اعداء اهل الاسلام من العرب کل منهم یسعی ویجتهد فی مرغوبه
ومحبوبه سیما اذا کان ذلک المحبوب عدو المضیف ففی التصریح بالعدی وانه
المقام مقام الضمیر مبالغة لا یخفی وقال جمهور الشارحین المعنی کان
الدین ضیف حل ساحة العدی مع کل سید وکل واحد من الضیف والسید
قرم الی لحم العدی وهذه کنایة عن سرعة کونهم مقتولین کانهم بالطوع
والرغبة یقتلون انفسهم لاجل مطلوب الضیف ومرغوبه علی ما هو وظیفة
العرب هکذا قالوا فی معنی هذا البیت دیوب فاضل علامه عصامک وجمهور
شراحک مختارلرینی بیان ایلدکدنصکره شارح درة المضیئة کندونک
مختاری ولان معنایی بو وجهه تقریر ایتمش کما قال والذی لاح علی صحیفة
خاطری معنی البیت ان الدین الحق ضیف لطیف ومسافر شریف له اعوان
وانصار من اهل الاسلام ذو شوکة مدید وبطش شدید کل واحد منهم
قرم الی لحوم اعدائهم وقاهر لمخالفهم دخل فی دار الکفار بالسکینة والوقار
مع هؤلاء الاقوام فلم یضیفوه ولم یقبلوه ولم یعظموه حق التعظیم باتباعهم
له وتوقیرهم ایاه فسلط علیهم اعوانه واقوامه فاما القبول والاتباع
او السیف ولا انقطاع وما احسن تشبیه الدین بالضیف علی هذا الوجه الذی
ذکرناه فانظر فیه واقسط فی نظرک ان الله یحب المقسطین انتهی شارح فاضل
شیخ زاده علیه الرحمه دیمش که ضمیر ساحتهم للعدی القرم بسکون الراء السید
وبکسرها شدید الشهوة الی اللحم وبکل قرم حال ای ملتبسا ومصحوبا والمراد من کل
قرم صحابة رسول الله صلی الله علیه وسلم وهم جند الله والسادات الکرام بو صورتده
معنی دیمک اولور که کانه یعنی کویا دین مبین لحم عدویه شدید الشهوه اولان
اصحاب کزینه مقارن اولدیغی حالده ساحهٔ کفاره حلول ونزول ایلین
مسافر دیمک اولور یعنی اویله ضیف کبیردر معناسی مراد اوله ایمدی مآلی
بو وجهله درکه خون اعدایه کلتشنه واکلدیغی یمه که شدید الشهوه حریص
قتل واستیصاللری اولان اصحاب کرام ایله دین قویم دیار کفاره نزول

ایلین

ایلین ضیف کبیردر یعنی کانه اولدر دیمکدر معلوم اوله که کفار ایله
مقابله ده ابتدا قبول دین واسلام عرض اولنمق شعائر اسلامیه دن
اولمغله کانما الدین ضیف حل ساحتهم قولی ایله دین اسلامی ساحهٔ کفاره
نازل اولان ضیفه تشبیهدن ناظمک مرادی دین اسلامک بو طریق ایله
ساحهٔ کفاره حلولی اولمق بعید دکلدر بو بیت دلالتک معناسی
کرکی کبی اظهار وتفهیم ایچون شراحک اقوالی ومختاری ذکر اولندی
الطبایع مختلفه فاختر بما شئت ولکل وجهه وفیه من البدیع
التشبیه والجناس الممزق بین قرم وقرم

التخمیس

صحابهٔ عظما اولکا برمردم ❊ طریق حقه اولدر هدایه انجم
قروم قوم هدی عین نصرته مردم ❊ کانما الدین ضیف حل ساحتهم
بکل قرم الی لحم العدی قرم

بحر بحر مفاعلن رخمی فعلن سر فوق سا مستفعلن بحة فعلن
ترمی بموج مستفعلن من ال فاعلن ابطال لمستفعلن نظم فعلن

یجر بحر خمیس فوق سابحة ❊ ترمی بموج من الابطال ملتطم

یجر فعل مضارعدر تحته هو فاعلدر ضمیری مقام قرینه‌سیله فخر کائنات
علیه الصلوة والسلامه راجعدر بعضیلر بیتا ولده منکور دین کلمه‌سنه
بعضیلر قرم لفظنه راجعدر دیمشلر یجر جمله‌سی جملهٔ استینافیه‌در که
پیغمبر افندیمزک جهاد وغزا ارده اولان ترتیب جیوش وسایره
حاللرینی بیان ایدر یا خود یجر جمله‌سی دین لفظنک یا قرم لفظنک
صفتیدر یجر فعل مضارع صیغه‌سیله مدآیدر یعنی چکر دیمکدر
لکن مقصود دشمن اوزرینه عسکر اسلامی چکدیکنی بیان اولمغله
ماضی صیغه‌سیله اقتضا ایدرکن ناظم صیغهٔ مضارعه عدول ایلدی
صورتده بو یعنی حالده اولمش کبی استحضار وتجدد واستمراری بیان
وافاده قصد ایدر دیمشلر بحر لفظا منصوب یجر فعلنک مفعولیدر
خمیس لفظنه مضافدر خمیس عسکر معناسنه در عسکر مرکب اعتباریدر
یعنی بمقدار احاد واشیا جمع اولسه عقل انی امر واحد اعتبار ایتدکده
اول امر واحد مرکب اعتباریدر کما قال فی شرح المقاصد الترکیب قدیکون

حقیقیاً بان یجعل من اجتماع عدة اشیاء حقیقة واحدة بالذات مختصة
باللوازم والآثار وقد یکون اعتباریاً بان یکون هناك عدة امور یعتبرها
العقل امراً واحداً وان لم یکن واحداً فی الحقیقة ثم یضع بازائه اسماً:
کاسم العشرة المرکب من الافراد ایمدی اشبو امر واحد اعتباری ولان
مرکب اعتباری که عسکردر خمیس اطلاق اولندیغنك وجه تسمیه سی
عسکری وقت محاربه بش قسمه تقسیم ایلدکلرندندر دیمشلر قسم
اول قدام جیشه تعیین اولنان عسکردرکه مقدمه دیرلر دولت
ولاحن آل عثمان ایده الله بالنصر الی یوم القیام محاربهٔ نصرت
قرینلرنده اکثر چرخه جی تعبیر ایدرلر قسم ثانی یه میمنه دیرلر یمین عسکره
قائم اولور اکه صاغ قول دیرلر قسم ثالثه میسره دیمشلر طرف
یساره تعیین اولنمشدرکه صول قول دیرلر قسم رابعه قلب دیرلر
اورته قول دیدکلریدر قسم خامس ساقه دیرکیرودن بغتة دشمن
ظهورندن محافظه ایچون تعیین اولنان عسکردرکه دُندار دیرلر
ایمدی هیئات مجموعهٔ عسکر برمرکبدرکه اشبو بش قسمه منقسم اولدیغنه
بناءً فعیل بمعنی مفعول اولمق اوزره جیش یعنی عسکره خمیس اطلاق اولنمشدر
پس خمیس لفظی وصفیت معناسنی اعتبار ایله وصفیتدن اسمیته نقل:
اولنمغله جیشه اطلاق اولنمش اولور امّا من غیر اعتبار نقل اولنمشدر دینورسه
جیش ایله لفظان مترادفان اولور بحرك خمیس لفظنه اضافتی
لجین الماء کبی مشبه بهك مشبهه اضافتی قبیلندندر، جیش کالبحر دیمکدر
قوله فوق سابحه فوق ظروف مکان مبهمه دندرکه ظروف زمان مبهم یا فعله
یامعنای فعله متعلق اولمق شرطدر، بومقامده فوق کلمه سی فتح اوزره مبنی
محلاً منصوب بحر فعلنك ظرفیدر دیمشلر، لکن مناسب اولان مقدر کائن
یاخود راکب کلمه سنه متعلق اولوب خمیس لفظنك صفتی اولمقدر تقدیری
خمیس کائن فوق سابحة دیمکدر، یاخود خمیس کلمه سندن حال اولور، لکن
حقیقتده خمیس لفظنه صفت واقع اولان مقدر کائن کلمه سیدر کذلك
حال اولان مقدر کائناً کلمه سیدر بوحسبه فوق لفظی محذوف معنای فعل اولان
کائن، یاخود کائناً کلمه لرینك ظرفیدر، واکر ظرف زمان مبهم ظرف اولمق اوزره

استعمال

استعمال اولنماز ایسه بحسب العوامل معرب اولور من فوقهم سداً تجری
من تحتها الانهار من بعد الذکر وغیرها کبی کما قال فی کتاب ضوء النحو وبعض
الظروف یستعمل اسماً وظرفاً نحو الجهات الست من المکان بقول امامك
خیر من وراءك والیوم والوقت ونحوهما من الزمان نحو طاب الیوم واظلم
اللیل وکالشهر والنهار والحول من الزمان سابحة کلمه سی مضاف الیهیدر
وآن قولی الساج سکودیجی آتٌ السابحة صوده یوزمك دیمش بو محلده
سابحه لفظی ایله معنای اول اوزره سکودیجی خیل مراد اولنور خیل
تقدیرینه حاجت قالماز، واکر سابح که یوزوجی وفارسیده شناور معناسی
مراد ایدرلرسه خیل تقدیرینه محتاج اولور شارح شیخ زاده دیمشکه
سابحه صفة موصوف محذوفٍ ای خمیس کائن او کائناً فوق خیل سابحة
والسبوح الفرس الحسن الجری لایتعب راکبها کانها تجری فی الجری یسبح
فی البحر ای جری بو محلده تفصیله محتاجدرکه ناظم علیه الرحمه سابحه لفظی
تا ایله کتورمکده مرادی جمعیت عسکره مناسب اولان جمع صیغه سیله
خیول لفظی محذوف اولدیغنه اشارتدر، زیرا عسکر برخیل اوزرنده دیمك
مناسب اولماز اکه بناءً ناظم سابحه کلمه سی تاء تأنیث ایله کتوردیکه کل جمع
مؤنث قاعده سی اوزره محذوف خیول کلمه سنك سابحة صفتی اولوب واول
خیول صوده شناه ایدرکبی یعنی صوده یوزرکبی جاری ولطیف المشی
والحرکه اولدیغنی دخی اشعار ایتمش اولور ایمدی سابحه لفظی شناکه صوده
یوزمك معناسنه اولان سبحدندر دیمك زیاده انسب اولور، زیرا سابحه
بحر دخیل معناسنه اولمقده خیل مفرد صیغه سیله اولوب وتانك ثمره سی
معلوم اولماز، یاخود سابحه اسم جنس اولمغله اسم جنسك مذکر وتأنیثی
ومفرد وجمعی مساویدر دیدکلری قاعده اوزره مراد اوله بری یاء تحتانیه
ایله فعل مضارعدر تحتنده فاعل ضمیری بحره راجعدر، واکر تاء فوقانیه
ایله اولورسه تحتنده فاعل ضمیری مؤنث اولوب خمیس لفظنه راجع
اولور خمیس اسم جنس اولمغله مؤنث حکمنده در دیمشلر، بری جمله سی
بحر لفظندن یاخود خمیس لفظندن حالدر تموج جاد بحر و بری کلمه سنه
متعلقدر موجی دمی ایدر دیمکدر قال شارح حنفی الموج یطلق علی ما ارتفع

من البحر موج بحر دونكار ايله بحرده تلاطم اولوب قبه دان طاقه لره
دیرلر تركیده قومرد برلر حتی انكینلرده شدة روزكار ایله طاغلر
كبی قوملوك ارتفاعی نقل ایدرلر من الابطال جار مجرور كائن محذوفه
متعلق اولوب موجك صفتیدر من بیانیه در الموج الذی هو الابطال
دیمكدر دیمشلر یعنی شجعان اولان موج ملتطم دیمك بربرینه لطم
ایدن اوزره موج كه شجعاندر اول بحر جنیس آتی رمح ایدر یعنی اعدانك
اوزرینه آتی آتردفق ودمی ایدر دیمكدر واقعا هیئت مجموعه عسكری
بحره تشبیه وایجلرندن كافره آلائی آلائی هجوم ایدن ابطال شجعانی
تلاطم ایله آتلوب حركت ایدن موج بحره تشبیهدر وعسكری بومقوله
بحره تشبیه كلام شعراده كثیر الوقوعدر حتی قهرمان زمان مرحوم
سلطان سلیم قهار مصری فتح وتسخیرندن چراكسه مصر سركذشتلرینی
تذكیر ضمننده انشاد ایلدكلری قصیده ده ، وقد جاءت علینا الروم
حقاً ، كبحر مائج فی الاندفاق ، بینی ایله غازیان رومك هجومی ؛
واندفاق غضنفرانلرینه اعتراف ایتمشلردر شارح مصنفك قوله
من الابطال من جهة تكثیر الابطال یتعلق بیرمی وبالموج من جهة
كثرتهم وجعله بیاناً للموج لیس بشیء ابطال بطلك جمعیدر بطل بانك
وطانك فتحه لری ایله ولامك سكونیله شجاع معناسنه در یعنی شجیع
وبهادر كمسنه لر دیمكدر ، ملتطم التطامدن اسم فاعلدر بودخی
موجك صفتیدر التطام امواج بحرك بعضیسی بعض آخرینه اوردلمیدر
لكن مراد سابق البیان تشبیه اعتباری ایله شجعان وابطالك دشمنه
بربره ضربات والتطام نصادمیدر كما قال شارح شیخ زاده قوله
ملتطم صفة موج یعنی یضرب بعضهم علی بعض من شدة الهیجان وقوته
وههنا عبارة عن اتباع بعضهم للبعض ومسابقة الابطال وانتصا البعض
علی البعض واصطكاك اسلحتهم شارح مصنفك یقال التطمت الامواج
ضرب بعضها بعضاً دیمش واقعا امواج بحر بربری اردنجه متعاقباً
كلوب بربرینه لطم وضربدن خالی ولمدیغندن ماعدا ساحل بحره
یاخود سفینه یه توجه وانتهاسی وضرباتی مقرردر ولعله عرفناسده

تلاطم امواج بو معنالرده استعمال اولنور لكن موجدن مراد تشبیه
علاقه سیله ابطال عسكر اولمغله اوصاف مذكوره ابطالده ملاحظه
اولنور ، حق بو كیم بو نظم مخیل ودلكشا بر بیت معجزادر ولدیعی
ظاهردر نته كیم شارح درة المضیئه بو وجهله تقریر وبیان ایدر
قوله من الابطال بیان للموج صفة له وملتطم صفة الموج ایضاً ؛
وهو اسم فاعل من الالتطام وهو ضرب الامواج بعضها بعضاً والمراد
به هنا اتباع بعض الفرسان لبعض بحیث یصدمون من كثرة الجیوش
وازدحام الخیول شبه اصطرام الفرسان بین الصفین فی الاقبال
والادبار بامواج البحار وهذا التشبیه ضمنی لازم للاول فتأمل
ولا یخفی حسن البیت لفظاً ومعنی وسبكاً ولله در الناظم فیما نظمه
والمعنی بحر النبی علیه الصلوة والسلام ؛ الجیش العظیم الذی
كالبحر فی الكثرة فوق الخیول السوابح یرمی ذلك الجیش امواج الابطال
متلاطمة یعقب بعضها بعضاً فی ایصال الحملة والطعن الی الكفار محصول
معنا عبارت بیت اول سپه سالار ملائك جیوش صلی الله علیه الصلوة
والسلام شنا ایدركبی یعنی صوده یوزر كبی جاری لطیف السیر
آتلر اوزرنده اولان عسكر دریاسنی اعدای دینك اوزرینه جكر
ایدی ؛ یعنی عسكری یورویش ایتدررایدی اویله دریای عسكر
شجعان وبهادرلردن اولان امواج متلاطمی رمی ایدر ، یعنی كروه
اعدا اوزرینه آلائی آلائی بربرینی متعاقب ومتلاطم امواج بحر لشكر
اولان بهادرلری اول دریای عسكر آتوب رمی ایدر خلاصه اول
پیغمبر آخر الزمان علیه الصلوة والسلام عظمت نبوة وقوة قاهرة
رب العزة ایله دریای كبی عسكر مجاهدینی دشمن دین مبینك
اوزرینه چكوب یورویش ایتمكله اول دریای عسكرك امواجی
مشابه سنده اولان بهادران اسلام بلا توقف همان كروه كفاره
آتیلوب ایچلرینه دخول وحمله یكپاره ایله قتل واستیصاللرینه
مشغول اولورلر ایدی دیمك مألنده اولمغله ناظم علیه الرحمة صاحب
سعادت علیه افضل التحیه افندیمزك غزالرده اولان قاهرانه

عظمت وتوجهلرین اشعار وبو ضمنده مدایحی مقصود اولان اصحاب کرامک
ندای جان ایله اعلاء کلمة الله ده اولان جان سپارلقلرینی وصف وبیان
مراد ایدر وفی البیت من البدیع مراعاة النظیر بین البحر والسابحة والموج وملتطم وبین
الخمیس والابطال والاغراق فی جعل البحر فوق سابحة والاستعارة المرشحة

تخمیس

اوشهسوار رسالت اونور معدلتن ⁂ ایدرکه عسکری دریا عدو یه هر جهتن

ویریر او مجمع فرسان دینه تقویتن ⁂ یجر بحر خمیس فوق سابحة

• ترمی بموج من الابطال ملتطم •

من کل منتدب لله محتسب ⁂ یسطو بمستأصل للکفر مصطلم

من کل من حرف جر بیانیه در بیتا قلده اولان ابطاله بیان در جار مع المجرور
کائن کلمه سنه متعلق اولوب ابطالک صفتیدر منتدب اجابت واطاعت
معناسنه اولان انتداب دن اسم فاعلدر لله جار مجرور منتدب کلمه سنه ⁂
متعلقدر لام اختصاص ایچوندر ⁂ الله ک امرینه ودعوتنه هر بر مجیب
اولانلردن اولان ابطال دیمک اولور شارح مصنفک یقال ندبه لکذا
فانتدب دعا الیه فاجاب قوله من کل منتدب بیان للابطال محتسب
مخلص مختص لامر الله من الاحتساب وهو ان یکون الامر لله خالصاً ⁂
شارح درة المضیئة المنتدب من انتداب بمعنی الاجابة یقال ندبه للامر
فانتدب ای دعاه فاجابه دیمشلر ⁂ محتسب احتساب دن کذلک اسم فاعلدر
منتدب کلمه سنک صفتیدر اویله ابطال شجعان که دعوة حقه وامر خدایه
مجیب اولنلردندر اویله کل مجیب که جهاد واعمالری خالصاً لوجه الله
انجق تحصیل رضادر مرادلری دیمک اوله شارح فاضل قاضی عضد محتسب
صفة منتدب ای عامل لوجه الله تعالی فان الاحتساب ان یکون صدور الفعل
منه خالصاً لله تعالی واصله الترقب والرجا لفضل الله تعالی شارح شیخ زاده
یقال احتسب علیه حسبة من الله ای ترقباً ورجاء لفضله کما فی قیام رمضان
ایماناً واحتساباً دیمشلر یسطوا فعل مضارعدر حمله معناسنه اولان یسطو

سطوا دندر

سطوا دندر حمله ایدر دیمکدر ⁂ یسطو فعلنک مختندہ فاعل ضمیری
منتدب کلمه سنه راجع اولوب جمله سی منتدب کلمه سنک صفتیدر ⁂
قاموس من سطا علیه یسطو به سطوا وسطوة صال علیه او قهره ⁂
بالبطش دیمش شارح درة المضیئة والتعبیر بالمضارع لحکایة حال
الماضی ولافادة الاستمرار والتجدد دیمش مستأصل اسم فاعلدر ⁂ با
استعانه ایچوندر یسطوا کلمه سنه متعلقدر مستأصل قهر له مهلک
دیمکدر شراح یقال استأصل ای قلعه من اصله دیمکدر ⁂ ترکی تعبیرده
کوکیله چیقردی کلیاً محو وافنا ایتدی کوکنی قازیدی دیدکلری
قلع من اصله معناسنی مفیددر ⁂ بو مقامده مستأصل ایله مراد قرآن کریمده کی
وقاتلوا المشرکین آیت کریمه سی وامثالی آیات بینات حقاً که قتل واستیصال
کفارده مستأصل ولدیغی ظاهردر ایمدی مجاهدین اصحاب کرامک
رضوان الله علیهم اجمعین حکم قرآنیه یه امتثال واندن استعانت
ایله فی سبیل الله کفاره قهر وبطش ایله حمله وهجوم ایدن منتدبلردندر
دیمک اولنور اولور بو صورتده للکفر کلمه سنده محذوف اهل لفظی ⁂
تقدیرینه محتاجدر لاهل الکفر دیمک تقدیرنده واکر للکفر لفظی ایله
عین کفر اولان کفار مراد اولورسه رجل عدل کبی یعنی مصدرکه اهی
مبالغه ایچون اسم فاعل معناسنه استعمال اولندیغی کبی اولورسه کفارک
ازاله ایلین قرآن کریم ایله استعانت ایدن منتدبلردن دیمک اولندر در
بو صورتده للکفر لفظی الکفار معناسنده رجل عدل دیمک رجل عادل
دیمکدر دیدکلری کبی اولور ⁂ واکر للکفر لفظی ایله اصل کفر مراد
اولورسه قرآن کریم کفری ازاله ایلین مستأصل دیمک اولمغله بو صورتده
للکفر لفظنده رجل عدل کبی تاویل وتصرفه حاجت قالماز کما قال
درة المضیئة قیل المراد بالمستأصل القرآن لانه هو الرافع للکفر حقیقة
وعلی هذا فالکفر لا یؤول بشیء بعض شراح مستأصلدن مراد سیفدر
دیمشلر ⁂ یعنی سیف ایله کفاره هجوم وحمله ایدن منتدبلردن اولان
ابطال دیمک اولور واقعا سیف حقیقة وفعلاً مستأصل ولدیغی
ظاهردر ⁂ ومصطلم اسم فاعلدر مهلک وقطع ایدیجی معناسنه در

مستأصل کلمه سنك صفة مؤکده سیدر بعض شراح مصطلم لفظی
مستأصل کلمه سنك معناسندر اولمغله مستأصل کلمه سنك صفة
کاشفه سیدر و فی القاموس الاصطلام الاستیصال
دیمشدر و درة المضیئه و فی شرح العصام الفارسی المصطلم تاکید للمستأصل
ان کان قوله للکفر متعلقاً بمستأصل وان کان متعلقاً بمصطلم فهو
تفسیر بعد الابهام دیو نقل ایدر بعض شراح خلاصۀ معنابی بو وجهله
تقریر ایتمش و حاصل المعنی هؤلاء الابطال الذین یقاتلون الکفار
هم من کل مجیب لدعوة الحق بالرغبة الکاملة محتسب عند الله تعالی
اجره و ثوابه بحمل علی الکفار بقالع اصل الکفار و مهلك لهم من آلات
قتل الکفار مثل السیف والرمح وغیرهما محصول معنای عبارت بیت بودرکه
ناظم علیه الرحمه بیت سابقده امواج بحر عسکر تعبیر ایلدیکی اول ابطال
منند بلردندر . یعنی الله نك امر جهاده دعوتنی قبول ایدوب هر بری
مجیب اولنلردندر . او یله منندیلرکه محتسبدر یعنی خالصاً لوجه الله
عمل ایدیجیدر کذلك اول منندیلر او یله منندیلردرکه بسطو حمله و هجوم
ایدرلر بمستأصل هلاك ایدیجیدر استعانت ایله او یله مستأصلکه
للکفر مصطلم کفاری کوکیله قالدروب هلاك ایدنلردر . یعنی قرآن کریمده
استعانت ایله کفاری مضمحل ایدنلردر دمالندر اولور مقصود اصحاب کزین
رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتنك اعمالری و جهادلری ابتغاءً لله اولوب
هر برینك فرمان الهی یه سر داده اطاعت و تسلیم اولدقلرینی و قرآن کریمك برکت
انواری دائماً اوزرلرندن زائل اولمیوب علی الدوام اندن استعانت ایله هجوم و حملات
و شجاعتلرینی بیاندر .

تخمیس

اولکه امر غزا ایندکده وقت منتخبین ∴ صفای قلبله فرمان ربکی هر تعقیبین
اوصرف ایدر دین قویمه روز و شبین ∴ من کل منتدب لله محتسب
، یسطو بمستأصل للکفر مصطلم ،

حتی غدت مستفعلن ملة ال فاعلن اسلام وه مستفعلن یبهم فعلن
من بعد غر مستفعلن بتها فعلن موصولة ال مستفعلن رحم فعلن
حتی غدت ملة الاسلام وهی بهم ∴ من بعد غربتها موصولة الرحم

حتی غدت حتی ابتدائیه در غدت فعل ماضی مؤنثدر افعال ناقصه دندر
صارت معناسنه در ملة الاسلام اسمیدر خبری مصرع ثانیده اولان
موصولة کلمه سیدر غدت جمله سی استینافیه در افعال ناقصه مبتدا
و خبره داخل اولدیغنی بیاندن مستغنیدر حتی نك بدخولی بو مقامده غدت
فعلی باخود جملهٔ اسمیه اولمغله شارح کوردی حتی ابتدائیه در دیمش کما قال
حتی حرف ابتدائیه والجملة بعدها مستأنفة مسببة عما قبلها کالفاء الفصیحة
ایمدی حتی کلمه سی اوچ وجهله استعمال اولنور اولکی جار اولور الی معناسنه
اولور کقوله تعالی حتی مطلع الفجر ای الی طلوعه و کی کی معناسنه اولور .
اسلم حتی تدخل الجنة ای کی تدخل الجنة کبی وجه ثانی حتی عاطفه اولور .
واو عطف کبی مطلقا جمع ایچون اولور وجه ثالث حتی ابتدائیه اولور اوچ
شیئه داخل اولور . اولکی فعل ماضیه داخل اولور نحو قوله تعالی حتی عفوا
ایکنجی مضارعه داخل اولور حتی یقول الرسول کبی که مضارع ان مصدریه
ایله منصوب اولور اندن احتراز ایچوندر بو صورتده حتی کلمه سی الی معناسنه
اولوب جار اولور کقوله تعالی حتی تفیء ای الی ان تفیء مثالی ایله بالاده
بیانی سبقت ایلدی اوچنجی جملهٔ اسمیه یه داخل اولور قواعد اعراب شارحی
بو وجهله تفصیل ایدرکه حتی الابتدائیه تدخل علی الجملة الاسمیة
فیکون ما قبلها سبباً لما بعدها من جنس ما قبلها سواء کان حقیقة
او حکما بان یکون بینهما ملابسة یقال ضربت القوم حتی زید غضبان
لان بین الضرب والغضب ملابسة فکانه کان من جنس الضرب و خبر
تلك الجملة تارة یکون موجوداً کما فی المثال المذکور و تارة یکون مقدراً
کما فی اکلت السمکة حتی رأسها برفع رأسها لان تقدیره حتی الرأس
مأکول و یدخل ایضاً علی الفعل سواء کان ماضیاً او مضارعاً ولا یلزم
کون ما بعدها من جنس ما قبلها بل یکفی سبباً لما قبلها کما فی المثالین
اللذین ذکرهما المصنف انتهی بو مقامده حتی جملهٔ اسمیه یه داخل
اولمشدر . زیرا افعال ناقصه نك اسمی مع خبره جملهٔ اسمیه در
کذلك کما هی کثره مدخولی فعلدر و دخی حتی نك ما قبلی که ابطالك
کفاره حمله و لسنیصالاری ما بعد حتی و لان ملة اسلامك موصولة الرحم

الرحم اولوب مؤيد وعلو الشان اولديغنه سببدر واول ابطال
اصحاب كرامك كفره يه حملات واستيصاللرى ملة اسلامك موصولة الرحم
مؤيد ومعززا ولمسنى نتيجه ويرمشدر، بو صورتده حتى كلمه سنك
ماقبلى مابعدينه سبب اولمق شرطى بولنمش اولور ايمدى حتى كلمه سى
بو مقامده ابتدائيه اولمش اولوب مابعدى جملهٔ ابتدائيه در يعنى
استينافيه در ملت ودين واسلام بحسب التحقيق جمله سى بر معنايه دلوب
ابيات سابقه ده كانما الدين ضيف بيتى شرحنده وضع الحمى في
سائق الى الخير ايله تعريفى وتفصيلى سبقت ايتمشدر ملتك اسلامه
اضافتى بيانيه در ديمشلر، وهى بهم واو حاليه در هى ضمير منفصل
مبنى محلا مرفوع مبتدادر مصرع اولده اولان ملة لفظنه راجعدر
بهم كلمه سنده با حرف جردر هم ضمير منفصل مبنى محلا مجرور مقدر
كائنا كلمه سنه متعلق اولوب جمله سى مبتدانك خبريدر مبتدا مع خبره
جمله سى ملتدن حالدر هم ضميرى بيت سابقده اولان ابطاله راجعدر
ياخود كل منتدب عبارتى معناى جمعى متضمن اولمغله كل في فلك يسبحون
آيت كريمه سى كبى جمع ضميرى منتدب كلمه سنه رجوعى دخى جائزدر ؛
من بعد من حرف جردر بعد حرف جر ايله معمول اولوب مؤخر موصولة
كلمه سنه متعلقدر غربتها مضاف اليهدر غربت دخى ضميره مضافدر
غربت لسان تركيده بو ديارده نه يار وار نه ياور بى انيس ومعين
كيمسه سز قالمغه ديرلر؛ وبو حال ايله متصف اولان شخص غريبه
ذليل اولمق وضعيف وبى اعتبار اولمق لزوم عاديسى ايله لازمدر كلكله
؛ بو محلده غربتها لفظى اشبو معناى لازميده مستعملدر ايمدى
ملة اسلامك غربتندن مراد اوائل ظهورنده تيكه وتنها احباب وانصار
دن خالى غريب ومبتلاى غربت اولديغيدر ان الدين بدى غريبا وسيعود
غريبا حديث شريفنده ظاهردر شارح قاضى عضد الغربة مفارقة
الاهل والوطن والمراد ههنا لازمها وهو الذل والهوان وسقوطها عن
مرتبة الاعتبار وامثال ذلك ديمش شارح مصنفك قوله من بعد
غربتها اى من بعد كون ملة الاسلام غريبة اى ضعيفة لا مؤيد ولا معزز

ديمشدر

ديمشدر، موصولة الرحم موصولة اسم مفعولدر لفظا منصوب
مصرع اولده اولان غدت كلمه سنك خبريدر موصولة مقصود
منقطعك ضديدر رحم بفتح الراء وكسر الحاء محل جنين دركه فارسيده
مشيمه دير اصطلاحده قرابت معناسنه در فقها اقربايه ذى رحم
ديرلر بالذات وبالواسطه اقربا رحم واحدى مكان قلمغله قرابتلرينه
بناء در حتى ذوى الارحام انه طرفندن قرابتى اولان اقربايه ديرلر
توريثده بيت لماله تقديم اولنور صلهٔ رحم اقربايى حمايت ؛
ومطلوبلرنده اعانت وكاهى زيارت وحرمت واعانت ايتمكدر نته كيم
شارح درة المضيئه وصلة الرحم عبارة عن كل ما يستحسن اعانته شرعا
بالنسبة الى الاقارب كالزيارة والتفقد ونحوهما فيما يلتمسون منه
والمراد من صلة رحم ملة الاسلام علو شانها فى الاقطار بسبب كثرة
الاتباع وغلبة غيرتها وغاية اعتبارها ديمشدر ايمدى بو مقامده مراد
موصولة الرحم اولان شخصك حاليدركه اقربا وانصار ايله منصور
اولديغى حالده برية الساحه اعدا تعرضندن وتعدياتدن امين اولوب كثرت
اعوان ايله معزز ومأمون الغائله اولور، كذلك ملة اسلام دخى كفاره
حمله لر وهجوملر ايله استيصال ايدن اول ابطال اصحاب كرام ايله موصولة
الرحم المشددر يعنى مجاهدين وانصار رضوان الله عليهم اجمعين حضراتى
فداى جان ايله اعوان وانصار اولوب ملت اسلام يوما فيوما كمال قوت
واستحكام بولمغين علو شانى برتبه الى آخر الزمان احكام رونما يعنى
افزونتر اولديغى مراد اولور ايمدى ملة الاسلامك موصولة الرحم اولمسى
ايله ناظم اشبو معنايى اراده ايتمشدر ديمك بعيد دكلدر، اما خلاصهٔ معناده
شراحك تعبيرلرى بوددر كما قال المصنف وحاصل معنى الكلام صارت ملة
الاسلام حال كونها منصورة بهؤلاء المنتدبين قوية بعدما كانت ضعيفة
قال صاحب درة المضيئه والمعنى ان دين الاسلام صار بسبب الال الكرام
والاصحاب العظام موصولا الى اهله ووطنه بعدما كان غريبا ومفارقا عنهم
محصول معنا عبارت بيت ملة اسلام منتدبينك ياخود اول بحر عسكرك امواجى
اولان ابطال وشجعانك سببيله من بعد غربتها موصولة الرحم اولديغى

صله سنه واصل اولوب صلهٔ رحم ایلدی دیمکدر صلهٔ رحمدن مراد ملهٔ
اسلام غریب ایکن بیکس وضعیف ایکن اول ابطال وشجعان اولان اصحاب کرام
ایله اعوان وانصارینه ومتعلقاتینه واصل اولوب قوی ومستحکم ومعزز ومحترم
اولدیغی دیمک اولور.

تخمیس

اولوب اعانت مولای قادر مُلهِمْ ∴ عدودن ایتدیلر کنوبیله خوف وهم
علو دین ایدی انجق اولار امرهِمْ ∴ حتی غدت ملة الاسلام وهی بهم
∘ من بعد غربتها موصولة الرحم ∘

مَكفُولَةً مُسْتَفعِلُنْ اَبَداً فَعِلُنْ مِنهُمْ بِخَيْ مُسْتَفعِلُنْ رِ اَبٍ فَعِلُنْ
وَخَيْرِ بَعْ مَفَاعِلُنْ لِ فَلَمْ فَعِلُنْ تَيْتَمْ وَلَمْ مُسْتَفعِلُنْ تَئِمِ فَعِلُنْ
مَكْفُولَةً اَبَداً مِنهُمْ بِخَيْرِ اَبٍ ∴ وَخَيْرِ بَعْلٍ فَلَمْ تَيْتَمْ وَلَمْ تَئِمِ

مكفولة رفعله مبتداء محذوفك خبریدر ای هی مكفولة تقدیرنده در یاخود
مكفولة نصبله بیت اولده اولان غدت فعلنك خبر ثانیسیدر مكفولة
كفل یكفل كفلاً كفالة صیغه سندن اسم مفعولدر شارح کوردی یقال
كفلت به وعنه بالمال اذا جعلته فی ضمانك دیمش مكفولة لفظی بوصورتده
مكفّلة معناسنه در لكن مكفولة محفوظة معناسنه اولمق دخی احتمالدر
حتی بعضیلر كفل بالشیء حافظ له دیمش بو مقامده مكفولة متكفلة معناسنه
اولمغله دین مبینه كفالتك معناسی ملة اسلامك تقویت والی یوم القیام
بقاسنه وهرحالده غالب ومصون اولوب حاشا منطفی اولماسنه ضامن
ومتكفل ودرعهده والتزام معنالرینه در. ابداً مكفولة كلمه سنك
ظرفیدر وآن قولیده الابد فتحتیله دهر معناسنه دركه زمان طویلدن
عبارتدر وابد دائم معناسنه دخی كلور دیمش مكفولة دائما دیمكدر واقعده
برماله كفیل اولسه مال محفوظ وضیاع وتلفدن بعید اولور كفیل ولا ذات
آنی ضیاعدن محافظه ایدر ضامن اولوب ضایع ایتمز اول مال هرحالده موجود
اولور. كذلك ملة اسلام دخی بویله كفالر ایله مكفوله ومحفوظه در
بعض نسخه ده منه عبارتی واقع اولمش شارح کردی قوله منه الضمیر راجع
الی النبی صلی الله علیه وسلم لكنه ركیك دیمش اكثر نسخه منهم عبارتیله در.
بعض شراح قوله مكفولة ای محفوظة علی النصب خبر ثان لغدت وعلی الرفع خبر

مبتدأ

مبتدأ محذوف منهم متعلق بمكفولة وضمیر الجمع للكفار اذا كانت المكفولة
بمعنی محفوظة او للابطال اذا كانت بمعنی متكفلة بخیر متعلق بمكفولة
والبا للسببیة وحاصل المعنی صارت ملة الاسلام محفوظة من الكفار
دائما بخیر مربیٍ وخیر حافظ وهو النبی علیه الصلوة والسلام واصحابه واولی
الامر من العلما والامرون بعدهم فلم یكن ملة الاسلام یتیمة من جهة الاب
وغیر منقطع من جهة النسل دیمش لكن ظاهر معنای مناسب بو وجهله دركه
منهم كلمه سنده جار مجرور مكفولة لفظنه متعلقدر هم ضمیری معنای
جمعی متضمن اولان كل منتدب كلمه سنه راجعدر من بیانیه در. مكفولة
كلمه سنی بیاندر بونده حذف وایصال واردر مكفولة لها دیمكدر دیمشلر
مرجع ضمیر اولان منتدبین ایله مراد بیت سابقده بیان اولندیغی وزره
داعی الی الله اولوب امر واطاعت حقی قبول ایدن مجیب اولان اصحاب كرامدر
ایمدی مكفولة منهم دیمك ملة اسلام اولمنتدبینك مكفوله دری یعنی
انلر كفیل وملة اسلام مكفولة لهدر دیمكدر شارح کردی قاضی
عضدن نقل ایدر كه ای بقاء الدین واعزازه وحفظه مضمون من جانب
الصحابة وهم صائنون بسبب النبی صلی الله علیه وسلم دیمشدر فی الواقع
ملة اسلام اوائل ظهورنده قوة واستحكام بولماسنه والی یوم القیام
دوام وهرحالده مصون ومحمی اولماسنه متكفل وضامن ودرعهده
والتزام ایلدین اولمنتدبین كرامدر ایدیكه انلر جهاد وجان فدالقلری
ومحافظه لری ایله یوماً فیوماً ملة اسلام قوت بولوب الی ساعة
القیام بقاسنه اقدام واهتمام ایلدكلری معلوم كائناتدر لكن
اولمنتدبین اولان اصحاب كرامك دخی بو مرتبه درعهده والتزام
ایله تكفله جسارت ایلدكلری دین اسلامك بویله مكفوله یاخود
محفوظه اولمسی بخیر اب یعنی ملة اسلامك خیر محض ولان پدری
سببیله دردیمكدر كه پیغمبر علیه الصلوة والسلامك قوة نبوتی
بركاتیله دردیمك اولور. یعنی بالكز مجرد كند وهمتلری ایله
اولمق اوزره دكلدر. زیرا بخیر آب جار مجرور مكفولة لفظنه
متعلقدر اب مضاف الیهدر تنوین مضاف الیهدن عوضدر آب

آب ملة اسلامدر دیمکدر. بخیر لفظنده حرف جر اولان با سببیه اولمغله
منتد بین اولان اصحابی کرام ایله التزام وتکفل وبیضۀ اسلامی
حمایت واعلاء کلمة الله مقصد اولدقلری خدمات ملائك پسند
جمله قوة قلبلری وظهیر وپناهلری اولان پیغمبر آخر الزمان علیه
الصلوة والسلامك ملة اسلامیه صاحب وعلاقۀ ابوة ایله محب صادق
وپدر مشفق اولدیغی سببیله در دیمك اولور. بو صورتده منهم
کلمه سنده اولان من وبخیر کلمه سنده با مکفول له لفظنه متعلقدر
حروف جاره دن ایکی حرف جاره بر معناده اولسه مثلا ایکی عدد باء
جاره بر متعلقه متعلق اولمق جائز دکلدر. بو محلده ایسه ایکی
حرف جاره هر بری باشقه باشقه معنایه در که من بیانیه در.
پس متعلق واحده تعلقی جائز اولور معلوم اوله که خیر آب کلمه سیله
بو مقامده صاحب سعادت علیه الصلوة والسلام افندیمز مراد اولدیغی
آب کلمه سنده استعارۀ مصرحه طریقیله در بیانی بو وجهله
درکه قبل البعثة زمان فترتده قبول واعتباردن ساقط خصما
بیننده ضعیف وکیمسه سز قالان دین مبینك قوة واستحکام
بولوب شانی عالی اولماسنده معین ویاور وصاحبی اولان
پیغمبر آخر الزمان علیه الصلوة والسلامی ناظم علیه الرحمه بیکس
وناتوان یتیمه مدد رس اولوب حمایت وصیانت ایلدیکی بابایه
تشبیه ایلدی مشبه به آب در مشبه پیغمبر علیه الصلوة والسلامدر
وجه شبه ابتدای ظهورندن هر حالده حمایت ومحافظه وتقویت
وبرمکله یوما فیوما تمام قوة واستحکام بولوب حد کماله
ایصالده تشبیه اولنمشدر که اشبو وجه شبه طرفین تشبیه
اولان مشبه بهده کذلك مشبهده بولنمشدر نته کیم تشبیهده
قاعده در وجه شبه طرفین تشبیهده قدر مشترك اولمق شرطدر
قرینۀ استعاره منهم لفظیدر آخر قرینه دخی بولمق ممکندر
معلوم اوله که ناظم علیه الرحمه ابدا لفظی ایله اصحاب کرامك
علی الدوام الی یوم القیام حمایت وکفالتلرینی مراد ایلدی.

سؤال اولنورسه

سؤال اولنورسه اول کفیل وحامی دین مبین اولان اصحاب
کرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین جوار رحمت حقه انتقال بیوردیلر
ابدا حمایتلری دیمك نیجه صحیح اولور جواب ویریلور که مراد اصحاب
کرامك حضراتنك وکرك کندولردن صکره الی یوم القیام مقاملرینه
قائم اولان سلاطین عظام وامراء کرام ومجاهدین اسلام وعلما
وسائر تقویت ومحافظۀ دولت اسلامده قادر اولدیغی قدر
مدخلی واعانتی اولان مسلمیندر. واشبو تکفل واعانته وقدرت
وتقویت وحمایته ومحافظۀ بیضۀ اسلامیه مکنت واقتدارلری
جمله سرور کائنات علیه افضل التحیات افندیمزك صوری ومعنوی
امداد وسترنبوتلری سببیله در که برکات انوار روحانیه لری
ملة اسلام اوزرندن زائل اولمیوب الی یوم القیام دائم ومبسوط
اولدیغنه اشارتدر ایمدی بو صورتده ناظمك مکفول له ابدا تعبیری
فتح معنی دار اولدیغی ظاهر اولور قوله خیر بعل واو عاطفه در.
خیر بعل مصرع اولده اولان خیر آب اوزرینه معطوفدر. بعل
زوج معناسنه در مشبه به در فخر عالم صلی الله علیه وسلم مشبه
اولمق اوزره در. بو محلده نسوانك خصوصا عاجز وناتوان وبیکس
قالان ترکیده طول فارسیده بیوه دیدکلری نسانك امورنده قائم
ومعین اولان زوجه تشبیه ایله بعل لفظنده اولان استعارۀ مصرحه
ووجه شبه ما تقدمده تفصیل اولنان بخیر آب لفظنده اولان استعاره
قیاس اولنه فلم تیتم شارح خالد رحمه الله بتائین مثناتین من فوق
مفتوحتین بینهما یاء مثناة تحتیة ساکنة دیمش فاء تفریعیه در
تیتم فعل مضارع مؤنثدر یتیتم دن دردنجی بابدن وکاهی
بشنجی بابدن استعمال اولنور تحتنده فاعل ضمیری ملة اسلامه
کیدر جمله سی شرط محذوفك جوابیدر معناسی پس اول ملت اسلام
یتیم اولمدی دیمکدر مصرع اولده اولان خیر آب کلمه سنه ناظر واکه
تفریعدر تقدیری اذا کان ملة الاسلام مکفولة والنبی صاحبه
مقام الاب فلم تیتم دیمك اولور. زیرا فاء تفریعیه نك مدخولنك

ذات زوج اولمه قرینه

ماقبلی مابعدنه سبب اولان برلرده استعمال اولنور . وآقحم پیغمبریز
علیه الصلوة والسلامك اب ملة الاسلام اولماسی ملة اسلامك یتیم
اولمامسنك سببی اولدیغی ظاهردر . برذاتك باباسی سرور کائنات
اوله اول یتیم اولمق احتمالی دکلدر . ولم تئیم واو عاطفه دولم تیتم
اوزرینه معطوفدر . تئیم فعل مضارع مونثدر تَوَمَ یَتئِمُ دن ایکنجی
بابدندر تختنده فاعل ضمیری کذلك ملة اسلامه راجعدر اول ملة
اسلام زوج سز قالمدی یعنی کیمسه سز عاجز قالمدی دیمکدر شارح
مصنفك قوله لم تئیم علی وزن لم تبع من امة المرأة بلاع بیع صارت
بلازوج دیمش مکفولة کلمه سنده اولان کفالت کتب شرعیه ده ضم
ذمة الی ذمة فی الدین لا فی العین ایله تعریف اولنان کفالة شرعیه دکلدر
زیرا طرفینده عین ودین ذمت تصوری امکانده اولمدیغی ظاهردر .
بلکه تکفل ایله مراد دعهده والتزام معنا لریدر نته کیم ماسبقده اولان
تفصیلاتدن وکلام شراحدن معلوم وآشکاردر شارح کوردی بیتك خلاصه
معناسنده دیمش که والمعنی ان ملة الاسلام صارت محفوظة بکفالة
الله تعالی لها من جهة النبی علیه السلام بان یجعلها دائما فی حضانة مربی
مشفق وحمایة قیم یقوم بها بل هی ابداً منصورة باولی الامر والعلم مصونة
بصیانة الملك الجلیل فنعم الوکیل شارح حنفی سابق الذکر بش عدد بیتك
معناسنی مزج ایله اختیار ایلدیکی تقریراتك خلاصه سی بودرکه کما قال
ان الناظم لما شبه الدین بالضیف والابطال ببحر زخار بجر عسکر جرار
للکفار فوق کل جواد یرمی بامواج الابطال من کل مجیب لدعوة الحق
من غیر امهال قد احتسب فی اجابته القربة لمولاه یسطو علی الاعداء حتی
صارت ملة الاسلام ملتبسة بهم ذات اقارب واعوان وانصار من بعد
ماکانت مبلوة بکربة الغربة وغدت مکفولة ابداً ابد الاباد بخیر الاباء
مضمونة باشرف البعول وهو النبی المختار وآله واصحابه الابرار صلی الله علیه وسلم
محصول معنا عبارت بیت ملت اسلام خیر محض اولان ابی وبعلی اولمق
سببی ایله متدین اولان ابطال اصحاب کرامدن ابداً مکفولة اولدی
یعنی انلرك حفظ وحراسته تجمع واتفاقلریله ملت اسلام تقویت :.

واستحکام

واستحکام بولوب الی یوم القیام اعزاز وتکریم ایله مصون ومحفوظ :.
اولماسنه انلر کفیل وضامن اولملریله مکفولة اولدی ایمدی خیر اب
وبعل سببیله ملت اسلام انلرك تکفل والتزاملریله چون بویله
مکفوله اولدیسه پس ملة اسلام نه یتیم اولدی ونه ارسز :.
وکیمسه سز قالدی بلکه معین ویاور بوقدر دیندار ومتدین
حامی جان فدا وحارس صحیح الاعتقاد اتباع ومتعلقات ایله
مصون ومحفوظ وابداً قائم واستوار اولدی دیمك مآلنده اوله

تخمیس

مقیم سایهٔ صونی ولوب وذو الحسبك :. محافظ ایلدی کزشجاع منتخبن
حمای حب ابو تدراکله هم سببن :. مکفولة ابداً منهم بخیر اب
وخیر بعل ولم تیتم ولم تئم .

هُمُ الجبا مفاعلن لُفسَل فعلن عَنهُم مضا مستفعلن دمهم فعلن
ماذا رأو مستفعلن منهم و فعلن فی کل مص مستفعلن طدم فعلن
هُمُ الجبالُ فَسَل عنهُم مُصادِمَهُم :. ماذا رأو منهم فی کل مُصطَدِم

هُمُ الجبا لهم ضمیر منفصل مبنی محلا مرفوع مبتدا الجبال خبریدر .
ضمیر ابیات سابقه دن مکفولة ابداً بیتنده اولان منهم ضمیرینك
مرجعی اولان بیتا سبقده واقع متدین کلمه سنه راجعدرکه کل
متدین ایله مراد ناظمك بحر خمیس تعبیر ایلدیکی عسکر صحابه کرام
اولدیغنك تفصیلی سبقت ایلدی هم الجبال جمله سی ابتدائیه دریاخود
جمله مستأنفه درکه سؤال مقدره جواب اولان جمله در تقدیری
کویا سؤال اولنمش که کیف حالهم فی الحروب والوقایع فاجاب هم الجبال
یعنی انلر ثبات قدم واستقرار وتمکین ومتانتده طاغلر کبیدر دیمك
اولور زیرا جبال جبلك جمعیدر ترکیده طاغ وفارسیده کوه دیرلر
اداة تشبیه کذلك ووجه تشبیه کندودن حذفا ولنان تشبیه بلیغ
قبیلندندر زیاده مشابهتی مفید اولور قال السعد فی المطول واعلی
مراتب التشبیه فی قوة المبالغة باعتبار ذکر ارکانه وحذف وجهه واداته
فقط ثم الاعلی بعد هذه المرتبة حذف احدهما ای وجهه او اداته ایمدی

اداة تشبيه محذوف اولديغي كبي وجه شبه دخي محذوفدر كه ناظم ابطال
مجاهدين اسلامي ارتفاع ومتانتده وقوة ورزانت وصلابتده وثبات
وتمكين ويرلرنده استقرار ومتانتده جباله تشبيه ايتمشدر وجه شبه
بودر كذلك خبر معرفه اولسه مبتدايه مقصور اولور ننه كيم جبال كلمه سي
معرفه در كه خبر واقع اولمشدر مبتداسي جمع ضميري اولان هم كلمه سيدر كه
ابطاله راجع ولمغله ابطال مجاهدين دن عبارتدر پس جبال انجق
مجاهديندر ديمك اولوب قصر الصفة على الموصوف قبيلندندر وقصر
افراديدر كويا مخاطب جبال ايله مرادهم ابطال مجاهدين وهم عسكر
كفاردر اعتقاد ايدر مثل هم الجبال ديمك يعني جبال وجباله مشابه
اولان انجق ابطال مجاهدين اسلامدر يوخسه عسكر كفار دكلدر ديمك
اولور بو مقوله قصر حقيقي ولميوب قصر ادعائي اولديغي وقصرك قواعدي
وتفصيلي ابيات قصيده دن كانه شمس فضل هم كواكبها بيتنده مرور ايتمشدر
بو مقامده قصر قلب ولمق دخي ممكندر كه سامع مثلا جباله مشابه عسكر
كفاردر اعتقاد ايلمش بو اعتقادي متكلم قلب ايدوب يوق ويله دكلدر جباله
مشابه بو محلده عسكر مجاهدين اسلامدر يوخسه اي سامع سنك اعتقاد
ايلديكك اوزره عسكر كفار دكلدر ديمك اولور لكن قصر افرادي مناسبدر
فسل كلمه سنده فاء شرطيه در كه محذوفه جواب ولان جمله يه داخل اولوب
فاء شرطيه ايله تقديري ان لم تصدقني فسل عنهم ديمكدر عنهم كلمه سنده
جمع ضميري كفاره راجعدر سل لفظنك احد حروف اصليه سي همزه اولمغله
مهموز اولان امر حاضردر اسئل كلديكي كبي سل دخي كلور شرح عزيده
تقول سئل يسئل سل بقلب الهمزة الثانية الفا ولما فعل ذلك في الامر
استغني عن همزة الوصل وحذفت الالف لالتقاء الساكنين فقيل سل
ديمشدر شارح مصنفك يقال سألته الشيء وقد يخفف الهمزة يقال
سال يسئل والامر منه سل ومن المهموز اسئل ديمشدر اشبو سل كلمه سي
فعل وفاعلدر ايكي مفعوله تعدي ايدر عنهم جار مجرور سل لفظنه متعلق
اولوب محلا منصوب مفعول ثانيسيدر حصر ايچون وياخود اهتمام بالذكر
ايچون مفعول اول اوزرينه تقديم اولنمشدر عنهم كلمه سنده اولان جمع

ضميري

ضميري كفاره راجعدر عنهم كلمه سنده هم ضميرينه مضاف اولان
بقية لفظي محذوفدر تقديري فسل عن بقية الكفاره اي من بقية
السيف مصادمهم ديمك اولور مصادمهم ضميري بيت اسبقده
من كل منتدب كلمه سنه راجعدر كه مراد عسكر اسلامدر اولديغي ذكري
سبقت ايلدي مصادم ميمك ضمي ودالك كسريله اسم فاعلدر سل
كلمه سنك مفعول ثانيسيدر تصادم تركيبده طوقوشمقدر مصادمهم
اسم فاعل ولديغي تقدير اوزره ديمكدر كه عسكر اسلامك مصادم
ومحاربه لري بني سن وار بقية السيف اولان كفاردن سؤال ايله
مجاهدين اسلامه نه كونه هجوم وقتال ومحاربه لر ايلديلر ديمكدر النديده
بعض شراح والمصادم اي المعارض والمحارب من صدمه صدما اي ضربه
بجسده شيخ زاده واصطدام الفارسين اصطكاكهما ديمشلر شارح
كوردي والمصادم بضم الميم اسم فاعل من المصادمة بضم الميم اسم فاعل
من المصادم وهي مصادمة الفرسان في الميدان قصدا او بلا قصد مضاف
الى مفعوله وروي مصادمهم جمع مصدم اسم مكان من صدم يصدم
صدمة من باب ضرب فهو من ذكر المحل وارادة الحال ديمش سل جمله سي
شرط محذوفه جوابدر تقديري فان لم تصدقني فسل مصادمهم
تقديرنده در ماذا استفهاميه در تقديرا مرفوع مبتدادر ذا الذي
معناسنه اسم موصولدر راوا فعل ماضي جمع مذكردر تحتنده فاعل
ضميري كفاره راجعدر مابه راجع ضمير محذوفدر ماذا راوه تقديرنده در
جمله سي اسم موصولك صله سيدر اسم موصول مع صلته مبتدانك
خبريدر ماء استفهاميه نك جوابي اولان والمصائب محذوف قدر تقديري
سل عنهم ما الذي راوه من الشدة والمهالك والمصائب تقديرنده در
مبتدا مع خبره جمله سي فسل عنهم جمله سني بياندر بو محلده ماذا كلمه سنك
اعرابنك تفصيلي نحاتك ماذا صنعت تركيبنده يازدقلري اوزره ايكي
وجهله در شارح حنفي كوزل بيان ايدر كما قال وفي ماذا صنعت وجهان
احدهما ان ذا بمعنى الذي فيكون ما اسم استفهاميه مرفوعة المحل على الابتدا
والموصول مع صلته خبره والعائد محذوف اي شئ الذي صنعته والمختار

فی الجواب رح الرفع للمطابقة بین السؤال والجواب وثانیهما ان ما ذا
بمعنی ای شیء فیکون ماذا منصوب المحل مفعول صنعت قدم علیه
لتضمنه معنی الاستفهام فالمختار رح الجواب النصب للمطابقة المذکوره
ای رها الشدة ذیمکدر منهم جار مجرور در اُو کلمه سنه متعلقدر هم
ضمیری مصرع اولدن اولان هم کلمه سنک مرجعی ولان عسکر مجاهدین
اسلامدر فی کل جار مجرور کذلک رأوا کلمه سنه متعلقدر مضطرم
اضطرامدن ندر بفتح الدال اسم مکاندر الاضطرام هو تضارب الفرسان
فی المیدان دمشلرنته کیم ذکری سبقت ایلدی شارح مصنفک المضطرم
بضم المیم وفتح الطا یحتمل المصدر وان یکون اسم مکان واسم زمان
واسم مفعول من غیر الثلاثی یصلح اربعة معان والمراد هو الثالث ای
فی مکان الاضطرام والقتال دیمشدر مصطرم اسم مکان اولدیغنه
نظرله شارح کوردی خلاصۀ معناده بو وجهله تقریر ایدرکه وفی ذکر
الاماکن وسؤال المصادم اشعار بان اهلها من الکفار لم یبق منهم
احد فیسئل عنه لاستیصال المسلمین ایاهم وبان الجمادات شاهدت
فصیحتهم والمعنی اصحاب النبی علیه السلام وانصاره کالجبال الشامخة
الراسخة فی الثبات فی الحروب والوقایع وعلو الشان فان لم تصدقنی
فی هذه المقالة فسل عنهم مصادمهم قائلا ما الذی رأی منهم من الشدة
فی المعارک والحرب محصول المعنا عبارت بیتا ول مجاهدین اسلام طاغلر
کبیدر یعنی انلرده تزلزل وتخلف وانحراف ولمان ثبات قدم وتمکین
ومهابتده طاغلر کبیدر اکر شبهه ایدرسن وار بقیة السیوف کفاردن
اول عسکر مجاهدین اسلامک مصادم ومحاربه لرینی یعنی طوقشوب
جمله وهجوم ایدنلرینی سؤال ایله اول مجاهدین اسلامدن هر معرکاده
با خود هر اضطرام ومحاربه ده نه کوردیلر یعنی وارصور بو کره نه لر
کوردیلر ونه مصیبت وبلاء مهالک مشاهده ایتدیلر دیمک مالندن اوله
یا خود وار معرکاه اولان مکان جنکه سؤال ایله کفارده هر مصادمه
ومحاربه ده نه مقهوریت ونه مصیبتلر کوردی دیمکدر بو صورتده
مصادمهم فتح المیم اسم مکان اولمغله کفارده سؤال اید جک کیمسه المیوب

جمله

جمله طعمۀ شمشیر اولمغله وار معرکه کاهدن ومحل جنکدن
سؤال ایله بر کره نه لر اولدی دیمکه اشارتا ولور تخمیس
قردی دشمن قهرا عاظم مردم ∴ دوشدی باشلری حاکه وکولدی جور قوم
عدوی اینه تعجب ثباتن اولدیغی کر ∴ هم الجبال فسل عنهم مصادمهم
ماذا راوا منهم فی کل مصطرم
وسل حنی مفاعلن نا وسل فاعلن بدرا وسل مستفعلن احدا فعلن
فصول حتف مفاعلن لهم فاعلن ادهی من الـ مستفعلن وخم فعلن
وسل حنینا وسل بدرا وسل احدا ∴ فصول حتف لهم ادهی من الوخم
وسلوا و عاطفه در سل امر حاضر در فاعلی ضمیر خطابدر حنینا مفعولیدر
جمله سی بیت سابقه اولان سل فعلی اوزرینه معطوفدر عطف
الخاص علی العام قبیلندندر دیمشلر ∴ یعنی بیت سابقده مسؤل
عنه اولان مصادمهم فتح میم وفتح دال ایله اسم مکان اولدیغی
تقدیر اوزره مصادم کلمه سی طوقشمق وجنک ومحاربه مکانی
معنا سنده اولمغله فسل مصادمهم عبارتی مطلقا مکان محاربه ده در
سؤالدر ایمدی بو بیتده وسل حنینا الخ مکان جنکی تخصیص
ومواضع ثلثۀ مذکوره یی تعیین ایله سؤال اولمغله عطف الخاص
علی العام بو طریق ایله اولمق کرکدر ∴ زیرا مصادم مطلقا مکان
محاربه ایدی شارح مصنفک قوله فسل حنینا الخ تفصیل لمواقع
الاصطدام وکرر السؤال باعادة فعله لانه ادل علی المرام دیمش
حنینا تصغیر صیغه سیله سل فعلنک مفعولیدر مکۀ مکرمه ایله
طائف بیننده بر وادینک اسمیدر بدرا مدینۀ منوره یه دورت کونلک
مسافه اولان بدر حنین در احد مدینۀ منوره قربنده بر جبل مبارکک
اسمیدر بونلرک وجه تسمیه لری و بونلرده وقوع بولان جنک
ومحاربه و تأییدات الهیه نک ومعجزات نبویه نک تفصیلی عالمک مسلمی
لطافت انشا وحسن ادا صاحبی ویسی وثانی علیهما الرحمه ایکی دانه
منشیء لا نظیرک سیر نبی نام تألیف جلیللرینی مطالعه یه حواله
مناسب کورلدی شعرای فصیح البیانده بر ذات مکرم معرکۀ بدری

بو وجهله نقل و انشاد ایلمش حق بو کیم قتی دلنشین و مؤثر لطیف ادا
ایتمشدر رحمه الله تعالی

دکله بدر دینه خوش الحانی   نوادا تحفهٔ سخندانی
نه لر اولدی بو جنک رعناده   نه اثرلر کورلدی دنیاده
بو غزا اولدی اشرف الغزوات   اقدم فتح سید السادات
اهل تفسیر ایتدی آنی بیان   دخی اهل حدیث قیلدی عیان
سرور عالم اول پلنکانه   باشلدی خطبهٔ دُرافشانه
ایتدی کب قریشی آنده بیان   ایتدی انلر له جنکی استحسان
ظاهر اولدی نشان شدة حال   باهر اولدی بیان ما فی البال
دیدیلر اول حبیب ذیشانه   جان فدا بو خجسته فرمانه
نه بیورسک مطیع فرمانز   دین عالی یولنده قربانز
اولیجق مجتمع چو عقد نظیم   اولدی هر بری بر پلنک عظیم
ایتدی اول حضرة جلیل الشان   اول کرامه دعا و استحسان
اوجبوزاون اوج اولوب اوجمع کبار   شیر مولی علی ده سنجقدار
دخی مصعب ایله بر انصاری   اولدیلر عسکرک علمداری
چیقدی عزتله اول عظیم الشان   اولدی اول سروراه لرله روان
اولدی چون مقدم جلیل الشان   تاج عنوان منزل ذفران
ظاهر اولدی قریشک اخباری   بدر سر عنلرینک اثاری
دیدی اول شاه ایها الاصحاب   کلیور اول قریش ایدی شتاب
رای تدبیر لو بیان اولسون   سعی و اقداملر عیان اولسون
اول کرم کانی حضرة صدیق   حضرة فخر انبیایه رفیق
اولدی جوهر نثار نادیده   سرور عالمه پسندیده
باشلدی حضرة جناب عمر   بولدی مجلس صفا ایله زیور
ایتدی اغاز حضرة مقداد   ایلدی خوش سخنلری ایراد
دیدیلر عزم ایت ای شفیع انام   ذات پاککله در بوجند عظام
ایتدیلر چون مهاجرین کبار   بو بیله غیرت ادالری اظهار
دوندی انصاره اول جناب کریم   دیدی سزلرده نیجه در تفهیم

دوندی

دوندی سعد بن معاذ او سرور دین   دیدی ای نور پاک عرش برین
یوری عزتله جیش اشراره   سیف اسلامی چک بو کفاره
یولکه جانلر نثار ایدرز   ترک دنیایی اختیار ایدرز
چکلوب اول لواء فتح مبین   واردیلر عزت ایله بدره یقین
اولدی صحرای عدوة الدنیا   مقدم ذات پاکله احیا
کجدی صد درعریشه صدر کزین   قونیدی اطرافه جند دین مبین
یوریدی صف صف اولمش اهل قریش   اولدی ابو جهل اولوب رئیس الجیش
اولدی کوهی کورنجه صدر کریم   ایتدی مولایه التجای عظیم
چیقدی فخر کزین اوماوادن   الدی بر قبضهٔ حصی یردن
فتح ایدوب شاهت الوجوه زیاده   روی اعدایه اتدی آنی همان
ظاهر اولوب اوزمینک اثاری   ایتدی مشغول چشم اشراری
دیدی اصحابه درعقب اول شاه   یورویک جنکه یا عباد الله
کیم اولور سه بو راهده مقتول   ایدر اول درعقب جنانه وصول
اولشه عزتک پلنکانی   ایشیدوب بو خجسته فرمانی
کیردیلر اول کروه دشمانه   ایتدیلر حمله اهل طغیانه
الدی صحرای جنک آتشبار   چیقدی عیوقه نغمهٔ اوتار
دیتردی نعره لرله روی زمین   تیغلر اولدی خونله رنکین
طاغلر اکلدی بو حالتده   بر کون اولدی او کون قیامتده
ایردی اعدایه چون بو آفتلر   قوپدی اول دشمنه قیامتلر
کیمی مایوس جریحهٔ غمده   کیمی سیران ایدر جهنمده
ایردی کلزار دینه باد ظفر   بولدی ازهار فتحله زیور
سرور عالمک پلنکانی   آصدیلر عرشه تیغ برانی
رضی الله عنهم اولدی همان   انلره زیب دفتر غفران
سل حنینا عبارتنده مجاز حذف وارد ر سل اهل حنین دیمکدر نته کیم
واسئل القریة آیت کریمه سنده مفسرین اهل القریة ایله تفسیر ایتمشلر
یاخود تقدیری وسل وقعة الحنین تقدیرنده در دیمشلر کذلک
باقیلر نده دخی حال بو منوال اوزره در بعضیلر تقدیره حاجت یوق

عین مواضع مذکوردن سؤال دردیمش شارح شیخ زاده ولا اولك
ان یکون المراد من هذه المواضع نفسها ولا یکون القصد الى حقیقة •
الامر بالسؤال بل المقصود بیان التحقیق والتقریر انتهى شارح مصنفك
وفى قوله فسل حنیناً وبدراً لخ تنبیه الى انه لشدة انهزام هؤلاء ووضوح
الحتوف بهم لو سئل الجمادات عن مثله هذه الحالات تسمع فیها الجواب
والاصوات دیمشدر وسل بدراً سل حنیناً اوزرینه معطوفدر کذلك
وسل احداً قریب وبعدنه معطوف اولور فصول حتف فصول فصلك
جمعیدر فصل دیو مبدأ وانتهاسی معین زمانده برطائفه یه دیرلر
دیمشلرنته کیم فصول اربعه برسنه دن درت عدد معین معلوم
طائفه درکه هر طائفه یه براسم وضع ایتمشلردر فصل بهار
وفصل صیف وفصل خریف وفصل شتا دیرلر بومقامده
فصول کلمه سیله طائفة من الزمان اولان اوج عدد فصول مراد
اولدیغنه کوره اعرابی بو وجهله درکه فصول لفظاً مرفوع مبتدأ
محذوفك خبریدر تقدیری زمان محاربة معهم فى تلك المواضع الثلاث
فصول حتف لهم دیمك اولور یعنی مواضع مذکوره ده وقوع بولان
محاربه زمانلری کفاره مثلا فصل وبا وطاعون کبی فصول موت
ومصائبدر دیمکدر مبتدأ محذوف مع خبره جمله سی افعال ثلثه
مذکوره نك مضمونی بیان اولور ایمدی بوصورتده فصول کلمه سی
رفعله اولدیغی تقدیرده در اما اکر فصول نصبله اولورسه نزع
خافضیت اوزره منصوب وسل عن فصول حتف لهم تقدیرنده در
واختار موسى قومه اى من قومه قبیلندن اولور یاخود کذلك فصول
کلمه سی نصبله مواضع ثلثه دن بدل اولمق اوزره قاضی عضد ذاهب
اولمش کما قال الفصول جمع فاصلة والاضافة بیانیه وهی منصوب
بدل اشتمال من المواضع المذکورة اى حتوفاً فاصلة بین الارواح
والاجساد دیمشدر حتف بالاده سبقت ایلدیکی اوزره موت بلا سبب
معناسنه در بعضیلر موت فجئه در دیمش لهم کائن محذوفه متعلق
اولوب حتف کلمه سنك صفتیدر ادهى اسم تفضیلدر آفت عظیمه

شدیده دیمکدر

شدیده دیمکدر حتی شارح شیخ زاده دواهى الدهر ما یصیب الناس
من عظیم بؤسه دیمشدر ادهى تقدیراً مرفوع فصول کلمه سنك صفتیدر
من الوخم جار مجرور ادهایه متعلقدر وخم خاء معجمه ایله مصائب عظیمه ده
داهیه دهیا درمثلا عیاذاً بالله علت طاعون ووبا که ابن سینا قانوننده
فقد دهشت الاطبا فى امرها دیوب مداواتده کل اطبایه حیرت ودهشت
ویردیکنی اعتراف ایدر ایمدی اولاً ذکر اولندیغی اوزره فصول کلمه سی رفعله
مبتدأ محذوفك خبری اولدیغی تقدیر اوزره ناظم علیه الرحمه معرکه اولان
اول مواضع ثلثه ده کذران ایدن زمان غزوات ثلثه یی کفاره نظراً کندوده
موت عام وقوع بولمقده فصول سنه دن زمان طاعون ووبا اولان فصوله
تشبیه ایدوب دیمك مراد ایدرکه اول مقتله کفار اولان مواضع ثلثه ده
کی زمان جهاد غزوات یعنی اوزمانلر کفار حاکسارده طاعون وباده
ادهى موت فجئه فصللریدر سن اول مواضع ثلثه دن یاخود اول مواضع
ثلثه نك اهالیسندن بقیة السیف اولان کفاردن سؤال ایله یعنی
طاغلر کبی اولان مجاهدین اسلامی واراندن دخی سؤال ایله شبهه
ایدرسن دیمك مآلندهدر زیرا قوله وسل حنیناً عبارتی واو عاطفه
ایله ابیات سابقه دن هم الجبال وسل عنهم بیتنده اولان وسل
عنهم اوزرینه معطوف اولدیغی مقدماً بیان اولنمش ایدی شارح کوریکی
خلاصه معناده بو وجهله تقریر ایدرکه والمعنى ایها المخاطب ان لم تصدقنی
فیما قلت لك فسل عن هذه المواضع الثلثة التى هى ازمنة هلاکهم کالطاعون
والوبا فى الضرر لهم وایصال الالم الیهم •

تخمیس

یرا ولدی خونریز عدوایله عرصه کاه وغا ∴ کسلدی نیشتر سیفیله عرق جان عدا
زمان قصدایدی فصد خزانده کویا ∴ وسل حنیناً وسل بدراً وسل احداً
• فصول حتف لهم ادهى من الوخم •

المصدری مستفعلن ن البیض حم مستفعلن راً بعدما مستفعلن وردت فعلن
من العدى مفاعلن ی کل مس مفاعلن ودٍ من ال مستفعلن لمم فعلن
المصدرین البیض حمراً بعدما وردت ∴ من العدى کل مسود من اللمم
ناظم علیه الرحمه ابیات سابقه ده مجاهدین اصحاب کرامك حالکریمی ومعرکه

ومكان محاربه لرینی وجلادت ومهابتلرینی بیان ومدحدن صكره اول
ابطال شجاعك قلیج نوللنمقلرینی ومصیقل وپاك اسلحه استعمالكرینی
وصف ومدایح وثنالرینی مراد ایتمكله بیوردكه المصدرى آخرنده یاء
ساكنه ایله اصدار دن اسم فاعل جمع مذكردر اصلی مصدرین در اضافت
ایله جمع نونی ساقط اولمشدر صدور معناسنه اولان رجوعدندر المصدر
ارجاع ایدیجیلر دیمكدر شارح شیخ زاده یقال ورد المنهل دخل فیه
وصدر عنه خرج عنه اورده جعله واردا واصدره جعله صادرا دیمشدر
شارح حنفی الصدور وهو الخروج من المنهل بعد قضاء الوطر من الشرب
والعل من الماء الورد الدخول فیه دیمشدر المصدری جرایله ماسبقده
مذكور مجاهدین اسلام اولان ابطالك صفتیدر یاخود ابطالدن بدل
در یاخود منصوب بالمدح در امدح المصدرین تقدیرنده درحالده جری
ونصبی ایله در شارح مصنفك قوله المصدرین البیض من قبیل الضارب
الرجل نصب على المدح او بدل منهم دیمش یعنی ماسبقده هم لجبال الخ بیتنده
اولان هم ضمیرندن بدلدر المصدرین كلمه سی البیض قولنه مضافدر اسم
فاعل مفعولنه مضاف اولمشدر قرآن كریمده والمقیمی الصلوة آیه كریمه سنده الصلوة
منصوب اولمق قرائتنه بناء مثالا ولور بیض بانك كسریله ابیضك جمعیدر
ابیض صفه مشبهه در شارح كوردی البیض بكسر الباء الموحدة جمیع الابیض
واصله بیض بضم الباء وسكون الیاء مثل حمر جمع احمر كسرت الباء محافظة
على الیاء بعدها دیمشدر بو محلده مضاف محذوفدر السیوف الابیض دیمكدر
واقعده سیوف مصیقل ولامع اولدقده بیاض اولور بیض سیفه اطلاق
اولنور حتی بیض سیف معناسنده استعمال اولندیغی بو بیت ظاهردر
شعر وابیض مصقول كان فرنده ∴ دموع حسان فوق خد مورد ∴
فرند لغتده قلیج جوهرینه دیرلر بو مقامده مصدرین جمعدر البیض كلمه سی
دخی جمع اولوب جمع جمعله مقابله ده انقسام الاحاد بالاحاد اولمق
اوزره هر بر مصدرك بر سیفی اولدیغی مفید اولور نته كیم تقلد
القوم سیوفهم تركیبی هر بر احاد قومك سیفی اولوب تقلدلرینی
افاده ایدر حمرا لفظی بیض قولندن حالدر حمر ضمله سكون ایله

آحمرك جمعیدر بعضیلر بیضك صفتیدر دیمش بو صورتده احمر
قرمزی فارسیده كلكون معناسنه اولمغله بیض سیف معناسنده
دخی استعمال اولندیغنه بناء بیاضی احمر ایله توصیف لطائف عجیبه دن
اولور بعد مصدری كلمه سنك ظرفیدر ما وردت ما مصدریه در ورود
وقوع ودخول معناسنه اولان ورودندر فعل ماضی مؤنثدر تحتنده فاعل
ضمیری بیضه راجعدر وردت جمله سی ماء موصولك صله سیدر ماء موصول
مع صلته ظرفك مضاف الیهیدر من العدی بیانیه در عدی جار مجرور
كائنا كلمه سنه متعلق ولوب مؤخر كل مسود كلمه سندن حالدر حال عدوبه
اهتمام ایچون ذی الحال اوزرینه حال تقدیم اولنمشدر دیمشلر بعضیلر
من الی معناسنه در جار مجرور وردت فعلنه متعلقدر دیمش العدی
كلمه سنده حرف تعریف استغراق عرفیدر جمع الامیر الصنایع ای صنایع
بلده قبیلندندر یاخود عهد خارجیدر بالدفعات ذكری مرور ایدن
معهود كفار محاربین مراد اولور عدی عدونك جمعیدر عدو صدیق
مقابلیدر كل مسود وردت فعلنك مفعولیدر كل لازم الاضافه در
مسود بتشدید ال اسود فعلندن یاخود سود فعلندن اسم مفعولدر
سیاه اولمش دیمكدر بو محلده مسود موصوف محذوفك صفتیدر
عنق مسود من اللمم دیمكدر دیمشلر بو تقدیرجه ذكری آتی تفصیلاته
حاجت قالماز لكن عنق تقدیرینه قرینه اولمامغله تفصیلات آتیه ایله
معنی دخی اعلا اولور لمم صاجلر در سیاه ایله ناظم قید ایتمكدن
مرادی لشكر عدونك شابلرینك حالی بودر فقد قالدیكه صاجی
صقالی اغرمش اختیارلری ضعفادن اولمغله اولحالده اولمق
اولوبتده قالدیغنه اشارتدر من اللمم جار مجرور مسود كلمه سنه ∴
متعلقدر • لمم بكسر اللام وفتح المیم لمه نك جمعیدر حكم حكمتك
جمعی اولدیغی كبی وآن قولیده لمه بكسر اللام شول باشدن ایننن صاجه
دركه شحمة الاذنی یعنی قولاغه اولان كوپه برندن تجاوز قلمه قجنت
اموزلره اینسه اكا جمه دیرلر دیمش بو معناجه باشك اكثیه سنده قالوب
اموزه منتهی اولمیوب اكثیه دوكولوب اینن صاجلر دركه سبقی مجاهدین

اسلامك تمام جلوه كاهنده اولمش اولور معلوم اوله كه قريش واكثر
قبائل صاچلرين باشلرندن اكسه لرينه ايندروب ارسال ايتملر واكثرلري
اوزرينه دوكولوب يايلمق عادت عرب اولديغي كبي كذلك اعنا قلرينه
ايندروب كردانلرينه صارلمق دخي عادتلري ايمش ايمدي بالاده سبقت
ايدن وآن قوليده وبعض شراح لمم كلمه سندن ذاهب اولدقلري ايكي
عدد معناي مذكور متيقن اولدبسه معلوم اوله كه مسود من اللمم
عبارتنده من بيانيه اولمغله صاچلرده سياه اولمش ديمك
اولور كه صاچلردن سياه اولمش كفارك اكسه لري وكردانلريدر يعني اول
سياه صاچلر اكسه وكردنلري اوزرينه اينوب دوكولمكله سياه اولمشلردر
ايمدي مجاهدين اسلام بياض سيفلرين كفارك اكسه وكردنلرينه
بعدما وردت يعني ورود ودخول ايلدكدنصكره قرمزي اولديغي حالده
ارجاع واخراج ايديجيلردر يعني كفارك باشلريني كسوب بوينلريني
اوردقلريني ناظم شاعرانه ادا ايدر شارح كوردي دخي بومعنالره
اشارت ايتمش كما قال والمعنى بحر جيشه عليه السلام يرمي من الابطال
الذين يصدرون السيوف البيض المحمرة بدم الاعداء من الكفار بعد
ورودها منهم كل عنق مسود بالشعر قال المصنف يريد ان هؤلاء الاولياء
اشدآء على الكفار يرجعون السيوف الملونة بلون الحمرة من جهة
دماء الاعداء رؤسهم مرة بعد اخرى بعض شراح اي ارماح الذين اصدروا
السيوف البيض حال كونها حمراً بعدما وردت كل مسود من اللمم من العدى
ديمش محصول معناي عبارت بيت اول ابطال مجاهدين اسلام اويله
مجاهدين دركه بياض ومصيقل سيفلريني اعدايي دينك اكسه لرندن
وكردنلرندن مرسل ومبسوط اولان سياه صاچلر ايله مسود اولنلرينه
يعني سياه اولنلرينه خلاصه اكسه لرينه واعناقلرينه كه سياه صاچلر
اوزرينه يايلوب دوكولمكله بالغرض نظرده سياه اولمشلردر
ايشته اول كل مسود من اللمم بعد الدخول قزل اولديغي حالده
اصدار واخراج ايديجيلردر ديمك اولمغله سيوف مجاهدين كرام
دماء اعدا ايله قزل قان كبي قرمزي چقديغي حالت موحشه يي كذلك

كفارك

كفارك وبال كردنلري اولان صاچلري ايله سياه اولان اكسه لرينه
واعناقلرينه سيفلك ورود وخروجي هيئتني تصوير وارائت ايله
صورة قهر وجلادت ابطال مجاهديني تصوير بيان ايتمك مراد
ايدر رحمه الله

تخميس

قزل بمرطه يدكافرك سرين قنقت ∴ كلوب بوفلده دمدن دما ايله حمرت
چيقردي بلرقزلن كفرك ايليب همت ∴ المصدرين البيض حمراً بعدما وردت
من العدى كل مسود من اللمم

والكاتبي مستفعلن نه بسم فعلن بالخط ما مستفعلن تركت فعلن
اقلامهم مستفعلن حرف جسم فاعلن من غير من مستفعلن عجم فعلن
والكاتبين بسمر الخط ما تركت ∴ اقلامهم حرف جسم غير منعجم

والكاتبين جمع مذكر سالم دراعرابي حالة رفعنده واو ونصبنده وجرنده
يا ايله در بومحلده مجرور اولوب واو عاطفه ايله ابطال صفتي اولان
المصدرين اوزرينه معطوفدر كتابت قلم ايله اشكال حروفي تصويره
ديرلر كاتبين ديمك اول ابطال مجاهدين كتابت ايديجيلردر ديمكدر
بسمر باحرف جردر كتبت بالقلم كبي استعانة ايچوندر جار ومجرور
كاتبينه متعلقدر بسمر الخط بمنده خط ديدكلري بلدنك
رماحلريله ديمكدر بعض شراح السمر جمع اسمر وهو الرمح ديمشدر سمر
كلمه سنك خطه اضافتي لاميه در وتخصيص افادت ايتمشدر سمر سينك
ضمي ميمك سكونيله اسمرك جمعيدر حمر احمرك جمعي اولديغي كبيدر
اسمر لغتده بغدايي اكلو ديدكلري قاره يه مائل اولان لونه ديرلر
وآن قوليده قره ياغز اولان كسنه ديمش ايمدي خط مملكتنده
چيقان رماحلر كحلي رنك اولمغله اولولايتك رماحنه سمر علم
اولمش بعض صفات برذاتده كثرت استعمال ايله اعلام غالبه دندر
اولديغي كبي سمر ديمك رماح ديمكدر شارح كوردي السمر جمع اسمر
وهو المتلون بلون الخط من الصفات الغالبة على الرماح حتى صارت
اسماً له ديمشدر الخط مضاف اليهدر خط لفظي عمانده بر بلده نك
اسميدر اندن معمول اولان رماح غايت اعلا ومعتبردر سمر كلمه سنده

استعاده بالکنایه وارددر ماترکت ما نافیه در ترکت فعل ماضی
مؤنثیدر ترک ایتمدیلر دیمکدر یعنی قومدیلر براقدیلر تعبیری
ایله ترکیده تعبیر ایدرلر اقلامهم قلمک جمعیدر لفظاً مرفوع
ترکت فعلنك فاعلیدر ضمیر جمعه مضافدر ضمیر کاتبین کلمسنه
راجعدر اقلام معروفدر ماترکت جمله سی کاتبین کلمه سندن
حالدر بطریق استعاده اقلام ایله رماح مجاهدین مراددر
نته کیم تفصیلی کلور حرف لفظی ترکت فعلنك مفعولیدر جسمه
مضافدر جسم جسددر جسمده اولان تنوین مضاف الیهدن عوض
اولمغله جسم الکفار دیمکدر حرف لغتده جانب وطرف معناسنهدر
وفی التنزیل ومن الناس من یعبد الله علی حرف ای علی طرف وارد
اولمشدر طرف جسم ایله مراد کفارك جسدنك اطراف وجوانبیدر
رماح مجاهدینك جسد کفارك هر جانبنه اصابتنی بیاندر حتی اصطلاح
فقهاده اطراف جسم ایله مراد ال وایقدر نته کیم دیة الاطراف وقودة کذا
دیرلر خبر لفظاً منصوب حرف کلمه سندن حالدر یاخود صفتدر منجم
مضاف الیهدر منجم منقوط معناسنه در زیرا حروف معجمه نقطه لی حرفلره
دیرلر شارح مصنفك المعجم النقط بالسواد یقال اعجمت الحرف اذا نقطته
والمنجم المنقوط دیمش معجم صیغهٔ مفعول ایله حرف منقوط دیمکدر
منعجم انعجامدن اسم فاعلدر حرف منعجم حرف منقوط دیمك اولور
زیرا انفعال بابنك بناسی مطاوعة ایچوندر شارح کوردی والحرف المنعجم
المنقوط اسم فاعل من الانعجام مطاوع عجمه واعجمه وعجمه اذا نقط الحرف
والمعجم علی صیغة المفعول الحرف المنقوط دیمشدر حرف اجسام کفاردن یعنی
اطراف جسد کفاردن نقطه لنمش یعنی سنان اقلام کاتبیندن اثر
جرح اولمش قومه دیلر براقه دیلر دیمك اولور بعض شراح خلاصهٔ معناده
دیمشکه یعنی ان الکاتبین باستعانة الرماح السمر الخطیة حال کون اقلامهم
غیر تارکة اطراف اجسام العدی غیر منعجم بل هو منقوطة بتلك الاسنة
شارح کوردی بویله تقریر ایدر وجه تشبیه الصحابة بالکاتبین هو ان الکاتب
کما یکتب بفراغ البال وطمانینة حیث اراد من القرطاس کذلك الصحابة

متمکنون فی هذه الطعان علی الاجسام من الکفار حیث اراد من غیر
تشویش وتزعزع خاطر فلزم تشبیه الاجسام بالقرطاس واطرافها
بالحروف والمعنی ان الصحابة الطاعنین رضوان الله علیهم اجمعین
ماترکوا بالرماح السمر من اجسام الکفار طرفاً غیر منعجم دیمشدر
محصول معنا عبارت بیت نیزهٔ دیار خط ایله کاتبین اولان مجاهدین
اسلامك قلملری یعنی رماحی حرف جسم کفاردن نقطه لنمامش یعنی زخم
وجریحه اصابت اینمامش طرف قومادیلر اجسام کفارك هر طرفنه زخم
جریحه وزخم ایتدیلر نته کیم اقلام حروفاته نقطه لر قیوب نقطه سز حرف
قومادیغی کبی دیمك اولور حق بودر که بو جمعیت شاعرانه تشبیهات
ودقایق قواعد علمیه ایله بویله نظم بلاغت سیر محضا کرامت وانطاق
حق ولدیغی ظاهردر حتی بری برینه متعاقب اشبو ایکی بیت مجرادآنك
مدح وثناسنده فضلاء شراحدن محشی بیضاوی شیخ زاده علیه الرحمه
وهذان البیتان مما یستهش الانفس ویقلق الاسماع ویهز القرایح
ویبسط الاذهان دیمش فی الواقع هر بری شایستهٔ مدح وثنا خصوصا
اشبو بیت اخیر سرلوحهٔ دیوان ادبا اولمغه سزا بر نظم دلآرادر
اولا والکاتبین کلمه سنده استعارهٔ تبعیه اولوب سمر کلمه سی
تفصیلی سبقت ایلدیکی وزره رماحه علم اولوب رماح طاعنینك
ملایمات ولوازمندن اولدیغنه بناء استعارهٔ تبعیهٔ مذکوره نك
قرینه سی اولور مصرع ثانیده اولان اقلام وحرف ومنعجم کلمه لرندن
هر بری استعارهٔ تبعیهٔ مرقومه ده مشبه به اولان کاتبینك ملایمی
اولمغله ترشیح اولور وبونلردن ماعدا اقلام کلمه سنده استعارهٔ
مصرحه ومنعجم کلمه سنده دخی استعارهٔ تبعیه اولوب بوقدر تشبیهات
واستعارات ایله رتبهٔ ایجازده الفاظ حسن ادایی ومعانی دلکشایی
حاوی اولمغین غرائب اعجازندن ارباب طبیعتی ذهولدن صیانت ایچون
لطائفی بو وجهله تفصیل اولنور ومنه العون والتوفیق اولا اسمر
کلمه سنده اولان استعارهٔ تبعیه نك واقلام کلمه سنده اولان استعارهٔ
مصرحه نك بیان وتعریفلری بو وجهله تفصیل اولنور که اولا اقلام

کلمه‌سنده استعارهٔ مصرحه واردر که مجاهدین اسلامك نیزه‌لرینی
کاتبلرك قلملرینه تشبیه ایدوب مشبّهٌ به اولان اقلامی ذکر ایدوب مجاهدین
اسلامك نیزه‌لرینی مراد ایدر مشبّهٌ به ومشبّه برکلامده ایکیسی دخی ذکر اولنمق
جائز دکلدر دینورسه مشبه اولان سمر مصرع اولده مذکوردر مشبّهٌ به
اولان اقلام مصرع ثانیده مذکور اولمغله ایکیسی معاً کلام واحده ذکر
اولنمامشدر دیمك ایله جواب ممکندر. لکن نیزهٔ مجاهدینی اقلام
کاتبینه تشبیه ایله اکتفا استعاره تکلفندن عاری ومناسبدر ایمدی
بو بابده قواعد بیانیه بو کونه تفصیل اولنور قال السعد العلامه علیه الرحمه
الاستعاره باعتبار لفظ المستعار ان کان اسم جنس فالاستعاره
اصلیه کاسد فی نحو رأیت اسداً فی الحمام وان لم یکن اسم جنس فالاستعاره
تبعیة کالفعل وما یشتق منه من اسم الفاعل واسم المفعول وغیرها
من المشتقات فالتشبیه فی الفعل وما یشتق منه لمعنی المصدر نحو الحال
ناطقة بکذا فیقدر تشبیه دلالة الحال بنطق الناطق فی ایضاح المعنی
وایصاله الی الذهن ثم یدخل الدلالة فی جنس النطق بالتأویل المذکور
فیستعار لها لفظ النطق ثم یشتق منه الناطق فیکون الاستعارة
فی المصدر اصلیه وفی اسم الفاعل تبعیة انتهی یعنی استعارهٔ تبعیه‌ده
تشبیه استعارهٔ تبعیه اعتبار اولنان مشتقك اولا مصدرنده جاری
اولور بعده اول مصدردن معنای مستعارده استعارهٔ تبعیه اولماسی
مراد ایلدیکمز لفظ اشتقاق قلنور نته کیم بو مقامده اسم فاعل اولان
کاتبین کلمه‌سنك مصدری اولان کتابت لفظنده تشبیه واستعاره
بو وجهله تقریر واجرا اولنور که طاعنین اولان مجاهدینك جسم کفاره
طعن وجرحی فراغ بال ایله بی پروا بلاتکلف اولمقلقده کاتبلرین
کتابتنه تشبیه اولنوب تشبیه مزبور سببیله جنس کتابته طعن ادخال
اولندقدنصکره اشبو طعن معناسنه اولان کتابت مصدرندن کاتبین
کلمه‌سی مشتق قلنوب طاعنین معناسنده کاتبین کلمه‌سی استعارهٔ تبعیه
اولور. بو استعاره‌نك قرینه‌سی سمر کلمه‌سیدر. زیرا رماح معناسنده‌در که
رماح استعارهٔ تبعیهٔ مذکوره‌ده اولان طاعنینك لازمی وملایمی

اولان

اولان اشبو رماح مشبّهٌ به اولان کاتبلره نسبت اولنمق کاتبینده
مراد طاعنین اولدیغنه قرینه در رماح کاتبك ملایمی دکلدر کذلك
مصرع ثانیده اولان اقلام وحرف ومنجم کلملرینك هر بری سالف الذکر
استعارهٔ تبعیه‌ده مشبّهٌ به اولان کاتبینك مناسبی وملایمی اولمغله استعارهٔ
تبعیهٔ مذکوره‌یه ترشیح اولور پس بیت مزبورده اولان استعارهٔ تبعیه
بو صورتده اوزره متحقق اولور کذلك بیت مرقومده استعارهٔ مکنیه‌یی
اولا تعریفه محتاج اولمغله استعارهٔ مکنیه‌ده اولان مذاهب ثلثه‌دن صاحب
تلخیص خطیب علیه الرحمه‌نك ذاهب اولدیغی اوزره استعارهٔ مکنیه فهم واجراسی
آسان وظاهر اولمغین اجراده اختیار اولندی وفی البیت من البدیع مراعاة النظر
بین العین والحاجب والتکریر فیهما وایهام الطباق بین السمر والبیض

تخمیس

صحیفهٔ سبقه کفره ایتدیلر دقت ∴ کلوب مقابله‌ده برخطا وجمعیت
چیقردی کزلك شمشیر باشنه وهمت ∴ والکاتبین بسمر الخط ما ترکت
اقلامهم حرف جسم منعجم

شاکی السلا مستفعلن ح لهم فعلن سیما تمی مستفعلن یزهم فعلن
والورد یم مستفعلن تاز بالس فاعلن سیما من السـ مستفعلن سلم فعلن

شاکی السلاح لهم سیما تمیزهم ∴ والورد یمتاز بالسیما من السلم

شاکی اسم فاعلدر السلاح مضاف الیهدر تامی السلاح دیمکدر اصلی جمع
صیغه‌سیله شاکین در اضافت ایله نون ساقط اولمشدر اسم فاعل اولان
اشبو شاکی کلمه‌سی فاعلنه مضافدر اعرابی سابق الذکر مضدری کلمه‌سنك
اعرابی کبیدر که ابطال مجاهدینك صفتدر یاخود حالدر کما سبق سلاح آلة
حربدر لهم لام حرف جردر هم ضمیر منفصل مبنی جار مجرور کائن کلمه‌سنه
متعلق محلا مرفوع مقدم خبردر سیما تقدیرا مرفوع مؤخر مبتدادر جمله‌سی
شاکی لفظنك صفتیدر یاخود حالدر سیما علامت معناسنه در سومه
لفظندندر اصلی سِوْمَا در واو مکسور اولمغله یایه قلب اولنمشدر مدّ
وقصری جائزدر. ترکیبی لفظ سیما انسانك وجهنه وبشره‌سنه
اطلاق اولنور یاخود صورتنده وبشره‌سنده اولان بعض حاله مخصوصه

اطلاق اولنور فلان كمسنه نك بشره سنده سيماى صلاح واردر يعنى
علامت صلاح وار مراد ايدرلر خصوصا اطبا تشخيص علتده شخنهٔ عليل
تعبير ايتدكلرى سيماى عليل نبضدن زياده دليل وعلامتدر على الخصوص
استسقاده سيماى عليلدن علت ظاهردر ديمشلردر ، ياخود سيما اسنده
بشاشت واردر ديرلر ، كذلك مجاهدين اسلامك دخى بشره لرنده بر سيما
نور اسلام واردركه غيريده يوقدر انلر بو سيما ايله آخردن ممتازدر
ديمك مراددر شارح كوردى وفيه اشارة الى قوله تعالى سيماهم
فى وجوههم من اثر السجود ووصفهم الناظم بعد ان وصفهم بكمال
الشجاعة لكثرة امتثالهم لاوامر الله تعالى ونواهيه بانواع العبادات
والطاعات من بذل الروح فى سبيل الله واعلاء كلمة الله ونصرة النبى
صلى الله عليه وسلم فحصل لهم هذا السيما فى وجوههم بحيث يتلألأ انوار
انوار العبودية ديمش تميزهم تميز فعل مضارع مفرد مؤنثدر
تحتنده فاعل ضميرى سيما كلمه سنه راجعدر سيما تا ايله اولان
علامت معناسنه اولمغله تميز فعلى مؤنث كلمشدر هم منفصل مبنى
محلا منصوب تميز فعلنك مفعوليدر جمع ضميرى شاكى لفظنه ؞
راجعدر جمله سى سيما لفظنك صفتيدر والورد مبتدادر ، يمتاز
فعل مضارعدر تحتنده فاعل ضميرى ورده راجعدر جمله سى مبتدانك
خبريدر مبتدا مع خبره جمله سى ابتدائيه در ياخود حاليه در ورد
قرمزى كل در ديمشلر بالسيما جار مجرور يمتاز فعلنه متعلقدر
كلكه مخصوص اولان سيما ايله يعنى علامت ايله ديمكدر ، من السلم
كذلك جار مجرور يمتاز فعلنه متعلقدر سلم بردكنلى شجرك اسميدر
صارى چيچكلرى اولور شارح خالد السلم شجر له شوك يشبه ؞
شجر الورد نوره اصفر ديمش بو مقامده سلم ايله مقصود شجر بوددر
يوخسه شكوفهٔ سلم دكلدر ، زيرا ناظمك مرادى ورد ايله شجرى
مقابل طوتمقدر يوخسه اول صارى شكوفه لرى ايله مقابله دكلدر
بلكه مقصود كفارى خاره تشبيه ضمنيدر ومجاهدين اسلامى
سلطان ازهار اولان ورده تشبيهدر بعض شراح سلم ايله مراد ؞

چيچكلريدر

چيچكلريدر ديمش اراده ده تكلف اولور وهم كفارى ازهاره
تشبيهده دخى طبيعت تجويز ايتمزننه كيم شارح كوردى خلاصه سى
معناده ديمشدركه شبه الناظم الصحابة بالورد فى اللطافة
وطيب الرائحة وحسن المنظر وطلاقة الوجه والعزة والاقبال
اليه وشبه الكفار بالسلم فى الاذى لمن قرب منهم والخباثة ولاينبغى
ان لايقدر شئ ليكون تشبيه الصحابة بالورد والكفار بهذا الشجر
الكثيرة الشوك وهذا التشبيه ضمنى والمعنى اصحابه عليه السلام
تام السلاح فى الحروب اشداء على الكفار رحماء بينهم فى الحروب لهم
سيما يميزهم من غيرهم كامتياز الورد من السلم بالسيما والرطوبة
محصول معنا عبارت بيت اويله مجاهدين اسلامدر ياخود اول مجاهدين
اسلامدركه انلرك سيف وسنان وزره وكمان وسائر آلات حربيه سى
تمام ومكملدر ؞ بو معنى شاكى السلاح جمله سى صفت
اولديغى تقديرجه در لهم سيما تميزهم يعنى اويله مجاهدين
اسلامدركه انلرده اولان سيماى نور ايمان انلرى قبيح المنظر
كفاردن لقادن تميز ايدر نته كيم قرمزى كل شجر پرخاردن
اولان سلمدن ممتاز ومعين اولديغى كبى ديمك اولنده اولور

تخميس

بساط جنكك يقشوى اول آعاظم مردم ، سماء لحسن تقويه اولديلر انجم
قالوردى كافريديا نلرده چون كژدم ، شاكى السلاح لهم سيما تميزهم
والورد يمتاز بالسيما من السلم ،
تهدى الى مستفعلن لك ريا فعلن ح النصر نشر مستفعلن هم فعلن
فتحسب الزمفاعلن زهر فاعلن اكمام كل مستفعلن كمى فعلن
تهدى اليك رياح النصر نشرهم ؞ فتحسب الزهر فى الاكمام كل كمى
تهدى نانك ضميله دالك كسريله فعل مضارع مؤنثدر اهديت دن
اولورسه تهدى ارسال ايدر ديمكدركه اهديتا ليه آنى رسلت
اليه هديه ديرلر . واكر هدايتدن اولورسه ارشاد معناسنه در يقال
هداه الطريق اوهداه الى الطريق اذا ارشده اليه ديمشلر قوله اليك

الی حرف جردر کاف ضمیر مبنی محلا مجروردر جار مع المجرور تهدی کلمه سنه
متعلقدر شارح کوردی والخطاب عام لکل یتوجه الیه دیمش ریاح دیمک
جمیعدر تهدینک فاعلیدر والنصر کلمه سنه مضافدر نصر لغتده غلبه وعون
معناسنه در ریاح کلمه سندن اخبارات معناسنه استعارهٔ مصرحه واردر
زیرا تهدی کلمه سی قرینه اولدیغی کبی ریاحی نصره اضافت دخی قرینه دیمک
ممکندر، ریاح ایله مراد نصرت خبرلریدر که اطرافه ارسال اولنان
خبر نصرت در یوخسه ریاح نصرت ارسال واهدا سنک معناسی یوقدر
ریاحده استعارهٔ مصرحه شو وجهله دیر که ناظم اخباری یعنی پیام
وخبرلری هر بر طرفه واصل اولوب یایلمقده ریاحه تشبیه ایلدی
مشبه بر اولان ریاحی ذکر ایدوب مشبه اولان اخباری مراد ایلدی قرینه
استعارهٔ تفصیلی سبقت ایلدیکی اوزره ریاحی نصرته اضافت وتهدی کلمه سیدر
نشر هم تهدی فعلنک فاعلیدر نشر مصدردر فاعلنه مضافدر انتشار وارتحال
معناسنه در، زیرا نشر طاغلوب منتشر اولوب یایلمغه دیرلر هم ضمیر
بارز منفصل مبنی محلا مجرور مضاف الیهدر اشبو جمع ضمیری بیت سابقده
مجاهدین اسلام مراد اولان شاکی السلاح قولنه راجعدر دیمک اولورکه
انلرک غزایه عزم وتوجه ودیار کفاره طاغلوب وانتشارلری نصرت
وفتوحات خبرلرینی ساکه ارسال واهدا ایدر یعنی شاکی السلاح اولان اولکه
مجاهدین اسلام دیار کفاره توجه ایدوب ومنتشر اولدقلرنده منصور
ومظفر اولدیغی ونشر وانتشارلری ساکه اخبار ایدوب بادی وباعث
کبی ارسال وایصال واهدا ایدر خلاصه غلبه ونصرت الهیه انلر ایله
معادر نه طرفه توجه ایتسه فتح ونصرت ملازم عزم وتوجهلریدر
دیمک معناسنی مراد ایدر فقیر بو تقصیرک ملحوظه بو معنی مرجحدر
نه کیم شارح شیخ زاده والمراد من النشر اخبارهم الطیبة وانباءهم
المعجبة دیمشدر کوردی دخی بو معنایه ذاهب اولمش لکن ریاح النصر
کلمه سنده نصرتی ریاحه مشبه بهک مشبهه اضافتی ایله تشبیهدر دیمش
فقیرک ملاحظه م اوزره بطریق الاستعاره اخبار معناسنه اولدیغنه
ذاهب اولمش کما قال ان یکون النشر مصدرا بمعنی الانتشار والارتحال

خبر نصرتی سکا

والاضافة

والاضافة فی ریاح النصر من قبیل اضافة المشبه به الی المشبه کما یجیء
تفصیله بعض شراح نشر را بحهٔ طیبه معناسنه دردیمشدر نه کیم نقل
وبیان اولنور قوله فتحسب کلمه سنده فا سببیه در فاء تسبیب ما قبلی
معطوف علیهدر فانک ما بعدنه سبب اولان محلده استعمال اولنور
بو مقامده بیت سابقده اولان شاکی السلاح تحسب فعلنک فاعلیدر
یعنی مجاهدین الاسلام الات حربه ایچنده مستغرق تام السلاح اولدقلری
عجبا غلاف ایچنده مستور زهر می اوله دیو ظن اولنمغه سبب اولمغه
قابلدر تحسب فعال قلوبدندر قال ملا جامی حسب للظن یدخل علی
علی الجملة الاسمیة فتنصب الجزئین علی انهما مفعولان لها دیمش تحسب
فعل وفاعلدر مفعول اولی الزهر کلمه سی اولوب مفعول ثانیسی کل کبی
لفظی اولور سه تکلفه محتاج تشبیه مقلوب اولمق اقتضا ایدر بو مقامده
مناسب اولان تحسب فعلنک کل لفظی مفعول اولی اولوب الزهر کلمه سی
مفعول ثانیسی اولمقدر، بو صورتده انلری چیچک در ظن ایدرسک
دیمک اولور تشبیه مقلوب دیمکه حاجت قالماز تشبیه مقلوب بیانی
کالزهر فی شرف بیتنده مفصلدر، تحسب جمله سی بیت سابقده اولان
الیهم اوزرینه معطوفدر، یاخود تهدی اوزرینه معطوفدر زهر فتح ذا
ایله چیچک معناسنه در فی الاکمام مقدره متعلق اولوب زهرک
صفتیدر، یاخود حالدر اکمام لفظی کسر کاف ایله کمتک جمعیدر کم تشدید
میم ایله کسر کاف ایله غلاف نوردر یعنی چیچک کرکی کبی کشاد
اولمازدن مقدم غلاف ایچنده بعضا مستور وبعض محلی ظاهر اولور
اشبو غلافه کم دیرلر بعض شراح ترکیده چیچک طومورجوغنه دیرلر که
ایچنده چیچک ورتلمش اوله دیدی کل کلمه سی تحسب فعلنک مفعول
اولی اولوب کمی لفظنه مضافدر کمی یانک تشدیدی ایله در لکن
بو محلده تخفیف وزن ایچون یانک بریسی حذف اولنمشدر کمی
سکون یا ایله فالمشددر کمی فعیل بمعنی فاعلدر درع واسلحه ایله
جسدنی مستور ایدن رجل شجاع مراددر چیچک بعض محلی ظاهر اولوب
وبعض محلی مستور اولوب غلاف ایچنده اولدیغی حالده غایت حسن المنظر

ولطافتی فوق الغایه اولمغله مستغرق درع واسلحه اولان اصحاب
کزینی غلاف ایجنده کی زهره تشبیه اولوه آشبو کمی لفظنک جمعی
فضاة وزننده کماة در بوندن صکره معلوم اوله کہ الاکمام کلمه سنده
حرف تعریف جنس ایجوندر اکمام جمعدر جمعه الف لام داخل اولوب
معنای جمعیت مضمحل اولمق قاعده سی بناء اکمام دیمک مفردی اولان کم
معناسنه اولمغله خلاصۀ معنی تام السلاح اولان یعنی سلاح والات
حرب ایجنده هر بر رجل شجاعی غلاف ایجنده بعضا مستور جیجکدر
ظن ایدرسن دیمک اولور شراح بو مصرع ثانینک بیاننده مقابلة
الجمع بالجمع وبعضیلر مقابلة الافراد دیوب انواع تکلفات ایله
معنالو ویرمشلر عبارتہ ملایم اولمدیغی ظاهر اولمغله شارح مصنفک
علیه الرحمه نک تقریر وبیانی اختیار اولنوب بالاده تفصیل اولندیغندن
ماعدا بعبارته نقل وتحریر اولندی کما قال وجّهه الشارحون بانه من
قبیل انقسام الاحاد ونداء ظاهر الفا ویرشدک الیه لفظة کل
فالوجه ان اللام فی الزهر للجنس ای تحسب کل کمی زهرا فی کمه
وامر الاکمام سهل اذ اللام مبطل للجمعیة علی ما یذهب الیه الاصولیون
فیعود الی معنی المفرد فصار معناه فی کمه فتأمل بعض شراح خلاصة
معناده ذکری سبقت ایلدیکی وزره نشر کلمه سنی رایحۀ طیبه
معناسنه دردیوب والمعنی تهدی الیک ریاح النصرة علی الاعداء
هدیة اخباراتهم التی کالرایحه وبعضیلر یرسل الیک الریاح التی
تهب لنصر عسکر النبی صلی الله علیه وسلم ، رایحتهم الطیبة فتحسب
زهر الورد فی الاکمام کل شجاع من جیش النبی صلی الله علیه وسلم دیمش
وبعضیسی تهدی من الاهدا والنشر الرایحة الطیبة والاکمام جمع
کم بکسر الکاف وهو غلاف الزهر والکمی الشجاع من کمی جسده بالسلاح
ستره به ریاح فاعل تهدی نشر ، مفعوله الثانی فی الاکمام
حال من الزهر وحاصل المعنی تهدی ریاح نصرتهم الیک رایحتهم الطیبة
فتظن کل شجاع منهم مستورا بالسلاح والدروع الزهر حال کونه فی غلافه
دیمشدر اما شارح کوردی نشر لفظی رایحۀ طیبه معناسنه مبتنی

تقریراتی استحسان ایمیوب نشر انتشار دندر دیوب آخر شارحک اقوالی
کلامنی بیان ونقل ایدوب بعده مختاری ولان معنی کہ نشر کلمه سی
انتشار دن یایلمق وطاغلمق معناسنه اولمق مرجح ومختاری اولدیغی
بو وجهله تقریر ایدرکه والمعنی تهدی الیک ریاح النصرة علی الاعداء
هدیة اخباراتهم التی کالرایحة الطیبة فی انبساط النفس بها فتحسب
ان الشجعان ازهار فی اکمام من الدروع التی تضحک فی بستان المحاربة هذا
ما قیل فی معنی هذا البیت لکن المناسب ان یکون النشر مصدرا بمعنی
انتشار وارتحال الی الغزوات ومحاصرة البلدان مضافا الی الفاعل
والنشر مرفوع علی انه فاعل تهدی وریاح فی سرعة الوصول فیکون
الاضافة فی ریاح النصر من قبیل اضافة المشبه به الی المشبه والمعنی علی
هذا تهدی الیک ایها المخاطب انتشار الصحابة فی الغزوات وتفرقهم
علی البلدان اخبار النصرة علی الاعداء وقوة الدین فی الاعلاء کالریح
السریعة فی الوصول والانها فتظن کل شجیع زهرا فی الغلاف الکم لحاط
به من الاسلحة والبیضا انتهی محصول معنا عبارت بیت مجاهدین اصحاب کزینک
دیار کفاره طاغلوب توجه وانتشار لری نصرت وفتوحات خبرلرینی ساکه ارسال
واهدا ایدرسن اول درع واسلحه یه غرق اولوب کندولرینی مستور ایدن هر بر
شجاع اسلامی کویا غلاف ایجنده مستور جیجک ظن ایدرسن اویله لطیف ومنتظم
ومستور وحسن المنظردر لر دیمک اولور مصرع ثانیده اولان تشبیه توصیف
ایله ناظمک مرادی اول غزا وجهاده منتشر اولان غزاة مجاهدین آلات حرب
وسلاح ایجنده اولدقلرینی واول هیئت ایله تزین وحسن منظر ولطافتلرینی
بیان واعلامدر نته کیم بیت سابقده شاکی السلاح کلمه لری دخی
بو معنالره دائردر وفی البیت من البدیع الاستعادة والجناس
اللاحق فی نشر ونصر وجناس الاشتقاق فی الاکمام وکمی

تخمیس

اولنجه منتشرین بلاد سوی عدو ، طاغتدی صانکه صبا کلی ودقلرین همه سو
شمیم کلشن نصرتدن آلدیلر جوه بو ، تهدی الیک ریاح النصر نشرهم
فتحسب الزهر فی الاکمام کل کمی ،

كَاَنَّهُمْ مَفَاعِلُنْ فِى ظُهُو فَاعِلُنْ رِالْخَيْلِ نَبْ مُسْتَفْعِلُنْ تُ رُبًا فَعِلُنْ
مِنْ شِدَّةِ الْ مُسْتَفْعِلُنْ حَزْمِ لَا فَاعِلُنْ مِنْ شِدَّةِ الْ مُسْتَفْعِلُنْ حُزُمِ فَعِلُنْ

كَاَنَّهُمْ فِى ظُهُورِ الْخَيْلِ نَبْتُ رُبًا   مِنْ شِدَّةِ الْحَزْمِ لَا مِنْ شِدَّةِ الْحُزُمِ

بو بيت دلارانك ايكى عدد بيت سابقه مناسبت وربطى شو وجهلەدركه ناظم بيت سابقده مجاهدين اسلامى اولان اصحاب كزينى نزاكت ولطافت وحسن منظرده ورد وازهاره تشبيه ايلدى مشبه بهلر رقت وضعف وذبول وفنادن خالى اولمغله مجاهدين اسلامده دخى فى الجمله ضعف وآثار نحافت توهم اولنمق احتمالنى بو بيت ايله دفع ايتمك مراد ايدر يعنى مجاهدين اسلام حسن ولطافت ونزاكتده واقعا ورد وازهار كبيدر لكن قوة بدن ومتانت وجسامتده خصوصا آته سوار اولدقده آتده اوطورمقده كوهى اشجار قديمه نك مكان مرتفعده اطرافنده تا قعر زمينه كوك صالوب سقوط وتزلزلى مسلوب الاحتمالى متين ومستحكم قيامى كبيدر ديمك مراد ايدر حتى بلغراد فتحنده حاضر اولان بر ذات نقل ايدر كه فرسان غزاتدن وفور شجاعت ايله مشهور بوسنه سرحدى اهالى سندن بر اختيار آدم جنكدن كيرو قالمدوب زانولرنده فى الجمله علت اولمغله ايكى آدم اعانتيله آتنه سوار اولوردى فقير تعجب كلوب بويله ايكى آدم همتيله آته سوار اولان كمسه نيه قادر اولوردى بو لطيفه صورتنده اعتراض ايلدم جوابنده بلى آته اوچ آدم بندرر لكن يكرمى آدم آتدن اندوره مز ديدكده حاضرون غزاتدن عن مشاهدة نقل ايله فتى چوق آدم تصديق ايلديلر ديو حكايتى ما نحن فيه ده كويا امثال صورتنده اولمغله نقل وتحريرى مناسب كورلدى قوله كانهم كان كلمه سى حروف مشبهه دندر هم ضمير منفصل مبنى محلا منصوب اسميدر ضمير مجاهدين اسلام اولان اصحاب كزينه راجعدر فى ظهور جار مجرور مقدر كائنا كلمه سنه متعلق اولوب جمع ضميرندن حالدر لكن حال نوعى كان كلمه سنده معناى تشبيه اولديغنه بنا در زيرا حالده عامله محتاجدر حالده عامل فعلدر ياخود معناى فعلدر تشبيه معناى فعلدندر ديمشلر كما قال مولانا جامى العامل فى الحال اما الفعل او معناه المستنبط من فحوى الكلام كالاشارة والتمنى والترجى والتشبيه نحو كان زيدا اسد صائلا انتهى ظهور ظهرك جمعيدر

بطنك

بطنك مقابلى اولان ارقه در الخيل ظهورك مضاف اليهيدر بعض شراح خيل اسم جنسدر وآن قولنده الخيل خانك فتحى ويانك سكونيله آتلولر كذلك آتلو معناسنه دخى كلور الخيول ضمتيله جمعدر ديمشلر هم ضمير جمع اولوب ظهور دخى جمع اولمغله مقابله الاحاد بالاحاد اولوب مجاهدين اسلامدن هر بيرينك بر عدد ظهر فرسده اولديغى مفيد اولور نبت رفعله كان كلمه سنك خبريدر نبت ونبات روى ارضده نابت اولوب بتن شيدر ربى ضم را وفتح با ايله ربوه كلمه سنك جمعيدر بعض شراح وهى المكان المرتفع من الارض ونبتها انبت واكبر من غيرها لطول عروقه حتى يصل الى الماء ومنه قوله تعالى وآويناهما الى ربوة ذات قرار ومعين بيوردلدى پس ربوه يوكسك مرتفع اولان يردر بو مقامده مشبه بر اولان نبت ايله مراد روى ارضده مطلقا نابت اولان شى اولمغله اشجاره دخى شاملدر ناظم نبتى مكان مرتفعك نباتى اولمق ايله قيد ايتمكله ظاهر بودركه مراد افلاكه سر چكمش منتهاكبير كوهى اشجار مراد اوله زيرا يوكسك يرلرده تراب بهر حال زياده وكثير اولمغله اشجارك كوكلرى تحت الارض مايه منتهى اولنجه اوزايوب هر طرفه كوك صالمغله اشجار دخى اول مرتبه قوى وكبير ومنتها اولور ايمدى مشبه اولان مجاهدين اسلامى آت اوكتنده اولدقلرى حالده قوة وثبات اوزره تقرر وتمكنده يوكسك يرلرده نابت وقائم اولان منتها وكوهى شجره تشبيه اولور من شدة الحزم شدة فتح شين ايله زياده متانت معناسنه در حزم كلمه سنه مضافدر وآن قولنده الحزم بفتح الحاء المهملة وسكون الزا بركمسنه كندو احوالن ضبط ايتمك وتدارك ايتمكه ديرلر ديدى شارح مصنفك الحزم ضبط الرجل امره وجعله وثقا ومحكما ديمش يعنى كشى كندو امورنده بنفسه قائم غيرك اعانتنه محتاج دكل تمام امورنده محكم اولمق معناسنده اولور من شدة من لام معناسنه حرف جردر جار مجرور كان كلمه سنده معناى فعل اولمغله كان لفظنه متعلقدر ديمشلر بعضيلر جار مجرور مقدر كائن كلمه سنه متعلق اولوب مبتداء محذوفك خبريدر ديمش تقديرى وذلك من شدة الحزم ديمكدر يعنى مجاهدين اسلامك آت اوزرنده اويله جلادت

واستوار وثبات اوزره محکم ومتین اوطورملری کندو محکم ومتین
وزیاده اومولرندن قائم اولدقلرندندر لا من شدة الحزم بوخسه آت
قولانی صفی جکدیکندن ومتین اولدیغندن دکلدر نته کیم شارح مصنفک
وذلك من شدة ضبطهم الامور لا من شدة الحزم یرید ان التمکین والاستحکام
خلقی لاجعلی دیمشدر لا حرف عاطفه‌در من شدة الحزم ما قبلنه اولان
من شدة الحزم اوزرینه معطوفدر، بو محلده اولان شدة فتح شین ایله
پك چکمك وبرك باغلمق معناسنه‌در الحزم حاء مهمله‌نك وزاینك ضمیله
ظهر فرسده سرجی بند ایتدکلری خرآمد یعنی اکری باغلدقلری قولانددر
شارح دره المضیئه کوردی علیه الرحمه خلاصه معناده دیمش که قال القاضی عضد
الدین شبه هم حال کونهم علی ظهور الخیل بالنبت الثابت علی الربا وخیولهم
بالربی ووجه الشبه الثبوت التام والارتفاع وحسن المنظر والنضارة وجعل
المشبه به نبتاً مضافاً الی الربی لان النبت فی النبوة له واشتداد وحضرة ونما
وکمال ولیس له فی غیر الربی والشجر فیها ازکی ولحسن ورقاً وثمراً ومن تعلیلیه
والجار والمجرور بیاناً لبعض وجه الشبه الکائن فی جانب المشبه به الی هذا کلامه
والمعنی ان الصحابة رضی الله عنهم فی ظهور خیولهم کنبت علی الربی والاماکن
المرتفعة من شدة ثباتهم علی ظهورها وزیادة خیالتهم وفراستهم باحوالها وکمال
مناسبتهم لها لا من شدة الالات وقوة الاسباب اللازمة فی الخیول محصول
معنای عبارت بیت مجاهدین اسلام آت اوستنده کویا اماکن مرتفعه‌ده
بتن کوهی قدیم منتها شجر کبیدر کمال استقرار وثبات ومتانت ایله محکم
طورمقده واوطورمقده لکن انلرك اول متانت واستحکام اوزره آتده متمکن کبی
اوطورمه‌لری امورلرنده زیاده صاحب تصرف اولوب فاتنده قوی ومتین اولدقلرندندر
بوخسه اکر قولاننك پك چکلدیکندن دکلدر، وفی البیت من البدیع
جناس التحریف بین الشدة والشدة والحزم والحزم

تخمیس

ریاض نشوه‌لری عون خالق ذی المن ∴ نظرلری سرکوه وقادهیبتدن
همان کورنجنیجه خشیت ایتمسون دشمن ∴ کانهم فی ظهور الخیل نبت ربا
من شدة الحزم لا من شدة الحزم،

طارت

طارت قلوب مستفعلن ب العدی فاعلن من بأسهم مستفعلن فرقاً فعلن
فما تفرق مفاعلن بین فعلن البهم والمستفعلن بهم فعلن

طارت فعل ماضی مؤنثدر وآن قولی طیران اوجمقدر یقال طار یطیر
طیراناً دردیمش، بو مقامده حرکت قلب وخفقانی وشدت اضطراب
مراددر بعض شراح طیران القلب عبارة من اضطرابه وانزعاجه دیمش
شارح کوردی والمراد بطیران القلب کمال الاضطراب وزوال القرار دیمشدر
لکن طارت کلمه‌سنده معانی مزبوره مراد اولنمق استعاره تبعیه قاعده‌سیله
شو وجهله درکه ما سبقده تفصیل اولندیغی اوزره استعاره تبعیه فعلده
اولدقده استعاره ابتدا اول فعلك مصدرنده جاری اولوب اول معنای
مستعارده مستعمل اولان مصدردن فعلی مشتق قلمق قاعده‌سی اوزره
ناظم مجاهدین اسلامك خوف وخشیتلرندن ومهابتلرندن ناشی قلوب
اعدانك حرکت خفقانیه واضطرابنی طیرك شدة ایله طیرانه تشبیه
ایلدی بعده طیران ایله حرکت مراد ایلدکدنصکره حرکت معناسنده
اولان طیراندن طارت فعلنی مشتق قلدی ایمدی طارت قلوب العدی
عبارتنده طارت ایله قلوب اعدانك حرکت واضطرابی بلکه خفقانی
بو طریق ایله مراد اولنمق ممکندر قلوب قلبك جمعیدر طارت فعلنك
فاعلیدر العدی تقدیراً مجرور مضاف الیهدر عدی عدونك جمعیدر
من بأسهم من اجلیه‌در تعلیل ایچوندر بأس من جار مجرور طارت کلمه‌سنه
متعلقدر جمع ضمیرنه مضاف‌در هم ضمیری شاکی السلاح تعبیر ایلدیکی
مجاهدین اسلامه راجعدر وآن قولی بأس بانك فتحی وهمزه‌نك سکونیله
عذاب معناسنه‌در بأس شدة حربه دخی اطلاق ایدرلر دیمش، فرقاً
فانك ورانك فتحه‌لریله مصدردر خوف معناسنه‌در فرقاً لفظاً
منصوب طارت فعلنك مفعول له سیدر لکن مفعول له ایکی نوعدر
بو مقامده نوع ثانیسی مراددر کما قال جامی المفعول له هو ما فعل
لاجله ای لقصد تحصیله او لسبب وجوده قال المحشی اعلم ان المفعول له
نوعان الاول علة غائیة للفعل نحو التأدیب فی قوله ضربت زیداً تأدیباً
مقدم فی التصور مؤخر فی الوجود ای معلول الفعل والثانی سبب باعث

اى حامل الفعل نحو قعدت عن الحرب جبنا فانه مقدم فى الوجود والتصور
لان الجبن موجود قبل القعود بعضيلر طارت فعلنك فاعلنك
نسبتندن تمييز در ديمش مراد اصحاب كزينك جنك ومحاربه ده مهابت
شجاعتلرينى وكفارك ضعف قلب وخشيتلرينى واضطرابلرينى
بياندر طارت جمله سى لتبينا فيه در يا خود بيتا سبقك اولان شاكى
السلاحك صفتيدر، فما تفرق فا عاطفهٔ سببيه در مسببه داخل
اولمشدر قلوب اعدانك حركت واضطرابى انلرك عدم فرق وتمييزلرينك
سببى اولدیغنى فاء سببيه افاده ايدر ما نافيه در تفرق فعل مضارع
مؤنثدر تحتندن فاعل ضميرى قلوب عدايه راجعدر تفرق تشتت در
يعنى طاغلمق معناسنه در تمييز ايدرز يعنى فرق ايدرز ديمكدر
بين تفرق كلمه سنك ظرفيدر البهم كلمه سنه مضافدر بهم بانك
وهانك فتحه لريله بهمه لفظنك جمعيدر وان قوليدر بهمه بانك
فتحى وهانك سكونيله قيون قوزى سيدر مذكر ومؤنثه اطلاق
اولنور ديمش تمر وتمرة كبى اسم جنسدر، والبهم ما قبلنه معطوفدر
بانك ضمى وهانك فتحيله در بهمة كلمه سنك جمعيدر كه بهمه بانك
ضمى وهانك سكونيله شول آتليدر قنده كلديكى بلنميه زياده
شوكتى وصولتى اولديغنه بناءً البهم بانك ضميله وهانك
فتحيله ذكر اولنان آتلولر ديمكدر ديمش نته كيم شراح رجل
شجاع لايدرى من اين يأتى فى الحرب من شدة بأسه ديمشلر شارح
مصنفك البهم بضم البا وفتح الها جمع بهمة بضم الباء وهى جماعة
الشجاع والجيش ديدى درة المضيئه صاحبى شارح كورددى خلاصه
ما لدى ديمشكه فالمعنى ان قلوب العدى قد حارت من شدتهم وبأسهم
خوفا وفزعا منهم فصارت بحال لا تفرق بين البهائم والانام ؛
شارح مصنفك بو وجهله تقريرى ايدر يريد ان الصحابة شديد الصلابة
حتى اذا التقى الجمعان تطير قلوب العدى من جهة كمال خوفهم من هؤلاء
حتى ما يتميزون من الدهشة وكمال الخشية بين الرجل الشجاع
واولاد الضان وحاصله ما فرقوا الانسان من البهائم محصول

معنا

معنا عبارت بيت اويله شاكى السلاح مجاهدين اسلامكه انلرك
شدة جنك ومحاربه لرندن ناشى خوف سببيله قلوب اعداء كمال حركت
ايله حركت ايلدى ويورگلرى اوينامق سببيله شجعان جيش اسلام
ايله قوزيلرك بيننى اعدا فرق وتمييز ايده مديلر، يعنى اعدا متحير
اولوب قوزى كبى ضعيف عاجز حيوان ايله شجعانى فرق ايده مديلر قوزولر
دخى كوزلرينه عسكر اسلام كورندى ديمك مراد ايدر وفى البيت من البديع المتعارف
وحسن التعليل وجناس الاشتقاق وتفرق التحريف بين البهم والبهم

تخميس

جوسين نصرت اولدى هميشه جنكه آقان • حريق قهرله بنياد كفر وشركى ياقن
كنفو شجعان عدو درادوم فراره بقان • طارت قلوب العدى من بأسهم فرقا
• فما تفرق بين البهم والبهم •

وَمَنْ يَكُنْ مَفَاعِلُنْ بِرَسُو فَعِلُنْ لِ اللهِ نَصْ مُسْتَفْعِلُنْ رَتُهُ فَعِلُنْ
اِنْ تَلْقَهُ الْ مُسْتَفْعِلُنْ اُسْدُفِى فَاعِلُنْ اٰجَامِهَا مُسْتَفْعِلُنْ تَجِمِ فَعِلُنْ
وَمَنْ يَكُنْ بِرَسُولِ اللهِ نُصْرَتُهُ ؛ اِنْ تَلْقَهُ الْاُسْدُ فِى اٰجَامِهَا تَجِمِ

شارح مصنفك عليه الرحمه بو بيتك ما قبلنه ربطنى بر توهمك دفعنى
بيان ضمننده بو وجهله تفصيل ايدر كه هذا البيت دفع لما عسى يخطر
بالبال من الاستبعاد بغلبة الاعدا وقوة الاحبا الى هذه الغاية ؛
وحاصل الدفع لا تستبعد غلبتهم وقوتهم الى هذه الغاية فان نصرتهم
من قبل رسول الله صلى الله عليه وسلم ، ومن كان نصرته من قبله فهو
الغالب واو ابتدائيه در من شرط معناسنى متضمن اسم موصولدر
يكن يا ايله فعل مضارعدر من ايله مجزومدر اصلى يكون ايدى جازم
ايله واو ساقط اولمشدر يكن افعال ناقصه دندر، برسول جار مجرور
ايله يكن كلمه سنه متعلق اولوب يكن كلمه سنك اسمى اوزرينه مقدم خبريدر
لفظهٔ جلال مضاف اليه در نصرته يكن فعلنك اسميدر ضميره مضافدر
ضمير من كلمه سنه راجعدر يكن كلمه سنك خبرينى اسمنه تقديم حصر
ايچوندر، يعنى بو احكام انجق نصرة رسول الله مخصوصدر بو حسنه
غير ايله اولان نصرتله اولمازدر ديمكه اشارتدر، يكن جمله سى فعل شرطدر

معلوم اوله كه مصدر اولان نصرت كلمه سی ضميره مضاف اولمشدر نصرت
فعل معلومك مصدری اولديغی تقديرا وزده مصدر فاعلنه مضاف اولوب معنی
اول ذاتك كه ياردم ايدجی اولديغی يعنی ناصر اولديغی ديمك اولور واكر نصرت
مجهولك مصدری اولوب مصدر مفعول ما لم يسم فاعله به مضافدر دينورسه
معنی اول ذاتك كه منصور ومؤيد اولمسی رسول الله ايله اوله ان تلقه ديمك
اولوب بو بيتك ماقبلنه مناسب معنويه ايله ربطی بو ايكی وجهله نصرت
كلمه سنك معناسنی ملاحظه ايله اولور. يعنی اصحاب كرامك اوصاف عليه سنده
اولان ابيات سابقه ده ذكر اولنان حالات كويا بو نيجه اولور ديو بطريق
الوهم خاطره كلن استبعادی اشبو بيت ايله دفع ضمننده ماقبلنه بيت مرقوم
كوزل ربط اولمغله ديمك اولور كه اصحاب كزينده اعلاء كلمة الله ده وقوع
بولان نصرت عظيمه وغلبۀ كليه و بومرتبه لشكر اعدايه قهر واستيصال
نيجه استبعاد اولنور اول ذاتك كه ناصر اولمسی رسول الله ايله اوله. يعنی
رسول الله سببی ايله اوله ياخود منصور ومؤيد اولمسی رسول كبريا سببی
ايله اوله اول ذاتی ارسلانلر كندو مسكننده كورسه تعرض ايتمك دكل
خوفندن متحير صامت وساكت قالورلر لشكر كفار ايسه برسوی ضعفادر
انلره نسبت حالات مذكوره نيجه استبعاد اولنور حاشا بر وجهله مستبعد
دكلدر ديمك ما ألندر اوله ايمدی نصرت كلمه سی مفعولنه مضاف اولمق دخی
انسبدر ان تلقه ان حرف شرطدر تلق اصلنده تلقی در ان جازم ايله، يا
ساقط اولمشدر، لقی يلقی لقاء رضی يرضی كبيدر لقا رؤيت :.
ومصادفت معناسنه در شراح يقال يلقاه ای رآه ولقيته ای رأيته ديمشلر
الاسد اسينك ضميله اسدك جمعيدر وتلقه فعلنك فاعليدر اسد سلطان
سباع اولان ارسلاندر تلقی جمله سی فعل شرطدر فی الاجام جار مجرور تلق
كلمه سنه متعلقدر اجام لفظی طلبه وزننده اولان اجمه كلمه سنك جمعيدر
شارح شيخ زاده الاجمة غابة الاسد وجمعها الاجام ديمش قاموسده الاجمة
بحركة الالف والجيم الشجر الكثير الملتف والجمع اجام وا لاجم ديمش ارسلان
يتاغی ضيق بيشه لك اولمق اوزره نقل ايلدكلری كلام قاموسی تأييد ايدر حتی
سعد بن زبير رضی الله عنهك قصيدۀ برده ده من خادر من ليوث الاسد

مسكنه من بطن عثر غيل دونه غيل بيننده شراح غيل ارسلان يتاغی
اولان بيشه لكدر ديمشلر بعض شراح آجام ضيق وغايت كثير قامشلقدر
ارسلان غابه سی يعنی نركيده اين ديدكلری مسكن اسد اولان قامشلغه
آجمه ديرلر ديديكی مسكن اسد قامشلقدر ديدكلرينه انسبدر آجام لفظی
ضميره مضافدر اضافت ملابسه ايچوندر ضمير اسده راجعدر تجم فعل
مضارع مجزومدر تحتنده فاعل ضميری اسده راجعدر جمله سی جزاء شرطدر
مصرع ثانيده فعل شرط اولان تلقه جمله سی شرط اول اولان تكن فعلنك
جوابيدر تكن فعلی مع جوابه جمله سی محلا مرفوع مبتدا اولان اسم موصولك
خبريدر اسم موصول مع خبره جمله سی ابتدائيه در شارح كوردی جمله سی معترضه در
ديمش تجم كلمه سی وجم يجم وجما ووجوما كلور تجم فعلی وجما مصدرنده
اولمق وار وجوما مصدرنده اولمق وار شارح مزبور كوردی قوله تجم من وجم
او وجوما يقال وجما اذا سكت على الغيظ و وجمه كرهه وكرهه وقيل
من الوجوم وهو اشتداد الحزن بحيث لا يقدر على التكلم من الفزع ديمش ايمدی
تجم ديمك اول سلطان كائنات عليه الصلوة والسلام ايله محبی ومؤيد
اولان ذاتی كندو اينننده ارسلان كورسه وملاقی اولسه تعرض
ايتمك دكل بلكه تعرضه قادر اولهمديغنه انفعال غيظ اوزره
ساكت وصامت طورر ديمك اولور ياخود على تقدير كونه وجه :.
من الوجوم تعرضدن عاجز اولديغنه ارسلانك حزنی بر رتبه ده
مشتد اولور كه فزع وفريادة دخی قادر اولميوب ويله محزون
وساكت طورر ديمكدر وجم كلمه سی جزاء شرط اولمغله سكون
ميم ايله اولمق اقتضا ايدردی محافظۀ وزن وقافيه ايچون ميمك
حركه سی ايله كلوب وميمك كسری ايله اولديغی لسا كنين اذا حرك
حرك بالكسر قاعده سنه بناء وجم جيمك وميمك كسريله در ناظم
عليه الرحمة اسد كندو يتاغنده ومسكننده بولمق وكورمك ايله قيد
ايلديكی اشارتدر كه ارسلان اينننده وكندو يرنده اجنبی كوردكده
قوۀ خشميه وغضبيه سی قت قت مضاعف ايكن ينه تعرضه قادر
دكلدر معناسنی مراد ايدرنته كيم شارح لتوفر الغيرة فی الدفع :.

عن ساحته دیمش بوندن ماعدا بو بیت دلنشینك لطائفندندركه
ان تلقه عبارتنده شکده یعنی امر مشکوکده استعمال اولنان ان کلمه سنی
ذکر ایلدی ناظم اشارت مرادکه اولطرف سعادتدن منصور ومحمی ومؤید
اولان ذاتی ارسلانك کورمسی دخی مشکوکدر قنده قالدی صوله وتعرض ایتمك
یعنی فرضا کورسه تعرض دکل حزنی مشتد اولوب فزع وانفعالده ساکت
وصامت قالور دیمك اولور نته کیم سعد العلامة علیه الرحمة مطولك دیباجه سنده
فلکدن شکایت ایدوب اذا اساء دیوب وقوعی متحقق اولان امرده استعمال اولنان
اذا کلمه سنی کتورمکله مصرع فلکده داغ برداغ اولمدقبر دلی قالمشدرکه مفادنجه
روزکارك اساءت واکداری متحقق اولدیغنه اشارتدنصکره وان احسن
عبارتیله وقوعی مشکوك اولان امورده استعمال اولنان ان کلمه سنی ذکرایدوب
لطف ومساعدهٔ فلك امر مشکوك اولدیغنه ایما وتلمیح قصد ایدر دیو حواشی مطول
نکته سرد ایتمشلودر شارح کوردی خلاصهٔ معناده دیمشکه والمعنى من كانت
نصرته وعونه برسول الله صلى الله عليه وسلم ان لقيه الاسود فی اجامها وعرينها
تسكت ولا يتحرك خوفا منه ومهابة عنه ببركة رسول الله صلى الله عليه وسلم
بعض شراح وحاصل المعنى من يكن نصرته واعانته بواسطة النبي صلى الله عليه وسلم
ان تلاقه جميع افراد الاسد حال كونها فی المواضع التی ولدت فيها تحزن ولا تتحرك
خوفا منه والحال انها اقوى الاعداء خاطئك بالكفار الضعفاء دیمش محصول معنا عبارت
بیت ولذاتك كه نصرت رسول الله ایله اوله ارسلانلر کندو مأوی ومسکننده
یعنی ایننده آنی کورسه وملاقی اولسه اکه تعرض ایتمك دکل شدت حزن
وانفعال ایله کمال غبط اوزره صامت وساکت طورر ایدی دیمك اولور
وفی البيت من البديع الجناس المشتق فی آجامها ومراعات النظير بين الاسد والاجام

تخمیس

نه درتوسّل ظاهرله تابکی نك بو ∴ یترسکادر والانبیاء معجزه کو
نه خلقده حذر ایلسه قلبه خشیت فو ∴ ومن یکن برسول الله نصرته
، ان تلقه الاسد فی آجامها تجم ،

وَلَنْ تَرَى مَفَاعِلُنْ مِنْ وَلِيٍّ فَاعِلُنْ غَيْرَ مُنْ مُسْتَفْعِلُنْ تَصِرٍ فَعِلُنْ
بِهِ وَلَا مَفَاعِلُنْ مِنْ عَدُوٍّ فَاعِلُنْ غَيْرَ مُنْ مُسْتَفْعِلُنْ فَصِمٍ فَعِلُنْ

ولن ترى

وَلَنْ تَرَى مِنْ وَلِيٍّ غَيْرَ مُنْتَصِرٍ ∴ بِهِ وَلَا مِنْ عَدُوٍّ غَيْرَ مُنْفَصِمِ
ولن واو عاطفه در لن فعل مضارعی ناصب ولان حروفدندر تاکید نفی
استقبال ایچون در کشاف استقبالده نفیی تأبید ایچوندر دیمش ملا جامی
تأبید ایچون استعمال اولنماز زیرا قوله تعالى لن ابرح الارض حتى يأذن لى
ابى آیهٔ کریمه سنده تناقض لازم کلور که حتى انتهاء غایة ایچوندر انتها
تأبیده منافیدر دیدی ∴ صاحب کشافك قول مذکورینك بطلانی
شارح کوردی بو وجهله تفصیل ایدرکه ولن عند صاحب الكشاف لتأبيد
النفي وجعله وسيلة الى مذهبه الباطل فی حق الرؤية فی حق الله تعالى
فی دار الآخرة فی قوله تعالى لن ترانى قال فی القاموس ولا دليل لذلك
الدعوى اذ لو كانت للتأبيد لم تقبل التقييد بعدها فی قوله تعالى فلن
اكلم اليوم انسيا ولكون ذكر الابد فی قوله تعالى ولن يتمنوه ابدا تكرارا
قوله ترى فعل مضارع مخاطبدر رَءَى یَرْءَى یَرْاءَ دن کلور افعال
قلوبدندر کتب نحویه ده الافعال القلوب تسمى افعال الظن واليقين
وانما سميت افعال القلوب لان الظن واليقين يحصلان من القلب
لا من الجوارح والاعضاء دیمشلر ، بو مقامده افعال قلوبدن اولمیوب
رؤیت عین معناسنه اولورسه بر مفعوله تعدی ایدر افعال قلوبدن
اولورسه ایکی مفعوله تعدی ایدر زمانده مستقبلده البته بلمزسن
دیمکدر بلمك که علمدر افعال قلبیه دن اولدیغی ظاهردر من ولی
جار مجرور ترى کلمه سنه متعلقدر محلا منصوب ترى فعلنك
مفعول اولیدر غیر لفظی مفعول ثانیسیدر ، واکر ترى کلمه سی افعال
قلوبدن اولمیوب رؤیت حاسهٔ بصر معناسنه اولورسه سن کورمزسین
دیمك اولور ، غیر کلمه سی جار مجرور مفعول اولوب غیر کلمه سی دلك
لفظنك صفتی اولور ، ولی بر قاچ معناده استعمال اولنور شارح
کوردی الولی فی اللغة المحب والنصير والصديق وفی العرف هو
العارف بالله تعالى وصفاته المواظب على الطاعة المعرض عن المعاصی
والانهماك فی اللذات والشهوات وكرامته ظهور امر خارق للعادة
غير مقارن للتحدی وفی الاصطلاح الصوفية هو من تولى الحق

حفظه وحراسته على الدوام دیمش شارح حنفی الولی فعیل من الولی بمعنی
القرب ، وقیل معناه یتعدد باعتبار تعدد المتعلق یقال ولیه بمعنی
قرب منه والمصدر منه الولی یقال ولی یلی ولیا وولیة
احبه ومصدره الولاء قال الشاعر ولائی لکم یا آل احمد جنة
تقینی یوم الحشر نیران ، وولی امره ای قام به مصدره الولایة
بالکسر ومنه ولی الیتیم ووالی البلد والولایة بالفتح النصرة والولی
من اسماء الله تعالی بمعنی القریب الودود الذی ولی ویلی امر کل شئ بر
تمام تفصیل ایتمشلردر شارح شیخ زاده الولی القریب من ولیه
ویطلقون علی الصامت الصدیق دیمش ، بو مقامده مراد محب صادق صاحب
معناسنه اولمق ظاهردر منتصر تری فعلنك مفعول ثانیسی ولان
غیر کلمه سنك مضاف الیهیدر منتصر صادك فتحیله انتصاردن
اسم مفعولدر بر ضمیری منتصر کلمه سنه متعلقدر با سببیه در ضمیر
سرور کائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر ، اکر منتصر صادك
کسریله اولورسه اسم فاعل اولور ، منتقم معناسنه در دیمشلر
نته کیم شارح مصنفك قوله وغیر منتصر ای منتقم من اعدائه به ای
برسول الله دیمشدر معلوم اوله که لن تری کلمه سنده اولان نفی
قیده راجعدر یوخسه مقیده راجع دکلدر دیمشلر ، یعنی منفی
اولان مطلقا ولی دکلدر ، بلکه ولی غیر منتصردر فتی منطقده
رفع ایجاب کلیده اولان نفی قاعده در قیدی دفع ایدر موجبه
جزئیه یه صادق اولور ، نحو لیس کل حیوان انسان دفع ایجاب
کلیدر بعض الحیوان انسان صادق اولور ، اما سالبه کلیه ده که
لا شئ من الانسان بحجر مثللیده اولان نفی ایتمکله افراد موضوعك
هر فردندن منتفی اولور دیدکلر یعنی ملاحظه ایله بو محلده اولان
نفیك قیده رجوعی واضح وظاهر اولور ، ولا من عدو ما قبلنده
من ولی اوزرینه معطوفدر لا زائده در ، لن تراده اولان نفیی
تأکید ایچوندر غیر منفصم غیر لفظی عدو کلمه سنك صفتیدر منفصم
غیر لفظنك مضاف الیهیدر شارح مشار الیه کوردی المنفصم بالقاف

المثناة والصاد المهملة ای منکسر ومنهزم وفی کلامهم قصم الفقر
ظهره والفقر قاصمات الظهر دیمش وان قولی الانفصام همزه نك
وقافك کسریله اوفانوب ایرلمقدر دیمش شارح کوردی خلاصه معناده
دیمشکه والمعنی لن تریها المخاطب ولیا من اولیائه ولا صدیقا
من اصدقائه صلی الله علیه وسلم ، غیر منتصر منصور علی الاعداء
ولا تری عدوا من اعدائه صلی الله علیه وسلم ، غیر منقصم منقطع ، ،
هالك بسبب عداوته له علیه السلام ، وقد جری عادة الله تعالی علی نصرة
اولیائه وقهر اعدائه ولو بعد حین واولیائه تعالی امناؤه تحت
حفظه وحمایته بعض شارح وحاصل المعنی لن تری ولیا من اهل
الایمان الا منصورا به صلی الله علیه وسلم ولا تری عدوا الا مکسورا
ومقهورا به صلی الله علیه وسلم دیدی شارح مصنفك بو وجهله
تقریر ایدرکه ولما کان ههنا مخالفون ملحدون فی دین الله تعالی
وطمعهم انه سیکون الامر فی الازمنة الاتیة علی عکس الماضی
والحال فالناظم قصد ازالة طمعهم هذا بقوله ولن تری الخ ای لا
تطمعوا ایها الطماع فی ضعف الاحبا وقوة الاعدا انه سیکون
الحال علی خلاف الماضی والحال فانك لن تری فی الاستقبال الا امثلة
وان تبشر ما رجوعه وان مات محمد صلی الله علیه وسلم فان رب
محمد علیه الصلوة والسلام حی لا یموت وامر الدین والملة لا یفوت
وقد جرت سنة الله تعالی علی انتصار احبائه وانکسار اعدائه تاباد
اجنابین بادا معلوم اوله که من ولی قولنده مضاف الیه محذوف اولدیغی
ظاهردر ، زیرا ولی لفظی محب صادق وناصر صاحب معناسنه
اولدیغی مقدما بیان اولنمش ایدی البته محبوب ومصحوب محتاج اولمغله
من ولی الاسلام والدین تقدیرنده در ، یعنی دین محمدینك محبتی وصادق
دیمك مراد ایدر ایمدی بو مقامده تفصیل وبیان بو وجهله درکه پیغمبر آخر
الزمان علیه الصلوة والسلام افندیمزك لترکتکم الحنفیة البیضاء ایله تعبیر
بیوردیغی دین اسلام اوزرندن حمایت معنویه وامداد روحانیه سی الی یوم
القیام زائل اولمیوب معنوی حفظ وتصرفی دائم وبرقرار اولدیغی

ناظم علیه الرحمه افاده مراد ایدرلکن شریعت مطهره و دین مبینك ظاهراً
محافظه سی اسباب بوزندن اوله جغی ظاهردرکه بو عالم کون و فسادی
جناب حق جل شانه و تعالی عالم اسباب قیلوب کون و فساده جمله
مقدرات و تصرفاتی اسباب یوزندن کوستروب پرده غیبده بالذات ؛
بو وجهله تصرف و اظهار قدرت ایده کلمشدر کذلك دین محمدینك دخی
الی یوم القیام دوام و بقاسی ظاهراً حمایت بیضهٔ اسلام ایله مؤیداً ولاة
سلاطین عظام و وکلاء دولت و سائر اسباب عادیه مقوله سی بنجه ولی و ناصر
ولاة عباد مؤمنین مباشرتیله اوله کلمکله صاحب الشریعه پیغمبر علیه الصلوة
والسلام افندیمزك نصرت ایله امداد روحانیه لرینی ناظم من ولی دیوب
اسبابه نسبت ایلدی نته کیم لن تری من ولی غیر منتصر دیوب نصرة پیغمبریی
دین مبینك ولی و صاحبنه نسبت ایتمشدر یعنی پیغمبر علیه السلامك نصرتی
دین مبینه دیر بونده شبهه یوق لکن پیغمبرك اول نصرة و امداد روحانیه سنی
ناظم بو مقامده دین مبینك ناصری و لان عباد مؤمنینه اولمق اوزره ذکر
ایلدی بونده مرادی طرف رسالت پناهدن منصور و مؤید اومقوله ولی
و صاحبده دین مبین خالی ولمیه جغنی و دین مبینك ولیسی و صاحبی اولنلر
البته پیغمبر افندیمز طرفندن منتصر و مؤید اوله جغنی بو نظمده لپیز ایله
افاده و بیان ایتمکدر و فی البیت الجناس المشتق فی اجامها و مراعات النظیر بین
الاسد والاجام محصول معنا عبارت بیتا ای ذوات مخاطبین البته زمان مستقبلده
سن دین مبینك محب صادق و صاحبی اولنلردن پیغمبریمز علیه الصلوة والسلام ایله
منتصر و مؤید و منصور اولمامش کورمزسك نه قدر ولی و ناصر دین مبین وار ایسه
جمله سی اول طرف سعادتدن منتصردر یعنی منصور و مؤیدر رسول الله دن کذلك اطفا
دین اسلام قصدنده اولان اعداده دخی قوة ظهوری منقطع و منکسر منهزمنی
غیری کورمزسین یعنی جمله سی منقطع و منهزمدر دیمك اولور ؛

تخمیس

محبتك نیجه دراکلیه مستتره ؛ رعایت ایله خلوص اوزره دسم مشتهره
محب صادقی اولسن حبیب مقتدره ؛ ولن تری من ولی غیر منتصر
؛ به ولا عدو غیر منفصم ؛

احل ام

احل ام مفاعلن منه فعلن فی حرز مل مستفعلن لته فعلن
کالّلیث حل مستفعلن لمع ال فعلن اشبال فی مستفعلن اجم فعلن
احلّ امّته فی حرز ملّته ؛ کالّلیث حلّ مع الاشبال فی اجم
ناظم علیه الرحمه اصحاب کرام رضوان الله علیهم اجمعین حضراتنك مدایح اوصاف
جلیله سنی بو محلده بعد الاتمام ابیات قصیده دن ذکری آتی خدمتنه بمدیح
استقبالیه بیتندن بدأ ایله الی آخر القصیده عتبهٔ سلطان کائنات علیه افضل
الصلوة افندیمزه ترتیب ایلدیکی عرضحالنه دیباجهٔ عنوان مقامنده ؛
اشبو محلده دخی بیت مدایح سلطان انبیا علیه الصلوة والسلامه شروع
و مبادرت ایدوب بیوردکه احل امته احل اصلی احلل در افعال بابندن
فعل ماضیدر ایندردی و نازل قیلدی یعنی قوندردی دیمك اولور ؛
تحتنده فاعل ضمیری صاحب سعادت علیه الصلوة والسلامه راجعدر امة
لغتده جماعت و طائفهٔ مجتمعه دردیمشلر شارح مصنفك الامة الجماعة
وقال الاخفش هو فی اللفظ واحد و فی المعنی جمع واراد الناظم بالامة
امة الاجابة و هی من بلغة الدعوة الی الاسلام فامن بالنبی علیه السلام
لا امة الدعوة و هی من بلغه الدعوة و لم یؤمن فلا اشکال دیمشدر ؛
فی حرز جار مجرور حل فعلنه متعلقدر حرز بکسر الحا و سکون الراء
المهملة مع الزاء المعجمة موضع حصین معناسنه در دیوحصار کبی مصون
اولان مکان محفوظه دیرلر شارح کوردی الحرز الموضع الحصین الذی
یحفظ فیه الامتعة دیمش ملته حرز کلمه سنك مضاف الیهیدر ضمیر
ملان ضعفا سرور انبیا علیه الصلوة والسلامه راجعدر حرزك ملته
اضافتی مشبه بهك مشبهه اضافتی قبیلندندر ملة لفظی دین و شریعة
معناسنه اولمغله حصنه تشبیه اولنوب داخل حصن اولان
مصون و محفوظ اولدقلری کبی کلمتین شهادتینی تقریر و تصدیق ایله دین
اسلامه داخل اولوب امة اجابتده اولانلر دنیا و آخرتده جمیع آفاتدن
کهف الامانده مصون و سلامتده مصون اوله جغنه اشارت اولورنته کیم حدیث قدسیده
لا اله الا الله حصنی من دخل فی حصنی امن من عذابی وارد اولمشدر ؛ کالّلیث
جار مجرور مقدر کائنا کلمه سنه متعلق اولوب احل فعلنك فاعلندن حالدر یا خود

جار مجرور مقدر کائن کلمسنه متعلق و لوب مبتدا محذوفك خبریدر مثاله
کاللیث تقدیرنده در لیث ارسلاندر الف لام عهد ذهنیدر بعضیلر جنس
ایچوندر دیمش حل کما سبق فعل ماضیدر حلول و نزول معناسنه در تحتنده
فاعل ضمیری لیثه راجعدر جمله سی لیثك صفتیدر مع الاشبال اشبال
جمعیدر شبل شینك کسری و بانك سکونیله ارسلان یاورسیدر فی اجم
جار مجرور حل کلمسنه متعلقدر . اجمه نك جمعیدر اجمه فتحتین ایله
غابة الاسد که ترکیده ابن دیدکلری ارسلان یتاغیدر درة المضیئه
صاحبی کوردی لطائف علم بیاندن اولان تمثیل دیدکلری تشبیه مرکبه حظتدیله
بو بیتك مآل معناسنی فتح اعلا بیان و تفصیل ایتمش انك فوقنده بیان
و تعبیردن خامهٔ شکسته زبان اظهار عجز ایتمکین شارح مشار الیهك
کلامنی نقل ایله اکتفا مناسب کورلدی کما قال شبه النبی صلی الله علیه وسلم
بالاسد والامة بالاشبال فی غابته وعرینه مع اولاده فی قوة الهیبة ؛
وکمال الشجاعة ورفعة الهمة وشدة البطش وغایة الحمایة للاشبال وفی
ذکر مع الاشبال مبالغة فوق الحد اذ الاسد فی مسکنه امنع وادفع
واشجع منه فی غیره فاذا انضم الیه الاشبال فیه تضاعفت شجاعته
وحمایته بحیث لا یتصور المزید علیه ویحتمل التشبیه التمثیل بان شبه حاله
صلی الله علیه وسلم مع انزال امته فی حرز ملته التی هی الحرز المنیع بحال اللیث
الذی حل مع اولاده فی عرینه ووجه الشبه علی هذا انزال الجمع فی شیء حصین بسبب حمایة صاحب کمال
فی غایة الشجاعة وقوة السلطنة وفی ضمن هذا التشبیه تشبیه الامة بالاشبال فی شمول التربیة
وکمال المرحمة وفی کونهم الوارثین منه العلوم وفی تشبیه الامة بالاشبال ایذان بشجاعتهم
وکونهم لانهم اولاد الاسد وجملة البیت مستأنفة للانتقال من اسلوب الی اسلوب آخر
والمعنی انزل النبی صلی الله علیه وسلم امته فی حرز دینه وملته الذی هو الحصن الحصین
کالاسد الذی حل مع اشباله واولاده فی غابته واجمته وفی البیت من البدیع
التشبیه ومراعاة النظیر والاستعارة ؛ ؛

تخمیس

شریعتیده انك تختگاه پادشهی ؛ کیروب او حصنه کیدر خوف و خشیت و وهی
فایر دشمن ابلیس و نفس روسیهی ؛ احل امته فی حرز ملته
؛ کاللیث حل مع الاشبال فی اجم ؛

کم جدلت

کم جدّلت مستفعلن کلما فعلن ت الله من مستفعلن جدل فعلن
فیه وکم مفتعلن خصم ال فاعلن برهان من مستفعلن خصم فعلن

کم جدّلت کلمات الله من جدل ؛ فیه وکم خصم البرهان من خصم

معلوم اوله که بسیط وزننده فعلن ضربنده جزء اول مفتعلن که مطوی کلك
قاعده رخا فاتنده اولمغله مصرع ثانینك جزء اولی ولان فیه وکم عبارتی
مفتعلن کلمشدر قوله کم استفهامیه اولور . کم رجل ضربت دیمك قاچ آدم
دوکدك دیمکدر . وکاهی کم خبریه اولور . کم غلام اشتریت دیمك چوق
غلام اشترا ایتدم یاخود بو قدر غلام اشترا ایتدم . فلم اجده صادقا انلردن
بر صادق بوله مدم دیمك اولور . کم استفهامیه اولورسه ممیزی منصوب
اولور . اگر کم خبریه اولورسه بو بیتده اولدیغی کبی ممیزی مجرور اولور .
اشبو کم کلمه سی کثیر الاستعمال اولمغله خاتمه ده قواعد نحویه سی مفصلا
ذکر اولنمشدر لکن خاتمه ده تفصیل اولنان صوردن صورة اولی اوزره
بو محلده بو وجهله اعراب اولنور که . کم استفهامیه اولورسه ممیزی
منصوب اولور . واگر کم خبریه اولورسه ممیزی مجرور اولور کما قال
مولانا جامی علیه الرحمة کم استفهامیه ممیزها الذی یرفع الابهام عن جنس
المسئول عنه منصوب علی التمییز مفرد . وکم الخبریة ممیزها مجرور بالاضافة
مفرد تارة ومجموع اخری ویدخل علی ممیزهما لفظة من ولهما صدر الکلام
وکلاهما یقع مرفوعا ومنصوبا ومجرورا یعنی اشبو کم لفظنك اعرابی اوچ
وجه اوزره در یا منصوب اولور ویا مجرور ویا مرفوع اولور . و بو کم
کلمسنك بر وجه محرر منصوب اولمق اوزره اعرابی ممیزنه تابعدر قوله
کم جدلت عبارتنده کم محلا منصوب جدلت فعلنك مفعول بهیدر ؛
زیرا ممیزی مقدر مرة کلمسیدر جدلت فعلنه مفعول به اولمق اقتضا ایدر
و کم دن صکره مذکور اولان فعل که جدلتدر که غیر مشتغل عنه بضمیره در
یعنی ممیزه راجع ضمیری مشتمل دکلدر جدلت فعل ماضی مفرد مؤنثدر اوقعت
اوقعت معناسنه در یقال جدلته ای رمیته علی الارض فانجدل ای سقط
شارح کوردی وهو فعل ماض من جدله تجدیلا اذا اوقعه علی الجدالة وهی
وجه الارض دیمش بو معنا اوزره جدلت دیمك ترکیده یره اوردی

دید کلری در. یعنی کمال مرتبه خصمنه غالب اولدی حریفی یره اوردی
دیرلر. بو تعبیری اکثر یا پهلوانلر مصارعه سنده غالب اولنلرک
غلبه سنی بیان ضمننده استعمال ایدرلر وان قولیده الانجدال همزه نک وجیمک
کسریله یره دوشورمک یقال جدله فانجدل ای رماه بالارض دیمش
ایمدی کم جدلت کلمات الله معناسی کلمة الله چوق منازع و مجادلی یره
اوردی غالب اولدی دیمک اولور کلمات جدلت فعلنک فاعلیدر کلمات
کلمه نک جمعیدر کلمه مایتکلم بالانسان قلیلا او کثیرا معناسنده استعمال
اولنور. الله اسم ذاتدر کلمات لفظهٔ جلاله مضافدر اضافت ایله
تخصیص کسب ایتمکله کلمات ایله کلام الله اولان قرآن کریم مراددر
جدلت جمله سی جملهٔ ابتدائیه در. من جدل لفظا مجرور کم خبریه نک ممیزیدر
من زائده در شارح مصنفک قوله من جدل بکسر الدال بمعنی کثیر الجدال
ممیز کم بزیاده من وکذا قوله من خصم بکسر الصاد بمعنی کثیر الخصومة
وزاد من هنا علی ما تقرر عند النحاة اذا وقع الفصل بین کم وبین ممیزه
بفعل متعد وجب زیادة من کقوله تعالی کم ترکوا من جنات دیمش
جدل جیمک فتحی ودالک کسریله جدالدن جدال شقاق و مجادله و نزاعده
جدل کثیر المنازعة والمجادلة اولان شخصه دیرلر شارح حنفی والجدل
صفة مشبهة من الجدال دیمشرفیه جار مجرور جدل کلمه سنه متعلقدر
ضمیر بو ابیاتده مقصود بالمدح اولان سرور کائنات علیه الصلوة والسلامه
راجعدر. و کم خصم کم خبریه در. خصم بتشدید الصاد فعل بابندن
فعل ماضیدر فعل بابنک بناسی تکثیر ایچوندر طوقت البیت دیمک
چوق طوافات ایتدم دیمک اولدیغی کبی خصم چوق خصومت ایتدی
دیمکدر. البرهان خصم فعلنک فاعلیدر شارح مصنفک خصم البرهان
قام واشتغل بمعارضته دیمشدر. من خصم جار مجرور خصم فعلنه
متعلقدر من زائده در خصم خانک فتحی وصادک کسریله شدید الخصام
دیمکدر خصم لفظی خصومتدن صفة مشبهه در خصم جمله سی ماقبلنه
معطوفدر شارح حنفی بیانه معناده دیمشدر که نکم جدلت کلمات الله
جدلا فقد کثر جداله و کم خصم البرهان خصما قد برع فی الخصومات

شارح مصنفک والبرهان الحجة برهن علیه اقام الحجة علیه
والمراد بالبرهان ما یعم العقلی والنقلی والمعجزات الباهرة والبراهین
الساطعة دیمش ایمدی برهان حجتدر بو مقامده برهان ایله مراد پیغمبرمز
علیه الصلوة والسلامک ماسبقده تعداد اولنان خوارق عادات ولادت
معجزات باهره لریدر که نبوتینی انکار و مجادله ایدن خصمایه فتی چوق
خصومت ایدوب معارضه یه قیام ایتمشدر نته کیم مصرع اولده بیان
اولندیغی اوزره کلمات که قرآن کریم شقاق منازعه ایدن کثیر المنازعه
مجادللری چوق کره یره اوروب مغلوب و خاکسار ایلدی دیمک اولور
شارح فخر الدین قوله خصم بفتح الصاد ای غلب والبرهان الحجة وقد
برهن علیه ای اقام الحجة والخصم بکسر الصاد شدید الخصومة ای کم
من جدل جدلت کلمات الله و کم من خصم خصمه البرهان دیمشدر معلوم
اولسون که قصیدهٔ مبارکه نک ابیات سابقه سنده محکمات فما یبقین
من شبه لذی شقاق ولا یبقین من شبه واول فصلده ابیات سائره ده
قرآن کریمک نه کونه معجزهٔ کبری اولوب بلغا و خصمائی مغلوب و خاک
مال ایلدیکنک تفصیل معلوم اولمش ایدی خصوصا بو بیتک خلاصهٔ
معناسی شرح و تقریر اولنان تفصیلاتدن ظاهر اولمغله شارح
کوردینک و غیرک خلاصهٔ معنای بیتی تقریری ایله اکتفا اولندی
کما قال والمعنی کثیرا من المرات جدلت کلمات الله جدلا مجادلا
فیها وکثیرا ما غلب البرهان الذی هو الحجة القاطعة القرآنیة
خصما مخاصما شدید الخصومة بعض شراح بو بیتک کرک اعرابی
و کرک خلاصهٔ معناسنی فتی املا تقریر ایتمشدر کما قال جدلت
ای قطعت والجدل بکسر الدال شدید الجدال و خصم بمعنی غلب
والخصم بکسر الصاد شدید الخصومة جدلت فعل ماض کلمات فاعله
من جدل مفعوله من زائدة فی الموضعین و خصم فعل ماض البرهان
فاعله من خصم مفعوله و کم خبریة فی الموضعین والظاهران المجرورین
بمن تمییزان لکم لکونهما فی الحقیقة مفعولان اذا تأملت بالادغام
وحاصل المعنی کثیر المرات قطعت الآیات القرآنیة شدید المجادلة

فى النبى عليه الصلوة والسلام بانكار نبوته وكثير مرآت غلب الدليل القاطع شديد
الخصومة فى النبى عليه الصلوة والسلام بمعارضته فى بلاغة القرآن ومن البديع
جناس الاشتقاق فى المصرعين

تخميس

كلام معجز حق ويردى حجت آزلن ∴ كسلدى عجزله دعواسى خصم پرحيلك
معارضها ونيجا ولدى رسوليبدلن ∴ كم جدلت كلمات الله من جدل
∙ فيه وكم خصم البرهان من خصم ∙

كَفَاكَ بِالْ مَفَاعِلُنْ عِلْمِ فِىْ اْ فَاعِلُنْ اُمِّىِّ مُعْ مُسْتَفْعِلُنْ جِزَةٍ فَعِلُنْ
فِى الْجَاهِلِ مُسْتَفْعِلُنْ يَةِ وَالْتَ فَعِلُنْ تَأْدِيبِ فِى الْ مُسْتَفْعِلُنْ يُتُمِ فَعِلُنْ

كَفَاكَ بِالْعِلْمِ فِى الْاُمِّىِّ مُعْجِزَةً ∴ فِى الْجَاهِلِيَّةِ وَالتَّأْدِيبِ فِى الْيُتُمِ

بو مقامده ناظم مراد ايدركه اولخواجهٔ كائنات پيغمبر آخر الزمان عليه
افضل الصلوة حضرتلرينك صدق نبوتنه دلالت ايليين سابق الذكر
معجزهٔ كبرى اولان قرآن كريم وكرك كندولردن صدور ايدن خوارق عادات
ومعجزات باهرات ايله حق پيغمبر ذيشان اولديغى ظاهر ومثبت ومبيندر
استدلال آخره حاجت يوقدر اندن قطع نظر كسه دن تعلمه تنزل
ايتمامش امى ايكن زمان جهالتده علوم اولين وآخرينى علم ومعرفتى سكا
معجزه يتر بو سكا كافيدر غيريلرى شويله طورسون معناسنى افاده ايچون
بيورركه كفاك فعل ماضيدر كفى يكفى اعلالى رمى يرمى كبيدر ، كاف ضمير
خطاب محلا منصوب مفعوليدر خطاب عامدر بالعلم باء زائده در كقوله تعالى
وكفى بالله شهيدا واردا ولمشدر ، العلم باء ايله مجرور وغير متعلق بشئ محلا
مرفوع كفى فعلنك فاعليدر شارح كوردى والمراد بالعلم ههنا وهو العلم
الكامل الشامل للمعقول والمنقول والظاهر والباطن وهو العلم اللدنى والسر
الالهى الذى ينتهى اليه كل علم وهو ينتهى الى علم الحق سبحانه وتعالى الذى لا نهاية
له ديمش فى الامى مقدر كائنا كلمه سنه متعلق اولوب علمدن حالدر ∴
امى لغتده شول كمسنه يه ديرلركه استاد اوكنه اوطورمامش وقيوب
يازمامش اوله پس امى ديمك خلقت اصليه سى اوزرينه اولوب كسه دن تعلم
ايتمامش ايكن ديمكدر نابى مرحوم قصيدهٔ مدحيه سنده ∴ بيت
اكرچه امى لقب ولوح محضا ، اولديغندن دور امر الاشيا ، ديديكى انطاق حقدركه

امرلغتده

امر لغتده اصل معناسنه در معدن ومأخذ علوم وباعث خلقت عالم
اولدقلرينه اشارت اولور شارح مصنفك قوله فى الامى ينبغى ان يجعل
صفة للعلم وفيه اشعار انه معدن للعلوم ومحل للاسرار وذلك شاهد
نبوته حيث احاط بالمعارف الالهية والاسرار السبحانية وعلم الشرايع
والاحكام مع انه لم يكن يتعلم من استاد ولا يأخذ من كتاب شارح كوردى
قيل نسبته الى ام القرى وهو الكعبة الشريفة سميت به لانهم يزعمون
انها وسط الدنيا والام فى اللغة اصل كل شئ ديمش معجزة كفى فعلنك
مفعوليدر ، ياخود كفى فعلنك فاعلنك نسبتندن تميزدر معجزه امر خارق
للعادة ايله تفصيلى سبقت ايلدى فى الجاهلية جار مجرور كائنا كلمه سنه
متعلق اولوب علمدن حالدر زمان محذوفدر فى زمان الجاهلية تقديرنده در
شارح مصنفك وزمن الجاهلية عبارة عن الزمان الذى اضمحل الشرع
السابق ولم يلحق به الشرع اللاحق فانقسم الناس الى اقسام شتى
فى ديانتهم فلا مرشد ولا هادى ديمش ناظم فى الجاهلية ديمكله ∴
لطف مقابله قصد ايلديكندن ماعدا زمان جهلده حصول علم ايچون
تعليم الهى اولديغنه اشارتدر ، زيرا زمان جاهليتده استاد يوق
عالم يوق معلم يوق والتأديب جر ايله العلم اوزرينه معطوفدر
ياخود رفع ايله العلم كلمه سنك محلنه عطفدر كفاك كونه مؤدبا
ديمكدر ، زيرا تأديب لفظى مجهولك مصدريدر تأديبدن مراد
تربيه وتأديب ربانيدر كما قال صلى الله عليه وسلم ان الله
ادبنى فاحسن تأديبى رواه ابن السمعانى فى كتاب ادب الاملاء
ديو نقل اولنمش فى اليتم جار مجرور تأديبه متعلقدر مضاف
محذوفدر اى فى زمن اليتم تقديرنده يُتْم بضم اليا والتادر
∴ يتم فعلنك مصدريدر يَتِمَ يَيْتَمُ علم يعلم وزننده در ∴
مصدرى يتما كلمشدر بعض شراح اليتم بضم التاء الفوقية لغة
ديمشدر شارح كوردى خلاصهٔ معناى بو وجهه تقرير ايدر كما قال
والمعنى كفاك العلم والتأديب الحاصلين لك من جناب الحق سبحانه
تعالى معجزة لك فى دعوى رسالتك فى وقت الامى والمدة الجاهلية

وزمان اليتم اى ان لم يكن لك معجزة غيرهما فهما كافيان معجزة لك
فى دعوى رسالتك ونبوتك ونسبة الوقت الى الامية والجاهلية
كناية عن اهله مجازاً مرسلاً والامية صفة مدح فى حق النبى
صلى الله عليه وسلم كناية عن كون علمه من عند الله تعالى وهو العلم
اللدنى كما قال الله سبحانه وعلمناه من لدنا علما ومن اسمائه صلى الله
عليه وسلم النبى الامى انتهى محصول معنا عبارت بيت اى بحسب الكيف
ايماننده قوت وزياده لك استه ين مخاطب پاك اعتقاد اول پيغمبر آخر
الزمان عليه الصلوة والسلامك طرحقده مبعوث نبى حق ورسول
كبريا اولديغنه علوم اولين وآخرينى زمان جهل وجهالتده امى ولديغى
حالده علم وكمالى واول دُرّيتم دَرج نبوتك مرتى ومؤدبى ظاهريسى
اولان آبدن خالى يتيم ايكن تربيهٔ معنويهٔ الٰهيه ايله مؤدب اولديغى
سكا معجزه يتر غيرى معجزه طلبنده اولمه اول معجزه كافيدر
ديمك مراد اولنه وفى البيت من البديع الطباق بين اليتم والجاهلية
والمقابلة بين التأديب واليتم وبين الامى والعلم ∴ ∴ ∴

تخميس

اودراوخواجهٔ عالم عليم سرّ وعلن ∴ اديب مكتب وحى محيط جملهٔ فن
تفحص ايلمه سائر دليل ومعجزه دن ∴ كفاك بالعلم فى الامى معجزةً
فى الجاهلية والتأديب فى اليتم

خَدَمْتُهُ مَفَاعِلُنْ بِمَدِيحٍ فَعِلُنْ أَسْتَقِي مُسْتَفْعِلُنْ لُ بِهِ فَعِلُنْ
ذُنُوبَ عُمْ مَفَاعِلُنْ رٍ مَضَىٰ فَاعِلُنْ فِى الشِّعْرِ وَلْ مُسْتَفْعِلُنْ خُدَمِ فَعِلُنْ
خَدَمْتُهُ بِمَدِيحٍ اَسْتَقِيلُ بِهِ ∴ ذُنُوبَ عُمْرٍ مَضَىٰ فِى الشِّعْرِ وَالْخِدَمِ

ناظم عليه الرحمه قصيدهٔ مباركه يه بومحلدن ذيل ايلديكى اشبو عرضحالندن
ابتدا كذران ايدن ايام عمر عزيزى مدايح سلطان انبيا عليه الصلاة والسلام
حصر ايتميوب كبار دولتدن كندوكبى عاجز بوقدر عبد ناچارك خدمت
ومدايحى ايله اضاعت واتلاف سببيله صدور ايدن جرايم وتقصيراتنى
اعتراف واستغفا دنصكره ثابت افندى مرحومك معراجيهٔ مشهوره سنده
بيت قصيده ويرسه بر سلطانه شاعر لطف اميد ايلر ∴ سوندر بندكى نقد شفاعتله خدا وندا

مصدا قنجه

مصدا قنجه اول سلطان سرير رسالت عليه افضل التحيه افنديمزك
همطاق عرش برين اولان عتبهٔ عليه لرينه نقدينهٔ كرم وشفاعت
سؤالى ايله عرضحاله ابتدا ايتمشدر قوله خدمته فعل وفاعلدر مفعول
ضميرى ∴ شه بيت قصيدهٔ رسالت عليه الصلوة والسلامه راجعدر
خدمت لفظى بذل المجهود بطريق المحبوب ليتقرب اليه ايله تعريف
اولنمش خدمت جمله سى ابتدائيه دركه ∴ بومحلدن تحرير عرضحاله
ابتدادر ∴ بمديح باحرف جردر خدمته يه متعلقدر مديح ما يمدح به ∴
من كلام الموزون المقفى ايله مفسردر شارح مصنفك اسم لما يمدح
به لكن غلب فى العرف على الممدوح به الموزون المقفى ديمشدر بعض شراح
مديح مصدردر مدح معناسنه مأخوذ مديح فعيل بمعنى فاعلدر مادح
معناسنه در تقدير كلام خدمته بمنح القصيدة المادحة ديمشدر مدح
ثنا حسنهدر ما سبقده ∴ فما تطاول آمال المدح الى بيتنده مدحك
تعريفى وحمد ايله بينى ماده اولان نسبت على التفصيل بيان اولنمشدر معلوم اولكه
مصرع اولده اولان خدمته بمديح اشعار مادحه ايله خدمت ايلدم ديمك
اشعار مادحه انشادنده بذل مجهود ايلدم ديمكدر ∴ بو تعبير لطيف ∴
استعمالات شعراده بيت خدمتكم بدعاء لا انفاذله ∴ فى كل وقت من الآصال والسحر
بيتنده اولديغى كبى كثير الاستعمالدر ∴ اما مصرع ثانيده اولان والخدم
لفظى ايله مراد آخرك مصلحتنى تمامه بذل مجهود معناسنه اولان
خدمتدر كه خدمات اهل دنياده اضاعت وقته تأسفا ولديغى
بيان وتفصيلى مرور ايلدى شارح كوردى نعت نبى ومدايح پيغمبرينك
وسيلهٔ قرب الٰهى اولديغى بيان ضمننده بو وجهله تفصيل ايدركه
حيث قال والمدح لله تعالى ولرسوله من افضل القرب واعلى الرتب
وفى شرح الهمزية مدح النبى عليه السلام بانشاد الشعر والصوت
الحسن من اقوى الاسباب الباعثة على محبته عليه السلام ∴ فانه
يحدث للسامع سكراً وطرباً ويحدث من ذلك احضار المحبوب
فى الذهن ويحصل من هذه اللذة ما يحيى القلب والروح مما هو اعذب
من سكر الشراب وهذه اللذة تغنى من الجنة ونعيمها لا تدركه العبادة

ایله تفصیل اولنمشدر استقبل استفعال بابندن فعل مضارع نفس
متکلمدر به جار مجرور استقبل فعلنه متعلقدر ضمیر مدیح کلمه سنه
راجعدر استقبل استعفا معناسنه اولان استقاله دندر اقاله اصل
لغتده بیعده فسخ وبیعی اعدامدر به لفظنده با سببیه در یعنی اول
مدیح سببیله ذنوب ما مضانک عفو واعدامنی طلب ایدرم دیمک
اولور ذنوب جرم معناسنه اولان ذنبک جمعیدر استقبل فعلنک
مفعولیدر استقبل جمله سی مدیحک صفتیدر شارح مصنفک استقیل
به اطلب العفو بذلک المدیح من الاقالة فی البیع وهو اعدامه بالکلیة
شارح کوردی من الاستقالة وهی الاستعفا او من اقالة البیع لان
الاستقالة طلب الاقالة والرجوع فی البیع فان صرف الوقت فی الشعر
والمدح للملوک وارباب المناصب واهل الدنیا من بیع الدین بالدنیا فکانه
یرید اقالة هذا البیع ای طلب العفو هذا الجرم بسبب هذا المدیح دیمشلر
شارح حنفی ومنه ما جاء فی الدعا اللهم اقل عثرتی فالمراد بالاستقالة
ههنا طلب العفو دیدی ذنوب عمر لفظنه مضافدر مضی فعل ماضیدر
فاعل ضمیری عمره راجعدر جمله سی عمرک صفتیدر عمر عینک فتحیله
قسمده استعمال اولنور لعمرک کذا دیرلر یعنی سنک حیاتک حقیچون
دیمکدر بو مقامده قسم اولنمغله عینک ضمیله در یوم ولادتدن
موته رسیده اولنجه اولان مدت حیاتدر عمر کلمه سنده اولان
تنوین تعظیم ایچوندر یعنی عظیم القدر اولان عمر عزیزی بو وجهله حیفا
اضاعت ایلدم دیمک اولور عمردن بعض مراددر زیرا جمیع ایام
عمری خدم وشعره حصر متعذر اولدیغی ظاهردر پس ناظم اشارت
مراد ایدر که عمر دخی زمان شبابدن عبارتدر ما عداسی عمردن
عد اولنماز مضی اولان بعض عمر ایکن زمان شباب ولمغله مراد
اولان اول زمان شبابه جمیع مدت حیات اولان عمر اطلاق
اولنمغه سزادر دیمک مراد ایدر ذکر کل اراده جزء قاعده در
فی الشعر جار مجرور مضی کلمه سنه متعلقدر شعر ایله معنای
مصدری اولان شعر یا نمق معناسی مراد اولدیغی کبی شعر ایله نظم

دخی

دخی تعبیر ایلدکلری کلام موزون مراد اولنمق احتمالدر شعر علم
معناسنده بعضا استعمال اولنور یا لیت شعری من المکلف بو قبیلدندر
شارح کوردی انشاء الشعر وانشاده کسائر الکلام مباحه مباح وحرامه
حرام والغنا لدفع الوحشة جائز ولا یکون لهوا ولا یکره ان یتغنی
الانسان لنفسه ولا ان یسمع غناء جاریته کذا فی کتاب الامتاع دیمش
والخدم کلمه سی شعرا وزرینه معطوفدر خدم خدمتک جمعیدر حکم
حکمتک جمعی اولدیغی کبیدر بعض شراح والخدم جمع الخدمة
والمعنی خدمت حضرة الرسول بهذه القصیدة المادحة له اطلب
العفو من ذنوبی التی مضت فی مدائح الملوک وخدمتهم وذلک لان
الناظم کان شاعرا وفی عنفوان عمره مادح الامراء والسلاطین
دیمش خلاصه معناده شارح کوردی والمعنی خدمت النبی صلی الله علیه وسلم
بهذه القصیدة اطلب بها العفو من الله تعالی من ذنوب صدرت منی فی مدة
عمر مضی بعضه فی الشعر وبعضه فی الخدم لاهل الدنیا وارباب المناصب
بشفاعة النبی صلی الله علیه وسلم دیمشدر وبعض شراح دیمش که تشرفت
بخدمته صلی الله علیه وسلم بالثناء الحسن حال کونی طالبا من الله تعالی
العفو بسببه من ذنوب مدة عمر مضی فی الاشتغال بالشعر فی مدح الناس
وضاع فی خدمات ارباب الدنیا للاغراض الفاسده محصول معنا عبارت بیت ولشا
بیت دیوان رسالت علیه الصلوة والسلام حضرتلرینی بذل مجهود ایدوب بر مدیحه
ایله خدمت ایتدم که یعنی قصیده مادحه ایله مدح ایلدم که اول مدیح سببیله
شعر وخدمات ده کچن ذنوب عمری عفو ومغفرت طلب ایدرم یعنی کبار اهل دنیانک
خدمتلرنده ویا پدیغم اشعار مدایحلرنده کذران ایدن عمر عزیزمک ذنب
ومعصیتنه عفو واقاله ومغفرت استرم دیمکدر فی البیت من البدیع رد
العجز علی الصدر مع جناس الاشتقاق فی خدمته والخدم ومراعاة النظیر
فی خدمته بمدیح وبین المدیح والشعر ⁂ تخمیس

کبار دولتی چوقدر سیتا یشم کتدی ⁂ خطامک عفوینه قلدم پناه او پادشهی
قصیده خوانی بنم درکهنده کاسه تهی ⁂ خدمته بمدیح استقیل به
⁂ ذنوب عمر مضی فی الشعر والخدم ⁂

إذْ قَلَّدَا مُسْتَفْعِلُنْ نِي مَا فَعِلُنْ يَخْشَى عَوَا مُسْتَفْعِلُنْ قِبَهُ فَعِلُنْ
كَأَنَّنِي مَفَاعِلُنْ بِهِمَا فَعِلُنْ هَدْيٌ مِنَ الْ مُسْتَفْعِلُنْ غَنَمِ فَعِلُنْ

إذْ قَلَّدَانِي مَا يَخْشَى عَوَاقِبَهُ ؞ كَأَنَّنِي بِهِمَا هَدْيٌ مِنَ الْغَنَمِ

اذ قلداني اذ كلمه سی تعليل ايچون اولور ظرف اولور مفاجاه اولور
تفصيله محتاج اولمغله قواعد اعراب شرحندن وغيريدن نقل ايله بوكونه
تقرير اولنور كه كما قال اذ تارة يقال فيها ظرف لما مضى من الزمان ويدخل
على الجملتين الفعلية والاسمية لانعدام تضمن معنى الشرط الذي يقتضي
الفعل بعدم قوله تعالى واذكروا اذ كنتم قليلا فاذكروا عامل في اذ وهو
ظرف داخل على الجملة الاسمية وهي كنتم قليلا والجملة مضاف اليها لاذ واعرابه
ان اذ ظرف مضاف الى الجملة الاسمية وهي كنتم فكان من الافعال الناقصة
اسمها ضمير الخطاب وخبرها قليل وتارة تكون حرف مفاجاه وتارة حرف
تعليل كقوله تعالى ولن ينفعكم اليوم اذ ظلمتم اي لاجل ظلمكم والاولى فيكون
للتعليل حرفيتها اذ لا معنى لتاويلها بالوقت حتى تدخل في حد الاسم ويكون
ظرفا قال ملا جامي ومن الظروف المبنية اذ الكائنة للماضي وتقع بعدها الجملتان
الاسمية والفعلية مثل كان ذلك اذ قام زيد ونحو كان ذلك اذ زيد قائم
وقد يجيء للمفاجاه انتهى خلاصه للضبط بو وجهله دركه اذ كلمه سی زمان
ماضی ايچوندر جملهٔ فعليه يه داخل اولديغی كبی جملهٔ اسميه يه دخی داخل اولور
زيرا معنای شرطی متضمن دكلدركه كندودن صكره انجق جملهٔ فعليه اولسون
بو صورتده اذ تقديرا منصوب كندودن مقدم ياخود مؤخر ذكر اولنان فعلك
ظرفی اولور اكر فعل مقدمك ظرفی اولورسه فعل مؤخرك جمله سنه مضاف
اولور صورت اولی بودر ؞ صورت ثانيه مفاجاه ايچون اولور خرجت
فاذا السبع واقف كبی بو صورتده اذ حرفدر لا حظ لها من الاعراب والمحل
صورت ثالثه حرف تعليل اولور كذلك لا حظ لها من الاعراب والعمل ايمدی
اذ كلمه سی بو مقامده حرف تعليلدر بيتا قلده اولان استقبل فعلنك علتيدر
قلداني تفعيل بابندن فعل ماضی تثنيهٔ مذكردر فاعل تثنيه ضميری
اولان الفخر في شعر وخدمك عبارتدر جمله سی ابتدائيه در ياخود
صورت اولی اوزره اذ كلمه سی سكون اوزره مبنی محلا منصوب بيت اقلده

مذكور

مذكورا اولان استقبل فعلنك ظرفيدر ما بعدنده مذكور قلداني
جمله سنه مضافدر نته كيم شارح كوردی اذ تعليل لقوله استقبل لا محل لها
من الاعراب او في محل النصب ظرف له وفيه معنى التعليل على ما فيه من
القولين فيضاف على هذا الى جملة قلداني ديمشدر قلد تقليددندر تقليد
بر كمسه يه بر امری تفويض ايتمكدر نته كيم فلان شخصه تقليد قضا صحيحدر
ديمك امر قضا اول ذاته تفويض صحيحدر معناسنده استعمال اولنور
شارح كوردی قلداني من قلدته الامر جعلته كالقلادة في عنقه يقال
اذ وليته عليه لكن لغتده قلاده كردنه آصلان شيدركه تركيده دخی
قلاده ديرلر وآن قولنده القلادة شول نسنه دركه بيونلرينه باغلرلر
التقليد على وزن التكريم قلاده طاقمق وتقليد دنبده تابع اولمق
وتقليد بدنه حج قربانی معلوم اولسون ايچون قربانك بيونينه بر نسنه
بغلمق ديمش ايمدی بو معنای لغوی اوزره بو محلده قلداني كلمه سنك معناسی
شعر وخدم بنی قلاده لكبی يعنی كردنمه قلاده تعليق ايتديلر ديمكدر
معنای اصطلاحی سی دخی بو معنادن خالی دكلدركه بر كمسنه يه بر امری
تفويض ايتمك اول شخصك كردننه تعليق قلاده مثابه سنده اولمغله
تقليدك معنای لغوی سی اشبو معنای اصطلاحیده ملحوظ واندن مأخوذ
اولديغی ظاهردر ولكن بو مقامده مراد معنای لغوی اولديغنه ذاهب
اولمشلر ؞ زيرا تفويض امر معناسی بر وجهله ملايم اولماز ديمشلر
لكن ناظمك كردنه قلاده تعليق اولنديغی بو قدركه معنای لغوی
حقيقة مراد اوله بطريق المجاز اولديغی ظاهردر شارح شيخ زاده
قلده الشيء اي جعله قلاده وتقليد الهدي ان يجعل في رقبته شيء
يعرف به في العادة هو هدي والهدي ما يهدى الى مكة على قصد التقرب
ديدی معلوم اوله كه حقيرك ملاحظه مده قلداني لفظنده استعارهٔ تبعيه
اولسه معنا مراد واضح اولور ايدی استعارهٔ تبعيه نك تفصيلی ما سبقده
عموا وصموا فاملان البشادق الخ بيتنده كذا ايلمشدر ؞ بو مقامده
اجراسی وبيانی بو وجهله دركه قلداني ما يخشى عواقبه ديمك جعلاني
مهيئة لما يخشى عواقبه ديمكدركه قلداني هيئاني معناسنده استعارهٔ

تبعیه طریقه سیله مستعملدر یعنی استعارهٔ تبعیه قاعده سی اوزره اولا
استعاره قلدانی فعلنك مصدرنده جاری اولمق شرط اولدیغنه بناء ناظم
کندوسنی خدم وشعرك عاقبتنده فور قلور ۞ وخیم العاقبه شیئه تهیئه
ومستعد ایلدیکنی عاقبتی ذبح وهلاك اولان تقلید قلادهٔ هدیه تشبیه
ایدوب تقلید مصدری ایله تهیئه معناسنی بعدا لارادة تهیئه معناسنده
اولان تقلیددن قلدانی فعلنی مشتق قیلوب قلدانی کلمه سیله هیئانی
معناسنی مراد ایتمکله بو وجهله قلدانی فعلنده استعارهٔ تبعیه
اولمق اوزره هیئانی معناسنی مراد ایلدی دیمك ممکندر قرینهٔ
استعاره بودرکه قلدانی فعلنی ناظم شعر ایله خدمده عبارت
اولان تثنیه ضمیرینه نسبت ایلدی لکن شعر وانشا حقیقتده قلاده
اولمیه جغی ظاهردر بو قرینه درکه قلدانی کلمه سی معنای حقیقیسنده
مستعمل دکل ایمش بلکه بطریق الاستعاره معنای مجازیده مستعمل
~~دکل ایمش بلکه بطریق الاستعاره معنای مجازیده~~ مستعمل ایمش ایمدی
اشبو استعاره طریقیسیله دیمك اولورکه شعر وخدم بنی عاقبتی
ذبح وهلاك اولان شیئه حاضر ومهیا قلدیلر شویله که کویا بن غنمده
هدی اولدم یعنی بیت اللهده ذبح اولنان قربان اولدم لکن قلدانی
لفظنك استعارهدن قطع نظر ایله لفظنه نظراً کویا ذبح وهلاك
ایچون نشان قونیلوب بوینه قلادهٔ علامت تعلیق اولنان هدیم
دیمکه دخی دلالت ایدر عربك هدیك بوینه علامت ذبح ایچون
قلاده طاقمق عادتلری اولدیغنی شارح کوردی تصریح ایدر پس حرم
شریفده ذبح ایچون اهدا اولنان دوه قربانه تشبیه اولور استعارهٔ
تبعیه نك تحریر تفصیلی ابیات سابقهده مذکوردر قوله قلدانی فعلنده
اولان متکلم ضمیری محلا منصوب قلدانی فعلنك مفعول اولیدر فاعلی
تثنیه علامتی تثنیه الفیدر قلدانی جملهسی اکر اذ کلمهسی تعلیلیه
اولورسه ابتدائیه اولور واکر فعل مقدره ظرف اولورسه قلدانی جملهسی
مضاف الیه اولور ما یخشی ما موصولدر یخشی فعل مضارع مجهولدر
خشیتدن مشتقدر عواقبه قائممقام فاعلیدر ضمیره مضافدر ضمیر مایه

راجعدر یخشی جملهسی مانك صلهسیدر ماء موصول مع صلته قلدانی
فعلنك مفعول ثانیسیدر عواقب عاقبه نك جمعیدر عاقبه شیئك
آخریدر النظر فی العواقب دیدکلری بو معنایهدر کانی کان حروف
مشبههدندر نی کلمهسی تقدیراً منصوب اسمیدر بهما با حرف جردر هما
ضمیر تثنیه محلا مجرور کانی کلمهسنه متعلق اولوب کان لفظنك خبریدر
کان کلمهسنده معنای فعل اولمغله جار مجروره متعلق اولمق جائزدر
یاخود سابق الذکر بهما کلمهسی جار مجرور مقدره متعلق اولوب کان کلمهسنك
اسمندن حالدر ضمیر تثنیه شعر ایله خدمه راجعدر هدی کان کلمهسنك
خبریدر شارح کوردی الهدی ما یهدی الی الحرم للذبح من شاة او بعیر وغیرها
وتقلید الهدی ان یجعل فی عنقه شیء لیعلم انه هدی دیمشدر من النعم
نونك وعینك فتحهسیله درمن ایله جار مجرور اولوب کائن مقدره
متعلق هدی کلمهسنك صفتیدر نعم شاة ایله ابله دیرلر
بعضیلر انجق ابله اطلاق اولنور دیمش جمعی انعام جمعی اناعیمدر جمع
بو ایکی بیتك خلاصهٔ معناسنده شارح فاضل شیخ زاده فالناظم
رحمه الله یقول لخدمت رسول الله صلی الله علیه وسلم بمدیح
اطلب به العفو واستقیل ذنوب ایام مضت فی الشعر والخدمات
لانی رأیت ان خدمة المخلوق والرکون الیه ونظم الاشعار
فی مدایح کل احد وعرضها علیه مما قلدانی عملاً یخشی عواقبه
دیمش بعض شراح وحاصل المعنی اطلب من الله تعالی ان یقیلنی
بسبب مدحی حبیبه صلی الله علیه وسلم وان یغفر لی ذنوب
مدة حیاتی حصلت من الشعر والخدمة فانهما جعلا قلادة فی عنقی
من الاثام التی یخشی علیها العذاب بالنار کانتی مصاحباً بهما عینت
للهلاك کما ان الهدی عین للذبح لاجل الجنایات دیمشدر صاحب الدره
شارح کوردی شبه الناظم نفسه باعتبار تقلیده الامور التی تخشی
عواقبها بالهدی المعلق فی عنقه ما یدل علی العقوبة فان عاقبة
الهدی الذبح والهلاك فکانه رحمه الله علق فی عنقه ما یدل علی هلاکه
فی آخر الامر والمعنی ان الشعر والخدم لارباب المناصب قلدانی الامور المخوفة

من عواقبها وجعلاها كالقلادة في عنقي كالهدي الذي يهدى الى بيت الله الحرام
للذبح ديو تفصيل ايدر و في البيت من البديع التشبيه ومراعاة النظير

تخميس

روا می خدمت مخلوقه جانله تك ویو ∴ قیوب خدایی دراهل جاهه ناصیه سو
بو ایکی معصیته غلدی بکا نشان دورو ∴ اذ قلداني ما يخشى عواقبه
كانني بهما هدي من النعم

اطعت غي مفاعلن ى الصبا فاعلن في الحالتي مستفعلن ن وما فعلن
حصلت الا مستفعلن لاعلى ال فاعلن اثام والى مستفعلن ندم فعلن

اطعت غي الصبا في الحالتين وما ∴ حصلت الا على الاثام والندم

بو بيتك لفظى خبردر معناسى ومفادى اظهار حزن وتحسردر قوله تعالى
اني وضعتها انثى اية كريمه سندن اولديغى كبيدر كذلك بيت
هواي مع الركب اليمانين مصعد ∴ جنيب وجثماني بمكة موثق
دخى بو قبيلدندر حتى تركى اشعارده دخى وقوعى كثيردر
نظم ∴ حدن زياده اولدى كناه ∴ دستم تهى ويوم سياه ∴
انكسار درون وحسرت وحزن محلندن اولمغله شاعرك مرادى ايتديكى
معاصى بر ندامت كلوب متاثر ومكول ومحزون ونادم اولديغنى اظهاردر

یوخسه انجق کثرة معصیته خبر ویرمك دکلمیدر صح

اطعت طاعتدن فعل وفاعلدر اطاعت امره امتثال الدر غي نصبله مفعوليدر
صبايه مضافدر شارح كوردى الاضافة بمعنى اللام اى الغي اللازم للصبا
غالبا او بمعنى في اى الغي الذي في حالة الصبي ديدى يعنى اضافت بمعنى لامدر
صبايه ملازم اولان غى ياخود صباده اولان غى ديمكدر بعض شراح الغي
الضلالة والصبا اما من الصبوة بمعنى الميل الى الجهل واما من الصبا بفتح الصاد
يقال صبي صباء مثل سمع سماعا اى لعب مع الصبيان ديمش شارح كوردى
دخى الغي الضلال وهو مصدر غوى يقال يغوى غيا اذا ضل والصبا بكسر الصاد
مصدر يصبو صبوا صبا اى مال الى الجهل ديدى ∴ بو معنى اوزره ديمك اولوركه حيفا
و دردا كه ميل جهالت ضلالتنه اطاعت ايلدم ياخود ميل جهالتدن ضلالته
اطاعت واتباع ايلدم ديمك اولور ∴ اما صبا كلمه سنك معناى ثانيسى اوزره
معنى بو وجهله دركه لا طائل تحته اولان ملاعبه صبيان ضلالتنه اطاعت

ومیل

وميل واتباع ايلدم ديمكدر شيخ هدايى عزيز قدس سره حضرتلرينك
نطق پاكيزه لرى اولان قطعه اكلدكمى بتكى هى كندوزن بلمز كتنى
حاضرايكن خالقك اطرافه باقمق بولميدر ∴ قوسوا يى صدقله كل حقه
ايله اعتذار ∴ هر مرادى حق ويرورسن غيره باقمق بولميدر ∴ مفهومنجه
واقعادر روا لاى حقدن انحراف ايدوب ارباب جاه واهل دنيادن اميد لطف
مرحمت ايله انلرك مدايح وثنا سندن وخدمتلرندن اولمق ميل جهالتنه
اطاعت وعبثه اشتغال ايله ارتكابدر ∴ ومشقت وموذى حرمان
وملالت اولمغله حقا كه كذران ايدن عمر عزيزه جاى تاسف ومحل
حزن وتحسردر في الحالتين تثنيه در حالة جرى يا ايله درجار
مجروردر اطعت فعلنه متعلقدر اطعت جمله سى استينافيه در ياخود
بيت سابقدن اولان قلداني فعلنك مفعول ثانيدن حالدر حالتين حالدر
قد لفظى مقدردر حالتيندن مراد حال اشتغال بالاشعار ايله حال
اشتغال بالخدمتدر وما حصلت واو حاليه در ما نافيه در حصلت
فعل وفاعلدر جمله سى اطعت فعلنك فاعلندن حالدر وما حصلت ديمك
يعنى برشيء تحصيل ايتمدم وبرشيئه نائل اولمدم ديمكدر نته كيم بعض شراح
يعنى ما حصلت شيئا من جهتهما ديمش بو معناى مناسب حصلت فعل
صادك تشديدى ايله اولورسه در ∴ واكر صادك تخفيفى ايله اولورسه
ما حصلت على شيء ديمكدر نته كيم شارح شيخ زاده ما حصلت اما عطف
او حال يقال حصل على كذا اذا بقي عليه وصار غاية امره ذلك فالمعنى ما بقيت
منهما على شيء الا على الاثام ديمش شارح حنفى يقال وما حصلت الا على هذا
اى لم يبق في يدي من حاصل عملي الا هذا الامر الحقير ديمشدر الا على الاثام الاحرف
استثنادر استثناء مفرغده مستثنى منه محذوف اولوب مستثنى على حسب
العوامل معرب اولديغى قواعدى ما سبقدن بالدفعات مرور ايلدى بو محلده
دخى مستثنى منه محذوف شيئا لفظيدر على الاثام جار مجروردر حصلت
فعلنه متعلقدر شارح الاستثنا مفرغ اى ما حصلت على شيء الا على الاثام
ديمشدر ∴ آثام اثمك جمعيدر اثم كناه معناسنه در والندم اثام اوزرينه
معطوفدر شارح حنفى والندم مصدر ندم والاسم منه الندامة وهي

شدة الاسف على اصدار الفعل والتمنى انه لم يفعله ابداً والمعنى اظهار
التحسر والندامة على ما فاته من فوائد العمر العزيز الذى لا عطية اشرف
منه فاته مناط ما يتعلق بسعادة الدارين والناظم رحمه الله لما كان فى عنفوان
شبابه مشغولاً بهذين العملين اعنى عمل الديوان المشتمل لهما وفى آخر العمر
انتبه من الغفلة اظهر التحزن والندامة على ما ضيعه من رأس ماله
عبارتيله خلاصهٔ معناى بيتى تقرير ايتمش شارح درة المضيئه كوردكى
والمعنى انى اطعت الضلالة والغواية فى حال الصباوة والفتوة كاشتغلت
بالشعر والخدم لاهل الدنيا فما حصلت على شئ الا على الاثام والندامة
على الفعل والامر الذى كنت عليه ديمش بعض شراح وحاصل المعنى
اطعت الضلالة الصبا من الميل الى الجهل واتباع الهوى فى حالتى اشتغال
الخدمة لارباب الدنيا والحال انى ما حصلت شيئاً من جهتهما الا الوقوع
على المعاصى وعن الندامة والتحسر على ما وقعت فيه من المناهى
ديمشدر ❊ فى البيت من البديع المقابلة بين الطاعة والغى
وبين الاثام والندم ومراعات النظير بين الغى والصبا والاثام ❊

تخميس

يازق كه قيمت انفاسى بلدم حيفا ❊ كدر مدح وخدمت آخرله عمرم اولدى هبا
بو آتش ايله يانوب ياتمه يمتى واويلا ❊ اطعت غى الصبا فى الحالتين وما
حصلت الا على الاثام والندم ❊

فيا خسا مفاعلن رة نف فعلن سن فى تجا مستفعلن رتها فعلن
لم تشتر الد مستفعلن دين بالد فاعلن دنيا ولم مستفعلن تسم فعلن
فيا خسارة نفس فى تجارتها ❊ لم تشتر الدين بالدنيا ولم تسم
فا تفريعيه در يا حرف نداء در اكر منادى مضاف اولسه منصوب اولمق
قاعده سنه بناءً خسارت لفظى منادىٰ منصوبدر نفسه مضافدر
خسارة اصل سرمايه دن ضرر ايدوب خسارت كورمكدركه عند التجار
مصيبة عظيمه در ❊ اكر سؤال اولنورسه خسارت مدعوا اولوب نيجه
منادى اولور شارح كوردكى مقام جوابده بو وجهله بيان وتقرير ايدركه
فالنداء ههنا للتعجب لان العرب اذا استعظموا شيئاً ينادونه على سبيل

التعجب

التعجب لان العرب اذا استعظموا شيئاً ينادونه على سبيل التعجب
اى ايتها الخسارة تعالى لينظر اليك اهل البصائر فهذا اوانك ليقضى
منك العجب ديمشدر ❊ يا حرف ندا كذلك تعجب ايچوندر منادى محذوفدر
قوم لفظيدر خسارة لفظاً منصوب محذوف انظروا فعلنك مفعوليدر
تقدير كلام يا قوم انظروا خسارة نفسى وتعجبوا منه ديمك اوله شارح
مومى اليه وحاصله التعجب من خسارة النفس اى ما اخسرها فى تجارتها
ديمش ❊ بو مقامده اولان فا تفريعيه اولديغى ذكرى سبقت ايلدى نته كيم
شارح مشار اليه بو كونه تقرير وتفصيل ايدركه كما قال الفاء تفريع
على اطعت جواب لشرط مقدر اى اذا كان هذا حالى وسوء مآلى فليتعجب
ارباب البصيرة من تجارة نفسى الخاسرة ديمشدر ❊ واكر بيت سابقده
اولان اطعت فعلنه تفريع اولدقده تقديرى اطعت ضلالة الصبا
فيا خسارة نفسى تعال حتى يتعجبوا الناس بحالك ديمك اولسه صورتده
حرف شرط تقديرى ايله تكلفاته حاجت قالمازنته كيم شارح مصنفك
معناته ايما ايدر حيث قال زاده فى حديث التحسر فنادى الخسارة ❊
تعجباً وتأسفاً قائلا يا خسارة نفسى تعال فهذا اوانك لتعجب منك
المتعجبون قوله نفس ما سبقده دخى تفصيل اولنمشدركه نفس
اوج معناده استعمال اولنور ❊ بو مقامده روح معناسنه در نفسده
اولان تنوين مضاف اليهدن عوضدر نفسى ديمكدر يا خود تحقير ايچوندر
نته كيم شارح مصنفك والتنوين للتحقير او للتكثير اى كل نفس فيدخل
فيه نفسه ديمشدر ❊ فى تجارتها جار مجرور خسارة كلمه سنه متعلقدر
ها ضمير مبنى محلا مجرور مضاف اليهدر ضمير نفسه راجعدر تجارة
لفظنك معناسى تبديل المال بالمال طلباً للربح والزيادة ايله بيان
ايتمشدر فى تجارتها كلمه سى قرينه دركه ناظم بو مقامده نفسى تاجره
كند وملاحظه سنده تشبيه ايتمكله نفس كلمه سنده استعاره مكنيه
قصد ايتمشدر شرى وسوم وخسارة كلمه لرى مشبه بر اولان تاجرك
ملايماتنده اولمغله استعارهٔ بالكنايه يه ترشيح اولور شارح كوردينك
تفصيلى كلور ❊ لم تشتر الدين لم تشتر مزيد آنده فعل مضارعدر

اصلی نَشْتَرِوْ در واو یایه قلب اولنوب نشتری اولور حرف جازم
کلمکله علامة للجزم یا ساقط اولمشدر تحتنده فاعل ضمیری نفسه
راجعدر اشترآدندر کما اشترا ثمن ایله برشیء المقدر الدین نصبله
نشتری فعلنك مفعولیدر جمله سی محلا مجرور نفس لفظنك صفتیدر
دین اسلام ماجاء به النبی علیه الصلوة والسلام من طرف الله ایله تعریف
وتفصیلی بالدفعات مرور ایلدی بالدنیا جار مجرور تشتری فعلنه
متعلقدر با مقابله ایچوندر اکثر یا متروکه داخل اولور دیمشلر
کما فی قوله تعالی اشتروا الضلالة بالهدی والعذاب بالمغفرة مآل الضلالة
اشترا ایلدیلر هدایتی ترك ایلدیلر دیمك اولور با متروك اولان
هدایته داخل اوله لکن بو مقامده عکسی واقع اولمشدر یعنی مقابله
ایچون اولان با نفسك ترك ایتمدیکی دنیا لفظنه داخل اولمشدر
بودخی جائزدر دنیا ایله مراد جاه ومال وبیوت وعقار وسائر
زخارف دنیویه در که بیاندن مستغنیدر شارح شیخ زاده علیه الرحمه
طریقة علیه صوفیه مسلکنه ذاهب اولوب شیخانه بو وجهله نطق ایدرکه
والدنیا مایشتغلك عن الحق فقوله لم یشترا ای ما انقطعت بالکلیة عما
یشغلها عن المطلوب والسالك ما بقی شیء من وجوده الموهوم فهو ممن
ابتلی باعظم الجرایم والذ الذنوب کما قیل وجودك ذنب لا یقاس علیه ذنب
اللهم خلصنا بجود وجودك عن توهم وجودنا شارح مصنفك قوله
لم تشترا الدین بالدنیا ای لم یستبدل ولم یؤخذ الدین علی عوض الدنیا
ولم تسم دیمشدر ولم تسم قولی لم تشتریا وزرینه معطوفدر لم تسم
اصلنده تَسُومُ در واو ساکن میم دخی حرف جازم ایله ساکن اولمغله
اجتماع ساکنین دفع ایچون واو حذف اولنوب لم یسم قالور سام یسوم
سوما دندر سوم ترکیده مبیعی شرآء المغه طالب اولمغه دیرلر لم تسم
فعلنك تحتنده فاعل ضمیری نفسه راجعدر لم تسم فعلنك مفعولی
محذوفدر لم تسمه تقدیرنده در مفعول ضمیری دین کلمه سنه راجعدر
ناظم علیه الرحمه لم تسم عبارتیله نفسك کمال خباثتنه اشارت ایدرکه
دنیا یی وی روبه بن مبینی اشترا ایتمك دکل شرایه طالب دخی اولمدی

معناسیله نفسك دنیایه زیاده میل وافراط محبتنی بیان مراد اولور
شارح کوردی بو بیتك تمام معناسنی ومآلنی بیان وتفصیلده دیمشکه
قوله ولم تسم ای لم تسمه ولم یتعرض لاخذه بل اخذت الدنیا وترکت
الدین الذی تنجو به فی الآخرة فهی خاسرة فی ذلك خسرانا مبینا مع کونه
ممکنا بوجود القدرة علیه والمراد بشراء الدین بالدنیا التقید به والتعرض
بطریق الخیرات واحیاء السنة وابقاء الشریعة شبه النفس بتاجر
خسر فی تجارته ووقع النقصان فی رأس ماله حیث لم یشتر ماهو انفع له
ولم یتعرض لشرائه بل اخذ ما فیه الخسران والنقصان فذکر النفس استعارة
بالکنایة وذکر التجارة تخییل للمکنیة وذکر الشرا والسوم والخسارة
ترشیح لها بعض شراح خلاصه معناده دیمشلر یا قوم انظروا الی خسارة نفسی
الفاسدة فی معاملتها لکاسدة من اختیارها الدنیا الفانیة علی الدین
القویم لم تشتر الملك الباقی بالثمن الغالی ولم تقصد الدین بترك الدنیا
محصول معنا بیت ای عبرت بین اولان عقلا کسب وتجارتنده خسارة نفسه
برکره باقکده تعجب ایدك که نفس دار محنه ودست فنادن کوبیان اولان دنیا
دنی یی وی روب مقابله سنده موجب سعادة ابدی ولازوال دین مبینی اشترا ایتمدی
بلکه اشترایه دخی طالب اولمدی زهی خذلان وزهی خسارت دیمك اوله وفی
البیت من البدیع الاستعارة المرشحة ومراعاة النظیر والمقابلة بین الدین والدنیا

تخمیس

بو کارکاه فناده متاع خیر بقا ⁂ آلور مزاده وی روب نقد وقتنی عقلا
شرا سی ممکن ایکن بو قبها سنه حیفا ⁂ فیا خسارة نفس فی تجارتها
لم تشتر الدین بالدنیا ولم تسم

وَمَنْ یَبِعْ مَفَاعِلُنْ آجِلًا فَاعِلُنْ مِنْهُ بِعَا مُسْتَفْعِلُنْ جِلِهِ فَعِلُنْ
یَبِنْ لَهُ الْ مَفَاعِلُنْ غَبْنُ فِی فَاعِلُنْ بَیْعٍ وَفِی مُسْتَفْعِلُنْ سَلَمِ فَعِلُنْ

وَمَنْ یَبِعْ آجِلًا مِنْهُ بِعَاجِلِهِ ⁂ یَبِنْ لَهُ الْغَبْنُ فِی بَیْعٍ وَفِی سَلَمِ

ومن یبع واو عاطفه در جملهٔ شرطیهٔ بیت سابقده وزرینه عطف ایچوندر
یا خود واو حالیه در فعل محذوفك نفسه راجع فاعلندن حالدر کما قال شارح
کوردی ومن مبتدأ وما بعده من الشرط والجزا خبره والجملة عطف علی الجملة الاولی

او الحال من فاعل الفعل المحذوف بقرينة البيت الاول والجملة
حالمنه اى باعت النفس الدين بالدنيا ومن تبيع يحصل كيت
وكيت اى يحصل له الغبن فى لخ معلوم اوله كه من وما كلمه لرى
اقسام كثيره اولوب كتب نحويه ده جملهسى بر محلده مذكور اولمغله
جمله اقسامنى احاطه وضبط متعسر اولمغين كتب متعدده دن جمع
ايله بوكونه رسم وبيانه عاجزانه مبادرت مناسب كورلدى اولا
مَنْ كلمهسى اسم موصول اولور كذلك اسم موصوف اولور كذلك
استفهاميه اولور كذلك شرطيه اولور كلم مجازاتده اولور
بو صورتلرده مَنْ لفظى سكون اوزره مبنى اولوب اعتبار محلنده
كما قال مولا جامى من يكون موصولة نحو اكرمت من جاءك وموصوفة
اما بمفرد نحو قال الشاعر وكفى بنا فضلا على من غيرنا حب النبى
محمد ايانا او موصوفة بجملة نحو من جاءك اكرمته ويكون استفهامية
نحو من غلامك وشرطية نحو من تضرب اضرب قال فى المتوسط وانما
بنى من وما شرطيتين واستفهاميتين لتضمنهما معنى الحرف وبنيا
موصولتين وموصوفتين لاحتياجهما الى الصلة والصفة بو اقسامى
كمال ايضاح وبيان ايچون وبر قدر دخى تفصيله اهتمام ومبادرت اولندى
فاعلم ان كلمة مَنْ اربعة اقسام الاول موصولة وهى اسم نحو قوله تعالى
ومن الناس من يقول فمن فى قوله من يقول موصولة والعائد الضمير المستتر
الثانى موصوفة بصفة تليها نحو مررت بمن معجب لك فمن موصوفة
ومعجب بالكسر صفتها او موصوفة بجملة الثالث استفهامية معلوم اولكه
اكر استفهامية اولورسه اعرابى بو وجهله در يعنى ان كان بعد من
الاستفهامية فعل غير مشتغل عنه بضميره يعنى كندويه راجع ضمير
دن خالى فعل اولورسه فهو منصوب بذلك الفعل نحو من ضربت وان كان
قبله حرف جر فهو مجرور محلا او يكون قبله مضاف فهو كذلك مجرور
محلا مضاف اليه نحو بمن مررت ونحو غلام من ضربت واما ان لم يكن
كذلك اى ان لم يكن بعده فعل غير مشتغل عنه بضميره ولا حرف جر
ولا مضاف فهو مرفوع محلا مبتدأ نحو من ضربته الرابع شرطية

فاعرابه

فاعرابه ان كان بعده فعل غير مشتغل عنه فهو منصوب بذلك
الفعل كما فى الاستفهامية فان كان قبله حرف جر او مضاف فهو مجرور
بحرف الجر والاضافة نحو بمن تمرر امرر وغلام من تضرب اضربه
واما ان لم يكن كذلك اى ان لم يكن بعده فعل غير مشتغل بضميره ولا
قبله حرف جر ولا مضاف فهو مرفوع محلا مبتدا نحو من تأتنى فهو
مكرم قال فى شرح قواعد الاعراب من يكون شرطية نحو قوله تعالى
من يعمل سوء يجز به من حرف شرط يعمل فعل شرط ويجز به جزاء شرط
وهما مجزومان بمن اعلم ان من فى المجازاة لا يكون الا مبتدأ فان دخل
عليها العامل قبلها من غير ما ذكرنا بطلت المجازاة وصارت بمعنى
الذى ويكون موصولة نحو ومن الناس من يقول فمن موصولة والجملة
الفعلية وهى قوله تعالى يقول صلته والعائد الضمير المستتر ايمدى
بو اقسام اربعه دن بو مقامده اولان مَنْ كلمهسى شرطيه در سكون
اوزره مبنى محلا مرفوع مبتدادر يبع فعل مضارع من كلمهسى داخل
اولسه مجزوم ايدر يبع فعلنك تحتنده فاعل ضميرى من كلمهسنه راجعدر
جملهسى اعرابدن محلى يوق فعل شرطدر جزاء شرط مصرع ثانيده اولان
يبن جمله سيدر فعل شرط جزاء شرط جملهسى جملهٔ شرطيه اعرابده
محلا مرفوع مبتدا اولان من كلمهسنك خبريدر مبتدا مع خبره جملهسى
بيت اولاوزرينه معطوفدر ياخود واو حاليه در محذوفدن حال
اولور نته كيم شارح كورديدن نقل ايله تفصيلى آنفا ذكر اولنمشيدى
يبع مبادلهٔ مال بمال ايله تعريف اولنمشدر بو مقامده يبع ايله
مراد اقسام يبع دن اولان سلمدر آخر بيتده مصرحدر آجلا يبع
فعلنك مفعوليدر آجل ايله مراد آخرتدر زيرا تاجيل تأخير در
آخرت دخى مؤخر اولديغندن آجل ايله تعبير اولنمشدر شارح
مصنفك سمى الاخرة آجلا لكونه من التأجيل وهو التأخير والاخرة
مؤخرة من الدنيا ديمش منه جار مجرور اسم فاعل ولان آجل كلمهسنه
متعلقدر من لام معناسنه در ضمير من كلمهسنه راجعدر كما قال
مصنفك يريد من يترك الاجل الذى له بالعاجل ديمشدر آجل

كلمه‌سنده اولان تنوین مضاف الیهدن عوضدر آجله دیمکدر
بعاجله با حرف جردر بوعده ثمنه داخل اولور بعت هذا بعشرة
دراهم دیرلر بو محلده دخی با ثمن مقامنده اولوب کندودن دنیا
مراد اولان عاجل لفظنه داخل اولمشدر جار مجرور بیع کلمه‌سنه متعلقدر
عاجل ایله مراد دنیادر زیرا عاجل اسم فاعلدر عجله دن سریع معناسنه
دنیانك نه مرتبه سریع الزوال اولدیغی مجرب کائناتدر شارح کوردی
دنیایه عاجل آخرته آجل اطلاق کثرة استعمال ایله اسماء غالبه دن اولمشدر
دیمش عاجله کلمه‌سنده اولان ضمیر دخی من لفظنه راجعدر مقصود
آخرتی دنیا مقابله سنده بیع ایدوب یعنی کیدروب دنیایی قبض ایدوب
آلان کمسنه‌نك حالنی بیاندر یغبن فعل مضارعدر له لام حرف جردر
ها ضمیر مبنی محلا مجرور یغبن کلمه‌سنه متعلقدر ضمیر کذلك من لفظنه
راجعدر ظهر معناسنه اولان باه بیانگدندر اصل یغبن در یانك
کسره سنی ما قبلنده ساکن اولان بایه ویرمکله یغبن اولمشدر بو مقامده
من جازمه‌نك جزاسی اولمغله علامة الجزم یا ساقط اولوب یغبن قالمشدر
بیع فعلنك دخی اعلالی بو وجه اوزره‌در الغبن یغبن کلمه‌سنك فاعلیدر
غبن فتح معجمه وکسر با وسکون نون ایله بیعده آلدنمق معناسنه‌در یاخود
مالده خسارت وضرر دکلدر آلدنمغه لازم کلور ناظم علیه الرحمه الغبن
لفظی ایله یوم التغابن تعبیر اولنان روز قیامته اشارت ایدر فی بیع
جار مجرور یغبن کلمه‌سنه متعلقدر وفی سلم سینك ولامك فتحیله
میمك سکونی ایله‌در واو عاطفه ایله فی بیع لفظنك عطف بیانیدر
نحاة العطف البیان تابع توضیح متبوعه ایله تعریف ایتمشلردر سلم
اقسام بیعدندر زیرا بیع درت قسمدر اولکی بیع العین بالعین در که
مقایضه دیرلر ایکنجی بیع الدین بالعین در که سلم دیرلر اوچنجی
بیع العین بالدین درمداینه دیرلر دردنجی بیع الثمن بالثمن در صرف
دیرلر سلم شو وجهله‌در که بر کمسنه باغچه سنده حاصل اوله‌جق
شو قدر وقیه فلان نوع میوه معینه سنی بر وقت معهودده تسلیم ایتمك
اوزره مثلا بوزغوشه زیده بیع وثمنی قبض ایلسه بو صورتده بیعنه

سلم دیرلر

سلم دیرلر وقت معهود کلدکده اولمقدار میوه معینه‌یی زیده بیع
مرقوم سببیله تسلیمه اول کمسنه یه شرعا جبرا اولنور میوه معینه
مرقومه‌یی اول کمسنه دن شرعا آلور بایع اول میوه دن خائب وخاسر
قالور کذلك اقسام بیعدن اولان سابق الذکر بیع وسلم سببیله یعنی
آجل که نعم آخرتدر عاجل که زخارف دنیویه‌در اشبو ثمن عاجله
مثابه سنده اولان زخارف دنیویه مقابله سنده زمان آتیده ملاقی اولنه‌جق
فضائل ونعم آخرتی بیع ایدوب کیدرمکده غبن فاحش وخسران وخذلان
اولدیغی ظاهر ومتحققدر بیت بقاسی اولمیجق نائلی بو مرحله ده
سنه روزه دولت پادرکابی نیلرسن مفادنجه ما لا عین رأت ولا اذن
سمعت بو قدر عطایاء الهیه وسعادت ابدیه‌یی دست فنادن کیبان
اولان صورتا ذوق وصفا حقیقتده عین محنت وجفا دنیای دنی
مقابله سنده بیع واضاعتده غبن فاحش وخسارات ابدیه اولدیغی
ناظم علیه الرحمه کوزل افاده وضمنا نصح وپند قصدینه اشارت ایدر
سلمده مبیع حالا حاضرده موجود اولمیوب زمان آتیده استصحاب
ونائل اوله‌جق شیء اولدیغی کبی نعم آخرت دخی زمان آتیده ملاقی
اولنه‌جق شیء اولمغله فتی نادکانه تشبیه لطیفدر شارح شیخ زاده
ای یأخذ العاجل الفانی بترك الباقی وهذا من غایة سخافة العقل ونهایة
خسارة النفس دیمشدر شارح مصنفك ای یأخذ العاجل وهو الدنیا
ویترك الآجل وهو الآخرة فبیعه هذا مغبون وصفقة خاسرة دیدك
بو بیت مجازاتك لطائفندندر که بیتا ولده استعارة بالکنایه
طریقه سیله مشبه اولان نفسك مشبه بهی قلنان تاجرك بو بیتده مذکور
بیع وغبن وسلم لفظلری ملایماتندن اولمغله استعارة بالکنایه‌یه ترشیح
اولمشدر شارح کوردی رحمه الله خلاصه معناده دیمشکه واعلم ان هذا البیت
من لوازم البیت السابق وهو ترشیح للاستعارة المکنیة التی فی الاول
کما ذکرنا والمعنی ومن بیع ثواب الآخرة الباقیة المحققة بمنافع الدنیا
العاجلة الفانیة المزخرفة السریعة الزوال سیظهر له الخسارة والندامة
فی ذلك البیع یوم التغابن قوله تعالی یوم لا ینفع مال ولا بنون الا من اتی الله

بقلب سليم :. قال صلى الله عليه وسلم من احب دنياه اضر بآخرته محصول
معنا عبارت بيت اول كمسه كه آخرتنى دنياسى مقابله سنده بيع ايده
كيده ره اول كمسه يه بيعنده وسلمنده غبن وضرر وخسران ظاهر :.
ومتبين اولور يعنى اول كمسنه كه عمل خير وثواب آخرتدن اعراض
ايدوب حطام دنيايى ترجيح ولذائذ زخارف فانيه يه عمر نازنينى
قصر واتلاف ايليه روز جزاده خسران وندامت اول كمسه يه ظاهر
اولور ديمكدر و فى البيت من البديع الطباق بين الاجل والعاجل ورد العجز
على الصدر فى بيع وبيع ومراعاة النظير بين البيع والسلم والغبن

تخميس

متاع ملك بقادر باقلسه تاج شهى :. صاتوب زخارف فانيه كوزمه وسيهى
كوزل نصيحت ايدر دكله كل بو بيتى بهى :. ومن يبع آجلاً منه بعاجله
يبن له الغبن فى بيع وفى سلم

إن آتِ ذَنْ مُسْتَفْعِلُنْ باً فَما فاعِلُنْ عَهْدِى بِمُ مُسْتَفْعِلُنْ نْتَقِضِ فَعِلُنْ
مِنَ النَّبِىِّ مَفاعِلُنْ ىِ وَلا فَعِلُنْ حَبْلِى بِمُ مُسْتَفْعِلُنْ نْفَصِمِ فَعِلُنْ
إن آتِ ذَنْباً فَما عَهْدِى بِمُنْتَقِضِ :. مِنَ النَّبِىِّ وَلا حَبْلِى بِمُنْفَصِمِ

ناظم عليه الرحمه ذنوب عمر مضى فى الشعر الخ بيتنده بو محله كلنجه
كندن ابيات سابقه ده كندو حال زارنى بيان ضمننده خسارت
نفسله ارتكاب ايلديكى معاصى واسامى ذكر ايدوب :. قطعه

حذدن فزونه اولدى كناه :. دستم تهى دو يوم سياه
كچدى عمر يوقدر عمل :. كار مزينه طول امل

منطوقنجه زمين ندامة ومعذرته روى ضراعت وابتهالى وضع ايدوب
اساس عهد ايمانه معصيتله خلل كلميه چكنه اعتماداً توسل ايلديكى
دامن شفاعتدن اميدوار عفو وسلامت اولديغنى بو مقامده افاده مراد
ايدوب بيوردكه إن آتِ ذَنْباً :. ان حرف شرطدر آت فعل مضارع نفس
متكلمدر آتيت دن اتيان كتورمك واشله مك معناسنه در :. شرح
من اتيت كذا اذا فعلته ديمشلر :. آت اصلنده أُوتى ايدى كلمه ده
همزه تان جمع اولمغله همزهٔ ثانيه جنس حركه ما قبلها يه قلب اولنمق

قاعده سنه بناءً همزهٔ ثانيه الفه قلب اولنمغله آتى اولدى بمد الالف
بعده حرف جازم كلمكله آخرندن يا ساقط اولدى آت قالدى فعل
وفاعلدر ذنباً مفعوليدر آن جمله سى فعل شرطدر ذنباً كلمه سنده تنوين
تفخيم ايچوندر ذنب عظيم ديمكدر شارح حنفى وقوع النكرة فى سياق
الشرط كوقوعها فى سياق النفى مفيد للعموم اى ان آت كل ذنب عظيم
ديمكدر ديمش فما فا جزائيه در زيرا شرطك جزاسى جملهٔ اسميه
اولورسه فا ايله اولمق ولجبدر ما نافيه در عهدى تقديراً منصوب
ما نك اسميدر بمنتقض با زائده در منتقض مجروردر با زائده بمحله
متعلق ولما منتقض محلاً مرفوع ما نك خبريدر ما جمله سى جزاء
شرطدر حرف شرط جمله سى ابتدائيه در بعض شراح والجملة الشرطية
مستأنفة استدراك لدفع توهم اليأس بسبب الذنوب ديمش عهد
كلمه سى مصدردر بو محلده فاعلنه مضاف اولمق احتمالى واردر كذلك
مصدر مفعولنه مضاف اولمق احتمالى واردر اكر مصدر فاعلنه
مضاف اولورسه بنم عهد ايمانهم والتزام ملة اسلام ايلديكم
ديمكدر كما قال شيخ زاده المراد من العهد التزامه التوحيد والدين
والعقايد الحقة وتبعيته :. واكر مصدر مفعولنه مضاف اولورسه
پيغمبر عليه الصلوة والسلامك بآكه عهدى ووعدى ديمك اولور
وكما قال ويجوز ان يكون المراد من قوله عهدى النبى وهو الوعد
الذى جاء فى التسمية بمحمد ايمدى بيت آتيه يه مقدمه وتوطئه در :.
قال شارح كوردى والعهد مصدر مضاف الى الفاعل اى عهدى النبى
او مضاف الى المفعول اى عهدى النبى بالى والمراد بالعهد الايمان
به عليه السلام وبما جاء به من عند الله من التوحيد والشرايع وتصديقه
بها شارح مصنفك يريد الناظم ان الذنوب وان كانت كبيرة ولاثام
وان كانت عظيمة الا انى لا اكون منقطع الرجا لان العهد الذى
جرى بينى وبين ذلك الحضرة هو عهد الدين والاسلام والتزام
الملة والتوحيد على التمام ويجوز ان يراد بالعهد العهد النبى
عليه السلام مع امته المسماه باسمه اى وعده الذى وعد لامته على

ما نقل عن ابن عباس رضى الله عنه من انه اذا كان يوم القيمة نادى
منادٍ الا ليقم من اسمه محمد ليدخل الجنة كرامةً لمحمد صلى الله عليه وسلم
بر شدك اليه البيت الاخير ديمشدر معلوم اوله كه اشبو عهد كلمه سنده
استعارۀ بالكناية وارددكه مهالك ظاهره‌دن تخليص و سلامته
اخراج ايتمكده و متفرقاتى بر برينه ربط ايتمكده ناظم كندو نفسنده
عهدى حبله تشبيه ايلدى عهد مشبّه حبل مشبه به اولدى مشبه به
اولان حبلك لازمى و ملايمى اولان نقضى مشبه اولان عهده
اثبات ايلدى قرينۀ استعاره اولدى زيرا نقض اصل لغتده
بوزمق و حبلى چوزمك معناسنه اولمغله قرينه دركه عهد حبله
تشبيه اولنمشدر ايمدى تشبيه مضمر فى النفس تحقق ايدوب خطيب
مذهبى اوزره استعارۀ بالكنايه اولور منتقض كلمه سى تخييل
اولور تنبيه كريم استعارۀ عصامنده كشافده نقل ايله مثالى
لا تنقضوا بعهد الله آيت كريمه سيدر من النبى جار مجرور منتقض
كلمه سنه متعلقدر و لا حبلى واو عاطفه در لا نفى جنس ايچون
اولان لادر حبلى تقديراً منصوب اسميدر بمنصرم جار مجروردر
كذلك با زائده در منصرم محلا مرفوع لانك خبريدر جمله سى فما عهدى
اوزرينه معطوفدر ياخود لا كلمه سى نفى سابقى تاكيد ايچوندر زائده
اولمغله حبلى مبتدا منصرم خبر اولوب جمله سى كذلك ما قبلنه
معطوف اولور منصرم منقطع معناسنه در حبل لفظنده استعارۀ
مصرّحه وارددر يعنى ناظم بيت مراد مقصد عالم اميدگاه امم
ملاذ دو زندم ملتجاى يوم خلود وسيلۀ عظمى سلطان الانبيا
عليه افضل التحيات افنديمزه اولان نسبت و ارتباط قلبيه سى
عميق مهالك ظاهريه دوشنلره وسيلۀ اخراج و سلامت اولان
حبله تشبيه ايلدى لفظ مشبه به اولان حبلى ذكر ايلدى صاحب
سعادت افنديمزه اولان ارتباط قلبنى مراد ايلدى مقام قرينه سنده
ما عدا من النبى لفظى قرينه دركه حبلده مراد ارتباط قلب
و تعلق معنويدر زيرا حقيقتده حبلك پيغمبر عليه الصلوة والسلامه

تعلق

تعلق و انقطاعى مراد اولمديغى ظاهردر انصرام و انقطاع حبلك
ملايمى و لازمى اولمغله ترشيح اولور زيرا مشبه بهك ملايميدر
بو مصرعده اولان استعارۀ مصرحه ده ناظم حبل كلمه سنى مشبه
ايدوب مصرع اولده اولان استعارۀ بالكنايه ده عهد كلمه سنى
نفسنده حبله تشبيه ايدوب كذلك حبلى مشبه به ملاحظه سيله
حقا كه اظهار ظرافت لطائف ايتمشدر اشبو مصرع اولده و مصرع ثانيده
اولان استعاره لرى شارح كوردى بو وجهله تفصيل ايدركه الناظم
فى المصرع الاول العهد اى الايمان بالحبل المتصل بالشئ استعارة
بالكناية واثبت لها الانتقاض تخييلا ثم صرح بالمشبه به فى قوله
ولا حبلى بمنصرم استعارة مصرحةً واثبت لها الانصرام ترشيحاً
والمعنى ان فعلت ذنباً عظيماً فما عهدى بمنتقض من النبى عليه السلام
ولا رجائى بمنقطع منه عليه الصلوة والسلام فارجو شفاعته يوم القيامة
عفو الحق تعالى بالندامة محصول معناى عبارت بيت اگر بن ذنوب عظيمه ايله
مذنب ايسه م دخى يعنى نقد جرايم بيشمار ايله مجرم ايسه م دخى
نبى محترم افنديمزدن اولان عهدم يعنى عرض ولنان ايمان
و تصديقم نه منتقض و منكسردر و نه طرف رسالت پناهه اولان
علاقۀ استمداد و نسبت محبتم منقطعدر ديمكدر اوله

تخميس

رفضت رأيى فما امرى بمعترض ∴ على المضيق ولا بسطى بمنقبض
احرزت منه الحمى من غير منتهض ∴ ان آت ذنباً فما عهدى بمنتقض
من النبى ولا حبلى بمنصرم

فَاِنَّ لِى مَفَاعِلُنْ ذِمَّةً فَاعِلُنْ مِنْهُ بِتَسْ مُسْتَفْعِلُنْ مِيَتِى فَعِلُنْ
مُحَمَّدًا مَفَاعِلُنْ وَهْوَ اَوْ فَاعِلُنْ فِى الْخَلْقِ فِى الذِّ مُسْتَفْعِلُنْ ذِمَمِ فَعِلُنْ
فَاِنَّ لِى ذِمَّةً مِنْهُ بِتَسْمِيَتِى ∴ مُحَمَّدًا وَهْوَ اَوْفَى الْخَلْقِ فِى الذِّمَمِ
فان لى فا عاطفۀ تعليليه در ياخود عطف مجرد عطف ايچوندر تفصيلى
بو وجهله دركه بيت سابقده اولان عهدى كلمه سى فاعلنه مضاف اولوب
بنم عهد ايمان و تصديقم ديمك مراد اولورسه بو محلده اولان فا مجرد

عطف ایچون اولور. اکر عهدی کلمه سی مفعولنه مضاف اولوب پیغمبر علیه
الصلوة والسلامك محمد اسمیله تسمیه اولنانلرك دخول جنته وعدینی
عهد والتزاملری معناسی مراد اولورسه فا تفسیریه اولور شارح شیخ زاده
دخی فا تفسیریه در دیمش ظاهر اولان تفسیریه اولمقدر کما قال والمراد من العهد
التزامه التوحید ویجوز ان یکون المراد عهدی للنبی ﷺ وهو الوعد الذی
جاء فی التسمیة بمحمد فیکون الفا فی قوله فانّ للتفسیر وعلی الاول بمجرد
العطف قوله انّ حروف مشبهه دندر لی لام حرف جردر یاء متکلم محلاً
مجروردر کائناً کلمه سنه متعلق اولوب انّ لفظنك اسمی اوزرینه مقدم
خبریدر ذمّة نصبله انّ نك اسمیدر جمله سی بیت سابقك علتیدر
یاخود مجرد بیت مشروح بلا تعلیل بیت سابقه معطوفدر یا جمله تفسیریه در
ذمّت عهد معناسنه درنته کیم اهل جزیه اولان کفره یه اهل ذمّت دیرلر
زیرا انلر اطاعت وجزیه لرینی دایه تعهد ایتمشلر. بو مقامده عهد لفظی
امان معناسنه دردیمشلر کما قال شیخ زاده الذمّة الامان ومنه اهل
الذمّة ای لاهل الامان بقبول الجزیه والذمّة وقد یطلق علی العهد
منه جار کائن کلمه سنه متعلق اولوب ذمّة لفظنك صفتیدر ضمیر
سرور کائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر بتسمیتی با حرف جردر
تسمیه مجروردر ذمّت کلمه سنه متعلقدر تسمیه مصدردر مفعول
اولنه مضافدر فاعلی متروکدر تقدیری بتسمیة الله ایّای یاخود بتسمیتی
الابوین تقدیرنده در. محمداً مفعول ثانیسیدر لفظ محمد صیغهٔ مبالغه دندر
شارح فخر الدین محمد اسم مفعول من الحمد ای محمود مرة بعد اخری فانّ صیغته
للمبالغة دیدی وآن قولی المحمد میمك ضمی وحانك فتحی ومیم ثانینك
فتحی وتشدیدی ایله خصال حمیده سی چوق اولان کمسنه دیمش وهو واو
حالیه در هو ضمیر منفصل مبنی محلاً مرفوع مبتدادر اوفی تقدیراً مرفوع
مبتدانك خبریدر جمله سی منه کلمه سندن اولان ضمیردن حالدر اوفی
وفادن اسم تفضیلدر شارح کوردی وفی بالعهد واوفی بر واحد ای قضی
حقه شارح مصنفك یقال وفی بعهده راعی مقتضاه وفی بعهده انجز دیمشلر
الخلق مضاف الیهدر خلق اصل لغتده مصدردر عرفده مخلوق معناسنده

مستعملدر

مستعملدر بالذمم جار مجروراوفی کلمه سنه متعلقدر یعنی حال بو که
اول پیغمبر ذیشان خلقك عهدنده وفا ایدنلرینك اوفاسی واکملیدر
دیمك اولور کما قال شارح کوردی ای النبیّ اوفی الخلق بالعهود وقضاء
الحقوق فمن توسّل الیه بعهد من العهود او بذمّة من الذمم بطریق صحیح
فقد نجی من العذاب بشفاعته صلی الله علیه وسلم دیمش شارح حنفی بیت اولی
شرح وبیاننده صکره بو بیتك خلاصه معناسنده دیمش که ثم الناظم رحمه الله
اکد قواعد رجائه وشیّد بنیان آماله بما یشیّد ذلك الرجا والامل.
ولو تعرّت من مصالح العمل وهو انه ساعده التوفیق الازلی والعنایة
الربانی بانه وافق اسمه علیه الصلوة والسلام فانه بذلك حلّ فی جوارٍ لا یصل
الیه ید الخذلان کما نطقت به الاحادیث الصحیحة فمنها ما روی عنه صلی الله
علیه وسلم. انه قال اتانی جبریل علیه السلام فقال یا محمد انّ الله یقرأ.
علیك السلام ویقول لك عزّتی وجلالی لا اعذب من سمّی باسمك بالنار
خلاصه معناده شارح کوردی دیمشدرکه ومعنی البیت فانی وان فعلت.
الذنوب لکن لا اقطع رجائی من رحمة الرحمن لانّ لی ذمّة وعهداً من نبیه
محمد علیه الصلوة والسلام وهو کونی سمیّاً له ومسمی باسمه الشریف محمد
وهذه التسمیة عهدٌ وامانٌ لی من جانبه وهو اوفی الخلق بالعهد والامانات
کما ورد فی الحدیث انی شفیع لکل محمد یوم القیمة محصول معنا عباراتی بیت محمد
عربی یعنی سید الثقلین محمد یوهر دوسرا فخر نوع انسانی اولان
ملاذ امّت علیه اکمل التحیّة افندیمزه اولان حبل تعلّق ونسبتم وامیدم
منقطع دکلدر. زیرا محمد اسمیله تسمیه اولندیغم سببیله دخول جنت
ایله بنم ایچون پیغمبر علیه الصلوة والسلامدن عهد وامان واردر
حال بو که اول پیغمبر صادق الوعد الامین. وفاء عهد
وامانده خلقك اوفی واکملیدر دیمك اوله.

تخمیس

کناهم ایلدی سد انتسابه هر جهتی :: نه اکلدك بو فقیره مدار مرحمتی
آررسن آتی دل مجرم اکر مناسبتی :: فانّ لی ذمّة منه بتسمیتی
محمداً وهو اوفی الخلق فی الذمم

اِنْ لَمْ یَكُنْ مُسْتَفْعِلُنْ فِی مَعَا فَاعِلُنْ دِی آخِذاً مُسْتَفْعِلُنْ بِیَدِی فَعِلُنْ
فَضْلاً وَاِلاَّ مُسْتَفْعِلُنْ لاَ فَقُلْ فَاعِلُنْ یَا زَلَّةَ اَلْ مُسْتَفْعِلُنْ قَدَمِ فَعِلُنْ

اِنْ لَمْ یَكُنْ فِی مَعَادِی آخِذاً بِیَدِی ∴ فَضْلاً وَاِلاَّ فَقُلْ یَا زَلَّةَ الْقَدَمِ

ان لم یكن ان حرف شرطدر لم یكن فعل مضارع مخاطبدر مجزومدر افعال ناقصه‌دندر یصیر معناسنه‌در تحتنده مستتر ضمیر اسمیدر سرور كائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر جمله‌سی فعل شرطدر فی معادی جار مجرور لم یكن فعلنه متعلقدر • یاء متكلمه مضافدر معاد اسم زمان واسم مكان اولمق احتمالی واردر مراد یوم قیامتدر یاخود عرصه‌گاه حشردر كه جمله‌نك عودی ورجوعی او دیوان كبریایه‌در معادك تفصیلی ابیات سابقه‌ده من المعاد وعن عاد وعن ارم مصرعنده گذار ایتمشدر اخذاً لفظاً منصوب لم یكن فعلنك خبریدر آخذدن اسم فاعلدر باء ایله تعدی ایتمشدر كه بیدی كلمه‌سنده اولان باء حرف جردر جار مجرور اخذاً كلمه‌سنه متعلقدر ید لفظی یاء متكلمه مضافدر بو مقامده آخذ ید عبارتی بیت گروه عجز وقصورك شفیع وسلطانی • عصاة امتنك داور جهانبانی یعنی اولمدد رس افتاده كان امت علیه اشرف التحیه افندیمزك امداد شفاعتندن كنایه‌در دیمشلر قوله فضلاً لفظی اخذاً كلمه‌سنك ید لفظنه نسبتندن تمییزدر یعنی او سلطان ذیشان علیه الصلوة والسلام ∴ الم الحق وامداد شفاعت ایتمك بنم استحقاق ولیاقتم ایله دكلدر بلكه فضلاً وكرماً در دیمك مرادیدر • والا فقل الا اصلنده ان لا در ان كلمه‌سی لاء نافیه‌ده ادغام اولنمشدر ∴ ان كلمه‌سی بو محلده مجرد شرط سابقی تاكید ایچوندر فقل كلمه‌سنده فا جزائیه‌در قل فعل امردر مع فاعله جمله‌سی بیتك اولنده اولان حرف شرطك جزاسیدر جملهٔ شرطیه بیت سابقی بیان وتفسیردر والا كلمه‌سنده تفصیل بو وجهله‌در كه واو عاطفه‌در الا اصلنده ان لا اولمغله حرف شرطدر بیتك اولنده اولان ان لم یكن فعلنی مجرد تاكید ایچون گلمشدر یوخسه فعل شرط وجزایی مقتضی اولان حرف شرط دكلدر دیمشلر پس مجرد شرط مقدمك فعل شرطی معناسیله تقدیر اولنوب

والا ای وان لم یكن اخذاً بیدی دیمك ایله معنی ویریلور شرط مقدمی تاكیدا اولدیغی ظاهردر جزایه دخی محتاج اولمغله فقل كلمه‌سی بیان اولندیغی اوزره شرط اولك جزاسیدر ظاهرا اولان بو وجهله‌در ∴ اولمقدر شارح شیخ زاده دخی بو معنای تاكیدی ترجیح ایتمشدر بعض شراح تكلف ایدوب الا كلمه‌سنده مقدر فعل شرط وجزاء شرط تقدیر ایله معنالره ذاهب اولمشلردر لكن سهولت واختصار مطلوب اولمغله والا مجرد شرط سابقی تاكیدا اولمق اوزره اعرابنده تكلفات ایله تعبیردن اهون ومختاردر شارح فاضل شیخ زاده‌نك مختاری دخی بودر كما قال یحتمل وجها آخر وهو ان یكون قوله والا تكرار للشرط السابق ویكون لمجرد تاكید الشرط فقط لمزید تقرر الغرض المذكورة بكلمة ان لان هذا الغرض مستبعد عنده لقوة حسن ظنه بالنبی الشفیع الرحیم صلی الله علیه وسلم فعلی هذا لا یحتاج الی الجواب بین لكون الشرط واحدا وهذا الوجه الطف من الوجوه اكثر شراح والا فقل عبارتنده الا كلمه‌سی مصرع اولده اولان ان لم یكن شرطینك تاكید ایچون گلمشدر كند ومعناسنه دكلدر دیدكلرینك سببی بودر كه نفیدن استثنا اثباتی مفید اولور اثباتدن استثنا نفیی مفیددر دیدكلری قاعدهٔ مقرره اوزره ∴ بو مقامده والا فقل نفیدن استثنا اولمغله اثباتی مفید اولدقده مصرع اولده كی استثنا بو صورتده ان لم یكن نفیدن استثنا اولوب ان تكن فی معادی اخذا بیدی دیمك معناسنه اثباتی مفید اولمغله فقل یا زلة القدم كلامی خطاء فاحش اولور ∴ زیرا پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندیمز یدنی اخذ ایلدیكی یعنی شفاعت ایلدیكی كسنه‌نك ایاغی سوریجمك حاشا متصور دكلدر قوله یا زلة القدم نداء تعجبیه‌در • ناظم كندونك سوء حالنه واحوالی ذكر كوننه تعجب ایچون زلة القدم تعالی یتعجب منك المتعجبون دیمكدر یاخود منادی محذوفدر زلة كلمه‌سی محذوف انظروا فعلنك مفعولیدر تقدیری یا قوم انظروا زلة القدم دیمك اولور • زلة تركیبی سوریجمك در فادسیله لغزیدن معناسنده‌در زلة القدم

آیق سروجمك دیمكدر، لكن عرفده مها لكه وقوع معناسنده مستعملدر حتى بعض تلف وهلاكه مؤدى اوله جق امر مخاطره یه مذالق اقدام دیرلر قاموس ذلة بفتح الزاء المعجمة اسم من زل یزل زلا ومزلة من باب ضرب وعلم ای ذلق فی الطین دیمشدر، ذلة كلمه سی القدم لفظنه مضاف در قدم دجلده جملهٔ ندائیه اولان یا ذلة القدم، جمله سی محلا منصوب نقل قولنك مفعولیدر قل فعلی جمله سی حرف شرطك جزاسی اولدیغی سابقا بیان اولنمشیدی شارح فاضل قاضی عضد علیه الرحمه ابتدا بیتده مذكور اولان ان كلمه سنده اولان معنای لطیفی بو وجهله ملاحظه بیورمشكه كما قال اتی الناظم بان فی الشرط الاول ایذانا بان الكلام جار على سبیل الفرض كما یفرض المحالات فان بحر كرمه وسحاب جوده صلى الله علیه وسلم اوفى واكمل امطارا من ان یتوهم فیه مثل هذه التوهمات الا على سبیل الفرض والتقدیر وفی الثانی للمشاكلة والاحسن الطوق بالنبی الكریم یقتضی الاتیان باذا شارح كوردی معنای بیتده دیمشدركه والمعنی ان لم یكن صلى الله علیه وسلم اخذا بیدی یوم القیمة بسبب هذه الذمة الكائنة لی عنده فقل یا ذلة القدم عن الصراط المستقیم فی نار الجحیم وان كان اخذا بیدی بسببها فیا سرور البال وحسن المال شارح حنفی والمعنی انه لما اظهر انه لا وسیلة فی النجاة من مهاوی الهلاك الا شفاعة النبی علیه السلام حقق حصول ما امله واستدل على وقوع ما رجاه بانه ان لم تأخذ بدعنایته التی قد شملت جمیع من استعان به كان جدیرا ان یتعجب من شانه قائلا یا قوم انظر الى ذلة القدم دیمش،

تخمیس

جمیع امتك اولدی معین ومعتمدی ٭ فتاده كان مهالك امیدی مددی
حمایت ایله بو لغزیده پای جرم بدی ٭ ان لم یكن فی معادی آخذا بیدی
٭ فضلا والا فقل یا ذلة القدم ٭

حاشاه ان مستفعلن یحرم ال فاعلن راجی مكا مستفعلن رمه فعلن
او یرجع ال مستفعلن جار من فاعلن ه غیر مح مفاعلن ترم فعلن
٭ حاشاه ان یحرم الراجی مكارمه ٭ اویرجع الجار منه غیر محترم ٭

حاشاه اشبو حاشا كلمه سنده ایكی احتمال واردر اولكی حرف جر اولوب

مابعدی مستثنی اولمق اوزره مجرور اولمقدر نحو جاء نی القوم حاشا زید احتمال ثانی فعل اولوب ما بعدنده مذكور اولان منصوب مفعولی اولمقدر كما قال ملا جامی حاشا لاستثناء ما بعدها عما قبلها فاذا جررت بها ما بعدها یكون حرفا جارا نحو جاءنی القوم حاشا زید، واذا نصبت یكون فعلا دیمش كذلك استثنا بحثنده مجرور بعد حاشا لكونها حرف جر واجاز بعض النحاة على ان حاشا فعل متعد فاعله مضمر ومعناه تبرئة المستثنی عما نسبت الى المستثنی منه نحو ضربت القوم عمرا وحاشا زیدا ای براه ونزهه عن ضرب عمرو دیمشدر معلوم اوله كه حاشا حرف اولدقده البته ما بعدنی جر ایدر وبهرحال حرف اولدقده استثنا ایچون اولور، اگر ما بعدنی اضافت ایله جر ایدرسه حاشا بر محلده متعلق اولماز واگر حرف جار اولمق اوزره جر ایدرسه جار مجرور اولوب بر فعله متعلق اولور یاخود فعل اولور نته كیم تفصیل كلور خلاصهٔ اعرابی بودر، بو مقامده حرف جر اولمق احتمالی شارح كوردی بو وجهله بیان ایتمشكه حاشا اما حرف جر او فعل ماض وعلى كلا التقدیرین معناه التنزیه والتبرئة والاستثناء فان كان حرفا فالضمیر مجرور بها متعلق بقوله لم یكن او غیر متعلق بشیء كما قالوا والضمیر عائد الى النبی صلى الله علیه وسلم ٭ لكن بو مقامده حرف جر اولمق ملایم دكلدر بلكه فعل اولمق انسبدر حاشا تبرئه معناسنه در شارح مصنفك علیه الرحمه فحاشاه كلمة تنزیه وهو ههنا فعل كضربه والضمیر مفعوله راجع الى النبی علیه الصلوة والسلام دیمش یعنی ضربه فعلنده ضمیر مستتر كه فاعل ضمیریدر مقامه مناسب ملاحظه اولنان ذاته راجعدر كذلك ضربه ده اولان ضمیر بارز ضرب فعلنك مفعولیدر مضروبا اولان شخصه راجعدر ایمدی بو مثال اوزره بو مقامده دخی حاشا فعلنك فاعل ضمیری بو مقامه مناسبا اولان لفظهٔ جلاله راجعدر ضمیر بارز كه مفعول ضمیریدر سرور كائنات علیه الصلوة والسلامه راجعدر ٭ معناسی باری تعالى اول پیغمبر ذیشانی منزه ومبرا ایدر جارنی محروم ایتمكدن نته كیم

برّأ الله الرسول عن ان یحرم الخ دیمك اولور شراح والضمیر
فی حاشا علی الدوام یکون مستترا دیمشلردر، اشبو فاعل ضمیرینك
مرجعنده شارح کوده‌ی برقاج احتمالی دخی تجویز ایتمشدر کما قال
وفاعله راجع الی الناظم علی طریق الالتفات ای حاشه صلی الله
علیه وسلم عن حرمان مکارمه او الی کل ما یتأتی منه التنزیه الجملة
مستأنفة لدفع توهم الیأس مما مضی من الابیات دیمش حاشانك
مأولی معناسنده شارح شیخ زاده فرض للناظر اولا بکلمة ان
ثم قال حاشاه مبالغة فی تنزه ذاته عن الحرمان دیمشدر بعض شراح
حاشا معاذ الله معناسنه در دیمش قوله ان یحرم ان مصدریه در
یحرم فعل مضارعدر حرم حریما وحرما ناکلور ضرب وعلم بابلرندن
حرمه منعه معناسنه در ایکی مفعوله تعدی ایدر تحتنده فاعل
ضمیری سلطان انبیا علیه الصلوة والسلامه راجعدر، راجی سکوه
یا ایله درقاعده نصب یا ایله اولمق ایدی رأیت القاضی کبی لکن اعط
القوس باریها قبیلندندر محلا منصوب یحرم فعلنك مفعول اولیدر
جمله‌سی تأویل مصدرده منصوبدر حاشا فعلنك مفعولیدر حاشاه
ان یحرم الجار تقدیرنده در مکارمه یحرم فعلنك مفعول ثانیسیدر
ضمیره مضافدر مکارم نصب میم ایله در ضمله اولان مکرمه لفظنك
جمعیدر شراح المکرمة الصفة المرضیة الفائض نفعها علی الغیر ایله
تعریف ایتمشلردر شارح حنفی بو وجهله تفصیل ایدرکه ان حاشا اسم منتصب
انتصاب المصدر الواقع بدلا من الفعل وهو مثل سقیا ورعیا وحاشا الله
بالاضافة فهو مثل سبحان الله هذا والظاهر ان الناظم انما استعمله
فعلا لانه جعل ان یحرم فی محل الرفع علی انه فاعله ویحرم بفتح الیا
معلوما من حرمه مثل ضربه یضربه من احرم یحرمه فالراجی مفعول اول
ومکارمه مفعوله الثانی وبضم الیاء مبنیا للمفعول فالراجی مرفوع علی
انه قائم مقام الفاعل قوله او حرف عاطفه در یرجع فعل مضارع منصوبدر
الجار فاعلیدر جمله‌سی یحرم اوزرینه معطوفدر شارح شیخ زاده الجار
الملاصق والقریب بیته الی بیتك ویطلق علی من استجار بواحد یقال انه جاره

دیمشدر منه من حرف جردر ها ضمیر مبنی محلا مجرور من ایله جار مجرور
یرجع کلمه‌سنه متعلقدر ضمیره مضافدر غیر نصبله درفاعلدر ولان الجار
کلمه‌سندن حالدر محترم مضاف الیهدر محترم اسم مفعولدر احترامدندر توقیر
واکرام معناسنه در شارح کوده‌ی خلاصه معناده دیمش والمعنی حاشاه من
قدرته الجلیل ان یحرم الراجی الذلیل کرمه الجزیل ویرجع الجار من جواره
المنیع وجنابه الرفیع محروما من نواله الوسیع بعض شراح ای بنزه رسول الله
من ان یجعل من یرجو لطفه وکرمه محروما عن ملاطفته دیمشدر،
وبعض شراح حاصل المعنی انزه النبی صلی الله علیه وسلم من ان یمنع الراجی
شفاعته او یرد المستجیر احترام لانه معدن الکرامات ومنبع الاحترامات
دیدی محصول معنا عبارت بیت اول سلطان الانبیاء پیغمبر کریم الشان
علیه الصلوة والسلامك الطاف جزیله ومکارم جلیله‌سی دن کا رحمت
پناهیدن رجامند اولان ضعفا بی حاشاکه محروم ایده یاخود جوار سعادتنه
التجا ایدوب استجاره ایدنلری بلا حرمت ولا اعتبار خائب وخاسر
رجوع ایتدوره یعنی رجامند اولانی محروم ایتمك واستجاره ایدنلری خائب
وخاسر دکهندن رجوع ایندرمکدن جناب حق انی منزه وتبرئه ایلدی
اویله پیغمبر عالیمقامدر دیمك اوله وفی البیت من البدیع، جناس
الاشتقاق بین یحرم ومحترم وجناس القلب بین الراجی والجار

تخمیس

کناه ده ذکر لطف وشفاعتی همه سو ، یدنیازی کسنه او بابده سر مو
جهانه رحمت ایکن اول حبیب معجزه کو ، حاشاه ان یحرم الراجی مکارمه
او یرجع الجار منه غیر محترم

ومنذ ال مفاعلن زمت اف فاعلن کاری مدا مستفعلن یحه فعلن
وجد ته مفاعلن لخلا فعلن صی خیر مل مستفعلن تزم فعلن
ومنذ الزمت افکاری مدایحه ، وجدته لخلاصی خیر ملتزم

ومنذ الزمت واو استینافیه در، مذ، ومنذ، زمان ماضیده ابتداء
زمانه ایچوندر نته کیم من مکانده ابتداء غایت ایچوندر منذ حرف جر
اولور نحو ما رأیته منذ یوم الجمعة دیمك یوم جمعه ابتداسندن برو کورمدم

دیمکدر. لکن کوید ممك یعنی فعل عدم رؤیت الی الآن ممتد اولدیغنی
دخی مفید در کما قال ملا جامی مذ ومنذ لابتداء الزمان الماضی کما
اذا قلت سافرت من البلد منذ سنة کذا او ما رأیت فلانا مذ سنة
کذا بشرط ان یکون هذه السنة ماضیة فمعناه ان مبتدأ مسافرتی
او عدم رؤیتی کان هذه السنة وامتد الی الآن مثال مزبور ما رأیته
منذ یوم الجمعة ترکیبنك بو صورتده اعرابی منذ حرف جردر یوم مجروردر
رأیت فعلنه متعلقدر کما قال الشارح الکردی منذ حرف جر بمعنی
من الابتدائیة وکاهی ظرف اولوب فی معناسنده اولور جملهٔ مدت
معناسنه اولوب زمان حاضره مخصوص اولور کما قال جامی وهما
للظرفیة من غیر اعتبار معنی الابتدا والزمان الحاضر الذی اعتبر به
حاضراً فالمراد ان جمیع زمان الفعل هو ذلك الزمان الحاضر نحو
ما رأیته منذ شهر ای جمیع زمان انتفاء رؤیتی هو هذا الشهر
بو مقامده منذ کلمه‌سی جملهٔ مدت معناسنه اسمدر تقدیراً مرفوع مبتدادر
لزمت فعلنك جمله‌سنه مضافدر وجدت جمله‌سی مبتدانك
خبریدر جمله‌سی ابتدائیه در یاخود منذ وجدت فعلنك ظرفیدر قال
شارح شیخ زاده والعامل فی منذ ههنا قوله وجدت ان جعلت
مفعولیه وللابتداء ای جمیع المدة التی لزمت افکاری وقال
المصنف منذ مبتدا بمعنی جمیع المدة التی لزمت افکاری مدایحه
فیها وخبره جملة وجدت والعائد محذوف ای فیه دیمشلر کما قال الحنفی
والتقدیر ههنا جمیع المدة التی لزمت افکاری مدایحه وجدت فیه
خیر ملتزم بخلاصی هذا علی تقدیر ان یجعل مفعولا فیه فالتقدیر
وجدت فی جمیع المدة لخلاصی خیر ملتزم شارح کوردی منذ ههنا
ظرف لوجدت مضاف الی لزمت دیدی قوله لزمت افعال بابندن
بن لازم قلدم والزام ایلدم دیمکدر بعض شراح بن ملازم قلدم
دیمکدر دیمش لزمت نفس متکلم وحده دن فعل وفاعلدر جمله‌سی
منذ کلمه‌سنك مضاف الیهیدر لزوم منطقی مراد اولورسه امتناع
انفکاك معناسنه اولمغله دیمکدر که بن قوهٔ طبع وافکاریمی

مدایح

مدایح سلطان کائناته ملازم و مداوم قلدم امتناع انفکاك ایله
دیمك اولور. یعنی افکاریمی سلطان ذیشانك مدایحندن قطعاً
دور و منفك اولمیوب دائماً من غیر انفکاك مدایح رسول الله صلی الله
علیه وسلمده اولدیغنی ناظم علیه الرحمه بیان و افاده مراد ایدر لزمت
فعلی ایکی مفعوله تعدی ایتمکله افکاری تقدیراً منصوب لزمت
فعلنك مفعول اولیدر شارح مصنفك والزمته الشیء یتعدی الی
المفعولین ای جعلته لازماً له یرید جعلت لازمت المدایح ذاك الحضرة
دیمشدر افکار فکرك جمعیدر فکر لغتده تأمل معناسنه اهل منطق
بر امر مجهولی بیلمك ایچون ذهنده اولان معلوماتی ترتیب در
دیدیلر شیخ زاده الفکر استعمال القوة العاقلة لاستحصال
ما لیس بحاصل ایله تعریف ایدر مدایحه قولی لزمت فعلنك مفعول
ثانیسیدر ضمیره مضافدر ضمیر ممدوح خدا علیه الصلوة والسلامه
راجعدر مدایح مدیحه نك جمعیدر مدیحه ما به المدح اولان شیئه
دیرلر قاموسده المدیح والمدیحة ما یمدح به والجمع المدایح دیمشدر
ناظم مدایحی قولیله اول سلطان انبیانك مدایح جلیله‌سنده انشاد
ایلدیکی زادهٔ طبعی ونتایج افکاری اولان نظم قصائد وسائر جمله آثاری
مراد ایدر آنلر ما به المدحدر. وجدت فعل و فاعلدر ضمیر متصل محلاً
منصوب مفعولی اولیدر ضمیر سرور عالم صلی الله علیه وسلمه راجعدر
وجدته دیمك بیت آماده هول قیامت ضمان رأفت جود. امید روز ندم ملتجای یوم خلود.
اول پیغمبر ذیشان علیه الصلوة والسلامی یوم جزاده مهالکدن خلاصمه
متکفل بولدم دیمکدر. لخلاصی لام فی معناسنه حرف جردر جار مجرور
وجدت کلمه‌سنه متعلقدر خلاص نجاتدر خلاصی مصدر بنك مفعولی
تعمیم ایچون حذف اولنمشدر ای لخلاصی عن کل مکروه ومهالك تقدیرنده در
یعنی وقد یحذف المفعول لیذهب ذهن السامع لکل امر مناسب للمفعولیة
قاعده‌سیله هر حال پریشانمده وجمیع اضطرابمده خلاص و نجاتمه متکفل بولدم
دیمك ایچون محذوفدر خبر لفظی وجدت فعلنك مفعول ثانیسیدر ملتزم
لفظنه مضافدر ملتزم کسر زا ایله اسم فاعلدر التزامدندر التزام تکفل

معناسنه در شارح کوردی یقال التزمته الشیء فالتزمه ای جعلته
کفیلا له واوجبه علی نفسه دیمش شارح شیخ زاده التزم تکفل
واوجب علی نفسه دیدی بو محلده ملتزمك خیرلوسی دیمکدن مراد ؞
لوعد الملتزمون واحدا فواحدا فهو خیر منهم دیمکدر دیمشلر شارح کوردی
منذ کلمه سنك ابتداء غایت فی الزمان ایچون اولدیغنی اراده ایله بو کونه
تقریر ایدرکه وفی البیت نوع من المبالغة لانه یفید انه صلی الله علیه وسلم
تکفل بخلاصه فی اول المدة قبل تمام المدح واوجب علی نفسه خلاصه
من الوقوع فی المهالك وهذا غایة کرم الخلق ونهایة الرأفة علی الخلق والمعنی
وجدت النبی صلی الله علیه وسلم وصادفته خیر ملتزم لخلاصی من المهالك من الوقت
الذی الزمت افکاری مدایحه فی ذلك الوقت دیمشدر بعض شراح خلاصه معناده
دیمش وتعلق هذا البیت بما قبله انه اذا امدحه النبی صلی الله علیه وسلم والمادح
یرجو الجائزة فحین الزم افکاره مدایحه وجده لخلاصه من النیران خیر
ملتزم لانه حاشاه ان یحرم الراجی مکارمه وبعض شراح وحاصل المعنی حین
توجهت الی النبی صلی الله علیه وسلم بصرف افکاری فی انشاد مدایحه
باخلاص النیة بکفل لی وقام بتخلیصی من کل شدة وبلیة دیمشدر
محصول معنای عبارت بیت مدایح سلطان انبیا علیه الصلوة والسلام
افکاریمی امتناع انفکاك ایله لازم قلدیغم زماندن برو یعنی مدح
رسول الله بو مقوله نظم قصائد واشعار انشادنه مباشرت ایدوب
ذکر وفکریمی مدایح علیه سنه امتناع انفکاك ایله حصر ایلدکدن برو
هرحال اضطرابمده وهر مهالکمده اول پیغمبر ذیشانی خلاص ونجاتم
ایچون خیر ملتزم بولدم خلاصه افکاریمی مدایحنه بن التزام ایلدم انی
دخی جمیع ثقلت واضطرابمده خلاصمی التزام ایلمش بولدم یعنی
بنی خلاص وتخلیص آنك التزامنده بولدم دیمك اولور ؞

تخمیس

نه دم کم محنت دنیا فقیره ایتدی غلو ؞ توجه ایله آچلدی مغالقم همه سو
نیجه اولام اوشهك مدحتنده غفلتجو ؞ ومنذ الزمت افکاری مدایحه
وجدته لخلاصی خیر ملتزم ؞

وَلَنْ یَفُوتَ مَفَاعِلُنْ تَ الْغِنَی فَاعِلُنْ مِنْهُ یَدًا مُفْتَعِلُنْ تَرِبَتْ فَعِلُنْ
اِنَّ الْحَیَا مُسْتَفْعِلُنْ یُنْبِتُ الْ فَاعِلُنْ اَزْهَارَ فِی الْ مُسْتَفْعِلُنْ اَکَمِ فَعِلُنْ
وَلَنْ یَفُوتَ الْغِنَی مِنْهُ یَدًا تَرِبَتْ ؞ اِنَّ الْحَیَا یُنْبِتُ الْاَزْهَارَ فِی الْاَکَمِ
معلوم اوله که بحر بسیطك حشونده مطوی مفتعلن کلمك قاعده در
اکا بناء مصرع اولده منه یدا عبارتی مفتعلن وزننده کلمشدر قوله
ولن یفوت واو عاطفه در لن نصب فعل مضارع اولان نفی استقبال
ایچوندر یفوت فعل مضارع منصوبدر زوال وضیاع معناسنه اولان
فوتدندر الغنی تقدیرا مرفوع فاعلیدر البته غنی فوت وزائل اولماز
دیمکدر منه جار مجرور مقدر کائن کلمه سنه متعلق ولوب غنانك صفتیدر
ضمیر فخر عالم صلی الله علیه وسلمه راجعدر غنی غینك کسریله فقرك ضدیدر
کثرة مال وثروت ویسار معناسنه در بعضیلر غنی غیره محتاج اولمقدر
دیدی شارح کوردی والمراد بالغنی ههنا الظفر بالمقصود والخلاص من المکروه
فی الدارین بشفاعته علیه السلام فیعم الدنیوی والاخروی دیمشدر ؞
شارح شیخ زاده المراد من الغنی العنایة منه والشفاعة التی یغنی من
الاعمال دیدی یدا تمیز نوع حافضیتاوزره منصوبدر عن ید دیمکدر دیمشلر
فاضل شیخ زاده وکبار شراح ذکر جزء اراده کل قبیلندندر ید ایله مراد
اجزاء متصله سندن اولدیغی ذات انساندر دیمشلر شارح مصنفك
زیدك عمامه وسائر اجزاء غیر متصله سنه قیاس ایدوب بو وجه اعتراض
ایلمش تربت فعل مضارعدر تحتنده فاعل ضمیری یده راجعدر تربت جمله سی
یدك صفتیدر تربت فقیر اولدی دیمکدر قاموسده ترب کفرح یترب
یفرح تربا کثر ترابه وصار فی یده التراب وخسر وافتقر دیمشدر آیة کریمه
او مسکینا ذا متربة وارد اولمشدر خلاصه فقیر ومحتاج ومفلس اعمال
حسنات اولنلردن غنای صوری ومعنوی طرف رسالت پناهدن منقطع
وزائل دکلدر دائما واصلدر دیمك مألندهدر ان الحیا ان حروف
مشبههدندر حیا تقدیرا منصوب اسمیدر حیا مطر معناسنه در باران
رحمت احیای ارض ایتدکنه بناء حیا دیمشلر ینبت فعل مضارعدر
تحتنده فاعل ضمیری حیا کلمه سنه راجعدر جمله سی ان لفظنك

خبر یدر ینبت انباتدندر انبات بتورمکدر یعنی ارضده نباتاتی
اخراجدر . الازهار ینبت فعلنک مفعولیدر . زهرک جمعیدر
چیچکلر معناسنه در ابیاتی مطره نسبت مجاز عقلیدر که حقیقتده
ابیات خلاق ذوالجلاله اسناد اولنور مطولده مذکور انبت الربیع
البقل قبیلندن اسنادده مجازدر یعنی فعلی ماهو له سندن غیره
اسناددر . زیرا انبات فعلنک ماهو لهسی باری تعالیدر مطر
اسباب عادیه دندر . فی الاکم جار مجرور ینبت فعلنه متعلقدر
اکم لفظی طلبه وزننده اولان اکمة کلمهسنک جمعیدر اکمه بعض
شراح وهی ما ارتفع من الارض وغلظ دیو تفسیر ایتمشلر یعنی
یوکسک یرده نابت اولان ازهاری دخی مطر انبات ایدر دیمک اولور
ناظم رحمه الله ازهاری بو قید ایله تقیید ایلدیکنک وجهی شارح کوردی
بو وجهله بیان ایتمش که الاکم جمع اکمه ویجمع علی الاکام وخص الاکم
بالذکر لعموم المطر مع انها لعلوها مظنة عدم النبات لعدم ثبات الماء
علیها فکما لم یفت المطر الانبات فی الاکم لم یفت الغنا من النبی علیه
السلام یدا لا یظن غناءها ولا یستحق له فکیف هو اهل له شارح
فخر الدین مآل معنا بیتده دیمشکه یعنی من تشبث باذیال المدایح
النبی صلی الله علیه وسلم عاد فقره الی الغنی وعسره الی الیسر المراد
ان المطر ینبت الازهار فی الاکم وبعض شراح حاصل المعنی لا یفوت
غنی النبی صلی الله علیه وسلم ونفعه عن ید احد من المحتاجین بل یصل
الی جمیع الایدی المفتقرة کما ان المطر ینبت الازهار فی الارض
المرتفعة والجبال العالیة مع بعدها من الما کذلک النبی صلی الله
علیه وسلم . یصل نفعه الی جمیع المحتاجین لانه ارسل رحمة للعالمین
دیمش شارح کوردی فی هذا البیت اثبت له صلی الله علیه وسلم .
وصف جلب النفع کما اثبت له فی البیت الاول دفع الضر عمن یلتجاء
الیه والمعنی عم غنی شفاعته ورحمة رأفته کل احد فی الدنیا والآخرة
کالمطر المنبت لانواع النباتات فی الاراضی المختلفة والاماکن المرتفعة
دیمشدر محصول معنا عبارت بیت صفر الید یعنی فقیر اولنلردن

اول پیغمبر کریم الشان علیه الصلوة والسلامدن ظهورات امداد کبیله
غنا اصلا زائل ومنفک اولماز نته کیم مطر یوکسک یرلرده اولان ازهاری
دخی انبات ایدر یعنی کرک فقر واحتیاج دنیویه ایله معسر ونهی
دست اولانلر ضعفادن وکرک مفلس اعمال حسنات اولان اهل
معصیتدن اول خازن گنجینهٔ رحمت الهی حبیب محترم طرفندن ظهورات
جملهٔ غنای دنیویه واخرویه زائل ومنفک دکلدر نته کیم مطرک فیض فاشت و
احسانی جملهٔ سادی ولمغله یوکسک یرلرده نابت اولوب مباهک
قلت سریاننه بناء قبول نمادن ظاهرا نقصانی اولان ازهاری
دخی انبات ایدر دیمکدر . وفی البیت من البدیع الطباق بین الغنی
وتربت والمجاز ومراعات النظیر والتذییل فان المصرع الثانی دلیل وذیل للاول

تخمیس

قدومی ابتنه غیث عنایت رحمت . انکله نشو ونما بولدی کلشن ثروت
انکله ایلدی تحصیل برک بارامت . ولن یفوت الغنی منه یدا تربت
ان الحیا ینبت الازهار فی الاکم .

وَلَمْ اُرِدْ مفاعلن زَهْرَةَ الدُّ فاعلن دُنْیا الَّتی مستفعلن قَطَفَتْ فعلن
یَدا زُهَیْ مفاعلن رٍ بِمـا فاعلن اَثْنی عَلی مستفعلن هَرِمِ فعلن
وَلَمْ اُرِدْ زَهْرَةَ الدُّنْیا الَّتی قَطَفَتْ . یَدا زُهَیْرٍ بِما اَثْنی عَلی هَرِمِ
بیت سابقده غنی مطلقی مطلق ذکر اولنوب زخارف فانیه اولان
غنای دنیویه مرادا ولمق احتمالی ولمغله بو بیت ایله اول احتمالی
کندودن دفع ایچون ناظم علیه الرحمه ولم ارد زهرة الخ دیمشدر واو
حالیه در لم ارد فعل مضارع مجزوم نفس متکلمدر فعل وفاعلدر
اراده دندر که اراده قصد ومیل وطلب معناسنه در جملهسی جمله
حالیه در ارد فعلنک فاعلندن حال اولور باخود واو عاطفه در
زهره زانک فتحی وهانک سکونی ایله در شارح کوردی وهی
نور الشجر وزهرة الدنیا حسنها وبهجتها دیمش زهرة ارد فعلنک
مفعولیدر دنیا تقدیر مجرور مضاف الیهیدر اضافه بیانیه در .
ای الزهرة التی هی الدنیا دیمکدر دیمشلر لکن ظاهرا اولان اضافه

بومقامده لامیه اولمقدر. زهرة چونکه چیچك معناسنه در. زهره
دنیا ایله مراد دینار و درهم مقوله سی مشتهیات ولذائذ فانیه درکه
ظاهرده چیچك کبی لطیف لکن حقیقتده مورث درد سر و سریعا مشرف
زبول و فنادر زهرة لفظی مشبّهٌ به اولوب مشبّه اولان مشتهیات
فانیه ده استعارهٔ مصرحه اولدیغنه قطفت یدا زهیر الی آخره مصرع ثانی
قرینه در التی اسم موصولدر قطفت فعل ماضی مؤنثدر. یدا اصلنده
یدان ایدی زهرة لفظنه اضافت ایله نون ساقط اولمشدر. یدا
دست معناسنه اولان یدك تثنیه سیدر حالهٔ رفعی الف ایله در.
مؤنث سماعیدر قطفت فعلنك فاعلیدر قطفت جمله سی اسم موصولك
صله سیدر موصوله عائد ضمیر محذوفدر قطفتها تقدیرنده در اسم موصول
مع صلته زهرة کلمه سنك صفتیدر یدادن مراد زهیرك شخصی و ذاتیدر
یعنی کندودر. پوخسه یدادکلدر مجاز عقلیدر یعنی قطفت فعلنی.
فاعل حقیقیسنك غیری یه اسناددر که اصل زهرهٔ دنیا اولان صله دینار
وعطیه یی دوشوروب اخذ ایدن زهیردر افتطا فی ذاتنه نسبت ایتمیوب
یدنه نسبت فعل سببنه اسناد قبیلندن مجاز عقلی اولور. و مجاز عقلینك
قسم ثانیسندن اولور. زیرا مجاز عقلی درت قسمدر کما قال السعد التفتازانی
فی المطول و اقسام المجاز العقلی اربعة لان طرفیه وهما المسند الیه والمسند
اما حقیقیان نحو انبت الربیع البقل او مجازیان نحو احیی الارض شباب
الزمان فان المراد باحیاء الارض تهییج القوی النامیة فیها و نضارتها
بانواع النباتات والاحیاء فی الحقیقة اعطاء الحیاة وهی صفة تقتضی
الحس والحرکة والبدن والروح وکذا المراد بشباب الزمان ازدیاد قوتها
النامیة وهی فی الحقیقة عبارة عن کون الانسان فی زمان تکون حرارته
العزیزیة قویة مشتعلة واعلم ان الاسناد المجازی لایخرج الطرف
عما هو علیه بل حاله کحال سائر الالفاظ المستعملة فی انه اما حقیقة
او مجاز انتهی بومقامده یدا زهیر قطفت عبارتنده مسند الیه اولا
یدا لفظنك معنای حقیقیسی جارحهٔ معروفه در لکن مجازا انسان
مشخص اولان زهیرده استعمال اولنمشدر کذلك مسند اولان قطفت

کلمه سنك

کلمه سنك معنای حقیقیسی میوه و ازهاری دوشورمکدر بو محلده
معنای مجازی اولان مشتهیات دنیویه دن دینار و درهم مقوله سنی
اخذ ایتمکدر یعنی المقدن استعمال اولنمغله قطفت کلمه سی دخی معنای
مجازی سنده استعمال اولنمشدر کذلك قطفت فعلی ماهوله سی اولان
ذات زهیره اسناد اولنمیوب ماهوله سنك غیری اولان یدا لفظنه
اسناد اولنمغله اسنادده مجاز اولان مجاز عقلی دخی تحقق ایدر پس بوصورتده
مجاز عقلینك طرفینی مجاز اولمش اولور زهیر لفظی صیغهٔ تصغیر ایله
زمان جاهلیت شعراسندن باب کعبهٔ مکرمه یه تعلیق اشعار ایدن اصحاب
سبعهٔ معلقه دندر که محضا معجزهٔ باهره اولان آیات بیناتدن قوله تعالی
وقیل یا ارض ابلعی ماءك ویا سماء الخ آیت کریمه سی نازل اولدقده نهایت رتبه
بلاغتنه شعراء مسفوروندن انکشت بردهان حیرت اولوب جمله سی پشت
دست عجزی زمین اعتراف و معذرته وضع ایتمکله باب کعبهٔ مکرمه دن
اشعار معلقه یی رفع و اسقاط ایدوب ورأی جدار حجابده هر بری متواری
و گمنام اولدیلر بما اثنی باء حرف جردر سببیه در یا استعانت ایچوندر ما
موصوله در. اثنی افعال بابندن فعل ماضیدر تحتنده فاعل ضمیری زهیره
راجعدر جمله سی ماء موصولك صله سیدر ماء موصوله عائد ضمیر محذوفدر
اثنی به تقدیرنده در ماء موصول مع صلته باء جاره ایله محلا مجرور قطفت
فعلنه متعلقدر. اثنی ثنادندر مدح معناسنه در علی هرم جار مجرور
اثنی فعلنه متعلقدر. هرم بکسر الراء بذل و سخا ایله معروف بلکه اجود
ملوك عربدن هرم بن سناندر شارح شیخ زاده هرم بفتح الهاء هو هرم
بن سنان کان من اجود ملوك العرب ولزهیر مدائح واشعار فی حقه و وصل
منه الیه صلات و خلع کثیرة خارجة عن العادة دیمشدر حتی شارح کوردی
ومن مدائحه له شعر قف بالدیار التی لم یعفها القدم ٭ بلی وغیرها الارباح والدیم ٭
ان البخیل ملوم حیث کان ولا ٭ کن الجواد علی علاته الهرم ٭ قوله
علی علاته معناه علی کل حال دیمش شارح مصنفك معنای بیتی بریلنا ظم
رحمه الله انی وان کنت طالبا من ذاك الحضرة صلة المدائح الا انی لم اطلب
مایتعلق بالمقاصد الدنیویة کما طلب زهیر تلك عن هرم بن سنان حین یأتی

بمدايحه اليه ديو تقرير ايدر قال الشارح فخر الدين يعنى لا اريد بمدايحى
للنبى صلى الله عليه وسلم ؛ زينة الدنيا التى كانت مطمح نظر زهير بمدايحه
لهرم بل اريد بها مرضات الرب المتعال والوصول الى مقام الاخيار الابرار
وقال بعض الشراح وحاصل المعنى لم ارد من النبى صلى الله عليه وسلم مستلذات
الدنيا ومنافعها التى اخذها زهير من هرم عوضاً عن مدحه له انما اردت
بمدايحى للنبى صلى الله عليه وسلم شفاعته فى الآخرة محصول معنا عبارت
بيت شاعر زهيرك ملوك عربدن هرم كه ابن سنانى مدح و ثناسيله نائل
اولديغى يعنى صلهٔ زخارف دنيايى قصد وطلب ايتمم يعنى مدح سلطان كائنات
بو قصيده يى انشادم مال وجاه وساير منافع دنيويه اميديله دكلدر بلكه
شعر چو سن بن دردمندا نه مددكار ؛ قومه بوردمند زارى ناچار
سزاى لطفك اولسون ناظم زار ؛ شفاعت يا رسول الله شفاعت
منطوقنجه اميد شفاعت ايله نياز نامهٔ عاجزانه مدد ديمك مراددر ومن البديع
جناس الاشتقاق بين زهر وزهير ومراعات النظير بين زهرة وقطفت

تخميس قصيده

اوپادشاهنه حدتم هديهٔ مدحت ؛ بو برلك سبزه بن ايتدم حجابله جرأت
اولورسه مثمر اكر انسابيدر دولت ؛ ولم ارد زهرة الدنيا التى قطفت
يدا زهير بما اثنى على هرم ؛

يا اكرم ال مستفعلن خلق ما فاعلن لى من الو مستفعلن ذ به فعلن
سوائك عن مفاعلن د حلو فعلن ل الحادث ال مستفعلن عمم فعلن
يا اكرم الخلق مالى من الوذ به ؛ سواك عند حلول الحادث العمم
ناظم عليه الرحمه بو مقامده غيبتدن خطابه التفات ايتمشدر اشبو التفاتك
وجهنى بيانده شارح شيخ زاده ديمشركه التفت من الغيبة الى الخطاب
كما فى اياك نعبد لان السؤال فى الخطاب ادعى الى الاجابة من الغيبة شارح
مصنفك رحمه الله بيضاوينك فاتحهٔ شريفه تفسيرنده اولان تحقيقاً
معنويه سنه قياساً بوكونه تفصيل ايدركه هذا التفات من الغيبة المسلوكة
السابقة الى الخطاب له والاقبال اليه ووجه ذلك انه لما ذكر الحقيق
بالثنا وتقرب اليه بانواع الخشوع والدعاء عن قلب حاضر ووجد من نفسه

محركاً للاقبال عليه والتكلم لديه وكلما اجرى عليه صفة من تلك الصفات
العظام قوى ذلك المحرك الى ان يؤل الامر الى خاتمة الصفات وهى انه من
تشبث باذيال مدحه عاد فقره الى الغنى وانقلب عسره الى اليسر لان
نفعه عام كالحيا فح صار ذلك المحرك لكمال قوته سببا للاقبال
على ذلك الحقيق بالثنا والخطاب لديه والدعا كما فى قوله تعالى اياك
نعبد واياك نستعين قوله يا اكرم يا حرف ندا در اكرم منادى مضاف
اولمغله منصوبدر اكرم كرمدن اسم تفضيلدر كرم صفة مرضية
الفائزة نفعها على الغير ايله تعريف اولنمشدر خلق مصدردر مخلوق
معناسنده مستعملدر حرف تعريف استغراق ايچون اولمغله جميع ؛
مخلوقات ديمك اولور ما لى ما ليس معناسنه نفى ايچوندر مذهب مختارده
مبتدا وخبره داخل اولور لى لام حرف جردر يا سكون اوزره مبنى محلا
مجروردر جار مع المجرور كائن محذوفنه متعلق محلا مرفوع مقدم
خبردر من موصوله در الوذ فعل مضارع نفس متكلمدر لاذ يلوذ دن
مشتقدر صغنمق معناسنه در فعل وفاعلدر جمله سى من موصولك ؛
صله سيدر به جار مجرور الوذ فعلنه متعلقدر ضمير من موصوله
راجعدر من موصول مع صلته جمله سى مؤخر مبتدادر مبتدا مع خبره
جمله سى جواب ندادر جملهٔ ندائيه استينافيهٔ دعائيه در ديديلر
سوى اسميدر غير معناسنه در تقديراً مرفوع من موصولدن بدلدر كاف
خطابه مضافدر عند الوذ فعلنك ظرفيدر حلول لفظنه مضافدر
حلول نزول معناسنه در يعنى بر محله كلوب اينوب نزول ايتمكدر
حلول لفظى الحادث كلمه سنه مضافدر مصدرك فاعلنه اضافتى
قبيلندندر الحادث دن مراد معدوم ايكن وجوده كلوب ظهور ايدن
شيدر العمم حادثك صفتيدر عينك وميمك اولاننك فتحه سيله
شامل تام معناسنه در شراح يقال عمم اى شمله والحادث العام
التام هو الموت ديمشلر واقعا موتك عموم وشمولى قوله تعالى كل نفس
ذائقة الموت آيت كريمه سندن مستفاددر وحادث عالم اولان موتك
انسان ضعيفه نزول وروندن پيغمبر عليه الصلوة والسلامه التجا ؛

واستمداددن غیریدن چاره جوی سلامت اولمق محال اولدیغنه ایما ایدر
شارح درة المضیئه کوردی رحمه الله خلاصهٔ معناده بو کونه تقریر ایدر که
والمعنی یا اکرم الاولین والآخرین علی الله تعالی ما لی احد التجاء الیه والوذ به
عند حلول الموت ونزول الشدائد فانه محل الخوف والفزع لانه آخر منازل
الدنیا واول الآخرة شارح فخر الدین دیمش که یعنی التجاء الیك یا اکرم
الخلق علی الخالق عند حلول الموت الموت وآخر المهاجرة عن الدنیا واول
النزول الی منازل الآخرة والعقبی فانه مظنة انتزاع الایمان من کید
الشیطان محصول معنای عبارت بیت ای جمیع مخلوقاتك اکرمی ولان
پیغمبر جلیل الشان حادث عام الشمول اولان موت کلوب نزول وحلول
ایلدیکی وقتده بنم ایچون سندن غیری ملاذ وملجأ یوقدر یعنی مخاطرهٔ
هلاك ابدیه ومهلکهٔ عظیما اولان یوم انتقالده مظنهٔ نزع ایمان اولمغله
تسلط شیطان لعینندن پناهم وصیغنه جق یرم انجق سن سین دیمك مراددر

تخمیس

پناه وملجأم اولدی تحیر وولهی ∴ قبوکدن ایلمه رد بو کمینه روسیهی
کوکل قوییوب کیمه کتسون بو باب پادشاهی ∴ یا اکرم الخلق ما لی من الوذ به
∴ سواك عند حلول الحلول الحادث العمم ∴
ولن یضیق مفاعلن قدر سو فعلن ل الله جا مستفعلن هك بی فعلن
اذ الکریم مفاعلن م تجلـ فعلن لا باسم من مستفعلن تقم فعلن
ولن یضیق رسول الله جاهك بی ∴ اذا الکریم تجلی باسم منتقم
واو بیت اولده اولان ما لی من الوذ به اوزرینه یضیق جملهسنی عطف
ایچوندر لن یضیق لن کلمهسی تاکید نفی استقبال ایچوندر یضیق فعل
مضارعدر لن ایله منصوبدر ضیق وسعتك خلافیدر مضایقه
ویرمز دیمکدر ∴ رسول منادای مضافدر حرف نداسی حذف اولنمشدر
یا رسول الله دیمکدر جملهٔ ندائیه یضیق فعلی ایله یضیقنك فاعلی
اولان جاه لفظی بینینه دخول ایتمشدر جاه منصب رفیع وقدر
ومنزلت عالی معناسنهدر کاف خطابه مضافدر ضمیر خطاب
سید کائنات علیه الصلوة والسلامهدر بیت اولده صاحب سعادت

علیه الصلوة

علیه الصلوة والسلامه یا اکرم الخلق عنوانی ایله ندا وابتهال ایلدی
بو بیتده ندایی تکرار ایدوب یا رسول الله وصفیله ندا وتضرعنك
لطافتنی شارح کوردی بو وجهله بیان ایدر که کرر ندائه علیه السلام
بصفة غیر الاول تاکیدا لرجائه واستلذاذا بذکر اسمائه دیمشدر ٭
رسول کلمهسی لفظهٔ جلاله مضافدر کلمهٔ بی بنم ایله دیمکدر ٭
با حرف جردر یاء متکلم مبنی محلا مجروردر شارح کوردی یضیق
فعلنه متعلقدر تقدیری لن یضیق بسبب شفاعتی یوم القیمة دیمکدر
دیمش ٭ لکن جار مجرور مقدر شفاعتی کلمهسنه متعلق اولمق ربط
معناده دخی مناسب اولور اکرچه جار مجرورك متعلقی مقدر اولورسه
افعال عامهدن اولمق شرطدر زیرا مقدر اولان معین ومعلوم اولمغه
محتاجدر پس معلوم اولمق افعال عامهدن اولورسهدر دیمشلر لکن
کثرة قرائن سببی ایله بو محلده شفاعتی کلمهسی افعال عامه حکمنه
دردکه قرائنندن معلوم وظاهردر تقدیری یا رسول الله بکا شفاعتك
ایله قدر وجاه منزلتکه مضایقه کلمز دیمك اولور ٭ اذ الکریم اذ کلمهسنك
تفصیلی ابیات سابقهدن اذ قلدانی ما بخشی عواقبه بیتنده کذا ایتمشدر
بو محلده اذ سکون اوزره مبنی محلا منصوب یضیق فعلنك ظرفیدر
یاخود مقدر شفاعتی کلمهسنك ظرفیدر ٭ الکریم لفظا مرفوع مبتدادر
کریم صفة مشبههدندر موصوفی محذوفدر الله الکریم اسماء الهیهدندر
بعضلر معناه المفضل الذی یعطی بغیر وسیلة ولا مسئلة ایله تعریف
ایتمشدر تجلی تفعل بابندن فعل ماضیدر ای ظهر وانکشف ایله تفسیر
ایتمشلر ٭ تجلی فعلنك فاعلی تحتنده ضمیر کریمه راجعدر جملهسی مبتدانك
خبریدر مبتدا مع خبره جملهسی محلا مجروردر اذ کلمهسنك مضاف الیهیدر
باسم جار مجروردر تجلی فعلنه متعلقدر اسمدن مراد اسماء الهیهدن اولان
اسم منتقمدر که صفات فعلیهدندر اسم کلمهسنك مضاف الیهیدر
اسمك منتقمه اضافتی بیانیهدر منتقم اولان اسم ایله دیمکدر ٭
نته کیم بسم الله اولان اضافته بیانیه دیمشلردر ∴ منتقم
انتقامدن اسم فاعلدر شارح کوردی والمنتقم من الانتقام بمعنی المعذب

والمعاقب باسم من اسماء الله تعالى والمراد بتجلي الكريم باسم المنتقم ظهور
آثار الانتقام من ذات موصوفة بالكرم كتب ربكم على نفسه الرحمة
فيتجلى الحق في المحشر لفضل العباد والانتقام من الاعداء تجليا تاما
وظهورا كاملا بحيث لا يبقى لاحد شك ولا شبهة من اهل المحشر،
دیمشدر معلوم اولدیکه بو مقامده تجلی باسم منتقم عبارتندر اولان
تجلی کلمه سنك لغت معناسی جناب حق انتقام صفتی ایله ظهور ایلدیکی
وقتده دیمکدر انکشاف وظهور جهت وتحیز اقتضا ایتمکله مجسمانك
ملاحظه اولنور باری تعالی حقنده جهت وتحیز متصور دکلدر منزهدر
ایمدی بو مقامده باری تعالینك اسم منتقم ایله تجلیسنده دیمك یعنی
روزجزاده جناب حقك تکوین صفتنك انتقام وتعذیبه تعلقنده
دیمکدر اول تعلق که اراده وقدرتك تعلقندنصکره تکوین صفتنك
تعلقیدر اول تعلق صفات افعالدن صفة فعلیه‌دراول صفة فعلیه‌نك
اسمی منتقمدر زیرا کیم مذهب حنفیة ماتریدیه اوزره صفات ذاتیه‌دن
اولان تکوین صفتی ایله حق تعالینك اتصافی ازلا وابدادر لکن
بو تکوین صفتنك وجود ممکناته تعلقاتی یعنی هر بر تعلقی صفات
افعالدن بر صفتدر دیدیلر، عارف افندی مرحوم مناهجده بو وجهله
بیان ایدر که صفات افعالی جمیعا اسم تکوین جامع یعنی جملسنه صادق
اولوب مجموع صفات افعال معنای تکوین تحتنده مندرجه‌در وصفات
افعالدن هر صفت اثرینك اسمی اعتباریله تسمیه اولنمشدر مثلا تکوین
صفتنك اثری خلق اولدیغی صورتده اول صفته دلالت ایلدین اسم
اسم خالق وصفت صفت تخلیقدر واثری حیات اولدقده اسم
اسم محیی وصفت احیادر وقس على ذلك محققین حنفیه مسلکی
بودرکه صفت تکوین صفت ذاتیه ازلیه‌در تخلیق وترزیق واحیا
واماته مثللو سائر صفات افعال مجموعی تکوینك مکوناته تعلقندن
عبارتدر امور اضافیة اعتباریه‌دندر دیمشدر کذلك مثلا تکوین
صفتی ترزیقه تعلق ایدرسه صفت ترزیق اولور، اسم رازق اولور
انتهی کذلك بو مقامده دخی حقك صفت ذاتیه سنده اولان تکوین

روزجزاده

روزجزاده عبدك انتقامنه یعنی تعذیبنه وعقابنه تعلق ایلدکده
اول تعلق صفات افعالدن صفة فعلیه‌در اول صفة فعلیه‌نك
اسمی منتقمدر ایمدی اسم منتقم ایله ظهورك معناسی بو تقریر وبیان
اوزره دیمکدرکه کریمك صفت ذاتیه سنده اولان تکوین صفتنك
تعذیب وانتقامه تعلقی وقتنده باکه شفاعتکله قدر وجاه ومنزلتك
یا رسول الله ضیق ولازم معناسنده اولور، واکر اشاعره مذهبی
اوزره تقریر اولنورسه اراده وقدرت صفتلرینك روزجزاده
عبدك تعذیب وانتقامنه تعلق ایلدیکی وقتده یا رسول الله بکا شفاعتکله
قدر جاهکه مضایقه کلمز دیمك اولور، زیرا اشاعره صفت تکوین
صفة ذاتیه‌دن دکلدر بلکه اراده وقدرتك مقدوره تعلقندن
عبارت صفة اعتباریه‌در دیوب حقك اراده وقدرتی ایجاد ممکناته
کافیدر تکوین صفتنه حاجت قالماز دیمشلردر مشایخ صوفیه
قدس الله اسرارهم کلاملرنده اولان تجلی وظهور حق عبارتلری
کشف وکرامته متوقف بر معنیدر ولمغله علوم ظاهره ایله
بر وجهله معلوم اولمیه جغی ظاهردر بعضلر بو بیتده ناظم
جناب حقی کریم صفتی ایله متصف قلدی بعده منتقم
صفتی ایله توصیف نیچه مناسب اولوردیمشلر کما قال المصنف
فان قیل ذکر الکریم ههنا لا یلایم المقام اذ المقام مقام القهر
والانتقام قلنا نبه بذلك على شدة الانتقام من العقوبة
من الکریم الحلیم اشد نعوذ بالله من غضب الحلیم شارح فخر الدین
معنای بیتده دیمش یعنی لا یطوف النقصان حول عزتك وعظمتك
یا رسول الله بتشبثی بك والتجائی الیك ان کنت شفیعی حین
کان الله الکریم منتقما من العصاة شارح کوزلحصاری والمعنی یا رسول الله
لا یضیق جاهك الواسع ومنصبك الساطع بشفاعتی وقت تجلی
الحق لرحیم باسم المنتقم الکریم دیمشدر بعض شراح اذ الکریم
عبارتنده اولان اذ کلمه سنی علت معناسنه دردیوب، وحاصل
المعنی لن یضیق جاهك ووسعه مرتبتك بسبب شفاعتك لی یا رسول الله

تعلق

لان الكريم متصف باسم المنتقم بالفعل من المذنبين وانا منهم فتجود
على شفاعتك اوحين تجلى الكريم باسم المنتقم ديو معنى برمش محصول
معنا عبارت بيت رودجزاده عباد مذنبينه جناب رب كريم اسم
منتقم ايله تجلى وظهور ايلديكى وقتده يعنى قطعه
اى شافع بنا ئوعصيانا اوكوندم كيم ٭ وردنباده امت ابازالامان اولور ٭
لطفا ايت شفاعت ايله مدد بوخسته دوزخك ٭ يادبلرى قراركه عاصيانا اولور ٭
منطوقنجه رب منتقمك اراده وقدرتى تعذيب وانتقامه تعلق ايلدكده
وسعتكرده رحمة للعالمين اولان جاه عالى وقدر ومنزلتك يا رسول الله
باكه شفاعت ايله ضيق ولماز ديمك ماالنده در ٭ ٭ ٭ ٭

تخميس

اوكونكه ظاهر اوله يوم محشرك تعبى ٭ شفاعتك ويريلور ساكه اوسع رتبى
اوذات پاكك ايكن وسع رحمتك سببى ٭ ولن يضيق رسول الله جاهك بى
٭ اذا الكريم تجلى باسم منتقم ٭

فَاِنَّ مِنْ مُسْتَفْعِلُنْ جُودِكَ الد فَاعِلُنْ دُنْيَا وَضَرْ مُسْتَفْعِلُنْ رَتُهَا فَعِلُنْ
وَمِنْ عُلُو مُفَاعِلُنْ مِكَ عِلْ فَعِلُنْ مُ اللَّوْحِ وَالْ مُسْتَفْعِلُنْ قَلَمِ فَعِلُنْ
فَاِنَّ مِنْ جُودِكَ الدُّنْيَا وَضَرَّتَهَا ٭ وَمِنْ عُلُومِكَ عِلْمَ اللَّوْحِ وَالْقَلَمِ ٭

فَاِنَّ فا تعليليه در بيت سابقك مضموننك علتيدر يعنى يا رسول الله ٭ بكا
شفاعت ايله سنك رتبهٔ عالى وقدر منزلتك نيجه ضيق ولوركه دنيا وآخرت
سنك جود واحسانكله در كرم وجودك اورتبه ده ايكن بكا كرم شفاعتك
علو منزلتكه مضايقه ويرمزكه حتى دريغ بيوريله ديمك ماالنده در ٭
شارح مصنفك هذا البيت تعليل لقوله ولن يضيق يريد ان من كان الدنيا
والآخرة من آثر جوده وسخائه والمخلوقات فيضا من فيوض كرمه وعطائه كيف
ينقص من جاهه شئ اذا سعى فى دفع البلا اذا نزل به داء وعناء ديمشلر ان
حرف مشبهه دندر من جودك جار مجرور مقدر كائن كلمه سنه متعلق محلا
مرفوع ان كلمه سنك اسمى اوزرينه مقدم خبريدر جود لفظى كاف خطابه
مضافدر خطاف سرور كائنات عليه الصلوة والسلامه در جود سخا ٭
واحساندر لكن بعضلر الجود اعطاء ماينبغى لمن اينبغى ايله تفسير ايتمشلر

جود جاد يجود دن مصدردر الدنيا تقديرا منصوب ان كلمه سنك
اسميدر ٭ وضرتها نصبله دنيا اوزرينه معطوفدر ضميره مضافدر
ضمير دنيايه راجعدر ضره تركيده اورتاق تعبير ايتدكلرى ركه ايكى
عدد زوجه سى اولان رجلك اول زوجينى بربرينه ضره دراضرايدندد
ديمشلر بعض شراح وانما سميت الدنيا والآخرة ضرتين لامتناع اجتماعهما
وكون الاشتغال بكل منهما مضرا باحوال الاخرى ديمش دنيانك دخى
آخرتك ضره سى ولمغله ايكى عدد ضره بى ارضا ايله احدهما آخره بلا
اضرار جمع ايتمك متعسر بلكه متعذرا ولديغى دولت وصفاى دنيا
ايله نعم آخرتى جمع ايتمك اكثريا متعذر ومتعسر اولديغنه اشارت
اولور شارح شيخ زاده وضرة الدنيا هى الآخرة وانما سماها ضرة لما
لان الجمع بينهما متعذر فلا الا ارضا الا ان يوفق الله تعالى ديمش نته كيم
حديث شريفده مثل الدنيا والآخرة كضرتين ان ارضيت احدهما
اسخطت الاخرى بيورلمش خلاصه كلام دنيا وآخرت يا رسول الله سنك
جود كرمكدندر ديمك اولور ٭ بو مقامده جود كلمه سنك بيانده شراح
عليهم الرحمه نيجه احتمالات ذكر ايتمشلر ازجمله شارح شيخ زاده و لما
كان النبى صلى الله عليه وسلم هو المقصود الاصلى من الجود كما ينبئ
عنه خطاب لولاك لولاك لما خلقت الافلاك فكانه سبب الجود لما
سواه فكان الكون من جوده مجازا ديمش معلوم اوله كه قوله من جودك
عبارتنده جود مصدردر مفعولنه مضافدر ديمك اوزرسه يا رسول الله
دنيا وسعادت آخرت جناب حقك سكا اولان جود وكرم واحسانيدر
ديمك اولور ٭ يعنى سنك ايچون خلق ولنمشدر كه سكا ويرلمك ايچون
يعنى سكا جود واحسان ايچون خلق ولنمشدر ديمك اولور ٭ واكر مصدر
اولان جود كلمه سى فاعله مضافدر ديو رسه انلر يا رسول الله سنك
جود واحسانكدر ديمكدر يعنى سبب خلقت وايجادلرى اولديغك جهتيله
انلر سنك جود واحسانكدر ديمك صحيح اولور لكن دنيا وآخرتكه
مراد نعم وسعادت آخرتدر انلرك وجودى محضا جود وكرم حق
ايكن ناظم من جودك ديوب پيغمبر عليه الصلوة والسلامه نسبت

ايلديكى سببنه اسناد قبيلندن مجاز عقلى اولور ٠ زيرا پيغمبر عليه الصلوة
والسلام افنديمز باعث ايجاد دوجهان وسبب خلقت اولديغى مسلمدر
نابى عليه الرحمه زيارت روضهٔ مطهره ده انشاد ايلديكى قصيدهٔ ٠
مدحيه سنده بو معنالره كوزل تلميح ايدر كما قال شعر ٠ ٠ ٠
هب سنك آب رخك حرمتنه كلمشدر ٠ بوجهان خلقى ولى سن سين اولا اصل مراد
هب سنك بخت سفرهٔ نعما مكدر ٠ عالم موجود وجود ايلسون الله زياده
بعض اهل تحقيق ٠ خلقتى مبدا ظهور جهان ٠ بعثتى باعث هدايت عام ٠
ديمش حق بودر كه ذات محمدى باعث هدايت ودليل صراط مستقيم ٠
اولديغى حسبيله اهل ايمانه وعد وعنايت الهى اولان نعم جنات عاليات
خصوصا مقصود اصلى تجليات لقاء اللهك دخى سببى اولمغله ضرتها
كلمه سيله مراد اولان امر آخرت دخى جود پيغمبريدن اولمش اولور
ومن علومك واو عاطفه ده من جودك اوزرينه معطوف اولديغى
كبى علم اللوح والقلم دخى مصرع اولده الدنيا وضرتها اوزرينه
معطوف قدر ديمشلر ٠ علوم علمك جمعيدر علم مصدردر مصدر جمع
صيغه سيله كلمكله بو مقامده انواع مراد اولنديغندن ماعدا علمك
مالم تكن تعلم آية كريمه سنده عام الشمول اولان ماء موصولك
تحتنده علم محمدى تعلق ايتمين جميع مجهولاتك تعليم اولنديغنه
تأويل واشارت مانجه علوم ذات وصفات الهيه ومعارف اسرار
قدسيه وسائر جميع علوم اولين وآخرينى ذات محمدى حاوى
اولمغله لوح قلمده اولان علوم معلومات دخى آنك مشمولاتندن
اولديغنه بناءً ناظم من بعضيه ايله علم لوح وقلمك علم محمديده
بعض اولديغنى افاده قصد ايتمشدر شارح حنفى بو وجهله
تفصيل ايدركه ولا يبعد انه سبحانه وتعالى قد اطلع حبيبه على
جميع ما هو مسطور فى اللوح وقد جرى به العلم ولا شك انه صلى الله
عليه وسلم قد تجلى بالمعارف الالهية من الصفات الربانية ٠
واحوال القدسية مما لا يحيط به لوح ولا يجرى به قلم ولم يعلمه
ملك ولم يخطر بقلب احد فيكون علم اللوح والقلم بعضا من علومه

صلى الله

صلى الله عليه وسلم فانه اذا انضم ما فى اللوح وما فى القلم الى غيره كان ما فى اللوح
وما فى القلم بعضا من المجموع لكن شارح شيخ زاده عليه الرحمه فاضلانه
وشيخانه علم حقيقتدن افاضه ايله بوكونه تعبير بيورمشكه لعل الله تعالى
اطلعه صلى الله عليه وسلم على جميع ما فى اللوح وزاده ايضا لان اللوح
والقلم متناهيان فما فيهما متناهٍ ويجوز احاطة المتناهى بالمتناهى
هذا التقرير على قدر فهمك اما من اكتحلت عين بصيرته بالنور
الالهى فيشاهد بالذوق ان علوم اللوح والقلم جزء من علومه كما
هى جزء من علم الله سبحانه لانه عليه الصلوة والسلام عند
الانسلاخ من البشرية كما لا يسمع ولا يبصر ولا يبطش ولا ينطق
الا به جلت قدرته وعمت نعمته كذلك لا يعلم الا بعلمه الذى لا يحيطون
بشئ منه الا بما شاء كما اشار اليه بقوله وعلمك ما لم تكن تعلم شارح كوردى
صاحب درة المضيئه خلاصه معناده ديمشكه والمعنى يا رسول الله لا يضيق
جاهك الجليل بشفاعة العبد الذليل لان من وجودك وفيضان جودك
وجود الدارين ومن علومك علم القلمين محصول معنا عبارت بيت يا رسول الله بكا
لطف شفاعتكله علو قدر ومنزلتكه اصلا مضايقه كلمز زيرا سنك وسعت
آباد عشق ومحبت الهى اولان قدر ومنزلتك اول رتبه ده دركه بالجمله ممكنات
سنك ايجون خلق اولنمغله سبب وجود اولديغك حسبيله دنيا وآخرت آثار
جود وكرمك وعلم ذات وصفات وعلوم اولين وآخرينى حاوى اولان علومكدن
علم لوح وقلم بعضدر بو رتبه ده جود وكرمكه نسبتله وعلم عالم شمولكله حالم
معلومك اولديغنه نظرا بكا لطف شفاعتله قدر ومنزلتكه مضايقه
احتمال محال لدر ديمك مأل اولور

تخميس

ايدوب وجودك ايله خلق عالمى احيا ٠ جهانه ذاتكى جون رحمت ايلدى مولا
جميع امتى اعفا بعيد اولورمى سكا ٠ فان من جودك الدنيا وضرتها
٠ ومن علومك علم اللوح والقلم ٠

يا نفس لا مُسْتَفْعِلُنْ تقنطى فاعِلُنْ من ذلة مُسْتَفْعِلُنْ عظمت فَعِلُنْ
ان الكبا مَفَاعِلُنْ ئر فى ال فَعِلُنْ غفران كال مُسْتَفْعِلُنْ لمم فَعِلُنْ
٠ يا نفس لا تقنطى من زلة عظمت ٠ ان الكبائر فى الغفران كاللمم

يا نفس يا حرف ندادر نفس منادى معرفه در ومضاف ياخود شبه
مضاف اولمغله ضم اوزره مبنيدر قال مولانا جامى وبنى المنادى
على الضم او الالف او الواو ان كان المنادى معرفة مفرداً اى لا يكون
مضافاً ولا شبه مضاف نحو يا طالعاً جبلا وهو كل اسم لا يتم معناه
الا بانضمام امر آخر اليه مثل يا زيد ويا رجل مثالان لما هو مبنى على
الضمة اولهما معرفة قبل الندا وثانيهما معرفة بعد الندا ومثل يا زيدان
مثال المبنى على الالف ومثل يا زيدون مثال المبنى على الواو وبو قاعده
اوزره يا نفس كلمه سنده ايكى احتمال وار در اكر مرفوع اوقنور سه مفرد
ومعرفه اولمغله ضم اوزره مبنى اولور واكر يا نفس كسر سين ايله قرائت
اولنور سه يا نفسى تقديرنده اولمغله منادى مضاف اولوب اكتفاءً
بالكسره يا حذف اولنمشدر دعالرده اولان يا ربّ دخى بو مقوله دندر
وينصب المنادى ما سوى المفرد المعرفة قاعده سنه داخل اولور يعنى نفس
منصوب اولور لكن اكتفاءً بالكسره يا حذف اولنمغله نفس مكسور اولمشدر
لا تقنطى لا نهى ايچوندر آخرنده نون ساقط اولمشدر اصلى
لا تقنطين در نهى حاضر مفرد مؤنثدر ايكنجى بابدن قنط يقنط قنوطاً
كلور فاعلى تحتنده انت ضميرى نفسه خطابدر قنوط يأس معناسنه در اى
نفس اميدك كسمه مأيوس اولمه ديمكدر لا تقنطى جمله سى اعرابدن محلى يوق
جواب ندادر من ذلة شارح شيخ زاده من لابتداء الغاية ولسببيه ديمش
من ذلة كلمه سنده جار مجرور لا تقنطى كلمه سنه متعلقدر ذلة جرم وكناه
معناسنه در كناه كبيره يه وصغيره يه شامل اولمغله عظمت فعلى ايله تخصيص
اولنمشدر كه عظمت مفرد مؤنثدر تحتنده فاعل ضميرى ذلة كلمه سنه
راجعدر جمله سى ذلة لفظنك صفتيدر عظمت كبرت معناسنه در يعنى
كبيره اولان كناه ديمكدر ان الكبائر ان حروف مشبهه دندر الكبائر اسميدر
كاللمم خبريدر جمله سى لا تقنطونك علتيدر لان الكبائر ديمكدر
كبائر كبيره نك جمعيدر كناه كبيره يى شارح كوردى بو وجهله
تفصيل ايتمشدر ان الذنوب ثلثة اقسام كبائر وصغائر وزلات
الكبيرة ما جاء عليه الوعيد او بولغ واكد تحريمه فى القرآن

او فى الحديث الصحيح او اجتمعت الامة على حرمته والذلة ما قصد به
المعروف فافضى الى المحظور من غير قصد اليه ولا يكون الافضاء اليه
غالباً او اكثرياً والصغائر غيرهما ٭ وقيل الكبيرة سبعة الشرك
والفرار من الزحف وعقوق الوالدين وقتل النفس ونهب مال المسلم
والزنى وشرب الخمر وقيل اكل الربوا قوله فى الغفران جار مجرور كاللمم
قولنده اولان جار مجرورك متعلقى اولديغى مقدر كائن كلمه سنه متعلقدر
بو محلده جواز لفظى ياخود رجا لفظى محذوفدر تقديرى ان الكبائر
فى رجاء الغفران ديمكدر ديمشلر شارح كوردى قوله فى الغفران متعلق
بالكاف فى الغفران ديمش شارح احمد حنفى وفى الغفران متعلق بالكاف
لما فيه من رايحة الفعل وهو فى محل النصب على الحال والتقدير ان الكبائر
تشابه اللمم فى الغفران ديدى شارح مصنفك فمن تعليليه لا صلة
لتقنطى وصلته محذوفة اى من ربك وجعله صلة غلط قوله ان الكبائر
تعليل للنهى عن القنوط من جهة الذنوب الكثيرة ديمشدر غفران غفردندر
غفر ستردر بو مقامده مراد عفو الهى معناسنه اولمقدر كاللمم جار
مجرور سابق الذكر مقدر كائن كلمه سنه متعلقدر ان لفظنك خبرى
اولديغى وجمله تعليليه ايدوكنك ذكرى بالاده سبقت ايلدى نته كيم
شارح كوردى كاللمم خبر ان والجمله علة للنهى عن القنوط وانما نهى عنه
لقوله تعالى يا عبادى الذين اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا من
رحمة الله ان الله يغفر الذنوب جميعاً انه هو الغفور الرحيم، لمم
كناه صغائر معناسنه در شارح حنفى واللمم ما دون الفاحشة من
صغائر الذنوب ومنه قول الشاعر بيت ان تغفر اللهم تغفر جماً واى عبد لك لا الما
ديمشدر بو مقامده سؤال ايتمشلر كه كناه كبائر كناه صغائر كبى اولديغى
ظاهردر ناظمك كاللمم تعبيرى نيجه صحيح اولور شارح شيخ زاده
بو وجهله تقرير وجواب ويرمش كما قال قوله ان الكبائر فى الغفران
كاللمم ان المراد انها فى جواز الغفران ورجائه مثل اللمم فسلم
لكن الكبائر فى الغفران ابعد من غيرها على مقتضى النصوص الواردة
فان الصغائر يكفر ويغفر بالحسنات دون الكبائر ولعل المعنى ان الكبائر

فی جنب عظمة الغفران کاللمم شارح فخر الدین خلاصه معناده ای
یا نفس لا تقنطی من رحمة الله فان القنوط منها کفر وان عظمت الذلات
فان الذلة العظیمة عند عفو الله تعالی کالصغیرة فانه لا تفاوت للغفار
بین غفران وغفران وعصیان وعصیان دیمش شارح حنفی بو وجهله تقریر
ایدر والمعنی یخاطب النفس اللوامة فی مقام الحسرة علی ما فرطت بارتکابها
المعاصی حتی اشرفت علی مقام الیأس من رحمة رب العالمین نظراً الی
عظم الخطیئات لا تقنطی من رحمة البر الرحیم ولا تیأسی من روح
رحمة ارحم الراحمین ؞ فانه لا ییأس من روح الله الا القوم الکافرون
وعظایم الاثام وکبائر الذنوب بالنسبة الی الرحمة وسعة المغفرة
فی العفو مساویة لصغایر الذنوب کما لا یعسر علی قدرته وکرمه غفران
الصغایر لا یعسر علیه التجاوز عن الکبائر محصول معنای عبارت بیت
ای نفس گناه کبائر سببیله سن مأیوس اولمه یعنی ای نفس روسیاه جرایم
بسیار وکبایر بیشمارک سببیله عفو ومغفرت حقدن مأیوس اولمه
بیت بحر عفوه گلدیکم اولدیغیم سیاه ؞ عفو خدایه نسبتله بو یله در گناه ؞
ما آنکه دریای بیکران رحمت مغفرت الهی یاننده گناه کبائر عفو
اولنمقده صغایر کبیدر یعنی گناه صغایری ادنی بهانه ایله ربی
غفورک نیجه عفو ومغفرت ایدرسه کبائری دخی اویله عفو ایدر
بیت ایت کرم حقدن امید ستر لک ؞ اولماز اوده کاهده خردو بزرلک ؞
منطوقنجه عظمت سیئاته بقوب رحمت حقدن مأیوس اولمه کوچک بیوک عفو
خدایه نظرله بردر دیمک مراد اوله وفی البیت من البدیع مراعاة النظیر
والمقابلة بین الصراط والغفران وبین الکبائر واللمم وبینها وبین ذلة ؞

تخمیس

خلوص قلبله ایمانه اوده ربوک نعمت ؞ چالش تشبثه ذیل رسول فیل همت ؞
اوفخر عالم ایکن یاد ویا ودی امت ؞ یا نفس لا تقنطی من ذلة عظمت ؞
ان الکبائر فی العصیان کاللمم ؞

لعلّ رح مفاعلن مه ربّ فعلن بی حین یق مستفعلن سمها فعلن
تأتی علی مستفعلن حسب ال فعلن عصیا فی ال مستفعلن تسیم فعلن

لعل

لعل رحمة ربی حین یقسمها ؞ تأتی علی حسب العصیان فی القسم ؞
لعل حروف مشبهه بالفعلدندر ترجی ایچون دیرلر اومادم رجا ایدرم دیمکدر
ناظم علیه الرحمه لعل کلمه سیله تعبیری مذهباً عننالی رد ایچوندر که
جناب حقک عفو ومغفرتی فضلاً وکرماً اولور وجوباً اولمدیغنه
اشارت ایتمشدر کما قال شیخ زاده وانما جاء به لان الاصلح لا یجب
علی الله تعالی وهو فاعل مختار ولا یتجاوز فعله الفضل والعدل ؞
لعل ممکن الحصول اولان شیدہ طمع ورجادر تمنی عامدر یعنی
ممکن الحصولده استعمال اولنور الرحمة لعل نک اسمیدر ربی کلمه سنه
مضافدر واضافت بمعنی اللامدر کذلک رب کلمه سی دخی یاء متکلمه
مضافدر بعض شراح فی اضافة الرب الی یاء المتکلم ابتهاج وافتقار
وتقویة لامر الرجاء دیمشدر رحمتدن مراد کرم ولحساندر که عفو
سیئات دخی نوع لحساندر لغتده رحمة رقت قلبه دیرلر رقة
قلب مجسمات اوصافندندر باری تعالی حقنده بو وصف تصور
اولنماز ایمدی رقت قلبک غایتی احسان وکرم اولمغله رحمة حقده
مراد غایتی رحمة مرحمت اولان احساندر اهل کلام جناب حقک
صفات فعلیه لری ایله مراد غایتدر دیدکلری بو معنایه در نته کیم
شارح فخر الدین بو وجهله بیان ایتمش والرحمة والرأفة والمرحمة
واسماء الله تعالی باعتبار الغایات التی هی افعال دون المبادی ؞
التی هی انفعالات مثلا اذا انعطف وما ل الخاطر شخص الی شخص
آخر واحسنه فمبدأ الاحسان الانعطاف والمیل وغایة الانعطاف ؞
الاحسان دیمش ربی ترب مصدردر مربت معناسنه در یاخود صفة
مشبهه در بو مناسبتله صفة مشبهه نک بیاننه مبادرت اولندی ؞
قال مولانا جامی الصفة المشبهة ما اشتق من فعل لازم احتراز
عن اسم الفاعل واسم المفعول المتعدیین لمن قام به ای صفة اشتق
لمن قام ذلک الصفة به علی معنی الثبوت لا بمعنی الحدوث احتراز عن
نحو قائم وذاهب مما اشتق من فعل لازم لمن قام به الحدوث فانه
اسم فاعل لا صفة مشبهة دیمشدر ملا فناری اسم الفاعل ما اشتق

عمره دن اسمع ادنور

لمن قام به الفعل حدوثاً والصفة المشبهة لمن قام به ثبوتاً دیمش
وبعضلر الصفة المشبهة تدل على الثبوت وصيغة اسم الفاعل تدل
على الحدوث دیدی معلوم اوله کہ اسم ایکی قسمدر بری اسم شجر کبی وحجر
کبی بری اسم معنادر ضارب کبی احمر کبی یعنی ذات مع المعنی دیمکدر
اکر او معنی ذاتله بمعنی الحدوث قائم اولورسه اسم فاعل اولور
واکر بمعنی الثبوت قائم اولورسه صفت مشبهه در حسن کبی
واحمر کبی نتیجه صفت مشبهه ذات مع الصفتدر بمعنی الثبوت مثلا
حسن دیمک صفت حسن صاحبی دیمکدر احمر دیمک حمرت صاحبی
دیمکدر کذا وکذا ذو وصاحب معناسنی متضمندر اسم فاعل فعل
متعدیدن مشتقدر کذلك اسم مفعول دخی فعل متعدیدن مشتقدر اما
صفت مشبهه دائما فعل لازمدن مشتقدر ملا فناری اساس الصرفنده
الصفة المشبهة سماعية مخصوصة باللازم من الثلاثي دیمشدر واقعا
صیغه لری سماعیدر وغایتده چوقدر ابن حاجب رحمه الله شافیه ده ثلاثی
مجردك عین الفعلنك حرکه سی اعتباریله تقسیم وبیان ایتمشدر یعنی
ثلاثی مجردك ماضیسنك عین الفعلی مکسور اولورسه صفت مشبهه بجیء
کذا واکر مضموم اولورسه بجیء کذا واکر مفتوح اولورسه بجیء کذا دیو
تمام تفصیل وتعداد وبیان ایتمشدر ایمدی بو مقامده رب کلمه سی صفت
مشبهه اولورسه ربوبیة ایله متصف اولان ذات دیمکدر یعنی
فعل ربوبیة کندوده ثابت اولوب تربیه صاحبی اولان ذات دیمك
اولور شارح کوردی والرب مصدر بمعنی المربی وصفة المشبهة ورب
العالمين مالكهم ومربيهم والرباني العالم بالله وصفاته ولا يطلق
المعرف باللام منه على غير الله تعالى والجمع الارباب والربوب دیمش حین
ظرف زمان مبهمدر ظروف زمانك کیمی مبهم اولور حین ودهر وزمان
کبی وکیمی محدود اولور سنه وشهر ویوم کبی بحسب العوامل معربدر
کذلك ظروف مکان محدود دخی مسجد کبی بحسب العوامل اعراب
اولنور بو محلده حین لفظا منصوب مؤخر تأتی فعلنك ظرفیدر
یقسمها افعال بابندن فعل مضارعدر تحتنده فاعل ضمیری رب

کلمسنه

کلمسنه راجعدر یقسم جمله سی حین لفظنك مضاف الیهیدر تأتی
فعل مضارع مؤنثدر تحتنده فاعل ضمیری رحمة کلمسنه راجعدر تأتی
جمله سی لعل لفظنك خبریدر لعل مع خبره جمله سی استینافیه در
بیت اولده لا تقنطی فعلنك علتیدر نته کیم بیت اولده اولان ان الکبائر
جمله سی دخی کذلك استینافیه وعدم قنوطك علتی ایدی علت ایله مراد
بو مقامده سببدر زیرا شیئك وجودنك علتی متعدد اولماز اما
اسبابی متعدد اولمق جائزدر نته کیم ضیانك سببی شمس اولور
وکاهی شمع ونادرا اولمق ممکندر على حسب جار مجرور تأتی فعلنه
متعلقدر حسب سینك حرکه سی ایله فخر وشرف ومقدار وقدر
وفق معنالرنده استعمال اولنور بو محلده وفق معناسنه در دیمشلر
حتی قضانك مضاء حجتده یازدقلری حسبما حررفیه وفق معناسنه
اولمق مناسب کورینور شارح حنفی بو وجهله تفصیل ایدرکه حسب بالفتح
والسکون المقدار ومنه قولهم احسنت الی فلان حسب الطاقة واصله
من حسب المال عده وحسب الرجل ماثر ابائه لانه یحسب من المناقب
وقوله صلى الله عليه وسلم الحسب المال والكرم التقوى معناه ان
الغنی یعظم کما یعظم الحسب وان المتقی هو الکریم لا من یجود بماله
ویبذره ویخطر بنفسه لیعد جوادا وقوله العصیان معصیتدرکه
طاعتك ضدیدر وهی ارتکاب ما لا اذن للشرع فیه ایله تعریف
شاملر صغایر وکبایره شاملدر فی القسم جار مجرور تأتی کلمسنه
متعلقدر قسم قافك کسری وسینك فتحه سیله قسمتك جمعیدر
قسمت نصیب معناسنه در حتی ترکیده قسمتم بو ایمش دیرلر شارح
کوردی والقسم بکسر القاف وفتح السین جمع القسمة بمعنى القسم
والنصيب الحاصل من الشيء بالقسمة فالمراد ههنا هو الحاصل بالمصدر
وهو ما قسمه الله تعالى لخلقه ولذا جمعه او المراد معناه المصدري والجمع
باعتبار المعنى المختلفة واللام فيه عوض عن المضاف اليه اي في قسمة الله
تعالى الرحمة بين الخلائق يوم القيمة فان ذنبي كبير فارجوا نصيبه من
الرحمة بقدره وطبقه ووفقه ليطهر لي منه والمعنى يا نفس لا تقنطي

من رحمت الله وغفرانه لاجل ذنب عظیم لان القنوط من الرحمة والیأس
من الرأفة کفر فان الکبائر والصغایر فی غفران الله تعالی سواء وآنی
لارجوا اتیان الرحمة علی قدر المعصیة فی وقت القسمة یوم القیمة
دیمش بعض شراح وحاصل المعنی ارجوا رحمة ربی حین یقسمها ویظهرها
یوم القیمة بان تأتی علی مقدار المعصیة الکثیرة والقلیلة فی القسمة
دیمش محصول معناسی عبارت بیت اومارمکه ربم رحمتنی تقسیم
ایلدیکی وقتده ؛ رحمة حق هر کسک قسمة ونصیبنده عصیانی
مقداری کله یاخود ربم رحمتنی تقسیم ایلدکده اومارمکه رحمة حق
تقسیملرده هر کسک عصیانی مقدارنجه ووفقنجه کله یعنی کناه نقدر
کبیره ایسه رحمة حق دخی اکا وآنی واول وفق اوزرنده کلمک مأمول
ایدرم ومأمول اودر ذلك ومعصیتك عظیم وکبری سببیله ای نفس
رحمة حقدن مأیوس اولمه دیمك مألنده اوله ؛ ؛ ؛

تخمیس

سُیُولِ اَیْدُ شجر وجاری جملهٔ اِجرا ؛ کناه نسبتله بویله درا و فضل خدا
عظیم ایسه نَعَدُ رَیِّئات وجرم خطا ؛ لعَلَّ رحمة ربی حین یَقْسِمُها
تأتی علی حسب العصیان فی القِسَم ؛

یارَبِّ وَاجْ مُسْتَفْعِلُنْ عَلْ رَجَا فَاعِلُنْ لِیْ غَیْرَ مُنْ مُسْتَفْعِلُنْ عَکِسِنْ فَعِلُنْ
لَدَیْكَ وَاجْ مُسْتَفْعِلُنْ عَلْ حِسَا فَاعِلُنْ بِیْ غَیْرَ مُنْ مُسْتَفْعِلُنْ خَزِمِنْ فَعِلُنْ

یارَبِّ وَاجْعَلْ رَجَائی غَیْرَ مُنْعَکِسِ ؛ لَدَیْكَ وَاجْعَلْ حِسَابی غَیْرَ مُنْخَرِمِ ؛

شارح کوردی بو بیتك ماقبلنه ربطنی ومناسبتنی درة المضیئه سنده
بو وجهله تحریر وتفصیل ایتمش کما قال فلما توسل الناظم
بالنبی علیه الصلوة والسلام واوصی نفسه وتسلیها بعدم القنوط
من الرحمة وآمنها برجاء المغفرة لکون الغفران متعلقاً بالکبائر
والصغایر مع اتیان الرحمة علی قدر المعصیة نادی ربه سبحانه وتعالی
وسأله عدم عکس هذا الرجاء عنده فقال یارب واجعل الخ . یارب
یا حرف ندادر تفصیلی بیت سابقده مرور ایتمشدر . رب منادی مضافدر
مضاف الیه اولان یاء متکلم اکتفاء بالکسره حذف اولنمغله ربِّ کسرله

منادیدر اشبو ندا ایله مخاطب اولان رب تعالی هر حالده حاضر ؛
واقرب من حبل الورید ایکن بعیده خطابه موضوع اولان حرف ندا ایله
خطابی اولندیغنك لطائفنی بیانده شارح شیخ زاده قد ینادی
القریب بما ینادی به البعید لحرص المنادی علی اقبال المدعو علیه لما
یدعوه له ولجعله نفسه فی عداد من لا یستأهل القریب لحقارة المنادی
او لعظمة المنادی دیمش بعضلر استبعاداً بنفسه عن درجة القرب
منه سبحانه وتعالی لاقراره بالمعصیة وبعضلر هضماً للنفس وابعاداً
عن ساحه عز الحضور دیمش جملهٔ ندائیه استینافیه در واجعل واو
عاطفه در بعض نسخه ده فا عاطفه ایله در اجعل فعل امردر فاعلی
ضمیری انت در جملهسی محذوف ارحمنی وزرینه معطوفدر شارح
شیخ زاده وجملة واجعل معطوف علی محذوف ای حقق رجائی نحو
ومثل هذا للمبالغة فی الطلب دیمشدر درة المضیئه والظاهر
ان الواو زائدة لتأکید الطلب والرجاء والجملة جواب النداء ای یارب
اجعل کذا وکذا رجائی تقدیراً منصوب واجعل فعلنك مفعول اولیدر
یاء متکلمه مضافدر غیر لفظاً منصوب واجعلك مفعول ثانیسیدر ؛
غیر لفظی منعکس کلمه سنه مضافدر منعکس اسم فاعلدر وانعکاسدن
مشتقدر شیئك عکسی خلافیدر شارح حنفی والعکس فی اللغة الضد
فعکس الرجاء خیبة وعکس السعادة الشقاء وقد یطلق علی القلب
فیراد به جعل الفوق تحتاً والتحت فوقاً دیمش بو مقامده رجا کلمه سی
مصدر اولورسه امید وامل ونیاز معناسنه اولور بو معنایه اولان
رجانك عکسی خیبة ویأس وخرمانددر ؛ واکر رجا لفظی اسم
مفعول معناسنه اولورسه مرجو معناسنه در ؛ بو مقامده مرجو
اولان مغفرة ونجاة وسعادتدر ولمغله بونك عکسی جزاء معصیت
وعذاب وخذلاندر نته کیم بعض شراح یارب لا تبدل المغفرة
بالتعذیب دیو معنا ویرمشدر لدیك عندك دیمکدر لدی بقصر
الالف ظروف مبنیه دندر عند معناسنه در لکن عامدر مثلا . المال
عند زید . کلامی مال زیدك دو لابنده وخزینه سنده موجود اولسه ده

اولماسندہ صادق اولور . اما المال لدی زید کلامی مال اک اوزرندہ یاخود دیار آخردہ اولسہ صادق اولماز بهرحال یانندہ موجود اولمغہ توقف ایدر کما قال الجامی لدی بالالف المقصودہ من الظروف المبنیہ بمعنی عند وحکمها ان یجر بها نحو المال لدی دیمشدر بو محلدہ لدی سکون اوزرہ مبنی محلا منصوب واجعل کلمہ سنک ظرفیدر یاخود رجائی کلمہ سنک ظرفیدر دیمشلر کاف خطابہ مضافدر . خطاب حق سبحانہ وتعالی جلت عظمتہ حضرتلرینہ تضرع وابتهالدر واجعل حسابی واو عاطفہ در اجعل کذلک امردر نیاز وتضرع عددر فعل وفاعلدر جملہ سی مصرع اولدہ اولان فاجعل اوزرینہ معطوفدر . حسابی یاء متکلمہ مضافدر تقدیرا منصوب واجعل فعلنک مفعول اولیدر مصرع اولدہ اولان لدی قرینہ سیلہ بو محلدہ دخی لدیک کلمہ سی محذوفدر حساب مصدردر مضاف ولدیغی یاء متکلم فاعلیدر مفعولی محذوفدر رحمتک وعفوک یاخود حسن کلمہ سی تقدیری ایلہ حسن ظنی بک تقدیرا ولنوردة المضیئہ والحساب مصدر حسب مضاف الی فاعلہ ومفعولہ محذوف ای ظنی رحمتک وعفوک یتعدی الی واحد لتضمینہ معنی الرجاء والمفعول الثانی محذوف ای ظنی رحمتک کائنة بی دیو تفصیل ایتمشدر . غیر واجعل کلمہ سنک مفعول ثانیسیدر منخرم لفظنہ مضافدر منخرم انقطاع معناسنہ اولان انخرامدن مشتقدر غیر منخرم دیمک غیر منقطع دیمکدر شارح شیخ زادہ والحساب یطلق علی ثلثة معان العد والترقب والظن وتقدیرہ واجعل عدی نعمتک المتصلة المتوالیہ غیر منقطع او ترقبی مزید انعامک او حسن ظنی بک وقد قلت انا عند ظن عبدی بی غیر منخرم ای غیر منقطع دیمشدر کما قال الحنفی والحساب بمعنی العد وجاء بمعنی المحاسبة وهی عد افراد ما للرجل وما علیہ ومنہ جاء فی الدعا وحاسبنی اللهم اجعل حسابی یسیرا وبمعنی الترقب ای الاحتساب ومنہ قولہ تعالی ویرزقہ من حیث لا یحتسب یعنی مأمولا ولمیوب مترقبا ولمدیغی یردن دیمکدر . وبمعنی الظن کقول الشاعر شعر ظننت بک الحسنی فانسدک العدی . واولیتنی ما لم یکن فی حسابنا .

بعض شراح

بعض شراح وحاصل المعنی یا رب ارحمنی واجعل رجائی لرحمتک غیر منعکس عندک واجعل حسابی وحسن ظنی بعفوک عن ذنوبی غیر منقطع لقولک فی الحدیث القدسی انا عند ظن عبدی بی دیمش وحنفی عقب الابیات السابقة بالنداء والاستغاثة بان لا یردہ خائبا غیر مقضی المرام وان لا یعکس رجاءہ فی اقتحام المضایق وازدحام الاقدام فی یوم القیام یا ربی وسیدی استجب دعائی ولا تجعل رجائی عفوک معکوسا ولا تمنائی رحمتک منکوسا واجعل ظنی الحسن فی جناب رحمتک وعفوک غیر منقطع دیمشدر شارح فخر الدین بو وجهلہ تقریر ایدر ای انی ارجوک یا رب ان تغفر لی ذنوبی فلا تبدل المغفرة بالتعذیب واجعل حساب ثوابی غیر منقطع محصول معنا عبارت بیت یا ربی بنم سندہ اولان امید ورجامی منعکس ایتمہ . یعنی عکس امید ورجا اولان خیبة وخسرانلہ بنی خائب وخاسر ایتمہ وسندہ کی حسن ظنمی منقطع قلمہ یعنی انا عند ظن عبدی بی بیوردیغک اوزرہ سندہ اولان حسن ظنمی منقطع ایتمہ حسن ظنم اوزرہ بنی مظهر رحمت کرم ومغفرت ایلہ دیمک اولور .

تخمیس

. کیدر فقیرک الهی جمیع ملتمسک . کہ حب ذاتکہ قصر ایلہ قلب پر هوسک .
. مقر ومظهر توحیدک ایلہ صون نفسک . یا رب واجعل رجائی غیر منعکس .
. لدیک واجعل حسابی غیر منخرم .

والطف بعب مستفعلن دک فی الد فعلن دارین انـ مستفعلن ن لہ فعلن
صبرا متی مستفعلن تدع ال فاعلن اهوال ین مستفعلن هزم فعلن
. والطف بعبدک فی الدارین ان لہ . صبرا متی تدعہ الاهوال ینهزم .

والطف واو عاطفہ در الطف امر حاضردر فعل وفاعلدر جملہ سی بیت اولدہ اولان واجعل اوزرینہ معطوفدر نصر بابندندر یقال لطف ای رفق بہ ودنی الیہ ایلہ بیان ایتمشلر شارح فخر الدین الطف فی العمل الرفق فیہ واللطف من اللہ تعالی التوفیق والعصمة والطف بکذا ای برہ بہ والاسم اللطف شارح حنفی واللطف فعل الاصلح واللطافة

ضد الكثافة شارح درة المضيئة واللطف من لطف من باب نصر ای
رفق به ودنی الیه واوصل مراده الیه برفق ولطف فاللطف من الله
تعالی التوفیق والهدایة والاحسان والعفو واللطیف من اسماء الله تعالی
ومعناه البر المحسن الی خلقه بایصال المنافع لهم برفق ولطف ومن
خواصه من اشتغل به ساعة یدفع الغم العاجل والبلاء الساری
ویورث السرور والتیسیر فی الامور دیمشلردر بعض شراح اللهك
لطفی عبدنه الله تعالی دن توفیق وعصمتدر دیدی لعبدك جار مجروره
لطفه متعلقدر شارح کوردی العبد هو الانسان حرا او رقیقا والمملوك
ایضا وهو صفة مشبهة من العبادة وهو من اشرف اسماء المؤمن دیمشدر
ناظم بیت مقدمده یادنی ورجائی کلمه لرنده کندودن یاء متکلم ایله
تعبیر ایدوب بو محلده دخی عبدك دیمیوب بنی لفظی ایله تعبیر ایتمك
کرك ایدی ناظمك وضع الظاهر موضع الضمیر ایلدیکنك وجهنی لطفی
شارح مصنفك بو وجهله بیان ایتمش کما قال وفی ایثار الظاهر وهو
عبدك علی الضمیر وهو نی مع اقتضاء المقام تنبیه علی تخشعه
اشعارا بالاستعطاف لدلالة لفظ عبدك علی الذلة والمسکنة
واستحقاق الرحمة وترتب الشفقة کقوله الهی عبدك العاصی اتاکا
بخلاف الضمیر فانه بمعزل عن ذلك بو تعبیرك نظیری لسان ترکیده
وارد رکه کبار دولتدن شی طلب ایدن ظرفا قولکز شونی احسان
ایله دیرلر فی الدارین جار مجرور الطف فعلنه متعلقدر دارینده
مراد دنیا واخرتدر انشاهر حالده لطف حقه محتاج اولدیغی
بیان ایچون طلب لطف حقی اخرته حصر ایتمیوب دنیاده دخی لزوم لطف
حقه اشارتدر فاضل مصنفك بو مقامده ناظمه مؤاخذه صورتنده
سؤال وجواب ایدر کما قال فان قیل فقد زاده الناظم فی طلب
السؤال عن جانب الحق تعالی وتقدس علی المسؤل من النبی علیه السلام
ونفی ذلك فیما سبق بقوله ولم ارد زهرة الدنیا الخ ففیه لزوم الزیادة
علی جهة القربة بل اثبات لما نفاه وسیلة الزلفة فکیف وجهه قلنا اراد
بطلب الملاطفه فی الدنیا ما یتعلق بمصالح الدین ویرجع الی منافع الآخرة

کتوفیق القیام بالطاعات والاشتغال بالخیرات والمبرات لیستفید
سعادة الدارین انتهی قوله ان له ان حروف مشبهه دندر له جار
مجرور کائن کلمه سنه متعلق اولوب مقدم خبردر صبرا ان لفظنك
مؤخر اسمیدر جمله سی استینافیه در رجا لفظنك علتیدر الصبر
هو حبس النفس عن الجزع عند اصابة المکروه ایله تعریف ایتمشلر
متی ظرف زماندر شرط معناسنی متضمندر اسماء جازمه دندر
منهزم قولنك ظرفیدر کما قال مولانا جامی این ومتی من کلم
المجازات ای کلمات الشرط والجزاء یجزم المضارع بهما تدعه دعوتده
فعل مضارعدر اصلنده تدعو ایدی علامة جزم ایچون واوساقط
اولمشدر ها ضمیر مبنی محلا منصوب مفعولیدر ضمیر عبده راجعدر
بعضلر صبره راجعدر دیمش الاهوال تدعه کلمه سنك فاعلیدر
جمله سی فعل شرطدر اهوال هولك جمعیدر هول خوف معناسنه در
لکن بو محلده امورها لکة مخوفه مراددر مصائب وبلیات کبی تدعه
دیمك مصائب ومهالك عبدك اوزرینه هجوم ایدوب طلب وتوجه
ایلدیکی زمانده دیمکدر شارح مصنفك تدعه ای تطلبه لتصیبه
دیمشدر ینهزم فعل مضارعدر آخری مکسور اولدیغی ضرورة
شعر ایچوندر یوخسه فعل مضارعك اخری مضموم اولوردی ینهزم
فعلنده اولان فاعل ضمیری صبره راجعدر ینهزم جمله سی جزاء
شرطدر فعل شرط جزاء شرط جمله سی جملهٔ شرطیه محلا مرفوع صبر
کلمه سنك صفتیدر شارح مصنفك علیه الرحمه ناظم تدعه کلمه سیله
تعبیر ایلدیکنه فتی اعلا وجه ذکر ایتمش کما یقول یرید ان له صبرا متی
اخذته الاهوال والامور الهائلة المفزعة یفر صبره وینعدم
بالکلیة وفی الکلام رمز خفی الی تناهی صبره فی الضعف حیث
ینهزم عند مجرد طلب الاهوال قبل الوصول فما ظنك به الوصول
دیمش شارح درة المضیئه صبر کلمه سنده ودخی اهوال کلمه سنده
استعارة بالکنایه وارددر دیمش بیانی بو وجهله درکه نته کیم
استعارة بالکنایه ده مشبه مذکور اولور مشبه به ذکر اولنماز

بو محلده دخی ذکر اولنان صبر مشبّهدر کویا ناظم صبری بر انسان
ضعیف محاربه کندو نفسنده تشبیه ایلدی انسان محارب ضعیفک
لازمی و ملایمی اولان انهزامی صبره نسبت ایلدوب قرینهٔ استعاره
قلمشدر **کما قال** شبّه الناظم الصبر بشخص ضعیف لا یقدر
علی الحرب استعاره بالکنایة ٭ وذکر الانهزام تخییل لها دیمشدر
کذلک اهوال کلمه‌سنده دخی استعارهٔ بالکنایه بو وجهله ممکندرکه
اول صبرک اوزرینه توجّه ایلدین اهوالی ناظم بر قویّ محارب شخصه
مقابله کندو نفسنده تشبیه ایلدی مشبّه اولان اهوالی ذکر ایدوب
مشبّهٌ به اولان شخص محاربی مراد ایلدی و اول مشبّهٌ بهک ملایمی که
تدعه کلمه‌سیدر مشبّه اولان اهواله اثبات ایتمکله خطیب مذهبی
اوزره تشبیه مضمر فی النفس اولان استعارهٔ مکنیّه اهوال
کلمه‌سنده دخی متحقّق اولور **وکما قال** وشبّه الاهوال بشخص
قویّ علی المحاربة استعارة بالکنایة وذکر الدعوة تخییل لها **والمعنی**
یا ربّ الطف بعبدک الضعیف فی الدنیا والآخرة لانّ له صبراً ضعیفاً
قلیلاً متی تدعه الاهوال ویتوجّه الیه الشدائد ینهزم ویترکه وحیداً
فریداً فیهلک وبلطفٍ منک یدفع عن نفسه الهلاک **شارح حنفی**
خلاصهٔ معناده دیمشدرکه والمعنی یا ربّ والطف بی فی الدنیا والآخرة
فانی انا عبدک الذی لا یقاوم صبره الاهوال ولا یثبت قدمه عند
توجّه الاهوال فانک عالم لضعف صبره عند قوّة الشدائد وبانهزامه
اذا دعته الاهوال **وبعض شرّاح** وحاصل المعنی یا ربّ الطف لعبدک
بتوفیق الطاعة فی الدنیا ونیل الشفاعة فی العقبی لانّه له صبراً ضعیفاً
متی تطلبه الامور المخوفة ینهزم صبره ولا یثبت فیهلک واذا الطفت
به یثبت کالجبال ولا ینهزم من الاهوال دیمشدر **محصول المعنای**
عبارت بیت ودخی عبدکه دنیا وآخرتده لطف ایله زیرا اول
عبدک بر صبری واردرکه اهوال و مصائب آکه نه زمان توجه
ایلسه منهزم ٭ وکلیّاً مضمحل اولوب کیدر ٭ یعنی یا ربّ بو عبد الضعیفه
مرحمت و لطفکله معامله بیور ٭ زیرا کمال ضعف و عجزندن اهوال

وبلیّات دنیویه و اخرویه‌دن برینه صبر و طاقتی یوقدر توجّه اهوال
و مصائبده صبر و طاقتی کیدر بر وجهله مجال و تحمّلی یوقدر مرحمت
و لطفکله معامله ایله خلاصه مقتضای جرم و معصیتی ایله
مؤاخذه ایلمه صبر و طاقتی یوقدر یا ربّی دیمک ما ٔلنده اوله ٭

تخمیس

مکدّرات دو عالم او کمکنا یده غلو ٭ ضعیف مکچ ناچارهٔ قل مددهمه سو
مجال صبری کبی یوق تحمّل سرمو ٭ والطف لعبدک فی الدارین انّ له
٭ صبراً متی تدعه الاهوال ینهزم ٭

وأذن لسحب **مُسْتَفْعِلُنْ** بِ صلا **فَعِلُنْ** ةٍ منک دا **مُسْتَفْعِلُنْ** ئِمَةً **فَعِلُنْ**
علی النبی **مَفَاعِلُنْ** یِ بمنْ **فَعِلُنْ** هلٍ و منْ **مُسْتَفْعِلُنْ** سجمِ **فَعِلُنْ**

وأذن لسحب صلوة منک دائمةً ٭ علی النبی بمنهلٍ و منسجمِ

ناظم علیه الرحمه قصیدهٔ مبارکه‌یی یدی باب اوزرینه ترتیب ایتمکله
اشبو باب سابعده اول سلطان کائنات علیه افضل الصلوة اندیمزه
و اصحاب کرام رضوان الله علیهم حضرتلرینه صلوة و سلام ایله
قصیدهٔ غرّایه حسن ختامه موفّق اولمشدر **قوله** وأذن واو عاطفه‌در
اءذن امر حاضردر أذِنَ کلمه‌سندندر حرف مضارعه حذف ولنکی
ساکن ایله ابتدا متعذّر اولمغله اوّلنه همزهٔ وصل کتوریلوب
لام الفعلی اسکان اولندی أذِنَ له فی شیء اجازه ایله تفسیر
اینمشلودر خطاب باری تعالیه دعادر **شارح حنفی** الاذن فی اللغة
الایذان وهو الاعلام **ومنه** قوله تعالی وأذانٌ من الله ورسوله ٭
الی الناس یوم الحجّ الاکبر وقد یستعمل بمعنی الاجازة عند طلب
الاذن ومنه قولهم اذن له بالدخول ومنه قوله تعالی فأذن
لمن شئت منهم ٭ بو مقامده وأذن اجازه وأذن معناسندندرکه
اذن دیر یا ربّی دیمکدر وأذن جمله‌سی بیت سابقده اولان الطف
جمله‌سیه اوزرینه معطوفدر لسحبٍ جار مجرور اءذن فعلنه متعلّقدر
سحب سینک ضمیله حانک سکونیله سحابک جمعیدر سحاب ترکیده
بولود فارسیده ابر دیدکلریدر **شارح کوردی** فی ذکر الاذن ایذان

بان سحب الرحمة لا يزال يتوجه الى النبى عليه السلام وينتظر الاذن
من الله فى النزول عليه ديمشدر ** صلوة لغتده دعادر شرعده
اركان مخصوصهٔ معهودهیه دیرلر شارح حنفى وقد يطلق الصلوة
فى الشرع على الدعاء الخاص وهو طلب مزيد الكرامة للانبياء
عليهم السلام غالبًا عند الله ** وقيل انها من الله الرحمة ومن
الملائكة الاستغفار ومن البشر والجن الدعاء الخاص ديمش
فائده بو مقامده تفصيل تحقيق بو وجهله در كه صلوة لفظى
اكرچه لغتده دعايه موضوعدر لكن بارى تعالى يه نسبت اولنورسه
صلوة الله كبى الله تعالى دن دعا اولماز پس رحمت معناسنهدر
ديدكلرندن مراد پيغمبر افنديمزه عطاياى ربانى وتجليات
سبحانيدر ** زيرا رحمت مرحمتدر كه رقت قلبه ديرلر ** حق تعالى
قلبدن منزهدر مراد رقت قلبك مرحمتك غايتى وثمرهسى اولان
عطاياى ربانيدر ايمدى علما صلوتك معناسى اللهدن رحمت ديدكلرى
بو معنايهدر ** ملئكهلردن استغفار يعنى صلاتى ملئكهلره نسبت
ايدوب وصلوة ملئكه ديدكلرنده استغفاردن مقصود ينه **
دعادر ** زيرا استغفار مغفرت طلبيدر اولدخى پيغمبر افنديمزه
عطاياى جليلهٔ خداى قت قت تزايدى ايله دیو دعادر مؤمنلردن
دعادر ديدكلرينك معناسى يعنى صلاتى مؤمنلره نسبت ايدوب
وصلوة المؤمنين ديدكلرنده صلاتدن مراد مؤمنينك پيغمبر افنديمزه
تفصيل اولنديغى وزره دعالريدر ايمدى صلوة لفظى بارى تعالى
يه اضافت ايله رحمت وملئكهلره ومؤمنينه اضافت ايله دعا
معناسنه اولمش اولور ** فاضل روم عبد الحليم افندى مرحومك
كندو دستخطندن نقل وتسطير اولنمشدر كه الصلوة من الله
تعالى الرحمة ومن غيره طلبها فى الثلاثة المشهورة ثنائية فى
الحقيقة ديمشدر ** واكر صلوة لفظى برجانبه نسبت اولنميوب
مطلق ذكر اولنورسه نته كيم مصنفك ديباجهٔ مؤلفاتلرنده
بعد الحمد له ذكر ايلدكلرى والصلوة على نبينا محمد كبى صلوة

لفظنك

لفظنك معناى حقيقيسى دعا معناسيدر معناى مجازيسى رحمت
حقدر شافعيه معناى حقيقى ايله مجازيسنى جمع جائزدر **
ديدكلرينه اعتبار اولنورسه صلوة لفظى ايله رحمت حق ودعاء
ملائكه ومؤمنين معنالرينى مجازًا اراده جائز اولوب معناى
مجازيسنى اراده واحدده مجازًا جمع اولور ** اما حنفيه عدم
جوازينه ذاهب اولدقلرينه بناء بو مقوله صلوتده يا رحمت حق
مراددر ياخود دعاء ملئكه ومؤمنين مراد اولور ايمدى بو صورتده
دعا معناسى اراده اولنورسه صلوة لفظى معناى حقيقيسنده
استعمال اولنمش اولور ** زيرا صلوة لغتده دعايه موضوعدر اكر
رحمت حق معناسى مراد اولورسه معناى مجازيده استعمال اولنمش اولور
لكن صلوة اصطلاحده رحمت حق معناسنه وضع اولنمشدر دينورسه
رحمت حقده استعمالى اصطلاحه نظرله دخى معناى حقيقيسنده
استعمال اولنمش اولور ** بو مقوله تفصيل بر محلده بولنمغله كتب
متعدده جمع وبعضًا اخذ ايله عاجز انك تحرير وبيانه مبادرت
اولندى قوله منك من ابتدائيهدر كاف خطاب مبنى محلا مجرور
كائن كلمه سنه متعلق اولوب صلوة لفظنك صفتيدر اى صلوة
ناشئة منك ديمك اولور ** دائمة جر ايله صلوة كلمه سنك صفتيدر
ياخود حالدر على النبى جار مجرور صلوة كلمه سنه متعلقدر
نته كيم اللهم صل على محمد عبارتنده اولديغى كبى قوله بمنهل
معلوم اوله كه بو مقامده شراح اهتمام وتفصيل ايتمشلردر **
كما قال شارح مصنفك قوله بمنهل معناه بافاضة مطر منهل
شديد الانصباب اليه حال من سحب اى مصاحبةً ملتبسةً به كذلك
شارح شيخ زاده بمنهل متعلق باذن اى اذن بافاضة مطر
منصب سائل بلا انقطاع من انهلت السماء صبت وانهل المطر
سال ** وسجم الدمع وانسجم سال ديمش وقال بعض الشراح
والمراد بالصلوة زيادة التعظيم والاكرام وانهل السحاب بالمطر
اى اشتد انصبابه والمنسجم بكسر الجيم اى السائلة واذنت

امرحاضر لسحب متعلق بر صلوة مضاف اليه منك صفة
صلوة دائمة صفة اخرى على النبي متعلق بدائمة او صلوة
بمنهل بأذن ومنسجم عطف على منهل وقد اتى الناظم بالصلوة
على سيد المرسلين صلى الله عليه وسلم بابلغ الوجه واحسن الاكرام
حيث جمع في هذه البيت ذكر الصلوة ودوامها ونزولها ومبدأها
ومبدأ النزول ومنتهاه وكثرتها في ضمن السيلان ومحلها
وتشبيهها بالامطار واثبات السحب لها فهذه عشرة اشياء يستفاد
بعضها بالدلالة وبعضها بالاشارة وحاصل المعنى يا رب وأذن
لسحب صلوة نازلة منك دائمة على النبي صلى الله عليه وسلم بافاضة
المطر شديد الانصباب والسيلان عليه وقال فخر الدين من في منك
للابتدا وهو صفة الصلوة اى ناشئة منك وقوله دائمة صفة لقوله
صلوة بمنهل في محل النصب بانه حال من سحب اى ائذن لسحب صلوتك
حال كونها متصفة بالانهلال والانسجام تشبيه الصلوة بالمطر
استعارة بالكناية واثبات السحب قرينتها شارح كوردى بو وجهله
بيان اختيار ايلمش قوله بمنهل صفة سحب وهو اسم فاعل من
انهل المطر انهلالا اى سال بشدة ومنسجم عطف عليه من سجم
الما والدمع يسجم سجوما اى سال من باب نصر وموصوفهما محذوف
اى بمطر منهل ومنسجم والذى ظهر لى في هذا البيت ان المنهل والمنسجم
بفتح الجيم مصدران ميميان قوله على النبي متعلق بهما على التسبيل
التنازع اى وأذن لسحب صلوتك بالانهلال والانسجام على النبي عليه
الصلوة والسلام والمعنى اللهم أذن لسحب صلوتك بالانهلال والانسجام
على نبيك بالدوام انتهى محصول معناى عبارت بيت شديد الفيضان والانصباب
وسائل وجارى اولان مطر ايله سحاب صلوة دائمه يه نبى اكرمه افاضه يه اذن
ويبار تى ديمك اوله بو تقريرده منهل كلمه سى صلوتك صفتى اولديغى
تقديرا وزره معنادر فاما اكر منهل صلاة لفظندن حال اولورسه ديمك
اولور كه صلوة دائمه نك سحابلرينه شديد الفيضان وسائل
اولديغى حالده نبى محترمه افاضه يه اذن ويريارب معناسنه در

متعلق

تخميس

٢٦٤

تخميس

رياض روضتك اول بلند منزلتى ٭ كل صلاتيله يارب بر ابله رجهتى
وبرى تجلى ذاتكله نور تسليتى ٭ وأذن لسحب صلوة منك دائمة
على النبي بمنهل ومنسجم

والآل والصحب مستفعلن صحب ثم فاعلن ما التابعى مستفعلن لهم فعلن
اهل التقى مستفعلن والتقى فاعلن والجود والمستفعلن كرم فعلن
والآل والصحب ثم التابعين لهم ٭ اهل التقى والتقى والجود والكرم

شارح مصنفك بو محلده ديمش كه قد قرعت سمعك ان حصول القربة
الى الله تعالى لما توقف على التوسل بحضرة النبي صلى الله عليه وسلم
كذلك الزلفة لدى هذه الحضرة متوقف على التوسل باله واصحابه
الكرام فلذا عقب الصلوة عليه بالصلوة عليهم تحصيلا للقربة
وارشادا للامة وتكميلا للامة انتهى قوله والآل واو عاطفه در بيت
سابقده اولان النبي اوزرينه معطوفدر آل اصلنده اهل ايدى
اهيل تصغيرى اهيل كلمشدر همزه يه هانك قرب مخرجى ولمغله ها
همزه يه قلب اولندى آءل اولدى همزه ساكن ما قبلى مفتوح الفه
قلب اولندى آل اولدى ديمشلر آل كلمه سى شان عظيم صاحبى اشرافه
اطلاق اولنور حتى بعض شراح خص استعماله في الاشراف ديو تخصيص
ايدر آل فرعون ايله رتبه دنيويه اعتبار يله فرعونك اعيان
مقربلرى مراد در ديديلر بو مقامده آل ايله مراد اهل بيت اشرف
الانبيا عليه الصلوة والسلامدر والصحب بالفتح والسكون صاحبك
جمعيدر نته كيم اصحاب دخى صحبك جمعيدر شارح كوردى من صحبه
يصحب صحبة وصحابة اى باشره وقارنه من باب علم ديمشدر والصحب
واو عاطفه ايله آل اوزرينه معطوفدر صحب ايله مراد اصحاب كزين
رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حضراتيدر اصطلاحده اصحاب پيغمبر
عليه الصلوة والسلام افندمزى كوروب وايمان كتوروب وايمان
اوزره وفات ايدن ذوات كرامدر ثم التابعين ثم عاطفه در
صحب اوزرينه معطوفدر تابعين تابعك جمعيدر تابعيندن مراد

اصحاب کرام وقتنه ایریشوب وآنلرك طریق وسیرنی اوزره
اولنلردرکه هرحالده آنلره تابع واقتدا ایدنلردر حتی امام اعظم
رضی الله عنه تابعیندر بیت ؛ بوامتك افضلی بعد الصحابه ؛
محقق تابعیندر دوشمه تابه ؛ منطوقنجه ثم کلمه سی تراخی ایچون
اولمغله تابعینك رتبه سی اصحاب کرامك رتبهٔ جلیله سندن
دون اولدیغنه ناظم اشارت قصد ایدر شارح کوردی والتابعین
مأخوذ من تبع کفرح تبعا ای مشی خلفه عطف الناظم الصحب
علی الآل بالواو المفیدة للجمع المطلق لان التابعین بثم المفیدة
للتراخی والتأخیر لانهم فی الرتبة دونهم دیمشدر ؛ لهم ضمیری
صحب کلمه سنه یاخود آل کلمه سنه راجعدر جار مجرور تابعین کلمه سنه
متعلقدر لکن تابعین لفظنك معنای اصلی لغویسی ولان تبعیت
معناسی ملاحظه سیله تابعینه متعلقدر ؛ یعنی اصحاب کرامه تابع
اولنلردیمکدر ؛ زیرا تابعین اسمدر جار مجرور اسمه متعلق اولماز
متعلقی بالفعل ولور یاخود معنای فعل ولور ؛ اهل التقی ؛
اهل رفعله مبتداء محذوفك خبریدر هم اهل التقی تقدیرنده در
بومقامده سزا ومستحق معناسنه در شارح کوردی اهل الرجل
عشیرته واقربائه والجمع الاهالی وهو اعم من الآل استعمالا لاضاف
الی التقی والاهل ههنا بمعنی المستوجب والمستحق کقوله تعالی
هو اهل التقوی واهل المغفرة ای مستحق التقوی ومستوجبه ؛
فالاضافة علی هذا بمعنی اللام الاختصاصی دیمشدر ؛ والتقی ضمیله
مصدردر هدی وزننده در وقی یقی وقایه دن کلور تقی اصلنده وقی
ایدی واو یایه قلب اولنمشدر نجات وثواب کبیدر معناسی متهیا تدن
پرهیز واحتراز ایدوب کندوبی صیانت اوزره اولمقدر بعض شراح
التقی بالضم مصدر تقیة اتقیه تقی حذرته والتقوی اسم منه
واصل التقا الواو لانه من الوقایة من الحفظ والصیانة دیمشدر
شارح فخرالدین والتقی والتقوی واحد لانهما من وقی یقی نقایه
ونقاوة ونقاوة کل شیء خیاره دیمش والتقی واو عاطفه ایله

والتقی

والتقی اوزرینه معطوفدر نقایه پاکلك ومختار اولمق لازم کلور
حتی اطبا اجزاء منقی دیرلر آیتلنمش پاك اولمش کذلك تنقیهٔ
دماغ دیرلر یعنی دماغده اولان ماده یی ازاله ایدوب دماغی ؛
پاکلمك معناسنی مراد ایدرلر بویله منقی اولان شیئه مختار
اولمق دخی لازم کلور ؛ بومقامده اهل التقی دیمك یعنی ؛
انلر پاك طاهر الذیل جمله سنك مختاری ومقبولیدر دیمك ؛
اولور شارح مصنفك والتقی الخیار ونقاوة کل شیء خیاره
دیمشدر شارح کوردی والنقی بضم النون مصدر نقیه کرضیه
نقاءً ای اختاره فهو نقی ای مختار والقصر للضرورة دیمش ؛
مهمه صلوة وسلام انبیای عظامه مخصوص ایکن ناظم بو بیتی
بیت سابقده اولان نبی کلمه سنه عطف ایتمکله اصحاب کرامه
وتابعینه صلوة وسلامی بیجه تجویز ایدر دیو برسؤال استفساری
کلور شارح شیخ زاده علیه الرحمه مقام جوابده بووجهله بیان
وتفصیل ایدر کما قال یرید الناظم ان هؤلاء باجمعهم جامعون
لهذه الصفات کاملون من جمیع الجهات بشرف المصادقة لصحابة
اشرف المخلوقات فاستحقوا لذلك السلام والصلوة لکن لا علی
طریق الاستقلال والاستبدال بل بطریق التبعیة لاکمال
العبادة وهذه مسئلة مهمة یشتد الاحتیاج الیها فلنصرف
عنان العنایة الی بیانها فنقول قد انعقد الاجماع علی جواز الصلوة
والسلام علی جمیع الانبیاء علیهم السلام استقلالا بلا شبهة
واما غیر الانبیا کالاکابر من الصحابة والاولیاء والصلحا فکذلك
انعقد الاجماع لکن علی المنع فیهما ثم اختلفوا فی طریق المنع انه مکروه
او حرام فالجمهور علی انه حرام مطلقا لانه من شعار الروافض
واهل البدع وقد نهینا عن شعارهم فلا یقال مثلا ابو بکر علیه
الصلوة والسلام لکن الممنوع هو الصلوة والسلام علیهم بطریق
الاستقلال ؛ واما بطریق التبعیة بان یکون ذکرهم بعد ذکر
النبی علیه السلام ؛ تدوقع الاتفاق علی جوازه ذلك فطریق

الصحابة وغيرهم من الاولياء هي الترضية والترحم انتهى قوله
والحلم واو عاطفه ايله تقى كلمه سنه معطوفدر كذلك والكرم
دخى محل مزبورده عطفدر مشار اليهم حضراتنك اهل حلم واهل كرم وسخا
اولدقلرينى بيان اولوب حليم سليم وسخى وكريم ايديلر ديمك مراد ايدر

تخميس

دخى سلام اوله همچون تعدد انجم ❊ ذوات اكرمكيم ايديلر صدق لتى كم
كبار جهار اولو آعاظم مردم ❊ والآل والصحب ثم التابعين لهم
❊ اهل التقى والنقى والحلم والكرم ❊

ما رنحت مستفعلن عذبا فعلن ت البان رى مستفعلن حصبا فعلن
واطرب آل مفاعلن عيس حا فاعلن دى العيس بالن مستفعلن نغم فعلن
ما رنحت عذبات البان ريح صبا ❊ واطرب العيس حادى العيس بالنغم

ما رنحت ما مصدريه ظرفيه در مدة معناسنه دركه نته كيم قواعد اعرابده
ما مصدرية ظرفية بمعنى المدة نحو ما دمت حيا اى مدة دوامى حيا
ديمش بيت سابقده اولان وأذن فعلنك ظرفيدر ❊ رنحت تفعيل
بابندن فعل ماضيدر ترنحدن مشتقدر ❊ ترنح حركت وميل
ايتمكدر ❊ تركيده صالنمق معناسنه در عذبات عذبه جميدر عذبة
الشجر اغاجك اغصانيدركه ❊ تركيده دالريدر فى الواقع روزكارده
ميل وحركت ايدن اغاجك دالريدر ❊ عذبات جمع مؤنث سالمدر
حالة نصبى جر ايله محمولدر ❊ رنحت فعلنك مفعوليدر بان مضافندر
بان بر نوع ده نابت بر نوع آغاجدركه غايتله موزون ولطيفدر ولهذا
شعرا محبوبك قد وقامتنى آكه تشبيه ايدرلر ❊ اغصانى دخى نظارته
وميل وحركتده لطافتدن اولديغنه بناءً ناظم اختيار ايلدى
بعض شراح بان بلادمزده معروف اولان سكوت اغاجيدركه ❊
عربيدن خلاف ديدكلرى در ديمش ❊ ريح مؤنث سماعيدر مفرد
ومؤنث اولان رنحت كلمه سنك فاعليدر ❊ رنحت جمله سى تأويل
مصدرده بيت سابقده اولان اذن فعلنك ظرفيدر شارح كوردى
ما مصدرية ظرفيه وجملة رنحت فى تأويل المصدر ظرف لما قبلها

اى وأذن

اى وأذن لسحب صلوتك على النبى والآل مدة ترنيح الصبا
اغصان البان والمراد به بقاء الدنيا ديمش شارح حنفى ما بمعنى
ما دام وهى ظرفية فيها معنى التعليق والشرطية ومن ثم ❊
احتاجت الى كلام ديمشدر ❊ صبا تقديرا مجرور ريحك مضاف
اليهيدر عامك خاصه اضافتى قبيلندندر ❊ صبا وقت استواء
ليل ونهارده مطلع شمسدن وزان اولان روزكاردر ناظم انواع
رياحدن صبانى تخصيص بالذكر ايلديكى پيغمبر عليه الصلوة والسلامك
نصرت بالصبا حديث شريفى ايله صبايه التفات عليه سنه
بناءً در ❊ واطرب واو عاطفه ايله رنحت اوزرينه معطوفدر ❊
اطرب اطرابدندر افعال بابندندر طرب اضداددن اولمغله
سرورده وحزنده استعمال اولنور شراح هو خفة يعترى الانسان
من السرور والحزن ديمشلردر ❊ بو مقامده نشاط وشوق وسرور
معناسنه اولان طربدن درخواننده يه مطرب ديدكلرى
ارباب مجلسه نشاط ايراث ايتديكنه بناءً در ❊ العيس فعله
اطرب فعلنك مفعوليدر ❊ عيس بياض ايله مخلوط لونى اولان
دوه يه ديرلر بعض شراح وهو من كرايم الابل ديمش حادى تقديرا
مرفوع اطرب فعلنك فاعليدر حادى لفظى اكو حدودن مشتقدر
اعتبار اولنورسه حدو سوق معناسنه در حادى سائق ابل
ديمك اولور ❊ تركيده دوه جى كه دوه بى سوديجى وچكيجى اولان
ساربان معناسنه در ❊ واكر حدا مصدرندن مشتق اولورسه حدا
كلمه سى تغنى معناسنه اولمغله حادى دوه يه تغنى ايديجى ديمك
اولور ❊ بدوى عرب قافله سنده سائق ابل اولان عربانك
كيجه لرده تغنيلرى ايله دوه لره شوق وطرب وانبساط
كلوب برحالة زائده ايله توجه وسرعت مشى وحركتلرى
بالذات منظور ومشاهدودر كبه قافله حجاز بيننده مشهور
ومتعارفدر ❊ حادى لفظى عيسه مضافدر شارح مصنفك
والعيس جمع اعيس كبيض وعدل عن الضمير بتكرير العيس لقصد

الاستلذاذ كقول الشاعر بيت بالله يا ظبيات القاع قلن لنا
؞ ليلاي منكن ام ليلى من البشر ؞ دیمش بالنغم باسببیه دد
اطرب فعلنه متعلقدر ؞ نغم نوننك وغينك فتحه لريله
نغمه نك جمعيدر ور شرع لغتده حسن صوته ديرلر عرفده
طرب ونشاط وسرور وآهنك ويرن صوت حسنه ديرلركه
نغمات شعباتندندر شارح كوردى والنغمة فى العرف صوت
يقصد به الاطراب والمعنى اللهم صل على محمد وعلى آله
واصحابه ما دامت الدنيا باقية وعذبات البان مائلة والابل
طاربةً واغفر يا ربّى بناظمها وقاريها واسمح لسامعها
وشراحها بالعفو والكرم ايله ختم كلام ايلمش رحمه الله
محصول معناى عبارت بيت بان ديدكلرى شجرك اغصاننى
روزكار صبا ميل وحركت ايتدردكجه ؞ وساربان جمال
كرايم اول نغمات معهوده لريله جماله طرب وسرور وشوق
ويردكجه ديمكدر ؞ يعنى بومدتده امطار متصله صلوة ؞
ابديه سحابلرينه نبى محترم اوزينه افاضه يه وآل واصحاب
وتابعينه ايصاله اذن وفرمان ايله يا ربّى ديمك اولور ؞؞؞
بعض شراح ما دامة الدنيا ايله تعبير ايلمش يعنى بانك رياحله
حركتى وسائق ابلك اطرابى وقتاً فوقتاً الى يوم القيمة متمادى
اولمغله ومدت قيام دنيا دخى الى يوم القيمة اولديغنه بناء
ايكى مدت واحده اولمغين ما دامة الدنيا ايله تفسير ايلديكلرى بو اعتبار ايله در

تخميس

بولوب روايح روح محبتكله بقا ؞ نبى محترمه يا رب ايله سن اهدا
صلوة بى عدد وهم سلام لا يحصى ؞ ما رنحت عذبات البان ريح صبا
؞ واطرب العيس حادى العيس بالنغم
؞ بالتمام حمداً له تعالى

سنه ١٢٠٧

كتبه الفقير ابن الحاج ابراهيم المعروف بـ[illegible]